

Szalai Béla

MOZAIK

Pannonhalma

1956

Szalai Béla

MOZAIK

Pannonhalma, 1956

Budapest, 2009.

A szerkesztésben közreműködtek:
Andrónyi Tamás, Baján György, Beck József, Gereben Ferenc,
Geszlér Ödön, Görhely Sándor, Háger Veress Ádám, Horváth János,
Madarász György, Meggyes Gábor

Műszaki szerkesztő Veress Péter

© Szalai Béla, 2009.
ISBN

Felelős kiadó Szalai Béla
Kiadta Publikus Bt, Budapest
Nyomda: Béda Books Kft.
1093 Budapest, Zsófia utca14. Telefon 431 8142

DR. SÖVEGES DÁVID OSB

**A PANNONHALMI GIMNÁZIUM
IGAZGATÓJÁNAK EMLÉKÉRE**

SÖVEGES DÁVID (1917–1996) bencés szerzetes, középiskolai és főiskolai tanár Pannonhalmán, diákkotthoni nevelő, gimnáziumi, majd pannonhalmi főkönyvtár igazgató, a homiletika oktatója a budapesti Hittudományi Akadémián, vikárius Pannonhalmán. A svájci Fribourgbán tanult, magyar-német szakos tanári diplomáját és doktorátusát Budapesten szerezte. A német és orosz megszállás alatt üldözötteket rejtegetett, teheneket őrzött. Már az 1950-es években Bulgakov és Márai akkor még ismeretlen, illetve tiltott műveit tanította diákjainak. 1957-ben a pannonhalmi gimnázium igazgatójaként letartóztatják, a börtönbe szállítás közben félholtra verik. Hosszas kórházi ápolással részben felépült, de tiltott iratok rejtegetéséért és lázításért elítélik. Két év börtön után szabadul, de évekig nem taníthatott, és nem beszélhetett nyilvánosan. Meghurcoltatásáról csak ennyit ír naplójába: „Igazán sajnálnám, ha ez a két börtönév kimaradt volna az életemből. Gyűlölet, bosszúérzés soha nem volt bennem. Ez sem az én természeti adottságom, ez is Isten kegyelme” Nursiai Szent Benedek Regulájának első szépirodalmi igényű fordítója. Fordítási elveiben fél évszázaddal megelőzte korát, amikor tudatosan és körültekintéssel emelte át a forrásnyelv kultúráját a cél nyelv kultúrájába. Széles látókörű, különlegesen gazdag filozófiai, humán és természettudományos ismeretekkel felvértezett gondolkodó, napra kész szépirodalmi, nyelvészeti és teológiai műveltségű tanár, rendkívül nagy hatású nevelő és ifjúsági szónok, a tanári retorika mestere. Beszédeiben egyszerre kíméletlen és megértő, egyszerre metsző logikájú és érzelmektől elragadott, de sohasem fanatikus. Retorikájában ötvözte az ókori és középkori retorika alapos ismeretét a XX. századi pszichológiai, mélylélektani és szociológiai eredményekkel. Találó példáinak sokaságát elsősorban a világegyház íróitól és a magyar irodalomból vette. Tanítványainak sokasága iránta való tiszteletből Dávidnak nevezte el egyik fiúgyermekét, és ezzel országosan is divatba hozták a Dávid nevet a XX. század utolsó negyedében. (Bencze Lóránt)

DR.SÖVEGES DÁVID OSB

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	9
2. Pannonhalma, a környezet	13
<i>A bencésekről</i>	15
<i>A Szociális Otthonról</i>	25
<i>A gimnáziumról, a diákotthonról, a diákokról</i>	30
3. <i>Az emlékekről és az emlékezőkről</i>	49
4. <i>Én úgy emlékszem...</i>	59
<i>Az I.A osztály emlékei</i>	61
<i>Az I.B osztály emlékei</i>	114
<i>Az II.A osztály emlékei</i>	133
<i>Az II.B osztály emlékei</i>	178
<i>Az III.A osztály emlékei</i>	218
<i>Az III.B osztály emlékei</i>	242
<i>Az IV.A osztály emlékei</i>	276
<i>Az IV.B osztály emlékei</i>	316
<i>Pannonhalmi öregdiákok és bencések</i>	340
5. <i>Mi így emlékszünk...</i>	363
<i>A forradalom első hete – lelkesedés</i>	365
<i>A forradalom második hete – remények és kétségek</i>	383
<i>A forradalom eltiprása – 1956. november 4-10.</i>	392
<i>A szovjet katonaság Pannonhalmán</i>	400
<i>Szökések, disszidálások</i>	405
<i>Az ellátás, a külföldi segélyadományok</i>	409
<i>Még egy hónap Pannonhalmán</i>	412
<i>Hazautazás karácsonyi szünetre</i>	415
<i>1957 – a tanév második félének első hete</i>	417
<i>A pufajkások házkutatása – Dávid atya elhurcolása</i>	421
6. <i>Mellékletek</i>	441

Bevezetés

Söveges Dávid magyar tanárunk a magyar órák egyikén a prózáírásról beszélt. A fekete táblára egymás alá három szót írt fel, nagy kezdő betűkkel: Bevezetés, Tárgyalás, Befejezés. Okítását a következőkben foglalta össze: jegyezzétek meg, ha bármit írtok, legyen az féloldalas levél, vagy több száz oldalas könyv, amelyiknek nincs meg ez a hármas tagozódása, annak az írásnak bizony se füle, se farka! Ezzel egész életre szóló útmutatást adott.

Ezért írok most bevezetőt ahhoz az íráshoz, amely az 1956-os forradalom alatt és után Pannonhalmán történekről szól.

Egy volt pannonhalmi diák szerint „Pannonhalmán a forradalom 1956. október 27-én 8 óra 55 perctől 12 óra 45 percig tartott”.

Szellemes megfogalmazás, és bizonyos értelemben igaz is. Ez alatt a három óra alatt a diákok és az őket kísérő tanárok levonultak a faluba, részt vettek azon a népgyűlésen, amelyen megválasztották a község Nemzeti Bizottságát, majd visszamentek a gimnáziumba, ahol megtartották az aznapi utolsó, a hatodik órát. Ezt a három órát kivéve Pannonhalmán a forradalom és annak leverése alatti időben, az országban egyedüli iskolaként végig tanítás volt, egyetlen óra sem maradt el!

Mindebből az is következtethető, hogy Pannonhalmán a forradalom alatt nem történt semmi rendkívüli. Pannonhalmán nem voltak forradalmi hőstettek, nem voltak hősök. És ez így igaz, ha a Parlament előtti tüntetésre, a budapesti utcai harcokra, a pesti srácokra, a rommá lőtt fővárosra, a sortűzekre vagy a bosszúból kivégzett forradalmárookra gondolunk.

De akkor mi volt Pannonhalmán abban a forradalmi időszakban?

Volt háromszáz mindennapos diákéletét élő gimnazista. Akikben ezekben a hetekben, hónapokban végig élt a talán gyerekes, de mindenképpen őszinte lelkesedés, reménykedés a forradalom győzelméért, bánat, szomorúság annak bukása felett, és félelem, rettegés a megtorlások miatt. Akik többsége (ha nem mind) a faluban tartott népgyűlésben élte meg a forradalmi hangulat nagyszerűségét, Pannonhalma szovjet megszállásában a forradalom leverésének félelmét, és ha családjában nem, akkor igazgatója, Dávid atya elhurcolásában a megtorlás okozta tragédiát. Akiknek rendkívüli esemény volt harcra buzdító, vagy menekülő forradalmárok megjelenése Pannonhalmán, a távolban vonuló tankok vagy fegyveres összecsapás látványa. Akiknek egy része mégiscsak kísérletet tett, hogy a maga gyerekes elképzelése szerint segítse a forradalmat, vagy akár sikeresen, akár sikertelenül elhagyja az országot. Akiknek ugyanúgy veszteséget jelentett vagy kéttucatnyi diáktársuk nyugatra távozása, mint az országnak a kétszázezer emigráns. Akiknek hétköznapjait mégiscsak megzavarta az otthoniakkal való kapcsolat megszakadása miatti állandó aggodás, a sokszor érthetetlen, reményt keltő, és fájdalmas híráradat. És akik – forradalmi idők ide, vagy oda – emellett igazi diákok és gyerekek maradtak mindennapos

tanulásukkal, kamaszkori állandó éhségükkel és kíváncsiságukkal, szórakozásaikkal és csínyjeikkel. Mert ilyen az emberi természet.

Ha mindez így és csak ennyi volt, így volt igaz, úgy mindebben se dicsekedni, se szégyellni való nincsen. Érdemes ebben az esetben egyáltalán az 1956-ban Pannonhalmán történetekkel foglalkozni?

Válaszolhatjuk erre, hogy az élet nem csak nagy dolgokból áll, hogy a hétköznapokat ugyanúgy meg kell becsülni, mint az ünnepeket, vagy egy csomó egyéb közhelyet. Válaszolhatjuk erre, hogy vannak, akik számára ez a „csak ennyi” volt akkor a minden. Annak a 300 diáknak akkor ott Pannonhalmán, szinte biztosan. És válaszolhatjuk azt is, hogy egyszerűen azért foglakozunk vele, mert megtörtént. Mert velünk történt, részesei voltunk a történeteknek, mindez a mi múltunk, egykori iskolánk múltjának egy része. És ezért sokunknak fontos. Akkor is, ha ez az értékelés párosul az életkorunkból természetesen fakadó, az ifjúságunk iránti nosztalgiával (amit sokan szégyellnek, vagy gyengeségnek tartva, harcolnak ellene).

És mondhatjuk, hogy volt hősrünk is, aki áldozat volt: Söveges Dávid.

A múltat be kell vallani! Ezt tanultuk Söveges Dávidtól az irodalom órákon. Ezek a szavak ugyan József Attiláé, de a mondanivaló azokból az erkölcsi alapokból származik, amelyre egész Pannonhalma, és a mi nevelésünk is épült. Miért ne vallanánk meg tehát a mi forradalmunkat, az akkori mindennapjaink történéseit, még akkor is, ha azok történelmi mércével mérve semminek nevezhetők?

A múlt megvallásának legtisztább és legőszintébb emberi forrása az emlékezet. Az 1956-ban Pannonhalmán történetek igaz forrása azok emlékezete, akik akkor ott éltek. Az emlékezés pedig már csak olyan, hogy nem mindent őriz meg, Megőríz képeket, hangulatokat, mondásokat, amelyek akár egy-egy történésé is összeállhatnak. Fontosat, jelentéktelent egyaránt. Kinek-kinek az emlékezete mást és mást. És az emlékezet szépít is, felejt is. Mindez nagyon emberi.

Össze lehet rakni az akkori diákok megmaradt emlékeiből mozaikként a történetek hiteles képét? Aligha. De az a történészek feladata lenne. Az emlékekből, természetüknél fogva csak egy szubjektív, talán az igazsághoz is nagyon közel álló mozaik rakható össze. Viszont ezen a mozaikképen részben vagy egészben akkori önmagunkat is biztosan megtaláljuk, felismerjük.

Pontos ez a kép? Ez talán nem is fontos. Felvillan bennünk, részekben, vagy egészként. Időnként még akkor is, ha nem akarjuk. Emlékeinkből tevődik össze, lehet, hogy ezért, és így szeretjük.

És ez az emlékeinkből álló mozaikkép Pannonhalmához köt minket. Amíg emlékezetünk működik, amíg élünk. És hogy ne porladjanak el velünk az 1956-ban Pannonhalmán történetek, azért irtuk le ezt a mozaikot.

Kell több? Nem mond ez eleget?

Budapest, 2009. Szent Márton napján

Pannonhalma és az emlékek

2. Pannonhalma, a környezet

Az 1950-es években Pannonhalma (ez alatt a név alatt a továbbiakban a község feletti dombon lévő Szent Benedek-rendi Főapátság épületegyüttesét értjük) a környezetétől sok mindenben különböző hely (mondhatnánk akár „világot” is) volt. A domb lábánál elterülő falut akkor Gyórszentmártonnak nevezték, azóta már város lett, és felvette a Pannonhalma nevet. Pannonhalma különbözőségének egyik legfőbb ismérve a zártság volt, a maga többféle jelentésében. Zárt volt fizikai értelemben, hiszen a falu felett emelkedő dombtetőn magasodó, gyűjtőnéven Főmonostornak nevezett épületek felét várfal, a többbit a Főkönyvtár klasszicista épülete, illetve az 1930-as évek végén épült modern iskolaépület zárja körbe. Egyetlen állandó használatra rendelt főbejárata van, a középkorban végvárrá alakított monostor egykori várkapuja helyén. Ennél fontosabb volt az a zártsága, amely a Főmonostoron belüli szellemiség és a külvilág uralkodó ideológiája közötti különbözőségről következett. Nehéz pontosan megmondani, a külvilág zárta be a korábban hatalmas bencés rend maradványát és az általuk vezetett gimnáziumot, vagy a bencés közösség zárkózott el a lehetséges legnagyobb mértékben a külvilágtól. Úgy gondoljuk, mind a két változatban van igazság.

Ez az állapot bizonyos értelemben megfelelt egy befelé forduló szerzetesi közösségnek, amelyik háborítatlanul élhette belső rendi életét, a kora reggeli első közös imádságtól, a laudestől az esti vesperásig. A háborítatlanság persze viszonylagos volt. A kommunista államhatalom meghatározta, hány szerzetes lehet a közösségben, hány novíciust vehetnek fel, indirekt módon beleszólt az előjárók megválasztásába, vagyis a rendi autonómiát nem hagyta teljesen érvényesülni. És igyekezett a közösséget örök félelemben, rettegésben tartani. Ezt szolgálták az 1950-es években a bencés szerzetesek – ide értve a létszámkorlát miatt a világi életben elhelyezkedett társaikat is – elhurcolása, koncepciós perekben való elítélése. De az állam, illetve az azt megtestesítő Állami Egyházügyi Hivatal a rend belső hitéletével nem törődött. A szerzetes tanárok, akik többsége az 1948-ban történt államosítás előtt a rend 8 gimnáziumának valamelyikében tanított, most is tanítással foglalkoztak. Igaz, állami tanfelügyelet alatt, és az állam által kiadott tankönyvekből.

A bencés szerzetesi közösség mellett még két, jogi és gazdálkodási értelemben egyaránt önálló intézmény talált otthonra Pannonhalmán. Az egyik intézmény a Szociális Otthon, idős és ápolásra szoruló szerzetesek szeretetotthona volt. Ezt az 1950-ben született állam-egyház közti megállapodás hozta létre, állami intézményként működött a Főmonostor északi szárnyában. A másik intézmény a gimnázium (hivatalos nevén

Pannonhalmi Szent Benedek-rendi Katolikus Általános Gimnázium) és annak kollégiuma (hivatalos nevén Diákotthon) volt.

A gimnázium, amely magába foglalta a felső emeletein a Diákotthont (kollégiumot) is, az olasz-magyar barátság jegyében, az olasz állam költségén épült. 1948-ig olasz nyelvű bencés gimnáziumként működött, akkor a többi egyházi iskolával együtt államosították. A bencéseknek azonban nem kellett elhagyni a Főmonostor épületét, ők tovább éltek ott szerzetesi közösségük életét, immár tanítási feladatok nélkül. A Rend 1950 szeptemberében visszakarta a gimnáziumot, az állam és a katolikus egyház közti megállapodásban engedélyezett 8 egyházi középiskola egyikeként. Ettől kezdve minden évben egy-egy humán-tagozatos és reál-tagozatos első osztály indult, 40-40 tanulóval. A gimnáziumi tanulók mintegy 90%-a a Diákotthon lakója, kollégista volt.

Pannonhalma külvilággal való kapcsolata már csak a kor technikai színvonala miatt is meglehetősen korlátozott volt. Az 1950-es években még csak kézikapcsolásos telefon létezett, a Főmonostorba érkező hívásokat a falu postáján fogadták és kapcsolták fel a „Várba” (még ma is így nevezik a Főmonostort a domb lábánál elterülő településen, emlékezve arra, hogy a monostort a török időkben végvárrá alakították át, és ennek jegyeit az 1930-as évek végéig viselte.). Természetesen, sem a szerzetesek szobáiban, sem a diákotthon prefektusi szobáiban nem volt távolsági beszélgetésre alkalmas telefonkészülék. A külvilággal történő kapcsolattartásra alapvetően a levelezés szolgált. Az ily módon működő telefon- és postaszolgáltatás remek lehetőséget nyújtott a „cenzúrára”, amellyel az államhatalmi szervek éltek is. Napilap csak a gimnázium Igazgatóságának, és a perjeli hivatalnak járt. A szerzetesek a legkritikább esetben hagyták el Pannonhalmát, fontos hivatali vagy családi ügyekben, de a faluba se jártak le. A diákok az épületből hétköznapokon általában csak a kötelező sétaidőben mehettek ki, de ők se jártak le a faluba. Hírforrásnak szinte kizárólagosan a rádió szolgált, és a Főmonostorban különösebb kockázat nélkül lehetett a külföldi rádióállomásokat hallgatni.

Ebben az elszigetelt környezetben egy közel 500 fős, jellemzően három generációt képviselő (idősek, nevelők, diákok) és elsősorban befelé forduló életvitelt élő közösség élte meg az 1956-os forradalmat és az azt követő kommunista megtorlás eseményeit. A Szociális Otthon mintegy 100 lakójának életpályája leáldozó szakaszában volt, a közel 300 fős diákság pedig még gyerek volt. Elzártáguknál fogva az események még váratlanabban érték őket, mint a Pannonhalmán kívüli világot, elsősorban a főváros lakosságának egy részét. A történeteket pedig a többség már csak életkora miatt is nehezen tudta helyesen értelmezni. De megélték, és emlékezetükben bizonyos dolgok (mert az emberi természet már csak ilyen) megmaradtak az akkor és ott helyben történekről. De mi az, ami megmaradt?

Erre a kérdésre próbálunk választ adni. Nagyon nehéz, főleg két okból. Az egyik, hogy eltelt több mint 50 év. Az akkor felnőtt, vagy idős korban lévők, a Szociális Otthon akkori lakói, és pár kivétellel a teljes szerzetesi közösség is, azóta meghalt. Az akkori diákgyereknek pedig megöregedtek, életkoruk 67-70 év között van és közülük is sokan meghaltak. Az emlékeik pedig, részben elkoptak, amik megmaradtak, azok pedig gyerekfejjel megélt események emlékei. Mégis kísérletet tettünk azok összegyűjtésére, és azokból egy (valószínűleg tekinthető) igaz történések sorozatának összeállítására. A környezet és az életkor két meghatározó tényező egy-egy esemény átélésében, annak emlékezetben rögzülésére. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy először részletesebben ismertessük a környezetet, az akkori Pannonhalmát, az akkor ott élő, egymástól elkülönülő közösségeket: a Főmonostorban élő bencés rendi közösséget, a mellette működő Szociális Otthont és a gimnáziumot a diákokkal. Ezek véleményünk szerint mind-mind hatással voltak arra, hogy a diákság hogyan látta akkor, hogyan élte meg, és ebből következően hogyan emlékszik az akkori eseményekre.

A Főmonostor

A bencések

Az első bencések Géza fejedelem idejében telepedtek meg Magyarországon. Ettől kezdve a bencés szerzetesi közösségek – elsősorban Pannonhalmán – a II. József idejében történő feloszlatást követő két évtized kivételével mindig éltek, működtek (különböző mértékben) Magyarországon. Az 1802-ben történt visszaállítástól kezdve a Rend tanító-rendként működött, és egyike lett a legnagyobb számú és legerősebb gazdasági háttérű szerzetesrendnek Magyarországon. A belső válságok azonban ebben az időszakban sem kerültek el, de egy-egy határozott kezű főpát alatt mindig sikerült időről-időre megújulniuk.

A II. világháború pusztításait a bencések szerencsésen élték túl. Pannonhalma a Nemzetközi Vöröskereszt védeltsége alatt állt (mintegy 3000 üldözöttnek, menekülőnek nyújtva menedéket 1944-45-ben), a rendházakat és iskolákat alig érte kár, még a budapesti gimnázium is csak kisebb sérüléseket szenvedett. Az 1938. november 2-án született 1. Bécsi döntés (amelyet akkor Nagy-Britannia és Franciaország is elismert, álláspontjukat csak később, módosult politikai érdekeiknek megfelelően változtatták meg) alapján Magyarországhoz visszakerült komáromi bencés székház és gimnázium azonban ismét csehszlovák uralom alá került.

Az első, és gazdasági értelemben mindenképpen megrendítő csapást a 600/1945. sz. Miniszterelnöki rendelet alapján végrehajtott „földreform” jelentette, amely a több mint 60.000 katasztrális hold földbirtokát (1000 hold kivételével) kárpótlás nélkül elvette.

Ezzel gyakorlatilag a rend iskoláinak és egyéb intézményeinek (beleértve a rendházakat és magát a rendi közösséget is) gazdasági alapjai megszűntek.

Mindemellett 1945 őszén valamennyi bencés iskolában, így Pannonhalmán is, megindult a rendszeres tanítás, sőt a Rend a csepeli munkásság kérésére új gimnáziumot is indított Csepelen. De a diktatórikus hatalomra törekvő politika egyik célja az egyházak társadalmi jelentőségének megtörése volt, és ebbe a sorba illett az egyházi (és egyéb magánalapítványi) iskolák államosítása. Erre aránylag gyorsan, már 1948. júniusában sor került. Az államosításkor a bencés rend 8 gimnáziumát vették el: a pannonhalmi olasz tanítási nyelvű gimnáziumot, a budapesti, a csepeli, az esztergomi, a győri, a kőszegi, a pápai és a soproni gimnáziumokat. A gimnáziumokban összesen 3595 diák tanult, ezek közül 452 diák volt bencés internátusban. Kevésbé ismert, hogy az önálló egyházmegyei státusszal is rendelkező Pannonhalmi Főapátság a hozzátartozó településeken 19 népiskolát (elemi iskolát) is fenntartott és működtetett. Ezeket is mind államosították.

1946-ban Pannonhalmán beöltözött az első bencés laikus testvér. A laikus testvérek szerzetesi közösségben kívántak élni, de nem kívánták sem pappá szenteltetni magukat, sem tanári diplomát szerezni, fizikai munkát végeztek. Ausztriai és németországi bencés kolostorokban már régóta voltak laikus testvérek, Magyarországon azonban korábban nem. 1950-re a laikus testvérek száma tizennygyre emelkedett.

1948-ban az államosítás megszüntette a Pannonhalmán működő Szent Gellért Tanárképző és Hittudományi Főiskolát, és helyette a Pannonhalmi Hittudományi Főiskola működését engedélyezte. Egy korábban az állammal kötött megegyezés alapján a főiskola hallgatói mindaddig tanári tanulmányaikat is Pannonhalmán végezheték, de az egyetemi vizsgáikat Budapesten, egy erre a célra kijelölt állami tanárvizsgáló bizottság előtt kellett letenniük. 1948-tól a Pannonhalmi Hittudományi Főiskola tanárképzési jogosultsága megszűnt, csupán teológiai oktatást végezhetett. A tanári pályára készülő bencéseknek valamelyik állami egyetemet kellett látogatnia.

Az egyházi iskolák államosításakor a szerzetesi rendházakat nem vették el, a szerzetesek továbbra is ott élhettek. A gimnáziumokban lévő szerzetesi szobákból azonban ki kellett költözniük. A budapesti gimnáziumban például egy egész emeletet foglaltak el a bencés tanárok szobái, ők a Rigó utcai szerény rendházba, illetve páran a Józsefvárosi plébánia épületébe költöztek át. A tanítás lehetőségétől megfosztott, munkaképes korban és erőben lévő szerzetesek igyekeztek önmaguknak munkát találni, és jó párnak, elsősorban egyházi szolgálatban, ez sikerült is.

Ezekben az években a bencéseket sem kerülték el az egyház megtörésére, megfélemlítésére megrendezett, szinte kivétel nélkül minden alapot nélkülöző „konceptciós perek”, amelyeket aztán a kommunista sajtó felnagytva tállalt a közvéleménynek. Ezek közül a legismertebb dr. Olofsson

Placid atya ügye volt, aki büntetésként 10 évet töltött a Szovjetunió hírhedt Gulag táborainak egyikében.

De az iskolák elvétele, a koncepciós perek a kommunista hatalom részéről csak köztes lépések voltak a szerzetesrendek teljes felszámolása felé. A folytatás egészen kegyetlen formában, a szerzetesek deportálásával történt. Ezekkel az intézkedésekkel is a püspöki kart akarták az állammal való megegyezésre kényszeríteni. Ekkoriban hangzott el Rákosi Mátyás elhíresült mondása: „az Egyház csak vagon kérdése!”.

Ez a végleges felszámolás 1950. júniusában azzal kezdődött, hogy kényszertartózkodási helyre vitték a szerzetesek egy részét. Az Államvédelmi Hatóság meglepetésszerű, éjszakai elhurcolásokat szervezett a meghagyott rendházakból. Első lépésként a Jugoszláviához közel fekvő kolostorokból 1950. júniusában vitték el a szerzeteseket. Mint megbízhatatlan elemeket, biztonsági okokra hivatkozva, egyszerűen beköltöztették őket (kényszertartózkodási lakhelyként is kijelölve) az ország belsejében fekvő egyházi épületekbe. Az elhurcolások országszerte folytatódtak júliusban, immár „közrend és közbiztonsági okok”-ra is hivatkozva. A legtöbb helyen még félórát sem adtak személyes dolgaik összecsomagolására. A kényszertartózkodásra kijelölt épületekben embertelen körülmények alakultak ki, egy-két tucat szerzetes részére kialakított épületekben több száz szerzetest, köztük súlyos betegeket, időseket és magatehetetleneket zsúfoltak össze. Mindez élelmezési, egészségügyi és higiéniai problémákat is jelentett. A püspöki kar ismételt panaszait a hatóságok semmibe vették.

A deportálások a bencéseket sem kerülték el. Elsőként 1950. június 18-án éjjel a soproni rendházból vitték el a szerzeteseket Szolnokra. Majd a kőszegi rendház következett (ott már készültek erre), ahonnan Legányi Norbert házfőnökkel (a későbbi főapáttal) együtt az összes ott élő bencést deportálták. A kőszegiek szintén Szolnokra kerültek. Az elhurcolt bencések többsége idős és beteg volt, hiszen 1948 után a fiatalabbak kiköltöztek azokra a plébániákra, ahol munkát kaptak (esetenként csak kántorként, vagy sekrestyésként). Pannonhalmát (és a győri rendházat) azonban nem érte el a deportálási hullám.

A szerzetesekkel történtek is hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar püspöki kar két hónapi tárgyalás után, 1950. augusztus 30-án végül is aláírt egy kényszer hatása alatt létrejött megállapodási okmányt az állammal. A szerzetesrendek általános megszüntetését azonban – a szépségtapasznak tekinthető kivételektől eltekintve – a püspöki kar nem tudta megakadályozni. A megállapodásban foglaltakat életbeléptető törvény 1950. szeptember-7-én jelent meg, amely a szerzetesrendek működési engedélyét (négy szerzetesrend: bencések, ferencesek, piaristák és a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek apácarend kivételével, összesen 288 szerzetessel) visszavonta. A megszüntetés 23 férfi szerzetesrend 2582 tagját és 44 női

rend közel 9000 szerzetesnőjét érintette. Az engedélyezett megmaradó 4 szerzetesrend 8 középiskolát működtethetett, de a szerzetesek létszámát az állam a korábbiakhoz képest radikálisan korlátozta. Az 1950-es állam-egyházi megállapodás megengedte a Pannonhalmi Hittudományi Főiskola további működését, és a teológia tanítás feladataira évfolyamonként két szerzetesi létszámot (a négy évfolyamra összesen 8 főt) engedélyezett.

Az állam azzal érvelt a felosztatás mellett, hogy az általuk korábban végzett társadalmi tevékenységeket, mint az oktatás, betegápolás, szociális munka, az állam átvette, így már nincs a szerzetesrendekre szükség. A törvény következtében több mint 600 szerzetesi épület teljes berendezésével állami tulajdonba, közel 12 ezer ember pedig az utcára került! A szerzetesek töredékének (480 fő) sikerült csak valamelyik egyházmegyében papi szolgálathoz jutni. Döntő többségüknek, szerzeteseknek és szerzetesnőknek egyaránt világi munkahelyet kellett keresnie. Politikai megfontolásokból viszont nem szívesen vették fel őket. Ezért sokszor végzettségükhöz, szellemi képességeikhez viszonyítva csak igénytelen munkához jutottak. Életvitelüket az is rontotta, hogy a törvény megtiltotta, hogy a korábbi rendtársak együtt lakjanak.

1950. szeptember elején a Bencés Rend előtt fájdalmas és hatalmas feladatok tornyosultak. Először is végre kellett hajtani az állam-egyház megállapodásban előírt létszámkorlátozást. Ez gimnáziumonként egy igazgatót, osztályonként 2-2 tanárt és 1 irodakezelőt, diákotthononként 2-4 nevelőtanár-prefektust, a Hittudományi Főiskolára 8 tanárt, a Rend vezetésére további 18 szerzetest, 8 rendi növendéket, összesen 73 szerzetest jelentett. A pannonhalmi gimnáziumban indított osztályok számának gyarapodásával ez a létszám 1952 végére 74-re emelkedett. Ennek végrehajtására 3 hónap türelmi idő állt rendelkezésre. Csak némi könnyebbséget jelentett, hogy a főapátság nullius területének megszüntetése után az ott működő 15 plébánián a bencés szerzetesek világi papként ott maradhattak. A későbbiek során üresedés esetén ezekre a plébániákra továbbra is a főapát által kijelölt bencést nevezte ki plébánosnak az illetékes megyéspüspök. További egyházmegyékben, főleg a győri, székesfehérvári, szombathelyi és veszprémi egyházmegyékben pár bencés papi pályán szolgálatba állhatott. Az arra leginkább rászorultakat korlátozott létszámban sikerült Egyházi Szociális Otthonokba elhelyezni. Az is igaz, hogy az iskolák államosítása óta pár bencés már elhelyezkedett plébániákon (több esetben kisegítő lelkészként vagy kántorként), vagy más, világi foglalkozásba kezdett úgy, hogy tagja maradt a rendi közösségnek. A Rend vezetőségének végül is több mint 200 szerzetest kellett hivatalosan elbocsátania. A Rend 1949-ben 245 felszentelt papból, 55 növendékből és 9 laikus testvérből, összesen 309 szerzetesből állt. Ezekből 1950-ben Pannonhalmán 56 bencés, 54 növendék és novícius, és 10 laikus testvér tartózkodott. A nehéz és fájdalmas döntésnél tekintettel kellett lenni arra is,

hogy mintegy 2 hét alatt ki kellett választani a már korábban is tanári feladatokat ellátók közül azokat a szerzeteseket, akik a két visszakapott gimnáziumban fognak tanítani. Nehéz lenne rekonstruálni, milyen szempontok alapján döntött a főapát nélküli rendi vezetőség, amelyet 1947 tavaszától, Kelemen Krizosztom főapát önkéntes száműzésbe vonulásától kormányzó-apátként Sárközy Pál irányított. Valószínűleg azokat az időseket, akiket addigra családjuk már befogadott, vagy akik máshol már egyházi pályán elhelyezkedtek, vagy más módon világi egzisztenciájukat biztosították, eleve az elbocsátandók közé sorolták. Az mindenesetre a gimnáziumi tanárok névsorából látszik, hogy azokat a legjobbak közül választották ki, gondolva arra is, hogy fiatalok is legyenek közöttük a komoly energiát igénylő prefektusi feladatokra. A novíciusok közül is azok maradtak, akiktől biztosan várható volt, hogy tanári diplomát fognak szerezni.

Az állam-egyház megállapodásból fakadó minden kötelezettségét a Rend határidőre elvégezte.

1950. szeptember 17-én Pannonhalmán és Győrben egyaránt Veni Sanctéval kezdődött meg az oktatás a gimnáziumokban, novemberben pedig befejeződött az engedélyezett létszámba be nem került szerzetesek elbocsátása is. Ezeket a korábbi szerzeteseket, akik a renden kívüli életben is hűek maradtak szerzetesi fogadalmukhoz, a Renden belül később egy szójátékkal „kincések”-nek nevezték.

A Rend élt azzal a lehetőséggel, hogy Pannonhalma világi alkalmazottai (karbantartók, takarítók, konyhások, betegellátók, kiségitők, stb.) között a laikus testvérek és a korábbi apácák mellett időről-időre egy-egy bencést is foglalkoztasson. Rozmán Tivadar például 1952-54 között „pedellus”-ként szerepelt. A megmaradt pár hold föld (részben az Arboretum aljában, illetve a Hospodár nevű nagy gyümölcsös) is lehetőséget nyújtott egy-két szerzetes világiként történő alkalmazására a gazdaságban, akik aztán a kolostorban rendi öltözéket viseltek és éltek a rendi közösség életét. Hely volt bőven a Főmonostor épületében, még a Szociális Otthonnak átadott épületrész nélkül is. Pár további általuk elismert és kedvelt személynek is fedelet, menedéket adtak. A hatóságok természetesen ellenőrizték a bejelentetteket, ennek egyik súlyos következményére majd később visszatérünk.

Az egyházzal kötött megállapodás ellenére a kommunista diktatúra folytatta a katolikus egyház üldözését, elég csak az 1951-es Grósz-pert, vagy négy papi szeminárium 1952-ben történt bezárását említeni. De a megfélemlítés eszközeit még a meghagyott szerzetesrendekkel szemben is bevetették. Folytatódott a Rendet elhagyni kényszerült és annak működő keretein belül maradt szerzetesek elhurcolása, bebörtönzése. Az 1950-es évek első felében tíz bencés szerzetes szenvedett politikai elítéltként hosszabb-rövidebb ideig börtönökben. Nem célunk minden esetet megemlíteni, csak párat. Ekkor került börtönbe Kováts Arisztid Budapestről, Sólymos Szilveszter

Köszegről. A győri gimnázium két tanárát, Pálffy Aurélt és Csizmadia Gerőt 1953-54-ben börtönözték be illegális cserkészmozgalmi tevékenységért. De Pannonhalmáról is börtönbe került 1953. év végén a házigondnok Maros Cirjék.

Maros Cirjéket Mécs László perében ítélték el. Mécs László premontrai szerzetes, népszerű költő rendjének feloszlata után, 1950 novemberében Csornáról ment Pannonhalmára, ahol kedves vendégként befogadták. Szabályosan be is jelentkezett, a bejelentő-lapon születési nevét, Martoncsik Józsefet (Mécs László az írói neve volt) feltüntetve. A szerzetesrendeket is felügyelő Állami Egyházügyi Hivatal természetesen tudott erről, mint nagyon sok mindenről, ami Pannonhalmán történt! Máig ismeretlen okból az ÁVH 1953. augusztusában váratlanul házkutatást tartott Mécs László pannonhalmi szobájában. A házkutatás után a szobát lepecsételték, Mécs Lászlót pedig elvitték. Többek között „többszörös okirat hamisítás”-sal (hamis bejelentkezési papír) és „lázító röpiratok terjesztésé”-vel (saját kézírású verseit ajándékozta el) vádolták, és halmazatként 10 év börtönbüntetésre ítélték. Maros Cirjék ellen a vád a „hamis bejelentő” aláírása és feljelentési kötelezettség elmulasztása volt. Négy év börtönbüntetést kapott.

Pannonhalma külvilággal való kapcsolatát a korábbiakban már érintettük, most talán egy kissé részletesebben erről. Az 1950-es években a távolsági telefonbeszélgetésekre még csak kézi-kapcsolásos rendszer létezett. A Pannonhalmára érkező hívásokat a falu postáján fogadták és kapcsolták fel a Főmonostorba. Sem a szerzetesek kolostori, sem a diákokon prefektusi szobáiban nem volt távolsági vagy egymásközi beszélgetésre alkalmas telefonkészülék. A faluban lévő postán keresztül érkező hívásokat a portán lévő egyszerű kézi-kapcsolásos telefonközpont fogadta, amely az irodákat és a konyhákat tudta kapcsolni. A levelezés volt az általános formája a külvilággal történő kapcsolattartásnak, az elmenő leveleket és az érkező küldeményeket a faluban működő postahivatalból külön kézbesítő hozta-vitte. Az ily módon működő telefon- és postaszolgáltatás remek lehetőséget nyújtott „cenzúrára”, amivel az államhatalmi szervek éltek is. Persze, a többség számított erre, és ezért ezekből az ellenőrzésekből észlelhető gondok nem származtak. Napilapok csak a perjeli hivatalnak és a gimnázium Igazgatóságának jártak, de azokat a társalgó helyiségben mindenki elolvashatta. Emellett mindig akadt néhány szerzetes, aki egy-egy folyóiratra, vagy a Népsportra előfizetett. Mint már írtuk, jelentős hírforrás volt a rádió, és a Főmonostorban különösebb kockázat nélkül lehetett a külföldi rádióállomásokat hallgatni. A szerzetesek döntő többségének volt rádiókészüléke. A külföldi adók hallgatásával buzgón éltek is a szerzetesek, az ehhez szükséges nyelvtudásuk is meg volt. Ezért mondhatjuk, hogy az elzártság ellenére, ha a napi dolgokban nem is, de a világ jelentősebb eseményeiben tájékozottak voltak. A szerzetesek csak a legkritkább esetben,

fontos hivatali vagy családi ügyekben (pl. oktatási értekezlet vagy temetés esetén) hagyták el Pannonhalmát. Ha kikapcsolódásra volt szükségük, és azt idejük, energiájuk és egészségi állapotuk megengedte, akkor rövid egy napos kirándulást tettek a közeli Bakonyba, a Cuha völgyében. A nyári szabadságolás azokban az években szinte ismeretlen fogalom volt részükre. Szabadság helyett inkább pihenésnek volt tekinthető az, hogy a falusi plébánosként működő „kincés” társaikat időnként helyettesítették.

A ma mindennapinak mondható idegenforgalomnak az 1950-es években nyoma sem volt Pannonhalmán. Látogató is nagyon ritkán tévedt erre. Kivétel volt tanév alatti időszakban a hónapok első vasárnapja, amikor a diákotthonban lévők látogathatták meg szüleik, de az akkori közlekedési lehetőségek (és költségek) mellett ilyenkor is viszonylag kevés szülő, főleg kisebb távolságból érkezett. Természetesen semmiféle hivatalos korlátozás nem volt látogatók fogadására, de valamilyen rejtett ellenőrzés biztosan volt, és erre mindenki számított is. Éppen ezért, akinek nem volt nélkülözhetetlen, az elkerülte Pannonhalmát. Az egykori rendtagok is a legnagyobb óvatosság mellett, nagy ritkán látogattak vissza egykori központjukba. Voltak közöttük, akik nem a pannonhalmi vasútállomáson szálltak le, ahol a „gyanús idegeneket” könnyű volt megkülönböztetni a helyi munkába járóktól, és inkább pár kilométerrel többet gyalogoltak, lehetőleg sötétedés után érkezve. Pannonhalmán az 1950-es évek elején, közepén ebben az elszigeteltségben élt a papíron a Szociális Otthonban lévő 16 idős és beteg rendtárrsal, valamint a rendi növendékekkel együtt mintegy 70 bencés szerzetes. Viszonylagos nyugalomban éltek – már amennyire ez a megfélemlítés légkörében lehetséges volt. Mindennapjaik az „Ora et labora” bencés jelmondatnak megfelelően teltek. A napi többszöri közös liturgia, a napi szentmise, az egyéni áhítat és imádkozás, valamint a közös étkezések a régi rendi előírások szerint folytak, erre naponta több órát fordítottak. A többi időben pedig végezték a rájuk kiszabott feladatokat. A gimnáziumban nevelő tanári feladatokat is ellátó bencések (az igazgató, a prefektusok és a diákotthon rektora a Diákotthonban laktak, és csak az ottani munkájuk által megengedett mértékben vettek részt a közös rendi életben. A Főmonostorban élő bencések közül a gazdasági, a házgondnoksági és a hivatalos adminisztratív feladatok 6-7 szerzetesnek jelentettek folyamatos munkát. A hatalmas könyvtár, a rendkívül értékes történelmi relikviákat őrző levéltár gondozása is több bencésnek adott napi elfoglaltságot. A Bazilika és a többi liturgikus hely (a Szociális Otthon lakóival együtt naponta száznál több szentmisét is mondtak) rendben tartása a sekrestyési-, a napi és az ünnepi liturgiákra való felkészülés pedig a regens chori feladatokra kijelölt bencéseknek jelentett sok elfoglaltságot. Emellett többségük szellemi munkát is végzett. Eleve nyolc bencés azon a jogcímen maradhatott a Rendben, hogy a Hittudományi Főiskola tanára. A főiskolai órákra az egyébként nagy tudású bencések mindig alaposan felkészültek, még akkor is,

amikor egy-egy tanórán egy vagy kettő volt csupán a „hallgatók”, a novícius korszakon túl lévő, immár teológus besorolással rendelkező rendi növendék. Alkotó munkát is számosan végeztek. Igaz, főleg vallási témájú kézírataik az íróasztalfiókoknak készültek, megjelentetésükre nem volt még csak remény sem. Többen – úgy gondoljuk, hallgatólagos állami tudomásul vétellel – óraadó tanárok voltak a gimnáziumban (pl. Szigeti Kilián tanította az éneket), vagy nyelvórákat adtak, akár rendkívüli tantárgyként, aminek osztályzata bekerült a gimnazista bizonyítványába, akár különórakon. Jó páran részt vettek a gimnazisták hitéleti nevelésében is, a vasárnapi közös diákmisszeiken időnként szentbeszédet mondtak, lelkigyakorlatot tartottak, pár diák pedig közülük választott lelki vezetőt.

A Pannonhalmán maradt bencések – amellet, hogy szinte kivétel nélkül szellemileg kiválóan képzettek voltak – természetesen egyéniségükben rendkívül különbözőek voltak. Mivel a szerzetesi pályát hivatástudatból választották, az avval járó rendi fegyelem elfogadása számukra magától értetődő volt. Mint minden nagyobb létszámú közösségben, itt is voltak egymáshoz közelebb állók, és távolságtartók is. Ez természetes volt, és nem csak az eltérő életkorokból adódott. Húsból-vérből való emberek, eltérő emberi tulajdonságokkal. Voltak rideg és tiszteletet parancsolóan aszkétikus életvitelűek, és szeretetreméltó, jó kedélyű, társaságot kedvelők. Egyikük se volt tökéletes, de esetleges hibáik, furcsaságaik csak emberivé tették őket. Többségük valódi egyéniség volt, annak minden előnyös és néha furcsának tűnő, nehezen érthető következményével. És mint minden közösségben, itt is voltak belső csoportosulások, időnkénti félreértések, másképp vélekedések. Az 1930-as években a Rendet erősen megosztották a Kelemen Krizosztom főapát (1933-1950) által szükségesnek tartott, a fiatal rendtársak által is támogatott reformtörekvések, amelyek a szerzetesi élet elpolgárosodott jellegének megváltoztatását, és a régi szerzetesi életvitel visszaállítását tűzték ki célul. Ez a megosztottság, mivel a reformot szükségessé tevő gazdasági és társadalmi környezet alapjaiban megváltozott, eltűnt. Ezért is nyugodtan mondható, hogy valódi szerzetesi közösséget alkottak, szerzetesi közösségként éltek. Valószínű, hogy a külső politikai és társadalmi körülmények erősítették a közösség összetartó erejét, és hálások lehettek azért is, hogy a rendi közösségben maradhattak. Kihhasználva az állam-egyház közötti megállapodás lehetőségét, pontosan olyanok voltak, mint amilyen egy szerzetesi közösség akkor lehetett. Talán annál még jobbak is. És ez óriási teljesítmény, eredmény és érték volt azokban az időkben.

Az, hogy a szerzetesi közösség gyakorlatilag egymás mellett élt egy több száz fős diáksereggel, a bencések számára természetes volt. Egyrészt Pannonhalmán ez így volt a korábbi évtizedben is, másrészt korábban több helyen is egymás szomszédságában volt a bencés gimnázium, diákotthon és bencés rendház. Egymással való érintkezésük szabályozott (talán inkább fegyelmezetten rendezett) volt. A szerzetesek elég pontosan tudták, mit

engedhetnek meg maguknak a diákokkal szemben, a gimnázium vezetése pedig szabályozta a diákok és a Főmonostorban élők kapcsolatát azzal az egyszerű rendelkezéssel, hogy a diáknak a Főmonostorban élő szerzetesek felkeresésére engedélyt kellett kérnie.

Az engedélykérésnek több magától értetődő oka volt. Egyrészt egyszerűen fegyelmezésről volt szó: ha el akarsz menni valahova, akkor kérj engedélyt. Másrészt, ahova a diák menni akart, ott tiszteletre méltó felnőttek szigorú napirend szerint éltek, amely beosztása különbözött a diákoktól. A folyosókon ott díszelgett az „Omni tempore silentium datur” felirat, ott viselkedni kellett, nem rohangálni, mint az iskola folyosóin. Az más volt, mint a diákokon. És ezt érezni lehetett a Főmonostor ünnepélyesnek tűnő állandó csendjéből is. Természetes volt az is, hogy a prefektusnak mindig tudnia kellett, ki hol van. Felelős volt értük. Ugyanakkor a prefektus tudta azt is, ki beteg éppen a rendtársak közül, vagy ki szokott sétaidőben pihenni. A lelki-atyához és az óraadó tanárokhoz bármilyen egyszerű időpontban át lehetett menni, de ehhez is engedély kellett. Érdemi indok nélkül nem illett a bencéseket zavarni. Ha ők akartak valamit az egyik diáktól, ők is a prefektusnak szóltak, hogy küldje át a fiút. Ez volt a rend, mondhatnánk a természetes rend, és ez jól működött.

A szerzetesek általában szívesen vették, ha kora reggeli szentmiséiken a diákok ministráltak nekik. Vérmérsékletüktől függően sétaközben szóba elegyedtek a diákokkal. Szóltunk már arról, hogy közülük többen nyelvi külön órákat adtak, de más diák elfoglaltságokat is vezettek (szakkörök, könyvkötő-műhely, stb.). A diákok közülük párat kifejezetten szerettek, voltak, akiket kedveltek, akiket elkerültek, de összességükben valamilyen mértékben mindegyiket tisztelték. Közülük a tanárokat időnként szidták is, de ez természetes velejárója diákkornak. A diákoknak csak hasznukra vált, hogy nagy tudású, tudásukat szívesen továbbadó felnőttek – akik egyúttal egyházi emberek – közelében, időnként azok társaságában lehettek.

A Szociális Otthonban lakó idős és beteg egykori szerzetesek és a bencések közötti viszony leginkább a „szívélyes és békés egymás mellett élésként” jellemezhető. A két intézmény közötti ügyeket (a fizikai együttléből jó pár fakadt) az arra kijelöltek végezték, és a kezdeti időktől eltekintve különösebb feszültségek nélkül. A bencések, mint más kolostorokban élő szerzetesek számára természetes volt, hogy idős, beteg társaikkal együtt élnek, azokkal törődnek, azokat gondozzák. Ebben az esetben a fizikai törődés nem volt a feladatuk, a többinek pedig többségük szívesen tett eleget, amennyiben erre lehetősége és ideje volt, illetve erre igény támadt. Mint már szóltunk róla, a szociális otthon lakói hálásak voltak a Rendnek, a tőlük kapott lehetőségekért (napi szentmise lehetősége, besegítés a könyvtárba, korábbi személyes kapcsolatok ápolása, stb.) Így az egyéni kapcsolatok, ahol kialakultak, békések és szeretetteljesek voltak.

A megélhetési gondok – és azok nagyok voltak! – a rendi vezetőséget terhelték. A szerzetesek életvitelére egyébként is a szerzetesi szerénység volt a jellemző, öltözködésre korábban sem sokat költöttek. Az étkezés a korábban megszokottnál jóval szerényebb lett. Nagyobb gond volt a Főmonostor hatalmas épületegyüttesének üzemeltetése, a világítás, fűtés, stb., fenntartása. A gimnázium és diákotthon nagyjából öneltartó volt. A gimnáziumi tanárként bejelentettek minimális havi fizetést kaptak az államtól, ez volt az egyetlen állami hozzájárulás a Rend megélhetéséhez. Állandó bevételt a Lónyay örökségből származó, Ausztriában lévő Köpcsény melletti Üрге-majori birtok biztosított. Ez a rend tulajdonában maradt, amelynek jövedelmét a birtokot gondozó Blazovics Ágoston rendszeresen hazautalta. 1957. tavaszától a birtok kezelésére Polgár Vilmos költözött ki Ausztriába. Rendkívül sokat jelentettek a külföldi segélyezések, amelyek nagy részét a Rómában lévő Békés Gellért és a Bécsben élő Blazovics Ágoston szervezték. Komoly segítség volt a külföldről intenciós szándéokra érkezett pénzek. A bencésektől soha sem állt távol az öngondoskodás, ennek jeleként a meghagyott Arborétum egy részében veteményes kertészet volt, a konyhai hulladékot felhasználva disznót is hizlaltak. A Hospodár gyümölcsstermését elsősorban értékesítették, csak az arra alkalmatlant fogyasztották maguk. Írásos nyoma nem maradt, de valószínű voltak biztonsági tartalékaik, sőt bizonyos értékesebb dolgaitól is diszkréten megválhattak. A bencés rend nagyon szerényen, de gazdaságilag is talpon maradt.

1952-ben Sárközi Pált, aki 1947-től, Kelemen Krizosztom főapát Amerikába távozása óta kormányzó-apátként vezette a Rendet, az állami szervek jóváhagyásával főapáttá választották.

Elég ritkán, de sor került a Pannonhalmán és Győrben lévő bencések áthelyezésére, ezek elsősorban a tanítási feladatok miatt történhettek (pl. Zénó atyát 1955-ben ilyen meggondolásból helyezték át Győrbe). Az egyetemeken tanári diplomát szerző fiatal bencések munkába állítása is áthelyezéseket okozhatott. 1952-ben, amikor a pannonhalmi gimnáziumi osztályok száma a megengedett maximumra emelkedett, hivatalosan visszavettek pár „kincést” a Rendbe. Ekkor került Pannonhalmára az addig Zalaapátiban lelkészkedő Edvin atya, akinek helyét természetesen egy másik renden kívüli bencés vette át.

Azt mondani sem kell, hogy a Pannonhalmán élő szerzetesi közösség nem volt a kommunista rendszer híve. De bölcsességük (és félelmük) miatt ennek kifelé nem adták jelét. Abban a kevés külső kapcsolatukban, ami megmaradt, beleértve a családi kapcsolatokat is, kerülték a politikával összefüggő kérdéseket. Ha mégsem, akkor viszont rendkívül óvatosan próbáltak eljárni, mert tudták, hogy figyelik őket. Egyetlen elég biztosnak tűnő adatunk van arra, hogy közülük valaki „ellenséges aknamunkával” próbálkozott. Jámbor Mike 1954-ben Pálos Antal jezsuitával közösen elaborátumot készített egy

titkos „földalatti” katolikus egyházi szervezet létrehozására. Persze, minden óvatosság ellenére ez is az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) tudomására jutott, de komoly következménye nem lett, még azt sem tudni pontosan, Jámbor Mikét kihallgatták-e az ügyben. De a szerzetesek, tudjuk, maguk között hangot adtak véleményüknek, megbeszélték bizalmasan a hozzájuk valahogy eljutott híreket. A Rend már közel 1500 évet megélt, voltak már nehezebb helyzetben is. Bízta a jó Istenben, és biztos, hogy legbelül néhányan kicsit reménykedtek egy kedvező fordulatban. De ezért érdemben senki nem tett, nem is tudott volna tenni semmit.

Arra, hogy ez a fordulat 1956 őszén egy igazi forradalom formájában próbál majd megvalósulni, senki sem számított közülük. Ezért is érte őket (mint mindenkit) meglepetésszerűen október 23-a és az azt követő események.

A Szociális Otthon

Az 1950 augusztusában az Állam és a Magyar Katolikus Egyház között megkötött egyezményben az állam kötelezettséget vállalt arra, hogy szociális otthonokban gondoskodik a szerzetesrendek beteg és idős tagjairól, mivel azok nyugdíj-jogosultsággal nem rendelkeztek. Ezzel egy időben a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia megszervezte a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálatot, ugyanezeknek a feladatoknak az ellátására. Az állam a szerzetesrendektől elvett több mint 600 épületből ötöt jelölt ki ilyen célra, 440 férőhellyel. A tisztánlátás kedvéért megemlítjük, hogy a rendházak elhagyására kényszerített férfiszerzetesek közül 361, a női szerzetesnővérek közül 1786 volt idős és beteg. Igaz, az egyházi jellegű szociális otthonok száma később kettővel megemelkedett. Ezeket az egyházi Szociális Otthonokat az Egyházi Szeretetszolgálat tartotta fent és üzemeltette (vezetőjüket azonban az állami szervek nevezték ki), és működésüket az állam is támogatta. Elsőként 1950. november 5-én a jászberényi ferences kolostor (ahol nyártól kezdve már internált, összezsúfoltan élő szerzetesek voltak) lett egyházi jellegű állami szociális otthon. Ide 80 idős és beteg apácát hoztak.

Ennek a megállapodásnak az alapján jött létre Pannonhalmán is a Szociális Otthon, amely 1951 év végén fogadta az első idős szerzeteseket. A Szociális Otthon részére a Főmonostor északkeleti szárnyának az ebédlő és a könyvtár közötti részét vették igénybe, mind a három szintet.

A Szociális Otthonba bármelyik szerzetesrend (a feloszlatottakból és a működni engedett 3 férfi rendből egyaránt) tagja bekerülhetett. A „szerzetesi” szociális otthoni elhelyezésre a Római Katolikus Szeretetszolgálat, amely kapcsolatot tartott a rendi elöljárókkal, azokkal egyeztetve tett javaslatot. A javasolt rászorulókat azonban a lakóhely szerinti tanács Egészségügyi Osztálya utalta be a Szociális Otthonba. Az engedélyezett 100 fős létszám feltöltése után (ez nagyjából 1952-ben

fejeződött be) már csak üresedés esetén, többnyire egy gondozott halála után lehetett bekerülni. Olyan eset is előfordult, hogy egy beutalt idős atya a Szociális Otthonba való beköltözése során, a győri vasútállomáson lett rosszul és halt meg.

Az önálló jogi személyiségű Szociális Otthon vezetőjét az állami szervek nevezték ki, és kezdetben elég gyakran cserélgették őket. Első igazgatója elkötelezett, hogy ne mondjuk elvakult kommunista volt. Tőle eltekintve többségüknek a Renddel való viszonyát a közömbös távolságtartás jellemezte, igazi ellenségeskedés soha nem volt. Az egybezártaságból fakadó kényszerű egymás mellett élést mind a két fél tudomásul vette. Mint önálló költségvetésből működő intézmény természetesen igyekezett mindenben önállósodni, és leválni a Főmonostorban végzett hasonló feladatokról. Önálló konyhája volt, maguk intézték a mosást, és a fűtést is igyekeztek leválasztani a Főmonostor fűtési rendszeréről, de ez nem járt sikerrel. Az árubeszerzésben is saját útjukat járták. Az Otthon igyekezett legalább részben önellátó lenni. Nem csak a zöldségeket igyekezett biztosítani saját veteményeskertjéből, de sertés-hizlaldája is volt. Itt hasznosították a konyhai hulladékot és az ételmaradékokat is. Mindezek nem okoztak feszültséget a Szociális Otthon és a Rend között.

A nehezebb fizikai munkát jelentő feladatokra, mint például a fűtés, karbantartó szerelések, és a külső, mezőgazdasági jellegű munkára elsősorban Győrszentmártonból, illetve a közeli falvakból vettek fel alkalmazottakat. A Szociális Otthonon belüli többi munkát (ápolás, konyhai feladatok, mosás, takarítás) azonban szinte csak a felosztatott rendekből idehelyezett korábbi apácák végezték. Az 1970-es évekre elfogytak az egykori kedves nővérek, kiöregedtek, nyugdíjba mentek. Nem egy esetben előfordult, hogy nyugdíjba vonulásuk után maguk is a Szociális Otthon lakói lettek.

Nyugodtan lehet mondani, hogy a Pannonhalmán lévő Szociális Otthonba bekerülni kivételes szerencsének volt tekinthető. Nem is beszélünk arról, hogy az állam-egyház közötti megállapodás töredékét biztosította csak a felosztatott szerzetes-rendek tagjaiból kikerülő beteg, idős emberek elhelyezési-ellátási igényeinek, amely feladatot korábban minden szerzetes-rend maga látott el, gondoskodó szeretettel és tisztelettel véve körül az idős rendtagokat. Ezért szerzetesi otthonba bekerülni már önmagában is ritka szerencse volt. Önmagukhoz hasonló, egyforma elkötelezettségű emberek, gyakran korábbi rendtársak lehettek együtt, és volt miről beszélniük egymással. De ehhez járult Pannonhalmán az a kivételes egyházi környezet, amely máshol nem volt megtalálható. Igaz, a hely külvilágtól való elzártasága a mozgékonyabbaknak nem volt eszményi, és az egy-egy szobába 3-4 öreg, gyakran beteg ember összezárása itt is embertelen volt. De ezeket bőven ellensúlyozhatta, hogy egy élő szerzetesi közösség közvetlen közelében éltek, akiknek mindig volt hozzájuk egy-egy kedves szavuk, együtt érző

gesztusuk. A bencés rend lehetővé tette részükre, hogy minden nap szentmisét mondjanak. Ennek helyszíne az 1930-as években a Bazilika tetőterében kialakított úgynevezett Gyilok-folyosó volt, ahol korábban az egyetemi tanulmányokat folytató fiatal bencések, a studens-páterek miséztek. Ezt a helyet a diákok csúfolódva „misegyárnak” nevezték. Az idős atyák a nap bármely szakában beülhettek a Bazilikába vagy a Káptalanterembe imádkozni, elmélkedni. Ha olvasni valóra volt szükségük, vagy valaminek utána akartak nézni, ott volt a bencés rend könyvtára. Talán mondani sem kell, hogy mit jelentett mindez nekik!

A Szociális Otthon lakói között a kezdeti időkben nagyon magas volt a jezsuiták és bencések aránya, de több idős szerzetes volt a domonkosok, piaristák, premonstreiek, kapucinusok és ciszterciták közül is. A Szociális Otthonban – kis létszámmal – a későbbi időkben már női gondozottak is voltak: szatmári és kalocsai irgalmas nővérek, a karmelita és domonkos női szerzetes-rendből, és az Isteni Szeretet Leányai nővérek.

A Bencés Rendből beutaltak kivételes helyzetben voltak a Szociális Otthonba történt bekerülés után. Ez nem csupán abból állt, hogy bármikor együtt lehettek korábbi rendtársaikkal. A Rend vezetősége és a Szociális Otthon vezetősége közötti megállapodás alapján a bencés nyugdíjasok a Szociális Otthonon kívül, a Rend rendelkezésére álló épületrészben lévő szerzetesi szobákban nyertek elhelyezést. Ez mindkét fél számára előnyös volt. Az idős bencések valójában rendi közösségükben maradhattak (de ellátásukról, így például az étkezésükéről a Szociális Otthon gondoskodott), külön szobájuk volt, és zavartalanul részt vehettek a Rend közös belső életében (imák, liturgia, társalgó, stb.). A Szociális Otthon pedig azzal nyert, hogy csökkenthette az elhelyezés zsúfoltságát, 100 személy helyett kevesebbet kellett a rendelkezésére álló szobákban elhelyeznie. 1956-57-ben 16 idős bencés volt jogilag a Szociális Otthon lakója. A Rend tisztelettel és gondoskodó szeretettel vette körül ezeket az idős rendtársakat, így semmiféle részletesebb indokolás nem szükséges annak bemutatására, hogy miért volt ez részükre abban az időben az elképzelhető legjobb megoldás.

A Szociális Otthonba elhelyezett idős szerzetesek részére napirendi kööttséget csak az étkezési időpontok jelentettek, egyébként szabadon gazdálkodtak idejükkel. Telefonjuk nem volt, viszont majdnem minden szobában volt rádió, az jelentette számukra a külvilági események legfőbb forrását. Látogatókat korlátozás nélkül fogadhattak, de azok a Szociális Otthonba csak bejelentés mellett léphettek be. De találkozhattak a látogatóikkal a Főmonostor területén bárhol máshol is, ahol egyébként szabadon mozoghattak. Ha az állami szervek akarták, postájukat könnyen ellenőrizhették, valószínű ez meg is történt, de erről nincs biztos információ. Érthető módon (amíg egészségükből futotta) igyekeztek maguknak hasznos elfoglaltságot találni. Ezek a legváltozatosabbak voltak. A jezsuita Keszeg páter járt le naponta a postára a faluba, hozta-vitte a leveleket. Müller atya és

Bátay atya gyógynövényekkel foglalkozott, Kardos atya (aki orvos is volt) nem csak gyógynövényt, de rendszeresen gombát is szedett a Réz-hegyen, többször Mécs Lászlóval közösen. (Mécs László az 1950-es évek elején nem a Szociális Otthon lakójaként, hanem a bencések „vendégeként” tartózkodott Pannonhalmán, erről és ennek következményeiről már korábban szó volt.) Többen segítettek a Főkönyvtárban a könyvek rendezésében, katalogizálásában. A nagyon idős Szilárd atya a „bentlakó” lánytanulók felügyeletébe segítette be Mária nővérnek.

Aki meghalt, azt a falu temetőjének egy külön parcellájában temették, kivéve a bencés atyákat, akik természetesen a Boldogasszony kápolna alatti közös bencés kriptába kerültek. A kapucinus Ildefonz atya, Stázi nővér, és a jezsuita Kóczy Imre páter a kezdetektől rendszeresen áploták a Szociális Otthonban elhunytak sírjait. A temetőben az elhunytak sírjait még ma is folyamatosan gondozzák.

A Szociális Otthonban lakó atyáknak a diákokkal szinte csak véletlenszerű kapcsolata volt. Pár diáknak családja, vagy plébánosa révén ismerőse volt az idős szerzetesek között, azokat néha felkeresték, és a családnak írtak róluk. (Jómagam is meg-meglátogattam Tüll Alajos jezsuita pátert, aki valamikor Édesapám osztályfőnöke volt Kalocsán.) Szabadidőben a Főmonostor udvarán, vagy a stúdiumok (így nevezték a tanulási időt) közötti séták során a diákokat gyakran megszólították, és szívesen kezdeményeztek beszélgetést velük. Nagyon kedvesek voltak, ha a sétájuk során a gimnáziumban tanuló lányokkal találkoztak. Kornél atya, egy premontrei szerzetes volt a lányok kedvence. Világot látott ember volt, sokat mesélt azokról a helyekről, amerre járt, köztük Hollywoodról és régi híres filmszínészekről. Hosszas mesélését gyakran a lányszobába bemenne is folytatta, ami nem nyerte el a lányokat felügyelő Mária nővér tetszését. Többségüknél érezni lehetett, hogy örömet okozott nekik pár szó, egy-egy, akár rövid beszélgetés is. Ha a diákok a prefektusokkal sétáltak, miután a kölcsönös köszöntéseket követően elhaladtak egy-egy Szociális Otthonban lakó idős szerzetes mellett, a prefektus mindig mondott pár, bemutatásra szánt mondatot róla. Voltak köztük az Egyházban és azon kívül egyaránt ismert személyiségek, közülük csak Csávossy Elemér és Kerkai Jenő jezsuita páterek nevét említjük. Mint az idős emberek többségének, nekik is megvoltak a saját szokásaik (pl. ki, mikor, merre sétált), amit a diákok hamar kifigyeltek és néha tréfálkoztak is rajtuk. Egy idős atya minden sétája alkalmából 50-szer megkerülte a Millenniumi emlékművet, ebben a körözésében semmi nem állíthatta meg. Ha egy diák tréfából keresztbefeküdt előtte, azt átlépte, és ment mosolyogva tovább. Őt a diákok maguk között „kerengőnek” nevezték. Egy másik idős atya – szórakozásból – tenyérjósással foglalkozott, amit a diákok nagyon kedveltek (a prefektusok kevésbé). Időnként egy-egy könyvet is kölcsönöztek a séta során átadva diákoknak, aminek a prefektusok nem nagyon örültek, mert detektívregények is akadtak köztük. A Szociális

Otthonba átmenni, és az ott lakókat meglátogatni csak prefektusi engedéllyel lehetett. Annak az idős atyának meglátogatáshoz, aki tenyérjósással foglalkozott, hiába kértek engedélyt a diákok, nem kaptak. Kitaláltak ezért valami más ürügyet az engedélyhez, és úgy mentek hozzá. Nagyon ritkán, de előfordult, hogy a diákokat kevésbé ismert idegen nyelvre is tanították. Pár, korábban misszióban évtizedeket eltöltött szerzetes keleti nyelveket tanított, egy másik spanyol nyelvet. De ezek a nagyon-nagyon ritka kivételek voltak. A Szociális Otthon léte összességében a kollégiumban lakó diákok számára nevelő hatású volt. Ha a pannonhalmi Főmonostor épületeiben együtt élő pár száz embert egy „családnak” tekintjük, akkor ők képviselték ebben a családban az idősek generációját, amellyel az együttélés valamikor természetes társadalmi jelenség volt. Sok diák így élte ezt meg saját családjában is. A bencés nevelők az idős szerzetesek tiszteletére tanítottak, és mindig beszéltek arról is, hogy ezt a tiszteletet milyen emberi magatartással, szellemi teljesítménnyel érdemelték ki. Ezt hallva, majd látva azokat a körülményeket, amelyben éltek, a diákokban felmerülhetett a kérdés: ezt érdemelték? A bencések ezt soha nem mondták ki a diákoknak, de éreztették, és a diákok érezték is, hogy ez így nincs rendjén.

*

A Főmonostornak még egy „intézménynek” is tekinthető, időtálló adottsága volt: Torda Lajos bácsi, a portás. A diákok örök Lajos bácsija, aki 50 évnél tovább, az 1940-es évektől állt, ült, vigyázott a kapunál. Végül már csak üldögélt, de még akkor is minden diákot arcról és névről egyaránt felismert.

Pannonhalma nyugatról

A gimnázium, a diákotthon és a diákok

A gimnázium épülete, amely a felső szinteken magába foglalta a diákotthont is, az olasz-magyar barátság jegyében, az olasz állam költségén épült. A terveket az akkor modernnek számító stílusban Hidasi Lajos és Kiss Tibor készítette. Az önálló tanterv szerinti, olasz tannyelvű gimnázium első osztályában a tanítás 1939-ben indult meg, de maga az új épület (amely szükségessé tette a korábbi századokból fennmaradt várfalak és bástyatornyok elbontását) csak 1940-ben készült el teljesen. A gimnáziumot 1948-ban a többi egyházi iskolával együtt államosították. Az államosítást követően a korábbi diákok tömegesen távoztak, az 1948/49-es tanévben a négy évfolyamban összesen 62 tanuló maradt (a III. osztályban mindössze 7!) A gimnazisták létszáma a következő tanévben 140-re emelkedett, ebből 81 volt a kollégium lakója. A Rend 1950 szeptemberében visszakapta a gimnáziumot, az állam és a katolikus egyház közti megállapodásban engedélyezett 8 egyházi középiskola egyikeként. 1950 őszén a tanév már 6 osztállyal (az I. és II. osztályból 2-2, a III. és IV. osztályból 1-1) 185 nyilvános és 96 magántanulóval indult, ezekből 131 kollégista volt. Az első években 2 nem bencés, világi státuszban lévő tanár is volt. Közülük utolsóként 1956. nyarán az orosz nyelvet tanító, a hadifogságot megjárt Németh József jezsuita páter, a kemény kezű Jozsó atya távozott. 1952-től állt be az évfolyamonkénti 2-2 osztályos forma. Ettől kezdve minden évben egy-egy humán-tagozatos és reál-tagozatos első osztály indult, (jelölés szerint az „A” osztály volt a humán, a „B” osztály volt a reál), 40-40 tanulóval. A humán osztályokban kötelező tantárgy volt a latin nyelv. Az első osztály elvégzése után még volt lehetőség a humán- és reáltagozat felcserélésre, és erre majdnem minden évben sor is került (például a reál osztályban végzett fiú orvos akart lenni, és átment a humán osztályba, hogy több latint tanuljon). A gimnáziumi tanulók közel 90 százaléka a Diákotthon lakója, kollégista volt. Az induló osztálylétszámok azonban az érettségi idejére, a IV. osztály végére különböző okokból – erről majd később – mindig jelentősen lecsökkentek. Az első években, 1950 és 1953 között lányokat is felvettek, igaz, elég keveset. A Rend kéréséhez, hogy évfolyamonként egy-egy lányosztályt is indítsanak, az állami szervek nem járultak hozzá. Az utolsó lánytanulók, összesen kilencen, az 1956/1957-es tanévben érettségiztek. Minden osztályban volt pár (az első években jóval több) úgynevezett „bejáró” diák, akik családi otthona Györszentmártonban, vagy a közeli falvakban volt, és gyalog, vagy kerékpárral, vonattal jöttek reggelként a gimnáziumba, és általában a tanítás végétével hazamentek. Az 1950-es években négyes családi származási kategória – „munkás, dolgozó paraszt, értelmiségi, egyéb” – szerinti minősítés volt érvényben. A besorolást gyermekeknél a szülők foglalkozása alapján határozták meg. Az egyéb besorolásba azok kerültek, akik az első három kategória egyikébe se

illettek be (szabadfoglalkozású értelmiségi, magán praxist folytató ügyvéd, szövetkezetbe be nem lépett kisiparos, stb.). Később ez a besorolási rendszer kibővült az „alkalmazottal”, ahova az „egyéb” kategóriába soroltak egy része került át (hivatali tisztviselők, postások, vasutas dolgozók egy része, stb.). De a kommunista rendszer kicsit később az „éberség jegyében” bevezette az „x”-es besorolást is. Ide az akkori szóhasználat szerint az „osztályidegenek”, közszájon deklasszált elemek gyermekei kerültek (volt hivatásos katonatisztek, vezető állami tisztviselők és politikusok, politikai elitáltak, korábbi földbirtokosok, kulákok, csendőrök, bolttulajdonosok, arisztokrata nevek hordozói, osztályidegenként kitelepítettek, stb.). Pannónhalmán nem volt hátrány az „egyéb” származású besorolási kategória, sőt az „x”-es származással csak az egyházi középiskolákba lehetett bekerülni. Megjegyezzük, ebből a szempontból a kommunista rendszer származás szerinti megkülönböztetése rosszabb volt a háború előtti évek numerus clausus törvényének (1920:XXV. tc.) rendelkezéseinél, amely korlátozás nélkül tette lehetővé a zsidó származásúak középiskolai tanulását, és azok egy meghatározott százalékát az egyetemeken is megtúrte. Így nem csoda, hogy az 1950-es évek pannónhalmi diákjai közül a munkás-paraszt származású volt a legkevesebb, 10-15 % közötti részarányal, a fennmaradó részen pedig körülbelül egyenlő arányban osztozott az értelmiségi és az egyéb származású diák. Az „egyében” belül jelentős volt az „x”-es származású. Szép számmal voltak olyan tanulók, akik megélték a Rákosi rendszer kitelepítéseinek megpróbáltatásait. (Furcsa személyes élményem volt, hogy Pannónhalmán találkoztam újra azzal a fiúval, akivel 1951-ben Egyeken ugyanannak a kulák családnak a gazdasági melléképületeiben éltünk kitelepítettként.) A diákok közül többnek pannónhalmi éve alatt édesapja vagy édesanyja politikai elitáltaként börtönben ült (magam is ilyen diák voltam), de szinte minden osztályban volt egy-két történelmi nevet viselő, arisztokrata családból származó tanuló is.

Mivel az egyes családok származás szerinti besorolását központilag nem végezték el, ezt az adott hivatalos iratot kiállító, vagy nyilvántartásba vevő intézménynek kellett megállapítania, a szülő foglalkozása alapján. A mi esetükben a gimnázium vezetése döntötte el a származás szerinti besorolást, és azt az osztálynaplóban rögzítette. A „kozmetikázás” elkerülése érdekében, és az „éberség” jegyében önálló rovatban fel kellett tüntetni a szülők 1945 előtti foglalkozását is. Így aztán nagyon furcsa dolgok kerekedtek ki ezekből a besorolásokból. Az 1956/57-es tanévben 7 diák édesapjának volt az akkori foglalkozása lakatos, ezek közül 3 munkás, 3 egyéb és 1 alkalmazotti besorolású lett. A diákok között 17-nek volt katonatiszt az édesapja 1945 előtt, ezek közül 7 x-es, 7 értelmiségi, 2 egyéb és 1 alkalmazott besorolású volt. Ezek is ékes példái annak, hogy nem mindig „sikerültek” az elképzelések (vagy inkább elvárások?) szerint a származási besorolások

Az egyházi iskolákban szerzett érettségi bizonyítvány a felsőfokú továbbtanulás lehetőségét nagyon megnehezítette (bizonyos területekre, pedagógus, jogász, stb. szinte lehetetlenné tette, „x”-es származással pedig teljesen lehetetlenné tette). 1951-1955 között például érettségi után közvetlenül összesen 7 diákot vettek fel Pannonhalmáról. Persze, a jelentkezők nem adták fel, és pár éven belül továbbiak is bekerültek. Ennek ellenére az induló első osztályos helyekre minden évben jelentős túljelentkezés volt. A felvételt 1955-től mindig személyes elbeszélgetés előzte meg, a szülők jelenlétében. A keleti országrészből jelentkezők részére ezt a beszélgetést Debrecenben, a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Svetits gimnáziumában szervezték meg. A felvételhez egyházi ajánlás is szükséges volt, amelyet általában a lakóhely szerinti plébános adott. A jelentkező szellemi képességei mellett azonban mindig tekintettel voltak a család társadalmi helyzetére is. Az egyházi gimnáziumokra (8 katolikus és 2 református működhetett) nem volt érvényes a világi középiskolákra vonatkozó családi származás szerinti létszámarányok normatív rendelkezése, amely biztosítani hivatott volt az akkori hivatalos uralkodó osztály gyermekeinek, a munkás-paraszt származású tanulók túlsúlyát. Noha kétlem, hogy az 1950-es évek elején bárki is komolyan számolt a kommunista rendszer gyors megbukásával, de Pannonhalmára a diákok szülei mégis úgy tekinthettek, ahol gyermekeik legalább a négy gimnáziumi év alatt nem kerülnek az erőszakos kommunista „átnevelés” közvetlen befolyása alá. Ha ehhez hozzátesszük a bencés gimnáziumok korábban már bizonyított erős oktatási színvonalát és közismert szigorú követelmény rendszerét, a kötelező tanulmányok mellett végezhető egyéb tanulási, önképzési lehetőségeket (amelyek messze meghaladták az akkori világi gimnáziumok döntő részében biztosítottakat), érthető az állandó túljelentkezés. A túljelentkezés pedig mégiscsak lehetőséget adott – bizonyos határok között – a gimnáziumnak a jelentkezők közötti képességek szerinti szelektálásra. Sajnos, a kiválasztási rendszerben idővel egyre kevésbé lett fontos a családi háttér, ami a gimnázium tradicionális jellegét rontotta.

Mindezekkel együtt az 1950-es években a pannonthalmi gimnázium nem volt a szó szoros értelmében vett elit-képző gimnázium, és különösen nem egy szakosodott gimnázium (és ebben különbözött elődjétől, az olasz tannyelvű gimnáziumtól). Ennek egyik oka az az önként vállalt szerepe volt, hogy befogadott képességre való tekintet nélkül olyan származású gyerekeket is, akik egyébként az állami képzésbe nem kerülhettek volna be. A tudatos elitképzés másik akadálya volt a felsőfokú intézményekbe való bekerülés szinte reménytelen volta. Az idő előrehaladásával aztán ez a két ok felpuhult. Az 1955-ben bevezetett, a felvételt megelőző beszélgetés a nagyon gyenge képességű gyerekeket kiszűrte, az 1960-as években pedig egyre több pannonthalmi diák nyert egyetemi felvételt (igaz, jó pár nem nappali

tagozaton). Bár azokban az években hivatalos rangsorolás nem történt, de hozzáértők elemzése szerint vitathatatlan, hogy az 1950-es években a gimnázium az ország legerősebb gimnáziumai közé küzdött fel magát.

Még egy jellemzőnek mondható dolgot állapíthatunk meg az 1950-es évek pannonhalmi gimnáziumáról, de ez a többi egyházi gimnáziumra is jellemző volt. Az itt érettségizettek közül viszonylag sokan választották a papi hivatást. A felvételnél biztosan szerepet játszott, ha az ajánlást adó plébános ilyen hivatásra utaló célzást tehetett. Több diák visszaemlékezésében felbukkan az a beismerés, hogy azért adták szülei Pannonhalmára, mert úgy gondolták, fiúk papnak készül. Az egyházi gimnáziumok ideálisak voltak arra, hogy ha egy fiúnak ébredező hivatása volt, ez a hivatás az ott eltöltött évek során a nevelés és az egyházi környezet hatására megerősödjön. Abban a korban a papi pályára gondoló fiúk egyházi iskolákban történő nevelése alapvető egyházi érdek volt, és Pannonhalma maradéktalanul azonosult ezzel az érdekl. Ugyanezekre a megfontolásokra vezethető vissza az is, hogy a görög katolikus lelkészek is szívesen küldték fiaikat Pannonhalmára.

A korábban említett, érettségi előtti lemorzsolódásnak több oka is volt, ezek közül kettő volt gyakoribb. Az egyik a gyenge tanulmányi eredmény lehetett. A gimnázium vezetése az ilyen tanulókat vagy eltanácsolta, vagy azok maguktól is elmentek. Ilyen eltanácsolásra még akkor is sor került, ha x-es származása miatt az eltanácsoltnak esélye sem volt más gimnáziumba bekerülni – időnként az iskola jó hírének jelentősége erősebb volt a reménytelenek iránti felelősségnél! Mégis, talán ez a jelenség igazolja azt, hogy valahol belül a bencésekben élhetett egy „elit-képzés” elképzelés. A gyengébb tanulók eltanácsolása persze a tanulmányi átlagokra jótékonyan hatott, ami előnyös volt a gimnázium színvonalának megítélésénél. Év ismétlésre a gimnázium történetében (egyetlen kivételtől eltekintve, és az pont az 1956/57-es tanévben volt), nem volt példa. Az eltávozás másik gyakori oka jellemzően a III. osztály elvégzése után történt, mert a szülők úgy vélték, hogy gyermekük állami gimnáziumban szerzett érettségivel könnyebben jut be valamelyik egyetemre. Egyéb családi, vagy anyagi okok is okozhatták a lemorzsolódást, de magatartási okok miatt nagyon kevés tanulót kértek fel távozásra.

A szülői döntéseknél, hogy fiúkat Pannonhalmára adják-e tanulni, szerepet játszottak a költségek is. Pannonhalma nem volt olcsó. A kollégium díja havi 360 forint volt, és kilenc és fél hónapot kellett fizetni. A beiratkozás 10 forint, az éves tandíj átlaga 250 forint volt, és függött a szociális helyzettől. Az orvosi díj évi 80 forint volt. A külön órákért (nyelvek, zene) havi 20 forintot kellett fizetni, és külön pénzbe került a mosatás (de a szennyes ruhát haza is lehetett küldeni). Éves szinten ehhez még hozzájárult a háromszori oda-vissza utazás költsége is. Mindent egybevéve az éves költségek jóval meghaladták a 4000 forintot.

A magas költségek ellenére nagyon sok kifejezetten szegény sorban élő család gyermeke járt akkor Pannonhalmára, köztük a „deklasszált” családok gyermekei. Ez elsősorban az Egyház anyagi áldozatvállalásának volt köszönhető. Elég megbízható adatok alapján mondjuk, hogy 1956-ban 30-nál több olyan fiú tanult Pannonhalmán, akinek költségeit részben vagy egészben különböző egyházi szervek (püspökség, plébániák, vagy föld alatt továbbélő szerzetesrendek) fizették, sok esetben nem közvetlenül, hanem többszörös áttétellel. (Magunk is úgy töltöttünk 4 évet Pannonhalmán, hogy annak költségeit az akkor jogilag nem létező cisztercita rend fizette, természetesen nem tetten érhetően). A bencés rend természetesnek tartotta, hogy rendkívül nehéz anyagi helyzete ellenére maga is jelentős áldozatokat hozzon ilyen ügyekben. Mivel ezek a dolgok valahol az akkori törvényesség határát súrolták, ezekről természetesen nyíltan soha nem esett szó, de a diákok maguk között pontosan ismerték, kik a „támogatottak” közülük.

Pannonhalmán a kifejezetten oktatási és diákotthoni célra tervezett és épített gimnáziumi épület, annak felszereltsége, az oktatási segédeszközökkel való ellátottsága jóval meghaladta az átlagos állami gimnáziumok adottságait. Az 1950-es években az épület és szinte minden berendezése még újszerű állapotban volt. Az épület alsó szintjein lévő tantermek többsége déli, a többi nyugati tájolású, több ablakosak, és ezért világosak is voltak. A tantermekben minden diáknak saját, zöld linóleummal borított kis íróasztala és egy zárható, kétrészes faliszekrénye volt. A hazuról érkezett ennivalót csak a ebben a faliszekrényben lehetett tartani, a hálókban nem. Minden tanterem falán ott volt a feszület, és a Magyar Népköztársaság címere. A tantermek falán elhelyezett hangszórók közvetítették az iskola-rádió adásait (élőszóban elhangzó üzeneteket, vagy rákapcsolva valamelyik budapesti adó műsorát). Az iskola-rádió központja az igazgatói irodában volt. Jól felszerelt kémiai és fizika előadó terem (még katódsugárcsőes oszcilloszkóp és Wilson-féle ködkamra is volt!), saját bemutató természetrajzi és ásványgyűjtemény segítette a gyakorlati oktatást. Ezek a második emeleti folyosó keleti szárnyán voltak. Az épület legalsó szintjén, az épület elé kiugorva, kosárlabda-pálya méretű, tornaszerekkel jól ellátott tornaterem volt. A tornaterem végében szétnyitható térelválasztó mögött volt a színpad. A testnevelést szolgálta még a gimnázium nyugati frontja előtti salakos játéktér és az arborétum aljában lévő labdarúgó pálya.

A diákotthon 11 közös hálóterme a II. és a III. emeleten volt. A prefektusok szobái a közös hálótermek között (mellett) helyezkedtek el, azokból a fiúk géppuskafészeknek nevezett kis figyelő ablakon át lehetett belátni a legtöbb hálóterembe. Két-két háló teremnek volt egy közös fürdőszobája, falimosdókkal és külön lábmosó tálcával. A hálótermekben minden fiúnak volt egy faliszekrénye, amiben a ruháit tarthatta. A IV. osztályosok (és a III. osztályosok egy része) már nem közös hálókban, hanem kisebb (többségükben 2 személyes) szobákban laktak az alsó és felső összekötőn, de

voltak 3, 4 és 6 személyes szobák is. Ezeknek a nagyobb szobáknak egy része a harmadik emelet keleti végében volt, a diákothon kápolnája után. A földszinten a bejárattal szemben helyezkedett el a fogadócsarnoknak is tekinthető Jeges-terem. Nevét a falán lévő, a magyar-olasz történelmi kapcsolatokat bemutató seccot készítő Jeges Ernőről kapta. A seccot az államosításkor mésszel lefestették, csak pár évvel később, a mésszréteg eltávolítása és restaurálás után tették ismét láthatóvá. A Jeges-teremből lehetett kimenni a tornaterem felett kialakított nagy teraszra, illetve lépcsőn lemenni a tornateremhez. A bejárattól jobbra és balra egy-egy kisebb helység és egy mellékhelység volt. A kisebb szobák egyike volt a „csomagos”, ahova a hazaküldendő csomagokat lehetett leadni, illetve az érkezetteket átvenni, a másik Józsi bácsinak, a pedellusnak volt egy időben a tartózkodási helye. A földszinti folyosón továbbhaladva a mozifilmek vetítésére is használt, Teleki Pál miniszterelnökről elnevezett Teleki-terem. Ezután volt a lánytanulók szobája, köznyelven a lányszoba. Csapóajtó után az igazgatói iroda és lakás mellett a földszinten volt még egy vendégszoba, aztán a bejáró fiúk szobája következett. A déli oldal végében az erkélyes sarok helyiség volt a Társalgó (vagy más néven az Olvasó-terem) a gimnázium könyvtárával, ahol a diákok rádiót hallgathattak, vagy kártyázhattak is szabad idejükben. A földszint nyugati szárnyán még egy tanterem is volt, szemben a hátsó lépcsőház bejáratával.

A gimnázium-diákothon épülete a Főmonostor épületével három szinten volt összekötve, amelyből a legalsón volt az ebédlő, egy ételkiadó konyhával. Maga a főzés az alagsorban (amely a külső terepszintnek felelt meg) lévő konyhában történt, ahonnan az elkészült ételeket a felsős diákok vitték fel liften az ebédlőhöz. Itt az alagsorban voltak még a tusolók és kádfürdők, a kazánház és a zongora- és hegedű-gyakorlásra kialakított zeneszobák. A zongora szoba mellett lakott Ilonka néni, aki a zongorázást tanította. A kazánházból, a konyhából és a tornaterem mellett is volt egy-egy kijárat az árkádok alá. Az ebédlőben hosszú, gyalult faasztalok voltak, amelyeknél a diákok osztályonként ültek le az étkezésekhez. Az ebédet és a vacsorát az egyes osztályokban egymást váltó fiúk, a „hetesek” szolgálták fel. Az ebédlő végében egy külön kis-ebédlő volt, amely kezdetben tanári ebédlőként szolgált. Később, a kollégisták számának emelkedésével ebben a kisebédlőben valamelyik negyedik osztály tanulói étkeztek.

A Főmonostorba az ebédlőn keresztül is át lehetett menni, átérve ott helyezkedtek el a diákothon betegszobái. Ide a lázas, egyszerűbb betegségbe esettek, vagy az orvosi megfigyelés alá helyezett diákok kerültek. Ha valaki bekerült a betegszobába, legalább három napot ott kellett töltenie. 1956/57-ben a betegápolói feladatokat egy korábbi betegápoló apáca, a rendkívül alacsony termetű Kordáta nővér látta el. Őt a diákok, akik mindenkire ragasztottak becenevet, vagy gúnynevet, egyszerűen Koordináta nővérnek szólították, amin ő csak mosolygott. Jóságos gondoskodásáért mindenki

nagyon szerette. A gimnáziumnak és a diákotthonnak állandó orvosa volt, az 1950-es években Szombathelyi doktor úr. A súlyosabb betegeket szükség esetén ő utalta be a győri kórházba. A diákok az egészségügyi szakrendelésekre (főleg fogorvoshoz, vagy tüdőszűrésre) Győrbe utaztak be. A Főmonostorba vezető két további összekötő folyosón voltak a negyedikesek lakoszobái. Az 1950-es években a felső szinten nem lehetett átmenni a Főmonostorba, az ajtót lezárták. Ezen az összekötő folyosón volt kialakítva a kollégisták dohányzó helye, amit a köznyelv Bagózdának nevezett. Az iskola rendtartása szerint a harmadik és negyedik osztályosok, ha erre szülői írásos engedéllyel rendelkeztek, cigarettázhattak. A Bagózda vacsora után lefekvésig szinte mindig tele volt, elég sokan dohányoztak, hiszen ez olyan „nagyfiús” is volt. A Bagózdában kártyázni is lehetett, elsősorban a tarokkosok játszottak itt. A bridzsezők inkább az Olvasóba jártak kártyázni, más kártyajáték nem volt divatban.

A diákotthonban működött egy kis bolt is. Mindig diák volt a boltos, ahol egyszerűbb tanszereket, és némi édességet (pl. Sport szeletet) lehetett venni. Emeletenként két nagy mellékhelység volt, és a diákotthon felső szintjein a hátsó lépcsőház mellett külön kis helységek szolgáltak a cipőpucolásra.

A harmadik emelet keleti részén volt a diákotthon kápolnája (azóta elköltöztették onnan). A kápolna éjjel-nappal nyitva volt, a diákok szabad idejükben bármikor betérhettek oda, és a diákok közül többen éltek is ezzel a lehetőséggel. Rendkívül puritán berendezése, csendje megkapó volt. Reggelenként valamelyik prefektus ott mondta napi szentmiséjét is. A kápolnában rendszeresen volt szentségimádás.

A Diákotthon vezetője a Rektor volt. Ezt a feladatkört az 1950-es évek jórészeiben (1956/57-ben is) Oszvald atya látta el, a diákotthoni beszerző Modeszt atya segítségével. A rektori feladatok rendkívül összetettek voltak, az épület üzemeltetésétől az ételmezésen keresztül a Diákotthon általános rendjének felügyeletéig terjedtek. Természetesen, voltak segítségei a gazdasági, üzemeltetési és ételmezési kérdésekben egyaránt. De hát mindezek összehangolása, megszervezése is időigényes és felelősségteljes volt. A Diákotthon felügyelő-nevelő feladatait a prefektusok látták el. Minden osztálynak saját prefektusa volt (noha erre az állam csak 4 rendi státuszt adott és fizetett), aki többnyire az osztályfőnök is volt, és a 4 éves gimnáziumi-kollégiumi tartózkodás alatt végig az osztály mellett maradt.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy a pannonhalmi tartózkodás alatt a prefektus volt a diák nevelésének kulcsszereplője. Reggel ő keltette a diákjait, sokan tapssal és mindig ugyanazokkal a szavakkal. Az egyik atya mindig Homéroszból idézett: „itt a rózsaujjú hajnal!” Ő terelte ki az álmos diákokat a folyosón tartott reggeli tornára, és ott ült az osztályteremben a reggeli stúdium alatt. Ebéd alatt mindig benézett az ebédlőbe, mintegy szemrevételezve az osztályát. Többségük a délutáni stúdiumokat is az osztályteremben töltötte, és a két tanulási idő közötti sétára is elment a

diákjaival. A prefektus szobája, ahol lakott, mindig az osztálya hálótermeinek közvetlen közelében volt, ő oltotta le este fél 10-kor a villanyt a hálóknban, és még később is benézett csendben, hogy alszanak-e már a diákjai. A prefektusok többségének a szobája nyitva állt a diákjai előtt, szabadidőben bejárhattak rádiót hallgatni, beleolvashattak a könyvespolcon lévő könyvekbe. Egyébként is, a diákok minden szabadidejében jelen volt a prefektus. És mindenre rákérdezett, ismerte a diákok tanulmányi eredményeit, számon tartotta a szülőkkel való kapcsolattartást, figyelt az egészségükre. Szidott, biztatott, lelkesített, amit épen szükségesnek tartott. Igazi nevelő volt, aki szó szerint együtt élt a rábízott gyerekekkel. Kis túlzással azt mondhatjuk, a diákok többsége többet látta a prefektusát naponta, mint otthon a nap nagy részét a munka miatt a családtól távol lévő édesapját. A prefektusok és tanártársai a diákokat a rendszerességre, a szigorú időbeosztásra, igényességre és a szellemi értékek maximális megbecsülésére nevelték. Természetesen, a prefektusok is emberek voltak, és különböző emberi adottságokkal rendelkeztek. Szakirányú végzettségük, érdeklődésük is más és más volt, és ezt érezni lehetett az osztály külön foglalkozásainak megszervezésében is. Az irodalmat tanító prefektusok a diákjaikkal osztály újságot szerkesztettek, a matematika tanárok matematikai feladványok megfejtését, azok versenyre való beküldését szorgalmazták. Természetük is különböző volt, amit a diákok hamar felismertek, és megszokták. Egy idő után egy részük a prefektusban a „pótszülőt” látta, és bízott benne.

Mit ígért a pannonhalmi gimnázium a felvételt nyert gyermekek szüleinek? Válaszként idézünk a gimnázium hivatalos felvételi értesítőjéből: „A mindennapos szentmisehallgatás lehetősége a vallásos, az állami tanterv szerinti tanítás az értelmi, a különböző nyelvek, zene, stb. tanítása a szellemi, a sport, játék, kirándulás a testi fejlődést szolgálja.” Ezek megvalósítását szolgálta a gimnázium és diákotthon napi élete.

A kollégiumban az élet szigorú napirend szerint zajlott. Reggel 6 órakor kelés, 5 perc reggeli torna a hálóterem előtti folyosón (ehelyett lehetett pár kört futni a Várkerületen), mosdás derékig hideg vízben, majd $\frac{1}{2}7$ -től $\frac{1}{2}8$ -ig az osztályteremben reggeli stúdium. Ezt követte a reggeli, majd 8 órakor kezdődött a tanítás. Az ebéd 13 óra 10 perckor volt. Majd 2 órától $\frac{1}{2}4$ -ig stúdium, másfél óra szabad idő, 5 órától $\frac{1}{4}8$ -ig ismét stúdium. Következett a vacsora, majd szabadidő a $\frac{1}{2}10$ -kor történő villanyoltásig. Villanyoltás után már csendnek kellett lenni, beszélgetni egymással nem volt szabad. A hétvégék napirendje természetesen más volt. Szabadidő szombat délután (ilyenkor volt a heti egyszeri tusolás, vagy kádfürdő) és a vasárnap délelőtt, a közösen hallgatott diákmise után volt. Vasárnap a stúdiumok délután voltak. A hónap első hétvégéjén volt lehetőség szülői látogatásra. Természetesen a karácsonyi szünetre (ez általában két hét volt, és a Karácsony előtti szombat délben kezdődött) és a mindig 5 napos húsvéti

szünetre haza lehetett menni. A kollégisták közül páran, akik nagyon távol laktak, vagy akiknek esetleg az útiköltség gondot okozott, a húsvéti szünetben nem mentek haza.

A szabadidő szolgált a többlet önképzésre. Aki a kötelezőnél többet akart tudni, az tobzódhatott a tanulásban, ehhez Pannonhalma páratlan lehetőségeket biztosított szellemi és fizikai környezetével egyaránt. A kötelező tárgyakból (biológia, fizika, kémia, magyar, matematika, történelem) lehetett szakkörökre is járni. Emlékezet-fejlesztésre a kötelezők mellett rendszeresen voltak önkéntes memoriter-versenyek is. (1956-ban a memoriter versenyt a III.A-s Bejczy Németh Lajos nyerte, aki 600-nál több verset tanult meg az evangéliumokból.) Megjegyezzük, az akkoriban hivatalos állami tanítási elvek „károsnak” tartották ezt a fajta emlékezet-fejlesztést. A diákok részt vettek a különböző országos tanulmányi versenyeken (pl. Arany Dániel országos középiskolai matematikai verseny). Elvárás volt (a tanulmányi eredménytől) függően külön tárgyakat felvenni. Idegen nyelvekből az angol, a német, a francia és a latin mellett lehetett olasz, spanyol és ógörög nyelvet is tanulni, de évente csak kettőt. Külön tárgyként filozófiát Dávid atya és Edvin atya, művészettörténetet Edvin atya tanított.

Zenetanulás keretében lehetőség volt zongora-orgona (a haladók Kilián atyához, többiek Ilonka nénihez jártak), hegedű (ezt Geláz atya tanította) és összhangzattan tanulásra. Kilián atya gyakran tartott úgynevezett Collegium Musicum-ot, ahol lemezek lejátszásával a klasszikus zene megismerésére, megszeretésére tanította a diákokat. Szabolcs atya Sik Sándor Alexius című színdarabját tanította be a diákoknak. Geláz atya fotó-szakkört is vezetett. Gyakorlati tárgyként volt gyorsírás, gépírás (ezeket Csaba atya tanította), műszaki rajz (Zénó atya és az egyébként a faluban káplánkodó Viktorin atya), de lehetett tanulni könyvkötést is Mike atya könyvkötő műhelyében.

Szórakozásul hétvégeken mozi filmeket vetítettek. Volt két évente ősszel pár hetes tánciskola, minden évben farsangi bál, színházlátogatás Győrben (igaz, nagyon ritkán). Még bélyeggyűjtő-kör és sakk-szakkör is működött, előbbi Geláz atya, utóbbi Csaba atya vezette. Prefektusaink, tanáraink ugyanakkor nem csak arra törekedtek, hogy a tanulás mellett különböző kikapcsolódási formákban vezethessük le a fölös vagy maradék energiánkat, hanem megtanítottak a szabad idő ésszerű felhasználására, és a munka megbecsülésére is. Alkalmi munkával (kerti munka, könyvkötés, a fizikailag erősebbeknek szénlapátolás, krumpli rakodás, stb.) egy kis zsebpénzt is lehetett keresni.

A diákokat vallásosságra nevelték (ez első sorban a prefektusok és a hittanár Oros atya feladata volt), de nem erőszakosan. Természetesen a hittan kötelező, a bizonyítványban rendkívüli tantárgyként feltüntetett tantárgy volt. Vasárnaponként, egyházi ünnepnapokon a diákok közösen jártak a Bazilikába a diákmisékre, ahol az orgonán gyakran diákok játszottak, a

tanárok pedig felváltva tartották a szentbeszédeket. Rendszeresen jártunk a vasárnap esti magyar nyelvű kompletóriumokra a Bazilikába, amelyeken az előénekesek a negyedik osztályosok közül kerültek ki. A diákok közösen vettek részt májusi litániákon a Boldogasszony kápolnában. Évente két lelkigyakorlat is volt. Étkezések előtt-után a diákok közös fohászt mondtak. Első pénteken mindig szentségimádás volt. Szorgalmazták, hogy mindenki válasszon lelki-atyát magának, de azt is, hogy rendszeresen végezzenek önvizsgálatot, gondjaikkal-bajaikkal pedig üljenek be a diákotthon kápolnájába elmélkedni. A kötelező egyházi ünnepnapokon és Szent Benedek napján (amely szerencsésen egybeesett a Tanácsköztársaság március 21-i munkaszüneti napjával) szünetelt a tanítás. Aki akart, hajnalban ministrálni járt, elsősorban a Bazilikába.

A Bazilika gótikus félhomályában felcsendülő gregorián dallamok, a Boldogasszony kápolna harmóniumának hangja sok diák fülében évek múlva is visszacseng. A diákok közül 1956-57-ben Látits György, Hattyár István és Répássy Attila egymást váltva a Bazilikában orgonált, a Boldogasszony kápolnában pedig harmóniumon játszott. Persze a diákok hitük megélésében és vallásuk gyakorlásában (egymás előtt is szemérmesen), annak külső megnyilvánulási formáiban rendkívül különbözőek voltak.

A diákotthon életében természetesen lehetőség volt a sportolásra, kirándulásra is. Minden osztálynak volt foci- és kosárlabdacsapata, és ezek az iskola bajnokságban versengtek egymással. Atlétikából és szertornából, asztaliteniszből voltak iskolai versenyek, de az iskola indult az országos középiskolai bajnokságokon, labdajátékokban is. Télen lehetett síelni, volt lesikló és váltófutás bajnokság. Vívást is lehetett tanulni. A diákok többször nagyokat sétáltak, kirándultak (akár több tíz kilométert is naponta), minden évben ősszel és tavasszal nagyobb, több napos kirándulás volt. Akinek volt kerékpárja, szabad időben kerékpározhatott a környéken.

Már szó volt arról, hogy a diákotthonnak saját konyhája volt az alagsorban. Itt készítették a diákok számára a meleg és hideg ételeket egyaránt. A diákok általános véleménye szerint a kosztra két jelző illet: rossz és kevés. Persze, a diákok véleményében menthetetlenül ott volt az otthoni étellekkel való összehasonlítás is, és meg kell mondani, hogy a diákotthon nem házi koszttal rukkolt elő. A mennyiséget illetően figyelembe kell vennünk a véleményalkotók életkorát. Egy növésben lévő, 14-18 év közötti fiú alapvetően mindig éhes. A koszt mennyisége tekintetében az igazság valahol ott van, amit az egyik diák fogalmazott meg: „Úgy soha nem keltem fel az ebéd-től, hogy igazán éhes maradtam volna, de úgy, hogy tudtam volna még enni, nagyon sokszor.” A minőséget illetően sok olyan jelzőt lehet felsorolni, amelyek együtt inkább a kritikusabb véleményeket támasztják alá. Szerény, ízetlen, egyszerű ételek szerepeltek az étkezéseken, amelyek elég egyhangúan váltogatták egymást. A konyhán dolgozó egykori apácák

szívük-lelkük beleadták a főzésbe, de nem a Gundel konyhájából igazoltak át, és a főzéshez szükséges alapanyagokat sem ők szerezték be. Vasárnap kicsit jobb ebéd volt, elég gyakran szerepelt a rántott csirke, vagy egyéb húsetel, ami egyébként nem volt mindennapos. Voltak közutálatnak örvendő ételek is, mint a betonfőzeléknek nevezett borsófőzelék, vagy a meghatározhatatlan összetételű húspástétom. Mindezek ellenére, ami étel az asztalra került, az mindig az utolsó falatig elfogyott. Összefoglalóan azt mondhatjuk, Pannonhalma a diákok étkeztetésében messze nem nyújtotta azt, mint oktatásban!

A gimnázium „bejáró diákjai” a Vár alatti faluból és a környező kisebb-nagyobb településekről érkeztek, érdekes, de érthető módon kivétel nélkül olyan helyekről, ahol a plébánosi feladatokat korábbi bencések látták el. Gimnáziumi éveik alatt, bármennyire nehéz ezt kimondani, de nem voltak azonos helyzetben a kollégistákkal. Ez nem egy tudatos, előre meghatározott megkülönböztetésből fakadt, hanem az eltérő életkörülményeikből. A bejárók napja azzal kezdődött, hogy felgyalogoltak a faluból, vagy a távolabb lakók megékezve a vasútállomásra, onnan tették meg a mintegy félórás utat. Többen kerékpárral jöttek a környező falvakból. Esőben, hóban, szélben, kánikulában egyaránt. És ugyanez várt rájuk a tanítás után is. Volt, akinek naponta két órája ment el az iskolába menetellel, ami alatt a kollégisták tanultak, vagy szabadidejüket töltötték különböző hasznos, és haszontalan dolgokkal. Ehhez még hozzátehetjük, hogy otthon, a hagyományoknak megfelelően az ilyen korban lévő fiú gyerekektől elvárták, hogy besegítsenek a házkörüli és a mezőgazdasági munkákba és ők meg is tették! Ezután következhetett a tanulás. Természetesen mindezek miatt a gimnázium nyújtotta többlettanulás lehetőségeivel sem tudtak élni. És akkor még arról nem is szóltunk, hogy a kollégiumi közösség életével járó egyéb élményektől is elesetek. Távollétük miatt nem voltak részesei olyan diákkori eseményeknek, élményeknek, amelyek egy igazi közösség létrejöttének a kovászai lehetnek. A jellemző az volt, hogy reggel megérkeztek, ha kellett volt, átöltöztek a bejárók szobájában, majd a tanítás végén hasonló módon elmentek. A különböző osztályokba járó bejáró tanulók egy fajta „kis-közösséget” is alkottak, amelynek főhadiszállása volt a bejárók szobája. A bejárók szobája egyébként nem volt alkalmas arra, hogy ott tanuljanak, igaz, nem is ez volt a rendeltetése. Páran közülük még a nagyszünetben is lejártak ide. Valószínűleg van igazság abban, hogy a bejárók szobájának pusztá léte is hozzájárult a „bejárók” és a „kollégisták” elkülönüléséhez. Nagyon ritka volt az, hogy egy-egy bejáró fiú teljesen bele olvadt osztályának közösségébe. Kevés volt közülük az (de volt ilyen, első sorban a közel lakók!), aki megengedhette, hogy tanítás, és egy otthon elfogyasztott ebéd után beüljön az osztálytársai közé a tanterembe tanulni, a stúdiumokra. Igaz, ehhez a kollégisták is hozzájárultak magatartásukkal, akik nem fogták fel, és ezért befogadással nem is ellentételezték, hogy a bejárók teljesítményei

mögött mennyire más, az ő helyzetüknél sokkal keményebb életkörülmények vannak.

Az a kevés lánytanuló, aki az 1950-es években Pannonhalmán tanult, még a bejáróknál is jobban el volt különítve, nem csak a kollégistáktól, de a bejáróktól is (noha ez utóbbiaknál, mivel a lányok közül többen szintén bejáró tanulók voltak, a gyakorlatban ez nem nagyon működött). Csak szigorúan napközben tartózkodtak a gimnázium épületében, de nem étkeztek együtt a fiúkkal. A nem bejáró lánytanulók 1956-ban a gimnázium melletti, korábban a gimnázium üzemeltetését végző alkalmazottak részére épített szolgáló épületben laktak. Napközben a gimnázium épületében a részükre biztosított külön helyiségben tartózkodtak, Mária nővér (Kláray Mária Archangela S.I.N.), egy volt apáca felügyelete alatt. Természetesen neki is volt a diákok között pár beceneve, ezek közül a Mater Deszka volt a szalonképesebb. Szükség esetén a felügyeletbe kisegített az idős Szilárd atya, a Szociális Otthon lakója. Szilárd atya énekelni is tanította a lányokat, tanítási jelmondata szállóigévé vált a lányok között: „hullámzóan, lágyan, lendülettel, lélekkel!” A lányok mentora a tanárok között Anaklét atya volt. A lányok tartózkodási helye kezdetben a második emelet keleti szárnyában volt a Fizikum és a Kémikum közötti teremben. Ez a folyosó rész csapóajtóval volt leválasztva, és lányok a lányszoba előtti folyosórészen lévő hosszú asztalnál étkeztek. Az ételt maguk hordták fel az alagsorban lévő konyhából, és vitték vissza a maradékot, a használt terítéket a konyhába. 1956-ra a lány tanulók száma 9-re csökkent, ekkor a lányszobát leköltöztették a földszintre, a lépcsővel szemben, a Teleki-terem melletti helyiségbe. Ha a lányok a gimnáziumban csoportosan közlekedtek, Mária nővér mindig velük volt, és ő várta reggelenként 7 órakor a Lányszobába a „bentlakó” és a bejáró lányokat is. Mária néni némi háziasszonyi nevelést is adott. A lányok még a nagyszünetben is levonultak külön termükbe. Az osztálytársaikon kívül a többi fiúval még szabadidőben, vagy séta közben sem találkoztak. A gimnázium egészének rendezett ünnepségeken, vagy kulturális rendezvényeken persze részt vettek, de ott is elkülönülve, Mária nővér felügyelete alatt. Nem vettek részt a vasárnapi diákmisén a Bazilikában, hanem a diákothton kápolnájában hallgattak szentmisét. Az évenként egyszer rendezett farsangi bál volt az egyetlen alkalom, amikor egy-egy más osztálybeli diák vette a bátorságot és egy táncra felkérte valamelyik lányt. Ez volt az egyetlen alkalom egyébként, amikor a fiúk bemehettek a lányok szobájába. A lányok ott készültek a bálra, és a bál kezdetekor annyi fiú, ahány lány volt, elment a lányszobába, és onnan lekísérte őket a tornaterembe, ahol a bálók voltak. Így érthető, hogy a lányokat a többiek valahogy nem is érezték a diák-közösséghez tartozóknak, mint ahogy nem is voltak azok. Meg egyébként is a diákok többségénél pár évvel idősebbek voltak, és akkoriban ez nagy életkor különbség volt. Ők már értek, felnőtt lányok voltak, a diákok többsége pedig kisfiú. Ez már

önmagában is elég elhatároló volt. Mégis, ez az egész merev elkülönítés a diákok többsége számára furcsa és kicsit avítnak tűnt, hiszen életkorukból következően a vakációk, eltávozások alatt kifejezetten keresték a lányok társaságát. Sokan gondolták azt a diákok közül, hogy Pannonhalma ezen a téren nem sok útravalót ad az élethez.

Ha valaki szeretett közösségben élni, vagy hozzászólt ehhez, az akkor is jól érezhette magát Pannonhalmán, ha tanulni különösebben nem szeretett. A kollégiumi élet rászorított mindenkit dolgai rendben tartására, bizonyos értelemben a magáról való gondoskodásra, a napirendhez és az egymáshoz való alkalmazkodásra. Mindez közösségformáló is volt. Természetesen voltak olyan diákok is, akik természetük miatt nem tudtak, vagy nem akartak beilleszkedni, vagy az örökös ellenállást, hibakeresést gyerekesen hősiességnek gondolták. A dombtetőn magányosan álló, hatalmas és zárt épülettömb azonban nem csak a többségükkel – és a hely szellemiségével – ellenséges külvilágot zárta ki, de minket is bezárt. Ezt és a különböző kötöttségeket, a megszokott környezet szabadságának elvesztését, az otthon melegségének, a mindennapi szülői szeretet hiányát a diákok különbözőképpen élték meg. Voltak, akik mindettől szenvedtek. Ők nem érezték jól magukat Pannonhalmán.

Közismert, hogy a tartós együttlét a közösségek kialakulásának egyik, ha nem a legfontosabb feltétele. Az iskolák, és különösen a bentlakásos iskolák ezt a feltételt már pusztán létükkel, működésükkel biztosítják. Az iskoláskor egyébként is az, amikor még szinte mindenki fogékony minderre. Ha mindezek mellett hozzáteszük Pannonhalma korábban már ismertett különösen zárt (elzárt) adottságait, egyértelmű, hogy az itt éveket eltöltő diákok előbb-utóbb közösséggé váltak. Ez a pannonhalmi diákközösség bizonyos vonásaiban semmiben sem különbözött más hasonló kollégiumi, iskolai közösségektől. A diákcsínyek, a közös tanulás, puskázások, kirándulások, a kamaszkor élményeinek megosztása, stb. nem csak Pannonhalmán működött spontán összekovácsoló erőként. De Pannonhalmán többlet volt, hogy a nevelők tudatosan törekedtek a közösség létrehozására, és erre neveltek is. Persze, hozzájárult a közösség kialakulásához a diákok hasonló szellemiségű családi háttere, a vallásos nevelés iránti fogékonysága, és általában a hely idealista szellemisége is. Nevelőink a létrejött közösségben irányadónak a periklészi demokrácia ismérveit tartották helyesnek, amelynek mindenki egyenjogú tagja, ahol kizárólag a személyes adottságok, és a szorgalom számít, a családi származás nem fontos. Ennek az elvnek megfelelően (egy-két kezdő prefektus sikertelen kísérletétől eltekintve, aki „dux”-nak nevezett osztályfelelőst állított) nem neveztek meg senkit, mint a közösségek vezetőit, hagyták, hogy a diákok között ez önmagától kiválasztódjon. Természetesen, ha úgy látták, hogy a „hangadó” nem helyes irányba tereli a közösséget, akkor finom módszerekkel helyre tették az ügyet. Ez a „szorgalmazott”

demokrácia a fiatalság saját törvényei szerint érvényesült is. Közösségre nevelésük részben a vallásos nevelésben valósult meg, amely az embertárs szeretetére, megsegítésére és elviselésére tanított mindenkit. Másrészt a korábbi „viribus unitis” politikai jelszót más tartalommal is megtöltve, azt mindennapi emberi példákkal közvetítették felénk. Megértették a serdülő gyerekekkel, hogy aki igazi közösséghez tartozik, az még a legnagyobb bajában sem marad egyedül. Hangsúlyozták azt is, hogy a Pannonhalmán létrejött közösség ne bomoljon fel az érettségivel, hanem legyen életre szóló. Annak ellenére, hogy a pannonhalmi diákság kifelé valóban egységes közösségként jelent meg, valójában ez a közösség az egyes osztályok közösségeiből állt össze, és működött, mint mindennapi közösség. Ez érthető is, hiszen egy-egy osztály bennlakó diákjai a nap 24 órájából gyakorlatilag 24 órát voltak együtt. Tanítás alatt, tanulási időben, szabadidőben, pihenő időben egyaránt. Ismerték, megélték, elviselték egymást vidáman, csüggedten, egészségesen, betegen. Nem hibátlanul, nem tökéletesen, nem veszekedések nélkül, néha erőszakossággal, de összességében emberien. Persze, az osztályokon belül is voltak szorosabb barátságok, vagy akár csoportosulások is. Ezek alapja lehetett, hogy már korábban is ismerték egymást, vagy egy településről érkeztek, de összetartó erő lehetett az azonos érdeklődési terület (pl. irodalom, sport, sakkozás), vagy a közös külön tanulmányok. Ahogy a nevelők azt előre gondolták, voltak a diákok között, akikre az osztályon belül jobban hallgattak, vagy akinek a véleménye közösségi kérdésekben fontos volt. De az vitán felüli, hogy ezeknél a „hangadóknál” nem csak a testi erő számított, hanem a tanulmányi eredmény, vagy a jó emberi tulajdonságok miatti közkedveltség is. Azonban az „osztály”, mint közösség kifelé mégis egységesen jelent meg. Mint mindenhol, itt is érvényesült az idősebb korosztály, vagyis a „felsősök” jó értelemben vett elismerése, tisztelete. A felsőst szinte elvárás volt ismerni (ez az emlékezéseknél is visszaköszön), az „alsó” kevésbé. A más kollégiumokban megszokott durva „beavatási” szokások Pannonhalmán ha voltak finomabb formában érvényesültek. Ennek egyetlen elfogadott formájához, az alsósok hálójának éjszakai „meglátogatásához” ugyanis prefektusi engedélyt kellett kérni, amit hol megkaptak, hol nem. Túlnyúlik a mostani munka időkeretein, mégis elmondjuk, hogy az esetek döntő többségében a Pannonhalmán kialakult osztályközösségek érettségi után is együtt maradtak. Nem teljes létszámban, és az országban való szétszóródás következtében nem azonos formában. És nem is egyformán minden Pannonhalmán érettségizett osztály esetében, amely valószínűleg minősíti az osztály-közösségek különböző összetartó erejét is. Mondhatnánk, a közösség működése más lett a „valós világban”, hangsúlyosabbá vált annak tudata, mint gyakorlása. De a közösségeknek a szellemisége továbbélt egész életre szóló barátságokban, amellet, hogy általában mindenki tudott valamennyit a többiekről. A család, a munka természetes módon helyezte

hátrább az életben a diákkori közösséget. De az nem szűnt meg. Ha valamire szükség támadt, évek multával is lehetett fordulni a másikhöz. Akár egy felsőshöz, vagy alsóshoz is. És erre a 60-70-80-as években különösen nagy szükség lehetett. Szinte az is természetes, hogy az életkor előrehaladásával párhuzamosan az egykori közösségek mintha újból fontosabbá válnának a többségnek.

Pontosan ilyenek azok az osztályok, mint közösségek ma is, amelyek az 1956-57-es tanévet Pannonhalmán töltötték. Többségük ma már évenként tart találkozót, ugyan egyre ritkuló létszámmal, de esetleg többször is. Van olyan is az osztályok között, amelyikből változó összetételben páran érettségi óta minden pénteken(!) találkoznak, tarokkozás ürügyén,. Van kevésbé összetartó osztály is. De akár ilyen, akár olyan, mindegyikük valamilyen formában és létszámban ma is összetart, és többségük hálával gondol az egykori Alma Materre!

Az 1956/57-es tanév

A tanévet az állam által engedélyezett létszámmal (1 igazgató, 16 óraadó tanár és 4 diákotthoni nevelőtanár), összesen 21 bencéssel kezdte a gimnázium. A valóságban 8 bencés látott el prefektusi (nevelőtanári) feladatot, de ezzel az állam nem törődött. A prefektusok mindegyike óraadó tanárként is működött. (A következőkben a nevek után az életkor és a tanított tantárgy szerepel)

Új igazgatóként a tantestületet dr. Söveges Dávid (39, magyar-német szakos tanár) vezette, az igazgatóhelyettes pedig Legányi Norbert (51, matematika, fizika) volt. Az egyes osztályok élén a következő tanárok voltak:

I.A osztály osztályfőnök Esztergályos Tibor (54, kémia), prefektus Rozmán Tivadar (26, testnevelés)

I.B osztály osztályfőnök és prefektus Cziráki László (41, magyar)

II.A osztály osztályfőnök és prefektus Domnanovich Ábel (25, orosz)

II.B osztály osztályfőnök és prefektus Kühár Ede (28, kémia), majd a II.félévtől Jámbor Mike (47, magyar) és Bajtay Oros (39, hittan)

III.A osztály osztályfőnök és prefektus Villányi Anaklét (43, orosz)

III.B osztály osztályfőnök és prefektus Faggyas Edvin (37, természetrajz)

IV.A osztály osztályfőnök Legányi Norbert, prefektus Bajtay Oros, majd novembertől Vida Szabolcs (43, matematika, fizika)

IV.B osztály osztályfőnök és prefektus Vida Szabolcs

További óraadó tanárok voltak: Csóka Lajos (52, történelem), Gál Geláz (57, természetrajz), Hajdú Lukács (58, történelem), Havasi Luciusz (55, latin) Karsai Géza (51, történelem, német), Kelemen Szulpic (47, matematika, fizika), Németh Döme (58, angol), Pulay Csaba (39, matematika, fizika,

ábrázoló geometria), Sámson Edgár (50, magyar, latin), Szigeti Kilián (43, ének) és Vanyó Tihamér (51, földrajz).

A tanári kar átlagéletkora 47 év, a prefektusoké 35 év volt.

Mivel a III.B osztály korábbi prefektusa, Söveges Dávid igazgató lett, ez az osztály új prefektussal és osztályfőnökkel, Faggyas Edvinnel kezdett. A prefektusok közül Tivadar atya „kezdő” prefektus volt, őt időnként ebben a feladatában segítette Szabó Zerind (25, egyetemi tanulmányai utolsó évét levelező tagozaton végző növendék, mint ilyen, hivatalosan nem tartozott sem a gimnázium tanári karához, sem a Diákotthonhoz). Az egészségügyi okokból 1956. novemberében távozó Ede atya helyére a tanári karba Jámbor Mike került. Ő lett a II.B osztályfőnöke, az osztály új prefektusa pedig az addig IV.A prefektusa, Bajtay Oros lett. Ugyanekkor Vida Szabolcs közös prefektusa lett a létszámában erősen megcsappant két IV. osztálynak (összesen az induló 49 kollégistából 36 maradt a két osztályban). A hittan külön tantárgynak számított, ezért Oros atyának mindig prefektusként kellett a nyilvántartásban és a valóságban is szerepelnie. Külön nyelvórákat adott Jávor Fidél (latin) és Kövér Alajos (angol).

A tanárok többsége nem csak kiválóan felkészült, nagy tudású oktató volt, de egyúttal jó pedagógus is, akik gondot fordítottak a kötelező tananyagnál több ismeret átadása mellett a tanulási módszerek megtanítására is. Valóban hivatásos pedagógusok voltak. (Szólás-mondás volt a diákok között: Persze, hogy nagyon jó tanáraink vannak, hiszen semmi más dolguk, gondjuk nincs, mint hogy azok legyenek!) Közülük többen tudományos munkát is folytattak (Tibor atya, Csaba atya, Géza atya, Lajos atya, stb.) A tanárok rendszeres korrepetálást nem végeztek, de ha valaki valamit nem értett, szabad idejében felkereshette egy kis kiegészítő magyarázatért a tanárát. Az órákra mindig felkészülten, óravázlatokkal érkeztek, többségük azokat időnként újra meg újra felfrissítve átírta, az órákat pontosan megtartották (Pannonhalmán soha nem volt lukas óra!), és rendszeresen feleltettek. A dolgozatírások mellett gyakran írtak váratlan extemporálét (röpdolgozatot), ami akkoriban az állami gimnáziumokban nem volt megszokott. Egy-két kivétellel (pl. akiknél valamilyen kedvelt témájuk felvetése – a Fradi, az olaszországi élmények, a szuggerálás, stb. – hosszú időt elvett az órából), erélyesek voltak, az órák menetét kordában tudták tartani. Szigorúságuk az emberi tulajdonságaiknak megfelelően a számonkérésnél természetesen különböző volt, de többségükben igazságosak voltak.

A tanárok többségének megvolt a diákok által adományozott beceneve (Abbé, Frici, Kakukk, Rőf-rém, Golyó, Bimbó, Kekülé, Szőri, Laci bácsi, Farmotoros, Kaffer, stb.), amelyek néha osztályonként is változtak.

Páran közülük időnként a testi fenytést is alkalmazták pár pofon formájában. Ez akkoriban egyáltalában nem volt felháborító (tempora mutantur!) sem a szülőknek, sem a diáknak. A diák egyébként is tudta, hogy valamiképpen rászolgált. Az újonnan érkezett diákok hamar megtudták,

melyik tanár „veszélyes” a pofonjai miatt, és igyekeztek nem okot adni rá, ami nem mindig sikerült. De páran már akkor is zokon vették a pofonokat. (Mindezzel együtt még mindig jobb volt ez a nevelési módszer, amelyben a tanár fenyegette a diákat, mint most, amikor ez fordítva történik.)

A tanév kezdetén a korábbi tapasztalatok alapján az első osztályba érkező diákok orosz nyelvtudását egy felmérő dolgozattal állapították meg, és osztályoktól függetlenül egy kezdő és egy haladó csoportba osztották őket. Anaklét atya tanította a kezdőket, Ábel atya a haladókat. Nem tudni, mi lett volna ennek a rendszernek az eredménye, mert novemberben megszűnt az orosz nyelv kötelező nyelvként történő tanítása. Az orosz helyett kötelező idegen nyelvként a diákoknak választani kellett az angol, a német vagy a francia nyelv közül. Voltak, akik továbbra is tanulták az orosz nyelvet, őket Ábel atya tanította. Németet Söveges Dávid és Karsai Géza, angolt Kövér Alajos és Németh Döme, franciát Jámbor Mike oktatott.

A már korábban megszokott szakkörök mellett 1956 szeptemberében indult először a biológiai és filozófiai szakkör, ez utóbbi a III. és IV. osztályosok számára. Az idegen nyelvek, zene, műszaki rajz, stb. külön tárgyként való oktatásának rendjében nem volt változás.

Megváltozott viszont a diákokthoz hétköznapi délutáni napirendje, az ebédet követte közvetlen a szabad idő, $\frac{1}{4}$ -től $\frac{1}{2}$ -ig stúdium, majd negyed órás szünet, és utána ismét stúdium a $\frac{1}{2}$ -kor lévő vacsoráig.

Az 1956/57-es tanév 291 beiratkozott tanulóval kezdődött, (egy tanuló később érkezett szeptemberben (Szimonisz László a II.B osztályba), ám október közepén egy tanuló (Fogarassy Géza a III.B osztályból) eltávozott a győri bencésekhez. Így 1956. október 23-án a tényleges tanulói létszám megegyezett az induló létszámmal. Az I. félév folyamán különböző okokból 33 tanuló távozott, döntő többségük disszidált. A II. félévre 7 új tanuló érkezett, de a félév folyamán további 4 tanuló (köztük egy, aki félévkor érkezett) távozott. A teljes tanév alatt összesen 298 tanulója volt a gimnáziumnak. A tanév végén 261 diák kapott bizonyítványt, ebből 52 sikeres érettségit is tett. (A többi 209 diákból később csak 178 diák érettségizett Pannonhalmán.)

Az 1956/57-es tanévben Pannonhalmán tanuló 298 diák közül 18 munkás (6%), 36 dolgozó paraszt (12%), 28 alkalmazott (9%), 25 x-es (8%), egyéb 46 (16%) és 145 értelmiségi (49%) besorolású volt. Az értelmiségiek között sok volt az orvos és állatorvos (51), a mérnök (17), a pedagógus (17) (a pedagógus szülőknek gyermeküket egyházi iskolába járatni az átlagosnál is veszélyesebb volt akkoriban!) és a tisztviselő (16). Azokban az években mindig több görög-katolikus lelkész gyerek is járt Pannonhalmára, 1956/57-ben is volt 6 ilyen diák.

A beiratkozott tanulók között 9 lány és 25 bejáró tanuló volt (ez utóbbiak közül 15 fiú lakott a Pannonhalma alatti faluban, Gyórszentmártonban). 257-en kértek kollégiumi elhelyezést, ám ennyi kollégiumi férőhely nem volt.

Ezért a IV.A osztály pár diákja a Főmonostor szobáiban (közvetlenül az összekötő folyosó után) lakott, további 7 első osztályos tanulót pedig a kollégiumon kívül helyeztek el. Közülük négyen a gimnázium mellett, Szilágyi Béla házában laktak, 3 másik fiú pedig Szalay Timót I. osztályos tanuló családjánál, a falu templomának közelében. Ők a stúdiumokat osztálytársaikkal együtt a tantermekben töltötték, és csak a közös vacsora után mentek le szállásukra. A lányok közül 6 bejáró volt, így csak 3 maradt a lányszálláson. A diákok Magyarország 152 településéről érkeztek, többségük a Dunántúlról, a legszámasabban Budapestről (49) és Székesfehérvárról (15). A legtávolabb lakó diák a Záhony melletti Mándokról érkezett, a legközelebb lakó kollégista otthona a 4 kilométerre lévő Pér község volt.

A tanév a megszokottaknak megfelelően Veni Sancte-val indult, szeptember 1-jén. Szeptember második felében megkezdődtek az osztályok őszi kirándulásai. A III.B például egy napra Edvin atyával a Balatonhoz kirándult, a IV.A októberben Norbert atya vezetésével Esztergom – Visegrád

Budapest nevezetességeivel ismerkedett. Még a Népstadionban is megnézték egy futballmeccset és látták Rozsnyói 1500 méteres világcúcsát! A II.A osztály Sopronba kirándult prefektusukkal, Ábel atyával, és a fiúk annak szülőfalujában, Kópházán aludtak. A IV.B osztály október 23-i indulással tervezett budapesti kirándulása azonban már elmaradt. A forradalom és az annak leverését követő időszak alatt az országban egyedüli gimnáziumként a tanítás végig folyamatos volt, igaz, a tanárok többsége a legfeszültebb időszakban nem feleltetett. Egyetlen olyan tanítási nap volt, amikor a faluban tartott forradalmi rendezvény miatt pár tanítási óra (az első és utolsó óra kivételével) elmaradt. Novemberben megvolt a szokásos lelkigyakorlat. November-decemberben a kollégiumban a disszidálások következtében 20-nál több hely megüresedett. Ez a hálóhelyek bizonyos átrendezésével járt, és a szeptemberben a kollégiumon kívül elhelyezett első osztályos fiúk is beköltözhetnek. A karácsonyi szünet a megszokottnál jó egy héttel korábban kezdődött, és a tanulókat azzal bocsátották el, hogy a II. félév kezdetéről írásban értesítik őket. A vakáció valóban szokatlanul hosszan, 1957. január 25-ig tartott. Februárban a gimnázium tanulói Győrben megnézték a Bánk bán előadását, az előző évben rehabilitált Kiss Ferencsel a főszerepben. Március 2-án volt a farsangi bál. A tanév megszokott menetét 1957. március 13-án általános házkutatás és az igazgató, dr. Söveges Dávid elhurcolása bolygatta fel. A tavaszi kirándulások csak egy naposak, többnyire a közelben lebonyolított gyalogtúrák voltak. Húsvét előtt sor került a szokásos nagybőjti lelkigyakorlatra. A húsvéti szünet április 18-23. között volt, ez alatt a kollégiumban a megszokottnál több diák maradt. Május 10-én meghalt Sárközy Pál főapát, temetése napján, május 17.-én nem volt tanítás. A tanévzáró Te Deumot 1957. június 14-én tartották, de a szóbeli érettségi vizsgákra csak ezt követően került sor.

Az 52 érettségizett közül négy diákot vettek fel még abban az évben egyetemre. Az 1956/57-es tanévet Pannonhalmán töltő diákok közel 90%-a szerzett később felsőfokú végzettséget, és 17 lépett közülük egyházi pályára.

*

Habár a tanév ránézésre a megszokottnak tűnik, valójában a diákokat rendkívül sok előre nem látható esemény zavarta meg, és vonta el figyelmüket a tanulástól. Ezek többsége ellen a tanárok sem tehettek semmit. A forradalom és annak leverése iránti őszinte érdeklődés, lelkesedés, a távolban lévő családért való aggodás, a menekülők megjelenése, a diáktársak disszidálása, a rendkívül hosszú karácsony szünet nem segítette, sőt, akadályozta a nyugodt és rendszeres tanítást, tanulást. Amikor 1957 kezdetén lassan kezdett helyreállni a megszokott nyugalom, márciusban a házkutatás és az igazgató elhurcolása megint kizökkentette az életet a kerékvágásból. Így nyugodtan fogadhatjuk el jellemzőnek az egyik visszaemlékező megállapítását: „Ez a tanév nem a normális tanévek egyike volt”.

Pannonhalma a gimnázium felől

3. Az emlékekről és az emlékezőkről

A visszaemlékezések az 1956. október 23. – 1957. március 14. közötti időszak történéseit ölelik fel. A kezdő időpont nem szorul magyarázatra, a második időpont a Pannonhalmán történt utolsó (és egyben legnagyobb) erőszakos cselekmény, az általános házkutatás és Söveges Dávid igazgató elhurcolása napja. A karácsonyi vakációra való hazautazást kivéve az események, mint helyszínhez, Pannonhalmához kötődnek.

Ezektől a határidőktől az emlékek feldolgozásánál kétféle esetben térünk el. Több visszaemlékező szükségesnek tartotta leírni (mintegy megmagyarázni), miért és hogyan került Pannonhalmára, visszapillantva kicsit korábbi gyermekkorára. Mint a korszakot, és annak egy azonos világnézeti beállítottságú társadalmi rétegét jellemző bemutatást, ezeket a „társadalmi kórképeket” nem hagytuk el. Ugyanígy jártunk el abban a pár esetben is, amikor a visszaemlékezések az akkor történtek következményeire vonatkoznak (több fiúnál a szülőket ért későbbi meghurcoltatást, vagy saját disszidálásuk történetét). Az eltérésre talán a legjellemzőbb példa az egyik közeli faluból bejáró fiú visszaemlékezése, amely hűen leírja a forradalom lezajlását és az azt követő megtorlást a családjában és a kisközségben. A bejáró fiúk emlékeinél egyébként is jellemző, hogy olyan eseményeket is megemlítenek, amely lakóhelyükön történt (ez helytörténeti szempontból lehet értékes), viszont nincsenek emlékeik a gimnáziumban a tanítási időn kívül történetekről.

Két visszaemlékezésben (mindkettő szerzője csak a forradalom leverése után került Pannonhalmára) található leírás a forradalom nem Pannonhalmán történt eseményeiről. Ezeket sem hagytuk el, hiszen személyes élményanyagot közölnek. Egyikük ott volt a kezdeti budapesti tüntetéseken (köztük a Sztálin szobor ledöntésénél), a másik emlékező ennél tevőlegesebb volt Nyíregyházán a forradalom napjaiban. Úgy gondoljuk, elmondva a személyes élményeiket Pannonhalmán osztálytársaiknak, azok élményvilágát gazdagították.

A most közreadott emlékezésekből viszont elhagytuk ha voltak a Pannonhalmán töltött korábbi-további időszakra vonatkozó részeket.

A 200-nál több visszaemlékezés tucatnyi kivétellel olyanok írásai, akik 14-18 éves fejjel élték át mindazokat az eseményeket, amelyeket leírnak. Ebben az életkorban, amely átmenet a gyermek és a fiatalember között, egy-két év korkülönbség is sokat jelent a külvilágban történtek megértésében, gondolkodásmódban. De ebben az életkorban azonos korúak között is jelentős különbség lehet szellemi és fizikai érettség tekintetében. Az emlékekben természetesen megjelenik az azonos és különböző korúak eltérő érdeklődése is. Ezek együttesen lehetnek meghatározóak abban, hogy akkor

ki mit jegyzett meg a történekből. És egy teljesen más kérdés, hogy amit akkor megjegyzett, az most, több mint 50 évvel később, felidézhető-e?

Nem sok túlzás van abban az állításban, hogy gyermekkori emlékekről van szó. Mégpedig egy nagyon zárt gyermek-közösségé, melynek tagjai nem csak életkorban álltak közel egymáshoz, de fizikailag is zártan éltek, éjjel-nappal együtt, szigorú napirend szerint. Ezért az élményeket, amelyeket megélték, többségében közösen élték meg, tehát az emlékeik nagy része ugyanazokra az eseményekre vonatkozik. Eltérések elsősorban a részletekben, vagy a személyes történetekben jelennek meg. Mivel nagyon szigorú napirend szerint élték napjaikat, természetes, hogy az maradt meg elsősorban, ami eltért a megszokottól.

A korkülönbség, de az azonos korúak közti „érettségi” különbségek az emlékekben is megjelennek. Talán igazolja ezt az állításunk, hogy az emlékekben felbukkanó, az egyes tanárok megőrzött mondatai közül a „jópofo” mondásokat a fiatalabb, a komolyabb tartalmat hordozókat inkább a felsős diákok őrizték meg.

Az is nyilvánvaló, hogy az emlékezők elsősorban arra emlékezhetnek, melyek szűkebb környezetükben történtek, vagy olyan eseményekre, amelyek osztályoktól függetlenül mindenkit érintettek. Arra, hogy az egyik osztályterembe belép stúdium alatt egy szülő, és a prefektus engedélyével elmeséli a legfrissebb eseményeket, csak azok emlékezhetnek, akik az osztályteremben ültek. Más osztálybeliek nem. Ugyanilyen eset a hálóteremben véletlenül elsült muzeális pisztoly – aki nem abban a hálóban volt, legfeljebb hallomásból tudhatott róla. De mindenkinek lehet emléke a faluban tartott forradalmi ünnepségről, mert oda az egész iskola levonult. Ez magyarázat arra is, hogy az egyetlen fennmaradt naplóban nem találunk számos, biztosan megtörtént dologról bejegyzést.

A visszaemlékezéseket 2008 decemberében kezdtük el összegyűjteni. Mindenkit személyre szóló levélben kértünk meg az emlékek megírására, részletezve mindazokat az okokat, amiért azt kérjük. Majdnem minden visszaemlékezés levélbe foglalva (mintegy fele elektronikus levélben), pár esetben levél kíséretében, önálló írásként, címmel ellátva, mellékletként érkezett meg. Ritka kivétel a szóbeli közlés nyomán készült lejegyzés, amelyet természetesen az élményeit közlő később jóváhagyott. Természetes, hogy a levelekből, írásokból a keretbefoglaló bevezető és befejező részeket, vagy az egyéb, tárgyhoz nem tartozó közléseket elhagytuk. Az emlékezést írók közül az 1956 őszen Nyugatra távozók, a második félévre vissza nem térők, illetve a II. félévre érkező új diákok emlékei nyilvánvalóan csak rövidebb időszakot tárgyalnak.

Természetesen a megkapott emlékezéseket, akár levél formájában, akár levél mellékleteként, postai vagy elektronikus úton érkezett, eredeti formájukban, teljességükben megőriztük.

Az emlékek összegyűjtésénél külön törekedtünk arra, hogy az eseményekkel egy időben vezetett naplót, vagy napi feljegyzéseket találjunk. Az eredmény szerény, mindössze egy napló és egy zsebnaptár került elő. A naplót Láng Péter akkor másodikos diák vezette. A naplóból azonban csak egy részlet (az 1956. október 22. és november 11. közötti időszak) került elő. Az osztálytársainál két évvel idősebb Láng Péter hagyományos értelemben vett naplót vezetett, amelyben nem csak az eseményeket, hanem az azok kiváltotta gondolatait, érzéseit, és egyéb, az eseményekhez nem kötődő személyes dolgokat is feljegyzett. A Pannonhalmán történtek ismertetésénél itt is az osztályközösséget érintők a dominánsak, de szerepelnek azok is, amelyek az egész diákságot érintették. Meg kell jegyeznünk, vannak arra utaló jelek, hogy Láng Péter a naplót nem naponta vezette, bár az eseményeket naphoz kötötte rögzítette. Erről pár, Pannonhalmán kívül történt esemény árulkodik. Például október 26-án ír arról, hogy megkezdte működését a Győri Szabad Rádió, de adását csak nehezen lehet fogni. Hivatalos forrásból ismert, hogy ez a rádió csak október 27-én jött létre. A naplót itt is a korábban kifejtett elveknek megfelelő rövidített változatban adjuk közre. Láng Péter az emlékezések gyűjtésének idején, 2009. tavaszán meghalt, így csak reménykedhetünk abban, hogy naplója többi része sem veszik el.

Az előkerült zsebnaptárt a harmadikos Léber Miklós vezette. A zsebnaptárban szereplő és rendelkezésünkre bocsátott napi egy-egy mondatos feljegyzések 1956. október 21-től december 15-ig, a karácsonyi szünetig terjednek. A bejegyzések azonban csak a november 11-22. közötti napokon utalnak pannonhalmi eseményekre, egyebekben a forradalom és az azt követő legfontosabb események szerepelnek benne, és – gondosan feljegyezve, minősítéssel együtt – a diákoknak vetített filmek!

Az egy nagyon szerencsés véletlen, hogy a két korabeli dokumentum a legfontosabb időszakot tekintve kiegészíti egymást. A visszaemlékezések közül egyedül a zsebnaptárból tudjuk pontosan, hogy novemberben hányszor és mikor jelentek meg szovjet egységek Pannonhalmán.

Az emlékezések még egy zsebnaptárt (Csegezy Miklós) említenek, amely azonban nem került elő, és egy naplót (Keöves Ferenc), amit a márciusi házkutatáskor az egyik prefektus „eltüntetett”.

Hangsúlyoznunk kell, hogy sem a rendelkezésre álló napló-részlet, sem a zsebnaptár nem tartalmaz olyan eseményt, amely az emlékekben ne bukkanna fel. Az emlékekben néha azonos események eltérő időpontjainak meghatározásánál azonban ezeket tartottuk mértékadónak.

Tudunk arról, hogy pár fiúnál megmaradtak a Pannonhalmáról diákként hazairt levelek, és emlékeiknél azokból is merítettek. De nagyon kevés esetről lehet szó. Egyrészt eltelt jó pár évtized, és a leveleket kevesen őrizték meg. Másrészt a forradalom napjaiban, majd az azt közvetlenül követő

hetekben a postai szolgáltatás nem, vagy alig működött: Ezért a megszokott rendszeres levélírás is szünetelt. Minderről számos visszaemlékezés szól.

Az emlékezések között öt olyan van, amely már korábban valahol, valamilyen formában nyilvánosságra került. Ezek közlésénél erre külön utalunk. Egy fiú válaszában arról adott tájékoztatást, hogy emlékeit, kiegészítve további tapasztalataival és mondandójával, könyvben fogja megírni – összeállításunkban ezt így szerepeltetjük.

Azt is biztosra vesszük, sőt tudomásunk is van arról, hogy az emlékek megírása előtt több egykori diák átbeszélte emlékeit osztálytársaival. Habár ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egymás emlékeit átvegyék, de ennél fontosabbnak tartjuk ezeknek a beszélgetéseknek azt a hozadékát, hogy azok során újabb emlékek bukkanhattak felszínre.

Az emlékezések terjedelme rendkívül változó: egy-két mondatos közlések és több oldalas leírások is vannak. Számosan mentegetőzve utalnak arra, hogy az eltelt idő elmosta az emlékek többségét. Jellemző az is, amit többen megfogalmaznak: nem tudnak pontosan határvonalat húzni az arról az időről meglévő ismereteik és személyes emlékeik között. Végül is a terjedelemtől, az emlékek mennyiségétől (és valóságtartalmától) függetlenül minden egyes emlékezés a közösség számára fontos és értékes. Az emlékekben bőven keverednek a személyesen átélt és hallomásból ismert dolgok, ami egy zárt közösségben élőknel természetesnek mondható. És még valami. Minden emlékiró egy korábbi, de még ma is létező közösségi tudatról tett tanúbizonyságot!

Alig pár tucat azoknak az emlékezéseknek a száma, amelyek írói arra törekedtek, hogy bőséges emlékeiket az általuk helyesnek tartott időrendbe sorolva (és az események időpontjának általuk helyesnek tartott időpontjának megjelölésével) fogalmazzák meg. Az emlékezések többsége egy-két felvillanó, talán még időrendben sem sorjázott emlékképből tevődik össze.

Több mint ötven évvel ezelőtt, gyerekfejjel megélt emlékeket kellett az emlékezőknek felidézni! Ezért is érthető, hogy az emlékekben a nevek gyakran tévesen szerepelnek (tanároké és diákoké egyaránt), az események összerosódnak, vagy sorrendiségük összekeveredik. Különösen az egymáshoz időben közel eső, vagy tartalmukban nagyon hasonló történések emlékei keverednek össze. Legtöbbször a forradalom első napjainak a történései és az azokról történt értesülés, valamint a faluban történt azon három esemény, amin a diákság is részt vett (Nemzeti Tanács választása, szovjet emlékmű ledöntése és a Mindenszentek napjai megemlékezés) keveredik. De összekeverednek a forradalmárok megjelenései Pannonhalmán, a szovjet katonaság többszöri ellenőrzése, a novemberi szovjet épület-átvizsgálás és a márciusi pufajkás házkutatás emlékei is. Ezeket az összerosódásokat és „tévedéseket” eredeti formájukban szerepeltetjük, és nem is kívánjuk egyedileg (szerkesztői megjegyzéssel)

szóvá tenni. Tiszteletben tartjuk, hogy mindenki a saját emlékét tekinti igaznak, még ha maga is jelzi bizonytalanságát. Azt is magától értetődőnek tartjuk, hogy bizonyos „legendák” is kialakultak, és „megtörtént eseményként” élnek az emlékekben. Ezek mindegyike valamilyen erőszakos cselekményt tartalmaz (eldördült egy géppisztolysorozat, belelőttek az egyik féllábú fiú falábába, elvittek a házkutatásnál pár fiút, a katonai ellenőrzéseknél fiúkat bántalmaztak, stb.), olyanokra, amelyek nyugodtan meg is történhetek volna, hiszen akkoriban azok – Pannonhalmán kívül – megszokott, napi eseményeknek számítottak.

A legtöbben a márciusi házkutatásra és Dávid atya elvitelére emlékeznek (116 emlék) A faluban tartott forradalmi ünnepekről 88 emlék beszél. Alig kevesebb, 71 a szovjet katonaság megjelenésére emlékezők száma. A szokásosnál sokkal több élményt adó karácsonyi hazautazásról 80 diák őrzött meg emléket. Az utazáshoz adott magyar-orosz kétnyelvű igazolásra 23 diák emlékszik, az örömet sosem jelentő vakációvégi visszautazásra 17, vagyis még kevesebb. Aránylag kevesen, 49-en emlékeznek a Győrbe történt elindulásra. Az emlékekben visszaköszön pár bencés atya (Dávid, Edvin, Csaba és Norbert atyák) később gyakran emlegetett mondása a forradalomról.

Az emlékek között jó pár olyan személyes emlék is található, amely egy hivatalos történetírás számára biztosan érdektelen, de a mi munkánk szempontjából nagyon értékesek. Ezek teszik élővé, színessé azt a mozaikképet, amelyet az emlékekből illesztünk össze. A kétségtelenül személyes emlékek gyöngyszemei:

- „Örültünk, ha valaki elment Nyugatra, mert akkor az ő ételadagját el tudtuk osztani magunk között.”
- „Arra is emlékszem, hogy egy hónap alatt 36-szor ettünk krumplit (számoltuk!).”
- „Mivel volt biciklim, arra gondoltam, talán futárszolgálatot tudnék vállalni. Ezt meg is mondtam a győri forradalmi bizottság küldötteinek.”
- „Ekkor határoztam el, ha győz a forradalom, levágatom a hajam kopaszra. Sajnos maradt a frizurám.”
- „Sokáig imádkoztam a forradalomért, mert prefektusom elfelejtett leváltani az imaórán.”
- „Le kellett vinnem egy matracot az ágyamból a menekülőknél a tornaterembe, így nekem csak kettő maradt.”
- „Nyaranta az utcánkban lévő pékségben dolgoztam, tudtam kenyeret szaggatni, ezért akartam bemenni Győrbe, segíteni a pékeknek.”
- „Osztálytársam megkért, hogy a szőrmebéléses nagykabátomat adjam már kölcsön, mert ő is megy Nyugatra, majd visszaadja.”

- „Emlékszem az éjszakai őrökre is, ami nem jól működött, mert vagy az őr aludt el és nem váltott, vagy váltott, de az új őr aludt tovább.”
- „Bosszúságunkra nem adtak szünetet, sőt az órákat is megtartották, hogy ne legyen időnk gondolkodni.”
- „Az egyik szovjet ellenőrzéskor magyarul szidtuk a házkutatást végző szovjet katonákat, amire az egyik fiatal szovjet katona egyértelműen jelezte, hogy fejezzük be a beszédet, mert baj lesz. Úgy emlékszem, megköszöntük neki a figyelmeztetést. Lehet, hogy azt is magyarul...”
- „Az ÁVH-sok „vigyük a rövidet” választásával dönt el, hogy Dávidot vitték el.”

A diákok emlékeit egy csokornyí, összesen 13 további visszaemlékezés egészíti ki. Az emlékezések név szerint említenek öt korábban Pannonhalmán érettségizett fiút, akik a forradalom alatt különböző okokból megjelentek egykori iskolájukban. Közülük négy van még életben (hármán külföldön élnek), az ő visszaemlékezéseiket is összegyűjtöttük. Az ötödik, az 1954-ben érettségizett dr. Madarász Gyula, aki a forradalom alatt katonai szolgálatát teljesítette az ostromlott Kilián laktanyában, már nincs közöttünk. Az 1956/57-ben Pannonhalmán lévő bencések közül Ábel, Ede, Tivadar, Zerind (ők tanárok és/vagy prefektusok voltak), Botond (gazdasági intéző volt), a falu plébániáján káplán Ámon Viktorin Ottó és 3 akkori növendék van még életben. A rendi előírások szerint a növendékek szigorú elkülönültségben éltek (amely mértéke évfolyamonként változott), a külvilággal alig érintkeztek, így a forradalom eseményeit még a diákoknál is kevésbé ismerték. Egy kivétellel mindegyikük visszaemlékezése szerepel összeállításunkban. Emlékeik a gimnáziumhoz és a diákokhoz kapcsolódók mellett pár érdekes részletet a Főmonostorban történekről is elárulnak.

A visszaemlékezések sorát dr. Söveges Dávid emlékezései zárják, amelyből csak az 1956. október 23 és az 1957. március 14-én történt elhurcolása közötti időszakot, és abból is rövidítve, csak szigorúan a gimnázium-diákokotthonhoz kötődő részeket közöljük. Ez az írás az 1980-as évek közepén született, tehát vagy három évtizeddel a történések után (amikor már súlyos, végül halálával végződő betegségével küzdött), és nem sokkal később kaptuk tőle „használd fel valami okos dologra” megjegyzéssel. Mint ő maga írja a bevezetőben: „bizonyára hiányos, és nem biztos, hogy az események sorrendiségére, időpontjaira minden esetben jól emlékszem”. (Újkéry Csaba: Fekete kövek című könyvében is olvasható egy hosszabb beszélgetés Dávid atyával ezekről az időről, és a börtönben viselt dolgairól.)

Az összegyűjtött emlékeket osztályonként, azon belül ábécé szerint, sorszámmal ellátott rendben közöljük. Ezzel minden emlékező egy azonosító jelzést is kapott, amelynek az emlékek összeállításánál lesz szerepe.

Arra törekedtünk, hogy az emlékekből időrendbe illesztve mozaikként rakjuk össze a közös emlékezetben megőrzötteket. Az időpontok meghatározásánál esetenként saját korábbi forrásainkat is felhasználtuk. Így is maradt az emlékek között olyan esemény, amelynek időpontját nem tudtuk biztosan meghatározni, noha fontos lett volna. Ezek elsősorban a „forradalmárok” Pannonhalmi felbukkanásai tekintetében fordulnak elő. Úgy gondoljuk, az összerakott mozaikkép nem járhat messze a valóságban megtörténtektől sem tartalomban, sem időpontban. Viszont biztosra vesszük, hogy nem teljes. Az egymásnak ellentmondó emlékeknél valószínűsítettük (ha lehetett, a többségi elv alapján) a valóságos változatot. Gyakran fordult elő, hogy egy-egy esemény a részemlékekből teljessé volt tehető, ilyenekre két példát is bemutatunk. Igyekeztünk mindenhol az „emlékforrásra” hivatkozni, a könnyebb visszakereshetőség érdekében nem névvel, hanem az osztály és azon belüli sorszámmal (pl. Ament Ferenc neve helyett I.A/1. szerepel). Ha ugyanarra az eseményre, többen (néha nagyon sokan) is emlékeznek, akkor kénytelenek voltunk a hivatkozások teljes körűségéből engedményt tenni.

A visszaemlékezésekkel párhuzamosan igyekeztünk az azokból az időkből fennmaradt tárgyi emlékeket is összegyűjteni. Az eredmény nagyon szerénynek tekinthető. A karácsonyi hazautazásra kiállított, magyar és orosznyelvű igazolásokból három példányról tudunk. Egy fiú őrzött meg pár 1956-ban Pannonhalmán gépeléssel sokszorosított forradalmi verset. Három osztálynak volt osztályújságja, és a gimnázium egészének volt egy irodalmi újságja. Két osztály-újságnak a forradalom alatt megjelent számaiból sikerült példányokat találni. A harmadik osztályújság, a Fényszóró megjelenése bizonytalan. A gimnázium irodalmi újságjából, a Szép Szóból nem, pedig biztosan megjelent. Az írásos emlékek szegénységében bizonyára közre játszik, hogy közvetlenül a márciusi házkutatás előtt(!) a diákokat felszólították minden „veszélyes” forradalmi tárgy megsemmisítésére. Az egyik diák ma is őrzi azt a kokárdát, amit a falu Nemzeti Bizottságának megválasztásán viselt. Az egyik faluból bejáró diák a mai napig őrzi az 1956 októberében ledöntött szovjet emlékmű tetején lévő vörös csillagot. A tárgyi emlékek képeinek többsége a mellékletben szerepel.

A diákok közül alig egy tucatnak volt fényképezőgépe, de azokkal – a fotósakkört vezető Geláz atya hatására – szinte csak művészi fotókat készítettek. Csak az akkor negyedikes Geszler Ödön készített pár felvételt a ledöntött szovjet emlékműről, a hősi emlékműnél és a temetőben tartott november elsejei megemlékezésről. Sajnos, az eredeti kisméretű fényképekről csak besötétített xerox másolatokat sikerült megszernünk (reprodukciókat lásd a mellékletben), az eredeti fényképek valahol lappanganak.

Itt tartjuk szükségesnek megemlíteni, hogy az anyaggyűjtés során megismertük a gimnázium évkönyvének bejegyzését az 1956-57-es tanévről,

ami a történekekről semmi hasznosítható információt nem tartalmaz. A bencés közösség életét megőrizni hivatott főmonostori perjel napló a forradalommal rokonszenvező, de mindössze két oldalas összefoglaló leírást ad az 1956. október-decemberi eseményekről, adatszerűen csak a szovjet csapatok „látogatásait” tartalmazza.

A Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban 1956. október 23-án 291 beiratkozott tanuló volt, 282 fiú és 9 leány. A Diákotthonban 250 diák kapott helyet, 7 fiúnak a gimnázium bérelt szobát a faluban. Szalay Timótéknál 2 első osztályos és egy később, szeptemberben érkezett másodikos fiú, Szilágyi Béláéknál pedig 4 elsős lakott. Bejáró tanuló 25 fiú volt, akik otthon a szüleiknél laktak, közülük 15 Györszentmártonban, a többiek a környező falvakban.

A II. félévre nem iratkozott be a korábbi tanulók közül 33 fiú, közülük 28 (26 biztosan, 2 valószínűleg) disszidálás miatt. A II félévre 7 új fiú jött, ezek közül Baranyai Rudolf – aki bejáró volt a faluból – már 1956. novemberben beiratkozott. Az 1956/57-es tanév második féléve tehát 256 fiúval (ebből 240 a diákotthonban lakott) és 9 leánnyal (közülük nem disszidált és nem ment el senki), összesen 265 tanulóval indult. Senki nem maradt ki és nem disszidált a bejáró tanulók közül sem, sőt számuk 26-ra emelkedett. A II. félévben az első osztályokból 4 további fiú morzsolódott le (2 közülük feltételezhetően disszidált), így az 1956/57-es tanév záró létszáma 261 tanuló volt.

A disszidálásokra vonatkozó adatok bizonytalansága abból adódik, hogy azokat a gimnázium hivatalos nyilvántartásába szinte minden esetben a következő szöveggel vezették be: „A mai napon szülei kívánságára kimaradt. Más gimnáziumba felvehető”. Ráadásul a bejegyzés napja nem a távozás tényleges napja, hanem 24 fiú esetében biztosan téves. Ezek mindegyikénél a bejegyzés dátuma 1957. január 28., noha mindannyian már novemberben, vagy legkésőbb decemberben távoztak szüleikkel Nyugatra. Csupán 5 fiúnál szerepel 1956. novemberi vagy decemberi bejegyzés a távozás időpontjaként. A II. félév során kimaradt 4 fiú közül kettőnél a bejegyzés dátuma azt sejteti, hogy sorsukról a gimnáziumnak nem volt biztos értesülése. Ők nem érkeztek vissza a karácsonyi szünet után, és pár hétig vártak rájuk, hátha visszatérnek. Az igazgató, Söveges Dávid elvitele után a hivatalos nyilvántartásban még meglévő egy-két hiányt villámgyorsan pótolták.

Csak feltételezni tudjuk, milyen megfontolások állhattak e mögött az eljárás mögött, de gyanítjuk, nem rendetlenségről, hanem bizonyos óvatosságról, netán védekezésről volt szó. Amikor megjelentek a szülők, nem kellett közölniük, hova viszik a gyereket, nyugodtan mondhatták azt is, hogy amíg a bizonytalan idők elmúlnak, addig hazaviszik őket. Aztán a szünet után tudták meg a gimnáziumban, hogy időközben Nyugatra távoztak. Ez hihető történetnek hangzott.

A teljes tanév alatt Nyugatra távozott 30 fiú (26 biztos és 4 feltételezett, a teljes tanuló létszám 10%-a) közül 8 fiú biztosan „megszökött”, 18 pedig szüleivel, vagy azok megbízottjával, vagy más családtaggal távozott még a tanítási idő alatt. A többiekéről csak feltételezzük, szüleikkel, vagy azok tudtával a karácsonyi szünet alatt disszidáltak.

A diákok létszámáról írtakat egészíti ki az, hogy az akkori időket részben, vagy egészében ott töltők közül elég nagy számú diák még érettségi előtt eltávozott a pannonhalmi gimnáziumból. Az 1956-57-es tanévben 37 (a disszidáltakkal együtt), azt követően 35 további fiú ment el (a teljes tanuló létszám 23%-a), és érettségizett más gimnáziumokban. Végül az 1956-57-es tanévet részben vagy egészben Pannonhalmán töltő diákok közül 226 érettségizett Pannonhalmán. Megjegyezzük még érdekességként, hogy az első osztályokból disszidált fiúk alig 3 hónapot töltöttek Pannonhalmán, közülük egy, aki később, szeptemberben jött és már november lelegején elment, még kevesebbet. Egy másik fiú, aki a II. félévre jött, és áprilisban már távozott, szintén alig két hónapot töltött a gimnáziumban.

Kiindulásként tehát 289 fiú és 9 lány gimnazista emléke jöhetett szóba. Ebben a létszámban ott szerepel a II. félévre különböző okok miatt be nem iratkozott 33 diák, a II. félévre jött 7 új gimnazista, és az a 4 fiú is, akik a II. félév közben távoztak. A mellékletben szereplő osztálynévsorokban ez a 298 diák szerepel.

Közülük azonban 2008 év végéig, amikor az emlékek összegyűjtését megkezdtük, 58 diák és 1 diáklány már meghalt (akikről tudunk), azóta pedig további 8 egykori diák távozott közülünk.

Requiem aeternam dona eis, Domine, et lux perpetua luceat eis!

Életben lehet tehát 223 fiú és 8 lány, összesen 231 egykori gimnazista. A meghaltak közül azonban négyen, akik idén távoztak, már korábban megírták emlékezéseiket. Így elméletileg 235 visszaemlékezéssel számolhatunk.

Minden erőfeszítés ellenére sem sikerült nyomára bukkanunk 15 egykori diáknak (Babócsi József, Csányi Zoltán és Latinovits Imre az I.A, Angyal Viktor, Czenthe Tamás, Gaál István Tibor, Pomóthy Gábor és Tamás Nándor az I.B, Lénárt József és Szemler Miklós a II.A, Légrády Sándor a III.A, Gulyássy Ferenc, Kőszegi Béla, Pogány Imre és Török Lajos a IV.B osztályból). Ezek közül kilencen még 1956/57-ben tűntek el, 4 fiú érettségi előtt ment el, és egy olyan diák van, akinek Pannonhalmán tett érettségije után vészett nyoma. Közülük 5 biztosan, további 5 talán disszidált még 1956-57-ben, vagy később. Lehetséges, hogy páran közülük már nem élnek.

Pár egykori diák (összesen 6) megkeresését alapos mérlegelést követően (családi helyzete, kegyeleti okok vagy egészségi állapot miatt) mellőztük. A teljesség kedvéért az eltűntekhez hasonlóan osztálynévsorokban természetesen őket is szerepeltetjük, az emlékezők névsorában azonban nem szerepelnek.

Mindent egybevetve, az akkor Pannonthalmán lévő 298 diákból 214-et tudtunk felkérni emlékeik megírására.

A felkért 214 diák és diáklány közül 210 válaszolt! Ennek a 214 diáknak szerepel a visszaemlékezése (ha küldött) az összeállításunkban.

A megszólítottak közül a még 1956/57-ben biztosan disszidált 26 fiú közül 14-et tudtunk felkérni (meghalt 7 diák, eltűnt 5 diák), mind a 14 megküldte emlékeit. Az 1956/57-es tanévben, illetve azt követően elment (de nem disszidált) 46 fiú közül 31-et tudtunk felkérni (meghalt 5 diák, elveszett 9 diák), mind a 31 megküldte emlékeit. Az 1956-ban disszidált és azóta elment, tehát végül a nem Pannonthalmán érettségizett diákok száma együtt 72, ezekből 45 diákot tudtunk felkérni, mind a 45 megküldte emlékeit.

A 26 bejáró diákból 17-et tudtunk felkérni (8 meghalt, 1 eltűnt), mind a 17 megküldte emlékeit. A 9 gimnazista lány közül 8 van még életben, egy eltűnt. Mind a 7 megkeresett gimnazista lány megküldte emlékeit.

A megszólítható egykori diákok közül jelenleg 33 él külföldön, közülük 14 még 1956-ban, a többiek is mind még a kommunizmus alatt disszidáltak. Közülük 31-től tudtunk emlékeket kérni, 30 válasz érkezett. Megjegyezzük, pár egykori diák, aki korábban külföldön élt, az 1990-es években hazatelepült.

Mindössze 4 egykori diák visszaemlékezései hiányoznak. Ők többszöri megkeresésre még csak nem is válaszoltak.

Köszönet illeti mindazokat a diaktársakat, akik segítettek az emlékek összegyűjtésében. Szinte minden osztályból volt egy-két olyan diák, akik fáradságot nem ismervé szölkttak, telefonáltak, gyözködték egykori osztálytársaik közül azokat, akik nehezebben szánták rá magukat az írásra. Köszönet annak a feleségnek, aki nagybeteg férje felvillanó emlékeit vetette papírra! Külön köszönet Gereben Ferencnek, aki tanácsaival, észrevételeivel nem csak állandóan segített, de megpróbálta munkánkat a professzionális szociográfia irányába terelni (ami több okból sem sikerülhetett), valamint Ásvány Ilonának a Szociális Otthon adataiért, Domnanovics Tamásnak és Csóka Gáspárnak a bencés rendet, illetve a gimnáziumot érintő részek átnézéséért.

*

Az emlékezéseket általánosságban ismertető rész lezárásaként megemlítjük, több emlékező hangot ad meggyöződésének, hogy így utólag visszatekintve helyeseli, sőt hálás azért, amit akkor talán a legjobban kifogásolt, vagy esetleg sérelemként élt meg. Ez pedig a bencés nevelők, elsősorban Söveges Dávid igazgató által azokban az időkben folyamatosan és szigorúan fenntartott iskolai-diákotthoni rend, beleértve a külvilágtól való fizikai elzárást is. Ennek a szigornak, elzárásnak indokolására is nagyon sokan emlékeznek, hiszen akkor számtalanszor elhangzott az igazgató, a tanárok szájából: „Felelősséget vállaltunk értetek, el kell számolnunk veletek szüleiteknek”

Én úgy emlékszem...

Te úgy emlékszel...

Ő úgy emlékszik...

I.A osztály

Osztályfőnök Esztergályos Tibor, prefektus Rozmán Tivadar

Osztálylétszám 42 (ebből Pannonhalmán érettségizett 32), meghalt 3, nem kérhető fel 3, felkért 36 (ebből Pannonhalmán érettségizett 26), válaszolt 36

1. Áment Ferenc Lukács I.A

1956 szeptember 1-én kerültem a Pannonhalmi Bencés Gimnázium I.A osztályába. Osztályfőnökünk Esztergályos Tibor, prefektusunk pedig Rozmán Tivadar volt. A gimnázium igazgatója akkor Dr. Söveges Dávid atya volt.

A forradalom kitöréséről csak az október 23. utáni napokban értesültünk prefektusunktól illetve tanárainktól. A gimnázium és diákothton ezekben a napokban is élte a megszokott napirend szerinti életét. Délelőttönként tanítás volt hétköznapiokon egész októberben és novemberben, délutánonként pedig a szokásos diákothtoni napirend szerint éltünk (séta, stúdium, szabad idő, stb.). Dávid atya egyszer hívta össze a diákságot, talán október 24-én vagy 25-én estére, és rövid tájékoztatást adott arról, hogy mi történt Budapesten. Úgy emlékszem, hogy ezen ott volt egy volt pannonhalmi diák is, aki szintén beszámolt a pesti eseményekről.

Két alkalommal vonult le az iskola diáksága tanáraink és Dávid atya kíséretében Györszentmárton faluba a tanácsháza elé, ahol 'nagygyűlést' tartottak. A második alkalommal egy diák elszavalta a Talpra magyart, beszédek hangzottak el, majd megválasztották a 'Nemzeti Tanácsot' közfelkiáltással. A választás végén a falu polgárai bekiabálva követelték: „A gyiákok (sic) közül is egyet!” Ekkor a diákság skandálni kezdte: „Stipsicz, Stipsicz, Stipsicz”. Ő egy negyedikes diák volt (a keresztnévére már nem emlékszem) és ő lett a Nemzeti Tanács tagja a diákság részéről.

Máig az egyik legmegrázóbb élményem november 4-hez kapcsolódik. Vasárnap volt. Már reggel hallgattuk a rádiót, Beethoven zenéje ment (a Sors-szimfónia és az opera-nyitányok), s közben Nagy Imre felhívása, mely a nyugati hatalmakhoz szólt. Segítséget kért a szovjet csapatokkal vívott harchoz. Gyerek fejjel valami naív várakozás élt bennem, hogy a nyugatiak csak megsegítik az országot. A csalódás, amit átéltünk, máig bennem van a nyugattal szemben.

A tanítás egészen december 9-ig, vagy 10-ig folyt a gimnáziumban. Ekkor kaptuk ki a karácsonyi szünetet és csak január vége felé kellett visszajönnünk az iskolába. A hazautazáskor tapasztaltam meg, hogy milyenek a közállapotok az országban. A délelőtti vonattal akartam Zircig utazni, de Veszprémvarsányban mindenkit leszállítottak a vonatról azzal, hogy a vonat nem megy tovább. Egy páran voltunk diákok, akik Zircig vagy Veszprémig akartunk eljutni. Néhány felnőtt is utazott a vonaton. Ők

megállítottak a veszprémvarsányi vasútállomás előtt egy éppen arra közlekedő teherautót, s erre mi is fölkapaszkodtunk. Így értünk el Zircre. Én onnan gyalog mentem tovább a három kilométerre fekvő szülőfalumba, Nagyesztergárra. Otthon csodálkoztak, hogy már kikaptuk a szünetet és örültek annak, hogy épségben haza értem az akkori bizonytalan közállapotok miatt. Januárban mikor visszajöttünk Pannonhalmára, szüleim nem engedtek egyedül visszautazni, hanem édesanyám elkísért engem. Még január vége felé sem közlekedett végig Veszprém és Győr között a vonat, hanem csak szakaszosan. Zircről csak Veszprémvarsányig jutottunk el délután. Ott aludtunk a váróteremben, majd más nap reggel ment tovább a vonat Győr felé. Így jutottam vissza Pannonhalmára.

Osztályunkból talán csak egy vagy két diákot vittek el a szülei a bizonytalan állapotok miatt. Egy kísérlet volt szökésre, amikor kb. öten akartak nyugatra menni. Ez talán november közepén volt. Még ott voltak a reggeli stúdiumon, reggelizni már nem jöttek, hanem észrevétlenül kilopóztak a házból. Az első óra kezdetén vette észre a tanár (a hetes nem is vette észre), hogy hiányoznak. Azonnal értesítette az igazgatói irodát, az igazgató pedig Botond és Tivadar atyákat küldte utánuk motorral. El is érték őket Écs faluban, ahol egyik portán vizet kértek a házbeliektől. Azonnal visszafordították őket. Mi pedig délután azzal cukkoltuk őket, hogy Bécs helyett Écsig jutottak.

Emlékeim szerint a gimnáziumban háromszor volt házkutatás. Az első még 1956 novemberében. Ezek a házkutatások délelőtt voltak, az egész diákságot leterelték a Teleki terembe és órákig ott tartottak bennünket. A harmadik házkutatás 1957. március 13-án volt. Arra is emlékszem, hogy az első óránk kémia volt Tibor atyával, amikor óra közben bejött Ábel atya (nagyon sápadt volt), és minden bevezetés nélkül közölte, hogy azonnal menjen le mindenki a Teleki terembe. A lépcsőházban és a folyosókon mindenütt rendőröket és pufajkásokat láttunk. Mindenki tudta, hogy újabb házkutatás lesz. A Teleki teremben elterjedt a hír, hogy az egész várat közrefogták a páncélosok. Egyet a főkapunál láttunk, egyet pedig a tornaterem sarkánál. Körülbelül délig ott tartottak minket, majd egyenként engedtek ki a Teleki teremből, és egy pufajkás minden diákot megmotozott. Ez volt az első és mindeddig utolsó ilyen „élményem”. Az osztálytermünkben nagy felfordulás volt, könyveinket, füzeteinket szétdobálva találtuk. A kajás szekrényekbe is benézhettek, mert többen észrevették, hogy megdézsmálták a hazaijukat.

Délután elterjedt a diákság körében a hír, hogy Dávid atyát letartóztatták és elvitték. Nem értettük az egészet, miért? Nagyon rossz érzés lett úrrá rajtunk, a tehetetlenség és a kiszolgáltatottság érzése. Napokig megmaradt ez a rossz hangulat az osztályunkban, mert Dávid atyát szerettük és nem értettük, hogy miért kellett őt elvinni. Aztán lassan megtanultuk mi is, kis elsősök, hogy ezekről az eseményekről jobb nyilvánosan nem beszélni.

Még 56 őszén a forradalmi események hatására csináltunk egy osztály-újságot. Nem tudom már, hogy mi volt a címe. Meggyes Gábor biztosan tudja. Már az első házkutatásokkor rájöttünk, hogy veszélyes ilyen újságot írni és az osztályban tartani. Ezért a szerkesztők valamikor 1957 elején összeszedték az összes elérhető példányt és kivitték a Boldogasszony kápolna és a „Búsulda” mögötti völgy egyik barlangjába (a 'Bolha-barlangba') és ott elásták. Nem tudom, hogy egyáltalán maradt-e ebből egyetlen példány is valamelyik osztálytársamnál?

A forradalom eszméje, amely minket, kis elsősöket is megcsapott 56 októberében, visszaszorult a magánbeszélgetések szférájába. Egymás között beszélgettünk ezekről a szörnyű élményekről, egyesek családját, családtagjait ért meghurcolásokról. Ezek hatására talán hamarabb benőtt a „fejünk lágya” és megerősödött bennünk a remény és az a biztos tudat, hogy annak a rendszernek el kell tűnni, és el fog jönni az igazság órája.

Pannonhalma, 2009. június 9.

2. Babai László I. A

Én csak két évet töltöttem Pannonhalmán, mert a második osztályban, az év végén egy influenzajárvány szövődményeként komoly egészségi problémáim támadtak. Ezért is jóval kevesebb az emlékem Pannonhalmáról. De azért ma is nosztalgiával gondolok vissza az ott töltött időre, és az akkori osztálytársaimmal még ma is tartom a kapcsolatot. Nem olyan régen együtt vettünk részt az egykori tanárunk, Szulpic atya emlékére rendezett ünnepségen szülőfalujában, Hegyfalun.

Csak néhány töredékes emlék jut eszemben az 1956/57-es tanévről. Meg az a határozott érzés, hogy azokban a nagyon veszélyes időkben az atyák nagyon féltettek minket. Nem engedték, hogy éretlen gyerekeként belekeveredjünk bármibe. Szerintem ezt nagyon jól tették, utólag csak hálásak lehetünk ezért.

Tivadar atya volt a prefektusunk, az ő szobájába bejárhatunk rádiót hallgatni. Bizonyára így volt ez a forradalom alatt is, de nem emlékszem arra, hogy a forradalom híreit hallgattuk volna.

Egyszer mi diákok mindannyian lementünk a faluba egy ünnepségre. Most is előttem van, ahogy a hősi emlékművön ott lobog a nemzeti zászló. Ha jól emlékszem, volt egy szavalat, és átmentünk a temetőbe is. Ez bizonyára Halottak napja környékén lehetett.

Az is rémlik, hogy egyszer a felsősök egy nagy csoportja elindult engedély nélkül valahova, és Tivadar atya ment utánuk, talán motorral, és visszahozta őket.

Egyszer, biztos már november 4 után, a bástyáról láttuk, hogy Győr felé a távolban valamilyen harcok vannak. Halottuk az ágyúk, fegyverek dörgését.

Az atyák akkor rögtön beparancsoltak minket az épületben, mondván, hogy veszélyes ott lennünk, netán oda is löhetnek.

Még arra is emlékszem, hogy szovjet katonák voltak az épületben. Mivel tanultunk oroszul, megértettük, ahogy oroszul beszéltek. Lehet, hogy ez akkor volt, amikor minden diáknak le kellett menni a mozi terembe. Határozottan emlékszem erre a képre is, hogy minden folyosón fegyveresek állnak, és én egy csomó fiúval együtt a liften mentem le. Amikor kiszálltunk a földszinten, ott is katonák, vagy pufajkások voltak. Attól féltünk, hogy a lift megáll útközben (egyébként is gyakran elromlott), annyian voltunk. A mozi teremben mindenkinek le kellett ülni, és csendben maradnia. Nagyon hosszú ideig ott voltunk, de ezzel kapcsolatban semmi másra nem emlékszem.

Édesapám fényképész volt, és én is hamar megtanultam fényképezni. Volt is egy saját fényképezőgépem. Sok mindent fényképeztem, kirándulásokon, az osztálytársakat, és otthon Édesapám készítette a másolatokat, amiket szétosztottam az osztálytársaimnak. De a forradalom alatt Pannónhalmán történekről nem készítettem képeket. Mintha nem is engedték volna, meg talán féltém is. Ma már nagyon sajnálom.

Arra is emlékszem, hogy a harcok elcsitulta után nagyon sok külföldi élelmiszer adomány érkezett Pannónhalmára. Az adományokat mindig a portánál vették át. Konzervek voltak, meg talán tejpor rémlik. Egyébként a koszt elfogadható volt, de azért sokan mindig éhesek voltak. Én is kaptam rendszeresen hazulról csomagban (egy lakattal zárható kicsi faládában) egy kis falatozni valót, de arra sem emlékszem, hogy ez a forradalom alatt is megérkezett-e?

Hosszú karácsonyi szünetünk volt. Szombathelyig nem volt különösebb esemény a vonaton, de amikor ott leszálltam a vonatról mindenkit beteltek a váróterembe és ott kellett maradnunk. Nem emlékszem, egyedül voltam-e, vagy más kőszegi fiúval, Stipkovitssal, Bercsényivel, akik felettem jártak, vagy esetleg Perlakival, aki Gencsapátiban lakott. Talán igazoltattak is. Egyébként nekem volt olyan igazolványom, amibe bele volt ütve a „2”, tehát mehettem vele Kőszegre. Ennek ellenére csak úgy jutottam haza, hogy Édesanyám értem jött Kőszegről. Csak hajnaltájban értünk haza. A karácsonyi szünet alatt a család még többször tanakodott azon, hogy menjünk-e Nyugatra, vagy maradjunk. Aki kőszegi volt, az könnyen átjutott még azokban a napokban a határon. Végül is itthon maradtunk.

Arra is emlékszem, hogy Tivadar atya mondta el nekünk az osztályban, hogy az igazgatónk, Dávid atyát elvitték a rendőrök. Hogyan történt mindez, azt tudom, hiszen sokat hallottam osztálytársaimtól azóta a nagy házkutatásról meg egyebekről, de nekem ezekről nem maradt személyes emlékem.

Kőszeg, 2009. szeptember 7.

3. Bakos Tamás I.A

A forradalom kitörését követő napokban – amikor már létrejött a nemzetőrség – Győrből néhány karszalagos nemzetőr Pannonhalmára jött és a Teleki teremben előadást tartott. Tájékoztatták a diákokotthon lakóit és az atyákat a forradalmi eseményekről, buzdították a hallgatóságot a részvételre. Természetesen az értünk felelős atyák csillapították a diákok forradalmi hevületét.

Három osztálytársunk a megnyílt határok nagy kalandlehetőségétől hajtva elindult világot látni, de prefektusunk /Rozmán Vilmos Tivadar tornatanár/ motorral a nyomukba eredt, és visszahozta őket a szomszéd falutól. Attól kezdve zárták a főkaput és felsősök portaszolgálatot adtak.

Győrszentmárton–Pannonhalma sem maradt ki a Munkástanács megválasztás országos spontán programjából. Ahogy az illett, a Vár is részt vett azon. Rendezett sorokban vonultunk le a faluba a „horgon” át a kocsmá előtti térségre /ma közpark/, ahol a falugyűlés része volt a diákság. Itt történtek a jelölések és a választás közfelkiáltással, bekiabálásokkal pro és kontra, például legyen Kis József, bekiabálás: „nem kő”, aztán a végén: „a diákok közül is egyet” stb. Így lett a győrszentmártoni munkástanács tagja Stipsitz Jóska negyedikes gimnazista.

Már november 4 után, megjelent két szovjet tank a főkapu előtt, majd az egyik a várkerületet felszántva lövegét a Diákokotthonra irányozta. Védelmük alatt jöttek a „mieink” házkutatásra. Kizavartak a folyosókra és falhoz állítottak arccal a fal felé. A mi osztályunk a Teleki-terem melletti folyosó külső oldalára került, és ott ácsorgott hosszasan, mogorva felügyelő őrizete mellett, amíg a házkutatás le nem zajlott.

Szüleinktől, otthonunktól távol éltük meg a forradalom és az utána következő időszakot. Posta, telefonkapcsolat nem volt, csomagot „hazaival” nem kaphattunk. Nekünk éhes kamaszoknak be kellett érni pótmegoldásokkal. Így megtanultam becsülni jobb híján a mustáros kenyeret. A mustár máskor nem volt kelendő, kenyér meg volt a „Grabner-konyháról”.

A hosszú számkivetés december 13-án szűnt meg. Hazamehettünk. Mindenki személyre szóló magyar/országi nyelvű iskolalátogatási igazolványt kapott, amelyet Domnanovich T. Ábel orosz tanár és prefektus szövegezett meg. Az irat kérte részünkre a segítséget a hazautazásunkhoz az feltételezett igazoltatótól. Tudtommal mindenki több-kevesebb kaland után hazaért. Abban az időben a közlekedés még menetrend szerint nem állt helyre és ez okozta, hogy bár kora reggel elindultunk, éjjel 11 körül érkeztünk Budapesten át Nyékládházára. Testvéremmel (Bakos Elemér II.A) utaztam együtt. Budapesten két vonat közti szünetben szörnyülködtünk a Keleti pályaudvar környékének és a Rákóczi út pusztulásán. Nyékládházán nem akartunk egy éjszakát eltölteni, ezért gyalog indultunk el sok szennyessel teli

hátizsákkal a 14 km-re lévő Sajószögedre. Éjjel 2 óra körül érkeztünk haza, amikor Édesapánk éppen egy éjszakai betegét engedte ki a rendelőből. Volt nagy öröm, mert hónapok óta nem volt szüleimnek kapcsolata velünk. Édesanyám megérezte, hogy úton vagyunk felénk. Később elmondták, hogy ahol gyalog jöttünk és senkivel sem találkoztunk, ott az előző héten több embert megöltek.

Iskolás éveim leghosszabb téli vakációját éltem meg ezután. Emlékeim szerint csak január 26-án kellett visszamenni a Kupacra.

És még egy emlék: sokat ministráltam akkoriban többek közt Kiszely István Márknak. Ő abban az időben a forradalom alatt Budapesten, a Mikszáth téren lakott és nyitott ablakán magnóval felvette a Magyar Rádió ostromakor a harci zajokat, majd lejátszotta nekünk okulásul.

Budapest, 2009. tavasz

4. Baranyai Rudolf I.A

1942. augusztus 1.-jén születtem a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Nagykőrű-Csataszög nevű tanyaközpontban, ahol szüleim tanítók voltak. 1948-ban szüleim megpályázták az üres tanítói állásokat, és akkor kerültünk Gyórszentmártonba. Itt végeztem el az általános iskolát. Elsőáldozó, majd bérházas is itt voltam, ami akkoriban nem kis fegyvertény volt pedagógus szüleimtől. Megjegyzem, a vasárnap esti szentmiséken csak úgy tudtak részt venni, hogy titokban, a sekrestyében tartózkodtak.

Elérkezett az 1955/56-os tanév, amikor dönteni kellett a továbbtanulásomról. Az nem is volt kérdéses, hogy középiskolába fogok felvételizni. Valahogyan kiszivárgott az, hogy Édesanyám vágya készül megvalósulni, nevezetesen az, hogy a pannonhalmi Szent Benedek Rendi Gimnáziumba felvételizek. Ez nem jelentett volna megoldhatatlan feladatot, hisz általánosban jószerivel csak kitűnő bizonyítványom volt.

A "hatalom" tudására jutva behívták Édesapámat a Megyei Pártbizottságba. Fejéhez vágták – nem kertetve – amennyiben engem ide felvételiztetnek, Őt rövid úton kirúgják állásából, és olyan kísérőlevelet kap, amivel nem fogják sehol sem alkalmazni. Akik akkor éltek, azok tisztában vannak vele, ez mit jelentett. Így történhetett (minden Apa saját gyermekkori álmait próbálja segíteni, megvalósítani saját gyermekében), hogy beadtuk a felvételre szóló jelentkezési lapot a budapesti. Villamosenergiaipari Technikumba (Bp. XIII. ker. Úteg u.15?). Felvételt nyertem. A kollégiumban (Bp. VII. ker. Rózsák tere) kaptunk szállást és ellátást. Onnan jártunk mindennap villamossal és autóbusszal az iskolába és vissza.

Azon a mindent eldöntő keddi – és későbbi életemben is döntő szerepet játszó – napon emlékeim szerint műhelygyakorlaton voltunk. Nem részletezem, hogy a hátam közepére sem kívántam a kalapácsfej kézzel való

reszelésének, alakításának – semmivel össze nem keverhető – nemes feladatát. Ilyenkor késő délutánig műveltük e nemes, testet és lelket Olümposzi magasságokba emelő ténykedést.

Hazaindulván – mármint a diákszállásra – furcsállottuk, hogy sem busz, sem villamos nem közlekedik. Ekkor szembesültünk azzal a ténnyel, hogy tüntetések vannak. Mint afféle 14 éves gyerekek, mentünk "tüntetni" a Nagykörútra – elnézést, tévedtem, a "Lenin Körút"-ra! Skandáltuk a később ismertté vált szlogeneket!

A November 7. térről végighömpölyögtünk a Népköztársaság útján a Hősök teréig, majd pedig a Felvonulás téren a Sztálin szoborig. Egészen a csizma szárának a levágásáig (hegesztő-apparátval) és dicstelen leborulásáig ott voltunk.

Sokan onnan a Rádióhoz mentek, mert futótűzként terjedt el, hogy belelőttek a tömegbe. Visszamentünk a Kollégiumba, ahol a felügyelő tanárok bezártak bennünket, sőt az elkövetkező napokban sok időt töltöttünk a pincében a harci cselekmények miatt.

Velünk szemben volt a Rózsák terén a katolikus templom, melynek egyik tornyába fészkelte be magát egy géppuskával és rengeteg municióval a forradalmárok egy csoportja. El lehet képzelni, milyen keresztűzek vonalában voltunk. Laktak ebben a koleszban felsős tanulók, és egyetemisták is. Akik erre Győr környékén laktunk és hajlandók voltunk az ő szervezésükben megszökni, vezetésükkel, irányításukkal, felügyeletükkel hazaindultunk.

Az első éjszaka valahol Pilisvörösvár után ért bennünket. Ez volt 1956. november 2-án. Kukoricaföldön, gúlákba összerakott kukoricaszárak alatt éjszakáztunk összebújva, egymást melengelve, mint a kismacskák töltöttük az éjszakát. Korán reggel indultunk tovább. Kiérve a régi M 1-es útra a Budapest körbekerítését végző orosz harckocsi egységekbe botlottunk. Mit botlottunk, ott termettek és igazoltattak bennünket. Isteni szerencse, hogy a nagyobbak addigra eldobáltak már minden pisztolyt, töltényt, kompromittáló dolgot. Állítom, hogyha egy üres töltényhüvelyt találtak volna valamelyikünkénél, mindünket agyonlőnek!

Disszidens teherautók mentek a határ felé – biztosan nem turistaútnak szánták – ilyeneket állítottunk le és szétszóródva mentünk, ki-ki saját lakóhelye felé. Két nap múlva értem Győrbe, mert egy részét gyalog, más részét nyitott teherautó platóján állva tettük meg.

Győrben a Gyárvárosban lakott Édesapám testvére, a Katona J. utca 37. szám alatt. Hozzájuk mentem és kértem szállást, valamint segítséget a hazatéréshez. Nagybátyám közben a Szabad Európa Rádión keresztül üzent Szüleimnek, hogy már jó helyen vagyok. Azt persze nem tudtuk, hogy azért nem jött Édesapám rögtön értem, mert elkerültük egymást. Ő felaraszolt értem, hasonlóan kalandos úton, hogy engem és a cuccaimat elhozzon haza – el lehet képzelni azt a fájdalmat, kétségbeesést, amikor közölték Vele, hogy

a fia hat másik kolesz-lakóval együtt megszökött és nem tudnak rólunk semmit.

Amikor a forradalmat leverték az orosz lánctalpasok és elkezdődtek a felelősségre vonások, feltehetően a kollégium vezetőségének jelenteniük kellett ezeket a tényeket. Be kellett mennem Győrben a rendőrségre, és ott kihallgattak, jegyzőkönyvet vettek fel akkori időtöltésünkről. Szerintem akkor kaptam a rendszertől egy fekete pontot, mely végigkísérte egész akkori életemet.

Édesapám két-három nap múlva már be tudott jönni értem, mert mint jó hazafiak, mindig hallgatták a Szabad Európa Rádiót, ahol több alkalommal bementek a számukra örömteli hírt, hogy már Győrben, a Katona József utcában várom a "családi felmentő seregeket"!

Pár nap után tudott beszélni Édesapám a Dr. Monsberger Ulrik perjel úrral felvételem ügyében. 1956. november 12-én különbözeti vizsgát tettem Dr. Legányi Norbert igazgatóhelyettes úr, a későbbi nagytekintélyű főapát előtt, ahol még a bizottság tagja volt Dr. Kelemen Szulpic úr és Dr. Sulyok Elemér úr is.

Summa summarum, felvételt nyertem 1956. november 12-én, amelyet általános iskolai bizonyítványomba hitelesen bejegyeztek, és Dr. Legányi Norbert aláírásával hitelesítettek.

Nem volt nehéz beilleszkedni az osztályközösségbe. Hamar befogadtak a srácok és a tanár urak is. Innen datálódnak pannonhalmi diákéveim!

Tehát tulajdonképpen a forradalom leverése után érkeztem ide – ezért nem írtam többet a forradalom idejéről, mert azt én Budapesten éltem meg, ez az írás pedig a "Pannonhalma 1956-ban" címet viseli.

Már ott voltam, amikor a pufajkások géppuskaállásokkal rakták körbe a Gimnáziumot, amikor mindenkinek ki kellett jönni a folyosóra és egyesével, a fallal szemben felsorakozni. Akkor vitték el Dávid atyát egy Raj-Gazzal, mondva csinált vádak alapján.

Ismertem a pufajkások közül kettőt, akik a faluból valók voltak. Szüleimtől hallottam, hogy amikor Gyórszentmártonon keresztül ment ez a Raj-Gaz kocsi, Dávid atyát már ütlegelték és ordítottak vele.

Hála a Jó Istennek, befogadtak az osztálytársaim, bár mint "bejáró", mindig egy kicsit különcnek számítottunk. Nem vettünk, nem vehettünk részt az éjszakai párnacsatákon, különböző diákcsínyekben, összetartásokon.

Visszagondolva akkori itt eltöltött időmre, a templomi prédikációkra, arra a láthatatlan kötelékre, mely összekovácsolt bennünket ilyen egymással törődő, összetartó társasággá, megfogalmazódik bennem egy gondolat: hálával teli szeretettel gondolok Szüleimre, akik bár nem tudták, mit hoz számukra a jövő, áthozták ide, és itt érettségizhettem. Csak ennyit mondok, Isten áldja meg érte Őket haló porukban is.

Pannonhalma, 2009. június 2.

5. Bencze Ferenc I.A

Értesülesem szerint ("megbízható forrásból") a név szerint hozzám kötődő élményt, amely 1956. novemberében történt, már valamelyikünk megírta. Az is igaz, hogy én fordítottam a szlovák nyelven elhangzott híreket. A továbbiakban nem akarok különösebb irodalmi tevékenységet folytatni.

Budapest, 2009. május 29.

6. Csúcs László I.A

1956. október 24-ének hajnalára úgy emlékszem, mintha ma történt volna. Éppen csak pirkadt, amikor kiléptem a porta melletti vasrácsos kiskapun egy szál trikóban és gatyában, hogy megkezdjem mindennapos futóedzésemet a vár körül. Az ég kék volt, a természet tavasziasan üde. És arról Lajos bácsi, a portás gondoskodott, hogy ennek a hajnalnak a mássága egy életre megmaradjon bennem.

Hátam mögött férfias hangján megszólalt Lajos bácsi. Köszönés helyett izgatottan kérdezte: tudod-e Csúcs Laci mi történt Pesten? Nem tudom, – feleltem illendően. „Hát kitört a forradalom.” Ma is hallom, ahogyan és amit mondott, immár 53 évvel ezelőtt. A történeteket felidézve szinte megfogalmazhatatlan érzés az, ami akkor hatalmába kerített, és kerít ma is, amikor e sorokat papírra vetem. Valami egészen felemelő vagy inkább szárnyaló érzelmi állapotból magamhoz térve önkéntelenül szakadt ki belőlem: „Lajos bácsi: biztos, tényleg forradalom van Pesten?” Hitetlenkedve újra és újra megkérdeztem.

Otthonról, a mohácsi szülői házból hozott ismeretem alapján azt tudtam, hogy az a bizonyos népi demokrácia levitézlett zsarnokaival és proletárdiktatúrájával maga a szörnyűség: emberek tízezreinek internálásával, bebörtönzésével és meggyilkolásával, a mindennapos félelemmel és kiszolgáltatottsággal. (Szüleim, mint jó magyar emberek, öt kisgyerek ruházatát zsákokba tömködve készültek fel a fenyegető hortobágyi internálás bekövetkezésére. Isten segedelmével, megúsztuk.) És most talán mindennek vége. Egy mindeneget megtisztító forradalom talán véget vet a szörnyűségeknek.

Sokunkban, például az akkori I.A osztály diákjaiban, osztálytársaimban a forradalom ténye, annak átélése némi részletek megismerése késett egy napot. Hiszen a világtól elzárva, újságok és rádió nélkül egyikünk sem juthatott friss információhoz. Akik pedig azzal feltételezhetően rendelkeztek – például tanáraink és prefektusunk – nyilván pillanatok alatt felismerték az ifjúság tájékoztatásában rejlő veszedelmet. A kimondott, vagy ki nem mondott „hírzárlat” tehát egy napig, azaz október 23-án még tökéletesen működött. Számunkra az a nap ugyan olyan békés, ha úgy tetszik

eseménytelen volt, mint előtte bármely más hétköznap. (Azon a napon Gerinczy Tamás barátommal éppen akaraterőnket tettük próbára azzal, hogy az ebédre kiosztott mákos tésztát nem ettük meg.)

Elmaradhatatlan futóedzésemről a kollégiumba visszatérve, nyomban hírért adtam a hallottaknak. Arra azonban már nem emlékszem, hogy legelőször kinek szoltam: Meggyes Gábornak? Szikla Karcsinak? A Gerinczy fivéreknek? Nem tudom, és azt sem tudom, hogy ők miként reagáltak a forradalom hírére. De arra emlékezem, hogy a reggeli készülődés a szokásos rendben beindult. Prefektusunk, Tivadar atya – egyúttal tisztelt és szeretett Testnevelő tanárunk – és a tanítás megkezdésével óraadó tanáraink nem sok új és érdemleges információval szolgáltak. Ezt persze okosan tették, kerülendő a nagyobb riadalmat, avagy fékezve a mindig tetre kész ifjúság nekibuzdulását.

Fontos, nagyon fontos hírforrásunk volt az, amiről előjáróink persze nem tudtak, hogy valamelyik osztálytársam, talán az operaénekes szülők gyermeke, egyben barátom: Losonczy Tibor detektoros rádiót barkácsolt. Azt aztán egymás kezéből kikapva, az ötödik emeleti hálótermünkben próbáltuk hallgatni a Kossuth rádió hol megszólaló, hol elhallgató adását. A hírek hallgatásában nem csak a kezdetleges technika akadályozott bennünket, hanem az első napok kemény időszakában, amikor már javában folytak a rádió körüli harcok, a vételi lehetőség egyébként is meglehetősen korlátozott volt. Ha hallottuk is, több volt a zene, mint a híradás. Így hát az elcsípett szófoszlányokat összerakosgatva igyekeztünk tájékozódni, no meg néhány budapesti szülővel folytatott telefonbeszélgetésből következtettünk az egyre súlyosbodó helyzetre. Úgy gondolom, hogy tanárok és szülők mindent elkövettek annak érdekében, hogy nyugtassanak bennünket, eszünkbe ne jusson egy budapesti látogatás. A legjobb értelemben vett féken tartásunk a szigorú házirend és fegyelem megőrzésével, a hírek szűrésével kezdetben sikeres volt. Előjáróink minden tőlük telhetőt megtettek, hogy a háborúskodástól, a világ zajától is védett – vagy, mint látni fogjuk védettnek gondolt! – Pannonhalmán maradjunk, és a begyakorlott rendben éljük diákéletünket. És ez a „taktika” 8-10 napig bevált.

Minthogy jó pedagógusként nem lehetett már nem észlelni a feszültség növekedését, hatékony levezetésnek ígérkezett – legalábbis az akkori közállapotokra gondolva most így látom –, hogy szervezeten vonuljunk le a faluba, a győrszentmártoni 1848-as emlékműhöz.

A várt ünnepi eseményhez illő emelkedettséggel, az élen nemzeti lobogóval vonultunk a megemlékezés helyszínére. Arra már nem emlékszem, hogy mondott-e valaki ünnepi beszédet (biztosan), és ha igen, miről szolt. De az élen él bennem, hogy micsoda megtiszteltetés érte a harmadikos Kecskés Lacit, egyébként atléta pályafutásom egyik támogatóját. Ő szavalhatta el az ünnep fénypontját jelentő Nemzeti dalt. Más sem hiányzott hazafias érzelmeink erősítéséhez. Noha a legnagyobb fegyelemben vonultunk vissza

iskolánkba, a feszültég ezzel nem oldódott, ellenkezőleg. A tenni akarás, a tette készség mindenkiben buzgott, az oldás legcsekélyebb jele nélkül. Mindezeket tudva és látva, előjáróink nem kis erőfeszítéssel, de biztosították diákéletünk nagyjából megszokott rendjét. A tanítás zavartalan volt, egyetlen könnyítéssel: megszűnt az orosz nyelv tanítása. Helyette az addig is kötelező latin mellett választhattunk egy nyugati nyelvet.

Miközben látszólag rezenéstelenül folytatódott minden, bennünk mintha megváltozott volna valami. Nyitottabbakká, fogékonyabbakká váltunk a külvilág eseményeire, érettebbek lettünk hazánk sorsának megítélésében. Ebben a megvilágosodást jelentő hangulatban éppen már ízlelgetve a győztes forradalom nagyszerűségét, villámcsapásként szakadt ránk az orosz tankok dübörgése. Itt Pannonthalmán, a szent helyet megszenteltelenítve bögvő forgolódtak a vasszörnyetegek. Megjelenésükkel nem is a rémület, inkább a döbbenet volt leírhatatlan. Ezzel vált a forradalom leverése, az árulás számunkra is láthatóvá és kézzelfoghatóvá. A következmények: nagyra becsült igazgatónk, Söveges Dávid megkínzása és bebörtönzése a semmiért, az erőfitogtatás, a győztesek gátlástalansága a legyőzöttek megfélemlítésére. A tankok megjelenése talán november közepén történt, akkor, amikor Budapest már rég romokban hevert, és a várost a temető csendje kezdte uralni. A reménytelenséggel párosuló érzelmi sokk kitörést, valamiféle feloldást keresett sokunkban. Az elsősőkben ugyanúgy, mint az érettségi küszöbén állókban. Sokan, túlzottan is sokan a távozásban, hazájuk elhagyásában találták meg a kitörés lehetőségét. Ifjú barátaim és diáktársaim nyugatra disszidálva keresték boldogulásukat, az itthon elvesztett szabadságukat. Hívtak engem is, de nagyon is erős szálak kötöttek szüleimhez, testvéreimhez, barátaimhoz, a hazámhoz, amit nem tudtam, pontosabban nem akartam elszakítani. Maradtam.

Az idő múlik, és mintha újra érlelné a mindent elsöprő magyar szabadság vágyát.

Budapest, 2009. február 25.

7. Darvas Zoltán I.A

Pannonthalmáról (de régen volt, jövőre már az 50 éves érettségi találkozómat tartjuk!) kevés is, halvány is az az emlék, ami megmaradt, de azért megjírom, amire emlékszem.

Emlékszem arra, hogy a harmadikasok és negyedikesek közül többen elhagyták a kollégiumot, és később megtudtuk, hogy sikeresen kijutottak Ausztriába. A kisebbek közül többet (saját osztálytársaim közül is) Écs határában állított meg és hozott haza Tivadar atya (akkor még), aki akkor az osztályunk, az I.A prefektusa volt.

Valamikor november vége felé befejeztük az iskolát, és a „karácsonyi szünetre” hazaküldtek bennünket. A jegyeinket megváltottuk, és kíséretet kaptunk Győrig, onnan mindenki egyedül utazhatott. Kaptunk egy kétnyelvű (magyar és orosz) igazolást, hogy diákok vagyunk, és Pannonhalmáról utaztunk haza vakációra.

Az én családom akkor Mándokon, egy Szabolcs megyei településen élt, én oda igyekeztem haza. Ez a nagyközség (10-12 ezer lakossal) a Tisza felső nagy kanyarjában található, Záhony alatt mintegy 7 kilométerre, mindhárom oldalról a Tisza veszi körül. Az utazásom kicsit kalandosra sikerült, ahogyan azt az alábbiakban röviden leírom. A megszokott útvonal, amelyre a jegyem is szólt a következő: Pannonhalma – Győr – Budapest – Debrecen – Nyíregyháza – Záhony – Mándok. A falum a Záhony – Vásárosnamény vasútvonalon fekszik. Budapestig még úgy-ahogy eljutottunk, de onnan már csak általában nyugat felé (Győr – Bécs) indultak vonatok. A Nyugati pályaudvaron 3 napot töltöttem el vonatra várva! Éjszaka még néha lövöldöztek, napközben a városban csavaroztam. Az oroszok akkor már régen elfoglalták Pestet, mindenütt harcokocsikat lehetett látni. Minden csuparom volt, csomagomat ellopták, a katonáktól és a kurváktól (elnézést!) kaptam néha ennilót. Három nap múlva az első vonattal elhagytam Pestet, ami Miskolcra vitt, de az legalább kelet felé tartott. Miskolcra Egerbe(!) tudtam csak tovább menni, ahonnan egy gőzmozdony szerkocsiján, a szénkupacon utaztam tovább többedmagammal Nyíregyházáig. Innen már volt vonat Záhonyig, majd ott átszállva, az indulástól számítva nyolcadik napon megérkeztem Mándokra. Szüleim legnagyobb öröme és meglepetésére, akik azt hitték, hogy én biztonságban vagyok Pannonhalmán. Az emberek, akikkel az utazás során megismerkedtem, nagyon rendesek voltak velem. Vonatjegyet, igazolványt soha senki nem kért.

1957 januárjában postán kaptunk értesítést a tanítás újraindításának időpontjáról. A visszautazás zökkenőmentes volt.

Én is láttam, amikor Söveges Dávid atyát, az igazgatónkat elvitték. Már a gépkocsi platóján elkezdték verni.

Pápa, 2009. július 17.

8. Fogarassy László I.A

Az 1956-1957-es tanévben kerültem Pannonhalmára (a Szent Kupacra). Az apropója pedig az volt, hogy a bátyám, Géza (1940-2001) is itt koptatta a padokat. Mivel bátyám beceneve a Cucor volt, természetesen én lettem a „Kis Cucor”.

Mivel a Kecskés gyerekek is, meg mi is így kerültünk azonos falak közé, ezért az Atyák úgy rendelkeztek, hogy az akkori III.B nagy hálótermének végébe telepítettek minket, kis elsőöket, testvéreink közelébe. Az is igaz,

hogy különleges cselekményekkel nem kerültem a figyelem, érdeklődés mezejére, mert éltem a megszeppent újoncok mindenre figyelő hétköznapjait.

Emlékeimből az 1956-os időkről megpróbálok néhány „morzsát” feleleveníteni. Esetemben ki kellene használnunk azt a tényt, hogy csak az 1956-57-es tanévben voltam jelen Pannonhalmán, és azt, hogy csak most találtak meg több mint 50 év után, így élményeimre nem rakódhattak másoktól hallott információk élmények.

Bátyámat, Gézát 1956. október 21 vagy 22-én búcsúztattam a györszentmártoni cukrászdában vagy vendéglőben (már nem emlékszem), mert átköltözött a győri Bencésekhez. Hogy miért, arra sem az osztálytársaitól, sem otthoni forrásaimtól nem kaptam elfogadható (igazságot jelentő, logikus) választ.

Ettől a ponttól kezdve sem róla, sem otthoni családomról nem kaptam hosszú ideig információt. Így köszöntek rám 1956. október-november történései, amelyeket én az átlagosnál nagyobb figyelemmel kísértem, mert a lakásunk az Üllői út közepén volt, a Ludovika és a Kilián laktanya között.

Emlékszem az első élményre, amikor teherautóval forradalmárok érkeztek Pannonhalmára. A fogadtatásuk szívélyes volt de nem marasztaló. Fél füllel hallottam, hogy a sok gyereket, akik a papokra lettek bízva, nem szabad semmilyen félreérthető mozzanattal kitenni későbbi atrocitásoknak. Egy átlag diák ennyit hallott, csak több év múltán világosodott meg, hogy milyen nehéz, felelősségteljes álláspontot alakított ki az akkori papi vezetés. Utólag is hála és főhajtás Nekik.

Ezt követte a faluban megtartott közös ünnepség, melyen versek hangzottak el és a Himnusz. Ekkor határoztam el, ha győz a forradalom, levágatom a hajam kopaszra. Sajnos, maradt a frizurám.

Erről az ünnepségről kétféle benyomásaim maradtak meg. Úgy emlékszem, nem tartott beszédet az atyák részéről senki, vagy ha igen, akkor is a jó szándékú magatartásról, meg ilyen az ügy vonatkozásában indifferens tartalomról lehetett szó. Ez a magatartás eredményezhette, hogy a meghurcolt Dávid atya csak 2 évet kapott. Ez a szokásos egyházi üldöztetés mércéje, mértéke lehetett, és nem a fentiek következménye. Ami megmaradt bennem, az a Szent Kupac és Falu népe közötti ordító szellemi, viselkedési különbség. Ezt nem tudom példával alátámasztani, csak „érzület”.

Volt egy osztálytársunk, sajnos nem emlékszem a nevére (én csak egy évet jártam Pannonhalmára, így osztálytársaimmal kapcsolatban csak egynegyed mértékű benyomásaim lehetnek) orosz nyelvből október közepén kapta a tizenkettedik elégtelenjét. Döbbenet latolgattuk vele együtt, hogy mi lesz így vele? Meghúzta a vállát, és azt mondta: majd csak történik valami. Aztán eltörölték az orosz nyelv tanulását. Így történt meg, hogy egy bukásra álló osztálytársunk egyik napról a másikra az egyik legjobb tanuló lett.

A következő epizód, pedig az, amikor az épületeket körülölelő futópálya szélén sétálgatva észrevettük, hogy emberek leselkednek a bokrok tövében hason fekve. Majd később rájöttünk, hogy ezek nem „emberek”, hanem szovjet katonák voltak. Emlékszem hogy kitört belőlünk a röhögés, mert olyan szánalmas volt az egész jelenet. A következő percekben egy csomó Atya hajkurászott bennünket, beterelt a kollégiumba, és a lelkünkre kötötték, hogy ne röhögjünk rajtuk, mert ezzel felingereljük őket. Itt láttam először tatár, mongol, idióta arcú fehér embereket egy csoportban.

Emlékszem, hogy betereltek minket a tornaterembe, amíg valamiféle házkutatást tartottak. Amint elmentek, és láttuk a konvojukat eltávolodni, olyan érzésünk volt, hogy megfutamtítottuk őket – mentségemre szolgáljon, hogy még nem voltam 15 éves.

Befejezésként egy más jellegű, de a pannonhalmi oktatás színvonalát illető megjegyzésem. Még a mai napig is, ha szóba kerül az oktatás és annak színvonala, azt a példát mondom el, hogyan telik egy pap-tanár napja. Ennek az a része perdöntő, amikor az ebéd után lecsicsikál 1-1,5 órára, majd utána 4-5 órát készül a következő napi óráira. Ennek eredménye az a színvonalas előadás, amit más világi tanár csak megközelíteni tud. Nekem volt alkalmam ezt saját megfigyeléssel érzékelní 1957 és 1960 között, a budapesti Toldy Ferenc Gimnáziumban.

Tiszakürt, 2009. február 27.

9. Förgeteg Csaba I.A

Tivadar atya reggel 6 órakor belépett a hálónkban, tapsolt, majd mondta a minden reggel elhangzó ébresztőjét: „Felkelt a rózsaujjú hajnal...” de aznap reggel hozzátette: Budapesten forradalom van! Nem biztos, hogy a forradalom szót használta, de az értelme az volt annak, amit mondott. Ez valószínű október 24-én lehetett. Így értesültem 1956-ban Pannonhalmán a forradalomról. Egyébként nincs sok emlékem azokról az időkről, de ez egyike annak, ami erősen megmaradt bennem.

Csak nagyon homályosan rémlik fel, hogy a faluban lerombolták a szovjet hősi emlékművet, és azt mi diákok is láttuk.

Egyszer, már a forradalom leverése után, önjáró harci járművek körbefogták az épületet, a főbejárat előtt is állt egy, a kereszt mellett, csövel a kapu felé. De lehet, hogy mindez a „nagy házkutatáskor” volt. Akkor az egész épület tele volt fegyveresekkel. A szovjet katona kevés volt (ők AK47-es gépkarabéllyal voltak,) többségük pufajkás volt, nekik PPS dobtáras géppisztolyuk volt. Az összes diáknak el kellett hagynia az osztályokat. Emlékszem, hosszan álltunk a fal felé fordulva a földszinti folyosón, aztán a Jeges terembe kellett mennünk, és az előtte lévő nagyteraszra. Amíg ott várakoztunk, átkutattak mindent, kiborogatták a faliszekrényeket, iszonyú rendetlenség volt utánuk. A padláson találtak egy ócska stencilgépet, amit el

is vittek. Dávid atyát is akkor vitték el. Láttam a földszinti WC ablakából, ahogy kivitték a gimnáziumból. Később úgy hallottuk, már Győrre ütték-verték szegényt a teherautón.

Nagyon sok Vöröskeresztes adomány érkezett a forradalom eltiprása után Pannonhalmára. Főleg tartós élelmiszerek jöttek, Nestlé reggeli ital, meg tejpor amerikai felirattal, meg hasonlók.

Jöttek kisebb szeretet-csomagok is Belgiumból és Hollandiából, mindig benne volt annak a gyereknek a címe, aki küldte. Ezeket a kis csomagokat olyankor kaptuk, ha udvari munkát végeztünk. Az atyák nagyon jól beosztották a kapott sok adományt, Tivadar atya még a következő nyári balatoni táborozásunkat is ebből oldotta meg.

Két osztálytársunk elment novemberben nyugatra, Isky Jancsi és Babócsi Jóska. Attól kezdve, ha Luciusz atya feleltetett latinból (híresen rossz memóriája volt), és valaki egyest kapott, azt mindig az ő nevükre írtuk be. A turpisság csak a félévi osztályozó konferencián derült ki. Tivadar atya nem dicsért meg minket ezért.

Mindenkit foglalkoztatott akkoriban a nyugati szabad világba való elmenekülés. Mi is terveztük ezt az osztályba jó sokan. De végül kevesen maradtunk elég „bátrak” ahhoz, hogy neki is vágjunk az útnak. Végül négyen elindultunk: Bencze Feri, a Gerinczy ikrek, Gábor és Tamás és én.

Nagyon korán keltünk, mint akik reggel 5 órára mennek ministrálni. Szép csendben felöltöztünk, az ágyakat be se vetettük. Az osztálytársaink semmiről sem tudtak, titokban szerveztük meg az egészet, és nem is vettek észre semmit elindulásunkból. Győrön keresztül akartunk Ausztriáig eljutni. Az országúton gyalogolva Écs előtt megállt mellettünk egy teherautó, és felajánlotta, hogy szálljunk fel, elvisz minket egy darabon. Nem tudom megmondani, miért nem szálltunk fel. Mentünk tovább gyalog, aztán Écs szélénél bementünk egy házba, úgy emlékszem, megláttak minket és behívtak egy pihenőre. Még egy pohár borral is megkínáltak.

Ahogy tovább mentünk, nem sokára Tivadar atya, aki motorbiciklivel keresésünkre indult (nem tudom, egyedül volt-e vagy másik atyával), meglátott minket, ahogy keresztül vágunk a tarlón. Lebuktunk! Engedelmesen visszatértünk Pannonhalmára. Be kellett vonulnunk a betegszobába, de más büntetést nem kaptunk.

Mai fejemmel nem tudom, büszke legyek a történetemre, vagy sajnáljam, hogy visszavittek. Összességében azért úgy tartom, jó hogy így történt!

Még ehhez az időhöz tartozó emlékem az, amikor a karácsonyi szünet alatt Édesanyám otthon Szolnokon elmesélte, hogy mennyire izgultak miattam, amikor novemberben egyszer bemondta Szabad Európa rádió, hogy Pannonhalmát bombázták.

Budapest, 2009. szeptember 7.

10. Gerinczy Gábor I.A

Többek között a premontrei nagybátyám tanácsára szüleim 1955-ben úgy döntöttek, hogy ikertestvéremmel, Tamással együtt Pannonhalmára küldenek minket, gimnáziumi tanulmányokat folytatni. Geláz atyánál hegedű tanulmányaimat is folytatni tudtam. Először így szakadtunk ki a megszokott családi környezetből, ami részünkre szokatlan volt. A későbbi események a pszichikai nyomást még megnövelték. Az egyik hazulról érkezett postaküldemény csomagoló papírján (a Magyar Nemzet újságoldalán) megláttuk a pesti telefonszámunkat. Anyám keresett lakást. Válni akart.

Egy reggel azt álmodtam, hogy bombázták Budapestet. Tivadar atya bejött ébreszteni, és mondta, hogy forradalom van Pesten. Égő kíváncsisággal vártuk a híreket Budapestről. Lelket fölszabadító érzés volt, amikor meghallottuk hogy a szovjet csapatok kivonulnak hazánkból. A politikai, vallási, szellemi, gazdasági elnyomás, a deportálások, etc., már elviselhetetlenek voltak. Nagybátyám 1954-ig (Nagy Imre első színrelépéséig) nem dolgozhatott, mert „osztályidegen“ volt.

Csak halványan, de emlékszem a falu Nemzeti Tanácsának alakulási ünnepségére.

A pontos dátumra nem emlékszem, de novemberben disszidálni akartunk hárman az osztályunkból. (Förgeteg, Gerinczy, Gerinczy). Szerencsére az atyák visszahoztak minket Nyúl határából.

Nagy csalódás volt számunkra november 4. Emlékszem, Tihámér atya stratégiai pontossággal elmagyarázta, hogy az orosz csapatok hogyan foglalják majd vissza az országot.

A november 11-i házkutatásra is jól emlékszem. Az ablakból néztük hogyan közelednek több irányból a tankok. A Vár körül állást foglaltak, az ágyúcsövek a Várra néztek. Több gépfegyvert is felállítottak a Vár felé. Én úgy emlékszem, hogy ekkor vitték Dávid atyát el teherautóval. Még szemem előtt van, ahogy fölszállt. Mintha Ábel atya is vele lett volna.

Ekkoriban történt, hogy halálra röhögtük magunkat, amikor a nagy Kecskés a húspástétomot az ebédlő plafonjára ragasztotta, és figyeltük, ahogy a szőrösnővér próbálta a partvisruddal azt leszedni.

A karácsonyi szünetre apánk jött értünk autóval. Nagy sokk volt Budapestet romokban látni. A szüleink válása is nehezítette a helyzetet. A visszatérésnél a Keleti pályaudvaron engem levettek a rendőrök a vonatról. Úgy emlékszem, ezért apám vitt vissza Pannonhalmára. Januárban megtudtam hogy unokatestvérem disszidált. Távollétében halálra ítélték. Élete végéig nem láthatta meg hazáját, csak később a gyermekei. Franciaországba került (Montpellier) és orvos lett.

Bad Homburg, 2009. július 11.

11. Gerinczy Tamás I.A

Őszintén szólva, nekem szinte még annyi saját emlékem sem maradt az 1956. őszen Pannonhalmán történekről, mint ikertestvéremnek, Gábornak. Ebben biztosan közrejátszik az, hogy részben ugyan azok a családi gondok foglalkoztattak abban az időben, mint őt. De szerepe van annak is, hogy én 1957 januárjában már nem is mentem vissza Pannonhalmára tanulni, hanem az esztergomi ferencesekhez iratkoztam át.

Évtizedek óta Németországban élve, módom sem volt arra, hogy korábbi osztálytársaimmal találkozva felemlégessek az akkor történeket. Legfeljebb Gáborral, ha nagy ritkán szóba kerültek a gyerekkori dolgaink, emlékeink. De ilyenkor is csak a bencés tanáraink neve, és egy-két diákcsíny emléke bukkan fel bennem.

Az elhíresült kirándulásról – amiről Gábor testvérem és bizonyára több osztálytársam is megemlékezik – maradt az az emlékem, hogy egy kis vászonzacskóban (?) már az elindulási előtti egy-két napon gyűjtöttük a száraz kenyeret. Bennem volt egy kis bizonytalanság, mert Gáborral együtt arra gondoltunk, lehet, hogy szüleink is disszidáláson gondolkodnak, esetleg jobb lenne együtt mennünk. De Cviczka alias Bencze Feri azzal győzködött, hogy majd Bécsben összetalálkozhatunk velük. Utolsó reggel még elkértük Zsebedics Jóskától a reggeli zsíros kenyérének a maradékát, mert nem tudta már megenni. Ő a faluból járt fel, és édesanyja mindig hatalmas szelet zsíros kenyérral indította reggel az iskolába. A reggelin még ott voltunk, utána indultunk el négyen. Nem emlékszem, hogy gond lett volna a kapun kimennünk. Győr felé tartottunk, az országút mellett a földeken mentünk. Foltokban egy-két centiméteres hó volt a megfagyott szántóföldeken, és nagyon hideg volt. Helyenként átvágva a kanyarokat hosszan mentünk a szántóföldön. Egy ilyen alkalommal pillantott meg minket az utánunk jövő Tivadar atya, akit mintha motorbiciklin hozott volna valaki, vagy biciklivel jött. Ez valamelyik közeli falu, Écs vagy Nyúl határában történt. Vele aztán visszajöttünk a gimnáziumba.

Ma úgy gondolom, jobb, hogy így ért véget ez a kalandunk.

Egy délelőtt a hálónk ablakából tankokat láttunk jönni a távolból Pannonhalma felé. Amikor megérkeztek, körbevették a gimnáziumot. Egy másik alkalommal a bástyáról láttam, hogy két teherautó üldözi egymást a Győrbe vezető országúton, elég messze Pannonhalmától. Egy kézigránát is mintha robbant volna. Még a lövéseket is hallottam, de a többi fiú is, akikkel együtt voltam ott. Rémlik, hogy kicsit később hallottuk, hogy megsérült valaki ebben az eseményben.

Recklinghausen, 2009. augusztus 6.

12. György László I.A

Nagyon messziről, nagyon kisfiúként érkeztem Ózdról Pannonhalmára, ahol 1956 őszén elsős gimnazista lettem. Palócos beszédem furcsa volt az osztálytársaimnak (még jó, hogy volt az osztályban még egy fiú Ózdról, a Nagy Endre), nekem meg furcsa volt az egész új környezet. Szerencse, hogy megismertem Dávid atyát, aki ösztönösen megérezte, kinek az önbizalma szorul támogatásra, és azokat a szárnya alá vette.

Emlékszem, a forradalom alatt a falitáblára kirakott esemény-jelentéseket mindig figyelmesen elolvastam. Aggódtam az otthoniakért nagyon, ezért az ózdi híreket kerestem. Hála Istennek, nem szerepelt semmi Ózdról, mint rendkívüli esemény. Dávid atya, aki akkor az igazgató volt, szervezte meg ezeket a jelentéseket, hogy lecsillapítsa fiúk kíváncsiságát, meg hogy elejét vegye a rémhíreknek. Mindig ügyeltek az atyák arra, hogy semmi pánik ne törjön ki, ezért is nagyon mértéktartóak voltak az események ismertetésénél, értékelésénél.

A fiúk hozzám hasonlóan aggódtak, hogy mi van a családjukkal. Mert posta az sokáig nem jött, csomag sem, pedig hiányzott mindig a hazuról küldött elemózsia.

Mindig hangoztatták, hogy felelősek értünk. Ez vezérelte őket olyankor is, amikor valamelyik kalandvágó fiú nekivágott a világnak. Emlékszem, egyszer az én osztályomból is elment egy pár fiú, mintha a Förgeteg Csaba is köztük lett volna.

Emlékszem, egyszer az egész iskola rendezett sorokban, zászlóval az élen levonult egy ünnepségre a faluba. Ott az egyik felsős fiú szavalt, lehet, hogy a Talpra magyart, az illett a hangulathoz. Aztán választás volt, de csak úgy bekiabálással. Valaki elkiáltotta magát: „a deákok közül is egyet!”. Meg is választottak egy negyedikes fiút, talán a Stipsiczet, de hogy minek és hova, arra nem emlékszem.

A szovjet katonasággal kapcsolatban csak foszlányok jutnak eszembe. Rémlik, mintha a Szezei csatornáról esett volna szó köztük és a velük oroszul beszélgetni próbáló fiúk között, de lehet, hogy ezt másoktól hallottam. Arra viszont határozottan emlékszem, egyszer a főbejáratnál álló Dávid atya odakiáltott nekem, hogy rohanjak el Anaklét atyáért. Elindultam, de ő már sietett is velem szembe. Anaklét atya orosz nyelvet tanított, ezért arra gondolok, lehet, hogy tolmácsra volt szükség.

Arra is emlékszem, egyszer egy teherautó vöröskeresztes adomány érkezett. Oszwald atya irányítása alatt nekünk kellett csatárláncba állnunk a gimnázium hátsó lépcsőjénél fel a padlásig. Kézről kézre adva felpakoltuk a papírdobozokban lévő tejpör szállítmányt a padlásra. De raktároztak más adomány élelmiszereket a tornaterem mellett az alagsorban is. Soha nem felejttem el, a konzervdobozon ékezet hibás volt a magyar nyelvű felirat: „az

amerikai nép adományá”. Ittunk is akkoriban rengeteg tejporból készült reggelit, meg ettük az ömlesztett sajtót.

Karácsonykor Endre édesapja értünk jött és együtt utaztunk haza Ózdra. A pályaudvaron az átszállásra várva kinéztünk a városba. Emlékszem, Endre édesapja azt mondta: „Nézzétek, micsoda pusztítás!” Emlékszem szétlőtt épületekre, de nem lévén budapesti, nekem nem volt különösebb élmény.

Még egy történetre emlékszem azokból az időkből. Az egyik óra váratlanul megszakadt, és értesítést kaptunk (talán a hangszóróból), hogy mindenki menjen le a Teleki-terembe. Mi is kiindultunk a tanteremből, én talán utolsóként léptem ki, mert a hátsó padban ültem. Ekkor az ajtóban álló fegyveres megállított, és végig ott kellett állnom az ajtóban, amíg bent a szobát egy csomó pufajkás (de az is lehet, hogy civilek is voltak, ma már nem tudom) az egész tantermet át nem kutatták, ami gyakorlatilag abból állt, hogy a fiókokat kiborogatták, és a fali szekrényeket kirámolták. Én annyira féltem, hogy szinte végig remegtem.

Valószínűleg ez azon a napon volt, amikor délután a prefektusunk, Tivadar atya bejött az osztályba, és bejelentette, hogy Dávid atyát elvitték. Nagyon-nagyon meg voltam döbbenve, hiszen olyan jó volt hozzám, és én is nagyon szerettem. De az elvitelének körülményeiből semmire nem emlékszem.

Székesfehérvár, 2009. szeptember 6.

13. Horváth Gábor I.A

1956. október 23-án reggel Tibor atyának, osztályfőnökünknek ministráltam a Bazilikában. A szentmise után az osztályteremben nagy izgalom fogadott. Mindenki igyekezett egymást túllicitálni: kitört Budapesten a forradalom. A hírek csak lassan csordogáltak. Mindenki mindent egyszerre akart tudni. Volt bennünk (mi akkor elsősök voltunk) eufória és félelem is. Vajon sikerülhet? Hány embernek kell az életét adni érte?

Október 27-én mi is részt vettünk a helyi Nemzeti Tanács alakuló ülésén.

November 11-én félelem dermesztett meg bennünket, amikor megjelentek a pufajkások és az orosz katonák. A földszinti folyosón a fal és az ablak előtt feltartott kézzel kellett egymás mellett állnunk, és a két sor között pisztollyal hadonászva járkáltak az egyenruhások. Később oldódott a feszültség, és már az épület elé is kimerészkedtünk, ahol hangosan nevetgélve falatozgattak a pufajkások.

Ebben az időben hárman voltunk Zalaegerszegről Pannonhalmán. Egy Sente vagy Czenthe nevű, keresztnévére nem emlékszem, én, és Baján Gyuri, aki ekkor már második osztályos volt. November 27-én a délelőtti tanórák valamelyikén megjelent Oros atya és kihívott az osztályból. Kint várt ránk dr. Baján György, Gyuri édesapja, és közölte velünk, hogy szüleink nagyon aggódnak értünk, és ő az iskola vezetésének egyetértésével

hazavinne bennünket Zalaegerszegre. Győrig taxival, Győrtől Zalaegerszegig vonattal utaztunk. Nekem egy szál lepedőbe volt bekötve minden holmim, mert bőröndöm nem volt.

Mivel családukat 1952-ben kitelepítették, az állomástól néhány kilométerre lévő szőlőhegy prэшázában laktunk. Nagy volt a félelem, mert a hegyen rendszeren lövöldöztek. Kik és miért, azt nem tudom, de másnap jött a rendőrség és fegyvereket kerestek mindenütt.

1957. január 26-án utaztam vissza Pannonhalmára, de Sente nevű osztálytársunk nem jött velünk, mert addigra már elhagyta az országot.

Zalaegerszeg, 2009. március 14.

14. Iski János I.A

Egri vagyok, csendőrtiszt volt az édesapám. Édesapámat a háború végén kivezényelték Németországba, mi rokonokhoz költöztünk édesanyámmal. Édesapám a háború után nem jött haza, mert a kommunisták üldözték a rangja miatt, hanem kivándorolt az USA-ba. Iskolától iskoláig vándoroltam, mert sehol nem engedtek maradni, az általános iskolát 12 helyen végeztem el. Salgótarjánba találtam a legjobb fajta magyar kommunistákat. Még a gyerek szemébe is beleköptek, az enyémben pedig sokszor. Édesanyámat meghurcolták, munkája nem volt, így a rokonok tartottak el bennünket. Természetesen állami gimnáziumba sehol nem vettek fel. Keresztapám katolikus pap volt, és ő intézte el, hogy Pannonhalmára jussak.

Mindössze 3 hónapot töltöttem Pannonhalmán. Helyhiány miatt nem a kollégiumban laktam, hanem pár osztálytársammal együtt a faluban, Szilágyiékánál, ahol most a vendégház van. Jó és vidám élet volt ez a három hónap, kardvívást is tanultunk, model repülőket építettünk. És egy örök jó barátot találtam.

1956. október 23. életem legboldogabb napja. Az első perctől, ahogy a forradalom kitört, csak Amerika járt az eszembe. Végre talán megismerhetem az Édesapámat, vagy én megyek, vagy ő haza tud jönni. Valószínűleg azért nem maradt meg szinte semmi emlékem azokról a forradalmi időkről, mert ez a remény egész életemet kitöltötte, és minden mást elnyomott.

1956. december 14-én késő este Édesanyám végre megérkezett Pannonhalmára, a szomszédunk katonaszökevény fiával. Mehetünk! December 15-én korán reggel nekiindultunk gyalog a határnak. Ez aztán volt egy igazi kaland, könyvet lehetne róla írni.

A végén magyar határőrök segítettek Ausztriába jutni. Az első osztrák, akivel találkoztam egy gépfegyvert nyomott a mellemben, de szerencsére osztrák határőr volt, a jó oldalra jutottunk. Traiskirchenbe vittek bennünket. Ott vártuk, hogy hová és mikor utazhatunk tovább. Karácsony előtt Nixonnal

(akkor ő az USA alelnöke volt) találkoztunk, és Ő segített minket soron kívül kiutazni Amerikába.

1957. január 7-én megérkeztünk Chicagóba, Édesapámhoz.

Azt sajnálom csak, hogy a legnagyobb örömem az életben az, hogy itt idegenben, Amerikában éltem le az életem. Nehéz elismernem önmagamnak, hogy jobban érzem magam itt idegenben, mint saját hazámban.

USA, 2009. április 30.

15. Jankó András I.A

Az a rendkívül rövid idő, egy-két hónap, amit 1957 tavaszán 15 éves diákként Pannonhalmán töltöttem, elválaszthatatlan része életem gyerekkorának. Őszintén sajnálom, hogy mostani helyzetem nem teszi lehetővé, hogy felkutassam, és rendszerezve összefoglaljam azokat az emlékfoszlányokat, amelyek emlékezetemben azokról az időkről megmaradhattak.

Budapest, 2009. augusztus 2.

16. Jobbágy Béla I.A

A forradalom napjaiban a faluban ünnepséget szerveztek, és oda le kellett menni, vagy „fakultatív foglalkozás volt”, azt nem tudom, de a mi osztályunkból sokan lementünk. Győrből érkezett, nemzeti szalaggal feldíszített, jó kiállású ember szónokolt. Kedvező benyomást gyakorolt a jelenlévőkre. Elmondta, hogy meg kell választani egy bizottságot, ezzel egyetértettek a résztvevők. „A várbéli diákokból is válasszunk egy diákot” – hangzott a tömeg hangja. Rövidesen a gimnazisták el kezdték skandálni: Stipsitz, Stipsitz, Stipsitz!!! Arra már nem emlékszem végül Stipsitz a bizottság tagja lett, vagy sem, de ezután évekig, amikor valakit ki kellett jelölni például étszolgáltatásnak, elkezdtek skandálni: Stipsitz, Stipsitz!

November elején, a napra pontosan nem emlékszem, a Boldogasszony kápolna térségében szólót bilingéztek, emlékezetem szerint Kecskés Andris és Förgeteg Csaba társaságában. Veszprémvarsány felől dübörgés volt hallható, porfelhő takarta az orosz tankok vonulását. Az orosz tankok Győr felé tartottak, egy-két tank levált és indultak a Vár felé. Arra nem emlékszem meddig jöttek fel, mert nekünk már be kellett mennünk. Tivadar atya igen nagy gondot fordított arra, hogy a séta ideje alatt egyedül senki ne menjen messzire, három-négyfős csoportokban lehetett sétálnunk. Kíváncsiak voltunk mi lehet a tankokkal, a harmadik emeleti szobánkból próbáltunk leskelődni, de László atya nem engedte a leskelődést. A tankok közül talán egy feljött a Várba is, de zavart nem okozott.

A karácsonyi szünetre való hazautazást nagyon vártuk. Jászárokszállásra utaztam haza szüleimhez. A Budapest – Miskolc vonalon Vámosgyörknél kellett leszállnom a személyvonatról. Pannonhalmi diákok négyen-öten voltunk egy kupéban egy bácsival. A bácsi csendesen utazott, mi vidámak voltunk, alig vártuk, hogy haza érjünk. Egy idő elteltével megkérdeztük a bácsit, hogy hova tetszik utazni? Egyedül tetszik utazni? A válasza: „A fiammal utazok! A fiam a hátsó vagonban van egy koporsóban.”

A forradalomban elesett fiatalembert az édesapja szállíttatta haza. A személyvonathoz volt csatolva két tehervagon és ezekben oldották meg az elesettek beazonosítás utáni hazaszállítását, koporsóban. Együttérzésünket fejeztük ki a bácsinak, csendesen, szomorúan utaztunk tovább.

Szirmabesenyő, 2009. szeptember 8.

17. Kecskés András I.A

1956. október 24-e délelőtt a pannonhalmi gimnázium és kollégium megszokott csendjét egyik percről a másikra izgatott sugdolózások és egyre szaporább léptek zavarták meg. A forradalom híre futótűzként terjedt az internátusban. Este már a magunk készítette, detektoros készülékeken fogtuk a Kossuth Rádiót a pokróc alatt, „gólyás” hálótermünkben. Beethoven Egmont nyitánya, amelyet a hírek között sugároztak, ma is az elszántság és tenni akarás felemelő érzését kelti bennem. A kezdeti napokban égett az iskola telefonvonala. A szülőket megnyugtatták: gyermekük „egy megbízható, jó helyen” van, ne aggódjanak!

Tanulni nem tudtunk. Minden gondolatunk az események körül forgott. Méhkas kívül és belül. Valamit tenni kell! Le a faluba! A több száz diák közül – az akkori Győrszentmárton 1848-as emlékművénél – az egyik tanár kérésére a III. gimnazista Laci bátyám szavalta el Petőfi Sándor Nemzeti dalát. Még a szemerkélő idő is 1848. március 15.-ét utánozta. A költő mondatait nagy lelkesedés követte, bátyám is kitett magáért. A „Rabok tovább nem leszünk” refrén mindannyiunk elevenébe vágott. A forradalmi hangulat egyre nőtt. Ezért a tettért pár hónap múlva súlyos börtönbüntetéseket szabtak ki, sokakat szilenciumra ítélték, de akkor ezzel mi nem gondoltunk. Az atyák sem, akik az emlékműhöz oda- és visszavezetve ösztökéltek minket, polgár-csikókat, egy szabadabb, demokratikus életre.

Pár dolog a tanrendben azonnal megváltozott. Az orosz órák elmaradtak. Angolul kezdtük tanulni a Miatyánkot: Our Father who are in haven..., a zongora (fél)óra előtt s után az addigi egy helyett 2 Üdvözlégy Máriát mondtunk el a zongorát tanító kedves-nővér hazafias ötletére. A hazai élelmiszerpótló csomagjaink elmaradtak. A hihetetlen lelkesedés közben nem vettük észre, de gyomrunk jelezte: fogy az élelem. A beszerzési

nehézségekre még Botond atya, a gazdasági mindenesünk se gondolt előre. A látszat kedvéért meghagyott bencés földdarabkán csupán levendula illatozott, mást nem termesztettek a gazdaságban. Mit lehet tenni?

Az újvilági kis gumó, a burgonya mentett meg minket. Az elhagyott, betakarítatlan Tsz földekről teherautóval lopva-mentettük a termést. A több száz ember rövidtávú táplálása ezzel megoldottnak látszott. Csak a derekabb, a nagyobb növésű, izmosabb diákokat engedték segíteni. Egy-egy csoportba bátyámmal együtt bevettek. Esténként, néha a hajnali szürkületben egy Csepel teherautó mocskos, ponyva nélküli platóján, a hideg szélből átfagyva tettük meg az utat a termőföldekre, oda és vissza. Hősies, férfierelő, jó móka volt az akkor. Ásó csupán párunknak jutott. Sáros csizmákkal és fagyott kezekkel rángattuk a burgonyát – már amelyik engedte magát – a hideg anyaföldből. A menza választéka ettől kezdve több héten át a következő volt: krumpli leves, krumplis tészta (grenadírmars), krumpli krokett, krumpli saláta /hagyma nélkül/, rakott krumpli, krumpli püré, sült krumpli héjában, főtt krumpli, krumplipürével töltött krumpli, vízben főtt, majd forró zsírban piritott petrezselymes krumpli (ez az ünnepi fogások közé számított), krumpli egészben, krumpli szeletelve, krumpli hosszában, oldal irányban és karikára vágva, hasábokra szabdalva, vékonyra és vastagra. Szó ami szó, szakácsunk kimerítette az összes krumplis tudományát. Mindebből egyenesen következik, hogy az általam felsoroltaknál jóval több változat lehetett a szóban forgó helyen és időben. Később ez a nagy választék kiegészült a vöröskeresztes segélyszállítmányok rágós, sárgászöld (meghatározhatatlan színű) úgynevezett „szappansajtjával”. Fejedelmi éteknek számított még a cukrozott tejpor, melyet csak úgy szárazon, magában is boldogan majszoltunk, miközben szájpaplásunkon összeragadva ott maradt.

A Karácsony előtti hetekben már sokan disszidáltak közülünk. A változatosnak amúgy sem mondható krumpli-étkezéseinkről rejtve gyűjtöttük az ételmet az útra, mindezt az atyák tudta nélkül. A határátlépés vágya egy-egy siker után egyre gerjedt a falak között. Mindenki fontolgatta a távozás gondolatát, de senki nem sejtette, ki lesz a következő, ki vág neki a határnak télvíz idején, csak úgy, az apostolok lován. A szökéseket nem lehetett megakadályozni. Még lepedős leereszkedés is volt az első emeletről, annak ellenére, hogy legalább másfél-kétnapos erőltetett menetelésre volt szükség a határ eléréséhez, nem számítva bele az egy-két szénakazlas, didergős éjszakát. Pár diáknak sikerült. Párat elkaptak. Volt, akit a megpróbáltatások félútról visszafordítottak. Az átjutottak zöme Münchenben fejezte be az évet a magyar gimnáziumban, mindenki irigyelte őket.

Egy nedves decemberi délután a vár mellvédjének „menedékében” élőben néztük az egyenlőtlen harcot a győri szabadságharcosok és az orosz tankok között. A következők peregték le szemünk előtt: 3-4 kilométer távolságban, a völgyben T34-es tankok géppuskái kelepelték, s a nyugat felé menekülő

szabadságharcosaink, apró ólomkatonákként sorra felbuktak előttük. Némelyikük még sebesülten vissza-visszalőtt dobtárasával a tankok felé, pedig páncélöklől kellett volna ehhez. Dávid küzdött Góliáttal, de ezúttal parittyá nélkül. A szomorú jelenetet László atya kétségbeesett kiáltása szakította félbe: „Ti szerencsétlenek! Ez nem film! Még idepörkölnek nekünk! Mindenki azonnal fusson az internátusi körletbe, még kárt tesznek bennetek vagy az épületekbe!” Azonnal szót fogadtunk és futottunk. Tudtuk, hogy a II. világháborút megjárt szerzetes egy pergőtűzben tette le először Isten előtt papi fogadalmát. Benn a teremben fülünk tovább érzékelte a fejleményeket. A tankok varrógép-kattogássá szelídült golyószóróhangjai egyre ritkultak. Egy végtelennek tűnő félóra múltán minden elnyugodott. Villanyt nem mertünk gyújtani, pedig időközben sötét lett. Tudtuk, hogy az „ólmkatonákból” mindenkit lekaszaboltak. Imádkoztunk. A Sipka-szoros halálcsendje ült rá Szent Márton dombjára.

December elején egy acélerőd hernyótalpa remegtette meg a kollégiumi árkádsort s szántotta fel az épületet övező utat. Egy szovjet tiszt frissen ugrott ki belőle. A magára hintett „Krasznaja Moszkva”, a vörös Moszkva nevű kölni felhőként lengte körül, amelyet még az első emeleten is érezni lehetett. A monstnum dübörgésére mindenki a rázkódó ablakokhoz rohant, s már előre tudtuk, hogy a sétányt, azaz a futópályát nekünk kell rendbe hozni. Az egyik negyedikesért szalasztottak, aki oroszból ötös volt. A vörös paszománnyal körbekarikázott tiszt sapkájáról a rangját és a beosztását akkor nem tudtuk leolvasni. Mire a gimnázium épületébe ért, éppen tízpercre csengettek. A folyosó rögvest megtelt diákokkal. A tiszt kissé nyugtalan lett, ráncok redőztek homlokán, melyek csak a botcsinálta diák-tolmács megjelenésére simultak ki. A tiszt biztosra ment. Egy földesúr határozottságával lépett „tükörfényes” csizmájával az igazgatónk szobájába. Arca pirospozsgás volt, szinte kicsattant az egészségtől, nemcsak krumpli lehetett a napi ellátmánya. Ruhája, gimnasztyorkája simára vasalt volt. Alakját máig nem felejttem. Igazi kikent, kifent figura volt, az elnyomóink szolgálatában. Hogy miről folyt a beszélgetés? Nem tudható, de gyanítható, hogy csak egy udvariasságba burkolt ellenőrzés volt. Kurta tartózkodás után az igazgatói szobából elégedetten távozott. A maga keverte sarában induló, füstfelhőt okádó, ide-oda csúszkáló lánctalpas, ezúttal még nagyobb szántást produkált, mint érkezésekor. A sétány-sportpályánkon több hétig egyengettük a vasszörnyeteg nyomait.

A Föld forgott tovább, készültünk a tavaszi atlétikai bajnokságra. Csúcs Laci volt mindannyiunk ellenfele, országos szinten jelentős gyorsfutó, ugró (a magyar rádió ex-alelnöke). Sajnos, a felkészülés során megsérültem, egy rossz ugrásomnál mindkét bokámban ínshalag húzóadás lett. Hetekre a betegszobába kerültem, két mankóval is alig tudtam járni. Minden nap más osztálytársam hozta a megtanulandó tudományos penzumot.

Egyik nap autófékek csikorgása törte meg a kolostor csendjét. Szaporán az ablakhoz mankóztam és az ott lévő székre, amúgy féloldalasan, lehuppantam, kímélendő a még érzékeny, de már gyógyuló bokáimat. Figyeltem. Kisvártatva sűrű pufajkások lepték el a bejárati udvarrészt. Egyik szakasz a kollégiumba, a másik a monostor irányába törtetett. Az esemény időtartamára már nem emlékszem, lehetett fél, vagy több óra is akár. Végkifejletként egy szemüveget láttam kijönni a gimnázium ajtaján, – ő lehetett a vezetőjük – pisztolytáskája félig kilógott a pufajkájából. Ezt a komisszár alakot az igazgatónk követte, kit hátulról két géppisztolyos sürgetően tuszolt. Amit aztán ezután láttam, az a mai napig felkavar a nyomorúságos történet miatt. A szemüveges – ma már tudom, hogy a Lenin-fiúk szellemi leszármazottja volt – mintha udvariasságból félreállt volna. Söveges Dávidot (aki magyar tanárunk is volt) előzékeny előre engedte, de annak gyorsabb mozgását elősegítendő, csak úgy a nyomaték kedvéért... belerúgott! Az igazgatónk a váratlan rúgástól megtántorodva legurult a lépcsőfokokon. Úgy tudom, hogy a „lépcsős-rúgás” egyetlen szemtanúja voltam. A lélegzetem is elállt. Azt hittem, nem áll fel a nagy esésében szerzett sérülések miatt. Nagy lélekerővel mégis feltápáskodott, és a kapu felé botladozva kikerült a látószögemből. Később a pribékek közül kettő visszajött, s a betegszobában bele-bele szúrtak a matracokba, majd a zuhanyozóban és a WC tartályokban kutattak fegyverek után. Ez idő alatt még a legnagyobb betegeknek is az ágyuk mellett vigyázban kellett állni. Nem számított nekik, tudok-e állni vagy nem. Végtelen percek múltán valaki remegve szólt: már elmentek. Ájultan estem az ágyamba a kiújult állandó fájdalom, a megpróbáltatások és a tehetetlenség miatt, az átizzadt hálóingemet ki kellett cserélni. Később megtudtuk, hogy Söveges atyát elítélték, és valamikor az 1960-as évek elején szabadulhatott. Legutoljára a teológián vizsgáztam nála, 1986-ban retorika történetből. Bűne: egy sokszorosító gépet találtak a szobájában, s minden bizonnyal beszámították még a diákok hazafias felvonultatását is.

Most, a 65. életévem felé, a forradalom 50. évfordulóján megosztom az emlékeimet mindnyájunk okulására. Előbb-utóbb rájövünk: bárhol tartózkodjunk a Földön, a sors utolér. Elgondolkoztató, hogy fegyvertelenül, benzines palackok dobálása nélkül miként éltem, éltük meg a forradalmat a nyugalom, az „imádság és munka” e különlegesen szép hegyén. Nagy hálával gondolok azokra, akik e zivataros időkben a felnőtté válásból és a férfias tartásból példát mutattak és a mai napig ható igazság keresésében támogattak. Köszönöm még Bilek Andor bencés nagybátyámnak és mindenkinek, ki szóval, tettel, szeretettel segített, hogy fiatal bensőm fejlődésének meghatározó állomásaként, az 1956-57 időszak embert próbáló Magyarországon „egy megbízható, jó helyen” lehettem.

Szentendre, 2006.

18. Kovács Ferenc I.A

Elsős kis gimnazista fiú, úgynevezett „bejáródiák” voltam 1956 őszén Pannonhalmán. Lent laktam a faluban, amit akkor Győrszentmártonnak hívtak. Reggel 7-re mentem fel a gimnáziumba, ahol együtt tanultam még egy kicsit reggel a többi osztálytársammal. Ott fent töltöttem a délutáni stúdiumokat is, így viszonylag sokat voltam együtt a többiekkel.

Arra emlékszem, hogy akkor tudatosult bennem, hogy forradalom van, amikor olvastam a fekete táblára rendszeresen kirakott híradásokat a budapesti eseményekről. Emlékszem, az osztálytársaim sokszor hallgatták a rádiót, lesték a híreket, különösen a budapestiek, akik nagyon aggódtak az ott lévő családjuk miatt.

Emlékszem, de csak nagyon homályosan, hogy a faluban volt egy nagyon békés hangulatú nagygyűlés, zászlófelvonás is mintha lett volna.

Rémlik, hogy jártak arra szovjet tankok is, bizonyára már november 4 után, de más emlékem nincs róluk.

Az osztályunkból egyik reggel pár fiú megszökött azzal, hogy elmenniük Nyugatra. De Tivadar atya, a prefektusunk utánuk ment (úgy emlékszem, talán motorbiciklivel vitte őt egy másik atya) és visszahozta őket. Ez után mondta Efrém atya, aki magyart tanította, a maga sajátos beszédmodorában: „Hallom, voltak itt néhányan akik Bécsig igyekeztek, de csak Écsig jutottak. Hát mit hittél te gyerek, hogy a nyelv az ragad rád, mint a kosz?”

A gimnáziumba nagyon sok külföldi adomány érkezett, volt benne konzerv, kakaó, tejpor, meg hasonló élelmiszer. Emlékszem, azokból összeállítottak a bejáró diákok családjainak is egy-egy csomagot. Én is kaptam, és boldogan vittem haza Édesanyámnak, aki örömmel fogadta.

Mi a Bajcsy Zsilinszky utcában laktunk, szomszédunk volt a Papp család. Az ő lányuk akkor orvostanhallgató volt Budapesten, és ott volt a Corvin közben. A forradalom leverése után egyszer váratlanul megjelent, mesélte, hogy bajban van, el kell menekülnie Nyugatra. Másnap reggel láttuk, hogy pufajkások ugrálnak át a kerítésükön. A Papp lányért jöttek, őt keresték, de addigra már elment.

Egy tavaszi reggel a szokásos időben, 7 órára mentem fel a Várba. Felérve azt láttam, hogy a Várkerületen fegyveresek hasálnak a hegyoldalban terepszínű harci ruhában, az épületre szegezett géppisztollyal. Már a főbejárat előtt is gyülekeztek, de beengedtek az épületben. Később napközben nem volt tanítás, a fiúkat elkülönítették egymástól. Emlékszem, több bejáró fiúval együtt sokáig a nagyterazon voltam. Ez akkor volt, amikor a pufajkások teherautóval elvitték az igazgatónkat, Dávid atyát. Amikor a tanítás után hazaértem, Édesanyám azzal a hírral fogadott, hogy Dávid atyát már útközben Győr felé összeverték. Én nem érttem az egészet. Az egész forradalom alatt sem az atyák, sem a rájuk bízott diákok

nem keveredtek bele semmibe. A tanáraink nagyon vigyáztak ránk, féltettek minket, így érkeztek mindentől távol tartani. Akkor miért történik mindez?

Kazincbarcika, 2009. szeptember 4.

19. Kránitz Ferenc I.A

1956. október 23-án vagy 24-én este Söveges Dávid igazgató vacsora után az ebédlőben bejelentette: „Budapesten két kommunista csoport püföli egymást, de ennek az eseménynek a pannonthalmi gimnáziumra semmilyen kihatása nincs”.

Talán 25-én lementünk a faluba (Gyórszentmárton) és ott a Tanácsháza előtt Kecskés László az akkori III. évfolyamból szavalt, majd közfelkiáltással Stipsitz Józsefet megválasztottuk a gimnázium forradalmi bizottsági elnökének.

Decemberben Iski osztálytársunkért édesanyja eljött, hogy nyugatra vigye, mert az édesapja a háború után az USA-ba távozott, mint volt csendőrtiszt. Mosonmagyaróvárra utaztak, ahol Édesapám egy helyi lovas-kocsissal Ausztriába vitette őket.

November elején elment Zichy, aki a szüleivel együtt Bécsbe távozott. Az 1960-as években meghalt autóbalesetben, és Belatincson (Szlovénia) temették el a Zichy kriptába.

Novemberben Gerinczy Gábor és ikertestvére Tamás, Bencze Feri és Förgeteg Csaba megszökött, hogy Ausztriába disszidáljanak. Rozmán V. Tivadar prefektus motorkerékpárjával Écsnél utolérte őket, és néhány pofont követő meggyőzést követően visszajöttek.

November-decembertől osztályunk újságot adott ki, amit később prefektusunk utasítására meg kellett semmisítenünk. Egy sorozatot azonban Förgeteg Csaba és Zalai Etele a Boldogasszony kápolna alatti, félig leomlott löszbe vájt pincében elásott, amit aztán érettségi előtt elővettek és hazavittek.

November elején, lehet, hogy 10-én, apám Mosonmagyaróvárról Pannonthalmára jött, mert azt a hírt hallották a Szabad Európa rádióban, hogy Pannonthalmát az oroszok szétlőtték. Édesanyám azonnal útnak indította. Kalandos útja volt. Biciklivel tette meg a mintegy 60 kilométeres utat Mosonmagyaróvártól. Győrnél már oroszokba ütközött, akik elvették biciklijét és a bakancsát is, őt pedig másokkal együtt beterelték a vasútállomás várótermébe. Szerencséjére egy vasutast meg tudott kérni, hogy hívja át a Városházáról az ott dolgozó unokaöccsét, akinek a közbenjárására az oroszok elengedték, sőt biciklijét, bakancsát is visszaadták. Közéledve Pannonthalmához már látta, hogy rémhírt halottak a rádióban, mert a Főmonostor épségben állt. Amikor biciklijét tolva felért Pannonthalmára, a kapunál ócska dióverő puskával örökdő diákok fogadták.

Egyből jó barátjához, Monsberger Ulrik perjelhez ment, és figyelmeztette, jó lesz eltenni a puskákat, mert az oroszok már Győrben vannak. Aznap éjjel ott is aludt Pannonhalmán. Elmenetelekor már nem voltak ott a kapunál a puskás diákok.

A karácsonyi szünet 1956-ban december 14-én kezdődött, amikor a budapestiek és az alföldiek mentek el, 15-én pedig a dunántúliak. Mindenki kapott egy magyar és orosz nyelvű igazolást, hogy gimnazista és téli szünetre utazunk haza. Az orosz szöveget Domnanovics Ábel orosz tanárunk fogalmazta. Én Mosonmagyaróvárra utaztam haza vonattal. Horvátkimle és Mosonmagyaróvár között a nyílt pályán megállt a zsúfolt vonat, a kalauzok leszálltak és sípolást követően kiáltottak: „Szabadföld felé átszállás!” Szinte az egész vonatszerelvény kiürült, öregek, fiatalok, rengeteg gyerekkel elindultak a Hanságon keresztül gyalog, Nyugat felé.

1957 tavaszán pufajkások átkutatták Pannonhalmát, majd miután mindent kiforgattak, elmentek. Ezt követően visszajöttek és az igazgató szobájában a heverő rugói között állítólag egy pisztolyt találtak, valamint Mindszenty hercegprímás pásztorlevelét (feltehetően ezt korábban ők csempészték oda), és elvitték Söveges Dávid igazgatót, aki egyébként nagyon jó ember és tanár volt. A diákok között ezért nagy közszeretetnek örvendett. Röviddel később megtudtuk, hogy mire Győrbe értek vele, agyba-főbe verték és kirugdosták a fogait. Az egész művelet a megfélemlítést szolgálta, mert mint később kiderült, a politikai rendőrség Pannonhalmát mindig is kiemelten figyelte. Első sorban Legányi Norbert, a későbbi főapát és rajta keresztül az egész objektum célpont volt.

Keszthely, 2009. január 15.

20. Laczhegyi Miklós I.A

Vácról, egy kisvárosból kerültem 1956 őszén első gimnazistaként Pannonhalmára. Az első idők azzal mentek el, hogy megbarátkoztam a környezettel, az osztálytársaimmal, és rengeteget kellett tanulni. Nem is maradt ezért túl sok emlékem azokból az időkből.

Reggelente, ha jó idő volt, az osztályból többen a reggeli torna helyett futni jártunk a Várkerületre. Úgy emlékszem, Csúcs Laci és Zalay Etele nevű osztálytársaim is jártak futni. Visszaérve a futásról mesélte Zerind atya, aki ébresztett egyébként minket, hogy Budapesten zűrzavaros dolgok történtek előző este és az éjszaka. Ez október 24-én lehetett. Akkor még nem forradalomról beszéltünk.

Az egyik reggel Tivadar atyának azt a feladatot adták, hogy hozza vissza azokat a fiúkat, akik egy csapatban (talán 30-40-en is lehetnek) megszöktek, hogy elmennek Nyugatra. Emlékszem, közöttük volt a negyedikes Gergely Hugó, aki szintén váci volt. Vissza is jöttek ebéd körül mindannyian.

Gergely Hugó azonban később újra megszökött, és akkor sikeresen kiért Ausztriába.

Nagyon bizonytalan volt a posta, pedig mindenki izgatottan várta hazulról a híreket. De nem tudtunk az otthoniakról semmit. Emlékszem jól, az első levél, amit még november elején írtak a szüleim november 26-án érkezett meg.

Szovjet csapatokra, tankokra alig emlékszem. Csak annyi rémlik, hogy a messzeségből hallottuk a tankok dübörgését. Egyszer az osztálytársaim mesélték, hogy a bástyáról végignézték egy harci csetepatét a távolban, de én nem voltam ott, magam nem láttam.

Emlékszem, egyik novemberi estén (de lehet, hogy késő délután volt, mert novemberben korán sötétedik, mindenesetre már sötét volt) ki akartam menni a főkapun, amikor megláttam, hogy a kapu előtt lévő kereszt környéke tele volt ágyúkkal és harckocsikkal. Akkor visszamentem, megkezdődött a vacsora, ami után nem volt szabad elhagyni az ebédlőt. Szovjet katonák érkeztek és átnézték az épületet. Amint utólag megtudtam, valahol Ravazd környékén megöltek egy szovjet katonát, és azokat keresték (úgy emlékszem, többször is) Pannonhalmán, akik ezt tették.

A forradalom leverése után sok adomány érkezett Nyugatról. Elöttem van, ahogy beállnak a gimnázium elé a teherautók, és azokról rakodják le a csomagokat. Sárga ömlesztett sajt volt, meg tejporra is emlékszem. Akkoriban rengeteg sajtot kaptunk, meg nagyon sokszor borsófőzeléket, amit mindenki utált. Viszont jó ragacsos volt, ezért szétkentük a tányérokon, és azok jól összeragadtak.

Karácsonyra nagyon hamar, már december 10. körül hazaengedtek minket. Budapestig csoportosan együtt utaztunk, rémlik, hogy valaki (talán egy atya?) is kísérte a csoportot. Én együtt utaztam Takács Zolival és Tomka Ferivel. Budapesten trolival mentem át az egyik pályaudvarról a másikra, hogy ez pontosan hogyan volt, arra nem emlékszem. Csak január végén, vagy február elején kellett visszamennünk, ennek időpontjáról külön értesítést kaptunk.

Erről az időszakról az utolsó emlékem, amit még ma is magam előtt látok, ahogyan Dávid atyát lökdösve kivezetik egy teherautóhoz. Emlékszem, úgy megijedtem, hogy elsírtam magamat.

Göd, 2009. szeptember 5.

21. Meggyes Gábor I.A

Az 1956-os időkből egy történetre nagyon határozottan emlékszem. A történet címe: Bécsbe indultak, és Écsig értek el. A különböző hírekből sokaknak tudomására jutott, hogy sok fiatal az ország legkülönbözőbb részéről elindult Nyugatra. Az országhatáron szabad volt az átjárás, vagy

úgy vélték az emberek, aki elindult, az célba is ért. Az I.A osztályból négy diák, az egyik reggelen november vége felé, korábban kelt fel, mint aki 5 órára ment ministrálni. Szépen csendben felöltöztek, ágyaikat nem ágyaszták be és elindultak. Az osztálytársak semmit sem tudtak arról, hogy ők készülődtek volna. Tivadar atya még a 6 órai ébresztés előtt észrevette, hogy ez a négy ember már nincs az ágyában, ők nem tartoztak a korán kelők közé, és ez lett a gyanús.

Gyorsan intézkedett és Botond atyát megkérte, induljanak el motorkerékpárral Győr irányába. Botond atya a 250-es Csepel gépével, mögötte Tivadar atyával elindultak. A négy osztálytársunknak igen jelentős volt az előnye, kicsi volt a valószínűsége, hogy a társaságot utol lehet érni. A jelentős előnyt ott veszítette el a kis csapat, hogy Écs faluban egy bácsi behívta őket. Gondolván szegény fiatalok Budapestről jönnek, a hazát szolgálták, hát megreggeliztette őket. Ahogy kijöttek a kapun a bácsival, kezét ráztak, már fűkezett a 250-es Csepel, minden ellenkezés nélkül belátták bűnüket az atyák felé. Mint elmondták, volt még egy fordulópont mielőtt bementek a bácsiékhoz. Egy Csepel teherautó tele fiatallal megállt, és invitálta a négy főt, tartsanak velük. Valami közbeszólt, hogy nem szálltak fel.

Úgy emlékszünk, házon belül el lett intézve a büntetés. A szülők hálás köszönetet mondtak, hogy az Atyák vigyáztak a rájuk bízott diákjaikra, akik Bécsbe indultak és Écsig értek el. Osztályunkból egyébként ketten disszidáltak. Iski Jánosért az édesanyja jött el 1956 december első napjaiban és az atyáktól elkérte fiát, az osztálytársak kikisérték, integettünk neki. Talán nem is tudtuk, mi is történik. Iski Jancsival van kapcsolat, tudunk róla. Babócsi József volt a másik disszidáló osztálytársunk. Ő talán a szünet után nem jött vissza. Babócsi szülei 1950 körül disszidáltak, és ők vitették ki fiúkat megbízott emberekkel Nyugatra. Úgy hírlik, időnként haza jár szülőfalujába, az osztrák határhoz közeli Perenyére.

Osztályunk 1956 ősztől szerkesztett egy osztály-újságot, Harang volt a címe. Összesen 3 száma jelent csak meg, 1956. decemberben, és 1957. januárban és februárban. Ezek példányait azonban tartalmuk miatt Tivadar atya felszólítására március elején meg kellett semmisítenünk. Zalay Etele osztálytársam azonban megmentett egy sorozatot az újságból, így most egy másolatot azokból emlékeimhez mellékelni tudok.

1956. december 14-én hazautaztak a Budapesten és azon túl lakó diákok, 15-én a diákság másik része. Mindenkinek a hazautazási menetrendjét a prefektus ellenőrizte. Az utazáshoz magyar és orosz nyelvű igazolást kaptunk, saját példányát Nagygyőry Elemér osztálytársam meg is őrizte. Arra nem emlékszem, hogy mindenki kapott, vagy csak olyanok, akiknek át kellett szállniuk. Mi hárman, Veress Péter a III. osztályból, bátyám Meggyes Tamás és én kaptunk igazolást, és így utaztunk Zsámbékra. A Győr-Budapest vasútvonalon Bicske-alsó megállónál szálltunk le, és gyalogoltunk

12 kilométert a Bicske-Mány-Zsámbék útvonalon hazáig. Olyan mértékű volt a honvágy, hogy fáradságról szó sem lehetett. Szép napsütéses idő volt, az út felénél, Mány faluban olyan kételkedve, gyanakodva néztek minket. Péter megjegyezte, amikor elhaladtunk a négy-öt férfi mellett, mi biztonságban vagyunk, mert itt az igazolvány a zsebünkben. Nem állítottak meg minket, de utólag kiderült, én elvesztettem az igazolványomat, Péternek és Tamás bátyámnak azonban a zsebében volt a papír. A napokban telefonon beszélve Péterrel felelevenítettük ezt a túrát. Gyakran járok ezen az útvonalon, és olyankor majd mindig 1956. december 15-ére emlékszem! Úgy tudom és emlékszem, én és a bátyám, Tamás, aki akkor harmadikos volt beszélünk utolsóként Dávid atyával, mielőtt elvitték. Szavai még mindig itt csengenek a fülemben. De ezt a történetet bátyám már leírta, ezért nem ismétlem meg a részleteket, hogyan is történt pontosan mindez.

Siófok, 2009. február. 10.

22. Nagy Endre I.A

Megmaradt kevés emlékemet pontokban foglaltam össze:

1. 1956. október 27-én részt vettünk a község Nemzeti Tanácsának megválasztásában. Arra emlékszem, hogy egy helybéli elkezdte kiabálni: "A vári gyeákok közül is egyet". Akkor beválasztottuk Stipsitzet, aki akkor negyedikes volt. Azt mondták, hogy jégkorongozott. Meg kellene kerestetni, biztosan él még.

2. November 2-án részt vettünk a falusi templomban a hó első pénteki szentségimádáson. Emlékszem, Söveges Dávid azzal vitt le bennünket, talán a mozi-teremben elmondott felszólításában, hogy: "Legutóbb részt vettünk a politikai megmozduláson, most pedig úgy illik, hogy vegyünk részt a vallásin is". Lehet, hogy nem kellett mindenkinek lejönnie. De annyira határozottan emlékszem, mit mondott Dávid, meg magamra, ahogy ballagok lefelé zárt kettős sorban a többiekkel. És még az is eszembe jutott, hogy lehet, hogy most visszaállítják a régi tulajdonviszonyokat is, és biztos megszűnik a Csillebérci úttörőtábor, ahová beutaltak engem 1955-ben. És éreztem egy pillanatnyi sajnálatot, de aztán megfedtem magam azzal, hogy hát mégis szabadok leszünk.

3. A másik, ami még eszembe jutott, hogy október vége körül lementem a faluba nyíratkozni. A borbélynál megtárgyaltuk a folyó ügyeket. Én kifejttem, hogy az oroszok, ha visszajönnek, olyan vérfürdőt fognak rendezni, amelyet még nem látott a világ. Legnagyobb meglepetésemre a borbély elmondta előre azt, ami bekövetkezett: majd azt fogják mondani, hogy itt egy ellenforradalom volt (én ekkor hallottam először ezt a későbbi homéroszi jelzöt), amit sikerült levernie a szovjet hadsereg segítségével a munkás erőknek, stb.

4. Arra is emlékszem, hogy Tihamér atya tartott előadást valamikor október végén a mozi-teremben, ahol értékelte a forradalmat. Arra emlékszem, hogy kifejtette: Ezt a forradalmat az egyetemisták és a munkásság csinálta, a parasztság egyelőre passzív. Valószínűleg még nem volt híre akkor a tsz-ek szétverésének. Talán a hagyatékában megvan az előadásának a vázlata?

5. Az osztályunknak volt egy újságja, amelyet Tivadar atya lanszírozott, és ebben én írtam az október 23-áról a cikket Tyché álnéven a decemberi számba. Ma is vállalható.

6. A március 14-i házkutatásra is világosan emlékszem. Kihajtottak bennünket a Kádár-kolbászos pufajkások a tornaterem tetejére, amíg folyt a kutatás. Én úgy tudtam, talán Tivadar atyától, hogy Dávid atyát azért vitték el, mert megtalálták azokat a híreket, amelyeket az idegen nyelven tudó diákok a külföldi rádióadók hallgatásából szerkesztettek. Amikor Dávidot elvitték, én Tivadartól hallottam, ő meg a falusiaktól, hogy látták, amint Dávidot már a falu határában elkezdtek verni a Kádár-pufajkások.

Pécs, 2009. Húsvét előtt

23. Nagygyőry Elemér I.A

A legélénkebb az alábbi emlékem az 1956-os-es események közül

A kémikumban vagy fizikumban voltunk, amikor egy értesítést kapunk, hogy gyorsan mindenki menjen le a Teleki terembe, senki sem maradhat a felső emeleteken. Nem tudtuk miért kell lemenni? Lefelé menet a lépcsőházban már lehetett érezni, itt valami fura dolog van a levegőben.

Megláttuk, hogy pufajkások irányítják a diákokat. Az orosz szótáram volt a kezemben, fogtam, összetéptem, és a belső zsebembe tettem. A Teleki folyosóján pufajkások a falhoz állítottak minket. Az udvar felőli falhoz álltam arccal az udvar felé. Mellettem Bakos Tamás állt, ő közöttünk a legkisebb növésű, de izmos fiú volt. Az egyik pufajkás elkezdte kérdezgetni, jópofáskodni akart vele. Tamás nem válaszolt a kérdéseire. A pufajkás nem lett mérges, tovább akarta, hogy Tamás beszélgesse vele, Ő nem szólt egy szót sem. Válaszoltam én, mire már két pufajkás állt ott mellettünk. Amikor megszólaltam, az egyik gumibottal kettőt-hármat a hátamra ütött – nem erőseket, csak figyelmeztető jelleggel – és rám szólt, forduljak a fal felé, nem engem kérdeztek. Ez a mozzanat mindenkit egy kicsit megriasztott. Megmotoztak mindenkit. A belső zsebeből kivették az összetéptett orosz szótáramat, kicsit nézegették, majd visszaadták, egy szót sem szólva, hogy az orosz szótáram miért volt összetéptve. Emlékezetem szerint a mi osztályunkból a motozás során senkinél sem találtak olyan dolgot, ami szóra érdemes lett volna. Ott hirtelenjében nem is értettük az egész eseményt, hogy mi is játszódott le valójában.

Csákvár, 2009. húsvét előtt

24. Patkó István I.A

Október 23-a után viszonylag kevés hírt hallottunk, mi történt az országunkban. Ahogy az atyák mondták, a fülünkig eljutott hírek is zavarosak, félre érthetők voltak. Úgy emlékszem, hogy védett helyzetben voltunk, a tanítás úgy ment, mintha nem is lett volna forradalom. A bécsi rádió híreinek lehetett a leginkább hinni. Németül tudó atya (a nevére nem emlékszem) a rövid kis híreket meghallgatta a bécsi rádióban, legépelte. A kis papíron lévő híreket pedig a hirdető táblára rajzszeeggel kirakta. A következő hírig ez ott volt, majd az atya ezeket a papírokat összegyűjtötte. Ez a hírszolgáltatás úgy emlékszem igen rövid ideig tartott. Az összegyűjtött papírok nem lettek eldobva. Később azt mondták, ezeket megtalálták, és Dávid atya ellen felhasználták.

Amikor az oroszok bejöttek az épületbe, az osztályteremben voltunk egy páran. Úgy kellett elhagyni a termet, hogy az összes kajás szekrényt ki kellett nyitni, és lemenni a Teleki terembe. Az oroszok nem voltak vadak. Valószínűleg kiskatonák lehettek, akik barátságosan talán beszélgetni akartak velünk, miután a teremből kijöttünk. Az orosz tudásunk a beszélgetéshez igen kevés volt. Amit mondtak, nem értettük. Később is beszédtema maradt, hogy az oroszok többször említették a Szuez nevet, amit elkezdünk szótárban keresni. Végül kiderült, hogy a Szuez földrajzi névvel kapcsolatban akartak érdeklődni.

A karácsonyi szünetre nagyon készülődünk. Pontosan meg volt szervezve a hazautazásunk. Egyedül senki sem utazhatott. Azok a diákok, akik a Pécs felé utazást Budapesten keresztül, ottani átszállással választották, azok egy éjszakát a Piarista rendházban aludtak Budapesten. Az osztályunkból Puchner Karcsi is ennek az „expedíciónak” volt a tagja. A felsőbb osztályosok vigyáztak ránk. Sértetlenül érkeztem haza Pinchehelyre.

Kecskemét, 2009. szeptember 12.

25. Perlaki Tihamér I.A

Amikor én elsős voltam 1956-ban Pannonhalmán, akkor a bátyám már negyedikes volt ugyanott. Ez nekem nagy könnyebbséget jelentett, nem csak kezdetben, de az egész évben. A családban úgy hívtuk kis kora óta, hogy Töcsi, és ez a megszólítás elterjedt Pannonhalmán is. A tanárok is Töcsinek szólították. A forradalom leverése után arra készültek az osztálytársaival, hogy külföldre szöknek. Nekem nem szólt a terveikről, csak az utolsó este. Megkeresett és elmondta, hogy hajnalban indulnak, elmennek külföldre. Sorolta a neveket, de már csak a Gergely Hugó és a Szokolai névre emlékszem. Mondta, legyek nyugodt, minden jól meg van szervezve. Gencsapátiban laktunk, pár kilométerre az osztrák határtól, nagyon jól

ismertük mindketten a környéket. Ezekben a napokban valami hír jöhetett, hogy meg lehet indulni külföldre, és sokan nekiindultak. Reggel híre ment, hogy a negyedikesek elindultak. Sorolják a neveket, a Töcsit senki sem említi. Vida Szabolcs atya gyanút fogott (tudhatta, hogy Töcsi jól ismeri az osztrák határ környékét) és előző este Töcsi összes ruháját begyűjtötte. Ezért, ruha híján, a bátyám nem tudott elindulni. A többiek nekivágtak az útnak, el is jutottak sikeresen Ausztriába. Arról nem halottam később se, hogy Szabolcs atya másnak is elvette volna a ruháját, és azért nem tudott elmenni. A fontos nekem az volt, hogy örömömre, az én bátyám itthon maradt.

Gencsapáti, 2009. szeptember 11.

26. Puchner Károly I.A

A várkerületen lehetett hallani, hogy a faluban hangszórókon kihangosítva sugározzák a híreket. Ezekből a hírekből arra lehetett következtetni, hogy a forradalom győzött. A tanáraink emlékezetem szerint ezekben a napokban igen óvatosan foglaltak állást az eseményekkel kapcsolatban. Viszont nagyon vigyáztak ránk.

A tanítás majdnem a korábbi ütem szerint ment tovább, azzal a különbséggel, hogy az orosz órák elmaradtak. Ez sokunknak okozott nagy örömet, mert az orosz tanárunk, Ábel atya igen szigorú volt.

Tihamér atya volt az, aki elemezgette a forradalmat. Azokban a napokban, amikor a faluba lementünk a forradalmi gyűlésre, és mindenki győzelmi mámorban volt, elmondta, hogy nagyon kell most vigyázni, felelőtlen dolgokat nem szabad tenni, mert az oroszok leverik a forradalmat, és jön a retorzió.

Amikor Dávid atyát elvitték, minket egy terembe gyűjtöttek össze, az épületben pedig házkutatás végeztek, de emlékezetem szerint semmit sem találtak. Dávid atya elvitele után éreztük először a félelmet.

Utólag azt lehet mondani, hogy mi egy gondosan védett burokból éltünk. Vigyáztak ránk a tanáraink Sajnos, pont azt vitték el, aki a legnagyobb szeretettel féltett minket.

Bikal, 2009. szeptember 7.

27. Sári Gyula I.A

Nekem jutott esemény bőven, de mint bejáró diáknak, ezek közül a számomra a legemlékezetesebb nem azonos az osztálytársaim élményeivel. Kicsit korábban kell kezdenem élményem előzményeit. 1956. augusztus 20-án óriási felhőszakadás volt Győrszentmártonban. Ahol laktunk, az

egy mélyebben fekvő rész volt, és a rövid idő alatt leesett nagy mennyiségű csapadék a házunkat annyira megrongálta, hogy ki kellett abból költöznünk. A házunk alapos javításra szorult. Győr irányában volt egy Ámánd nevű kicsi település, Pannonhalmától 3-4 km távolságra. Ez egy grófi birtok volt valamikor, és a tulajdonos az öreg gróf itt is lakott az egyik kis házba. Ideköltözött a családkunk a nagy esőzés után. Amikor megkezdtem az első osztályt, mint bejáródiák, innen Ámándról jártam be gyalogosan.

Amikor a forradalom kitört, annak hírére az osztálytársaimtól tudtam meg. A tanítás nem szünetelt, ugyanúgy jártam iskolába, mint előtte. Általában a tanítás befejezése után már hazamentem, mivel Ámándon nem volt villany, nekem hamarabb kellett elkezdeni másnapra a felkészülést. Amikor az orosz harckocsik megjelentek, nem voltam ott az iskolában, de a vonulásuk zaját hallottuk otthon. Az orosz tankok megjelenése utáni másnap reggel elindultam az iskolába. Ámándtól a Várig egy földúton lehetett közlekedni. Az egyik bokros részből – még messze az iskolától – orosz katonák figyelmeztető sorozatlövést adtak le, amikor engem megláttak. Megijedtem, hazamentem. Következőnap hasonló helyzet fogadott. Idővel megtudtuk, hogy ezen a részen megfigyelőként, vagy gyűrűszerű körbezárásként jó pár napig nem lehetett a Vár felé ezen a földúton közlekedni, az orosz katonák itt rejtőztek el. Hosszabb ideig nem jártam iskolába.

Amikor az oroszok elmentek, azt napokig nem vettük észre. Megindultak a disszidálók, akik ezt a nem forgalmas kis földutat vették igénybe, és akkor tudtuk meg, hogy az oroszok elmentek. A menekülők útbaigazítást kértek tőlünk, ez minden napos esemény volt.

Tab, 2009. szeptember 18.

28. Szalay László I.A

A forradalom kitörésének örömteli híre utáni napokban aggodalommal voltam tele, a nővérem Budapesten élt, és nem tudtam róla és családjáról semmit. A posta nem működött, ha működött volna is, a levélváltás kedvező esetben 10-12 nap időt vett igénybe. A szüleim Beleden éltek, irányukban nyugodt voltam, hiszen azon a részen nyugalom volt. Azok az osztálytársaim, akiknek szülei Budapesten éltek, hozzám hasonlóan aggodalomban éltek.

Október végén-november elején hallom a hírt, hogy Zerind atya megy Budapestre és elviszi a levelet azoknak, ahova el tud jutni. Zerind atya szülei is Budapesten éltek. Ő sem tudott róluk semmit. Gyorsan írtam egy levelet a nővéremnek. Zerind atya autóstoppal reverendában indult el. Igen nagy kockázatot vállalt, nagy bátorság volt akkor elindulni, főleg Budapestre. Osztrákok vették fel a bécsi úton. Az autóban ült egy osztrák pap, és latinul beszéltek egymással. Sikeresen megérkezett Budapestre, és sok címre személyesen vitte el a levelet, és hozott megnyugtató híreket.

Nővéremnek személyesen adta át leveletem. Nővérem és férje a sérülteket kötözték, helyszíni sérültekhez is mentek, sok veszélynek voltak kitéve. Nagy megnyugvást jelentett, amikor megkaptam Zerind atyától a hírt, hogy jól vannak. Arra nem emlékszem mikor jött vissza Budapestről. Bátorságával, gondoskodásával sokunknak megnyugvást hozott a hírekkel.

Marburg, 2009. április 17.

29. Szentirmai Szabolcs I.A

Hosszú vajúdas után megpróbálom összeszedni emlékeimet, melyeket az utóbbi hónapokban össze-vissza papírra vettem. Dátumokat ne kérj számon tőlem, s esetleg a történések sem olyan sorrendben voltak, ahogyan az én emlékezetemben vannak.

Szerettem volna egy tárgyi emléket is küldeni, nevezetesen a kétnyelvű igazolványunkat, melyet a karácsonyi hazautazáshoz vékony átütő papírra, írógéppel írva, indigóval sokszorosítva kaptunk. Ezzel igazolták, magyar-orsz nyelven, hogy diákok vagyunk, a karácsonyi szünetre utazunk haza. Aláírás Dr. Söveges Dávid igazgató, és a gimnázium körbélyegzője. Megőriztem, de valahol nagyon biztos helyen van, hogy hol? – nem találok. A forradalom 1956. október 23-án, kedden kezdődött, ezt az öröknaptárból lehet tudni. Mi még aznap nem tudtunk semmit, vagy tán Szilágyi bácsiék említettek volna valamit egy egyetemisták által szervezett felvonulásról, amikor lementünk hozzájuk a gimnáziumból este a stúdium után. Ugyanis négyen: Rendek Feri, Patkó Pista, Iski Jancsi és én náluk laktunk. Volt egy fiúk Béla, felettünk járt egy évvel, akit csak úgy hívtak osztálytársai "Lózer". Ott volt a lakás, ahol most a vendégház van. Mikor Iski Jancsi a múlt év tavaszán itthon volt és ellátogattunk a KUPAC-ra, megnéztük azt is. Azóta teljesen átépítették.

Másnap már tanítás előtt az iskola rádió a reggeli stúdium alatt bement néhány fontosabb hírt. Felbolydult az egész iskola, vártuk az újabb fejleményeket a rádióban és az I. emeleti hirdető táblán, melyen ettől kezdve folyamatosan friss hírek jelentek meg.

Egyik este Győrből jöttek fiatal forradalmárok, ha jól emlékezem három fiú és egy lány, fegyverrel és egy szürke vagy drapp Warsavával. A mozi teremben tartottak előadást, beszámolót az egész, akkor még nem forradalomnak nevezett megmozdulásról. Ha emlékezetem nem csal, akkor még egyszer jöttek, de akkor csak férfiak a Jeges teremben tartottak előadást és akkor már forradalomról beszéltek.

Egyik délután az osztályunkba jött, ha jól emlékszem Botond atya egy "Vörös Szikra" nevű magnetofonnal melyet össze szerelt /úgy nézett ki mint egy filmvetítő /, és egy magnó szalagról hangfelvételeket játszott le a rádió ostromáról, illetve az ott történtek zaja – kiabálások, fegyver ropogás,

lövöldözés – hallatszott. Ők ott laktak közel a piarista rendházban, mint egyetemista diákok, és ott rögzítették magnóra az eseményeket. Ez nekünk tizenéveseknek akkor nagyon izgalmas volt.

Egyik nap bejelentették, hogy az orosz nem lesz kötelező, választhatunk angol, német nyelvet, de Ábel atya és Anaklét atya azt javasolta, hogy ne hagyjuk abba az oroszot sem.

Ebben az időben kétféle orosz óránk volt, kezdő és haladó. Tekintettel, hogy az ország minden tájáról jöttünk, volt közöttünk, aki nem is tanult előtte az általános iskolában oroszul. Egy felmérő dolgozat döntötte el, hogy ki melyik csoportba kerül közösen az A és B osztályból. Én a harmadikos Mezriczky Laci javaslatára a laza csoportba írtam magamat, Anaklét atyához. A jobbak Ábel atya kemény óráin izzadtak. Nem emlékszem hányadikán volt, hogy a falusi forradalmi tanács kérésére levonultunk a faluba, osztályonként párosával, zászlókkal /ez vita tárgya még/ és sorban állva, a Himnusz eléneklése után meghallgattunk egy előadást a forradalomról, annak céljáról és a várható változásokról. Ezután egy forradalmi bizottságot választottak, s arra határozottan emlékszem a falusiak közül valaki hangosan bekiabálta "a gyiákok közül is egyet", erre mi azt kiabáltuk: Stipsitzet, Stipsitzet!

A végén elénekeltük a Boldogasszony Anyánk kezdetű magyar imádságot és szépen felvonultunk a Kupacra. Arra, hogy ott lent a faluban ki beszélt a bencés atyák közül, nem emlékszem, nem tudom, talán Dávid atya vagy Monsberger atya. Arra emlékszem, hogy azt mondta, a mi dolgunk továbbra is a tanulás marad. Az ezt követő napok tanulással, a hírek hallgatásával és egy kéz alatt terjesztett újság olvasásával telt. Néhányan megpróbálták világgá menni a szigorú és éber diák kapuórség ellenére, Őket Tivadar és Botond atya cserkészte be motorral a nyúli domboknál /Förgeteg, Bencze, a Gerinczy ikrek és még páran/.

Az orosz csapatok bevonulását, Nagy Imre drámai felhívását az iskola rádió közvetítette. Sokkolólag hatott ránk. A Kupacra is megérkeztek az oroszok, vasárnap délelőtt. Kint voltunk a bástyán, a Győr felőli úton a vasúti átjárónál láttunk egy katonai konvojt, 5-6 tankot és néhány teherautót. Emlékeim szerint mintha kettő vagy három ágyúlövést hallottam, s utána azonnal beparancsoltak bennünket az osztályokba.

Felértek. Az egyik tank be akart jönni a monostorba, de Anaklét atya hosszasan magyarázta nekik, hogy a tank sem a kapun, sem a boltív alatt nem fér át, így kint maradt a kapu előtt. Egy másik a Szent Benedek szoborra irányított ágyúcsővel jelezte, hogy ez a stratégiai /statikai/ pont megsemmisítése a gimnázium leomlását okozhatja. A Milleneumi emlékmű és a Boldogasszony kápolna közötti gyümölcsösben gépfegyverekkel beásták magukat.

Mint később Szilágyiéktól megtudtuk, a faluban megtalálták a patikát – tőlük pont le lehetett oda látni – ahol megitták az összes alkoholt és spirituszt.

Mindenkit újra betelereltek a gimibe, senki sem maradhatott az udvaron, majd azt hiszem Vencel atya vezetésével elindultak egy rúdra akasztott faládával /állítólag aknakeresővel/ fegyvert, löszert keresni. Úgy fél óra múlva, visszafelé jövet látszott is rajtuk, hogy megtalálták – a borospincét! Kibiztosított pisztolyokkal hadonászva, kiabálva jöttek le a belső úton.

Mi az ablakok sarkából lestük őket, minden prefektusi és a benn vigyázó katonák tiltása ellenére. Nem emlékszem, hogy bántottak volna bennünket, csupán nem engedték, hogy közel mehessünk hozzájuk, és csodálkozásunkra Szeuzt emlegették.

Több diáktársunkért eljöttek a szüleik, és vitték őket Ausztria felé.

Őszintén szólva, bennünket, akik ott kinn laktunk az érdekelt leginkább – talán érthető is – mikor kerülünk be a kollégiumba? Végül úgy alakult, hogy a téli szünet után már oda mentünk vissza. December elején Iski Jancsi barátomat édesanyja és egy fiatal férfi – mint később megtudtam tőle, szomszédjuk katonaszökevény fia – elvitte Ausztriába, majd az USA-ba. Így csak hárman maradtunk Szilágyiék nál.

Korábban utaztunk a szünetre, úgy december 15. felé. Fonyódon laktunk akkor. Az út Veszprém külső – Lepsény – Fonyód útvonal lett volna, de a Bakonyban akkor Maléterék még harcoltak. Úgy emlékszem, ezért Győr – Kisbér – Székesfehérvár – Fonyód volt az útvonal. Apáthi Pista, Mezriczky Laci, Csákai Pali, Broczki "Fikusz" és Patkó Pista jött még arra. Szerencsésen hazaértem.

Az otthon történetéről semmit sem tudtam. A boldog karácsonyi ünnepeket és a szünetet 1957. január 3-án éjjel egy házkutatás és Édesapám letartóztatása tette feledhetetlenné. Harmincegy ember szedte szét lakásunkat, írógépet, rengeteg könyvet vittek el. Édesapámat később, 1959-ben a húsvéti szünetkor engedték haza, már nagy betegen, mert már nem volt veszélyes a népi demokráciára. Még abban az évben, szeptemberben hosszú szenvedés után meghalt.

Vissza Budapest felé jöttem. Akkor láttam a Kilián laktanyát, a Korvin közt, az Üllői utat, már ami maradt belőlük, egészen az Örökimádás templomig. Ott laktak a nagynénémék, ott szálltam meg, onnan érkeztem Pannonhalmára.

Budapest, 2009. szeptember 2.

30. Szikla Károly I.A

Az az érzésem, valószínűleg semmi olyasmiről nem tudok beszámolni, amire mások is ne emlékeznének, mégis megteszem. Egyrészt, mert ha többen ugyanúgy emlékezünk, akkor ez megerősíti közös emlékeink igaz voltát, másrészt ugyanazok az események feltehetőleg más színezetű emlékeket

hagynak hátra. Továbbá egyes részletek egyikünk-nél-másikunknál talán kiestek, vagy eltérő jelentőséggel bírnak.

Kezdve az elején: a forradalom kitörésének híre – máig emlékszem – valami kétkedéssel párosult, kimondhatatlan felszabadult örömet váltott ki belőlünk. A lélekölő brutális diktatúra idején ez a fantasztikus hír első pillanatban hihetetlennek tűnt. Az első kétkedésen hamar túljutottunk, ezután csak a lelkesedés, az öröm és a reménység uralkodott. Megszerveztük azonnal Tivadar atya prefektusi hozzájárulásával és közreműködésével, hogy a rádió mellett felváltva folyamatosan ügyeletet tartsunk. Természetesen a hazai adókon kívül a nyugati adók híradásait is rendszeresen hallgattuk, hogy minden vonatkozásban és minden órában pontosan tájékozódjunk. Akkor fel sem merült bennünk a gondolat, hogy a "Nyugat", élén az Egyesült Államokkal, képes az árulásra. Máig fülembe cseng a Szabad Európa adó felhívása a végső elkeseredett, kilátástalan harcok idején: "még két napig tartsatok ki!" Pedig ők már biztosan tudták, hogy nem fognak segíteni, és hogy mi vár ránk. Mi pedig akkor feltétel nélkül hittünk nekik.

A forradalom első napjaiban levonultunk a faluba – elnézést, de a település akkor Gyórszentmárton nevet viselő falu volt – a lakossággal együtt ünnepelni. Úgy emlékszem, hogy forradalmi bizottságot vagy talán munkástanácsot alakítottak, és a falu lakosai vetették fel, hogy a diákok közül is válasszanak be valakit. Ebben a megtiszteltetésben Stipsicz (keresztneve?), ha jól emlékszem, akkor negyedik osztályos diáktársunk részesült, miután kórusban skandáltuk a nevét. Az egész ünnepség nagyon magával ragadó, a szó igazi értelmében felemelő volt. Szónoklatok, szavalatok, Himnusz.

Néhány nap elteltével két volt osztálytársunkért eljöttek a szüleik ill. nagyszüleik, hogy együtt távozzanak nyugatra, ha jól emlékszem az USA-ba. Utóbb megtudtuk, hogy szerencsésen megérkeztek. A két diáknak csak a családi nevére emlékszem: Iski és Babócsi (talán Meggyes Gábor tudja a keresztneveiket is). Ennek a két névnek a továbbiakban jelentősége lesz, ugyanis a forradalom által viselőik akaratlanul is nehéz helyzetbe kerültek. A történet lényege, hogy ekkor Luciusz atya volt a latin tanárunk, aki igen nagy tudású, végtelenül jó, diákszerető tanár volt egyetlen hátránnyal, nevezetesen rettenetesen rossz név- és arcmemóriája volt. Ezt mi idejekorán észleltük, és szemtelenül visszaéltünk vele.

Történetesen, ha felszólított valakit felelni, és az illető nem teljesítette az elégségest érő szintet, arra a kérdésre "hogya hívnak fiam", a sztereotip válasz egyszer "Iski", másszor "Babócsi" volt. Ugyanis arra is hamar rájöttünk, hogy a saját névsorából elfelejtette a két legalisan eltávozott diák nevét kihúzni. A félév végére a két "áldozat" fejenként legalább 25-30 elégtelent szedett össze. Szegény Luciusz atya lelkileg összetört, amiért meg kell őket buktassa, hiszen ő életében ezt senkivel nem tette meg. Sajnos, ezzel tanári pályája véget ért, mi pedig "jutalmul" megkaptuk Edgár atyát, aki aztán

"ránca szedett" minket. Isten nyugosztalja és áldja mindkettejüket a többi volt, és azóta eltávozott tanárainkkal egyetemben!

Pontosan nem emlékszem, hogy mikor kezdtünk az osztályban újságot szerkeszteni "Harang" néven, valószínűleg még a forradalom kitörése előtt. A forradalom idején megjelentek benne olyan írások, úgy rémlik Kecskés András verset is írt, amelyek miatt a forradalom leverése után joggal féltünk a várható retorziótól. Így aztán valamikor összeszedtük az összes példányt, és ha jól emlékszem a Pázmánd felé vezető út mentén egy homokba vájt elhagyott, feltehetőleg valaha rókák búvóhelyeül szolgáló üregbe rejtettük. Ebben a tevékenységben a fő érdem volt osztálytársunkat, a néhai Pregun Lászlót illeti. Egy példány biztosan tudom, hogy nálam van, de hogy hol, fogalmam sincs. A keresés sok napomba kerülne. Feltételezem, hogy Tomka Feri (jelenleg plébános Káposztásmegyeren), aki egyik szerkesztője volt a lapnak, szintén birtokol valamennyit.

Bár lélekben fel voltunk készülve, november 4. reggelének döbbenete kitörőhatalmú beveste magát az ember lelkébe, tudatába. A szürke vasárnap kora reggel arra ébredtünk, hogy a „géppuskafészekből" (a prefektusi szobából a hálóteremre nyíló ablakot hívtuk így a formája miatt) Nagy Imre kétségbeesett segélyhívását közvetíti a rádió. Több nyelven adta hírül a világnak a törvényes magyar kormány és az ország függetlensége elleni szovjet agressziót, és kérte a segítséget. Ami persze sohasem jött meg. Ezt már akkor is lehetett gyanítani, hogy így lesz.

Nem sokkal ezt követően Pannonhalmán is megjelentek a "felszabadítók", ami őszintén szólva, félelmet keltett bennünk. A híradásokból lehetett tudni, hogy az ország különböző részein, de főleg a fővárosban elfogtak fiatalokat, gimnazistákat, és többeket elhurcoltak. Nem volt megnyugtató az sem, hogy a gimnázium épületétől a Nagyboldogasszony kápolna felé eső területen három vagy négy géppuskát állítottak fel, valamennyi csövét az iskola épületére irányítva. Pontosán nem emlékszem meddig, de több hétig tartott ez az állapot. Naiv elképzelés volt, de sokan, talán mindannyian a legszükségesebb holmikat (fehérneműt, tisztálkodó-szereket) egy kis csomagban összekészítettük, a csomagot az éjjeliszekrényben tartottuk, hogy ha a szükség úgy hozza, tudjunk gyorsan menekülni. Hála Istennek, erre nem került sor. Ezekben a napokban történt, hogy néhány orosz katona bejött az épületbe, a földszinti folyosón páran beléjük botlottunk. Valahogy szóba elegyedtünk velük, bár orosz nyelvi tudásunk tökéletesnek éppen nem volt nevezhető. Ennek során derült ki, az a szilárd meggyőződésük, hogy ők a Szezei-csatornánál, legalábbis annak közelében táboroznak. A Duna mellett jöttek talán Győrig, feletteseik úgy tájékoztatták őket, hogy ez a Szezei-csatorna, ahová eredetileg indultak. Kézzel-lábbal magyaráztuk nekik, hogy ez marhaság, az ott a Duna volt és ez Magyarország – csak ostobán vigyorogtak, láthatólag egyetlen szavunkat sem hitték el. Viselkedésük

egyébként egyáltalán nem volt fenyegető, feltehetően el sem tudták képzelni, hogy mi akár félhetnénk is tőlük.

Feltétlenül szólni kell arról a tényről, hogy az újabb szovjet megszállást követően a mozgástér jelentősen beszűkült, posta addig sem nagyon, utána egyáltalán nem működött. A szülőkkel, az otthoniakkal minden kapcsolat megszakadt. Az érzelmi, lelki terhen túl ez az otthoni élelmiszer utánpótlást is lehetetlenné tette, ami pedig fontos kiegészítést jelentett. Ezzel együtt ezen a téren igazán nem lehetett okunk panaszra, mert bár a lehetőségek következtében szerény minőségű, de elegendő mennyiségű élelmezést biztosított számunkra az intézet vezetősége. Hogy ebben a zavaros, sok szempontból nehéz helyzetben a sajnos ma is sokat szidalmazott, gúnyolt "klérus" hogyan tudott így helytállni, ma sem tudom. Utólag is le a kalappal előttük! Ezen kívül is mindent megtettek, hogy ezeket a nehezen viselhető napokat, heteket minél kevésbé szenvedjük meg.

Mínthogy az osztrák határ egy jó ideig még átjárható volt, többen, főleg az akkor érettségi előtt álló negyedik osztályból zömmel kerékpáron eltávoztak a szabad világba. Talán a két negyedik osztály fele. Természetesen ez többeket felbátorított, így számítani lehetett rá, hogy esetleg mások is fogják őket követni. A tanári kar és a nevelő tanárok felelősségük tudatában a kapuhoz őrséget szerveztek a felsős, zömében harmadik osztályos diákok közül, hogy ezt megakadályozzák. A már előzőleg említett lelki állapot, a példa és nem utolsó sorban a kalandvágy a mi osztályunkban is néhányat arra készítetett, hogy mindezek ellenére mégis útnak eredjenek. Volt, akiben a gondolat szerencsére a gondolat szintjén megrekedt, másokban viszont tetté érlelődött. Négyen – neveket szándékosan nem említek az érintettek beleegyezése nélkül – különösen elszántak voltak. Engem ez azért is érint közelebbről, mert kettőjükhez szorosabb barátság fűzött és fűz a mai napig is. Az utolsó pillanatig próbáltak rábeszélni, hogy tartsak velük, de főként a szűkebb és bizonyos értelemben a tágabb családi kötődésem olyan erős volt, hogy erre nem hajlottam. Annak ellenére, hogy a német nyelvet kisgyermek korom óta jól beszélem, nem tudtam – később sem – elképzelni, hogy tartósan máshol éljek. Tehát hajthatatlan voltam, de többekkel, akik a "titkot" tudták, együtt segítettük őket. Együtt terveltük ki a szökés szempontjából ideálisnak tartott időpontot és körülményeket, az útvonalat, az utolsó előtti napokban az ebédlőből "kimentettünk" néhány szelet kenyeret, az utolsó nap reggelén a reggelire kapott zsíros-kenyerekből is valamennyit útravalónak. Minden a kigondolt terv szerint olajozottan működött, csak hát az a bizonyos porszem itt is közbejött. Az egyik ör ugyanis észrevett valamit (lehet, hogy Baján Gyuri volt), és persze kötelességéhez híven fellármázta az illetékeseket. Tivadar és Botond atya motorra pattantak és elszárguldottak a szökevények után. Ők pedig ez alatt eljutottak Écs falu közelébe, ott egy háznál érdeklődtek az osztrák határhoz vezető legrövidebb és legbiztonságosabb út felől. A háziak igen szívélyesek

voltak, behívták, megvendégelték őket; majd barátaink elindultak az útbaigazításnak megfelelően. Ekkor "buktak le". A két motoros páter észrevette, majd visszaterelte őket a "nyájhoz", jó pásztorhoz illően. Sokáig kaptam a szemrehányást, amiért nem tartottam velük. Az ideológia szerint ugyanis, ha velük vagyok, akkor ugye az egy plusz pohár bor, tovább időzünk a vendéglátóknál, a két "pásztor" pedig dolgvégezetlenül kellett volna visszatérjen. A négy szökevény közül kettő később sikerrel oldotta meg ezt a feladatot és Európa nyugati felében, az említett két barátom pedig a mai napig is itt él. Hogy szapulnak-e még, nem tudom, de ha igen, azt is meg tudom érteni. Ismét csak volt tanáraink és nevelőink, a "klérus" humánus hozzáállását fémjelzi, hogy a "tettesek" semmiféle retorzióban nem részesültek. Ha ne adj' Isten bármi baj történt volna, a felelősséget ugyanis az igazgató mellett a tanári karnak kellett volna vállalnia.

Az idő múlásával aztán egyre többen kaptunk otthonról valami hírt. A hozzátartozók, a rokonok leleményessége révén eljutott egy-egy levél, egy kisebb csomagocska. A várva várt karácsonyi szünetig a körülmények annyira konszolidálódtak, hogy a hazautazás lehetővé vált. A biztonság kedvéért – és azt hiszem nem utolsó sorban a már említett felelősségtudat okán – a főváros felé utazókat Budapestig paptanár (talán többen is?) kísérte, kísérték.

A forradalom leverése, az elvesztett szabadságharc, az azt követő szadista, kíméletlen megtorlás újabb és újabb hírei mindannyiunk hangulatát meghatározta. Azt hiszem, a legnehezebb a reménytelenség megélése volt. Ebben a lelkiállapotban ért bennünket egy megrázkódtatás valamikor 1957. február végén vagy március elején, pontosan nem emlékszem mikor, télutó vagy koratavas lehetett. Egy hétköznapi délelőtt rosszarú pribékek jelentek meg Pannonhalmán, és azonnal oktatási szünetet rendeltek el. Ezek voltak az un. "Kádár-huszárok", vagy más néven a "pufajkás különítmény" prominens gazemberei (emlékeim szerint civilben voltak, de lehet, hogy tévedek).

A diákokat, valamennyiünket, letereltek a tornaterembe, annak előterébe és a Jeges-terembe. Ott voltunk óráig bezárva, se ki, se be. Ezek a gonosztevők házkutatás ürügyén ez alatt a hálótermekben és osztálytermekben levő szekrényeinket, fiókjainkat összetúrták, kiforgatták. Értékek tudtommal nem tűntek el, csupán néhány, az atyák elől dugdosott ponyvaregénynek, kriminek kelt lába. Hogy mindez a szocialista világrend megszilárdítása érdekében történt-e, vagy csak egyszerű tolvajlás volt, nem tudom. Így utólag visszagondolva az a meggyőződésem, az egész házkutatási akció csak látványos ürügyül szolgált gáztettükhöz, nevezetesen hogy elhurcolják és megkínózzák a gimnázium akkori igazgatóját, Söveges Dávid atyát. Pontosán tisztában kellett lenniük azzal, hogy Pannonhalmán semmiféle olyan cselekmény nem történt, ami bárkinek a legcsekélyebb sérelmét eredményezte, illetve a fennálló rendszert veszélyeztette volna. Példát kellett statuálni, a megfélemlítést széleskörűvé kellett tenni. Ma már nem tudom

eldönteni, hogy magam is láttam-e, vagy csak a sokszor hallott elbeszélések következtében kialakított kép él bennem arról, ahogy ezek a lakájlelkű pribékek "kivitték", taszigálták Dávid atyát. Évek múlva, a brutális verések és gyötrelmek következtében súlyos, maradandó károsodásokkal került vissza Pannonhalmára. Az akkor átélt döbbenet és felháborodás azt hiszem a mai napig újra és újra felidéződik mindannyiunkban.

Budapest, 2009. április 1.

31. Takács Zoltán I.A

Nagyon kisfiú voltam még én 1956 őszén Pannonhalmán, mint kezdő gimnazista. Tele voltam még friss élményekkel, akkor rázódott össze az osztály, szóval sok minden volt, ami lekötötte a figyelmemet.

Úgy emlékszem prefektusunktól, Tivadar atyától értesültünk arról, hogy Budapesten szokatlan dolgok történnek. Az első napokban biztosan nem beszéltünk forradalomról. Elég rendszeresen bejártunk Tivadar atyához rádiót hallgatni. De az atyák emlékeim szerint nagyon visszafogottak voltak a történeteket illetően. Nagyon nyomaszhatta őket az értünk érzett felelősség. Félték, hogy valami bajunk lehet azokban a nehéz időkben, nem engedték, hogy bármi zűrös ügybe belekeveredjünk. Ezért elég szigorúan vigyáztak ránk, volt idő, hogy még a Várkerületre se mehettünk ki sétálni.

Úgy rémlik, egyszer volt valamilyen ünnepség, ahova rendezett sorokba vonult le az egész gimnázium.

Emlékszem, amikor a forradalom ügye rosszra fordult, haragudtam Amerikára, hogy nem segített nekünk, magyaroknak. De Édesapám egyszer elmagyarázta nekem ennek az okát.

Egyszer pár fiú elindult, persze engedély nélkül (a Förgeteg Csabára és Bencze Ferire név szerint is emlékszem, a többire nem) hogy kimennek Bécsbe. De Tivadar atya motorral utánuk ment és visszahozta őket. Később Efrém atya gúnyosan mondta, hogy „indultak Bécsig, érkeztek Écsig”

Jöttek külföldi adományok, olyan sok, hogy utána évekig ettünk belőle. Sok olyasmi volt, amit korábban nem is ismertem, például a reggeli italunk, a Nestlé, aminek számomra nagyon érdekes csomagolása volt. Az adomány-csomagokban benne volt a küldőjének a neve. Én leveleztem is Belgiumba azokkal, akik egy csomagot küldtek. Egy olyan helyen laktak, aminek Aalst volt a neve, és ezt nagyon érdekesnek találtuk.

Mint kamaszok, nagyon éhesek voltunk mindig. Én, mint falusi gyerek jó hazai csomagokat kaptam. A padtársam, a kis Kecskés, az Andris nagyon jó étvágyú volt, és amikor csomagot kaptam, még a lekvárt is kolbással ette. De másoknak is jutott belőle. Arra sajnos nem emlékszem, hogy a forradalom alatt érkezett-e csomag.

Volt egy osztályújságunk, a Harang. Abban a forradalom alatt jelentek meg írások a forradalomról. Talán van valahol elrakva nekem is belőle.

Arra is emlékszem, hogy a forradalom eltörölte az orosz nyelv tanulását, aminek örültem, mert előtte nem sok oroszot tanultam.

Korán hazamehettünk a karácsonyi szünetre, talán kísérőnk is volt Pestig. Azzal eresztettek el minket, hogy majd értesítést kapunk, mikor menjünk vissza. A baj akkor kezdődött, amikor kiderült, hogy a vonat nem a Keletibe érkezik, ahonnan nekem tovább kellett mennem. Az osztálytársaim magyarázták el, hogy menjek a Nagykörúton mindaddig, amíg egy széles úton balra benézve meg nem látom a Keleti pályaudvar épületét. Útközben sok romos épületet láttam, a Rákóczi út baloldalán pedig egy összeomlott áruház füstös, kiégett romjait.

Arra emlékszem, hogy tavasszal valami házkutatás volt, és elvitték az iskola stencilgéjét. Hiába magyarázták az atyák, hogy arra szükség van, csak elvitték.

Még egy emlékkép villan be. Az osztály ablakából látható gyümölcsösben géppuska-állások vannak. Titokban le is fényképeztem, pedig a tanáraink megtiltották, hogy nézzük azokat az ablakon keresztül. Talán még meg is lehet valahol a fénykép.

Sülysáp, 2009. szeptember 5.

32. Tomka Ferenc I.A

Emlékecskéim 1956-ról:

Volt egy osztály-újságunk, amelyben sok mindenről írtunk. A forradalom leverése utáni napokban elmentünk és valahol a Boldogasszony kápolna táján (ha jól emlékszem) tudtunk egy kis barlangról, vagy sziklákról, amelyek közé elástuk őket, mert voltak bennük olyan írások, amelyet veszélyesnek ítéltünk.

Dávid atya elhurcolása nagyon közelről érintett bennünket, mert nagyon szerettük. Teljes tudatában voltunk a diktatúrának. Dávid atya bűne az volt tudtommal, hogy a faliújságra kitette az októberi napok eseményeinek összefoglalását, hogy tudjunk róla, mi történik, hiszen az egész ház lázban égett e napokban. Ezeket találták meg nála – tudunkkal... A beszámolók – emlékszem, hogy erről akkor sokat beszélgettünk – tökéletesen politika-mentesek voltak, s ezért annál dühösebbek voltunk az ÁVO-sokra. Már mint hogy az is bűn, ha egy igazgató a megtörtént eseményekről valósan tájékoztatja a diákokat.

A faluban levő ünnepség – ha jól emlékszem – a ledöntött szovjet emlékmű mellett zajlott. Az emlékmű kődarabjai közül magam is eltettem egy darabkát, és éveken át megvolt – a kommunizmus bukása feletti örömünk emlékeként.

Néhányszor érkeztek menekülő fiatalok a házba, a forradalom leverése után, akik az országot elhagyni készültek. A nővérek jól megették őket. Akkoriban a külföldről érkezett adományok voltak fő táplálékaink. A reggeli nagyon egyszerű volt: vagy tejporos kávé üres kenyérrel, vagy tea zsíros kenyérrel. Talán vasárnap kaptunk a holland sárga sajtból, ami hónapokig kitartott.

Budapest, 2009. húsvét előtt

33. Varga Szabolcs I.A

Az 1956-57-es tanév őszén elsős gimnazista voltam Pannonhalmán. Az I.A osztály 40 kisdiákja egyikeként az első hónapok számunkra az új környezetbe, új rendbe való beilleszkedéssel és a korábbiaknál erősebb tanulással telt el. Úgy kerültünk össze, hogy korábban nem ismertük egymást, és tanárainkat sem. Nagyon fontos volt az is, hogy ki honnan, milyen környezetből került ide. De a pár hónap alatt összecsiszolódtunk, és a negyedik év végén már egy nagyon jól összetartó közösséggé váltunk. Ez azóta is így van, rendszeresen találkozunk, megemlékezünk tanárainkról is. Az ezekben a hónapokban lezajlott forradalomról, és az azt követő eseményekről kevés emlékem maradt. Az atyák nagyon tudatosan a nyugalomra és biztonságunkra ügyeltek. Arra emlékszem, hogy a legfrissebb történeésekről minden reggel a falitáblán megjelent egy közlemény, abból tájékozódhattunk, mi történt. Őszintén megmondom, kisgyerekként nem is értettük pontosan, hogy mi történik Pannonhalmán kívül. A tanítás folyamatos volt, az atyák nagyon vigyáztak ránk, és nem volt semmiféle pánik hangulat.

Arra emlékszem, hogy egyszer a diákság testületileg levonult a faluba, nagyon katonás sorokban, elöl nemzeti színű zászlóval. Mindenkinek fel kellett tennie a diáksapkáját is. Arra a kis térre mentünk, amelyik a Várba vezető út aljában van, a vendéglővel szemben. Ott nagyon sokan jöttek össze rajtunk kívül is, és mintha lett volna egy hivatalos beszéd.

Egyszer egy csomó diák, főleg a nagyok, negyedikesek, elindultak, hogy elhagyják az országot, de az atyák féltették őket, utánuk mentek és a fiúkkal együtt tértek vissza. Egy másik alkalommal ugyanez történt osztálytársaimmal, a Gerinczy ikrekkel. Tivadar atya ment utánuk biciklivel, vagy talán motorral és ők is visszajöttek. De mások is foglalkoztak a disszidálás gondolatával, rémlik egy fiú, aki talán mosonmagyaróvári volt.

A karácsonyi szünetre minden gond nélkül utaztam haza Pápócra. Később mesélték osztálytársaim, hogy sokuknak kalandos utazása volt

A forradalom leverése után a nemzetőrök közül többen a Bakonyba menekültek. Egyszer komoly ágyúdörgést is hallottunk a Bakony felől. A

beteg-szobában sebesültet is ápoltak, úgy hallottam, őt is onnan hozták Pannonhalmára.

Legalább 3-4 alkalommal jöttek szovjet tankok Pannonhalmára. Egyszer az egyik ott állt a főbejáratnál, amikor futni mentem a Várkerületre.

Egy alkalommal mindenkinek le kellett mennie a földszintre. Ott sokáig álltunk a falhoz állítva és megmotoztak minket. Ez alatt a pufajkások (akiket valaki kísért, talán egy atya vagy egy diák) átkutatták a termeket, az íróasztalokat és még a faliszekrényeket is kiborogatták, ahol az élelmiszert tartottuk. Leszedték a falitábláról a kitett hirdetőanyagokat is. Sokszorosító gépet kerestek, meg is találták azt a stencilezőt, amivel a falitáblára kirakott közleményeket sokszorosították, és azt elvitték. Azt hiszem, akkor alakítottak ki maguknak a fegyveresek a gimnázium melletti gyümölcsösben (láttuk az osztály ablakából) kis gödröket, amibe belehasáltak. Úgy emlékszem, ekkor vitték el Dávid atyát. Mi a keresztfolyosóról az ablakból láttuk, ahogyan feltaszigálják egy teherautóra, ami farral betolatott a nagy vaskapun. Később Dávid atya előkerült, de Pannonhalmán már nem tanított. A sors és tanáraink megkíméltek minket számos olyan tragikus élménytől, amelyet szüleinknek, családtagjainknak át kellett élni, és amelyek hatásait, negatív lelki és egzisztenciális következményeit mi is viseltük későbbi fiatal felnőtt éveinkben.

Budapest, 2009. szeptember 9.

34. Vértessy Péter I.A

Az 1956-os időkből a következő esemény maradt meg élénken bennem.

A várkerületen harcok jelentek meg. A tankok darabszáma talán kettő lehetett, vagy három, mert azok is és mi is egyfajta mozgásban voltunk, és ugyanazt a tankot láthattuk a bejáratnál és a hálónkból is. Ahogy köröztek a várkerületen az ágyú csöve a Vár felé volt irányítva. Hirtelen jelentek meg, igazán időnk sem volt arra, hogy megijedjünk. Egy olyan eseményben lettünk résztvevők, ami mindenképpen számunkra váratlan volt. Mindenki bejött az épületbe. Az atyák nem engedték, hogy leskelődjünk az ablakokból. Rövid idő elteltével mindenkinek le kellett mennie a vetítő terembe, ahogy akkor fogalmaztunk, letereltek minket. Az épületben vegyes összeállítású csapat érkezett, orosz katonák és pufajkások. Ezt a ruházatukról és a beszédükből azonnal meg tudtuk állapítani. A teremből egyenként jöttünk ki, mindenkit megmotoztak. A motozás számunkra érthetetlen volt. A motozás után egy érdekes esemény játszódott le. Kijövök a teremből, és azt látom, hogy az akkori negyedikesek egy csoportja, akik jól megtermett fiúk voltak, hátratett kézzel körbeálltak egy igen alacsony termetű orosz katonát. Az orosz egy sarok felé hátrált, és zavartan vigyorgott. A negyedikesek nézegették, mint egy furcsaságot. Egy szó sem hangzott el. Volt, akinél két

fejfel is kisebb lehetett a teljesen felfegyverzett kis orosz. A negyedikesek élvezték, hogy zavarba hozták az orosz, az pedig különböző mimikákkal, vigyorokkal fejezte ki magát, mint aki szégyenkezik valami miatt. A helyzet fordított volt, aki fel volt fegyverezve, akitől félni kellett volna, az félt az adódott helyzetben. Mai ésszel felidézve ezt a pár másodpercet, ebből igen nagy baj lehetett volna. A megszegényített ember hirtelen bosszúra gerjed és használja a fegyverét! Szerencsésen megoldódott a helyzet.

Az oroszokból és pufajkásokból álló társulat pár órát töltött el, „váratlan vendégként” a Várban. Lerövidítették a stúdiumunk idejét, ami akkor talán senkinek sem lehetett fő szempont. Amikor már a hálónkban voltunk, az Asztrik szobor felől jött egy pufajkás, aki amikor meglátta, hogy mi az ablakból leselkedünk, előkapta a pisztolyát és riogatott minket. Ez a riogató elég figyelmeztetés volt ahhoz, hogy a leskelődést befejezzük. A harckocsikkal érkezett „delegáció” jelenléte olyan volt, mint egy álom, amiből felébredünk, és nem tudjuk, mi volt az álom és mi a valóság.

Budapest, 2009. szeptember 10.

35. Zalay Etele I.A

1956. október 24.-én, szerdán reggel a szokásos vár körüli futásra indulva az örök portástól, Lajos bácsitól hallottuk a forradalom kitörését. Olyan hihetetlen volt, hogy nem is tudatosult, csak a délelőtti beszélgetések során döbbsentünk rá, hogy valami egészen rendkívüli történt. Ettől kezdve esténként prefektusunk a hálóban a „géppuskafészek”-be (kis kémlelő ablakába) rakta a rádióját, amit nagy izgalommal hallgattunk. A változásokat az is jelezte, hogy a falu iskolájából feljöttek, hogy az osztálytermeikbe kereszteteket kérjenek.

Október 27-én a falu egyik terén (ahol a 48-as emlékmű állt) ünnepséget szerveztek, amire a gimnázium is szervezeten levonult, sőt felkérés alapján a Kecskés Laci (osztálytársunk, K. András harmadikos testvére) elszavalta a „Nemzeti dal”-t. A himnusszal záró ünnepség után visszatértünk a várba. Csak másnap értesültünk róla, hogy az ünnepséget követően a falu népe ledöntötte a szovjet emlékművet.

Vasárnap, október 28-án a kollégiumi mintegy 260 diákból 70-80-an felkerekedtek, hogy a kinyílt határon nyugatra szökjenek. Botond atya – az egyetlen motoros ember, aki az élmezőnyt, beszerzéseket intézte – Tivadar atyával a csomagtartón a szökevények után hajtott. Écsnél érték utol a csapatot, s fordították vissza az egész kompániát.

A forradalom győzelme, a szovjetek kivonulása még a pesszimistákban, a száraz realistákban is felébresztette a reményt, hogy megőrizhetjük a nehezen kiharcolt függetlenségünket. Győrből a forradalmi bizottság tagjai, karszalagos nemzetőrök tartottak előadást a Teleki teremben a kialakult

helyzetről, a lehetőségekről. Fantazmagóriának tűnő elképzeléseik is voltak. Feltételezve az oroszok visszatérését és Budapest elesét, Nyugat-Dunántúl leszakadását, független törpeállam megalakítását tervezték, vagy autonómiával Ausztriához csatlakozást. Hogy 13 éves fejjel is abszurdnak tartottam ezeket az elképzeléseket, nyilván tanáraink megjegyzései és véleménye is szerepet játszott.

Az oroszok október végéig Ábel atya oktatta. Két hónap után – amikor hírért vettük a forradalom győzelmének és az oroszok kivonulásának – igazgatónk, Dávid atya elrendelte az orosz helyett az angol, a német vagy a francia nyelv választhatóságát, oktatását.

November 1-én, Mindenszentekkor tanítási szünet volt. A gimnázium tanulói nemzeti lobogó alatt levonultak a faluba az első-világháború emlékművéhez, majd onnan a temetőbe, megemlékezni a hősi halottakról.

A forradalom vérbefojtásától, november 4-től az egész országból egyre többen menekültek nyugatra. Többen éjszakáztak Pannonhalmán, néha sebesültek is érkeztek. Tanáraink igyekeztek távol tartani bennünket, csak a késő esti mozgásokból, hajnali távozásokból érzékeltük, a rendkívüli eseményeket.

A IV.B osztályban (bátyám volt osztálytársai) többen úgy döntöttek, hogy nyugatra szöknek. A szervezkedésnek kulcs figurája volt a helyismerettel rendelkező Perlaki Jóska, a Töcsi, aki az osztrák határ mellől Gencsapátiból származott. Egyik osztálytársuk azonban elszólta magát Szabolcs atya előtt, aki a letoláson kívül, elkobozta Töcsi összes ruháját. A további szökések megakadályozására megbízható harmadikosokból kapuőrséget szerveztek.

November 11-én, vasárnap szovjet tankok és csapat szállító teherautók dübörögtek fel a szerpentinre. Körbe vették a várat, a gimnáziumra és monostorra szegezve az ágyúikat, géppuskáikat. A lövések elfoglalása után a teherautókról katonák zúdultak be a kapun.

Az osztálytermekbe tereltek bennünket, minden osztály elé őrt állítva, házkutatást tartottak, pincétől a padlásig. Valószínű forradalmárokat, fegyvereseket, fegyvereket és sebesülteket kerestek. Pár órás eredménytelen kutatás után elvonultak. Lehet, hogy csak elrettentés volt a céljuk. Valóban döbbenetes volt mindannyiunk számára ez az erődemonstráció, a kiszolgáltatottságunk. A következő hetekben még két-háromszor rohantak le bennünket, de már pufajkás magyarok, vagy vegyes összeállítású alakulatok. Az ország remélt függetlenségének elvesztése, a forradalom bukása, a diktatúra és terror erősödése, a kilátástalan továbbtanulás miatt, egyre többen foglalkoztak a disszidálás gondolatával. Néhány szülő is jelentkezett gyermekéért, s együtt vágtak neki a határnak. Tanáraink érezve a felelősséget a rájuk bízott gyerekekért, rettegetek bármilyen egyéni felelőtlen akciótól.

November 19-én osztályunkból négyen: Bencze Ferenc, Förgeteg Csaba, Gerinczy Gábor és Gerinczy Tamás pár napos előkészület után, elindultak a

határ felé. Útravalónak gyűjtöttek az osztálytársaktól némi élelmiszert, Csaba összeírt néhány angol kifejezést, hogy külföldön meg tudják értetni magukat. A reggeli után az első óra előtt felpakoltak, s nekivágtak a nagy útnak. A kapunál őrködő harmadikosokat félrelökve kitörték. Az arborétumon keresztül, kerítésen, vízmosáson át kijutottak a kert alatti hátsó útra, ahol Győr felé vették az irányt. Látva a feltarisznyázott, bandukoló négy gyereket, hamarosan megállt mellettük egy disszidenseket szállító teherautó. Fel akarták venni őket, de ők inkább tovább gyalogoltak. Beérve Nyúlba, a falu szélén az egyik présházba behívta őket a gazda, ahol egy pohár bort ittak. Elbúcsúzva kimentek az útra, hogy folytassák útjukat, s ekkor értek oda motorral a keresésükre indult Botond és Tivadar atyák, s fordították vissza őket. Visszaérve az apátságba, elszedték ruhájukat, s a betegszobába zárták a kis csapatot.

Bár tanáraink titkolni akarták a négy fiú szökését, de pár óra múlva már sokan tudtak az esetről. Egy IV.A-s fiú, Prugberger Emil szolidaritási látogatásra ment le hozzájuk, amit kiszúrt a Tivadar, s el akarta kapni. Emil ügyesen kisiklott a kezeiből, a fülest megúsza, de a számonkérés nem maradt el. A tantestület úgy gondolta, hogy a szombathelyi Prugberger bizonyára ötleteket adott az újabb szökéshez, s ezért azonnal eltávolították a gimnáziumból. Másnap már el is kellett hagynia Pannonhalmát.

A szökevények „olcsóbban” megúszták. Kaptak egy-egy igazgatói intőt, a betegszobában töltött egy hét igazolatlan napoknak számítottak, s az év végén magatartásból kettest kaptak.

A IV.B-sek meghíúsult szökése után sem adták fel. Egyik misén a bazilikából (valószínű november 25.-én), a ruháitól megfosztott Perlaki Jóska fedezetével lógtak meg, majd a fél osztály (Bende András, Bézay Miklós, Ferenczy András, Gergely–Sónyi Hugó, Orosz Attila, Oskó Endre, Pogány Imre, Puchinger László, Török Lajos). Ez az egy csapat tudott csak szervezeten, nagyobb létszámban, szülői és tanári engedély nélkül kereket oldani.

Nagy lelki trauma ért, amikor visszajött a „pakkom”. Még a bátyámtól, Budától örököltem azt a pendliző faládát, aminek a teteje kihúzható és megfordítható volt, a tető egyik oldalon szüleim neve és címe, a másik oldalán pedig az enyém. Lakattal záródott, aminek az egyik kulcsa otthon volt, a másik nálam. Ebben küldtem a szennyeseimet haza, visszafelé a tiszta fehérnemű és – ami még fontosabb volt – élelmiszer kiegészítés jött. Amilyen örömmel rohantam le az értesítés után a portára a Lajos bácsihoz, hogy átvegyem a csomagomat, olyan elkeseredéssel vettem át az általam elküldött, szüleim címével és „a címzett ismeretlen” postai ragasszal ellátott ládámat. Amilyen harcok voltak, amilyen ágyúzásokat és géppuska kerepeléseket a rádióból hallottunk, csak arra gondolhattam, hogy meghaltak, otthonunk megsemmisült. Az fel sem merült, hogy egy tízezer lakosú kisvárosban a járási kórház 1930 óta igazgatóját, orvosát nem

ismerik. A több hete a szennyesemmel elküldött és bontatlanul visszajött csomagommal sírva mentem a Tivadar atyához, aki estére telefonon nagy keservesen elérte Szigetvárt. Mindenki jól van, sőt a nővérem is otthon, az utolsó pillanatban november 3-án kimentették a Zichy Katival együtt a „Knézich”-ből, a Corvin-köz szomszédságából.

Ahogy csomagom tévelygése is mutatta, nem, vagy alig működött a posta, leálltak a vasutak, megbénult az ország. Óriási feladatot jelentett Pannonhalmának is a közel 500 ember (diákok, bencések, az öregek-otthonában lévők, a kisegítő személyzet) ellátása. Részben ezért, de a felelősség mérséklése miatt is szívesen vették, ha valakiért eljöttek a szülei, vagy az általuk megbízottak. Osztályunkból Horváth Gábort vitték el zalaegerszegi ismerősök november 27-én taxival. A nyugati segélyszállítmányokból valamennyi élelmiszer Pannonhalmára is jutott, ekkor ismertük meg a tejport, tömbökbe préselt gyümölcsízeket és egyéb konzerveket.

A tanítás azonban töretlenül folytatódott, egyetlen nap kiesés sem volt. Az egy-két megüresedő helyre azonnal volt jelentkező. Így került osztályunkba bejáróként a faluból Baranyai Rudi, aki egy budapesti technikumban kezdett, de a forradalom idején hazaszökött.

Tivadar atya szervezésében és biztatására osztályunk egy újságot kezdett írni és szerkeszteni. Kisebb vita után „Harang” címet kapta. Az első számban a köszöntőn kívül Pannonhalma történetéből, Készülődés a vakációra, Az élet lámpása, Október 23., Budapest, Falusi élet, Viccek, Keresztrejtvény és Szerkesztői üzenetek címekkel jelentek meg cikkek, írások.

Ronda kézírásom miatt még az általános iskola idején (tán hatodik koromban) tanultam meg tíz ujjal vakon gépelni (igaz, egy alku keretében, mert így abba hagyhattam a zongoraórákat). Ennek most hasznát vettem, Tivadar atya szobájában egy kivénhedt gépen krampácsoltam a beérkezett cikkeket. Fénymásoló hiányában indigóval, egyszerre 6-6 példányt tudtam átütöni a pausz vékonyságú lapokra. Nagy megszágyenülésem volt, amikor az igazgatónk, Dávid atya járt arra, s beleolvasva a gépben lévő lapba, valami elütést látott, s alaposan kinevetett. Persze egyedül nem végeztem volna, hiszen minden oldalt 6-7-szer kellett leírni, az atya is besegített. Az első évfolyam első száma 1956. decemberében jelent meg.

Budapest, 2009. július 2.

36. Zsebedics József I.A

Amikor Gerő, a „hídverő” Belgrádba utazott, hogy megbékéljen Titóval, a láncos kutyával, a páskomokon (dombokon) a léggömbök röpcédulákat szórtak. Ezekből a nagybácsim adott néhányat, vittem fel a gimibe is. Vigyázni kellett velük, mert az ávósok kimentek a határba és összeszedték.

A forradalom másnapján, október 24-én mentem fel a reggel fél hétkor kezdődő stúdiumra, ott értesültem az I.A osztálytermében (második volt a folyosón) a történekről. Meggyes Gabi megdobott a táblatörlővel: „Zsebe, kitört a forradalom!” – kiáltotta.

A bencések keményen tanítottak, feleltettek, mi pedig nem nagyon készültünk. Az előljárók javaslatára Stipsiczet (IV. osztály) választották a Diáktanács elnökévé. Nem is vették fel az egyetemre, később bekerült, de dobantott. Tehetséges, jó eszű srác volt, nyugodt, és higgadt, jó előadó. Bár Görhelyt tartottam a nagy tehetségnek, ő tartotta az önképzőkörben az előadást Széchenyiről, én kölökként verset mondtam, de mindenem beleizzadt.

Október 27-én volt a Nemzeti Tanács alakulása Györszentmártonban, a volt községháza előtt, ami akkor tanácsháza volt. Szentmártoniak kevesen voltak, főleg mi diákok álltunk ott rendezett sorokban kettesével, a prefik álltak mellettünk. A tanácsház be volt állványozva. Az egyik létra második fokán állt Lajkó úr, aki felcser-disznóherélő volt. Alacsony, kicsi ember, de nagyhangon kiabált: „Az urán magyar célokra való felhasználása!” – akkor tudtam meg, hogy van magyar urán. „Függetlenség – szabadság, magyarlengyel barátság!” – akkor tudtam meg, hogy a lengyelek már mozgolódnak. A választáskor ő akarta a diákot vezetőnek megválasztani, így kiabált: „ők csinálták a forradalmat!” Stipsicz ezt ügyesen elhárította, mondván neki sokat kell tanulnia.

A választásoknál a volt tanácsiak egymást ajánlották. Kővári régi ember lévén, valamikor segédjegyző volt, Hontit ajánlotta. Honti pedig Kővárit (neki volt egy nagyon rendes tanítónő testvére). Nem kell a kommunista Honti – kiabálták. Így Kővári lett az elnök. Rosszul is járt, mert 56 után kirúgták, Honti maradt. A Nemzeti Tanácsba Serényi László volt magyar királyi századost is beválasztották, ők a Lestárban laktak. Németh, aki tanácselnök volt, már meglépett, nem volt ott. Nem volt rossz ember, később Győrben találkoztam vele, az Állami Áruházban szövetet árult. A véresszájú péri cseléd, Markotics volt a párttitkár. Bátyja volt a győri katonai parancsnok, ezért a forradalom leverése után sokszor megálltak tankokkal a házunk előtt, a szomszédban lakott, az úgynevezett Knipper szabó házában. Csendes, halk szavú felesége volt, ő sokat csitította, népes családja élt a városban lévő házban.

A választások bekiabálással történtek. Vida bácsira emlékszem, régi csendőr volt, higgadt, nyugodt, nagyon rendes ember. Őt beválasztották a Nemzeti Tanácsba, nem is volt balhé Szentmártonban. Ugyan elvitték az események után, de később kiszabadult. Az egyik fia, Sanyi eggyel járt alattam a gimibe, az öcsémmel.

Hatalmas esemény volt a szovjet emlékmű ledöntése. Nehezen húzták le, először Juhász Bócsi az ÁFÉSZ teherautójával próbálkozott. Majd jött a papok vontatója, amit mi „Didli ketyerónak” nevezünk. Így már nagy

nehezen együtt lehúzták, nagy volt az öröm. Sajnos a bástyáról a Szüki Horvátok fényképeztek, ez alapján aztán jól számon tudtak kérni mindent. Ő lett később, Horváth Zoli a megyei KISZ titkár, Komócsin jó barátja. A nagy kiabáló Lajkó a Markotics után párttitkár lett. De hála Istennek a Bremwasser zsidó megtalált aranyai lebuktatták.

Az Écsi-csata. Az elfogott felkelők leszerelték az őroket, mire megérkeztek Győrből a tankok és a páncélaútó, addigra elmenekültek a hegyekbe. Persze volt egy kis lövöldözés is, egy felkelőt lelőttek, őt Baltavári Gyula écsi plébános temette el.

Az eldobált fegyvereket Sági és Samuék szedték össze, elhozták, és a vár alatti valamelyik pincébe rejtették. Ők disszidáltak, mi keresetük később Baranyai Rudival a fegyvereket, de nem találtuk. Utólag gondolom, hogy csak legenda volt

Kerekes Kálmán Écsről járt fel a gimibe, korán meghalt. Ő az úton heverő töltényhüvelyből néhányat belerakott a válltáskájába, ezt találták meg az úton igazgató katonák. A Várra mutatott, hogy ott tanul, gondolom, hogy ez is hozzájárult a későbbi nagy házkutatáshoz.

Megjegyzés: a tank nagyágyújából kilőtt üres hüvelyek voltak, igen szép gyertyatartót lehetett belőlük csinálni. Öcsém is hozott, később bedobtuk a kútba, nehogy bajunk legyen. Mutatósak voltak az ablakban is.

A házkutatás. Katonák vették körül az épületet. Néhány páncélaútójuk is volt. Lezárták a bejáratot, nem engedtek ki senkit. A srácok az osztályokban voltak, mi bejárók a bejáró szobában. Beszélgettünk és dumáltunk. Ránk egy falubeli pufajkás vigyázott. Hol bent volt, hol kiment. Nálunk nem néztek meg semmit. Nekem a szekrényemben volt a naplóm, amiben mindent írtam. Lukács atyától vettem a jelmondatot: „Monet cor meum”. Kikéredzkedtem pisilni, a WC-ben lehúztam. A lapokat összetéptem előtte. Kár volt, mert megmaradt volna. Talán így a jó. A bejáró szoba akkor a földszinten volt, az igazgatói szinten, a nagy terem mellett, az erkélyre nézett. Mivel ekkor sokan voltunk bejárók, kellett a nagy hely a bejáróknak. Minket, bejárókat lenéztek a nagystílű pesti srácok.

Az igazgatói szobában volt egy szép fekete Szent Benedek szobor, talpállványon. Amikor azt lefeszítették, abban találtak iratokat – ezt később mesélte nekem egy szentmártoni pufajkás. Dallos János Marián atya egy alkalommal, amikor ez szoba került, azt mondta, hogy ez sajnos igaz. Áment Lukáccsal, amikor együtt mentünk Szulpic miséjére beszélgettünk erről, ő nem tudott róla. Ennek jobban utána kellene nézni.

Igazgatónkat, Dávid atyát beültették az autóba és Győrig ütötték. Nagyon vérzett, ezért azonnal meg kellett operálni a Honvéd kórházban – erről a műtős nővér, Tóth Gyuláné Erzsébet mesélt nekem Győrben, kb. húsz évvel később.

A magyar Szuez Orosz katonákkal beszélgetve a faluban (mongolképű) rámutattak a Várra és kérdezték, hogy ez Port Szaid, a Pándzsa patakot pedig Szeznak gondolták.

Az elmúlt esztendőben a KÉSZ-ben Kun Miklós előadását hallgattam 1956-ról. Kutatott a moszkvai levéltárakban is – mondta. Ezt megkérdeztem tőle – nem hallott róla. Egy másik pannonthalmi diák is állította ezt. Beszélgetve vele megjegyeztük: „Ő a 19-es Kun Béla unokája, ezért ő is érdekelt a történelemben.”

Győr, 2009. szeptember 13.

A Hóman bástya

I.B osztály

Osztályfőnök és prefektus: Cziráki László

Osztálylétszám 42 (ebből Pannonhalmán érettségizett 35), meghalt 12, nem kérhető fel 5, felkért 25 (ebből Pannonhalmán érettségizett 22), válaszolt 23

1. Bagó Ferenc I.B.

1956-ban, amikor besoroztattak bennünket a faluba való levonuláshoz, már a Kosaras-domb után megkezdődött a munka. Az akkor "Lenin út " (ma Hunyadi utca) utcanév táblákat az ajtón és kerítésen átugró diákok leszakították.

Akkor volt az orosz emlékmű ledöntése is. A vári Steiger tehergépkocsi nem tudta elhúzni. Kellett hozzá Pill Jani bácsi traktora, ami akkor éppen a szemet szállította a gimnázium részére. Arra rákötve dőlt le az emlékmű. A csillag a mai napig megvan.

Majd mi, diákok a mai városháza elé jöttünk, amin a felirat akkor ez volt: "Községi tanács háza", majd a különböző betűk levétele után csak ez maradt: "Község háza " Utána a köztemetőbe vonultunk ki, a hősi halottak sírjához, amit a mai napig gondoztatok.

Pannonhalma, 2009. január 14.

2. Baintner Ferenc I.B

Még eddig semmit nem írtam az 56-os emlékekre vonatkozóan. Ennek fő oka az volt, hogy úgy ítélt meg, nincsen az emlékeim között semmi olyan, ami ne lenne általánosan ismert, vagy ami külön érdeklődésre számot tarthatna. Nagyon kis gyámoltalan gyerek voltam még akkor, csak ami hír a rádión keresztül bejutott a falak közé, annyit tudtam. Közben beszélgettem a kérdésről Gereben Ferivel is, és a szóba jött élmények, események kapcsán biztatott, hogy van közöttük olyan, amit még tudomása szerint nem listázott, nem tárt fel a közös memória.

Ez pedig az a tény, amire határozottan emlékszem, hogy Tihamér felhasználta óráinak néhány első percét arra, hogy az osztálynak helyzetelemzést adjon a beérkezett hírek alapján, azt értékelje, magyarázza. Többek között határozottan emlékszem arra a november 4. utáni megállapítására, hogy az oroszok több mint 1000 tankkal vonulnak be, és ekkora erőt a második világháború idején képviseltek. Ez meghatározta egyben esélyeinket, a végső kimenetet illetően.

Emlékszem, hogy kétszer mentünk le a faluba. Az első alkalommal szavalat is elhangzott egy felsőbb osztályos iskolatársunk részéről (természetesen ő ismert volt). Később több felső osztályos elment nyugatra néhány osztálytárrsal, vagy a családdal. Tőlünk az osztályból például a Zichy ment el, a szülők jöttek érte. Láttuk, amint megjelentek az oroszok a faluban tankokkal és gépkocsikkal, de csak a megjelenést követő második vagy harmadik nap jöttek fel Pannonhalmára is. Ezek már általánosan ismert részletek.

Ezt követően később vitték el Dávid atyát.

Mosonmagyaróvár, 2009. január 4.

3. Baitner György I.B.

Az azóta elmúlt hosszú idő, több mint 50 év után én már szinte semmire nem emlékezem. 1965 után kimentem Németországba, ahol (német állampolgárként) lehúztam közel 40 évet, és ez a nagyon hosszú távollét is segített a Pannonhalmán történetek elmosódásában. De minden egyes alkalommal, amikor ezekről hallok egykori osztálytársaimtól (vagy ikertestvéremtől, akivel egy osztályba jártunk és együtt is érettségiztünk Pannonhalmán), az akkor megtörtént régi dolgok megelevenednek, szinte magam előtt látom azokat. De ha csak a saját emlékeimre kell támaszkodnom, akkor szégyenkezve be kell vallanom, még azt is elfelejtettem, hogy Dávid atyát, igazgatónkat annak idején meghurcolták.

Siegler "Bugi"-val folytatott beszélgetésem után egy rövid dolog mégis eszembe jutott. Mégpedig az, hogy amikor a katonák bevonultak Pannonhalmára az ottani esetleges "fegyverkészlet" ellenőrzésére, akkor minket kitereltek az osztályból, s a folyosón falhoz állítottak, majd alapos tapogatással ellenőrizték, nincs-e elrejtett fegyver ruházatunkban. Ez idő alatt egy pár másik katona, hasonló célból átkutatta szekrényeinket, hátha ott találnak valami terhelőt. Kis idő után nagy örömmel jön ki egy orosz katona, hogy kezében a bizonyíték, fegyverre talált !!! Ez a "Picur" becenevű Viniczay István szekrénye volt,

A talált tárgy nem volt más, mint egy VIZIPISZTOLY!

Nagyon nehéz volt bebizonyítani, hogy ez éles lövedék kilövésére nem használható, de végül is a "tár" vízzel való betöltése után nagy nehezen elfogadta, hogy ez valóban csak egy gyerekjáték és számukra nem okozhat veszélyt.

A másik dolog pedig az, hogy az ablakokból kitekintve láttuk az orosz tankokat, melyek az agresszivitást sugárzó, és támadásra kész ERŐDÍTMÉNYT körbevették.

Gárdony, 2009. június 23.

4. Bohon Tíbor I.B

Az alábbiakban megírom visszaemlékezéseimet, amelyek az 1956. októberi forradalomhoz kapcsolódnak.

Október 23-25. között kevés tájékoztatást kaptunk a forradalmi eseményekről. Néha lementünk a Teleki terembe, ahol az atyák röviden elmondták a történeteket.

Október 27-én részt vettünk a faluban a helyi Nemzeti Tanács ünnepségén, ahol szavalt az egyik diáktársunk is, de nem emlékszem, ki volt. Azt viszont biztosan tudom, hogy a helyi szovjet emlékművet a főmonostor traktora döntötte le.

Arra is emlékszem, hogy a negyedikesek (lehet, hogy a harmadikosok is) közül néhányan bementek Győrbe, a kenyérgyárakba dolgozni, mert élelmiszerhiány volt.

November 11-én orosz tankok vették körül Pannonhalmát. Mi, az I.B.-sek futballmeccsen (vagy edzésen?) voltunk lent a futballpályán. Éppen beértünk a kollégiumba, amikor bezárult a tankok gyűrűje. Az egyik tank a gimnázium előtt (a várkerületen) besüllyedt a talajba, mert alatta volt a víztároló medence. Lövegtornyát rögtön a gimnáziumra irányította, mert tankcsapdát sejtettek. Hogy miért nem lőttek, azt nem tudhatom, valaki lebeszélhette őket szándékukról.

Emlékezetem szerint a pufajkások 1957 januárban vagy februárban tartottak házkutatást Pannonhalmán. A diákokat kiterelték az osztályokból a folyosóra. A fal felé fordulva kellett felállnunk, feltartott kezekkel. Motozást tartottak. Kerekes Kálmán osztálytársamnál (aki Écsről járt be naponta) egy üres töltényhüvelyt találtak. A retorzióra már nem emlékszem. Azt viszont tudom, hogy a pufajkás razzia napján szünetelt, de csak egy napig, a tanítás Pannonhalmán.

Egy veszprémi helytörténész szerint, aki 1956. eseményeit kutatta, a házkutatásban részt vett a volt miniszterelnök, az úgynevezett mozgó karhatalmi egység tagjaként. Az ő feladatuk volt a határ lezárása is a menekülők előtt.

Van még egy emlékem. A Pannonhalma alatti völgyben a tatabányai bányászokból álló forradalmár csoport megtámadta a Győrből erre vonuló orosz egységeket, akik kezdetben visszavonultak. Később, erősítésként tankokkal, ők jöttek vissza november 11-én Pannonhalmára. Mi jelt akartunk adni a felkelőknek a bástyáról, ahonnan az összecsapást néztük, és foszfort gyújtottunk meg, (kémia órán pont ezzel kísérleteztünk). Az eredmény az lett, hogy leégett a diákotthon falára felfutott, ám akkor már kiszáradt kúszónövény.

Veszprém, 2009. június 27.

5. Csegezy Miklós I.B

Az 1956-os emlékekkel kapcsolatban keveset tudok hozzátenni az ismertekhez. Ebben a korban sokat számít az az egy-két év, ami a visszaemlékezők közti korkülönbség.

Emlékezetem szerint nálunk két tanítási óra maradt el a forradalmi események miatt. Talán 25, vagy 26-án. Én főleg annak örültem, hogy Efrém atya a hóna alatt hozott dolgozat füzeteket kénytelen volt visszavinni, s valamivel később szívatott meg bennünket. Megjegyzem, hogy a nővéreméknél a Bp. Szilágyi Erzsébetben október 24-től már nem volt tanítás, csak 1957-ben folytatták.

Miután Kerekes Kálmán Écsről jövet találkozott az út mentén egy halottal, jobbnak látták az illetékesek, hogy maradjon a kollégiumban. Perger Jóska is beköltözött, miután a vasúti közlekedés megszűnt, Bakonyszentlászló kerékpárral távoli és veszélyes volt.

Az első élőszóval tartott budapesti beszámolót Cinóber (Pál Gábor) apukájától kaptuk az osztályban, aki különböző járműveken és gyalog vágott neki fia felkeresésének. Az utcai harcok, kilőtt tankok, összeégett és lelőtt katonák, civil halottak látványát plasztikusan mesélte el.

A forradalom leverése után pedig, emlékezetem szerint, két tanítási nap maradt el, amit elég stresszesen töltöttünk. Külön alkalommal tartottak erőfitogtatást a baráti haderők, s más időpontban a karhatalmista pufajkások. Emlékeim szerint az a sportpálya, ahol a tank egy hosszú ideig díszelgő girlandot rajzolt a vörös salakon, miközben tornyát a kollégium felé fordította, akkor kosárlabda pálya volt.

Talán november 4.-től az osztályunk imaláncot szervezett a diák kápolnában. Azokban az időkben volt egy kis zsebnaptárom, amelybe nap, mint nap egy-két mondattal bejegyeztem a legfontosabb dolgokat. Sajnos, ma már reménytelen ennek a dokumentumnak az előkapása. Az egyik oka az, hogy kb. 10-12 költözésem volt Pannonhalma óta. A marxizmus-szenilizmus pedig olyan kegyetlenül koptatja az emlékeimet, hogy a "kis noteszemre" tulajdonképpen (eigentlich) nem is igen emlékszem. Egy darabig biztosan vezettem naplót, de arra meg Hesz Pubi nem emlékezhetne, mert az úgy harmadikos korunkban lehetett. Ez utóbbi talán még fellelhető lenne, de abba csak személyes jellegű dolgokat jegyeztem fel. Én egyébként elég gyanakvó és óvatos próbáltam lenni, mivel a mi családunkban is elég gyakori volt a politikai megtorlás. Mikor egyetemista koromban ('63-ban) kiengedtek Németországba, és Bulóval folytatott előzetes konzultációt követően levélben kapcsolatot vettem fel Janóval kint, a levélváltást is elégettem, csak a tartalmát mondtam el itthon Bulónak.

Érd, 2009. január 4.

6. Gereben Ferenc I.B

Pannonhalmára 1957. februárjában kerültem, a megüresedett helyek egyikére, és ott eltöltöttem két és fél évet.... Az első félév, az nagyon gyötrelmes volt, ott egy iszonyatosan nagy, egyhónapos hátránnyal indultam, nagyon sokat kellett pótolnom. Mert a fiúk végig tanultak Pannonhalmán, ott a forradalom alatt sem volt szünet, Szombathelyen viszont annál inkább. Pannonhalmán a forradalom egy napig tartott, akkor a diákság levonult a faluba, a gimnázium levitte a lobogóját, tartottak egy közös ünnepséget, a falusiak traktorral lehúzták a vörös csillagot a szovjet hősi emlékműről, és a fiúknak ez nagyon tetszett! És utána a bencés tanárok nagy igyekezettel egyben tartották az ifjúságot, és tanítottak minden nap, hogy leszereljék az ifjúság harci kedvét. Mert hát ők feleltek azért, hogy ez a sok gyerek ott, háromszáz fiú, ne keveredjen különösebb bajba! De hát kitették a faliújságra a forradalom híreit – hát én ugye akkor még nem voltam ott, csak a társaim mesélték – hogy a pesti eseményekről, amit a Szabad Európa és a többi rádió jelentett, arról az igazgatónk készített mindig egy hírösszeállítást, és kitette a faliújságra, hogy a gyerekek mégis tudják, hogy miről van szó. Sok pesti fiú volt a diákok között. Voltak, akiket meglátogattak a szülei, hogy mi van a gyerekekkel, és voltak, akiket el is vittek nyugatra! A mi osztályunkból is mentek ki, én az ő helyükre kerültem. A forradalom hála Istennek Pannonhalmán nem járt emberhalállal...

De tavasszal azért mi sem úsztuk meg szárazon, 57 márciusában a pufajkások rajtaütésszerűen kijöttek Győrből és nagy házkutatást tartottak nálunk! Talán tudja, hogy a pannonhalmi bencés apátság egy nagy épületkomplexum egy domb tetején, na és száz vagy hány pufajkás jött ezt az egészet átvizsgálni, a pincétől a padlásig! Ezek ott mindent átkutattak! És ez volt a MÚK-nak az idején, úgy emlékszem, március 13-án. A „Márciusban Újra Kezdjük”, volt egy ilyen mozgalom... És ezért március 15-e előtt megelőző csapásokat mért a Kádár-rendszer azokra a személyekre és intézményekre, amelyek potenciális veszélyt jelentettek a számára. Na most Pannonhalma, a „hegyre épült város”, ez egy ilyen veszélyforrás volt! És hát most képzelje el, hogy oda ezek a pufajkások állig felfegyverkezve jöttek, géppisztoly volt náluk, a fegyverhez póttár, emellett revolver volt mindegyiknek az övé, na és hát persze gumibot. És egy géppuska volt egy teherautó tetején, az nekiszegezve a kapunak, az autó kint állt, a kapu előtt... És egy rádiós kocsí a szomszéd dombtetőre ment fel, ott, ahol a Milléniumi Kápolna van. És akkor ezek mindent átfésültek! Olyan sok rossz arcú embert egy rakáson ritkán lát az ember, mint amilyeneket akkor láttunk! Főleg a civil detektívek között, akik velük jöttek. Ezek vigyáztak ránk, a civilek! Mert minket – persze az órákat lefűjták – betereletek bennünket a földszinti mozi-terembe, mi Teleki-teremnek hívtuk, ott elfért az egész diákság, ez

akkora... És közben a pufajkások átkutatták a hálótermeket, az osztályokat, a főmonostort, stb. És akkor hát ugye mindenki átgondolta, hogy mondjuk nincs-e nála levél, fénykép stb., amibe beleköthetnek. És voltak olyan fiúk, akik galacsinná gyúrtak egyes zsebükben hordott papírokat, és amikor ezek a rossz arcú pofák másfelé néztek, beledobták a lámpaburákba. A lámpák tányér alakú falikarok voltak, úgy kellett dobni beléjük a papírgombócokat, mint a kosárlabdát a kosárba...

És akkor kettesével ki kellett mennünk a folyosóra, a falhoz állítottak minket, arccal a fal felé, a falhoz kellett tennünk a tenyerünket, és ott két pufajkás (vagy detektív?) végigmotozott minket. Bár nem vertek meg minket, de ez életre szóló élményem marad... Mindez fél napig tartott! És akkor, amikor végül is ennek vége lett, akkor elmentek. Tehát úgy tudtuk, hogy lényegében megúsztuk a dolgot. Volt az egyik fiúnak, Magda Zsoltnak, egy prémes katonasapkája, orosz mintára – usankának hívták az ilyet –, a rendőröknek is volt régebben ilyen, meg a katonáknak is. És ez a fiú is később jött, előttem egy-két héttel, és azt mondta, hogy ezt a forradalom alatt szerezte magának. Ő azt állította, hogy harcolt is, de a házkutatásnál ez szerencsére nem volt téma! Volt egy ilyen rendőrsapkája, és azt elkobozták. Hagytak róla egy papír fecsin „igazolást” is, borzalmas volt a helyesírása!

Szóval azt hittük, hogy túl vagyunk az egészen És akkor délután, amikor stúdió, vagyis tanulási idő volt, irtózatossá ordítást hallottunk az udvarról, és akkor kirohantunk a folyosóra. És láttuk, hogy visszajöttek, egy pufajkás különítmény visszajött, és egy tiszt lenről pisztollyal a kezében hadonászik, hogy takarodjunk el az ablaktól! És akkor persze mi visszamentünk az osztályokba... És akkor egy fél óra múlva hallottuk, hogy elvitték az igazgatónkat! És azután nem sokkal már azt is tudtuk... hát azt, hogy mikor tudtuk meg pontosan, ezt nem is tudom, de az a lényeg, hogy ezek Győrbe vitték el szegényt, egy ponyvás teherautóval – de mire Győrbe értek, addigra már majdnem agyonverték! Szóval borzalmasan megverték! És kapott két évet, amit le is ült.

Még ott voltam, harmadikos diák voltam, amikor kiengedték és visszajött. És a rendtársai bent, a belső udvaron, a főapátság bejáratánál fogadták, sorban megölelték. Bement érte a rend nyugatról kapott autója Győrbe, és kihozta. Ez 59 tavaszán volt. És akkor mi diákok, legalábbis néhányan, valahonnan megtudtuk ezt, és mi is ott voltunk ennél a bensőséges fogadásnál, nagyon emlékszem erre a jelenetre. Beszéd, szónoklat nem volt, csak ölelés, ezt a bencéseknél „paxolásnak” hívják („Pax tecum” mondják, és megölelik egymást). Az egyik osztálytársam le is fotózta, a fénykép ma is megvan, és a hátán a dátum: 1959. március 14. Nagy öröm volt! Nagyon szerettük, mint igazgatót, bár nem tanított minket. Nagyon jó tanár volt, magyar szakos. Egy nagyon emberséges, jó kedélyű és jó humorú ember volt, Söveges Dávidnak hívták. És utána már nem taníthatott a gimnáziumban! Az volt a „bűne” tudtommal, hogy megtalálták a faliújságcikkeket, amelyben tudósították az

ifjúságot, hogy mi történt a forradalomban. A cikkeket persze nem történeti hűségük, hanem a „jaj a legyőzötteknek” elv alapján elemezték És példát kellett statuálni: valakinek ezekért a nem a hivatalos változatban elkészített beszámolóért fizetnie kellett, és hát végül is őt vitték el! És hogy két évet igazából, hogy miért kapott? Hát fenyegetésül! Hogy az egyház és az egyházi iskolák megtanulják, hogy ki az úr az országban!

(Részletek egy Gereben Ferencsel készült életinterjúból, In: Úton... Szeged, 2007.)

7. Görhely Sándor I.B

1956-ban tizenötödik életévemben voltam, nagyon kisfiú, emlékeim ennek megfelelőek.

Az első emlékem október 23-án késő délután arról szólt, hogy hallottam a fiúktól: Budapesten kitört a forradalom.

Következő emlék: Gelencsér /keresztnevére nem emlékezem, IV/A-s volt/ versenybiciklijével kiment Ausztriába. Ez az én szememben akkor nagyobb teljesítmény volt mintha ma valaki Pápuába utazna. Pár nap múlva a fáluba mentünk, az egész gimnázium, és a szovjet emlékmű ledöntésén vettünk részt. Első nekifutásban ez a ledöntés nem sikerült, később egy traktor érkezett, és az tudta kihúzni, ledönteni a vörös csillagos emlékművet. Október utolsó napjaiban szavalóverseny volt a Teleki teremben. Bennem egy életre szóló mély nyomot hagyott az öreg Kecskés előadásában Reményik S. Eredj ha tudsz....című verse. Azóta a versek irányába mindig vonzódtam.

A forradalom első napjaiban Kiszely Márk hozott magnófelvételeket a pesti utcákról, harcokról. Én nem hallottam a felvételeket, de a Kiszely Márkra mint egy hősre, úgy néztem fel. /Ma már Kiszely Istvánról – Feledy Zsoltról – homlok egyenest másképpen vélekedem/.

Az elsősök közül Zichy György disszidált. Úgy emlékezem, hogy november 24.-én vagy 25.-én jött érte az Édesanyja, egy vékony, magas asszony. Laci bácsival a hálóban a hajnali órákban /4 vagy 5 órakor / együtt ébresztették Zichy Gyurit ,és elmentek nyugatra. Kb. 10 éve találkoztam Svájcban a testvérbátyjával, Zichy Jánossal, aki bátyámmal, Tamással járt egy osztályba, és tőle tudtam meg, hogy György öccse már évekkal korábban meghalt.

Következő emlékem már a ruszlik megérkezése után, a Pannonhalmára történt „bevonulásukról” van. A kosárlabdapályára állt be egy tank, ott megfordult, barbár nyomát hosszú ideig lehetett látni. Akkor még vörös salakos kosárlabdapálya volt. Dél előtt kb. 10 óra lehetett. A Teleki terem előtt a földszinten sorba állítottak. Pufajkások érkeztek, gumibottal a kezükben, hátukon géppisztoly, méregettek bennünket, voltak öten-hatan, mindegyik rosszarcú, sötét alak volt. Én úgy tudtam, hogy a tankok oroszok

voltak, a pufajkások magyarok. Bennünket nem motoztak meg, de az épületet átnézték. Durva nyomot nem hagytak maguk után az épületben. Megdöbentők voltak a Söveges Dávid atyáról szóló, szóbeszéd útján terjedő hírek. Elvitték, agyba-főbe verték, veséjét leszakították.

Budapest, 2009. január 19.

8. Hertelendy Ádám I.B

(megkeresésekre nem válaszolt)

9. Hesz László I.B

Emlékezetem szerint 1956. október 24-én, szerdán szép napos idő volt, és mivel aznap eggyel kevesebb óránk volt, déltájban a várkerületen sétálgattam. Egyszerre sietős léptekkel érkezik hertelendi és vindornyalaki Hertelendy Ádám osztálytársunk a következő örömteli, László atya rádióján hallott hírrel: „Budapesten kitört az ellenforradalom”. Mielőtt bárki megkövezne minket, ez *nem* a gerői-kádári definíció volt. Egyszerűen, neveltetésünk miatt számunkra ez volt a *természetes* elvonatkoztatása annak ténynek, hogy Budapesten lövik a szovjet-hú egységeket. Azt gondoltuk, hála Istennek, megint 1919 gyönyörű ősze jöhet el.

Talán még ezen a napon ebéd, vagy vacsora előtt mondta az ebédlőt felügyelő bencés, hogy semmi okunk a nyugtalanságra azért, mert „Budapesten két kommunista csoport püföli egymást”. Sajnos csak a fél mondatra emlékszem már, a személyre nem, remélem, van aki erre is emlékszik.

Kíváncsi vagyok, megvan e még Csegezy Miklós apró notesze, melybe nap mint nap bejegyezte a történésekről egy-két mondatos világos és értelmes véleményét.

Az első napi *tévedés* után a forradalom napjait csodálatos eufóriában éltem át a második szovjet invázióig, amikor is a vasárnapi diákmisére feljövő győrszentmártoni osztálytársunk, Bagó Ferenc beszélt Nagy Imre miniszterelnök hajnali rádióbeszédéről. Előző nap még az addig kicsit szkeptikus László atya mondta boldog emlékü Mindszenty József hercegprímás délutáni rádióbeszéde után, hogy most már Ő is bízik a változásban.

Ötödikén reggel felváltva imádkoztunk a bazilikában a hazáért, erre azért emlékszem, mert engem prefektusunk elfelejtett leváltani, így majdnem lekéstem a reggeli végét. Csak 1990-ben jöttem rá, hogy imám meghallgattatott.

A forradalom utáni első ruszki házkutatáskor a „nagyok”, akik tudtak oroszul, lementek a várkerületen őrködő katonához beszélgetni, közben óvatosan sikerült egy döglött egeret a davaj-gitárjára kötözniük.

Végül egy valóban személyes utóéleti emlék: úgy beszéltük meg szüleimmel, hogy majd a november eleji látogatáskor hozzák le a télikabátomat. „Történelmileg úgy alakult”, hogy erre csak december elején került sor. Addig egy rövid viharkabátban és tréning-nadrágban fázogattam, hol jobban, hol kevésbé. László atya kissé rossznéven vette, hogy még a vasárnapi misén is ebben vettem részt.

Budapest, 2009. húsvét előtt

10. Kiss László I.B

1956. október első vasárnapja szülői látogatás ideje. Nagyon örültem Szüleim jöttének, mert én el akartam menni Pannonhalmáról, amit szívből jövő zokogással biztossá is akartam tenni. Szüleim is velem együtt könnyeztek, de a szülői meggyőzés erősebb volt, és maradtam. Ezek után hamarosan kitört a forradalom, novemberben már nem volt "látogató vasárnap" és én féltem. A következő emlék és tény talán hír-értékű. Bátyám Budapesten élte át a forradalmat és vele kitűnő levélkapcsolatom volt a következőképpen.

Valamelyik felettem járó gimnáziumi társam édesapja mozgópostás volt a vonatokon. Ő szedte össze a leveleinket és vitte fel Budapestre, és seminarista kispapok vitték el a címzettekhez, várták meg a választ és az megérkezett a mozgópostás édesapával Pannonhalmára. Kitűnően működött. A pannonhalmi események közül a temetőbeli halottak-napi megemlékezés maradt meg.

Az oroszok látogatásai. A bezárt vaskapu előtt mindig Anaklét és Ábel atyák fogadták a hivatlan látogatókat. A tanítás teljes szigorúsággal folyt. Tihamér atyánál próbáltunk legtöbbször sikerrel kibújni a felelés alól arra hivatkozva, hogy az oroszok látogatása megviselt bennünket. Emlékezetem szerint az egyik ilyen "megszállás" során egy orosz tank a tornaterem környékén egy víztározó fedőlapjára járt, ami megroggyant alatta, csapdának gondolva azonnal tüzelőállást vett fel, de miután nem süllyedt tovább, elmaradt a tüzelés.

Osztályunkból sokan elmentek a forradalom kitörése után Egy részük külföldre távozott.

December elején Édesapám meglátogatott, Győrből gyalog tette meg az utat a Kupacig. Haza akartam menni, de László atyával konzultált Édesapám és én maradtam.

December közepe tájékán kaptuk ki a karácsonyi szünetet, ami úgy emlékszem, január végéig tartott. Erre a hosszú szünetre leckét, feladatot kaptunk, amit visszaérkezésünket követő héten szóban és dolgozatban is számon kértek.

A pufajkások érkezése 1957. tavaszán, a megalázó falhoz állításunk, Dávid atya elhurcolása szomorú emlék. Dávid atya visszaérkezését lefényképeztem, sajnos Dávid atya látszik rajta a legkevésbé. A fénykép Gereben Ferinél megtalálható.

Babót, 2009. június 8.

11. Lambert Zoltán I.B

1956. október 23. Ezen a napon is fél 6-kor keltem, mert szeptember óta minden reggel 6 órakor a bazilikában Pammer Odiló atyának ministráltam. Ministrálás után fél 7 óra tájban jöttem vissza a reggeli stúdiumra. Az osztály előtt Pál Gábor, egymás között csak „Cinóber” osztálytársam, aki valószínűleg a mellékes helyiségből volt éppen visszatérőben, közölte: „Tudod mi a legújabb hír?” Válasz várása nélkül folytatta: „Pesten kitört a forradalom.” Hogy mit válaszoltam, arra már nem emlékszem, de azt hiszem, hogy hitetlenkedve fogadtam a szavait. Néhány nap múlva eljöttek érte a szülei, és hazavitték.

A következő történet pontos dátumára már nem emlékszem, de valószínűleg november 4. után történhetett.

Félbeszakadt a tanítás. Mindannyiunknak le kellett vonulni a földszinti folyosóra és ott, arccal a fal felé fordulva kellett várni, míg a szovjet katonák végigmotoztak bennünket.

Később tudtuk meg, hogy eközben néhány szovjet tank is feljött a hegyre. Csöveiket a monostor és a gimnázium felé irányítva a szovjet katonák az egész épületet átvizsgálták. Eredményként azt tudtuk meg, illetve én erre emlékszem, hogy a monostor pincéjében egy sokszorosító gépet (stencil-gépet) lefoglaltak és elvittek. A pincében a boroshordókat megtalálva részegre itták magukat. Az igazgató urat, Söveges Dávid atyát letartóztatták, és magukkal vitték egy katonai autóba tuszkolva. Utólag az a hír is elterjedt, hogy a falubeliek hallották az autóból Dávid atya hangját, ami arra utalt, hogy keményen bántalmazták.

Budapest, 2009. július 14.

12. Landy Gábor I.B

Sajnos, az 1956. októberi eseményekről csak halvány emlékfoszlányaim vannak. Oka lehet ennek, hogy a tájékoztatás elől meglehetősen el voltunk zárva a Kupacon, mondhatni a média is gyermekcipőben járt, hiszen TV gyakorlatilag még nem létezett, ahogy zsebrádió sem – így a hírek nem nagyon jutottak el hozzánk. A Pannonhalmán történt dolgokra valószínűleg azért emlékszem olyan homályosan, mert a beilleszkedés foglalt le – vírusos

májgyulladás miatt mintegy két-három hét késéssel érkeztem és kezdtem el a gimnázium első osztályát. Addigra jószereivel kialakultak a társaságok, klikkek. A beilleszkedés az előbb odakerülteknek természetesen könnyebben ment végbe.

A kommunista rendszer utálatát otthonról hoztam, valamint a lelkesen gyűjtött röpcédulákat is. 15-20 különböző példányom volt, akadt köztük terjedelmesebb, hártya vékonyságú, szöveges, illetve jobb minőségű papírra nyomott színes gúnyrajz is. Gyengébbek kedvéért megemlítem, hogy ezek a röpcédulák a „gaz imperialisták” által Nyugat-Németországban felengedett léggömbökből származtak, s a szocialista rendszer kifigurázását, illetve megdöntését célozták.

Én magam is gyakran láttam magasan repülni, és a napfényben csillogni ilyen ballonokat. Sajnos, röpcédula kiszórásnak nem voltam szemtanúja, bár találtam ilyeneket a határban. A birtokomban lévők többsége azonban nem saját gyűjtésem eredménye volt, hanem cserebere és ajándékozás révén jutottam hozzá. Nem emlékszem pontosan, de feltételezem, hogy gyűjteményem 1956. október-novemberében is gyarapodott.

Mindenesetre eléggé meg voltam ijedve, amikor Pannonhalmára is bevonultak az oroszok. A salakos pályára beálló tank lánctalpainak nyoma még 1960-ban is jól látszott.

Sajnáltam megsemmisíteni a röpcédulákat, de sem magamat, sem az atyákat és társaimat nem mertem kitenni annak a veszélynek, hogy a sok rendszerellenes irományt felfedezzék. Annak idején sokkal kevesebért is éveket lehetett kapni! Így aztán fájó szívvel elégettem a röpcédula gyűjteményemet. Ennek a színhelye úgy rémlik, egy felhagyott homokbánya vagy leomlott löszfalszerűség volt, valahol az arborétum közelében. Arra nem emlékszem, egyedül voltam-e, vagy voltak velem osztálytársaim is.

A pannonhalmi ünnepek, felvonulások, szavatelok annyira elmosódnak emlékezetemben, hogy csak akkor élesedik valamelyest a kép, ha valaki részletesen mesél az akkori eseményekről. Úgy gondolom, hogy több érdemleges mondanivalóm nincs a témában, s örülök neki, ha a fentiekből valamit használni lehet.

Keszthely, 2009. április 27.

13. Lábady Miklós I.B

Jóformán semmit nem tudok, és nincs adat a birtokomban az 1956-ban Pannonhalmán történekről. Amire emlékszem: 2 koma beállított egy autóval, ami tele volt stukkerral, és elmondták, hogy mi történt Pesten. Sokan körülálltuk őket, lángolt bennük és bennünk a honszeretet, ambicionáltak bennünket, hogy menjünk fel Pestre és harcoljunk a hazánkért. Másnap tudomásom szerint sokan lementek az állomásra, de már

nem indult vonat. Én nem voltam köztük, mert fiatal gyerek lévén anyám telefonált, hogy jön értem és elvisz haza. Ez néhány nap múlva meg is történt, és roppant bonyolult úton, püspöki segítséggel Till Jancsi barátommal és osztálytársammal együtt hazaértünk. Az apró részletekre már nem emlékszem.

Barcs, 2009. április 25.

14. Magda Zsolt I.B

A gimnáziumi tanulmányaimat Tatabányán, az ottani állami gimnáziumban kezdtem meg 1956. szeptemberében. Tatabányán éltem át a forradalom és annak leverésének napjait. Szüleim ekkor határozták el, megtudva, hogy Pannonhalmán a gimnáziumban a disszidálások miatt üresedés van, hogy átíratnak oda.

Ha jól emlékszem, már a karácsonyi szünet előtt ott töltöttem egy rövidebb időt. Mindenesetre az I. félévei bizonyítványomat már Pannonhalmán állították ki. Későbbi jövetelem miatt nem éltem át a forradalom alatt Pannonhalmán történeteket, amiket csak osztálytársaim elbeszéléseiből ismerek.

Pannonhalmán az osztálytársaimmal együtt éltem át a tavaszi házkutatás izgalmait. Ennek során lefoglalták a hálóban lévő faliszekrényben tartott téli sapkámat. Ez egy valódi prémmel bélelt "usanka" szabású katonasapka volt, amit Édesanyám varratott nekem, és nagyon hasonlított azokra a sapkára, amiket az orosz katonák viseltek télen. Biztosan ezért kobozták el. Már nem tudom, hogyan és kitől, de kaptam egy írógéppel írt „hivatalos” papírt arról, hogy a sapkát elvették. Persze, hogy sohasem kaptam vissza.

Hamilton, Ont. Kanada 2009. október 8.

15. Magyarosy András I.B

Elszeparálva a fictiont (mesét) a valóságtól, sok minden nem történt Pannonhalmán, azaz én nem emlékszem kiemelkedő dolgokra.

Én lent voltam mikor a ruszki szobrot lehúzták a traktorral. Volt kiabálás és minden más, aztán a kis úton hátul felmentem. Elég sokan voltak ott, közülük a nagy Pogányra emlékszem.

A zászlós-felvonulásos képen – többen mondják – én vagyok jelen, komoly analysis után azt mondom, nem én voltam, annak ellenére, hogy a kabát az 100% az enyém volt. De ez nem jelenti azt, hogy én vagyok, de azt se, hogy nem én vagyok. Úgy emlékszem rá, nem. Én Doromby Endrére gondolok.

Úgy gondolom, október 23. után, egy este fele lehetett, forradalmárok jöttek Gyórból. Többen voltak, és kézigránát volt az övükben. Bejöttek

az osztályba, én hátul ültem, és bizony nem tudtam mi újság, először láttam kézigránátot. Minden szó és felfordulás nélkül el is mentek. Az ablakunk Écs felé nézett, és ott láttam tankokat jönni november 4. után. Volt orosz tank a várkapunál, láttam Anaklét atyát és Ábel atyát ott beszélgetni, sötétes ködös idő volt. A Vár körül volt diákórség.

Aztán volt az egér story. Valaki leengedett egy döglött egeret egy tankra, a sportpályánál, vagy orosz katonára, nem tudom, de ebből nagy kavarodás lett. Azt mondták, a tankok csöveit a kolostora irányították. László atya szörnyen meg volt ijedve. Anaklét atya még jobban.

Jankovics Marci természetesen fictiont ír a könyvében, hogy Gálfy Dezső faláába az ávosok beleengedtek egy géppuska adagot. Ez nem volt a valóság! Én jártam a Dezsővel egy osztályba, és én voltam vele egy évig egy kettes szobában, negyedikes korunkba. Dezsőnek csak egy falába volt, és ezért sokszor jobban sántított, mert az feltörte a kis csonkot. Marci álmodik, ami jó, ha az álom egy szép nővel van. Nem a valóságot írta le. Semmi lövés sehol nem volt.

Mi is akartunk disszidálni, és volt egy titkos helyünk bátyámmal, Istvánnal a tornaterem körül, ott fent volt valami kis nézőhely, vagy mi. Már be voltunk csomagolva, merre megyünk, stb. De aztán kaptunk otthonról valami finom sütit, és lefűjtük a disszidálást. Úgy emlékszem, nagy probléma volt a kimenés, mert az atyák jól megnehezítették a ki-be menést. Ez is hozzájárult a maradáshoz, és úgy érzem, nem voltunk túl határozottak.

Mikor Söveges Dávidot elvitték, az a hír terjengett, hogy úgy verték útközben, hogy az écsi és nyúli emberek felfigyeltek rá. Ávos teherkocsival (ponyvás?) vitték. Gondolom, akik verték, most vezető pozícióban vannak. Ez csak az én véleményem. Én nagyon szerettem Dávid atyát, de sokat nem mesélt erről, csak azt, hogy akik verték, azok részegek voltak

Autóval mentem haza a téli vakációra, Losonczy papa vitt haza Tiborral, fiával. Az úton többször igazoltattak.

Ezekre emlékszem, mese nélkül.

Berkley, Kalifornia, 2009. május 10.

16. Müller Imre I.B

Én 1956. december 12-ig „félbejáró” voltam, Szalay Timótéknál laktam, de csak aludni mentem le a faluba. Januártól már kollégista lettem.

A forradalomról október 24-én reggel 6.45-kor értesültem a folyosón a „kis” Lehetitől, aki eggyel járt felettem.

Emlékeim:

A szovjet emlékmű ledöntése. Vele szemben laktam a sarkon, így mindent közéről láttam. A „kupaci” egyhengeres traktor húzta el, közben kiabáltak: „Dobd rá a kötelet, mintha Rákosi nyakára dobnád!”

Házkutatás. Nálam volt két kitűző, nemzeti színű zászlókon Petőfi és Kossuth fejjel, amiket a bátyám egy borítékban küldött Dombóvárról. Megmondtam, honnan van, nem volt semmilyen következménye. Magda Zsolt szekrényében találtak egy katonasapkát, ez kicsi kellemetlenséget okozott László atyának.

A földszinti könyvtár melletti olvasóteremből kinéztem a salakpálya felé, ahol egy tank állt. Egy mongol kinézetű katona meglátott és fenyegetően rám emelte a géppisztolyát, mire eljöttem az ablakból. Az I. emeleten a lépcsőház mellett, a hirdetőtábla előtt a IV.-esek zsugáztak, igen szemtelen kihívásszerűen. Egy kis mongol katona forgott körbe körülöttük géppisztollyal, és csak mosolygott. Az egyik nap, szép napos idő volt, „szabadságharcosok” jöttek, kedvesen elbeszélgettek velünk. Valaki feldobta őket (meghaltak). Nappal helikopterek köröztek, este tankok.

Hazaútazás. Orosznyelvű kísérőlevelet kaptunk, de nem volt rá szükségünk. Veszprémen és Dombóváron keresztül utaztunk haza, Strigens Arnolddal és Balthazar Zsolttal. Aznap este Balthazaréknál aludtunk és másnap reggel mentünk Arnolddal tovább Mucsira.

Dávid atya sajnálatos letartóztatását szomorúan vettük tudomásul. Mi szeretettel (de nem feltűnően) fogadtuk őt 2 év múlva, amikor hazajött.

Kaposvár, 2009. február 20.

17. Papp János I.B

Emlékszem a falubeli levonulásra és Kecskés szavalatára. Arra határozottan emlékszem, hogy Dávid atya – és talán mások is belesegítettek – kis "kommunikéket" írt a történt eseményekről, nyilván megszűrve. Nekik lehetőségük volt Bécsset és Szabad Európát, más angol adókat hallgatni, s valamilyen módon informálni a talán 250 fős diákságot.

Az oroszok általi kutatásra emlékszem, s tudom, hogy Ábel tolmácsolt nekik. Időpontjára nem emlékszem.

Márciusban – talán az elején? – mikor reggeli után felmentünk az ágyat bevetni, akkor láttuk, hogy a vár kerületén kutyás katonák vannak, akik teljesen körbe vették Pannonhalmát. Az ablakból kinézve láttuk, hogy a Szent Benedek szobrával szemben áll egy tank. Később mikor leküldtek az osztályból mindenkit a Jeges terembe, kimentünk a bejárat elé, ahol Lajos bácsi kétségbeesve magyarázott egy másik tank személyzetének, hogy ne álljanak a kiskaputól balra, mert ott egy hatalmas emésztőgödör volt, s félő volt, hogy beszakad. Laci bácsitól hallottuk később, hogy harmadik tank is volt a könyvtár sarkánál.

A házkutatás és igazoltatás?/ (mindenkinek csak a vasúti 33 %-os kedvezményes papírja volt!) során Dávid atyánál megtalálták az előbb említett kommunikéket. Én úgy tudom, ez is volt az egyik oka, hogy elvitték – lázítás miatt! Úgy emlékszem, Laci bácsi mondta, hogy néhány nap múlva az óráját és szemüvegét összetörve visszaküldték a Kupacra!

Mezőkövesd, 2009. április 22.

18. Pogány Péter I.B

Én a bátyámmal, Imrével együtt voltam Pannonhalmán 1956. őszén, ő negyedik volt, én elsősként akkor kezdtem a gimnáziumot. Sajnos, sokra már nem emlékszem mik történtek akkor, mert nagyon régen volt. Én már évtizedek óta távol élek Magyarországtól, Pannonhalmától, és nincs akivel az akkor történeteket felidézzem időnként. Abban biztos vagyok, hogy én nem masíroztam le a faluba, amikor a többiek elindultak, talán Győrbe.

Jól emlékszem az orosz tankok megérkezésére. Mindegyik tankos oriental [ázsiai] volt, és a tankok öregek, talán T34-esek voltak.

Imre bátyám elment Ausztriába akkor, majd onnan Amerikába. Én ott maradtam Pannonhalmán, nem disszidáltam, hogy apámnak és anyámnak otthon is legyen egy fia.

Emlékszem a karácsonyi szünetre való hazamenetelre. Mindnyájan kaptunk egy papírt a gimnáziumtól, amelyen magyarul és oroszul is szerepelt, hogy kik vagyunk, és milyen célból utazunk. Ezt eltettem és megőriztem, ma is megvan valahol, meg kellene keresnem. Mikor hazaértem Budára hallottam, hogy egyes barátaink eltűntek és soha vissza nem jöttek!

Ez a nagyon kevés maradt meg nekem akkorról.

Pittsburgh, PA USA, 2009. október 8.

19. Rednik András I.B

Mint izgalmas játék maradt meg bennem emlékként az 1956-os időszak, egy mozzanatot kivéve. 14 évesen nem is értettem mindent az egész történetből. A jól értesült pesti osztálytársaim már előző este suttoztak tüntetésekről.

A tanítás folyt, nagy szomorúságomra az orosz órákat is megtartották. Csenedesebb volt a gimnázium, de azt akkor nem vettem észre. Megszigorították a délutáni sétákat, csak a vár körül szabadott mennünk, később azt sem.

Emlékszem, egy alkalommal az Asztrik szobor környékén ténferegünk délután, amikor az Écs felé vezető úton két autó robogott egymás után, mint apró bogarak, és a géppisztolytűz pattogása hallatszott halkán. Nem tudtuk, ki üldöz, kit.

Egyszer voltunk a faluban rendezetten, kettős sorokban vonultunk le és vissza a zászlós falugyűlésre. Voltak szónokok, de, hogy kik és mit mondtak, már nem emlékszem.

Két ízben vették körül a várat katonák. Az első alkalommal csak egy tankra emlékszem, meg teherautókra. A második alkalommal sok tank jött, meg katona és kutyák. Ekkor „kipakoltak”, vagyis a kereszt előtt géppuskaállást építettek, majd felszólítottak hangosbeszélőn keresztül, hogy senki ne jelenjen meg az ablaknál, mert lőnek. Óra volt, már nem emlékszem, milyen. Szinte végtelen várakozás után megjelentek az osztályokban, kiterelték a népséget a folyosóra, ahol fal felé fordulva feltartott kézzel kellett állnunk. Mögöttünk sétáltak az örök. Emlékszem, egész csokor kézigránát volt felkötve az egyik derekára. Leginkább a kutyák ijesztettek meg. Két óráig is eltarthatott a dolog, mire elmentek. Csak később tudtuk meg, hogy Dávid Atyát elvitték. Hálótermeink fel voltak dűlva, némelyik matracot felhasították, a szekrényeket felfeszítették, mindent kiszórtak a földre.

Később a sok holland sajt, vaj, pástétom, amiket segélyként kaptunk, meg az atyák csendes szorongása uralta az életünket. Azt hiszem, édesapám jött értem. Karácsony előtt, vonattal mentünk haza, fegyveresek többször igazoltatták. Nagyon féltem. Szóba került, hogy maradjak végleg otthon.

Veszprém, 2009. június 29.

20. Siegler András I.B

Az 1956-os emlékekkel kapcsolatban már annyi befolyás ért, hogy nem tudom biztosan mire emlékszem igazán, és mi az, amit a saját átélésemhez képest kicsit másként, mástól hallottam. Abban biztos vagyok, hogy a faluba szervezeten vonultunk le, és a nagy Kecskés elszavalta a Nemzeti dalt. Mintha hangosítás is lett volna elég recsegősen. Az emlékművet a Hoffer traktor döntötte le, de nem tudom, hogy a tüntetéssel egy időben-e? Határozott emlékem van Gálfy Dezső bácsi (osztálytársunk apja) forradalmi élménybeszámolójára az osztály előtt. Meseszerűnek tűntek az ottani békéhez képest a budapesti harcok pusztításai, amit aztán a karácsonyi hazautazáskor a 49-es villamosról megtapasztaltam.

Az 57 márciusi házkutatásról az maradt meg bennem, hogy a földszinti folyosón a Teleki terem előtt sorakoztattak fel bennünket motozásra, miközben a Főmonostort kutatták át. Aztán talán a Jeges terembe és a teraszra tereltek, amíg a többieket kutatták át. Atrocitásra, durvaságra a katonák részéről nem emlékszem, bár sötét alakok voltak, ázsiai pofák és magyarok vegyesen. A főkapu előtt, a gyümölcsösben és a várkerületen a nyomaték kedvéért tankokat és géppuskásokat állítottak fel.

Hát ennyi maradt meg bennem az akkori eseményekről.

Budapest, 2009. január 4.

21. Simig András I.B

Nagyon nehéz számomra felidézni a több mint 50 évvel ezelőtt Pannonhalmán történeteket. De nem csak az eltelt évtizedek az okai ennek, hanem az is, hogy én nem vagyok a „szokványos” egykori pannonhalmi diák. Az első osztályt – amikor az 1956-os forradalom és az azt követő események történtek – Cziráki László atya osztályába jártam, majd a következő évet Tivadar atyánál, a II.A osztályban jártam. De annak az évnek a végén eljöttem Pannonhalmáról.

Két év alatt két osztályközösség tagja voltam. Szóval, nem volt alkalmam arra, hogy az érettségizettekhez hasonlóan még három évig ugyanabban a közösségben élve, rengetegszer felemléssük az akkor történeteket. Őszintén megmondva, azóta se kérdezte meg tőlem senki, egyáltalában emlékszem-e valamire?

Ezért csak képek villannak fel bennem: egy nagy ünnepi rendezvény a faluban, hazafias hangulat, szavalat, körben pár rendőr, akik az ünnepség végére eltűntek, mint a kámfur.

Sok fiú disszidált, szülők jöttek értük, elvitték őket. De a diákok is próbálkoztak szökéssel, ezért az atyák nagyon vigyáztak ránk, hogy meg ne lógjunk Nyugatra. A Főmonostor bejárati nagykapuja mindig zárva volt, és mintha a felsős diákok őrsége is álltak volna.

Egy másik kép: a diákothozon belső udvarra néző ablakából látjuk, hogy begördül egy Pobjeda típusú autó, és fiatal fegyveres forradalmárok szálltak ki belőle. Nem emlékszem, miért jöttek, talán menekültek már nyugatra, de csak rövid ideig voltak ott Pannonhalmán.

Többször jött katonaság, ávosok kutakodni. Arra emlékszem, hogy az utolsó ilyen alkalomkor pufajkások jöttek. Mindenkit letereltek a mozi terembe és csak igazoltatás után engedtek ki bennünket. Közben az osztályokat és a hálókat széthányták. Emlékszem, amikor később felmentem a hálóterembe, ahol aludtam, az ágyam teljesen szét volt dobálva.

Csak ennyi maradt meg bennem azokról az eseményekről, de mindig szívesen gondolok arra a két évre, amit Pannonhalmán (ahogy mi hívtuk, a „Kupac”) töltöttem.

Budapest, 2009. június 16.

22. Szép Ferenc I.B

1956 októberében egy tizenöt éves elsős gimnazista voltam Pannonhalmán, egy a Tisza és a Körös összefolyásánál lévő alföldi mezővárosból, Szentesről.

Október 23. után hamarosan országszerte megmozdulások voltak, talán Győrben is. Az egyik osztálytársunk bátyja (talán a harmadikos Kecskés?)

csapatot szervezett, hogy menjünk be Győrbe, különféle tevékenységekre. Én a pékeknek akartam segíteni. El kell mondanom, hogy Szentesen abban az utcában, ahol laktunk, a szemben lévő szomszéd családnak péksége volt. Náluk ismerhettem meg igazán a kenyeret, készítésének kellékeit, eszközeit, a kenyér készítésének folyamatát, a vele járó hosszas és áldozatos munkát. Ezért is fontosnak tartottam a pékek munkáját, hogy az embereknek a viharos időkben is biztosan legyen kenyerük. A dologból végül semmi sem lett, pedig tudtam volna kenyeret szaggatni is!

A forradalom harcok napjaiban a kollégiumi életünkben különösebb korlátozásokra nem emlékszem. De egyszer a délutáni sétáról beszélgetve (mármint arról, hogy a Hóman bástyára megyünk szétnézni a falura, meg Győr felé), Szulpic atya szelíden arra intett bennünket, hogy oda ne menjünk, mert „a golyó nem kopogtat”. Nem tudom ugyan, honnan jött volna a golyó, de végül nem mentünk a bástyára.

Truka Pista osztálytársam egy vagányabb fiú volt, és megkért – abban az időben, amikor a vasárnapi mise után „lehetett menni” nyugatra – hogy a szőrmebéleléses nagykabátomat adjam már kölcsön, mert ő is megy, és majd egyszer visszaadja. Nemsokára hozta is vissza a nagykabátot. Az elindultak „lebuktak”. Állítólag Écs vagy Nyúl után valahol vendégül látták őket, és amíg rántottáztak, értük mentek az atyák, visszahozták őket a Kupacra. Következményekről nem tudok.

Otthonról, meg általában, a hírek folyamatosan érkeztek, vagy rádióból, vagy telefonon, vagy levélben, vagy személyes beszámolóként. Például Cinóber (Pál Gábor) édesapja tartott beszámolót egy délutáni stúdiumon arról, hogy hogyan, milyen kalandos módon (gyalog, különböző közlekedési eszközökkel) jutott el fiához Pestszentlőrincről Pannonhalmára, és mi történik Budapesten.

Úti élményem nekem is volt.

Decemberben a vonaton történő egyedüli hazautazásomat özvegy Édesanyám még nem tartotta biztonságosnak. Ezért kihasználva, hogy abban az időben ismerősök kekszért Győrbe mennek, Győrig teherautóval, onnan vonattal értem jött. Pannonhalmáról visszafelé Győrben már vártak minket. A ponyvával fedett teherautó platója tele volt rakva kekszes dobozokkal úgy, hogy a hátsó oldal és a dobozok között – két oldalt, egymással szemben ülve – nekünk maradjon elég hely. Az a nagykabát volt rajtam, amit Truka Pista visszahozott. Egy huzamban, gond nélkül tettük meg az utat a bécsi úton (a mai 10-es út), az Árpád-hídon és a szegedi úton (az 5-ös úton) át hazafelé, a karácsonyi szünetre.

Pomáz, 2009. május 7.

23. Till János I.B

Elég nehezen szántam rá magam az írásra, mert nagyon nehéz leírni, hogy szinte semmilyen személyes emléket nem tudok több mint 50 év után tudatosítani magamban. Ismerek eseményeket, amiket osztálytársaimmal való beszélgetések során ők felidéztek, sőt tudom, hogy Dávid atyát elhurcolták a pufajkások, de mindezekről emlékeim nem maradtak. Viszont más a tudás, és más a személyes megélésből lerakódott emlék. Az igazság tehát az, hogy újat vagy mást, mint amit már mások leírtak, nem tudok közölni 56-tal kapcsolatban. Egyetlen határozott emlékem maradt, ez a karácsonyi hazautazással függ össze. Akkortájt még nagyon rendszertelen volt a vonatközlekedés, rengeteg igazoltatás volt, a disszidálni akarókra vadásztak, különösen a fiatalokra. Ezért az atyák elég jól megszervezték azt, hogy lehetőleg a gyerekek szülői kísérettel utazzanak. Lábady Miklós bonyhádi osztálytársam édesanyja jött értünk, nem korábban, mint a többiekért. Már decemberben voltunk és ő vitt haza minket vonaton.

Wemding, 2009. június 8.

24. Tóth Tibor I.B

(megkeresésekre nem válaszolt)

25. Zoltai Mihály I.B

Emlékeim a forradalomról és az azt követő időkről:

– Kecskés László „Talpra magyar” szavalata a Tanácsházánál hangzott el előttünk.

– Dátum nélkül: a folyóson sorba fel voltunk állítva, és egyesével szólítottak bennünket be az osztályba, ahol zsebünkből mindent ki kellett pakolni az asztalra és megnézték, mi van nálunk.

És amire több osztálytársam nem emlékezik, de bennem mélyen él:

Összehívták a diákokat a Teleki terembe, ahol két forradalmár akart a diáksághoz szólni. Nem voltak jól öltözve, az egyik az pisztolyt tett az asztalra és egymást próbálták rávenni, hogy mondjon valamit. Ez elég primitíven hatott és két primitív ember benyomását keltette bennem. A beszéd tartalmára nem emlékezem, de az előadók nem voltak szimpatikusak. Karácsonykor Édesapám és a harmadikos Szalai Béla édesapja igen körülményesen jutottak el Nagymarosról Pannonhalmára, hogy hazavigyenek minket. Édesapám útközben hazafelé még elvitt Pesten a Kilián-laktanyához. Hát amit ott láttam, Korvin köz, kiégett tank, a villamos síneken hatalmas törmelék halmok, de ez már nem pannonhalmi történet.

Nagymaros, 2009. március 14.

II.A osztály

Osztályfőnök és prefektus Domnanovich Ábel

Osztálylétszám 40, (ebből Pannonhalmán érettségizett 32), meghalt 9, nem kérhető fel 2, felkért 30 (ebből Pannonhalmán érettségizett 23), válaszolt 29.

1. Andrónyi Tibor II.A

Az 1956-os időkből egy nagyon élénken megmaradt emlékem van, mégpedig a karácsonyi hazautazásunk története. Nagy volt a készülődés a karácsonyi hazautazásra. Az atyák mindent elkövettek, hogy megszervezzék mindenki számára a biztonságos hazautazást, ami az akkor még elég rendszertelen közlekedés miatt nem volt egyszerű. Senki nem tudott biztosat, de nagyon vágyakozott már haza.

A budapestiek elindulása előtti napon, ebéd után megjelent Pannonhalmán Édesapánk egy teherautóval. Úgy emlékszem, a teherautó Molotov típusú volt. Arra kért, hogy szóljunk minden olyan iskolatársunknak, akik a Veszprémvarsány – Pápa – Jánosháza útvonal mentén laknak, és velünk hazajönnének. Gyorsan összeállt a csapat: Ódor Teri és Vikmon Magdi a IV.b-ből Jánosházára, Molnár Laci a III.b-ből Tüskevárra, Tamás bátyámmal (III.a) mi ketten Kertára igyekeztünk haza. Velünk jött még Megyeri Feri, bátyám osztálytársa a III.a-ból, és a II.a-ból Olajos Csongor osztálytársam. Összesen heten voltunk.

Pápán a kollégiumban felvettük az Iszkáizról és Kertáról ott tanuló lányokat és fiúkat, és velük együtt érkezünk meg az esti órákban Kertára. Vacsorázás közben megjötték Jánosházáról a lányokért és Tüskevárról Molnár Laciért. Így éjszakára már csak ketten maradtak nálunk.

Másnap reggel Édesapám Pannónia motorján elvitte őket a vasútállomásra, Bobára, ahonnan Csongor Celldömölkre, Megyer Feri pedig Zalaegerszegen át Dobriba folytatta útját. Szerencsésen mindenki hazaért.

Tapolca, 2009. május 11.

2. Baján György II.A

Mindig csodáltam azokat, akik emlékiratokat írtak, mi mindenre emlékeznek. Az én fejem meg manapság már – hát, hogyan is mondjam – nem az igazi. Azon kívül én egy meglehetősen későn érő típus vagyok – voltam, abban az időben egencsak „gyerekfejfel” éltem át a dolgokat, alig maradt meg valami bennem. Ami talán mégis:

Emlékszem arra, hogy még az oroszok megjelenése előtt, úgy október 28-a környékén összegyűltünk a Teleki teremben és Győrből jött karszalagos fiatal emberek adtak tájékoztatást(?) az eseményekről.

Emlékszem Hugóra, amint a helyzet komolyságáról beszél az ebédlőben, s mi röhögcsélünk, és a krumpli-pástétommal vagyunk elfoglalva. Szerintem fogalmunk sem volt a valóságról – legalább is az én közvetlen környezetemnek.

Emlékszem, amint az écsi országúton felvonulnak a tankok és mi félelemmel egyes kíváncsisággal figyeljük azokat a Várkerületről.

Emlékezem arra, hogy az intézet külső területén különböző pontokon őrséget kellett állnunk, hogy időben értesíteni tudjuk Ábelt, aki ugyebár tudott oroszul. Az őrségben többször is voltam, rendszerint Nagy Palival, illetve vele kapcsolatban rémlik valami. Kurva hideg volt! Amikor felértek a tankok, úgy hozta a sors, hogy én a bejáratnál voltam poszton, s majd összesz...tam magamat, mert a tank csak jött-jött, míg végre egy nagy fékezéssel és lengéssel úgy állt meg az ajtó előtt, hogy csöve a fejem felett nyomta a kétszárnyú ajtót. Se holt, se eleven nem voltam, de akkor már futva jött Ábel, és talán még valaki. Próbáltak beszédbe elegyedni a felszabadítókkal, én meg remegő lábakkal elhúzhattam valami védettebb és kevésbé exponált helyre.

Emlékezem arra, hogy a tankok cirkáltak a gimnázium útjain, s nekünk ki sem volt szabad nézni az ablakon. Ez utóbbit csak azután tartottuk be kínos pontossággal, miután a harmadik emeleti folyosó egyik ablakában megjelenő fej hatására odapörkölt valami agya ment ázsiai.

Az osztályból akkoriban senki nem disszidált, érettségi, egyetem után is csak ketten (Nagy Pali Németországba és Németh Tóni Svédországba) mentek ki.

Budapest, 2009. február 23.

3. Bitvai István II.A

Nekem valóban csak emlékfoszlányaim vannak, valószínű ilyen a memóriám adottsága. Meg még egy valami: én második osztály után eljöttem Pannonhalmáról (egy nagyon jó osztályba kerültem a Toldi gimnáziumban, osztályfőnököm neve Antal József volt), így aztán nem volt részem abban a 2 évben, ami alatti az ottmaradt osztálytársaim a történeteket újra meg újra átbeszélhették.

Azt tudom, hogy a "kötelező" megmozdulásokban, mint például levonulás a falu forradalmi ünnepségére, vagy a temetőbe, részt vettem, de nincs emlékem róluk

Amire legélénkebben emlékszem, az a forradalom kitörése utáni harmadik, vagy negyedik nap, talán október 25-26-án történhetett

Abban a teremben, ahol a mozi előadások voltak, este Vanyó Tihamér földrajz tanárom tartott egy ismertetést a „hadi helyzetről”. Behozta magával Nagy-Magyarország falitérképét, és azon magyarázta a lehetséges hadmozdulatokat. Elmondta, hogy a Kárpát-medencét védő hegyek nem hozzánk tartoznak, tehát azok védelmi vonalként nem jöhetnek számításba. És akkor mondta, ami még ma is a fülemben cseng: „... és kévem nézzék, a többi az egy lavov” (erősen raccsolt az atya), ami védhetetlen. Pontosan elmondta, hogy a szabadságharc halálra van ítélve. Emlékszem, vagy két hétig nagyon haragudtam rá, hogy elvette a lelkesedésünket. De igaza lett! Arra is emlékszem, hogy egy hónap alatt 36-szor ettünk krumplit (számoltuk!) valamilyen formában, valóságos krumpli mérgezőségem volt! Még az is bennem él, hogy hallani lehetett a tankok dübörgését, ahogy többször is felkapaszkodtak a meredek úton a Főmonostorhoz. Egyébként Tihamér atya mondta valamikor már tavasszal azt is, hogy újra fognak jönni a tankok, ők mindig tudják, mikor indulnak el Győrből, és az okos ember egy ilyen eseményre felkészül, megsemmisíti a veszélyes dolgokat. Vannak emlékeim arról is, hogy voltam kapuórségen (éjszaka is), talán többször, de ez már a forradalom leverése után volt, amikor már menekülők is érkeztek, és egy-egy éjszakai, vagy rövidebb pihenő után tovább indultak. Az atyák attól tartottak, hogy valamelyik kalandvagyó fiú csatlakozik a menekülőkhöz. Ennek megakadályozását szolgálta a kapuórség. Csak azok a fiúk mehettek el Nyugatra, akiért a szülei, vagy azok meghatalmazottjai jöttek, de páran mégis megszöktek.

Budapest, 2009. július 2.

4. Czinege Imre II.A

Egy életre szóló élmény 16 évesen átélni a 20. századi magyar történelem legnagyobb eseményét, a forradalmat. Több mint ötven év távlatából az egyes napok történései már nem annyira pontosan élnek emlékünkből, de azok hangulatát ma is könnyű felidézni. Természetesen még ugyanazokról az eseményekről is más-más emlékeink vannak, ezért jó, ha többen elmondjuk ugyanazt. Ezekből a töredékekből állt össze e rövid megemlékezés is.

A forradalom kitörését óriási lelkesedéssel fogadtuk. Fülünkkel tapadtunk a rádióra, aztán rohantunk egymásnak újságot a híreket. Az egész osztály lázban égett, alig tudtunk nyugovóra térni. A következő napokban a Pannonhalmi Gimnázium szigorú rendjét semmi nem törhette meg, de a tanítás és tanulás mellett azért izgatottan követtük az eseményeket. Ezekről a napokról sokan sokat írtak már, de számomra legemlékezetesebb a november 4-i hajnal maradt. Prefektusunk, Ábel atya fél öt felé felébresztett, és beültetett a szobájába a rádiót hallgatni, amíg ő a reggeli miséjére ment.

Csak annyit mondott, hogy valami történt, figyeljem az eseményeket. És ez valóban egy életre szóló élmény maradt. Hallgatni Nagy Imre utolsó segélykiáltásait, az ismert rádióbeszédet, várni, hogy valami majd történik. De a segítség nem érkezett, a rádióban egyszerre csak más hangok szólaltak meg. A forradalom leverése megkezdődött.

1956 izgalmas napjaiban volt fizika óránk Legányi Norbert atyával. Nekünk akkor nem nagyon volt kedvünk tanulni, Norbert atyának viszont az volt a véleménye, hogy az ezeréves monostorban a rendet minden körülmények között fenn kell tartani. Így aztán elkezdte az órát, amelyen éppen az Atwood ejtőgéppel kapcsolatos kísérlet volt a téma (aki már elfelejtette, ezzel a keresőszóval megtalálhatja a kísérlet leírását). A lényegre már nem emlékszem, de valahogy időt kellett mérni, amelyet mi a metronóm ütéseinek számolásával határoztunk meg. Először talán véletlenül tévesztettük el a számolást, de utána haszontalan módon megszerveztük egy pillanat alatt, hogy az osztály fele például nyolcat, a másik fele kilencet mond. Ettől aztán kezdett kudarcba fulladni a kísérlet, ami Norbert atyát is nagyon idegesítette, és emlékeim szerint ingerülten kifakadt, talán az osztályból is kiment. Ettől aztán nagyon megszeppentünk, és Ábel atya tanácsára a következő órán az osztály nevében bocsánatot kértem tőle. Erre rendkívül önkritikusan reagált, és magát is hibáztatva hasonlóan elnézést kért tőlünk. Ezután az incidens után gyökeresen megváltozott a kapcsolatunk, sokkal emberibb, megértőbb lett hozzánk, és nagyon megszerettük. Emberi nagyságát a főpáti székben mutatott viselkedése alapján mindenki láthatta, de hogy kicsiny dolgokban is ilyen módon tudott reagálni, azt mutatja e rövid történet.

Az utána következő két hétben még reménykedtünk. Hallottunk híreket a budapesti harcokról, elhittük, hogy a hegyekbe menekült néhány ember le tudja győzni a ránk küldött iszonyatos haderőt. Aztán ezek a remények is elhaltak, és maradt a néma csend. Ekkor kezdtük el gyűjteni a forradalom írásos emlékeit. Néhányan az osztályból tanultunk gépelni, a forradalom alatt megjelent újságokból, kézzel sokszorosított lapokról elkezdtük kimásolni, és indigóval öt példányban sokszorosítani a verseket. Illyés Gyula „Egy mondat a zsarnokságról” című költeményével kezdtük, majd Benjámin László, Jobbágy Károly, Tamási Lajos, Zelk Zoltán verseivel folytattuk. A „Piros a vér a pesti utcán” megrázó sorait szinte mindnyájan kívülről tudtuk. Egy kevésbé ismert vers is előkerült az emlékek közül, Nádler Pálma: „Az ártatlanok forradalma” című költemény. Ennek utóirata a legmegrázóbb: „1956 november 4-én hajnalban férjével Hruby Ottóval együtt édesanyját is agyonlőve mindnyájukat halva találták szobájukban.” Ma a vers a legtöbb 1956-ot bemutató gyűjteményben megtalálható, de az akkori másolat mindennél többet mond hibáival, elütéseivel együtt is.

Ezeknek a verseknek azonban lett egy érdekes utóélete. Valamikor 1957 márciusában egy hideg reggel arra ébredtünk, hogy tankokból és

teherautókból álló konvoj közeledett Győr felől. Lassan haladtak a hegy irányába, egyre félelmetesebben látszottak az ágyúcsövek és a teherautókra szerelt géppuskák. Ábel atya kiadta a parancsot, hogy mindenki tüntesse el a forradalommal kapcsolatos írásokat, emlékeket. A nálam lévő versektől azonban nem tudtam volna megválni. Kettőbe hajtva éppen belefértek a görög nyelvkönyvem borítója alá. A gondosan kék papírba kötött könyveink hátoldala és a kötés közötti rés kitűnő rejtékhelynek látszott. Mire összekaptuk magunkat, már meg is érkezett a különítmény. A tankok tüzelőállást foglaltak el a hegy körül, géppuskákat telepítettek a kolostor épületei közé, majd bejöttek a teherautók és leugráltak a pufajkások. Bennünket durván beteltek a tornaterembe, öreink géppisztolyokat szegeztek ránk. Ott maradtunk délutánig, míg el nem mentek. Az osztályban és a hálótermekben borzalmas felfordulás várt bennünket. A fiókok, szekrények kiborítva, ágyneműnk, ruháink a földön, minden személyes tárgyunk átvizsgálva. Első pillanatban a görög könyvemet kerestem. Ott feküdt a földön, és hűségesen őrizte a titkát. Nem találták meg, volt az első gondolatom és ez megnyugtató. Az akkori eseményekre visszagondolva azonban rosszabbul is folytatódhatott volna a történet, ha megtalálják. Hiszen szegény Dávid atyát, igazgatónkat már azért is félholtra verték és börtönbe zárták, mert a könyvtárban az évezredes rend szerint őrizték a forradalom alatt megjelent újságokat, és azokat megtalálták. Mi lett volna, ha ezek a versek is a kezükbe kerülnek? Azonnal lehetett volna belőlük ellenforradalmi összeesküvésre, szervezett ellenállásra utaló bizonyítékokat kreálni, és látványos pert folytatni az egyházi iskola tanárai, diákjai ellen. Ettől megóvott bennünket a Gondviselés, a verseket pedig azóta is úgy őrzöm, mint életem egyik legbecesebb emlékét.

Győr, 2009. május 21.

5. Csányi István II.A

1956-ban Pannonhalmán voltam 16 évesen, elkülönítve a forradalmi eseményektől, mint mindenki, aki akkor ott volt diák. Az a kevés esemény is többeknek nagyon sokba került. Némelyiknek saját elhatározásán kívül is. Utólag látszik, amit akkor azt hiszem nem nagyon érzékelünk, hogy mennyire el voltunk szigetelve. Nem csak a külvilágtól, hanem egymástól is, még osztályon belül is. A többi osztálytól meg különösen. Valahol érthető.

1. A bencések 2-3 évvel azelőtt kapták vissza az államosított gimnáziumot. Volt bennük, ha nem is félelem, de tartózkodás, bizonytalanság, tapogatózás.
2. Felvettek egy csomó olyan gyereket, aki deklasszált szülők gyermeke volt, sőt akiket más gimnáziumba fel sem vettek volna.

Igyekeztek ezeknek segíteni, de gondolom tartottak attól, hogy téglák is bekerülnek az osztályokba.

3. Maradt a csendes egyensúlyozás, kevés információ, jobb, ha mindenki minél kevesebbet tud másokról, különösen a társai szüleinél, akik esetleg nem sokkal előbb a rendszer ellenségeinek számítottak. Bizonyos fajta önvédelem volt ez, amire akkor bizony szükség volt.

Egyszer kellett levonulnia az egész gimnáziumnak a faluba, a Tanács Házából hirtelen átkeresztelt „Községháza” elé, egy nagygyűlésre. Ott az egyik negyedikes diákot valaminek megválasztották (sem a tisztséget, sem a diák nevét nem tudom), igazában ő sem akart lenni semmi megválasztott. Sodorták az események. A szerencsétlent november negyedike után elvitte az ÁVO (alighanem 1957. tavaszán).

A papok, amennyire tudtak, óvtak bennünket, megtettek minden lehetségest a semlegességért. A legfőbb eseményeket faliújságra írták ki, különböző híradásokból (magyar és nyugati rádiókból és újságokból). Tisztában voltak azzal, hogy az ifjúságot valamilyen módon tájékoztatni kell, ha nem akarnak általános zúgolódást. Ezt találták ki, mint megoldást, ami igazában be is vált. „Nemzetőrök” jöttek okítani bennünket, természetesen még november 4. előtt. Nem tudom, hogy hívták-e őket, vagy csak jöttek. Engem egyébként a frász kerülgetett, amikor az egyik a kézigránát működését magyarázta, és szedte szét az első padosor előtt az osztályban. Örültem, hogy az utolsó sorban ültem. Nekem nem hiányzott ez az oktatás. Azt hiszem, a többi osztálytársam is így volt ezzel. Egy 15-16 éves mégis csak gyerek, hiába gimnazista. A papok is csak ímmel-ámmal engedték meg ezt a fajta propagandát, és valószínűleg csak azért, mert egy-két előbb végzett, volt diákjuk tartotta, vagy szervezte a bemutatót. Úgy látszik nekik (mármint az atyáknak) már volt sok-sok kellemetlen tapasztalatuk.

A harci zajokat tartalmazó magnó szalagok lejátszása csodálkozással töltött el bennünket. Főképp géppisztolysorozatokot hallottunk, furcsa volt, és szinte hihetetlen. Mi, akkori 15-16 évesek háború alatt születünk. Azokra a kisgyermekkorai zajokra már nem emlékeztünk. Utána, 1956-ig pedig ilyen nem volt.

Vissza a faliújsághoz. Ez a visszafogott, faliújságos információközlés be is vált. Még akkor is, ha néhány nagyon kemény következményt így is el kellett viselni.

Egy 15-16 fős csoport, harmadik–negyedik osztályos fiú disszidált, az egyik vasárnapi nagymise alatt. Amin valójában mindannyian felháborodtunk. Állítólag a misére vonulás alatt váltak ki a sorból, valamelyik folyosó részen, és megszöktek. Néhány tanár utánuk eredt motorkerékpárral és autóval már a mise után, de eredménytelenül tértek vissza. Nem sikerült őket utolérni. Később rádión üzentek jelígés üzenetben, hogy szerencsésen kijutottak Ausztriába. Az üzenetből rájuk lehetett ismerni. Erről nagyon keveset tudok, nem tudom, hogy a kósza hírekből mi a valóság.

Dávid atya, (az igazgatónk) elhurcolása, és félig agyonverése, 1957. elején, az ÁVO bosszúálló tobzódása volt. Két hullámban jöttek.

Alighanem az első hullámban rejtették el a pisztolyt az ágyában. A második hullámban pedig „megtalálták”. Már azt is hallottam, hogy röpiratokat találtak a szobájában. Akkoriban a pisztolyos variáció terjedt köztünk. Nem tudom melyik az igaz. Vagy mindkettő?

A diákok közül „csak” egyet-kettőt vittek el, teljesen ártatlanul, de úgy látszik, mindenkit meg kellett félemlíteni. Velük nem tudom mi történt, és azt sem tudom, hogy név szerint kik voltak.

Érdekesnek tűnik utólag, hogy amikor jöttek (már november 4. után) 1957 tavaszán házkutatást tartani, nem féltünk. Azon már túl voltunk, hogy mindenkinek be kellett menni a Teleki terembe, összeszedték a személyi igazolványokat, és egyenként megnézve mindenkit, adták azokat vissza, egyszerre csak egy embert kiengedve a teremből. Ekkor szűrték ki a fentebb említett egy-két diákot. Név szerint tudták, kit kell kiemelniük. Honnan tudták? A többi diák szemmel láthatólag nem érdekelte őket.

A Boldogasszony kápolna felé eső domboldalon, a milleneumi emlékmű előtti gyümölcsösben, fel voltak állítva a gimnáziumra irányított, az ÁVO által telepített géppuskák, legalább három-négy, amit a gimnázium ablakaiból látni lehetett, de lehet, hogy több is volt. Mi meg kiültünk az osztálytermek ablakába. Onnan néztük őket, mint érdekességet. Nem volt veszélytelen játék. Addig nem is tudtam, milyen egy géppuska.

Lehet, hogy részünkről ez teljesen logikus viselkedés volt, hiszen nem tettünk semmit. Nem is volt rá lehetőségünk. Szinte bezártságban éltünk az események alatt. Gondoskodtak róla az előljáróink.

Egyéb emlékeim csak (onnan is csak-egy kettő) a téli szünetre való hazautazásról vannak. Ha jól emlékszem, december 16-án engedtek haza bennünket.

Akkor láttam a szétlőtt, és félig lerombolt Budapestet, amikor a Kelenföldi pályaudvarról át kellett villamosoznom a Nyugati pályaudvarra. Szerencsére a 49-es villamos, ha ritkán is, de már járt, legalább is döcögött. Zsúfolásig tele volt, alig fértünk fel rá. Az átutazott városrész borzalmas, förtelmes, félelmetes és nagyon csúnya látvány volt. Kilótt tankok a Gellért téren, leomlott házak a körúton. Nagy hatással volt rám a látvány. Mindig is irtóztam mindenféle rombolástól. Ez azóta is így van. A fegyverektől meg még inkább irtózom. Egyáltalán szerencse volt, hogy járt már villamos.

Akkor értettem meg igazában, hogy miért adtak nekünk orosz nyelvű igazolást arról, hogy hol tartózkodtunk az utolsó hónapokban. Azt hiszem, Abel osztályfőnökünk ötlete volt. Nem tudom. Az is lehet, hogy csak a mi osztályunk kapott ilyet? Ezt sem tudom. Tanáraink, úgy látszik, jobban ismerték a helyzetet, mint mi.

Egy élmény, ami megmaradt: (ez igazában nem Pannonhalma, csak a közbenső téli szünet, ezért nem törlöm ki innen). Abonyban, amikor

leszálltam a vonatról, volt autóbusz, nem úgy, mint most. Most nincs. Így, akkor már csak egy kilométert kellett gyalogolnom a három helyett. Kemény tél volt, az utakon 10-20 centiméter vastagon letaposott hó. A busztól hazafelé menet, már elhagytam a templomot, elhaladtam a Szelei úti iskola előtt is, ahova általános iskolás koromban jártam. Addig nem találkoztam senkivel, pedig még csak este hat óra körül járt az idő. Igaz, akkor december közepén, már sötét este volt, de az utcai világítás jobban működött, mint valaha. Majdnem nappali világosságot jelentett a teljesen havas táj az utcai lámpákkal. Az addig látottakon, a budapesti romokon elgondolkodva bandukoltam.

Egyszer csak egy motorkerékpár zúgásra lettem figyelmes. Kizökkenett a gondolataimból. Megijedtem, de kár volt. Egy oldalkocsis motorkerékpárral járórozó, „szórakozó” orosz katona volt. Amikor mellém ért, és meglátott, befékezett, előadta a mutatványát, helyben megfordult a letaposott kemény havon, és visszaindult a templom felé. Lehetett vagy tizennyolc éves, kb. két évvel idősebb, mint én. Bizonyára nagyon tetszett neki a saját mutatványa, és élvezte is. Én nem annyira. Akár le is lőhetett volna, 4-5 méter távolság volt közöttünk. Lehet, hogy éppen a sapkám, apám vasutas egyenruhájához tartozó „usanka” tetszett meg neki, amilyen őrajta is volt? A fazon egyforma volt, a szín különbözött. Az enyém sötétkék, az övé sötétzöld. A lényeg az, hogy mentünk mindketten a dolgunkra, mindenféle affér nélkül. Mentem tovább haza, az ijedség után. Hazáig már senkivel sem találkoztam. Szüleim nem tudták, hogy mikor jövök, így nem is vártak. Nem lehetett őket előre értesíteni.

Hosszú téli szünet volt. Január végén kellett visszamennem Pannonhalmára. Ez sikerült is. Akkorra már valamennyire konszolidálódott a helyzet. Le is zajlott rendben a tanév, én év végéig orosz helyett angolt tanultam Alajos atyánál.

Egyéb apróságok, amik felrémlenek:

- Kitódulunk a bástyára, nézzük a szemközti domboldalon Veszprém felé száguldó tankokat. Mindez már november 4-e után, tehát valószínűleg szovjet tankok voltak. Jellemző, hogy a tankok sebességét saccoltuk meg. Közben persze tisztában voltunk a helyzettel, de minden veszélyérzet nélkül. A bámészkodás nem sokáig tartott, mert valamelyik atya elparancsolt bennünket onnan mondván, nehogy bele lőjenek a tömegbe. Ez a veszély szerintünk nem állt fenn, hiszen egy 60-70 kilométer/óra sebességgel vonuló tankoszlop nem valószínű, hogy nekiáll lövöldözni.
- A nagy „letámadáskor”, amikor Dávid atyát is elvitték, aknakeresőkkel járkáltak a pincékben, az udvaron. Nem találtak semmit.
- November negyedike után korlátozták a sétáinkat. A faluba például nem volt szabad lemenni. Persze voltak, akiknek a korlátozás nem mondott semmit. Két osztálytársam, (az egyik a Gallina Zoli, a másikat nem tudom ki volt) a Boldogasszony kápolna melletti domboldalon sétált le a falu felé.

Nem volt szerencsénk. Pufajkások elkapták őket. Dagadtra gumibotozott tenyérrrel jöttek vissza. Még jó, hogy elengedték őket. De erről inkább a szenvedő alanyok tudnának többet mondani.

Azért nagyon foglalkoztatott bennünket november 4-e után, hogy mi lesz. Tihamér atya vevő volt a témára. (Egyébként sok más témára is, ha egyszer-egyszer el akartunk bliccelni egy földrajz órát). Úgy látszott akkor, hogy az ő véleménye szerint az „ügynevezett nyugat” fegyveresen is segíteni fog. Arról beszélt nekünk, hogy lehetségesnek látszik az ország kettészakítása a Duna mentén. Nem tudom volt-e akkor ennek valamilyen reális esélye, ki tudja, mi lett volna azután?

Budapest, 2009. március 3.

6. Csizmadia István II.A

Bizonyára többen is hivatkoznak életkorukból fakadó feledékenységükre, én is így teszek. Egy kis agytorna után a következők jutnak eszembe.

Stipsicz nevű diáktársunkra emlékszem, aki a forradalom alatt negyedikesként többször szerepelt. Másoktól hallottam, hogy bevásárolták a falu Forradalmi Bizottságába is. Érettségi után többször is olvastam a Népsportban róla, a Budapesti Építőkhöz jégkorongozott.

A szökések, disszidálások megakadályozására az iskola kapuőrséget állított. Rám is sor került. Ennek a tevékenységnek az összefogója Rozmán Tivadar atya volt.

Azokban az időkben rengeteg tejes ételt ettünk, tejet kaptunk. Állítólag a II. világháborús készletekből, tejporból készültek, amiket Vöröskeresztes adományokból kaptunk.

Emlékszem Szécsen Gábor osztálytársunkra, láttam, amikor Esterházy Pál herceg érte jött és magával vitte, állítólag Olaszországba.

Úgy emlékszem, 1956 novemberétől általános országos sztrájk volt, nem közlekedtek sem a vonatok, sem a buszok. De azért ki-ki megpróbált hazajutni néhány napra, a korábbi november 7-i ünnep (és tanítási szünnap) ürügyén. Az iskola kreált valami igazolvány félélet, melyben orosz nyelvű szöveg is volt, felszólítva az igazoltatót, segítse az igazolt diákot a hazautazásban.

Közlekedési eszköz nem volt, viszont az egyik fehérvári diák (a kis Viniczay?) orvos édesapja szerzett egy nyitott teherautót (novemberben!), és azzal hazafuvarozta a fehérvári fiúkat. A nevek többségét tudom ma is, mintegy tízen voltunk.

Emlékszem arra a napra, amikor Dávid atyát Györbe szállították. A pufajkások tankokkal jöttek fel, és házkutatást tartottak. Az egyik közülük – megtudva, hogy fehérvári vagyok – Kaszap Istvánról vitatkozott velem.

Székesfehérvár, 2009. július 10.

7. Deme Lajos II.A

A faluba levonulásról, ahol a Kecskés szavalt, annyit, én úgy emlékszem, hogy a kupaci traktor akkor nem tudta ledönteni az emlékművet, csak a csillagot a tetejéről.

Arra is emlékszem, hogy mindenkinek le kellett vinni az ágyából egy matracot a tornaterembe, ahol az ideiglenes éjszakázók azon, mi pedig 2 db hosszában berakott matracon aludtunk. Első időben csak a távozni szándékozó diákok hozzátartozói aludhattak ott, majd később mások is.

Egy élményem van, amikor az egyik budapesti csoportból egy vagy két fiatal fickó (kb. 17-18 évesek) bejöttek a kollégiumba, és ott mesélték, hogy hogyan mászott ki az égő ruhájú orosz gyerek a tankból.

Arra is emlékszem, hogy az első házkutatáskor, ami még 1956-ban volt, az osztályok előtt orosz katonák álltak. Akkor még tudtam oroszul és az ott levő kirgiz, vagy tatár katonától megkérdeztem, mit keresnek. Erre ő, azt nem tudja, de valójában úgy tudta, hogy Szuezből vannak. Magyarországról nem is hallott, tehát egy friss gyerek lehetett és nem itt állomásozó. Ki volt dekorálva lógó nyeles kézigránát(okk)tal, (nem tudom, egy vagy több), de egyet szétszedett és megmutatta, hogy hogyan és mitől robban. Ez aztán annyira elvette a kedvem a katonaságtól, hogy nem is voltam egy napot sem, hála Istennek.

Ennyit tudok a meglevőkön kívül hozzátenni. Gondolom, mások is leírták világosan Dávid atya mondását: attól még, hogy Budapesten két kommunista banda egymást lövi és gyilkolja, Pannonhalmán minden a normális kerékvágásban fog menni.

Budapest, 2009. június 10.

8. † Gallina Zoltán II.A

1954-ben a hetedik elvégzése után Koszter atya ajánlotta, hogy jelentkezsek majd a nyolcadik után Pannonhalmára a Bencés Gimnáziumba. Nyáron el is vitt kirándulni, hogy nézzem meg leendő iskolámat. Pannonhalmán Legányi Norbert fogadott bennünket, és vezetett körbe az intézetben. Őt nagyon rideg embernek láttam, nem imponált nekem, később tanított is, igazgató, majd főapát lett. Bajtay Orost is akkor ismertem meg, aki még Sopronban volt növendéke Koszter atyának. Ő egy jovialis, folyton dohányzó ember volt, későbbi hittanárom.

1955-ben felvételiztem Budapesten a Pannonhalmi Bencés Gimnázium humán tagozatára. A felvételem nem sikerült valami jól, de felvettek.

Szeptemberben megjelentem Pannonhalmán, a körülményekre a túl sok új benyomás miatt alig emlékszem. A prefektus Ábel atya lett, fiatal, frissen végzett lelkes bencés, aki egyben népszerűsége törekedett köztünk, ugyanakkor szigort is mutatott. Ez többé-kevésbé sikerült is neki. A szobája

az egyik háló mellett volt és egy kis leső ablak nyílt a hálóterembe, amin át tudott nézni. Volt rádiója, amit esténként bekapcsolt és az akkor népszerű Luxemburg rádiót hallhattuk.

1956 októberében nagy volt a lelkesedés, de a tanítás rendben folyt, mivel az intézetnek saját áramfejlesztője volt, így az áramellátás zavartalan volt.

Ábel már korábban megengedte, hogy a szobájában bütyköljek egy rádiót, amit a cipőtisztító dobozomba szereltem, és fejhallgatóval tudtam hallgatni esténként. Ezt sokat hallgattuk azokban az időkben.

Egy tüntetésfelére mentünk csak le a faluba egyik délelőtt, akkor maradt el pár óránk.

1957 tavaszán négyen elmentünk a szomszédos erdőbe sétálni, és egy lövészgödörben egy rendőr feküdt, én megjegyeztem, hogy „ni, egy Kádárhuszár”. Meghallotta, és bekísért bennünket a gyórszentmártoni őrre. A négy közül csak Marschalekre emlékszem. A többieket elengedték, engem ott tartottak és egy hatalmas pofonnal indítottak. Egy dagadt rendőr vezette a kihallgatást. Mondta, hogy vessem le a cipőm, de mondtam neki, hogy még fel kell gyalogolnom a dombra, ezért úgy döntött, hogy a tenyeremet üti gumibottal. Sajnos köztünk volt az íróasztal, és én kicsit félrehúztam a kezem, ő lesújtott és szétverte a tolltartó készletet. Utána egy pufajkás segített neki, aki fogta a karomat, majd cipóra verte a bal tenyerem, megpuskattal vesén vágta. Miután észhez tértem elengedtek. Miután jócskán késtem, jelentkeztem Edvin atyánál, aki akkor igazgató volt, de nem büntetett a késésért. Később őt is elvitték, megverték elítélték, persze alaptalanul. Ekkor kezdődött a háromnapos lelkigyakorlat, ezért a többiekkel nem tárgyaltuk meg az ügyet.

Amikor a pufajkások megszállták az intézetet, mindenkit a Teleki-terembe vezényeltek és megmotoztak, a dagadt rendőr megismert és kiállított, nevetve üdvözölt, mint régi ismerőst.

Emlékezetes volt még az, amikor Homolya kovás pisztolyát csattogtattuk lámpaoltás után és a helyettes prefektus Zerind próbálta megfékezni a társaságot, elvéve a pisztolyt, ő is csattogtatta, mondván, hogy ő ráér. A pisztoly hatalmas durranással elsült. Gondolom a sok szikrától a lerakódott kénes töltet berobbant. Soha nem felejttem el, ahogy Zerind ott állt füstölgő pisztollyal a kezében. Persze utána odarohant az egész prefektusi kar, volt nagy vallatás, de nem derült ki, hogy mi is történt.

Egy darabig az 1960-as években átutazóban találkoztam pannonhalmi osztálytársakkal, azután csak a 20 éves találkozóra „tolakodtam” be. Az emlékek megszépültek, utána rendszeresen részt vettem a találkozókon, s egyre büszkébb lettem, hogy pannonhalmi diák is lehettem. Most elhatalmasodott betegségem miatt nem biztos, hogy megérem a tervezett közös emlékirat megjelenését.

Kalocsa, 2009. január 30.

9. Garamszegi Pál II.A

Nekünk diákoknak akkoriban nem volt rádiónk (zsebrádió még nem létezett), így csak prefektusunk, Ábel atya útján jutottunk a külvilág híreihez. Tőle hallottunk először arról, hogy Pesten valamilyen zavargások vannak, később mintha rádió ostromáról is szólt volna, és aztán a forradalom győzelméről már mindenki beszélt a gimnáziumban.

Valamikor ezekben a napokban, amikor Győrben már a forradalmárok uralták a helyzetet, de még november 4-e előtt, kijött Győrből két korábbi bencés diák. Minket, diákokat összehívtak a Teleki teremben, és ők ismertetést tartottak nekünk az eseményekről. Az egyik volt diák mintha az előző évben végzett Kovács Attila lett volna.

Akkoriban volt egy időszak, amikor az atyák attól tartottak, hogy a diákok megszöknek. A bejárati nagy kovácsoltvas kaput ezért bezárták, és a diákokból őrséget szerveztek. Az őrséget egy- vagy kétóránként váltották. Én is voltam ilyen kapuőrségen.

Valamikor a forradalom leverését követően nyugat felé tartó menekülők is megjelentek Pannonhalmán, de általában csak nagyon rövid időt töltöttek ott. A diákok közül többen szüleikkel disszidáltak, de a mi osztályunkból nem ment el egy fiú se.

Nagy élelmiszerhiány volt akkoriban, még krumplit is csak nagy nehézségekkel, eldugott falvakból lehetett beszerezni. Ebben Botond atya és Modeszt atya nagyon ügyes volt. Ha a környéken sikerült krumplit szerezni, akkor a főapátság pótkocsis traktorával mentek érte, és a felsős diákok rakodtak. Egészen tavaszig rengeteg krumplit ettünk.

Jöttek adomány élelmiszer csomagok is, volt bennük sárga ömlesztett sajt, tejpor, meg valami kakaópor féleség. Reggelire ilyen gyanús színű kakaót kaptunk. Édességcsomagok is jöttek a Vöröskereszt útján Belgiumból, amiket szétszítottak a diákoknak.

Pár csomagban a küldő címe is benne volt, egy-két fiú levelezni is kezdett a csomag küldőjével.

Karácsonyi szünetre hamar elengedtek bennünket. Úgy szervezték meg, hogy a Budapesten túliak egy nappal korábban elindulhattak. Nekem sikerült kisírnom, hogy a korábbi indulók között lehettem. A Keletre futott be a vonatunk, és az állomásról kilépve azonnal egy ott őrállásban lévő szovjet tankot pillantottam meg. Onnan aztán HÉV-vel sikerült hazamennem Gödöllőre.

Márciusba pufajkások szállták meg Pannonhalmát. Minket letereltek a Teleki terembe, ahonnan mindenkit csak motozás után engedtek ki. Akkor vitték el Dávid atyát, az igazgatónkat.

Budapest, 2009. július 27.

10. † Homolya István II.A

Először is bemutatkozom: Szabó Mária vagyok, Homolya István felesége. A levelet, amely a pannonhalmi diáktársnak szólt, megkaptuk, sajnos főleg én, mert a férjem súlyos beteg.

A levelet természetesen megmutattam neki, néhány sort el is tudott olvasni belőle, azután felolvastam, illetve elmondtam neki a tartalmát, és kiemeltem a benne foglalt kérést, a visszaemlékezéssel kapcsolatban. Noha olykor a régi történésekre egy kicsit jobban emlékszik, mint például arra, hogy volt-e ebéd, amikor kérdeztem, hogy emlékszik-e azokra a különös időkre, ugyan igennel válaszolt, azonban nagyon kevés, amit el tudott mondani, például, hogy valóban elindultak Győrbe, kokárdát viseltek, de azt, hogy melyik atya volt velük, már nem tudta megnevezni.

Érdemben többet nem tudott mondani. Úgy láttam nagyon jól esett számára, még ebben a nehéz helyzetében is, hogy levelet kapott és érdeklődést, ha ezt mondani nem is tudta.

Budapest, 2009. május 27.

11. Jankovics Marcell II.A

Az október 23-i események hírére felbolydult az iskola. 24-én ebédnél Söveges Dávid igazgató arra várva, hogy a háromszáz gyerek hagyja abba a zsvivajgást és belefoghassunk az ebéd előtti imába, kifakadt: „Nem értem, miért kell azért lármázni, mert két kommunista banda Pesten veri egymást!” Hamar megváltozott a véleménye.

Részt vettünk a falu forradalmi ünnepén. Az egész iskola menetoszlopban, forradalmi rigmusokat skandálva vonul le a falu főterére. A helybeli hatalmasságok jelenlétében a falubeli fiatalok és néhány negyedikes sodronykötelet hurkol a szovjet emlékműre, és traktorral a földre rántják. A helyi rendőrök – jelvénytől és rangjelzéstől megfosztott egyenruhában – haptákban állnak, s együtt énekelik velünk a Himnuszt.

Október 28-án írom haza: „A posta a levelem nem tudja elvinni, ezért az Atya viszi el. Talán Ti tudjátok a legjobban, milyen világrengető események folynak le. Borzasztó az aggodalmam a haza és Ti irántatok. Ti remélem, jól vagytok. Nálunk az élet régi medrében folyik tovább, erőltetett tanulással és nagy izgalommal. Rendkívüli a lelkesedés. Tökéletesen tájékoztatva vagyunk a magyarországi eseményekről. Ha egyszerre 10-15 helyen hallgatják a rádiót, többet tudnak. Mindenki azt mondja, most jobb lenne otthon lenni. Nagyon reménykedem most, hogy Apikám jön.”

Iskolánknál meg-megállnak a Nyugatra menekülők. Közöttük három Corvin-közi harcos egy félig szétlőtt Pobedán. Nyomukban üldözőik: oroszok és pufajkások. A felsős diákok közül sokan nekivágnak a határnak.

1956.XI. 14. „Megkaptam a táviratot, nagyon megnyugodtam, természetesen 10 nap késés után, és nem tudom, most mi van veletek. Mi majdnem száz százalékosan megvagyunk egészségben és békében. Tanulunk rendszeresen, csak a felelés szünetel. Orosz nincs. Elkezdtem a franciát, mint kötelező nyelvet. Mindenki azt tanulja, amit akar. [....] Itt is megfordultak, nem is egyszer orosz és magyar páncélosok, sőt láttunk helikoptert is. Oroszok majdnem mindennap itt vannak. Iskolánk létszáma 8-cal leapadt.”

Ezekben a napokban az eszem a disszidáláson járt. Ma már nehéz megmondanom, miért nem mentem el, hiszen elég sokan elhagyták közülünk az iskolát, és a fővároshoz képest a határ is közel volt. Menekülőkkel teli teherautók is útba ejtettek minket, bizonyára arra is lett volna mód, hogy viszonylag kényelmesen jussunk el a határig. A legegyszerűbb válasz az lenne, hogy gyáva voltam hozzá, elnézőbben fogalmazva magam irányában: eléggé okos ahhoz, hogy felmérjem a kockázatát. Egyedül nem merem nekivágni a nagyvilágnak 15 évesen, nyelvtudás nélkül. Nővérem, Eszter értem akart jönni, csak Apám könyörgésére mondott le arról, hogy magával vigyen. Ha értem jön, mentem volna lelkesen, örömmel.

1956. XI. 20. „Villany nincs mindig. Van kapuórség, a lógó diákok ellen. Ma éjszaka én is megyek másfél órát, ½2-től.” Lógás: irány a határ. Kettesével örködünk. Mintha két 15 éves második vissza tudna tartani náluk idősebbeket! Senki sem egyedül vágott neki. Eddig negyedikes és harmadikos fiúk mentek deklasszált családokból. Szapáry grófra emlékszem név szerint. [....] De jöttek is Budapestről. Egyről tudok legalább, aki részt vett a forradalomban. És a pannonhalmi gimnázium bizonyult alkalmas búvóhelynek a számára. Azt nem tudom, hogy az adminisztráció (kijelentkezés a pesti iskolából, átigazolása hozzánk) hogyan intéződött el.

A forradalom alatt és után, amikor szünetelt a tanítás (ha nem tudtunk rendesen készülni az áramszünet miatt) gyertyafény mellett kártyáztunk és sakkoztunk. December 14-én, tekintettel a szénhiányra, hazamehettünk.

A vonatút vissza Pannonnalmára most és a következő alkalmakkor elég nyomasztó volt. Pufajkások igazoltatnak mindenkit, néha a szemünk láttára tartóztatnak le egy-egy gyanús utast (még folynak a disszidálások). Korunk és úti célunk miatt mi is gyanúsak vagyunk. Ha Budapesten vagyok állandóra bejelentve, miért Pannonnalmán járok iskolába? Hol van az iskola? Ahá, szóval Győr mellett. Onnét már csak egy ugrás a határ, ugye?

Az 56-57-es tanévben a forradalom leverése miatt mindkét bál (az őszi „kisfarsangi” és a tavaszi farsangi) elmaradt.

1957. kora tavasz. A MUK miatt ideges kormány orosz katonákat, állig felfegyverzett magyar karhatalmistákat küld farkaskutyákkal Pannonnalmára. Páncélautók vesznek körül bennünket. Az épületre ágyú és géppuska szegeződik. Általános házkutatás és testi motozás. Az összes diákot és prefektust levezénylik a mozi-terembe [Teleki-terem]. Egyenként engednek ki bennünket, ahol két katona végigmotozott, és egy sebtiben

felállított íróasztal mögött ülő, kifejezetten rosszarcú karhatalmista tiszt felveszi adatainkat. Ezalatt az épület összes termeiben folyik a házkutatás. Söveges Dávid igazgatót a matracában talált 56-os versek miatt letartóztatták. (Három évet kapott).

Minden tragédiának van komikus oldala. Egy karhatalmista sorozatot eresztett iskolatársunk faláába, mert a felszólítás ellenére nem volt hajlandó kijönni a szekrényből. Eltekintve ettől alapos munkát végeztek. Az egyik egyenruhás nyomozó a fiókomban talált műanyag Kossuth-címer szegélyéről letörte a gyászszalagot. (Ilyeneket a forradalom leverése után lehetett kapni, a Kossuth címer viselését még egy darabig túrték.) Ahogy felenged az „ostromlók” feszültsége, elkezdenek velünk, gyerekekkel barátkozni. Közben a Főapátság épületében folytatják a kutatást. Egy pufajkás közkatona, hogy néhányunk előtt szakértelmével dicsekedjék, szétszed és összerak egy kézigránátot. Udvariisan nézzük, mit csinál. A mi részünkről viszont az orosz kiskatona az érdekesebb. Valamelyikünk, hogy próbára tegye, vagy fitogtassa nyelvtudását, szóba elegyedek eggyel. Legnagyobb megdöbbenésünkre, tényleg azt hiszi, hogy Szeuzben van.

Ezt a történetet mások novemberre helyezik. Ennek ellentmond, hogy novemberben még nem lehetett gyászkeretes Kossuth-címerem. Azt azonban nem zárom ki, hogy két látogatást mosok össze, és az oroszok, köztük a magát Szeuzbe képzelő kiskatona nem akkor, hanem még novemberben járt nálunk. Őt egyébként megértem. Képzeljünk el egy besorozott magyar parasztfiút 50 évvel ezelőtt, négy elemivel, valahonnan az Isten háta mögöttől. Megmondják neki, hol fogják bevetni. Repülőre ültetik, és elviszik máshová. Tegyük a kezünket a szívünkre: tudni fogja, hogy hol van? Ugyancsak tavasszal történt, hogy Gallina (a „Tyúk”) néhányadmagával sétálni megy. Meglátja a falusi rendőröket, azokat, akik letépett parolikkal és felségjelekkel, vigyázzállásban nézték végig a szovjet emlékmű ledöntését, amint ismét teljes díszben járőröznek arrafelé. Kiszaladt a száján az akkor népszerű szitokszó: „Kádár-huszárok”. Sajnos, hallótávolságon belül. A két rendőr azonnal lekapja, beviszi az őrsre, és gumibottal mindkét kezét dagadtra veri. Miután elengedték, egész délután a mosdóban ül, és faarccal áztatja őket hideg vízben.

(Jankovics Marcell: Lékiratok, Budapest, 2008)

12. Kardos Dezső II.A

Emlékszem, gyönyörű, meleg őszi nap volt október 23. Nyitott ablakok mellett ültünk, tanultunk délután az osztályban, amikor felhallatszott a falurádióból a felhívás: A Rádiónál harcolók tegyék le a fegyvert!

Aznap, vagy másnap este Győrből forradalmárok érkeztek motorral, és a mozi-teremben tartottak ismertetést a helyzetről. Másnap délelőtt ugyan itt

Tihamér atya tartott előadást, melyben történelmileg értékelte az eseményeket, vázolta a nagyhatalmi lehetőségeket. Végkövetkeztetése az volt, hogy a mi dolgunk a nyugodt tanulás.

Emlékszem, hogy Botond atya hozott pesti magnófelvételeket az elszórt lövöldözések hangjaival. Hallgattuk a rádióban (talán Ábel atyánál?) Mindszenty szózatát. A negyedikesek adták a helyi nemzetőröket, akik próbálták megakadályozni a szökéseket, disszidálásokat.

Karácsonykor Pestig én is kísérettel utaztam, azt hiszem a központi rendházban(?) aludtunk, és reggel mentünk tovább, ki-ki a maga vonatán. Jó szolgálatot tett az iskola által kiadott „menlevél”, engem is igazoltattak, amikor januárban a győri vonatra felszálltam. Az osztályunkban fényképezőgépe csak Korzenszkynek volt, de ő inkább művészi felvételeket készített.

A forradalom alatt Ábel atya önkéntes imaórákat szervezett a diákothton kápolnájában az elején este 10 óráig, majd a november eleji zűrös napokon egész éjjel, egy óras vagy félórás váltással.

Debrecen, 2009. június 15.

13. Korzenszky Miklós II.A

Reggel, október 24-én az ebédlőben igazgatónk, Söveges Dávid atya – talán szó szerint – a következőket mondta: „Azért, mert Budapesten két kommunista csoport lövi egymást, azért nálunk az élet nem áll meg. Tanítás lesz...”

Aki tudott rádiót hallgatni, megpróbálta követni a budapesti eseményeket. Hallottunk arról, hogy Győrött megalakult a Forradalmi Tanács. Az a Szigeti Attila lett a vezetője, akit Kapuvárról, gyermekkorom helyéről ismertem még, országgyűlési képviselő volt (és két vagy három évvel azelőtt egy tihanyi motorverseny alkalmából Tihanyban, a domboldalban, az ő sátrukban aludtam...)

Majd két vagy három nap után az egész iskola felsorakozott, osztályonként, egymás után levonultunk a községháza elé, ahol valamilyen megemlékezés? népgyűlés? volt. Forradalmi tanácsot választottak. „A várbeli diákok közül is egyet!” – kiáltotta valaki. Erre – nem tudom, hogyan esett rá a választás – az akkor éppen negyedikes Stipsicz (József?) lett a bizottság tagja. Kecskés László (egy évfolyammal járt fölöttem, b-s volt) elszavalta a Nemzeti Dalt. Elénekeltek a Himnuszt. Utána fegyelmezetten visszavonult az egész csapat a „várba”, az iskola folytatódott.

Hogy melyik napon volt, pontosan nem emlékezem – a történészek feljegyzései pontosan megmondják – késő délután az iskola hangszóróin keresztül (volt akkor még „iskolarádió”) Mindszenty hercegprímás beszédét

hallgattuk a hideg osztályteremben. A fűtéssel (szénnel fűtöttek) nagyon takarékosan bántak. „Először tájékozodom...” – bennem ez rögződött.

Nem történt ezután semmi. Egyik nap Budapestről egy teherautóval megjelent Kiszeli Márk – akkor még bencés – aki nekünk, a vaskapu előtt álló gyerekeknek mesélt arról, hogyan szállították kórházba a sebesülteket, hogyan hagyták abba az oroszok a lövöldözést...

Vasárnap volt, november 4. Osztályfőnök-prefektusunk, Domnanovich Ábel azzal jött be a nagy hálóterembe, hogy Budapestet orosz csapatok közelítik meg. A forradalmat leverik.

Ezután bizonytalan időszak következett. Néha fel-feltűnt valaki, aki magát forradalmárnak mondta, és Nyugat felé tartott. Egy alighanem vasárnapi délelőtt felkerekedett egy csapat diák, gyalog indultak világgá. Rozmán Tivadar felült a Pannónia motorkerékpárra, és Écsnél visszafordította őket.

Hogyan hagyták el az iskolát többen, pontosan nem emlékezem. De a „történelmi családok” tagjai: Szécsen (osztálytársam volt), Zichy és még jó párán a tanévet már nem fejezték be Pannonhalmán.

Bizonytalan volt minden. Napközben nem volt villanyáram, este öt óra körül indították be a Csejder-völgyben az apátság villanyfejlesztőit, s halványan világító lámpáknál tudtunk tanulni.

A karácsonyi hazautazás útközbeni és otthoni élményei közé tartozott a Nyugat felé özönlők serege. Kapuváron néha csapatokban lehetett látni az embereket, akik a határon át akartak menni.

Különösebb félelem nem volt senkiben. Pannonhalmán egy időben – hideg, csikorgó, havas tél volt – éjszaka a harmadikos-negyedikos diákok mellé be voltunk osztva mi, másodikosok az éjszakai „járőrszolgálatra”. Valami gyakorló puska-félére emlékezem, az volt az idősebbek vállán. A gimnázium főbejárata mellett tanyáztunk, a pedellus szobája előtt.

A legemlékezetesebb esemény márciusban történt, a nagy házkutatás. A dátumra nem emlékezem. Reggel karhatalmisták, pufajkások érkeztek, egy tank a Kosaras-dombra állt, egy a könyvtár sarkához, a harmadik a gimnázium sarkához, a Szent Benedek szobor elé. A Boldogasszony kápolna és a gimnázium közötti domboldalon egy géppuskát állítottak föl. Bennünket, diákokat összegyűjtöttek a Teleki terembe, órákon keresztül voltunk ott összezsúfolva, amíg a házkutatás a diákotthonban és a gimnáziumban be nem fejeződött. Motozás után jöhettünk ki egyenként a teremből. A hálóban az éjjeliszekrényem fiókjában volt Forte-film néhány tekercs, még kibontatlan: valamennyit kihúзва, tönkretéve találtam...

Ebédidő tájt (?) eltűntek a házkutatók. Hallottuk, hogy ittak bort bőven a főmonostor pincéjében a könyvtár alatt... Meg hogy elvittek egy használhatatlan, régi stencilgépet (sokszorosítót): tilos volt mindenféle sokszorosítás. Mesélik, de alighanem összerosódnak az emlékek, mert Marcián atya akkor Győrött volt, nem Pannonhalmán: a szekrényét kinyitva

ott láttak egy elbújt embert – a szekrénybe beállított tartalék mûlábára fogták a géppisztolyt!

Nem sokkal a házkutatás után visszajött egy teherautó néhány pufajkással, és keresték „az olasz gimnázium igazgatóját”. Söveges Dávid atyát letartóztatták, elvitték: éveken keresztül azon a heverőn aludtam gimnáziumi igazgatóként 1979-1989 között, amelyben állítólag az Illyés Gyula verset („Egy mondat a zsarnokságról”) megtalálták legépelve. (Kétlem, hogy ilyen műveltségük lett volna, hogy ezt a verset ismerték – esetleg valakitől „fülest” kaphattak, hogy ott érdemes keresni... Minden elképzelhető.) A délutáni ún. munkás-vonattal Győrből Gyórszentmártonba érkezők beszámoltak arról, hogy Nyúl után, ahol az országút és a vasút jó néhány kilométeren egymás mellett megy, láttak egy teherautót, a platóján egy papot vertek. Dávid atya volt.

Valamikor, nem tudom pontosan, mikor, de a fülemben van Csóka Lajos atya hangja, amikor az egyik történelem órán a Kozma Andor A karthagói harangok című versét (tiltott költemény) olvasta, amelynek az alábbi az utolsó négy sora:

Nem szól a professzor: ha még szólna: torkán

Kitörne, mely fojtja, a zokogás-orkán.

Ül sokáig némán, sóhajt keserveset:

"S Karthágó elesett."

Tihany, 2009. augusztus 10.

14. Madarász György II.A

Én 1956-ban kerültem csak Pannonhalmára a II. a-ba, tehát még nagyon zöldfülű voltam októberben. Legnagyobb személyes élményem az volt, hogy Ábel atya megengedte, hogy a szobájában hallgassuk a rádiót. És mint talán többen is emlékeznek, legtöbbször az Egmont nyitány ment, ami azóta annyira összeforrt 56 emlékével.

Még talán azt említeném meg, hogy november elején a Szabad Európa rádió olyan rémhíreket terjesztett, hogy a „diákok Győr környékén harcban állnak az oroszokkal”. Ezt meghallották a szüleim és pánikba estek. A mi családunk is ki volt telepítve Budapestről Fegyvernekre, de valami csoda folytán Gárdonyiban lévő nyaralónk megmaradt és abban az időben ott laktunk. Apukám (akkor 52 éves volt, a táv kb. 90 km) a fenti hírek hallatán biciklire pattant, és szerencsésen megérkezett Pannonhalmára, pedig mindenütt orosz és magyar katonai ellenőrzési pontok voltak az utakon. Tudomásom szerint ő volt az első szülő, aki látogatóba jött október 23. után. És megnyugvással tapasztalta, hogy tanáraink erős kézzel kordában tartották a lelkesedésünket. De azért, ha jól emlékszem, a negyedikesek közül sokan disszidáltak a későbbiekben.

Én is ott voltam Marschalek Ákossal együtt azok között, akikkel Tyúk sétált, de szerencsére minket elengedtek.

Volt egyszer olyan parancs az atyáktól, hogy még az ablakon sem volt szabad kinézni. Szerintem ez akkor volt, amikor az ÁVO-sok körbevették az épületet november 4. után.

Nekem úgy rémlik, hogy ezen a napon kissé illuminált állapotban lévő ÁVO-sokkal a folyosón futottam össze. És ők értetlenkedve olvasták valamelyik tanárunk szerzetesi nevét az ajtó melletti névtáblán. És nem értették, hogy egyáltalán hol vannak. Valami olyat kérdeztek, hogy "ez Magyarország?".

Ábel viszont biztos megírja, hogy még november 4. előtt egy orosz katonai dzsippel 4 (?) tiszt érkezett. Ábel mesélte nekünk később, hogy azt mondták, hogy a szemközti dombon állomásozó páncélosoktól jöttek. Látták ezt a szép épületet és meg akarták nézni. Ábel vezette őket körül a monostorban. A parancsnok állítólag egy kultúrált grúz volt. A monostor megtekintése után békésen távoztak. De ezt a történetet csak Ábel elbeszéléséből ismertük.

Már nem Pannonhalmi emlék, hogy a téli szünetben (ez mikortól meddig tartott 56-ban?) Apukám elvitt a Kilián laktanyához, a Corvin-közbe, és szóltanul végigmentünk a szétlőtt kőrúton a Nemzetiig. Még most is előttem van a romos, és komor látkép.

Érd, 2009. január 18.

15. Marschalek Ákos II.A

Az októberi forradalom szele megérintette Pannonhalmát és lakóit. Az emlékek egy része elmosódott, de vannak, amelyekre visszaemlékszem. Én Székesfehérvárról kerültem Kupacra, legjobb barátom Kovács Bandi és Bejczy Németh Lajos már ott tanult. Sajnos, már nem élnek.

Nem sokkal az események előtt kiránduláson voltunk Ábel atya vezetésével Kópházán keresztül, Kőszegre és Sopronba. Felmentünk az Írottköhöz, és a Károly-kilátóhoz, ahol fényképek is készültek. Ez október közepén lehetett.

Október 23-án csak bizonytalan hírekre emlékszem, hogy valami történt Budapesten, majd másnap Söveges Dávid atya közölte, hogy a pesti események miatt (két kommunista banda veri egymást) a tanítás még zavartalanul folyik tovább. A következő napok bizonytalanságban teltek. Arra határozottan emlékszem, hogy lent voltunk a faluban a forradalom „győzelme” után (a szovjet emlékmű ledöntése). Nem messze tőlünk két rendőr állt a faluból, csupasz rendőrruhában, arcukon félelem, volt pofájuk a karjukon piros-fehér-zöld szalagot viselni. Meghatódva álltunk ott és elénekeltük a Himnuszt. Ezek csak emlékfoszlányok, lehet, hogy tévedek.

Emlékszem egy csapat lelkes fiatalemberre, akik Győrből jöttek és „Forradalmi Bizottságot” emlegettek, beszédet tartottak, az ottani

eseményeket ecsetelve. Mi fellelkesültünk és megfogadtuk, hogy többé nem beszélünk „oroszul”.

Egyik nap egy fiatal atya, nevére nem emlékszem, egy fekete 180-as Mercédesszel jelent meg, melyet kellőképpen megcsodáltam. Hogy honnan vette, nem derült ki.

Aztán minden megváltozott. Tudtuk, hogy mindennek vége. Budapestről menekült csoportok érkeztek, akik a határ felé igyekeztek. Sokan ott töltötték az éjszakát.

Volt egy magas, szőke fiú felettünk járt, csak a „Dugó” becenevére emlékszem, aki 15-20 fiúval megbeszélte, hogy elhagyják az országot. Engem is hívtak, hogy éjfélkor találkozunk a bástyakapunál, a kosárlabda pálya mellett. (Ez a Dugó volt az, aki egy alkalommal, amikor a szombati tánciskola alatt a tornateremben elment az áram, fél kézzel tartott a magasba egy hirtelen előkerült petróleumlámpát.) Lámpaoltás után lefeküdtünk és elhatároztam, hogy én nem megyek, mert talán örökre elszakadok a családomtól és a hazámtól. Úgy tudom ők elmentek. Nem tudom mi lett velük.

Karácsonyi szünetre, mivel a Bakonyban akkor vonatközlekedés nem volt, egy teherautófélén, melyre többünket felpakoltak, akik abban az irányban laktak, indultunk hazafelé Székesfehérvárra. Ábel atya, aki egyben az orosz tanárunk is volt, adott egy orosznyelvű igazolást, hogy Pannonhalmán tanuló diákok vagyunk, akik a karácsonyi szünetre utazunk haza szüleinkhez. Nemsokára, egy orosz járőrbe ütköztünk. Megállítottak bennünket, elolvasták az igazolást, egyikük elment, majd sokáig várakoztattak bennünket, közben Maléter nevét hangoztatták. Végül visszajött a katona és valamit tárgyaltak, majd továbbengedtek minket.

Következő év tavaszán, egy szép márciusi reggelen Ábel atyát hívatják tolmácsolni, mert orosz tankok és harckocsik jelennek meg a főbejáratnál, melyet akkor zárva tartottak. Nagy a felzúdulás, felszólítanak bennünket, hogy senki ne menjen ki, és lehetőleg az ablakhoz sem. Majd pufajkás, géppisztolyos katonák mászkálnak a folyosókon. A mozi teremben gyülekeztünk, azt hiszem a teljes épületben házkutatást tartottak. Söveges Dávid atyát letartóztatták, ezt csak később tudtuk meg.

Nem sokkal ezután történt Gallina Zolival („Tyúk”-kal) mászkáltunk a közeli erdőben, a falu felett két másik fiúval, egyszer csak az Isten tudja honnan odakerült rendőrré Zoli megjegyzést tett, Kádár-huszárnak titulálta. A rendőr meghallotta, bekísért bennünket a faluba a rendőrörsre, ahol Zolit elválasztották tőlünk, bevitték egy másik helységbe, bennünket pedig elzavartak. Csak később tudtuk meg, miután elengedték, hogy rendesen összeverték.

Még egy dolgot szeretnék említeni, egy emlék-foszlányt, amit mai napig nem tudtam realizálni, pedig sokszor eszembe jutott. Egy olyan kép él bennem, hogy lenn állunk a faluban egy csomó ember között és hallgatjuk a

hangszóróban Nagy Imre beszédét, azt a bizonyos bejelentését, hogy felmondjuk a Varsói-szerződést. Egy biztos, hogy a fenti ünnepség után történt. Aki meg tudná erősíteni – Kovács Bandi, mert rá emlékszem, hogy mellettem állt – sajnos, már nem él. Pár fiút kérdeztem, de erre nem emlékeztek. Ezért ezt tényként nem kezelhetem.

Velence, 2009. május 4.

16. Meggyes Tamás II.A

Kellemes márciusi idő volt és a séta ideje alatt a nagy pályán fociztunk. Viszonylag kevesen voltunk, csak kiskapus játékot lehetett játszani. A II. a és I. a. osztályokból nyolcan vagy tízen verődtünk össze és gondtalanul játszottunk egy jót. Úgy fejeztük be a játékot, hogy a stúdiumra időben visszaérjünk. A játékban résztvevők beszélgetve, kényelmesen mentünk felfelé. A levendulást már elhagytuk, amikor Gábor öcsém észrevette, hogy melegítő felsőjét a pályán hagyta. Visszamentünk a ruháért, így lemaradtunk a többiektől. Amikor kiértünk a kertből, társainkat már nem láttuk. A keresztnél járva megláttuk Dávid atyát, aki a bejárat kapu jobboldali részének közelében állt, és két számunkra idegen, civil ruhás férfi állt mellette. A két férfira nem igen figyeltünk oda, mert Dávid atya az órájára nézett, és azt mondta: „Siessetek, nehogy elkéssetek! Már csak néhány perc van és kezdődik a stúdium”. „Igyekszünk, Atya kérem. Laudetur Jesus Christus“ – köszöntünk, és Gábor és én a gimnázium felé siettünk, hogy a stúdiumra odaérjünk. Ezen rövid idő alatt teheték be Dávid atyát a zárt kocsiba, mert négy óra körül már híre ment, hogy elvitték az ávosok. Szinte biztos, hogy mi voltunk a diákok közül az utolsók, akik találkoztak Dávid atyával, aki még ekkor is diákjaival törődött, és a rend és fegyelem betartására, pontosságra nevelt minket. Amikor megtudtuk, hogy elvitték, utólag úgy tűnt, hogy szomorú és gondterhelt volt az arca. Valahogy hihetetlen volt, hogy sokáig nem látjuk őt, bár keveset beszéltünk róla a történetek után. Valószínűleg gyermekfejjel is tudatosodott bennünk, miről szabad és miről nem szabad beszélni.

Az élet véletlenjének köszönhetően, ha nem is az első, de az elsők egyike voltam, aki Dávid atya visszatérését látták. Negyedikes voltam és a felső összekötőn laktam. Az un. „palota“ folyosó egyik ablakán néztem ki véletlenül és arra a kis udvarra láttam rá, ahová a felső kijárat nyílik. Több atya állt ott a lépcső előtt mintegy fogadóbizottságot képezve. Kíváncsi lettem, kire vagy mire várnak, s ebben a pillantban kanyarodott oda a Land Rover. Az autóból Dávid atya szállt ki, arkifejezését onnan fentről nem lehetett kivenni. Ami ezután következett, pannonhalmi életem egyik legmeghatóbb jelenete volt. Minden bencés társa némán átölelte Dávid atyát és bencés „csókkal“ köszöntötte a szenvedésekből hazatért testvért. Ebben az

ölésben minden benne volt: köszöntés, fájdalom, a visszatérés feletti öröm, az Istenbe vetett hit és erő az újrakezdéshez. Ez a néma üdvözlés jelképezte számomra a rend, és átvitt értelemben az egész magyar nép erejét és összetartását, mellyel újból és újból talpra állt a tatár, a török, az osztrák, az orosz és a kommunizmus után. Dávid atya visszatérése szimbolizálta mindezt és néma üzenete minannyiunknak hitet és erőt adott, akkor Pannonhalmán, és későbbi életünk során.

Még egy kis apróságra emlékszem vissza 1956-ról. A hirdetőtáblán ki volt írva, hogy Tihamér atya előadást fog tartani a helyzetről. A dátumra csak az akkori hangulatunkból tudok következtetni: úgy éreztük, a forradalom győzött. Ennek alapján november 1. körül lehetett, az előadás helyszíne pedig minden bizonnyal a Jeges terem volt. Az előadásból annyira emlékszem, hogy Tihamér atya egy alapos helyzetelemzést tartott, és az akkor számomra meglepő pesszimista következtetése az volt, hogy az oroszok le fogják verni a forradalmat. Ezzel nagy előrelátásról tett tanúbizonyságot, amit az események néhány nap múlva sajnos igazoltak. Remélem, lesznek mások, akik ezzel kapcsolatban egyéb részletekre emlékeznek, s a mozaikokból összeáll majd egy teljes kép.

Berlin, 2009. április 23.

17. Nagy Pál II.A

(megkeresésekre nem válaszolt)

18. Németh Antal (Budapest) II.A

Mottó: 1: Se non e vero, e ben trovato: ha nem is igaz, de találó. 2) Plus ça change, plus c'est la même chose: minél inkább változik, annál inkább ugyanaz. → Nem biztos, hogy így volt, de én így emlékszem. Hát ti?

Kb Okt 15-20: Kb. háromnapos kirándulásra megyünk, Sopron-Kőszegre. Kópházán, Ábel szülőfalujában szállunk meg parasztházakban. Egy nap fölme gyünk az Írottköre. Életemben először látom a határt, és mögötte a Szabad Világot. A határon épp robbantják az aknazárat. Az Írottkö alatt mindjárt Ausztria van: a fű zöldebb, mint a magyar oldalon, a fákon több a levél, az égen kevesebbek a felhők. Legalábbis nekem úgy tűnik

Okt 23, kedd: délután kb 3 óra. Épp ...??? néninél voltam zongoraórán az alagsorban, a zuhanyozók mellett (volt apáca, a rendszer kitiltotta a zárdából, de megmaradhatott civilben a Főapátságon. Nem szerettem sem őt, sem a zongoraoktatást, én nem tudtam semmi imponálót sem játszani, míg a nagy Kecskés zongoratanulás nélkül is ragyogóan játszott boogie-woogie-t). Hogy kicsit elhúzzam az időt mielőtt visszamennék stúdiómba a tanterembe, valahogy kikeveredek a várkerület külső oldalára, a sportpályákhoz. Nedves, bágyadt ösvégi napsütés. A fák kopárak, a bokrokon érett bogyók. A

völgyben itt-ott köd. Kb 10 fok. Az enyhe szél a faluból a megafonok szövegének foszlányait fújja felém: ” ...a statárium ... Nagy Imre elvtárstizennyolc óráig a fegyvert leteszi ellenforradalmárok statáriális bíróság”. Mi az a statárium? Hogy valamifajta verekedés van Pesten, az biztos, de kik? A jampecok? A fasiszták? A kulákok, akik zsizsikés bűzát szolgáltatnak be, hogy a tartós békét és népi demokráciát megrontsák? Az este a továbbiakban eseménymentes, bár valahonnan mindegyikünk tudja, hogy valami történik.

Okt 24 szerda, 6.30, ebédlő: Söveges Dávid atya, igazgató úr azzal kezdi az ima után: “Azért mert Pesten két kommunista banda öli egymást, azért Pannonhalmán nem szünetel a tanítás”. Az időjárás továbbra is ugyanaz, mint kedden.

Okt 25, csütörtök: A helyzet komolyságát azzal lehet a legjobban kifejezni, hogy Legányi Norbert főapát úr és egyben matek-fizika tanárunk, valamint az Atwood-féle ejtőgép utolérhetetlen mágusa (hozzám való viszonyát egy mondatban lehet kifejezni: “Vicceket mesélsz, Pesti”) matematika órán nem matematikát tanít, hanem életfilozófiáját adja tovább az ifjúságnak.

Csütörtök vagy péntek: Dávid atya, akinek a német második anyanyelve, kezdi a bécsi rádió híreinek magyar fordítását írógépelni és a lépcsővel szembeni tábla jobb alsó sarkába kihelyezni. Én hozzá jártam német órára (Csóka Lajos mellett ő volt a nagy ideálom, most is sokat gondolok rá). Valamikor ekkortájt kezdi megengedni, hogy egyenesben hallgassuk a bécsi híreket: “Österreichische Rundfunk zweites Programm, Radio Wien. Dreizehn Uhr, die Nachrichten: Budapest: Der ungarische Premierminister Imre Nagy hat gestern.....”. Még most is megdobban a szívem, ha egy délnémet rádió híreinek bevezetését hallom.

Okt 28, vasárnap:??? atya (25-30 közti elegáns fiú, emlékezetemben úgy maradt meg, mint bencés reverendával álcázott Alain Delon) megjelenik egy elegáns fekete vagy sötétkék luxusautóval (hogy Pobjeda volt-e vagy Cadillac, nem tudom, de úgy rémlik, nyugati márka volt): ”Isten adta, a győri események közepette”. Épp Bécsből jött vissza. Ez életem első bizonyítéka arra, hogy Bécsbe el lehet élve és szárazon jutni, ugyanis ugyanazon a kontinensen van, mint Magyarország.

Mindenszentek Napja, csütörtök: A Forradalom második hetére leesett az első hó, nem sok, de fehér. Kb. 0-minusz egy fok van, csapadék nélkül. Mise után az egész iskola rendezett sorokban levonul a Györszentmárton közepén lévő parkhoz. Ott a főapátsági traktor lehúzza a szovjet katonai emlékművet, ha jól emlékszem, egy obeliszket cirill betűs szöveggel. A parkkal szemben állt, az út másik oldalán, az apátság felé menet balról. Mi a park alsó felében állunk, arccal az apátság felé, a derékig érő bokrok mögött. Nagy éljenzés. Utána Himnusz, Szózat, aztán vissza az iskolába, vasárnapi ebédre (főtt rizs és rántott csirke).

November 4, vasárnap: semmi emlékem nem maradt erről a gyászos napról

Nov 10-dec 15: a menekülők esti megjelenése maradt meg a legjobban. A tornateremben aludtak, matracokon, így esténként, vacsora után nem tudunk sem kosarazni, sem pingpongozni. Egy este jött egy csoport, egy tini-pár, 16-18 közt fiú és lány vezetésével. Lehetek vagy tízen. Átlag életkor kb. 10 év, szülők sehol. Sokszor az egész tornaterem tele volt. A hónap második felében jöttek iskolatársaink szülei és vitték gyermeküket. Akikre kifejezetten emlékszem: Ozsgyányi, Szapáry, a két Erdődy-fivér, Szécsen Miklós (nagyénje jött érte, szüleit megölték az oroszok a háborúban. Azért emlékszem a részletekre, mert én korrepetáltam elsőben). Rakovszky anyja egyedül jött (apja, azt hiszem, nem élt). A rövidlátó Zichy fiúért, aki, ha jól emlékszem Szécsen Miklós unokatestvére volt, mindkét szülője eljött.

Dec 16: Esztergályos Tibor atya, a kémia tanár szünidei házi feladatot ad: kb a kémia könyv fele. Valaki, ha jól emlékszem Csizma, tiltakozik: Tibor atya, egy csendes, mindig (vészt jóslóan) mosolygó idősebb úr felcsattan: "Nincs alku!!"

Dec 17: Ábel orosz tudásának végre hasznát vesszük: nagyon szép (gondolom, mert sosem értettem meg) orosz nyelvű igazolást ír, amelynek segítségével átengednek Győr és Komárom közt a vonaton, így Pestre érünk. Apám azt mondja a Déli pályaudvarnál lévő lakásunkban: "Itt este hat után olyan csend van, mint a Sipka szorosban" (Sipka szoros: egy bolgár helyiség, ahol egy nagy csata volt a 19. században, és utána a sok halott csendben volt, erről festett valaki egy képet. Apámnak ez a tők-csönd abszolút szimbóluma volt). 18.30: vagy ötven orosz tank megy el az ablakunk előtt, 130 decibel zajt csapva. Az ablaküvegek majdnem kiesnek (Anyám és bátyám kivették az ablakokat a harcok alatt, így épen maradtak. Apám ilyen műveletek alól már régen fölmentette magát). Este 21.30 lövöldözés a Várban

Dec 17. – kb Jan 25: Szén(?) szünet. Pesti emlékeim nem tartoznak a tárgyhoz, így átugrom őket. Csak arra nem emlékszem, hogy Beethoven Egmont nyitányát mikor hallottam (nagyon sokszor) mert azóta is megrendít, és Ötvenhatra emlékeztet.

Jan 25 (kb): a hosszú karácsonyi szünet gyorsabban telik el, mint gondolom. A kémiai házi feladatoknak a felét sem csinálom meg, ezzel szemben betűről betűre lemásolom az Irodalmi Újság november 2-i számát: Füst Milán: Emlékezés Thukydidesz modorában, Szabó Lőrinc: Ima a jövőért, Tamási Lajos: Piros a vér a pesti utcán. Illyés Egy mondatát kívülről tudom. Mindez a szöveg benn van a poggyászsomban a vonaton a Kupac felé. Ábel levelének most még fontosabb szerepe van, tekintve, hogy Nyugat felé megyünk. Komárom és Győr közt úgy néz ki a vonat, mintha csecsen kitelepítetteket szállítana a Bajkál-tóhoz, annyi a pufajkás. Szaguk még most is az orromban van: 70% régi és új izzadságszag, ami testből meg pufajkából árad, valamint 30% szájbűz: fokhagyma és alkohol, napszakonként változó összetételben.

Február valahányadika: Homolya a karácsonyi szünetben a budai Várpalota romjai közt egy (szerintem) Napóleon-korabeli kovaköves pisztolyt talált. Szép elefántesont markolata van. Este villanyoltás után előveszi a hálóban, és mindenkire ráfogja a pisztolyt és meghúzza a ravaszt. Természetesen kitör a zaj, mire ...?? atya, az ügyeletes tanár bejön (szőke, hullámos haja és nagyon svábos kinézete van). Ő is bele tartozik a 25-30 közti fiatal papok közé, mint Ábel, Kekülé, "Alain Delon". Azóta is csodálattal adózom nekik, hogy ilyen fiatalon és tapasztalatlanul be mertek menni 200 lakli kamasz közé, akiknél alig voltak tíz évvel idősebbek). Azonnal elkobozza a pisztolyt, és fölháborodottan kioktatja a társaságot a csíny éretlenségéről. Közben ő is folytatja a ravasz húzogatóását. Kb. a negyedik meghúzásra eldördül a pisztoly, a háló viszonylag kis környezetében atomrobbanásnyi hatással. A vaktöltés papírgalacsinja valakit el is talál. Pillanatokon belül berobban a közelben lévő rangidős tanár, ha jól emlékszem Szabolcs atya (akkoriban sohasem gondolkoztam el arról, hogy milyen ügyeletes rendszert alkalmaztak) és azonnal lekever egy óriási pofont a legközelebb álló diáknak (nem a Homolyának).

Március 13: reggel megtudjuk, hogy a nap folyamán barátságtalan vendégek fognak érkezni, rakjunk el minden gyanús dolgot. Én az Irodalmi Újság lemásolt műveit tartalmazó papír-gyűjteményemet az osztályteremben a szekrény felső lemeze és a fal közti 2-3 mm-es résbe rejtem. Kb. 9 óra felé megjelenik vagy 25-30 páncélos katonai jármű. Az Apátság főbejáratát két igazi tank állja el, az összes többi bejárat elé különböző formájú más járművek állnak. A mélyalagsori konyhabejárat és a magasugrópálya közé egy II Világháborús Dodge furgon áll, nyitott hátsórészsel, első kerekei szokásos gumikerekek, hátul hernyótalpas (a szomáliai iszlámista terroristák használnak hasonló járműveket, japán kiadásban). Egy vagy két géppuskáját a konyhai, sóbálvánnyá dermedt személyzetre (szintén többnyire volt, vagy valamikor leendő apácák) rányítja. Azért emlékszem erre, mert ezt látjuk az egész délelőtt folyamán. Ezek után ellepi az iskolát egy csomó pufajkás (akkor még Kádár-huszároknak hívják őket), ugyanazt a szagot árasztva, mint hat héttel korábban a vonaton. Minket kiterelnek a Jeges terem előtti teraszra. Szép, napos kora tavaszi idő van, kiskabátban vagyunk, és nem fázunk. A teraszt Oros atya osztálya, a III.A uralja, akik közöttünk fogócskáznak, mi többiek a fal mellvértjén és tövében ülünk. Jómagam a fent említett Dodge furgont látom egész idő alatt.

Még ebéd előtt elmennek, mi visszamegyünk az osztályba. Papírjaimat nem bántották. Kb. három óra felé újra megjelennek. Én lenn vagyok az igazgatói iroda előtti folyosó sarkánál lévő WC előtt. Három-négy pufajkás durván elhajt onnan, már nem emlékszem, hogy be a vécébe vagy föl az első emeletre. Nyilvánvalóan berúgtak délelőtti látogatásuk óta. Dávid atya meghurcolásáról és további kálváriájáról személyes emlékem nincs, csak hallásból tudom. Azt is, hogy a fő bűnjel a bécsi hírek magyar fordítása volt.

Én öt ezen a nap után többet nem láttam, de emlékének nagy tisztelettel adózok. (Nem akarom viszont az ávosokat védeni, de mióta orvos vagyok, nem értem, hogy az akkoriban sokakról mesélt történet, hogy “az ávosok levették a fél veséjét” tulajdonképpen a valóságban mit is jelent). Számomra nagyjából ez a nap volt a Forradalom igazi vége.

Lidingő, Svédország, 2009. február 18.

19. Németh Antal (Sopronhorpács) II.A

Az elmúlt évtizedekben – a rendszerváltozás előtt is – többször elmondtam a pannonhalmi személyes, forradalmi napokban megélt emlékeimet. Most jó lenne azok anyagát is magam előtt látni, összehasonlítani, kiválogatni: mi a lényeg, mi közelíti meg jobban a valóságot... Úgy vagyunk ezekkel a megtörtént eseményekkel, – beleértve a II. világháború rajtunk történt „átvonulását” – hogy az igazságot nem sértve, mégiscsak belekerülhetnek – kicsit felszínezve, az érdekességet a hallgatóságunkban megtartva – olyan momentumok, amelyek az egyéni fantáziából születtek.

Az elmúlt 50 év alatt osztálytársaimmal alig beszéltem az ott töltött napokról más témák voltak, így egyáltalán nem tudtuk átértékelni évtizedek távlatából a forradalmi eseményeket. A személyes emlékek azonban velünk jönnek, bennünk maradnak, sokszor nem is tudjuk visszaadni úgy, ahogy hordozzuk. Általában engem a forradalom azért érintett mélyen, maga a tény, hogy „kitört”, mert az azt megelőző évek határszéli, bezárt és megnyomorított életét családunk nagy küzdelemben és szegénységben élte meg. A felnőttek örületesen agyonhajszolt munkájából mi is kivettük a részünket, csak azért, hogy a „padlássöprés” iszonyú fájdalmát saját bőrünkön tapasztaljuk, mert szó szerint nem volt mit enni, mindent elvittek, családok hozták az ételmet.

Az akkori idős emberek politikai megérzéssel mondogatták: itt valaminek történnie kell, ez így nem mehet tovább. Édesanyám alig tudta összeszedni pannonhalmi indulásomhoz a legszükségesebb holmikat – most is hallom: „Menj csak, fiam, ott legalább lesz mit enned, és nem élsz rettegésben.” Ennek ellenére a pannonhalmi első esztendőket rettenetes nagy honvágyban éltem meg. Ennek egyik oka az a hiábavaló küzdelem, ami otthon folyt, és az a politikai feszültség, ahol nincs szabad mozgásod a határsáv miatt, nem beszélhetsz, mert nem tudod, ki van beépítve ellened, dolgozol, élsz egyik napról a másikra, és előtted viszik el, verik össze ismerőseidet, rokonaidat.

Ezt csak azért hoztam fel, mert a kirobbant forradalmat, aminek az értelmét, tartalmát, mint egy tizenhat éves az említett háttérrel, azonnal értettem, amikor Ábel bejött a nagyhálóba, reggel, a szokásos ébresztőre és közölte, mi történt Pesten. Világosan emlékszem, hogy a reggeli tornám az volt, hogy felugrottam a sodronyos ágyon, és gyöngye súlyommal, mint egy akrobata, ugráltam örömben. Azt már nem tudom, hogy Ábel miként fékezett meg,

csak a szüleimnek küldött információban megjegyezte, hogy mindent (tanulást, játékot, kudarcot, örömet) „igen mélyen él át”.

Ez az átélés addig ment, hogy az orosz óráján – mivel hogy tudtuk, az egész akkori rendszernek fő oka az úgynevezett fölszabadító, földülő és megszálló hadsereg – azért nem voltam hajlandó kinyitni a szám. Be is repült az első fokú érdemjegy. Ábel annyira rám szállt, hogy minden órán feleltetett, és bizony a forradalom elég jó orosz jegyeket söpört el. Nem bántam. De majd még erre visszatérek.

Az azonban nem tetszett, hogy az iskola, az igazgató úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna. Ez volt az érzésem. Én, aki a világháború utolsó ország-széli lövéseire emlékszem – hisz a kertünk melletti állásból vívott egy német ágyú az orosz lövegekkel csatát, és a becsapódás közelében húztuk meg magunkat – hatalmas élmény volt, amikor, ha jól emlékszem, Márk nevű testvér meghozta a budapesti harcok személyes magnófelvételét, és lejátszotta előttünk, nem is egyszer. Akkor már tudtuk, hogy magunkhoz hasonló fiatalok fogták ott a puskák ravaszát. Homolya Pistával szökésre gondoltunk, Piuval terveztük, és a többieknek nem mondtuk el, mert féltünk, hogy beárulnak. A mozgásainkat jobban őrizték, mint a börtönben, ez köszönhető Ábel atyának is, aki nem sokat aludhatott azokban a napokban, mert a kémlelő ablaka állandóan nyitva volt.

Valami vigasz, úgynevezett forradalmi morzsa nekünk is jutott. Végre elmaradt egy-két óra, és lementünk a faluba. Magam előtt látom a „dicső emlékmű” elhúztatását egy traktorral, és ahogyan a földre zuhant a beton, és darabokra tört. Az élmény az osztályunkat annyira bevadította, hogy amikor visszamentünk a Kupacra, a következő óra Norbert atya fizika órája volt. Most is emlékszem: senki nem ült a régi helyére. Én az első padba, az ajtó felőli jobb szélre kerültem. Szegény Legányi – akinek amúgy is hideg, unalmas órái voltak, bár egy imádságos embernek ismertem – majd megszakadt egy kísérlet bemutatásán. Sorozatosan nem sikerült neki. Idegesíthette, mert az osztály hó-hórukkal ordított, amikor úgy hitte, hogy bejön a fizika törvénye. Nem jött be. Összecsapott mindent és próbálta képletekben megmagyarázni. (Már nem tudom, mit, csak rám mutatott: „No Horpa” – így szólított (mert horpácsi Németh-et a budapestitől így különböztették meg) – „Mi az eredmény?” Én, bár nem voltam híres fizikus, egyszerűen megmondtam. Akkor egy „forradalmi ötöst” vésett be, de utána az öröm helyett egy kicsit szégyelltem magamat, mert megtörtem az osztály forradalmi ellenállását.

Szabad időnkben szinte faltuk az új, forradalmi újságokat. Végeredményben mindenről tudtunk, csak az a szigorú bezártság és tehetetlenség kínzott, hogy mi nem tehetünk semmit.

A leverést, a kudarcot személyesen is nagyon keserűen éltem meg. Állandóan a Szabad Európa Rádió mellett ültem, és hallottam, hogy otthoni osztálytársaim üzennek haza: jól vannak, sikerült a szabad világba eljutniuk.

Minket pedig tankok, pufajkások vettek körül, géppuskák csövei irányultak a kápolnadombról a gimnáziumi ablakokra. Ennek előzménye az volt, hogy reggelinél kihirdették: mindenki semmisítse meg, vagy adja le az olyan dokumentumokat, amelyek a forradalommal kapcsolatosak. Vittük is, és az egész gimnáziumot beteretelték az úgynevezett Teleki-terembe, ahonnan órákig nem lehetett kijönni, csupán az ablakból láthattam a ránk állított géppuskásokat. Ahogy teltek az órák, már kimehettünk a teraszra és a mellékhelyiségbe. Nekem itt volt egy szörnyű élményem. A WC ablaktól nem jöttem el, mert azon keresztül a következőt láttam: Dávid atyát – az igazgatót – rángatta, rugdosta, ütlegelte néhány pufajkás, olyannyira, hogy már ott, a kockakövön, véres arccal, összezsugorodva feküdt. Később azt mondták, hogy nála megtalálták az elrejtett újságokat. Visszatérve az osztályba minden fiókot kiborítva és feldúlva találtam.

Még két forradalmi, illetve forradalom utáni emlék maradt bennem. Mi is leszámoltunk az oroszokkal, illetve az orosz nyelvvel kapcsolatos dolgokkal. Biztos, hogy valami felsős találta ki, hogy étkezés után mindenki vigye le a kertbe az oroszkönyveket, szótárakat, füzeteket, mindent, ami éghető, mert egy nagy máglyarakást építve, hatalmas lángokkal kell elemészteni a gyűlölt kötelező tantárgyat. Bennem már akkor volt valami rossz érzés. A vastag, nagy orosz szótárt eldugtam, hátha mégse lesz igazi a forradalom, és újra szükségem lesz rá. Mint tudjuk, így is lett, egészen az érettségiig. Azután meg mint teológus korrepetáltam valakit, és éppen a szótárral a bukástól mentettem meg.

Boldog voltam, hogy a forradalomért tehettem valamit, ez az őrség. Mindig a legkésőbbi éjszakai órákat kértem, és akivel összekerültem, megegyeztünk, ha bárki szökni akar, elengedjük. Mit is tehattünk volna, mi gyöngé másodikosok. Élmény volt, mert a hideg őszi éjszakában majd megfagytam, egy rövidnadrág, térdzokni, kis nyári kabát volt az összes öltözésem.

December folyamán, amikor tömegével tartott a legális és helyenként illegális disszidálás, szüleim ellenkező irányba, Pannonhalmára érkeztek, egy egész napi vonatkozás és sok-sok átszállás után, hogy meghozzák számomra a téli ruhát, de céljuk az volt, hogy hazavigyenek. A magukkal hozott élelmet, amit biztos valakitől kértek, gyorsan elfogyasztottuk. Látták, és megnyugodtak, hogy ott, a Kupacon, azért nem lövöldöznek, mint a nyugati határszélen, ahol már átvették az oroszok a szigorú őrzetet.

Így indultam haza karácsonyi szünetre. Mivel még akkor a vonatok nem menetrend szerint jártak, s ha mentek is, annyira zsúfoltak voltak, hogy helyet kapni szinte lehetetlen volt. Azt hiszem, életemben akkor utaztam először és utoljára az ütközőkön Győr és Pápa között. A reggeli indulástól számítva, éjfél után zörgettem be sopronhorpácsi, kislédeci házunkba, de közben egy csomó fiataalt elcsíptek az oroszok. Köztük voltam, mint nyugat felé tartó: motozás, igazoltatás, beterettek egy állomás üres helyiségébe, ahonnét megszöktem, de az utakon sok volt az orosz, akiken csak hosszú

igazoltatás után lehetett átjutni. Az volt a szerencsém, hogy Ábel osztályfőnököm kézírásával és sok-sok pecséttel ellátva egy olyan, orosz nyelvű dokumentumot nyomtam a kezükbe, ami aztán megmentett, illetve áteresztett, és hazáig segített. Már nem tudom, hányadik igazoltatásnál csak a pecséteket nézték, és ezzel a selyempapírral a szünetidőben bátran kószáltam a falunkban, az osztrák határ közvetlen közelében. Akár át is sétálhattam volna a szabad világba, abban az ismételt háborús helyzetben és környezetben.

Kópháza, 2009. május 8.

20. Olajos Csongor II.A

Pannonhalma sok mindenről híres, ám azt kevesen tudják, hogy a Pannonhalmi Bencés Gimnázium volt az országban az egyetlen, amelynek falai között az 1956-os forradalom napjaiban is, mindennap zavartalanul folyt a tanítás.

Október 23-án este a II. A osztály nagyon rondán viselkedett, amiért „csillapító orvosként” vigyázz állásban sorakozta fel a nebulókat a prefektusunk, akit ilyen dühösnek még korábban nem is láttunk. Aztán rövid idő elteltével már nem méreggel, hanem izgatottsággal az arcán jelent meg, pillanatokon belül „fegyőrből” változott „baráttá” (na nem egyházi értelemben!) és invitálta a „lázadozókat” a szobájába, hogy hallgassuk együtt a rádiót. Ez egyébként bevett szokása volt, békeidőkben (amikor nem tettünk rossz fát a tűzre) rendszeresen hallgattuk Little Richardot, Elvis Presleyt a szobájában, aznap este azonban másféle hangok szóltak a rádióból...

No, de azt mondtam, hogy itt nem állt meg a hétköznapi élet, mindennap volt tanítás. Hogy miért? Nem azért, mert 24-én a reggelinél felügyelő tanár azt mondta: „Azért, mert Budapesten 2 kommunista csoport püföli egymást, nem borul fel az ezeréves monostorral egybeépült gimnázium rendje...” Inkább azért, mert a kollégium (ahogy az a nyugati campusokra is jellemző) el volt zárva a világ zajától, és azt is tudták a derék Atyák, itt bármilyen kis dolog is történik, nagy lesz később a retorzió. Mi tagadás, realpolitikusok, pontosabban humánánként is „reáltanárok” voltak.

Így telt el néhány nap (biztos, ami biztos, sebtében megszervezett kapuórséggel), mikor is hírnök jött a Szent Hegy alatti községből, és pihegve szólt: Elvárjuk a diák urakat is a községi tüntetésre. Elvárták ezt a diákok is a tanároktól, és ha nem is fűzfa botokkal, mint a nagyenyedi diákok, de határtalan lelkesedéssel vettünk részt a forradalmi eseményben. Ezen a napon így festett a II. A-ban az órarend: 8-8.45 földrajz, 8.55-12.35 forradalom, 12.45-13.30 fizika.

Ez az, fizika. Mert az utolsó órát meg kellett tartani, még szombaton is! Ezt egyébként az akkori matematika-fizika tanárunk (a későbbi főapát, Norbert

atya) jelentette ki. Feleltetés is volt, tizenhárom fiú. A pannonhalmi tizenhármak mind elégtelent kaptak. Nem mondták azt, hogy disznóság most feleltetni, csak mind azt mondták egyöntetűen: nem készültem. Tizenhárman.

Másnap matematika óra. A Dux (máshol osztálybizalminak nevezték) jelent a matematika tanárnak, majd így folytatja. Atya kérem, az osztály nevében szeretnék elnézést kérni a múlt órán törtétekért, mert úgy érezzük, abban, hogy az óra botrányba fulladt, mi is hibásak vagyunk.

Fiúk, a tegnapi osztályzatok érvénytelenek, és ígérem, hogy amíg nem konszolidálódik a helyzet, nem veszem elő az osztálykönyvet.

Tanulság? Okos diákok, okos tanár? Sajnos, nem ilyen egyszerű ez, mint ahogy mai ésszel ilyen egyszerű lenne.

Néhány hónap múlva, tankok vették körül az erődítménynek látszó, ám mindig békés kolostor-együttest. Elfoglalták, fegyvert kerestek, nem találtak. Ám de mégis: megtalálták a diák faliújság lapjait, és az igazgató szobájában a Verseket. A forradalom fegyvereit. A gimnázium igazgatóját, Dávid atyát elhurcolták, kegyetlenül összeverték, hosszú évekre bebörtönözték.

(Reggeli Délvilág, 1992. február 27.)

21. Pásztor Mihály II.A

Azzal az őszinte vallomással kell kezdenem, hogy én nem jól éreztem magamat Pannonhalmán, mert a hely bezártságát nagyon nehezen viseltem el. Nem ehhez voltam szokva Ópályiban, ahonnan Pannonhalmára kerültem. Már az első osztály után sem akartam visszamenni, és a II. osztályt már Esztergomban, a Ferences-gimnáziumban töltöttem. Öcsémet akkor vették fel oda elsősnek, és a család úgy döntött, legyünk egy helyen. Ennek ellenére jó érzéssel gondolok az ott töltött két évre. Ez a bezártság a forradalom alatt csak nőtt. Az atyák, akik érezték azt a felelősséget, amit értünk viseltek, mindenáron távol akartak tartani minket a veszélyektől. Az a véleményem, hogyan nagyon helyesen tették azt, amit akkor tettek.

Nagyon kevés az igazán saját emlékem, habár biztosan az osztálytársaimmal együtt én is részese voltam mindannak, amit ők megéltek. Arra emlékszem, hogy nem volt rendkívüli szünet, végig folyt a rendes tanítás. Rémlenek, hogy tankok is jöttek fel a Kupacra. Van egy emlékképem, de ez mintha már tavasszal lett volna, hogy a Várkerületen minden bokor mögött egy géppuskás hasalt, és tankok állták körül az épületet.

Menekülőcsoportjaira is emlékszem, akik a focipálya felől érkeztek. Azért jöttek Pannonhalma felé, hogy elkerüljék Gyórt, ahol már az oroszok ellenőrizték az embereket.

Arra is emlékszem, hogy a negyedik osztályból szinte a fél osztály megszökött, és elmentek Nyugatra.

A legelőbb emlékem a karácsonyi szünetre való hazautazás. Úgy emlékszem, Budapestig kísérték minket. Valamilyik budai pályaudvarig, talán a Déliig ment csak a vonat. Én onnan egyből a Keletibe igyekeztem, gyalog, keresztül a városon. Borzalmas és megrázó látvány volt a sok szétlőtt, romos épület. Mindenhol igazoltattak, és főleg a fiatalok voltak a gyanúsak, össze is fogdosták őket. Szerencsés voltam, nem történt bajom, de félttem. A vonatok még nem jártak rendszeresen, Budapestről azt út egy részét így én is egy 424-es mozdony szeneskocsiján tettem meg hazafelé Ópályira.

Úgy gondolom, nem lett volna szabad egyedül hazaengedni minket, ez nem volt elég helyes a tanáraink részéről. Biztonságosabb lett volna, ha ott maradhattunk volna Pannonhalmán.

Debrecen, 2009. július 1.

22. Rásonyi Miklós II.A

Emlékeim írásánál Babits Mihály sorai jutottak eszembe: „Csak én tudok versemnek tárgya lenni, első s utolsó dalomban!” Nem vagyok történész, megjegyzéseim, világlátásom nem adatszerűek, csupán emlékképek, emlékfoszlányok.

Meg aztán, megint Babits szavai: „életem ... borzongó, bús, borongó” volt, ha tragikus sorsú magyar nemzetemre, hazámra gondoltam. Hiszen Mátyás király óta nem volt a magyaroknak győztes háborúja. 1956-ban, talán 2 nap kivételével, és 1956 utáni Kádár-korszakban is, kedélyünk pesszimista volt. Életem máig tartó korszakában az a két nap volt a legszebb, mikor mindenki testvérnek érzett mindenkit, egységet sejtettünk, szabadságot, emberarcú szocializmust áhítottunk. Vége a legszörnyűbb időknek (nagyapám kulák volt, bebörtönözték, egyébként családomba sem korábban, sem később, soha, senki, én sem voltam a kommunista párt tagja), leráztuk magunkról, és most valami reményteljes következik, elkezd valami szép, jó, igazságos épülni (tehát a Mennyország!).

1956. október 23-án lelkesen mentünk a tanterembe, s egymásnak újságoltuk, hogy Budapesten „valami van”. Pedig a valóságban az igazi események csak délután, és aznap este történtek. A szimpátiatüntetések a lengyelek mellett, a Petőfi szobornál, majd a budai Bem szobornál, a Parlament előtt pedig már Nagy Imrét követelték. A tömeg elégedetlen volt, ledöntötték a Sztálin-szobrot, az ÁVH-s őrséggel szembeszállva megostromolta a Rádiót. Másnap elhangzott Gerő Ernő felhőborító beszéde. Általános sztrájk. Helyi, üzemi tanácsok alakultak. Harcoló munkásfiatalok, diákok a szovjet tankokkal szemben. Október 28-án Nagy Imre közölte, hogy tűzszünet lesz. Pártok alakultak, Mindszenty József Magyarország hercegprímása kiszabadulása, beszéde. A szovjet csapatok azonnali és teljes

kivonását, a Varsói Szerződésből való kilépést követelték és a semlegesség kinyilvánítását követelték.

Október 31-től azonban már veszt jósló hírek jutottak el hozzánk is, hogy az orosz csapatok kivonulása megállt, sőt újabb katonai egységek özönlenek az országba. November elsején 20 órakor Nagy Imre bejelentette a függetlenségünket. November 3-án délelőtt a Parlamentben folytak a szovjet csapatok kivonásáról a tárgyalások. Este Maléter Pál vezette delegáció a tököli szovjet bázisra ment, hogy folytassák a tárgyalásokat, a szovjetek azonban letartóztatták és fogságba vetették őket. November 4-én reggel járta köztünk a hír, hogy a szovjet csapatok megtámadták hajnalban Budapestet.

Ilyen volt a tájékozottságunk, bár én rádiót nem hallgattam. A tanteremben lévő iskola-rádióban csak klasszikus zeneszerzők lemezei hangzottak el, az is csak este 8 óra után.

Zerind, Botond, Ábel és Tivadar atyákra emlékszem. Hogy Pannonhalmára a következő évben nem mentem vissza, pedig Ábel atya írt utánam, annak két oka is volt. Az egyik: úgy éreztem, Ábel atya nem törődik az osztállyal, szinte soha nem láttam, a másik ok egy kislány volt, aki az alattam lévő osztályba járt Aszódon a Petőfi Sándor gimnáziumba. Jámbor Mike atyánál franciát tanultam. A kezdet nehéz volt, de a karácsonyi szünetet végig tanultam, s az év hátralévő hónapjaiban már jól ment. Később Aszódon visszatértemkor egy hónapon belül egy év orosz és 2 év német anyagából kellett levizsgáznom, sikerült!

A forradalom ideje alatt Pannonhalmán a tanítás nem szünetelt, bár egy délelőttöt a mozi-teremben kellett eltöltenünk. Emlékszem, október 27-én az egész iskola lement a faluba (sárgás-barna színűek voltak a szőlőlevelek az út mentén) a községháza elé a helyi Nemzeti tanács megalakulására. Az ünnepségen Kecskés László diáktársunk (rúdugró is volt!) elmondta a Nemzeti dalt. Elöttem van most is a nemzeti zászló, amit vittünk.

Egy másik felvillanó kép: állunk a várfalnál szép őszi napsütésben, lent Gyórszentmártonban 3 tank körbe-körbe jár. A Főmonostortól nem messze egy géppuskát állítottak fel.

Egy másik kép: két fiatal fiú és egy lány érkezett Budapestről, géppisztollyal.

Egy másik emlék: Disszidálsz? – kérdezte tőlem osztálytársam, Pásztor Mihály. Nem – válaszoltam.

Másnap reggel hallom, hogy nyolcan disszidáltak a gimnáziumból, talán köztük volt az ópályi Pásztor Mihály is.

Egy másik emlékem: Gallina Zoltán osztálytársam este 8 óra körül került haza Söveges Dávid atya közbenjárására. Azért gumibotozták meg a két kezét, mert a hegy lábánál az útkereszteződésben álló rendőrökről azt mondta hangosan társainak: „Kádár apró dögei”

Egy másik kép: egy pufajkás kiszórja a holmimat a szekrényemből. Akkor vitték el Söveges Dávid igazgató atyát a pufajkások, forradalmi verseket

találtak nála. Nekem is voltak akkoriban verseim: Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról, Tamás Lajos Piros a vér a pesti utcán, stb. Hova lettek, és mikor, nem emlékszem.

Galgahéviz, 2009. június 9.

23. Répássy Attila II.A

Megpróbáltam visszaemlékezni az eseményekre 1956. október és 1957. tavasza között, hogy fel lehessen használni, ha egyáltalán érdemes arra, ahhoz az anyaghoz, amely készül erről az időszakról.

A hivatalos híreken túl, amelyeket tanárainktól kaptunk számomra az egyik legsokkolóbb az volt, hogy őrséget szervezett gimnázium. Ez a kapuőrség annyit jelentett, hogy csak felügyelet mellett hagyhattad el az intézményt, ami nem feltétlenül személyes felügyeletet jelentett, de tudni akarták, hogy hova megyünk, és mikor jövünk vissza. Ez természetesen a mi személyes biztonságunkat szolgálta, tehát elvileg senki nem hagyhatta el ellenőrizetlenül az intézményt. Nyilvánvaló, hogy a legnagyobb stresszt gyerekfejjel nekem az okozta, hogy a hegyen az építmény minden sarkánál, de legalább négy-nél orosz tankok telepedtek le. Az a hír járta, hogy az első számukra kedvezőtlen mozdulatra szétlövik az apátságot és a gimnáziumot.

Az is még érdekes és megalázó volt, hogy fegyvert keresvén házkutatást tartottak minden hálóban, minden osztályteremben, minden szekrényben. Ennek mindig az volt a veszélye, hogy soha nem tudtad eldönteni, hogy mit tekintenek barátságtalan rejtegetésnek, jóllehet fegyvere senkinek nem volt. Az az emlékem már az október 23-i forradalom utáni megszállás idejére esik, hogy alig kőhajításnyira Nyúl környékén komoly lövöldözések voltak tatabányai bányászok és a szovjetek között. Természetesen nem voltam ott, de ezek a hírek mind feljutottak a hegyre.

Október-november fordulóján volt egy diákmise, vasárnap, amin kivételesen nem én orgonáltam. Valahol az első padokban ültem a bazilikában és a 8 órás diákmise végén, nevet nem tudok mondani, néhány diáktársunk szent áldozás után meghajolt felénk, akik a padokban ültünk, amit én nem tudtam mire vélni, de mint később kiderült még aznap elhagyták Magyarországot.

Gondolom erről már sokan írtak, nem is akarok én ezzel sokat foglalkozni, de nagyon megviselt Dávid atya letartóztatása.

Budapest, 2009. június 16.

24. Stipkovits Gerhard II.A

Emlékeim 1956-ból

1. 1956. október 23-án reggel az ebédlőben a reggelit megelőző étkezési ima előtt a jelenlévő tanárok közül megszólalt Dr. Söveges

Dávid atya és azt mondta: (nem idézem, de a lényeg pontos) Felhívom a tisztelt tanuló ifjúság figyelmét, hogy azért, mert Budapesten két kommunista csoport veri egymást, attól még a Pannonhalmi bencés gimnáziumban nem fog felborulni a rend! Ezt pedig szíveskedjék mindenki tudomásul venni!

Én személyesen, ekkor figyeltem fel először, hogy valami folyik Budapesten, ami rendkívüli. Ettől kezdve fokozottan figyeltem, bár én korábban is élénk politikai érdeklődéssel éltem, hiszen akkoriban kevesen voltunk Pannonhalmán, akiket így vagy úgy ne érintett volna hátrányosan, méltánytalan módon, stb., a fennálló kommunista rendszer. Az események fogadás a diákság részéről egyértelműen pozitív volt, erre határozottan emlékszem, de arra is, hogy a jövő esélyeinek megvitatásában dominánsabb volta reménykedés, mint a realitás.

2. Az oktatás folyamatos volt, de a diákság tájékoztatása érdekében bevezetést nyert, hogy a lépcsőházi fordulóban lévő falitáblán faliújságszerűen gépelve, kézzel írva a legfrissebb hírek mindig olvashatóak voltak. Szerintem az információ éhség ilyen szervezett módon történő kielégítése pozitívan hatott a diákság önfegyelmére is.

A „hírek” születése pedig úgy történt, hogy a prefektus atyáknál, akiknek rádiójuk volt, 1-1órára 1-1 diák (igazolt távollét mellett) hallgatta a híreket, és ezek kerültek aztán a faliújságra kifüggesztve. Törekvés volt arra, hogy minél több rádióállomás híreit hallgassák a kiegyensúlyozottabb informáltság céljából. Emlékszem, hogy angol és német adások mellett még a szlovák rádiót is hallgattuk, mert egy akkor első osztályos társunk elég jól tudott szlovákul. Persze a fő hírforrás azért a Kossuth rádió és a Szabad Európa rádió volt. Mindez azonban az első napokban volt, később, amikor már megalakult a Nagy Imre kormány, attól kezdve a „győzelem örömeiben” ez a fajta hírszolgáltatás lassan elhalt. November 4. után pedig már érthetően nem lett volna tanácsos újra indítani.

3. Az 1956. október 23. és november 4. közötti napok életem legszebb és legizgalmasabb napjai voltak. Jól éreztem magam a saját bőrömben. (Ez 1989 táján majdnem újra kezdődött, de aztán...)

4. 1956. november 4-én korán ébredtem, reggel 6-kor. Hálónk a biológiai, illetve rajzterem felett volt, és az Asztrik szoborra néztem. WC-re igyekeztem, és a folyosón Ábel atyával találkoztam. Tőle tudtam meg, hogy az oroszok megtámadták Budapestet. Sokkolt a hír. A fiúk még aludtak. Bennem belül háború dúlt: nem értettem a Gondviselést, hogyan lehet ez. Aznap a szabadidő legnagyobb részében latolgatás folyt közöttünk, mi lesz? Kósza hírek jöttek harcokról Budapesten, vidéken átállt szovjet egységekről(?).

5. Emlékszem, november 5-én vagy 6-án dr. Vanyó Tihamér atya, feláldozva egy földrajz órát – kérésünkre – egy elemző értékelést tartott

a helyzetről. Ámulva, hullámzó érzelmekkel kísértük szavait. Nyugodt, racionális mérlegeléssel elmondta. Hogy mi fog történni. Szóról-szóra az következett be, amit mondott: A szovjet a haderő elfoglalja a fővárost, és a páncélos erők lezárják az ország nyugati és déli határait. Ez a lezárás katonai, és nem közigazgatási, hanem a külföldi fegyverutánpótlást teszi lehetetlenné. Ez még nem a korábbi határzár visszaállítása, mert arra csak néhány hét, egy-két hónap alatt lesz elég erejük. Elmondta, hogy a szovjeteket magyar kiszolgálóik milyen fokozatokban, milyen lépésekben segítik, illetve ők miként fogják helyreállítani a kommunista rendszert némi átmenet után. Megjegyezte, hogy a rákosista rendszer teljes restaurációjára bizonyára nem kerül sor, a primitív diktatúrát egy ugyan olyan durva, de finomabban, rafináltabban működő váltja fel. A rákosista rendszer emberei, az ÁVÓ-sok, stb. pedig az új politikai elit tudtával és „tűrése” mellett elfoglalják a nem látványos, de igen fontos biztonsági, gazdasági posztokat. Nem lehet olyan osztálytársam, akinek ne rémlene legalább valami Tihamér atya prófétai szintű jóvendüléséről!

6. A forradalom eltiprását követően a diákságban, így nálunk az osztályban is, érzelmileg bizonytalan helyzet alakult ki. Sokan semmit se, vagy keveset tudtak szüleikről, stb. Valahogy érződött, hogy a dolgokat a bencéseknek jobban kellene kézbe venni, nehogy valakik, bármilyen célból, szervezkedni kezdjenek, vagy engedély nélkül eltávozzanak. Ezért került bevezetésre a főkapunál a diákórség. Nem emlékszem rá, hogy ez rögtön november 4. után, vagy csak később történt. Tény, hogy jómagam is többször kaptam beosztást, és álltam őrséget a kapunál társaimmal.
7. A kapuórség kapcsán említtem meg, hogy amikor a házkutatás volt és Dávid atyát elvitték, én éppen őrségben voltam. Dávid atyát két oldalról, a háta alá nyúlva, a teherautó platójára fellépni segítették a pufajkások. Úgy segítették, hogy valósággal röpült! Bizonyára jól megütötte magát. Megdöbbenő látvány volt számunkra. „Állítólag” azért vitték el, mert az igazgatói iroda átvizsgálásakor egy forradalmi verset találtak a széke mögötti könyvespolcon. Zelk Zoltán forradalmi verse volt. Ez bőszítette fel őket, ami, ismerve Zelk Zoltán előéletét és politikai-költői életútját, nem is csoda. Ám szegény Dávid atya talán éppen ennek lett az áldozata, mert ez a költő nem lehetett számára szimpatikus, új szerepkörében pedig igencsak hiteltelen, ezért amikor megkapta a papírlapot a verssel, valószínűleg nem is olvasta el, csak a háta mögötti polcra dobta. Ezt én úgy hallottam. De az elhurcolását láttam!!!! Sajnos, ennek pontos időpontjára azonban nem emlékszem.
8. 1956. november közepe felé aztán már megjelentek az első menekülők. Győr már veszélyes volt, mert ott már oroszok voltak, így azt elkerülendő jöttek Pannónhalmára. Egy-egy éjszakára maradtak,

számukra a tornateremben voltak matracok, elhelyezve. Első sorban Budapestről, illetve keleti irányból jöttek. Sok információ került tőlük forgalomba. Én, aki kőszegei voltam, és bár jártam már Budapesten, de nem ismertem annyira a várost, így a hallottakat gyakran nem tudtam átlátni. Ám volt néhány történet, amelyek közül egyre ma is emlékszem: serdülő fiú mesélte, hogy barátjával és annak hűgával harcoltak, csúzlival buborékmentesen nitroglicerinnel megtöltött ampullákat lőttek a szovjet tankora. Barátja és hűga elesett, neki sikerült elmenekülnie.

9. 1956. november közepe felé már más menekülők is jöttek. Olyanok, akik Pannonhalmán tanuló gyermekeikért jöttek, hogy együtt távozzanak az országból. Ekkor keresett fel Édesapám is, éppen ellenkező céllal, hogy eszembe ne jusson,....mert....! Helyzet megítélése tökéletes tévedés volt, de hallgattam rá. Ő akkor egy éjszakára együtt volt elszállásolva a II.B-be járó szombathelyi fiú, Ozsgyányi Laci(?) apjával, aki éppen a fiáért jött, hogy elhagyják az országot. Úgy tudom, el is mentek, és Kanadába jutottak.

Ekkor történt az is, hogy osztályunkból egyedülként – gr. Szécsen Miklósért eljött nagybátyja, herceg Esterházy Pál, hogy elhagyják az országot. Ez meg is történt. Évtizedekkel később jártam a Vértesben annál a vadászkastélynál, ahova 1945-ben az oroszok elől szülei Miklóssal és kishűgával menekültek. A két gyerek úgy maradt életben, hogy az odaérkező oroszok golyózáporában, saját életük feláldozásával, apjuk és anyjuk saját testükkel fedezték őket.

10. 1956. november közepén jött haza Budapestről Kiszely Márk bencés, aki akkor az ELTE-n tanult. (ma Kiszely István antropológus professzor). Neki volt egy magnetofonja – életemben először láttam akkor ilyet – és az osztályban lejátszotta az általa a Rádió ostromáról készített felvételeket. Valami közeli házban lakott, a felvételt az ablakba kirakott mikrofonnal készítette. A hangokat kommentálni is tudta, például: most elhallgatott egy gépágyú, mert kilőtték azt, aki működtette. Rendkívül érdekes, megrázó volt az egész, igaz, kissé hosszadalmas, mert a rádió ostroma hosszú ideig tartott.

11. November 4-ét követően, nem emlékszem pontosan mikor, de egy héten belül, úgy döntöttünk az osztályban, hogy akinek van szándéka és energiája, azok a diákokthoz kápolnájában este 10 óra után imádkozni fogunk, hogy a dolgok jóra forduljanak, illetve a harcolókért és a menekültekért. Félórás váltásban – mint a szentségimádások alkalmával – kettesével. Bár nem figyeltem, ki-ki és mikor vett részt ebben, de (vérmérséklete szerint) mindenki részt vett ezeken. Az akciónkhoz más osztályok is csatlakoztak. Úgy emlékszem, december 6-án voltunk utoljára így a kápolnában. (Elbontását nagyon sajnálom, sokkal szebb volt, mint az új helyen kialakított mai kápolna.)

12. A forradalom alatt Pannonhalmán is megszűnt a kötelező orosz nyelvtanulás. Én helyette a németet választottam. Részben prefektusunk, Ábel atya osztályfőnököm hatására, aki orosz tanárunk is volt (logikusan, hiszen horvát származású volt), voltunk öten vagy hatan, akik különórákon továbbra is tanultuk az orosz. Talán öndicséretnek tűnik, de volt bennem valami, hogy az orosz kultúra – nyelv – zene – irodalom kérdését és egyértelmű politikai ellenszenvemet nem kevertem össze. Ez a félév orosz tanulás számomra termékenyebb volt, mint az azt megelőző hat és fél év kötelező tanulása (Ez már így szokott lenni a kötelező tanulással!)
13. Kőszegi voltam akkor, és emlékszem, hogy a karácsonyi szünetre való hazautazás kicsit bonyolultabb volt, mint máskor. Bandában utaztunk, úgy értem, együtt azok, akik Celldömölk – Szombathely irányába igyekeztünk haza. Nem mentünk be Győrbe, hanem Győr – Szabadhegy vasútállomáson szálltunk át Pápa felé. Pápán átszálltunk Celldömölk felé. Ott kellett egy darabig várakoznunk a Szombathelyre menő vonatra. Szombathelyen pedig nem volt gond – legalább is nekem meg Bercsényi Matyinak – mert a kőszegi „vicinális” járt. Visszafelé a szünet után pedig hasonlóan történt. Még valami: a vonaton nem volt a korábban megszokott határővezeti ellenőrzés. (Amikor 1957-ben a húsvéti szünetre mentünk haza, akkor már volt.)
14. Két „házkutatásra” emlékszem. De azok időpontját nem tudom felidézni. Az elsónél orosz tankok jöttek, és ellenőrizték az egész épületet. Rettenetes látvány volt, hogy az egyik tank ráfordította ágyútornyát a gimnázium sarkánál álló Szent Benedek szoborra. A tank a sportpálya sarkán állt, és láttam, ahogy az ágyútorony forog az új célpontra! Úgy emlékszem, az oroszok kultúráltnak viselkedtek, igazi házkutatást nem tartottak. Erről Ábel atya többet tudhat, mert úgy emlékszem, ő volt a tolmács. Valaki azt is mondta, hogy az oroszok a Szezei csatornát keresték, meg amerikaiakat, de ezt én elképzelhetetlennek tartom. Operatív katonai egységtől csak akkor lehet eredményt várni, ha információ szintje megfelel a feladatának.

A második alkalommal teherautókon jöttek, házkutatást tartottak, oroszokkal vegyesen, de döntő többségben magyarok, pufajkások, volt ÁVÓ-sok. No ezek már nem voltak mások, mint amik! Mindent megnéztek, a szekrényeket, még a WC tartályokat is! Durva, megvető viselkedésük vadságot, gyűlöletet sugárzott, de félelmet is, még nem voltak egészen biztosak a dolgukban! Ezek vitték el akkor Dávid atyát. Mint írtam már, kapuőrsgben voltam, viselkedésüket láttam, hogy mit műveltek vele később, azt másoktól hallottam.

Székesfehérvár, 2009. június 27.

25. Strigens Arnold II.A

Én egy Tolna megyei kis faluban születtem, Mucsiban, ahol nem tanultunk oroszul, mert nem volt tanító aki tanította volna. Mikor Pannonhalmára kerültem, az orosz betűket sem ismertem. Ha jól emlékszem, hárman jártunk hasonló cipőben. Szerencsére Ábel lett az osztályfőnökünk, aki az oroszot is tanította. Egy falusi iskolához képest, volt mit egyéb tárgyakból is pótolni, de be kellett hozni az orosz lemaradást is. Az első év nem volt könnyű. Év végéig sikerült a többiek nyomába jutni.

1956 októberében, még a forradalom előtt, kirándultunk Sopronba, felmentünk a Károly-kilátóhoz, este Kópházán aludtunk családoknál elhelyezve, mert az Ábel apja ott tanított.

Erre jött 1956 ősze, megszűnt az orosz oktatás, elveszett az előző év minden fáradtsága. Az orosz helyett én az angolt választottam, Kövér Alajos atya tanította. Voltak, akik franciául tanultak Jámbor Mike atyánál, voltak, akik németül, talán Kapui Vitál atyánál. Számomra ez volt a fő emlék, ami megmaradt. Természetesen a következő tanévben minden kezdődött előről az oroszsal.

Emlékszem az éjszakai ügyeletekre, amikor is a folyosókon bókászunk.

Amikor a határok megnyíltak, megjelentek a disszidálni szándékozók, akiket a tornateremben szállásoltak el. Nekünk a hálóból a 3 matrac közül egyet le kellett vinni, a másik kettőt hosszában használtuk az ágyban.

Arra is emlékszem, hogy a negyedikesek közül páran az egyik vasárnapi diákmissén áldozás után (a kórusról jöttek le) nem mentek vissza a helyükre, hanem elindultak a határ felé. A mise után Vilmos atya, vagy a Botond Pannónia motorral utánuk indult, de nem találta őket.

Emlékszem a tankok megjelenésére, éppen kémia óránk volt, én az ablak mellett ültem és jól lehetett látni amint a vasút felől érkeztek libasorban.

Én úgy emlékszem, hogy csak azok mentek kísérettel haza, akik Budapestre, vagy Budapesten keresztül utaztak. Én Veszprém felé, onnan – a már nem létező – Dombóvárig közlekedő vonattal utaztam haza kísérő nélkül.

Osztályunkból abban az időben Baján Gyurinak volt fényképezőgépe, hogy képei vannak-e a forradalmi időkről, azt nem tudom.

Budapest, 2009. május 18.

26. Süke Péter II.A

Nehéz helyzetbe kerültem, amikor 1956-ban a forradalom alatt Pannonhalmán történelemtől megmaradt emlékeimet próbálom felidézni. Ugyanis rengeteg pannonthalmi emlékem kerül elő, hiszen az a 4 év nagyon meghatározó volt az életemben – de 1956-ról szinte semmi emlékem nem maradt. Ennek az egyik okára azonban határozottan emlékszem. A

forradalom hetében kémia dolgozatot készültünk írni. Nem akarom szépíteni a dolgot, nem én voltam a legjobb tanuló kémiából (de nem is buktam meg belőle!), iszonyúan féltém tőle. Ezért a közismert kréta módszertől belázasodtam, és bekerültem a hét elején a Betegszobába, Kordáta nővér szigorú felügyelete alá. Ilyenkor aztán illett jó pár napot ott maradni. Velem is ez történt, és csak az ablakból lestük, hogy nyüzsögtek a diákok azokban a napokban, és hozzánk még a hírek is csak elvétve jutottak be. Így aztán lemaradtam a falubeli ünnepegről, meg a többi csoportos eseményről, amin az osztálytársaim természetesen részt vettek.

Rémlik, hogy egyszer jöttek orosz tankok, de mintha a nagykapun valamiért nem jöttek be.

Novemberben megjelentek Pannonhalmán a disszidálók. A gimnáziumból is mentek el fiúk, akikért eljöttek a szülők, rokonok. Szécsen Miklóst is elvitték, akinek a nagybátyjával az én nagybátyám együtt dolgozott Budapesten, ezért egy kicsit jobban ismertük egymást.

Arra határozottan emlékszem, hogy nagy érték volt akkor a szén, és ha érkezett egy-egy vagon a vasútállomásra, a felsős fiúkból az erősebbjének azonnal le kellett menniük az állomásra kirakodni a szenet, amit aztán az öreg traktor pótkocsikkal felhozott a Várba.

Jöttek adomány csomagok később, élelmiszerral és ruhaneművel. Volt bennük Hitler-szalonna, ömlesztett sajt tejpor, stb. Az atyák mindenkinek adtak belőle, ruhaneműt is válogathattunk, én is vittem haza a szüleimnek.

Emlékeim szerint a karácsonyi vakáció hosszabb volt a szokásosnál. Én a közeli Öttevényre gond nélkül hazaértem, de több osztálytársam mesélt később izgalmas hazautazásáról.

1957 tavaszán az egyik nap nagy felfordulás volt Pannonhalmán, a részletekre nem emlékszem, de akkor vitték el igazgatónk, Dávid atyát. Arra emlékszem, hogy mindenki halálosan meg volt a történeteken döbbenve, és még napokig tárgyaltuk a történeteket.

Mosonmagyaróvár, 2009. július 22.

27. Szabó László II.A

Amikor Pannonhalmára mentünk gimibe 1955-ben, tudtuk, gyerekfejjel is, hogy a mi világunk már irreverzibilisen a diktatúrára rendezkedett be, nem látszott kiút, az emberek pedig a túlélésre rendezkedtek be. Mégis, amit mi, újdonsült gimnazisták magunkkal hoztunk ide, szüleinktől, és egy történelmi magyar gondolkodástól örököelve, annak alapján a fenti állítás nem volt elfogadható. Ezt az öröklést kegyelmi állapotként kaptuk. Idealizmusunk alapján valószínűen hittünk változásban. De aztán az elefantsonttoronyban, amit nekünk a Kupac ettől kezdve jelentett, már nem vettük észre, hogy a változás valóban érik: a két világ összeférhetetlensége a felszín alatt izzik. „Védettek” lettünk, miközben a külvilág és az idő elment mellettünk. A

szaporodó hírek is csak felszínesen jutottak el hozzánk, miközben tanáraink ápták a lelkünket és az agyunkat. Tudtuk, hogy ez jó, és ez egy nívós szellemi –sőt fizikai élet is volt. Tudtuk, hogy lehetőségeink kivételesek, hagytuk magunkat belerázódni egy szép, elvont világba – bár sokat vitatkoztunk és lázadtunk is a steril állapot miatt.

Én már jó egy éve voltam tehát a Kupacon, amikor 1956. október 23.-án este Ábeltől kaptuk a hírt, hogy Pesten forradalom van. Nem emlékszem arra, hogy ezt a napot megelőző eseményekről lett volna tudomásunk, annál hihetlenebbnek látszott minden. Az a szó, hogy „forradalom”, olyan elvont volt eddig. Történelmünk szebb lapjairól csupán a múlt fényességének, költőink és a szép eszmék lángolásának tűnt. Kétségtelen, hogy receptorainkra száz százalékosan rátapadt a hír. Az első pillanatban álomszerűnek, de annál inkább sokkoló volt.

Fél órán belül Ábel szobájában – ahová bármikor bemehettünk – rádiójából megtudtuk, hogy nemcsak elméletről van szó, az események reggel óta folynak. Miután a Bródy Sándor utcában már halottak is voltak, látszott, hogy ez egy igazi forradalom. Mi pedig itt az elefántcsonttoronyban úgy láttuk, hogy ez jár nekünk. Ha nem is vagyunk ott a forradalom helyszínein. Későbbi napokban persze egyre többen nem találták a helyüket, főleg a harmadik-negyedikeseknél ez bizonyos eltűnésekben, vagy ezek kísérletében meg is nyilvánult.

Többségünk azonban maradt, jórészt az atyák irántunk viselt és sokszor haragos felelősségérzete miatt – magyarul: beláttuk, hogy ha mennénk is, ez a menés a forradalomba már késői és tartozunk a szüleinknek is. Tény, hogy megpróbáltuk a barikádokon érezni magunkat, átéltük a rádióból hallott eseményeket. Az első napok fegyveres eseményei következtében azonban egyre inkább a szüleim iránti aggodalom uralkodott el bennem, ezért reggelente – de máskor is – a IV. emeleti kápolna volt az irány. A hírek valódiságát azonban pontosan nem tudtuk ellenőrizni, azok erre a helyre (ekkor a Kupac volt az ország legelszigeteltebb helye) nemcsak valami szűrőn, hanem nagyságrendek tévesztésével jutottak el (pl. a katonaság tömeges forradalmi részvételéről, ami csak részlegesen volt igaz). A véres pesti ill. vidéki eseményeket viszont reálisan el se tudtuk képzelni. A történések egy részénél a hírek vagy azok értékelése túlzó volt, a valóban nagy események kivételes drámaiságát azonban nem hiszem hogy érzékeltük. Biztos, hogy a közvetlen közelünkben élő gyórszentmártoniak is másképp éltek át mindent, pedig a faluban sem történtek nagyobb dolgok. Mi a Szent hegyen még munkás vagy forradalmi tanácsot sem alakíthattunk, itt nem voltak gyűlölt párttagok, nem volt ki ellen demonstrálni

Néhány konkrétabb egyéni élmény:

1. Említettem a szüleim miatti aggodást. A legcsekélyebb hírt sem kaptam felőlük és három idősebb testvéremről sem. Azt hittem, hogy Fehérváron

sokkal harcosabb világ van (hallottam fehérvári halottakról). November 4 után ez már félelemmé vált.

2. Volt a gimiben forradalmi ünnepség, talán az előadóteremben, de nem tudom, pontosan mikor. Többek közt Légár Béla zongorázta Chopin c-moll Forradalmi etűdjét. Ha van programzene, ez nekünk az volt. Légár jól és szenvedéllyel játszott, akkor őt láttam a forradalom szimbólumának (a többi műsorszámra talán mások emlékeznek.).

3. A tanítás alól természetesen már 24-től ki akartunk bújni. Nos ez nem ment, Dávid atyával, az igazgatóval az élen, mindenki betarttatta a szokásos rendet. Norbert atya – a későbbi főapát, aki akkor a fizikát tanította a II.A-nak – ugyanezt tette. Merev személyiségével, észérvekkel, tőle szokatlan indulattal magyarázta, hogy nincs hazard, akármilyen is lesz, nekünk mindent úgy kell tennünk, mintha nem történt volna semmi. Haragudtunk rá. (Az Attwood-ejtőgépről Czinege Imre emlékezete pontosabbnak bizonyult, írja le ezt ő.) A fizika órán csúnyán megtoroltuk a forradalom negligálását. Másnap először az osztály, majd utánunk ő is elérékenyülve kértünk bocsánatot egymástól. Most a legkevesebb lenne, hogy értékvesztett világunkban megemlékezzünk róla és emberi nagyságáról! Végül is Dávid atya és főapát úr – a két leginkább visszatartó – lett a rendszer áldozata. Helyük van egy nemzeti Pantheonban.

4. Amit én elszigetelt világunkban „forradalmi” eseményként éltem meg, az a gimnázium szervezett levonulása volt november 1-jén? a falusi temetőbe. Nemcsak a halottakról, hanem konkrétan a forradalom halottairól való megemlékezés jegyében. Ezt a bencés atyák belátásának és a diákság iránti engesztelésének éreztem. Hálás voltam ezért – ekkor éreztem először, hogy most végre mi is teszünk valamit. Ez ugyan szintén elvont volt, de akkor is a forradalomnak szólt! Gyönyörű, meleg, napsütéses idő volt, a legjobb idő, hogy az ember átérezze: eljött a szabadság. Amikor fentről elindult a menet, még nem éreztem a szabadságot, De ebben a verőfényes őszi időben a lépéseinkkel együtt nőtt bennem az eufória, és tudom, hogy a többiekben is. Mondanám úgy: a történelmi eufória. Nyilván ilyen érzést már többen leírtak már, de átélése csak keveseknek vagy ritkán adatik meg. Egyedül velünk történik meg, hogy ez a kis európai nép szembeszáll az állig felfegyverzett ázsiai hordákkal és lakájaikkal – nos ilyen esemény, ilyen körülmények közt, még soha nem fordult elő a világon. És győztünk Lehetséges ez? Immár nem lehetséges, hanem igaz. Tehát lent a temetőben már a bőröm alatt éreztem a szabadságot. Mert tudtam, hogy szabadok vagyunk. Ahogy tovább próbáltam kételkedni, úgy hatalmasodott el ez a valószínűtlen boldogság érzés. Már cáfolni sem tudtam, hiszen elindult a polgári élet, és mi most már ebbe csöppentünk bele. Az atyák is azért hoztak le minket ide, mert már ők is elhitték ezt és nem féltettek minket tovább. (Ki merete hinni, hogy a „civilizált” világ és a köztünk levő gonoszok ismét eladnak minket a Gonosz birodalmának...)

Azt hiszem, ehhez hasonló érzést legfeljebb csak zene tud előidézni, de csak pillanatokra, egészen a gyönyörig. Nos, ez valamivel több volt, mint egy pillanat és igaz is volt. Még két és fél napig.

Két és fél nap múlva, november 4-én hajnalban már hideg volt. A környéket foltokban kevés hó vagy zúzvara fedte. Pázmándig elláttam, semmi nem mozdult. Azért mentem a park fölötti mellvédhez, hogy egyedül legyek. Néma csend volt. Hallani véltem a pesti ágyúzást. Pázmándig biztos nem volt háború, de azon túl szerintem mindenütt az arkangyalok vívták csatáikat a sátánnal. „Csapataink harcban állnak” –hallottuk Nagy Imrét. Nincs még veszve semmi! – Valójában tudtam, vagy tíz perc bámuldozás után, hogy veszve van. Ezt csak egyedül lehetett elviselni, a tájoló táblánál, ami a földrészek nagy városait és a távolságokat mutatta. Mintha csak akarat és elképzelés lenne ide vagy oda eljutni.

Nekünk akkor hosszú időre bezárult a világ. Mások, kétszázezren – köztük iskolatáraink közül is többen – el is jutottak Sidneyig, Torontoig, New Yorkig, ahová a tábla mutatta. Volt még néhány nap, amíg a szabadságharcban bíztunk. És bíztunk a Nyugatban. De csak pusztítás és menekülés volt. És a Nyugat árulása.

5. Valamikor november 4.-ike után feljöttek a ruszki tankok, kimenni – szerencsére – nem tudtunk. A Gallina Zoli (Tyúk) valamiért kint volt, a ruszki megverték, de nagyobb baja nem lett. Dávid atyát, aki olyan kérlelhetetlenül vigyázott tovább is a mindennapok folytonosságára, egyedül őt vitték el a pribékek. Arról a Pannonhalmáról, ahol a háború alatt több ezer zsidót mentettek a bencések. Igaz, Apor Vilmost is a ruszki ölték meg. A tankokat láttuk az ablakból, és tudtuk, hogy a bolsevizmus megmutatja az igazságát.

Nos, ezek maradtak számomra, az elmosódó múltból. Nem is annyira képként vagy eseményként, hanem esszenciaként. Különleges helyzetben voltunk, nem tudtunk részt venni semmiben. Talán mi egyedül. Nincs mit dicsekedni vele. Személy szerint sajnálom. Túléltem volna? Hova vitt volna egy indulat, ha egy forradalmi helyszínen vagyok – akár csak Fehérváron? Mi biztosan túléltek, az elefántcsonttoronyban. Vajon melyikünk maradt ki a mártírsorsból?

Budapest, 2009. július 15.

28. Takátsy Tibor II.A

Nem vagyok egy, a múltat számon tartó típus. Tőlem már az is eredmény, ha egy évben a házassági évfordulómat nem felejttem el. Így sajnos, emlékekkel nem tudom segíteni ezt a munkát.

Kaposvár, 2009. július 14.

29. Tóth Frigyes II.A

A lényegre térve, sajnos én is azok sorába kell beálljak, akik semmi lényeges dologról nem tud saját emléket közre adni. A közismert dolgokat pedig nem akarom megismételni (lemeretel a faluba a falu Nemzeti Tanácsának megalakulására, jöttek a szovjet tankok, stb.).

Van azonban egy nagyon élénken bennem kitörölhetetlenül élő emlékem. Azokban a felejthetetlen napokban minden nap többször is (tanítás és stúdiumok után) siettünk az olvasó-teremben (a hosszú folyosó végén volt, talán az első emeleten), ahol azokban a napokban sok újság is volt az asztalokon szétterítve. Sok forradalommal kapcsolatos verset és prózai írást olvastam itt. Ezek között volt Illyés Gyula felejthetetlen verse is, amivel akkor olvastam először!

Balatonfüred, 2009. június 30.

30. Tóth Tamás II.A

A forradalom idején, 15 évesen, a Pannonhalmi Szent Benedek-Rendi Katolikus Általános Gimnázium, II. a. (humán) tanulója voltam. A gimnázium igazgatója Dr. Söveges Dávid, osztályfőnökünk és prefektusunk Domnanovich T. Ábel atyák voltak.

Az elmúlt, több mint ötven év távlatából visszatekintve, csak emlékképek jelennek meg azokról a történelmet formáló időkről.

Szabadidőben lehetett rádiót hallgatni, és 23-án este puskaropogás hallatszott a rádióban, felvonulásokról, a Petőfi szobornál elhangzott beszédekről szóltak a hírek. „Atya kérem, lőnek a rádióban!” „Addig amíg Budapesten két kommunista banda lövöldözi egymást, itt rendnek kell lenni, tessék tanulni!” Az első hivatalos állásfoglalás a gimnázium vezetője részéről.

Valóban, tanultunk – már amennyire az izgalom miatt lehetett – és minden hírre figyeltünk, amelyek elsősorban a Szabad Európa Rádióban, majd a Szabad Kossuth Rádióban hangzottak el. Később a hirdetőtáblán írottan jelentek meg az eseményekről szóló tájékoztatások, most úgy mondanánk „tacepaók”. Az otthoni hírek, a Budapesten, vagy környékén lakó gyerekek szüleiktől, hozzátartozóiktól voltak érdekesek, mert a komolyabb események nagyrészt Budapesten történtek. A Sztálin szobor ledöntése, darabolása, majd a Blaha Lujza térre vontatása, Corvin közti és számos helyen folytatott harcok, ekkor híresült el a benzinnel töltött palack kanóccal, a „Molotov-koktél”. Szombathelyről, ahol laktunk, csak annyi jött „Legyetek jók, semmi meggondolatlanúságot ne tegyetek, imádkozunk Értetek!” Azt még nem írtam, hogy Imre nevű bátyám is ide járt, akkor Ő harmadikos volt.

Mi is szolidárisak voltunk a Budapesten harcoló forradalmárokkal, az egész gimnázium levonult az akkor még győrszentmártoni Tanácsháza elé és

meghallgattunk egy lelkesítő beszédet, talán még egy szavalat is volt. Arra nem emlékszem, hogy ki mondta, majd elénekeltük a himnuszt és jöttünk rendezett sorokban vissza. Közben az Apátság traktorával megpróbálták ledönteni az útkereszteződésben lévő Felszabadulási Emlékművet, de nem sikerült, mert rövid volt a kötél, túl alacsonyra lehetett kötni, a traktor „orrkőnyű” volt, ágaskodott, mint egy táltos, de nem ment. Később – úgy emlékszem – komolyabban nekikészülve, már sikerült. Hiába volt a nagy forradalmi nekibuzdulásunk, lelkesedésünk, másnap Norbert atya fizikából ugyanúgy feleltetett, mintha semmi sem történt volna, kilenc egyest vésett az osztályozó füzetébe. „Mert itt tanulni kell!” Igaz, jóval később, ezeket a jegyeket annullálta.

Az a hír terjedt el, hogy Győr éhezik, kevés az ember a pékségekben, nem tudnak elegendő kenyeret sütni. Ezen felbuzdulva, mentsük meg a győrieiket mondván, a harmadikosokból, talán még negyedikesek is voltak közöttük, elindult mintegy húsz-harminc gyerek, hogy segítenek a győri pékeknek. Cselezni akartak, hogy ne érhék utol őket, nem a győrszentmártoni állomásra, hanem az écsi állomásra mentek. A hegyről azonban lehetett látni a nyílegyenes écsi úton menetelőket. Botond és Tivadar atyák motorra ülve utolérték őket és mielőtt a vonat beérkezett volna az állomásra, ők már jöttek is visszafelé. Ettől kezdve éjszakai és nappali őrseget szerveztek a diákokból, hogy ellenőrzött legyen a ki- és bejárás.

Úgy emlékszem, már az első hét után jöttek szülők, vagy megbízottaik, akik elvitték a gyerekeiket. Később tudtuk meg, hogy elhagyták az országot. A mi osztályunkból Széceny Miklósról, a párhuzamos osztályból Ozsgyányi Andrásról – ő is szombathelyi volt, általánosban osztálytársak voltunk – tudtam akkor.

Már október 6. előtt megjelentek a forradalmárok, és a volt politikai foglyok, akik nyugat felé tartva, egy éjszakát eltöltve, mentek tovább. Többen családotól. Emlékszem, hogy az ágyunkban lévő három matracból egyet le kellett vinni a tornaterembe, a maradék kettőt hosszába rakva aludtunk egy darabig az ágyban. (Talán a téli szünet végéig.) Arra az atyák nagyon ügyeltek, hogy ne találkozhassunk idegenekkel, átvonulókkal.

November 6. után, hogy melyik nap pontosan már nem emlékszem, egy gépesített szovjet alakulat, pufajkásokkal támogatva, jelent meg, harckocsikkal, aknavetővel, gépágyúval. Harcállásba helyezkedtek, bejárattal szemben egy tank, a Boldogasszony felől géppuska és aknavető. Elkezdődött az egész Apátság, beleértve a gimnázium is, átkutatása. Valószínű fegyvereket és ellenállókat kerestek. A tanulókat a folyosóra állították egymással szemben, az ablakon nem szabadott kinézni, a két sor között örök sétáltak fegyveresen le-fel. Nem mondhatom, hogy barátságtalanok voltak. Próbáltunk szerény orosz tudásunkkal beszélgetni velük. Az egyik még az övén lógó kézigránát működését is megmutatta, ő kérdezte meg, merre van a Szuezi csatorna. Eközben átkutatták az

osztálytermet, benéztek minden zeg-zúgba, padokat, faliszekrényeket átforgatták, majd mikor nem találtak semmit visszamehettünk az osztályba. A tanítás folytatódott, egyedül az orosz nem kellett kötelezően tanulni, helyette választhattunk angol, német, francia nyelvekből. Én angolos voltam. Viszonylag korán, december közepén hazamehettünk, mert szénhiány volt. Természetesen Édesapánk, hogy ne tekeregjünk össze-vissza, elintézte, a volt általános iskolás osztálytársainkkal járhattunk iskolába, talán egy hétig. Vissza Pannonhalmára, igazoltatások, ellenőrzések, de sok-sok élménnyel megérkeztünk. Mindenki tele volt történetekkel, vége nincs beszélgetések kezdődtek. Homolya Pisti hozott egy kovás pisztolyt. Valószínű, valamelyik múzeumból szerezte, lehet hogy a Nemzetiből, mert az kigyulladt 56-ban egy belövéstől. Lefekvéskor mutogatja, csettintgeti, jókat röhögünk. Villanyoltás, jön Zerind atya, meglátja a pisztolyt, elveszi és ő is elkezd csettegetni. A másodiknál elsül nagy robajjal, Zerind lesápad, ajtó kicsapódik, Szabolcs atya beront, a breviáriumot eldobja, az első közelbe lévő gyerekek egy hatalmas pofont húz le, az meg belerogyik az ágyba. Majd kérdezi mi történt. Biztos vagyok benne, hogyha valaki kérdezi az osztálytársaimat 56-ról, ezt a történetet egyik sem fogja kihagyni. Február-áprilisban elkezdődnek az „ellenforradalmárok” begyűjtése. Dávid atyáért is eljöttek a pufajkások, csak később tudtuk meg szemtanuktól, hogy nagyon megverték már a tehergépkocsin is, amivel szállították. Ekkor vitték el Édesapánkat is és koholt vádak alapján egy évre elítélték. Ez lett nekünk, a családnak a legnagyobb emlék. Harmadolták a büntetését, jó magaviselet miatt, és Karácsony másnapján – legnagyobb örömeinkre – megérkezett.

Szombathely, 2009. április 23.

Pannonhalma főbejárata a kereszttel

II.B osztály

Osztályfőnök és prefektus: Kühár Ede, majd a II. félévben Jámbor Mike és Bajtaj Oros

Osztálylétszám 41 (ebből Pannonhalmán érettségizett 32), meghalt 10, nem kérhető fel 2, felkért 30 (ebből Pannonhalmán érettségizett 22), válaszolt 30

1. Álmos Árpád II.B

Nagyon kevés a megmaradt személyes emlékem azokról az időkről. Hetek óta igyekszem ilyeneket előbányászni az emlékezetemből, de nem sok sikerrel. Csak egy-két kép, vagy hang bukkan fel, amikből nem áll össze egy kerek történet.

Határozottan élnek emlékezetemben a fekete táblán megjelent, géppel írt rövid híradások képei. Hogy mi volt azok hírforrása, nem tudom. Akik megálltak elolvasni, azok csoportosan megtárgyalták az olvasottakat. Úgy rémlik, szűkszavúak voltak. A tanáraink, mint mindennel, ezekkel is igyekeztek minket távol tartani attól, hogy bármibe belekeveredjünk.

Arra is határozottan emlékszem, hogy egy ünnepségre mentünk le a faluba, és amikor odaértünk, ahol egy térszerűsége már nagyon sok ember volt, akkor hangosan kiabálás fogadott minket: „Megjöttek a várbeli diákok!”

Emlékszem egy olyan eseményre, amikor pufajkások szállták meg a gimnáziumot. Biztosan tanítási idő alatt lehetett, mert nekünk el kellett hagyni az osztálytermet, és le kellett menni a földszintre, talán a Teleki-, vagy a Jeges-terembe, ahol már ott voltak a többi osztályból is. Mialatt ott voltunk, a tantermeket és a hálókat átkutatták. Elöttem van a kép, ahogy visszatértünk az osztályba kutatás után: a faliszekrények ajtaja nyitva, a szép zöld linóleummal borított íróasztalok fiókjai kirángatva, talán még a földre is kiborítva. Ekkor hallottam azt is, hogy igazgatónkat, Dávid atyát a pufajkások magukkal vitték.

Utólag az a véleményem, hogy az atyák nagyon helyesen tették, hogy nem engedtek gyerekfejjel olyan dolgokba keveredni, amelyek akár egész életünket tönkre tehetnék volna.

Budapest, 2009. június 30.

2. Balogh László II.B

Sajnos, mindig is nagyon rossz volt a memóriám, és ez így van az 1956-os forradalom alatt Pannonhalmán történtek tekintetében is. Szinte semmire nem emlékszem. Egyetlen határozott emlékem, hogy ott voltam a Győrbe

induló és a Kisécsi vasúti megállóhelyig eljutott menetben, és ahonnan visszafordultunk. Több osztálytársam is ott volt, de nem emlékszem, hogy kik. Mintha James (Láng Péter) és Tímár Laci közöttük lett volna.

Balassagyarmat, 2009. március 28.

3. Barabás Endre II.B

Arra határozottan emlékszem, hogy október 24-én a kora reggeli ministrálásom után halottam először arról, hogy Budapesten rendkívüli dolgok történtek előző este, és az óta is.

Akkor azonban még nem tudtuk, hogy ez forradalom, nem is éreztük az igazi súlyát a történeteknek.

A legfrissebb hírekről a rádió adásaiból értesültünk. A tanítás a megszokott módon folyt tovább azokban a napokban is. A minket tanító és nevelő bencés atyák szerintem szintén nem láttak – legalább is eleinte – tisztán, hogy mi lesz ebből. Szerintem belül bizonyára ők is őszintén reménykedtek egy reményt keltő fordulatban, de ezt fegyelmezettségből nem nagyon mutatták ki. Nem akarták, hogy lelkesedésük ránk, diákokra átragadva, felelőtlen dolgokba hajszoljon minket. Ezért nagyon vigyáztak ránk, még az épületből való kijárást is megtiltották.

Én szerintem az atyák nagyon bölcsen viselkedtek. Ha ma a fiam hasonló körülmények közé kerülne, ugyanezt a magatartást várnám el az ő nevelőitől!

Tudom, hogy lementünk a falu forradalmi ünnepségére azokban a napokban, de nem maradt erről emlékem. Az is csak képekben rémlik fel, hogy a forradalom leverése után katonák jöttek, talán tankok is voltak.

Emlékeim szerint az osztályunkból többen is disszidáltak valamikor novemberben, a szüleikkel. Ozsgyányi András osztálytársam elmenetelére külön is emlékszem, mert ővele szorosabb barátságban voltam, és sajnáltam, hogy édesapja elvitte. Az is rémlik, hogy egy korábban ott érettségizett Hagenmacher nevű fiú, útban Nyugatra, beköszönt Pannonhalmára. Emlékszem egy negyedikes fiúra, Töreky Ivánra, aki nagyon sokat töprengett azon, hogy elmenjen, ne menjen. Végül maradt. Pár évvel később, már érettségi után egyszer összetalálkoztam vele a Duna szállóban, ahol felemlgettük az ő vívódását.

A karácsonyi szünetre való hazautazásom nagyon kalandosra sikerült. Csoportosan, kísérővel utaztunk haza, a Budapestre igyekvők egy részét Anaklét atya kísérte Budapestig. Igen ám, de én a Győrbe tartó vonaton vettem csak észre, hogy a vonatjegyemet a kollégiumban felejtettem. Ezért Győrbe érve az ott lakó Szabó Béla osztálytársamtól kértem kölcsön egy biciklit, azzal visszamentem Pannonhalmára a jegyemért, majd visszatérve Győrbe szálltam fel, immár jeggyel az első budapesti vonatra.

Így már sötétben értem Budapestre, és vasútállomásról gyalog mentem haza a nagyon leverő látványt nyújtó romos és nagyon kihalt városon keresztül a Baross utcai otthonomban. Szüleim nagyon megörültek, már aggódtak, mi lett velem! Tőlük tudtam meg, hogy kijárási tilalom van, és én azt megszegve jöttem haza, komolyabb bajom is lehetett volna.

Miskolc, 2009. július 12.

4. Bánky Bulcsú II.B

1956 ősze

A kezdet: azt hiszem mindenki erre emlékszik az osztályterem szintjén a hirdető táblán lévő kis szalagokra írt „Pannonhalmi Rádió jelenti” történések összefoglalóit, amiket eleinte úgy interpretáltak (Mike, Oros atyák), hogy „két kommunista csoport” háborúzik. Az idő előre haladásával, azért ha nem is a teljes valóságot, de realisabb információkat kaptunk.

A kirohanásos vasárnap

A diákmise után a reggeli befejeztével az osztályterembe vonultunk, amikor bejött az idősebb Tímár, a Béla, és feltette a kérdést: „Nem jöttök a forradalomnak segíteni? Mert mi megyünk!” Hogy rajtuk kívül kik voltak a „megyünk”, az már akkor derült ki, mikor az Écsre vezető úton gyalogoltunk. A mi osztályunkból a menetelők száma 9 diák volt. A pontos névsort nem írom, mert valaki úgyis megírja, én nem emlékszem. Aki biztos ott volt, az Láng Péter, Háger Veress Ádám és én. Az úgynevezett tárgyaló delegáció, akik a pannonhalmi állomásra mentek: Tímár Béla, Radda Sipi és még valaki, akire nem emlékszem. Ami mai napig nem változott, azok a hülye vasutasok, akik nem tartották a menetrendet, így késett a vonat. Akkor fűtyült a mozdonyvezető, hogy indulnak, amikor mi már kettesével párban gyalogoltunk visszafelé, Tivadar és egy másik atya felügyelete mellett. Ezután következett a karantén, a kapuórség, a közös séták szigorú ellenőrzéssel. A további események számomra egyértelművé váltak, mert Oszwald atya (a rektor) értesítette szüleimet, hogy el akartam menni. Ezért jó apám megszervezte a hazaviteletem. Ő vasutas volt, így elég hamar, 3 nap alatt, október 31-én vagy november 1-jén hazaérkeztem Pécsre. Ezek után én december 5-én vagy 6-án értem vissza a Kupacra, érthetően az eltelt egy hónapról csak „mesék alapján” vannak élményeim.

Az 56-os karácsonyi szünet

Számomra ez is egyszerű volt, mert jó apám szervezte ezt is, és így én egy nappal korábban mentem haza. Ezért megerősíteni nem tudom, hogy „kísérők” is voltak a vonaton a vakációra utazókkal. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a december eleji visszatérésemkor Budapesten keresztül jöttem, így testközelből láttam, hogy mi történhetett október-novemberben, borzalmas volt látni a pusztítást!

1957 tavasz

Hétfő vagy szerda volt. A harmadik óra kezdete után érkeztek a „szabad csapatok” és igen rövid idő alatt letereltek bennünket a Jeges terembe. Amire emlékszem, először elég „jeges” volt a hangulat. De megijedve a többség nem volt, és félelemre sem emlékszem. Az idő előre haladásával az először érzett feszültség is oldódott. Mivel igen jó idő volt, egy-két óra elteltével kimehettünk a tornaterem feletti teraszra, ahol még kiskapura fociztunk is. Amint kijöhettünk, láttuk a „szabad csapatok” fegyvereseit, akik vigyáznak ránk. Különösebb atrocitásra nem emlékszem. Olyanra sem, hogy a „kis Stipsiczen” kívül valakit vagy valakiket kiemeltek volna közülünk. Mikor mentek el? Egy biztos, hogy jóval 13 óra után, mert olyan 15 óra körül volt az ebéd.

A házkutatásról. Az osztályterem asztalfiókjai és a fali szekrények fel voltak túrva. Az én szekrényemből a néhány nappal előbb hazai csomagban érkezett „élelmiszert” (sütemény, kolbász) elvitték a rohadékok. Az ezután történekről csak szájhagyomány emlékeim vannak.

Budapest, 2009. április. 9.

5. Bártfai Miklós II.B

Nem igazán tudom növelni emlékeimmel az információkat, mert az 1956-57-es időszak számomra teljesen homályba vész. Ez nem azt jelenti, hogy nem tudok pár fontosabb eseményről (közös levonulás a falu ünnepségére, házkutatás, Dávid igazgatónk elvitele), amit osztálytársaimmal találkozva nem egyszer hallottam, és tudom, hogy részese is voltam. De személyes emlékem nincs róla. Hogy miért van ez így, sajnos nem tudom.

Budapest, 2009. május 2.

6. Bercsényi Mátyás II.B

Az igazság az, hogy sajnos semmiféle érdemi emlékem nincs az 56-os eseményekkel kapcsolatban. Az én életemben 1956 „utóéletéről” sem mesélhetek különöset. Azt hiszem, egyetemi felvételtkor mindannyiunkat kérdeztek az 1956-os eseményekben történt részvételünkről.

Talán csak annyit, hogy a karácsonyi szünetre kísérővel csak a Budapest felé utazók mentek haza: mi, dunántúliak egyenként utaztunk természetesen. Kaptuk azt az orosz-magyar nyelvű igazolásfélét (sajnos az én példányom nincs meg), amit igazoltatáskor be kellett mutatnunk. Az én utam egy kissé azért volt izgalmasabb, mert községi srác lévén, abban az időben a határ felé utazni egy 15 éves kamasznak nem volt tanácsos. Arra emlékszem, hogy világitás nélküli vasúti kocsiban utaztam. Csorna környékén jött az ellenőrzés, emlékeim szerint egy orosz és két magyar katona/határőr. Egyenként ránk világitottak, aztán megnézték a papírjainkat. Először nem

szóltak semmit, tovább mentek. Aztán visszajöttek, célzottan rám világítottak, és kihívtak a peronra. Ott „keresztkérdések” következtek: főleg azt firtatták, hogy tényleg kőszegi vagyok-e? Komoly problémám nem volt. Ködösen rémlik, hogy Szombathelyen, az átszállásom után mintha a határőrök átadtak volna a kőszegi társaiknak, mert természetesen a Szombathely – Kőszeg vonalon még szigorúbb ellenőrzés volt. Végül minden különösebb nélkül hazaértem.

Budapest, 2009. április

7. † Csáki Pál II.B

Nem sok emlékem maradt meg 1956-ról. Én csak 15 éves voltam akkor, és azóta eltelt több mint 50 év! Ami kevés van, azt most leírom.

Dávid atya közölte valamelyik kajálás előtt, hogy Budapesten két kommunista csoport harcol vagy veri egymást, de ez bennünket ne érdekeljen, mert mi azért vagyunk itt, hogy megfelelő szinten szorgalmasan tanuljunk. És jó étvágyat kívánt!

Az egyik szovjet ellenőrzéskor magyarul szidtuk a házkutatást végző szovjet katonákat, amire az egyik fiatal szovjet katona egyértelműen jelezte, hogy fejezzük be a beszédet, mert baj lesz. Úgy emlékszem, megköszöntük neki a figyelmeztetést. Lehet, hogy azt is magyarul.

A többi eseményről, noha tudom, hogy megtörténtek (forradalmi ünnepségre mentünk a faluba, szovjet tankok és pufajkások jöttek, Dávid atyát elvitték, stb.), sajnos nem maradtak személyes emlékeim.

Kunszentmiklós, 2009. június 15.

8. Detre Ferenc II.B

Nagyon kevés, mondhatnám szinte semmi személyes emlékem nem maradt az 1956-os forradalom, annak leverése, és az azt követő időszakról. Ez nem jelenti azt, hogy nem ismerem az akkor történt fontosabb eseményeket. Csak egyszerűen az eltelt évtizedekben kitörlődtek belőlem az emlékek. És azt gondolom, ez nem szégyellni való, ez az emberi élet rendje.

A legélénkebb emlékem Tihámér atyához kapcsolódik, aki a Teleki teremben tartott előadást a diákoknak a forradalomról, és az azt fenyegető szovjet katonai veszélyről. Felidézte a magyar történelmet, amelyben az országot már „kétszáz letaposták az ovisz csizmák”. Lelkesítő beszédet tartott, de a végén lehűtött bennünket: „ne vigyétek fiatal életeteket az ő ágyúik tüze elé!”

Pannonhalmán a forradalom leverése után orosz tankok jelentek meg, még a Várkerületre is jutott belőlük. Körül állták az Főmonostort és ágyúcsöveiket az épületekre irányították.

Ezekben az időkben sok osztálytársam disszidált, szüleik jöttek értük és vitték őket nyugatra.

Még arra emlékszem, hogy akkoriban nagy szénhiány volt. Egyszer talán az Actio Catholica révén egy vagon szén érkezett a vasútállomásra. Azonnal fiúkat toboroztak a szén kirakására, mielőtt más elviszi. Mintha tanítási idő alatt kellett volna lemennünk kipakolni. Emlékszem, téglabrikett érkezett, amit különösen nehéz volt átrakni a traktor pótkocsijára.

Arra is emlékszem, hogy valamilyen élelmiszer adományok érkeztek, és attól kezdve rengeteg tejporból készült tejet és tejeskávét ittunk. Nagyon rossz volt!

A karácsonyi szünetre való hazautazáskor orosz és magyar nyelvű igazolást kaptunk arról, hogy pannonhalmi gimnazisták vagyunk, akik vakációra utaznak haza. Zöld és piros színű pecsét volt rajta, azt mondták nekünk azért, mert így sokkal jobban néz ki.

Zirc, 2009. július 26.

9. Encsy Balázs II.B

Mint bizonyára sokan tudják, pannonhalmi osztálytársaimmal hetente tarokkozunk, immáron 50 éve. Próbáltuk együtt is feleleveníteni az emlékeinket, de már mi is számos részletre eltérően emlékszünk. Most megpróbálom a saját verziómat előadni, hátha az azonosságok és az eltérések összevetésével a tévedések kizárhatóak.

Rádiónk nem volt, újsághoz sem nagyon jutottunk. A prefektusokhoz kéredeztek be esténként rádiót hallgatni, valamint a hirdető táblán (lépcsőház) naponta egy oldalnyi terjedelemben az Igazgató úr tette ki az aktuális híreket kommentár nélkül. Az osztály kb. egy negyede volt budapesti, érthetően ők izgultak a családjukért legjobban. A hírek persze szájról-szájra is terjedtek. (Ég a Nemzeti Múzeum, halottak százai a Kossuth téren, tömegek indultak Ausztria felé)

Édesanyám jelentette akkor csak a közvetlen családomat (édesapám 1945 tavaszán, a fronton esett el) és Ő akkor Abonyban dolgozott, és tudtam, hogy esze ágában sincs disszidálni, és ezért ez bennem sem merült fel (15 éves voltam!).

Érdekes módon Kiszely Márk (akkor még bencés volt) rendszeresen megjelent közöttünk, és magnófelvételeket hozott, amit a rádió ostromáról vett fel, gondolom a piarista székház ablakából.

A gyerekek éjszakánként (talán november közepétől) választhattak: vagy egymást váltva imádkoztak a diákkápolnában, vagy a kapunál örködtek. Én örködtem általában, nagyon hideg és hó is volt emlékeim szerint.

A hálónk a falura és azon túl a Zirc és Győr közötti ország útra nézett. Az atyák megtiltották, hogy az ablakban bámészkodjunk, sőt azt is, hogy oda álljunk, mivel az elvonuló tankokból egyszer felénk lőttek.

Az október 23-a utáni első vagy második vasárnapon a nagyok (a negyedikesek) közül néhányan kitalálták, hogy menjünk be Győrbe és segítsünk a forradalomnak. Mise után a negyedikes Tímár Béla (Laci öccse osztálytársunk volt) rohant be hozzánk, az osztályba, hogy aki akar, jöjjön. Heten, vagy nyolcan csatlakoztunk, a többiek mind harmadikosok és negyedikesek voltak.

Nagyon ravaszul nem a győrszentmártoni vasút állomásra mentünk, hanem Écsre. A vonat nem jött, nem is tudták a vasutasok, hogy mikor fog jönni. Dávid atyáék hamar észrevették az eltűnést, és utánunk küldték motorral a Botond, vagy a Tivadar atyát, vagy mind kettőt. A nagyok választottak képviselőt, aki telefonon tárgyalt a vasútállomásról az Igazgató atyával. Ultimátumot kaptunk, aki 12 órára nem ér vissza a kollégiumba, az a továbbiakban ne tekintse magát bencés diáknak! Hála Istennek, vonat nem jött, győzött a józanész (most utólag gondolom így) és kb. $\frac{3}{4}$ 1-kor visszaértünk.

Nagy megkönnyebbülés lehetett ez az Atyáknak (hiszen hogy számoltak volna el velünk?) és nem volt semmilyen retorzió. Utólag végig gondolva, ha akkor egy órán belül jött volna egy vonat, kiszámíthatatlan a további történések sora.

A faluban lévő ünnepséghez csak annyit tudok hozzá tenni, hogy a falusiak, amikor összegyűltünk kórusban kiabálták: Halljuk a diákot! Biztos, hogy a kis Stipsitz beszélt.

Akik az osztályból végül is Nyugatra mentek, azokért mind a szüleik jöttek el és vitték magukkal. A harmadikosok és főleg a negyedikesek együtt indultak.

Egy nagyobb csapat Mikuláskor a diákmiséről indult egyenesen. Már a bazilikában hátizsák volt rajtuk. Zavart voltam, néztem, ahogy a kórusról elvonulnak, még integettek is, és én nem tudtam jót csinálnak-e?

Én ennyire emlékszem, talán biztosan. Sok más is rémlik, de azt nem tudom, hogy kitől hallottam, vagy úgy volt-e egyáltalán.

Budapest, 2009. május 21.

10. Háger Veress Ádám II.B

Sajnos nem sokra emlékszem, és azoknak a pontos időpontját se tudom. A II.b-be jártam Pannonhalmára 1956-ban.

1. Az útelágazásnál lévő szovjet emlékmű lerombolásánál ott volt az egész iskola, és az a traktorra kötött drótkötelekkel lett ledöntve.

2. A fálugyülésen is ott volt a teljes gimnázium és a kis Stipsiczet választották be a helyiek, de hogy hová azt már nem tudom.
3. November elején, egy vasárnap délelőtt a negyedikes nagy Tímár jött be az osztályunkba és szólt néhányunknak, hogy menjünk el mi is Győrbe, egy agyonlőtt Révai gimnazista diák temetésére. Kilencen csatlakoztunk az osztályból a IV.B-sek kezdeményezéséhez. Az eltűnésünket hamar felfedezték, mert viszonylag rendezetten vonultunk az Écs-i vasútállomásra és ezt jól lehetett látni a hegyről. A vasútállomáson telefon keresztül próbált az igazgató, Söveges Dávid) egyezkedni velünk. Ez sikertelen volt. A Tivadar atya (vagy Botond atya?) motorra ült és lejött Écsre és hozta magával az igazgató ultimátumát, hogy ha 12 órára nem jövünk vissza, ki vagyunk rúgva. Közben bejött a vonat, Tivadar atya rábeszélésével megosztotta a társaságot (lehetünk vagy 50-60-an), fele felszállt a vonatra, a fele nem. Nagy alkudozás kezdődött, végül visszamentünk mind, de csak délután 3-4 körül értünk fel. Nem engedtek minket a többiek közé, hanem a Teleki terembe kellett mennünk, onnan egyesével kísérték minket az igazgatói irodába, ahol az igazgató és a prefektus(?) jelenlétében kikérdeztek minket.
4. Még az előző évben elindítottunk egy osztályújságot, a Fényszórót. Láng Péter volt a lelke ennek az újságnak, írta, szerkesztette, maga rajzolta a díszes oldalkeretéseket is. Elsős korunkban 8 szám jelent meg belőle. Péter neki fogott 1956 októberében a következő szám megjelenésének, de arra már nem emlékszem, meg is jelent-e, vagy a zavaros idők miatt az elmaradt. Nem tudok arról sem, hogy valamelyik osztálytársamnak lenne példánya belőle.
5. Emlékszem az éjszakai őrésre is, ami nem jól működött, mert vagy az őr aludt el és nem váltott, vagy váltott, de az új őr aludt tovább.
6. Emlékszem november 10. körül arra az orosz egységre, amely néhány tankkal feljött, és géppuska-állást létesített a várkerületen. A páncélos tönkretette a kinti kosárpályát.
7. Emlékszem még a nagy házkutatásra, amikor letereltek minket a Jeges terembe és a tornaterem feletti teraszra. Átkutattak mindent, néhány matracot is felvágtak, mindent felforgattak. A mi osztályunkban csak az Álmos Árpi tolltartójában találtak egy „gyutacsgyár” feliratú pecsétnyomót, amit elvittek. A monostor padlásáról egy rozsdás, ócska sokszorosító gépet vittek el. Dávid atya irodájában megtalálták azokat a cédulákat az osztrák rádió híreivel, amelyeket azért tettek ki a hirdető táblára, hogy a diákság kedélyét nyugtassák. Elvitték az igazgatót is, megverték, le is csukták.
8. Ezekon a cédulákon kívül csak a prefektus rádiójából, a menekülők elbeszéléseiből szerezhattünk információkat, és szinte semmit nem tudtunk a családjainkról, nem volt semmilyen postai összeköttetés.

9. Tihamér atya tartott egyszer a Telekiben egy előadást az eseményekről és emlékszem azzal zárta, hogy „a magyar forradalom halálos dőfést adott a kommunista rendszernek”

10. Édesanyám december elején nagy nehézségek árán, másfél nap alatt tudott lejönni Pannonhalmára vonattal, és megnyugtatni, hogy otthon nincs semmi baj. Nekem almát hozott, a III.A-s Kismarty Lórinak pedig egy sálat, amit otthonról küldtek neki.

11. Néhány iskolatársunknak volt biciklije, ezek közül kettő azzal lógott meg és disszidált.

12. A mi osztályunkból öten disszidáltak úgy, hogy a szüleik eljöttek értük és együtt mentek tovább: Ozsgyány András, Nagy Béla, Rakovszky István, Szécsen Miklós és Szimonisz László. Közülük Nagy Bélát már Pannonhalma előtt is ismertem, édesanyáink valamikor osztálytársnők voltak, édesapja katonatisztként harcolt a II. a világháborúban. A József körúton laktak, többször jártam is náluk. Lakásukat a forradalom alatt teljesen szétlőtték. Őerte is a szülei jöttek el.

13. Utólag tudtam meg, otthon nagy vita volt arról, hogy menjünk, vagy maradjunk. Maradtunk. A fő érv az volt, hogy én Pannonhalmán vagyok, és hogyan fognak engem elérni? Valójában ez csak ürügy volt, tudom, hogy édesapám valahol külföldön teljesen gyökértelen lett volna.

14. Az események alatt végig változatlan órarenddel folyt a tanítás, csak a számonkérés korábbi szigorán enyhítettek, nem volt nagy feleltetés, dolgoztatás, stb. A tanárok szándékosan kerültek a konfrontációt. De Géza atya óráin azért egy-két német háborús dalt elénekeltünk. Meg kell említeni, hogy az ellátás sokat javult, részben a rektor atya tartalékai előkerültek, másrészt az adományokból, segélycsomagokból erre jobban tellett, de az is lehet, hogy szándékosan javítottak a színvonalon. Uzsonnát is kaptunk, egy Nestlé (diáknyelven Nyerslé) terméket.

15. December 15-én engedtek minket haza, bár akkor még nem volt 100%-os a konszolidáció. Mindenki kapott egy kétnyelvű (magyar/orosz) úti kísérőlevelet.

16. Úgy emlékszem csoportosan, kísérővel mentünk Budapestig. Nem emlékszem, hogy meddig tartott a karácsonyi vakáció.

Utólag meg kell állapítanom, hogy a bencések és főleg az igazgató, Dávid atya rendkívül gondosan és felelősségteljesen járt el az események alatt. Óriási felelősség nehezedett rájuk, több mint 300 lelkesedő, kalandvágyó, nyugtalan és aggódó gyereket kellett összetartani, fegyelmezni akkor, amikor minden a feje tetején állt. Nem tudom, hogy az ország más kollégiumaiban hogy oldották meg ezt, de Pannonhalma jelesre vizsgázott. Nagyon nagy önuralom kellett az atyáknak ahhoz, hogy az adott helyzetben azt tegyék, amit tettek.

Budapest, 2009. április 4.

11. Herber Endre II.B

Nagyon kevés emlékem maradt meg azokból az időkből, de ennek az azóta eltelt évtizedek mellett egy másik nyomós oka is van, amiről majd kicsit később. És az is zavar egy kissé, hogy keverednek bennem a dolgok az akkor történetekkel kapcsolatban. Azóta többször szóba kerültek azok az idők az osztálytársaimmal történt találkozásokon, és gyakran beszélünk ezekről Beck Jóska sógorommal, aki akkoriban Pannonhalmán negyedikes diák volt. Nehéz megmondanom, hogy mi az, amit tudok, hogy megtörténtek, és mi az, amiről emlékem is maradt. Emlékszem, hogy volt a faluban egy ünnepség a forradalom alatt, amire az egész gimnázium levonult, de annak részleteire már nem. Azt is tudom, és emlékszem, hogy abban a tanévben elvitték a pufajkások igazgatónkat, Dávid atyát, de többre ezzel kapcsolatban sem. Még van egy halvány emlékem, hogy az akkori negyedikesek valamilyen őrseget alkottak, talán fegyverük is volt, és ők vigyáztak Pannonhalmára, és arra is, hogy senki meg ne szökjön Nyugatra a diákok közül.

Az akkori bencés tanárainknak akkor ez volt a legfontosabb. Hangoztatták, hogy a szüleink rájuk bíztak minket, és ők felelősek azért, hogy semmilyen zűrös dologba ne keveredjünk bele, épségben vissza tudjanak adni majd nekik. Mai fejemmel úgy érzem, bölcsen és tisztességesen viselkedtek.

És itt érek ahhoz a kérdéshez, hogy miért nem emlékszem más dolgokra. Egy kicsit messzebből kell kezdenem azzal, hogy Édesanyám az I. Világháború után az USA-ban született, így amerikai állampolgársága is volt. Kisgyerekként szülei hazahozták, aztán itthon maradtak. Amerikából megjöve a hazahozott pénzből földet vettek, vendéglőt nyitottak, szóval módos embernek számítottak Bodajkon. Édesapám kántor-tanító volt. Amikor jött a kommunizmus, mindenükből kiforgatták őket, Édesapámat büntetésből elhelyezték jó távolra. Érthető, hogy nem lelkesedtek a kommunista diktatúráért. A házban, ahol laktak, volt még egy oda beköltöztetett lakó, akitől talán még sokkal többet vettek el kommunisták. Szüleim kérdezték gyakran tőle, hogy miért nem ment el Nyugatra rögtön a háború után, amire mindig azt válaszolta: Ebben az országban nekem annyi jóban volt részem, hogy itt maradok akkor is, amikor a jó Isten rosszat ad!

Közvetlenül a forradalom leverésekor egy levelet kaptam Édesanyámtól. Nem volt abban semmi más, csak az Amerikában élő rokonaink pontos címe. Minden kísérő szöveg nélkül. Szüleim megérezték, hogy a disszidálás gondolatával foglalkozom. Rám bízták ezzel a döntést (tudták, hogy Amerikába sokkal jobb életem lehetne), de segíteni akartak, ha úgy döntök, hogy megyek. Hetekig rágódtam, menjek vagy maradjak. Valószínű ez a töprengés nyomott el bennem minden más emléket. A pár éves öcsém és a szüleim elvesztése és a szomszédunk szavai jártak állandóan az eszembe. Végül nem mentem, maradtam.

Bodajk, 2009. június 23.

12. Huber Máté II.B

Ami az emlékeimet illeti, azok az alábbiak:

1. A forradalom kitörésének napján vacsorakor (azt hiszem) az Igazgató úr az alábbiakat mondta: „Két kommunista csoport egymást lövi Budapesten”. Ettől kezdve senki nem hagyhatja el az apátság területét. Rádióhallgatást betiltom, a fontos eseményekről a faliújságon kaptok tájékoztatást.”

2. A tanítás rendben folytatódott. Változás csak annyi volt, hogy orosz helyett németet tanítottak.

3. Az orosz csapatok bevonulása után a magalakult kormányról gúnyos szlogen jelent meg. Hogy honnan származott, nem tudom. Szövege a következő: NYERS KÁDÁR APRÓ DÖGEI. Arra is emlékszem, hogy valakivel (nevét nem tudom) együtt írógépen sokszorosítottuk és osztogattuk a diákok között.

4. A faluban lévő ünnepség tényét tudom, de semmi mást nem.

5. A kapuórségről és a harcokosi blokádról halottam, de itt is teljes a homály.

6. Karácsonyi szünete történő utazásra kaptunk egy kétnyelvű (magyar és orosz) igazolványt. Én biztosan azzal utaztam haza. Meg is őriztem sokáig, de bárhol kerestem, most ne találtam meg.

7. Szövege az alábbi volt: Igazoljuk, hogy X Y a Pannonhalmi Bencés Gimnázium és Kollégium tanulója, aki a karácsonyi szünetre utazik haza. Kérjük a hatóságokat, hogy az utazásukban segítsék a felmerült problémák megoldását. Köszönettel: bélyegző, aláírás.

8. 1957 tavaszán megjelent két nyomozó, és néhány diákot, köztük engem is kihallgattak, jegyzőkönyvet vettek fel.

9. Nálam a téma a fentiekben említett (3. pont) sokszorosítás és terjesztés érdekelte őket. Én mindent tagadtam, semmi ilyenről nem tudtam, és félőrai faggatás után elengedtek. A jegyzőkönyvezés Lajos bácsi portás helyiségében volt. Tudomásom szerint senkire sem tudtak rábizonyítani semmit. Meg kell jegyezmem, hogy végig udvariasak szelídek voltak, erőszaknak jele sem volt.

A történelemről ennyit. Szeretnék azért néhány saját véleményt megfogalmazni.

- Nem tettünk sem mi diákok, sem a bencés rend, semmilyen hőstettet.
- Csodálkozom, hogy az atyák közül senki nem írta, írja a rend történetét.
- Egy erénye volt a bencés rendnek ebben a történetben, hogy maximálisan a diákok biztonságát védték, és nem engedték belekeveredni a diákjaikat a veszedelembe.

Kapuvár, 872009. június 11.

13. Keöves Ferenc II.B

Meg kell jegyezmem, hogy 1956-ról igen kevés emlékem van, de van néhány azokhoz kapcsolódó. Ezeket is megírom, remélem, teljesebbé teszik a képet 1956-ról: mindenáron haza akartam menni, nagyon izgatott, hogy mi van otthon, Édesapánk ugyanis 10 héttel azelőtt szabadult, 6 év+7 hónap után. Emiatt Oros atya és Arisztid bácsi (ő Apámmal együtt is ült, mint ahogy tudtommal Jankovics Marci édesapjával is) külön „megfigyelés alatt tartottak” egy ideig.

Naplót vezettem, s az 1957. márciusi „támadás”-kor a bokámnál összecsatolható nadrágom szárába tettem. Oros atya észrevette, elkérte. Jó orra volt, a motozás a Teleki teremben igen alapos volt. Soha nem tudtam meg, hogyan tudta megsemmisíteni az ”Öreg”!

Egyik november eleji (talán 6-i?) fizika óra végén Pulai Csaba atya elköszönt, kilépett a Fizikum ajtaján, majd visszajött, és a létező legszenvtelenebb arccal és hangon ezt mondta: Apropos, uraim, hallották? Megalakult az új magyar kormány. Mi persze kiabálva kérdeztük a neveket, mire ő: Nyers Kádár Apró Dögei. A viszontlátásra! Ezzel elvonult, mi néhány percig ismételtük, majd leesett a tantusz. Úgy tudom, Nyers nem volt kormánytag, de ez így hangzott igazán jól.

Tagja voltam annak a csapatnak, amelyik Győrbe indult, hogy segítsen az ottani pékeknek. Nem tudom, lehattunk-e 60-70-en, lehetséges. Úgy emlékszem, hogy Vilmos atya, a gazdaság vezetője jött elsőként utánunk a motorkerékpárján, majd Boti valamilyen nagyobb járművel. Ő biztosan emlékszik erre. Tárgyalás volt előbb, talán Tímár Béla volt a mi delegációnk egyik tagja, majd szépen visszamentünk. Az atyák legfőbb érve az volt, hogy felelősek értünk, ezért semmit nem engedtek. Igazuk volt!

Egyik novemberi napon dél felől Győr irányába vonult egy harckocsi oszlop, és egyik osztálytársam távcsővel akarta megnézni őket, mire valamelyik tanárunk azonnal megtiltotta, attól félve, hogy ha a távcső megcsillanna a fényben, az oroszok félreértik és lőnének ránk.

Mike atyának (akkor még csak irodalomtanárunk, a következő tanévtől már osztályfőnökünk is) remek kapcsolatai voltak francia nyelvterületen. 1956-ban sok csomagot kapott Franciaországból és Kanadából: élelmiszert, ruhaneműt, takarókat. Mindent kiosztott a diákok között, mondva, hogy ő csak közvetítőnek volt kiszemelve. Ez azonban nem volt igaz.

Az orosz nyelv tanítása megszűnt, azonban Ábel „Ábelovics” közölte, hogy ez csak átmeneti, ezért felajánlotta, hogy azoknak, akiket érdekel, tart orosz órákat, s e célra beszerzett egy Razgavórnyik (beszélgetés) című könyvet (még a mai nap is őrzöm az enyémet!), hogy végre tanuljunk is valamit a mindennapi nyelvből, ne csak propagandát. Arra sajnos nem emlékszem, hogy ez mikor is történt.

Az volt a különös, hogy a mi óriási lelkesedésünkkel ellentétben az atyák nem bíztak a forradalom sikerében, de legalábbis szkeptikusak voltak. Vagy csak annak látszottak?

Négy volt osztálytársunk szüleivel együtt „disszidált”: Rakovszky Pisti az özvegy Édesanyjával (egyik osztály-találkozókon részt vett, egész családjával), a csak két hónapig osztálytársunk Szécsen Miki (róla semmit nem tudok), és nagy sajnálatomra Nagy Béla, akivel nagyon jóban voltam. Ugyancsak nagyon sajnáltam állandó jó sakkpartnerem, Ozsgyányi Bandi elmenetelét is, aki távozáskor nekem ajándékozta az Édesapjától örökölt gót betűs német-magyar és magyar-német szótárait (Bitter-Puhr, ma is megvannak, újrakötve), valamint Asztalos: A végjátékok taktikája című sakk-könyvét, ez is megvan. Bandi egyébként Kanadában él, ügyvéd, az utóbbi időben hazajárogat (már nem sakkozunk). Nagy Bélának előbb Olaszországba mentek, ahonnan Béla rögtön küldött nekem néhány színész-fotót (Gina, Sophia, Kim Nowak), ezeket Oros atya megtalálta nálam ügyetlenségem miatt, elkobozta, majd Mike atya addig szekált, míg a jelenlétében össze nem téptem a képeket. Nem lett belőle harag, végig a legkedvesebb tanárainknak tartottam őket, s ők is kedveltek (Mike atya esketett). Béla később egy kanadai cég megbízásából hazajött dolgozni, és itthon halt meg, három éve.

Bánky Bulcsú osztálytársam igyekezett rábeszélni, hogy „disszidáljunk együtt, ő mindenütt feltalálja majd magát, és én biztosítom a szellemi hátteret”. Mivel az Édesapám itthon akart élni, nem mentem el (Bánky sem). 1955. októberében indítottuk az osztály Fényszóró c. újságját, a lelke Láng Péter volt, mellette Szalay Karcsi volt még szerkesztője, s talán Ozsgyányi Bandi(?). 1956. őszén talán még élt az újságunk.

Az első emeleti folyosón volt egy nagyméretű fekete falitábla, az Igazgatóság a kedélyek lecsillapítására rendszeresen kitűzött cédulákat a legújabb fejleményekről (bizonyára megszűrve, ezt tartom természetesnek). Ezeket a cédulákat megőrizték, és tudtommal „bűnjelként” szerepeltek később, 1957. márciusában Dávid atyával szemben, akit az akkor harckocsikkal is felvonuló „szerv” magával hurcolt Győrbe. Emlékeim szerint Zsíros Jancsi hozta később a hírt egy ávós ismerősétől, hogy Dávid atyát – és különösen az egyik veséjét – úgy összeverték az úton, hogy azonnal kórházba kellett szállítaniuk. És emlékszem arra a nagyszerű napra, amikor két év múlva hazaengedték, az osztályok sorfala között gördült be a gépkocsija. Szigorúan ki volt nekünk adva, hogy semmi hangoskodás! Ezt be is tartottuk, azonban amikor némileg megtörve, de mosolyogva kilépett az autóból, óriási éljenzés, üdvrivalgás tört ki. Nem állította le senki. Akkor különösen jó volt ott lenni!

Páty, 2009. május 18.

14. † Láng Péter II.B

(napló részletek)

1956. október 22. Hétfő

Dél előtt érkeznek az első hírek. Semmi biztosat nem tudunk. Állítólag az egyetemisták egy 12 pontból álló követelést nyújtottak be a kormánynak...

1956. október 23. Kedd.

Reggel tanulás közben jön az első hírt a forradalomról. Budapesten az egyetemista ifjúság a munkássággal karöltve fegyvert fogott, hogy védekezzen a rájuk tüzelő ávósok ellen.

Nem tudunk semmi biztosat, itt a béke és nyugalom kellős közepén. Jó volna most otthon lenni együtt az egész családdal. Életemet pedig szívesen tenném kockára a szabadság érdekében. Belülről tűz emészt. Csak ne történjen senkinek semmi baja.

Szabad időben mindenki a rádiót bújja és várja a bizonytalanságot eloszlató híreket. A délután folyamán újabb hírek érkeznek: Gerő a miniszterelnök. A fegyveres csapatok sikeresen harcolnak az ávósok ellen. A katonaság – állítólag – átállt tisztjeivel együtt a felkelők mellé.

A budapesti fiúk külön csoportba tömörülnek. Rettegünk attól a gondolattól, hogy a harcok során valakihez közelálló személyt ér a végzet.

Este közösen imádkoztunk az otthoniakért, szeretteinkért, és mindazokért, akiknek lelki üdvössége veszélyben forog.

1956. október 24. Szerda.

Reggel hamar terjednek az éjjel rádión fogott hírek. Gerő lemondott, az új miniszterelnök Nagy Imre. A harcok tovább folynak, a felkelők eredményesen védekeznek.

A bejárók hozzák a legfrissebb események hírt. A faluban a szovjet hősi emlékműről leszédtek a csillagot. Nagytízpercben már az a hír is elterjedt, hogy egy traktor le is döntötte az egészet. Győrből az orosz páncélosokat elvonták Budapest felé.

Következő hírek: a harcok Budára is áttértek. Legjobban a Tabán környéke van veszélyeztetve. Szegény Sanyi szülei ott laknak, teljesen védtelen helyen. Este mondja be a rádió: ég a Nemzeti Múzeum. Még elgondolni is rossz! Hiszen ide hordta népünk mindazt, ami a régi időkből megmaradt, hogy nemzeti múltunk ne szóródjon szét kisebb-nagyobb darabjaira. A híres Széchenyi könyvtár is itt van, melyben a legrégebb magyar nyelvű kódexek zöme található. Ha mindez elvész, egy nemzet múltja száll a füstbe, egy nemzeté, amely most felkelt, hogy kivívja jogos követeléseit az elnyomó oroszoktól.

Budapesten a diákok harcolnak az első sorban népünk szabadságáért! És mi itt ülünk egy békés ponton, nem tehetünk semmit a szabadság érdekében. Ami még rosszabb, otthonról semmi hír. Nem tudjuk, hogy élnek-e még hozzátartozóink, ismerőseink. Haza kéne lógni!

1956. október 25. Csütörtök.

Már Győrben is kitört a forradalom! Győr városa is megmozdult, hogy lerázza láncait!

A hírek szerint a munkások és a diákok tegnap este tüntettek a pesti felkelők mellett. A tömeg egész éjjel némán és mozdulatlanul állt a helyi tanácsháza előtt. Reggel a Révai gimnázium tanulóinak vezetésével elindultak, hogy kiszabadítsák a politikai foglyokat. Az ávósok tüzet nyitottak a felvonulókra, aminek következtében több fiatal életét veszítette. A nép fegyvert ragadott és harcolni kezdett az ávósok ellen.

Budapesti hírek: A Kossuth adó szerint már csak pár „fegyveres vagány” lézeng az utcákon. Külföldi rádió szerint pedig a harcok nemhogy csitulnának, hanem egyre terjednek tovább. Már Csepelen is felkeltek a dolgozók. A hírek szerint a katonaság teljesen átállt a szabadságért küzdők oldalára. A kormány segítségül orosz csapatokat hívott! Budapest utcáin orosz harcok dühöngnek fel és alá.

Az osztály és az iskola nagy része forrong. Szeretnénk bemenni Győrbe, azonban a prefektusok hallani sem akarnak róla. Este megbeszéltem Szilvával, ha még sokáig tart az otthoni hírek elmaradása, akkor búcsút intünk egy időre a diákothonnak.

1956. október 26. Péntek.

A hírek általában mind ugyanazt mondják! A harcok csituló-félben vannak. A felkelők lerakják fegyvereiket és megadják magukat! Ez nem lehet igaz! Ezzel a hírrel szemben azonban egy másik hír vigasztal. Állítólag Ukrajnából orosz páncélosok törnek be hazánkba, és Románia felől szintén. Ha leverték a felkelést, akkor miért jön az orosz segítség?

Mindent el tudnék viselni, de ez a bizonytalanság borzalmas. Nem tudom, melyik hír mond igazat, melyik pedig csak képzelet szüleménye. A Kossuth adónak nem lehet hinni, hiszen amikor bementa, hogy a harcok elcsitultak, lövöldözést hallottunk a rádió mikrofonján keresztül.

Este az Ideiglenes Nemzeti Tanács két küldötte érkezett Győrből. Beszámoltak a történeletről. Győrben a korareggeli órákban orosz páncélosok vonultak fel. A lakosság azonban tovább tüntetett. Az oroszok később megunva a dolgot elhagyták Győr városát és kötelékükhöz, a szentiváni erdőbe húzódtak vissza. Ekkor az ávó rendet akart teremteni, amiből véres összetűzés lett. Szerencsére azonban a katonaság és a rendőrség rögtön a felkelők mellé állt, és megadásra bírta az ávó helyi szervét. Győrben megalakult a Nemzeti Tanács. A győri vezetőség küldöttséget menesztett a szentiváni erdőben állomásozó orosz csapatokhoz. A küldöttség szerencsével járt. Az oroszok fegyverszünetet kötöttek.

A győri események hatására Mosonmagyaróváron is felkelt a lakosság. Néphadseregünk tagjai és a rendőrök itt is elejétől kezdve a nép oldalán harcoltak. Sajnos az ávónak itt nagyobb központja volt, és sok vérbe került az elfoglalása. Ezek után azonban Győr-Sopron megye teljesen felszabadult.

A győriek parlamentereket küldtek követeléseikkel a kormányhoz. Ezt a küldöttséget azonban az ávó Tatabányán feltartóztatta. Itt nagyobb fegyveres erők voltak összevonva, mert a bányászokat csak így tudták munkára kényszeríteni.

A győri rádió már a szabadság adója. Sajnos itt nagyon nehezen lehet fogni. Este borzalmas gondolatok gyötörnek. Mi lehet otthon! Semmi hírt nem kapunk hozzátartozóink felől. Nem tudom mi történt azokkal, akik szívemhez közel állnak.

1956. október 27. Szombat.

Az ország minden részén biztató a helyzet. Ha hinni lehet a rádiónak, akkor Ajka és Pécs követve Győr példáját szintén megalakította a Nemzeti Tanácsot.

Reggel első órán Mike atya berontott az osztályba, és azonnal öltözni küldött minket. Meg voltunk ijedve, nem tudtuk, mi lesz. Kár volt azonban előre félnünk. A gimnázium együtt vonult le a faluba a Nemzeti Tanács megválasztása miatt. Az eső szemerkélt. Szívünk felett kokárdával, lobogó zászló alatt, hangos énekszóval meneteltünk a sáros úton lefele.

Gondolataim a múltba tévedtek. 1848. március 15. éppen ilyen nap lehetett. Szemerkélő esővel, de a szívekben a szabadságvágy kiolthatatlan lángjával.

A faluban a községháza elé vonultunk, ahol már nagy tömeg csoportosult. A Himnusz eléneklése után felolvasták a Győri Nemzeti Tanács követeléseit, melyet a kormányhoz küldtek. Hatalmas lelkesedéssel fogadtuk ezeket a pontokat.

A régi márciusi hangulat uralkodott az egybegyűlt tömegen. A szemekben egy új érzés tüze lobogott, az ismét feltámadt hazaszeretet érzésének tüze. Mert mi volt eddig a haza? Egy idegen hatalomtól megszállt és utolsó csepp véréig kiszarolt földdarab, melyben a nemzet csak önmagának árnyékképe.

Az eső elállt és megválasztottuk a Nemzeti Tanács helyi megbízottait. Az öttagú bizottságból egy a gimnázium hallgatója. Először csak póttagnak akarták felvenni, de a falu népe határozottan ragaszkodott ahhoz, hogy ő legyen a Tanács elnöke. Ez persze több ok miatt nem volt lehetséges, de így legalább teljes jogú tag lett a Tanácsban. Ezután intézetünk egyik tagja elszavalta a „Talpra magyart”, melynek refrénjét erős hangon együtt zúgta a tömeg: „A magyarok Istenére Esküszünk! Esküszünk! Hogy rabok tovább nem leszünk!”

A gyűlés a „Szózat” eléneklésével ért véget. A lelkesedés nem ismert határt. Sohasem fogom elfelejteni ezt a délelőttöt, ezt a lelkes hangulatot.

Délután olyan híreket kaptunk, melyek teljesen ellent mondanak egymásnak. Az egyik hír szerint az oroszok elvonulnak Budapestről, a másik hír szerint pedig romániai páncélos alakulatok vonulnak fővárosunk ellen. Nem tudom, melyik hír mond valótlan.

Győrben állítólag munkáshiány van, az élelmiszerellátás nincs rendben. Beszélgettem a fiúkkal, és azon az egységes véleményen vagyunk, hogy felajánljuk segítségünket a győrieknek.

Este rádión érkezik a hír, a szombathelyi rádió szintén a forradalmárok kezén van, a helyi orosz csapatok békés elvonulás lehetőségét kérték a népi fegyveres erőktől.

Gondolataim mind gyakrabban vannak otthon, Minden másképpen volna, ha csak egy rövid híradást kapnék, ha tudnám, hogy mindenki jól van. És én sem tudok írni, hiszen a posta nem közvetít semmiféle küldeményt.

1956. október 28. Vasárnap

A vasárnapi hangulat kissé eltereli figyelmünket az ország dolgainak folyásáról. A miséig még semmi baj nem volt. Mise után azonban kezdődött a titkos szervezés. A felsősök már tudtak a dolgról, de mi csak hirtelen, percek alatt tudtunk csak cselekedni.

Atya is bent volt az osztályban, és így Buló – aki a hírrel jött – csak súgva mondhatta a dolgot. A felsősök elindultak, hogy segítséget vigyenek Győrbe. Gondolkodási időnk nem volt, csak két választás volt lehetséges: igen, vagy nem. Az osztályból kilencen csatlakoztunk a felsősök csapatához, így a csapat kb. hetven főre emelkedett. Szélben és esőben gyalogoltunk át az écsi állomásra, hogy onnan vonattal folytassuk tovább utunkat. Itt azonban telefonértesítést kaptunk, hogy diri-bácsi beszélni akar velünk. Erre minden osztály egy megbízottat választott, teljes megbízást adva nekünk, hogy teljesen a józanész belátása szerint cselekedjünk.

Az öt megbízott – név szerint Pogány IV.b, Töreky IV.a, Kecskés III.b, Tordas III.a. és én – átgyalogoltunk a pannonhalmi állomásra, hogy felveszük a gimnáziummal a kapcsolatot. Itt már vártak ránk, és leghatásosabb érvük az volt, hogy Győrben teljes a rend és fegyelem uralkodik, munkaerőre pedig nincs szükség. Egyet azonban kikötöttünk magunknak, ha Győr kéri a segítségünket, akkor szó nélkül elengednek minket. Ezt a feltételt sajnos nem foglaltuk írásba és így könnyen leszereltek minket. Mire felértünk a gimnáziumba, ott két ember már tárgyalt Diri bácsival, hogy a győri élelmiszeripari vállalatnak munkáskezekre van szüksége. Persze minket nem engedtek el.

Diri bácsi egy általános nagy letolás után kijelentette, hogy micsoda marhaság volt elindulni is ilyen gondolattal, mert mi öszerinte Szolnokra akartunk menni, hogy feltartóztassuk az orosz tankokat.

Hiába, nem értenek meg minket itt! Elnyomnak minden önállóságot bennünk! Teljesen papi befolyás alatt állunk, nemcsak vallásilag, hanem minden téren. Ezért hagyom abba az újságunk szerkesztését is, mert nem vagyok hajlandó Attila atya nézeteit belevinni a mi diáklapunkba. Nem tudom elviselni azt, hogy elnyomják bennem és a többiekben az egyéni nézeteket, és egy felnőtt ember gondolatai legyenek elrejtve minden cikk

soraiban. Így bármennyire is fáj otthagynom a „Fényszórót” még is megteszem.”

1956. október 29. Hétfő.

Állítólag a harcok megszűntek és új kormány alakul. Hála Istennek, hogy már így van. A szabadság zászlaja mégsem hull vissza a porba! Sajnálom, hogy én semmit se tehettem, és nem is tehetek érte!

Itt csak két dolog van, amitől nehéz lesz elválnom: egyik az osztály, a másik pedig Oros atya. Más nem köt engem ide ehhez a halomhoz. De ők.... Úgy megszerettük egymást! Most kezd egy kicsit jobban az osztályszellem! És én mégis elkíváncozom innen!

1956. október 30. Kedd.

Állítólag az orosz és magyar csapatok között tűzszünet van! Nagy Imre új kormányt akar alakítani. Bárcsak vége volna már ennek a vérengzésnek.

Délelőtt, tanítás alatt, az egész sulinak egy helyzetismertetést tartott Tihamér atya. Röviden vázolta az előzményeket és összefoglalva elmondta a forradalom eddigi eseményeit. Ajkáról simán folyt a szó és mi úgy hallgattuk a magyar nép ez újabb hőstettét, olyan csendben, mintha misén lettünk volna. Az előadás folyamán feltárultak előttünk a hősi küzdelmek, nagy áldozatok, melyeket munkások, diákok, katonák hoztak azért, hogy a haza felszabaduljon.

Összeszorul a szívem, ha arra gondolok, hogy hányan áldozták fel – talán még fiatal – életüket azokért, akik még élnek. Hányan mentek büszkén, és bátran a halálba, hogy életük árán a szabadságot megszerezhessék hazánknak!

1956. október 31. Szerda.

Nagy Imre koalíciós kormányt szervez! Az orosz csapatok kivonulnak hazánkból! Mindszentyt szabadon bocsátják! Győzött a forradalom! Ismét magyarok lehetünk saját hazánkban! A magyar élni akarás ismét győz az idegen zsarnok felett! Olyan boldog vagyok! Ismét szabadok vagyunk! Most már semmi akadálya sem lesz annak, hogy otthon járjak iskolába! Ismét együtt lehetek a családdal, szüleimmal, testvéreimmal.

1956. november 1. Csütörtök.

A hírek egyáltalán nem megnyugtatók. Állítólag a keleti határon orosz katonaság özönlik hazánkba! Csak tudnám, mi van otthon, semmi hírt nem kaptam már másfél hete.

A faluban ma nagy ünnepség volt a hősök emlékművénél, melyen a gimnázium is részt vett. Utána a temetőbe mentünk és meglátogattuk a katonasírokat. Itt a helybeli plébános egy nagyon szép beszédet mondott.

Napi események: Szabó Béla ma tartotta 17. születésnapját. Az osztályból négyen voltunk hivatalosak hozzá, ünnepi ebédre. Nagyon finom volt. Délután aztán megfizettük ennek a lakomának az árát. Ugyanis bajnoki kosármecset játszottunk az iskolabajnok-jelölt III.b csapata ellen. Sanyi és én – a mi csapatunkból csak ketten voltunk délelőtt Bélánál – bizony alig

lézengtünk a pályán. Így esett meg, hogy 53:49 arányban kikaptunk. Most már aztán hiába lógattuk az orrunkat.

1956. november 2. Péntek.

Reggel, Halottak napján, ünnepélyes szentmisét hallgattunk. És ekkor eszembe jutott az a sok-száz fiatal élet, amely elpusztult a fegyveres felkelések napjaiban. Milyen másnak tervezhették ők az életüket. Azonban a haza oltárára szívesen tették oda egész életüket. Én is szívesen adnám oda ifjúságomat, egész életemet, ha ezzel egy kicsit a magyar nép, a haza javát szolgáltnám.

Egyre rosszabb híreket kapunk. Az oroszok állítólag körülvették Budapestet. Az ország nyugati részén hatalmas orosz páncélos haderő gyülekezik. Az ellenséges csapatok beözönlése hazánk területére még egyre tart. És nincs egységes magyar hadsereg, amely sikeresen felvehetné a harcot a túlerő ellen. A forradalmi láz is kezd alábbhagyni, a falusi lakosság félti azt a kis magántulajdonát, ami még megmaradt, és így nem siet a város segítségére. Ez a legnagyobb baj! Az örök ellentét falu és város között!

Az ENSZ is csak ülészik, de a világeért se hozna valamilyen határozatot! Mindenki velünk rokonszenvez, velünk van gondolatban, azonban tettelesen segítségünkre nem siet senki.

1956. november 3. Szombat

Vége! A forradalom elbukott. A rengeteg hiábavaló áldozat, a hősiesség, a rettegés mind-mind kárba veszett. A szabadság zászlaja ismét visszahullott a porba! Nagy Imrét és kormányát elfogták. A hatalmas orosz tank hadosztály elindult nyugatról keletre, hogy végigpusztítson hazánk területén. Egy nagy eszme, egy nagy gondolat és talán egy nép foszlik szerte ezekben a napokban.

1956. november 4. Vasárnap.

Hatalmas riadalom van itt. Senkinek nem szabad elhagynia az épületet, a kaput állandóan őrizzük. Úgy féltik a papok az életüket, mintha ők volnának azok, akik nélkül megáll az élet. Sápadtak és idegesek mind. Pedig nem tudom, hogy ha az oroszok terrort alkalmaznak, akkor mit ér az élet.

1956. november 5. Hétfő.

Igazán, eddig igyekeztem uralkodni magamon, de sokáig már bírom. Nem csoda, lassan már három hete lesz, hogy nem kaptam hírt hazulról, teljes bizonytalanságban vagyunk.

A forradalommal már leszámoltam, az már – annak ellenére, hogy néhol még vannak harcok – elbukott. Nem volt meg az egység és a központi vezetés, tehát a sok elszórtan működő csoport nem talált egymásra és így lassan, de biztosan győz az ellenség.

Azonban az otthoniakért való aggodás az egészen más. Hiába mondják azt, tartsunk ki, bízva abban, hogy a mi hozzátartozóinknak nem történt semmi baja, mert akkor – mint ahogy azt az egyik fiú találóan megjegyezte – oda lukadnánk ki, hogy senki sem halt meg. De mi biztosít engem arról, hogy

unokatestvéreim, Pöci, vagy Jenő nem voltak ott a tömegben, amikor az első lövések eldördültek? Vagy édesapámmal együtt nem vettek-e részt a fegyveres harcokban?! Mert ha igen, akkor a legrosszabbra is lehet számítani. És nálam az a helyzet, hogy édesapámat úgy-ahogy csak én tudnám helyettesíteni. Ezért tehát ha – remélem, ez nem lesz – a legrosszabb következnie be, akkor kénytelen volnék dolgozni menni, hogy segítsek testvéreimen és édesanyámon.

Ezért borzalmas ez a bizonytalanság! Az ember képzelete elkalandozik, és annyi rémképet hoz fel, hogy az már túl sok. És akkor még az atyák csodálkoznak azon, ha a fegyelem nem olyan, mint máskor és a tanulás sem megy annyira! Hiába, az amúgy is megviselt idegeket, nem lehet komoly tanulásra kényszeríteni. Különben is, hol van most az országban még ilyen tanulás is? Ezt igazán megérthetnék, de nem, ők ragaszkodnak az „elveikhez”.

1956. november 6. Kedd.

A feszültség kissé enged, úgy látszik, most már elül a harci zaj. Sokat gondolok az otthoniakra. Hiába, ilyenkor döbben rá az ember, hogy mit jelent számára a család, az otthon. És most érzem csak, hogy ha az ember nem is mutatta mégis mennyire várta azokat a híreket, melyeket hazuról kapott. Lassan három hete, hogy teljesen el vagyunk zárva azoktól, akik közel állnak szívünkhöz.

Minden este és minden reggel imádkozom a kápolnában. Kérem a jó Istent, hogy vigyázzon a családra, ne történjék senkinek semmi baja. Hogy a magyar nép felszabaduljon az idegen zsarnoki iga alól, és ismét szabad legyen, mint régen volt.

1956. november 7. Szerda.

Ma kitört rajtam a sok visszafojtott érzés, nem bírtam uralkodni magamon. Egész nap szörnyű fejfájás kínozott, melyet láz is kísért. Hiába, mindent én sem bírok el. Szegény Béla vigasztalt, pedig tulajdonképpen ő szorulna vigasztalásra. Egész stúdium alatt feküdtem, vacsora után rögtön elaludtam.

1956. november 8. Csütörtök.

A mai nap folyamán izgalmas dolgok történtek. Az események szerint az oroszok még nem verték le teljesen a felkelőket. Ugyanis Győrből egy teherautóval menekültek a fegyveres felkelők közül egy páran. Ezt egy orosz páncélautó üldözte, amit Écsnél a nemzetőrök kilőttek. Nem sok idő múlva öt orosz tank cirkált a környéken. Több gyanús alakot agyonlőttek. A harckocsik lassan eltűntek az esti homályban, mire egy kicsit megkönnyebbülve néztek körül „előljáróink”. Persze a diáksereg lelkesen tárgyalta az eseményeket, amelyek szerint még mindig van remény a szebb jövőre.

1956. november 9. Péntek

A mai nap aránylag békés hangulatú volt. Katonai alakulatok nem mutatkoztak a környéken.

Tanítás alatt nagy lelki fröccsöt kaptunk, hogy máskor ne úgy viselkedjünk harcokcsik láttán, mert könnyen idelőhetnek! Majd bolondok lesznek idelőni, ha az ablakban meglátnak 2-3 srácot lézengeni!

Nem tudom, mit csináljak? Itt maradjak békésen ülve, vagy pedig lelépjek innen? Most azonban ennek semmi értelmét nem látom még.

Délután az állomásról az atya rádióját hoztuk fel. Persze nagy hallgatóság gyülekezett este az atya szobájába, itt azonban csak olyan ócska zenét hallgathattunk, hogy sokan otthagytuk a „zenélő dobozt”.

1956. november 10. Szombat.

Habár ma sem történt semmi különös, mégis a levegő olyan nyomasztó. Szokásos napirendünkéből hiányzik a megszokott mozi. Ezen, ha nem is vettem általában részt, mégis sokat vitatkoztunk, neveltünk. Így nem nagyon tudtuk agyoncsapni az időt.

A fejemben egymást kergetik a gondolatok. Szüntelen hazagondolok. Ilyen honvágyat még sohasem éreztem. Dániából sírva jöttem haza, mindenholnan könnyes szemmel jöttem el, még akkor is, ha idegen emberek közül jöttem el. Innen azonban hazavágyom, holott csupa ismerős vesz körül, csupa magamfajta diák, akik szintén távol vannak otthonuktól. Itt vannak a barátaim, akikkel már nagyon megszerettük egymást. És mindezek ellenére húz haza a szívem. Már a fiúk is észrevették rajtam ezt a kedélyváltozást. Sajnos én is érzem.

Egy gondolat fűt állandóan. James, otthon lenni, együtt a családdal, megölelni szüleimet.

1956. november 11. Vasárnap.

A háború sötét felhői nem érintették eddig Pannonhalmát, mi nem láttunk közvetlenül katonaságot. Ez volt a helyzet vasárnap déli 12 óráig. Ekkor azonban egy oroszokból és ávósokból álló katonai oszlop indult el és fellátogatott ide, hogy átvizsgálja a gimnáziumot. Hat orosz tank és hat teherautó magyar katonaság, felszerelve nagy kaliberű géppuskákkal vette körül az intézetet. Mindenkit az osztályába küldtek és igazoltatták a népet. Persze állig felfegyverzett őrök vigyáztak az ajtóban, a folyosón és lépcsőházban, valamint a kapuknál is.

A géppisztolyok csöve ránk volt irányítva, hogy bármely pillanatban elkezdhessék pusztító munkájukat. Látszott az igazoltatók arcán, hogy mennyire félnek. Azt hitték, hogy fegyverekkel meg tudnak ijeszteni minket. Ebben azonban nagyon csalódtak. Mindenki a legnagyobb nyugalommal adta át igazolványát. Nagy baj úgysem történhetett volna, legfeljebb agyonlövök az embert és előbb utóbb úgyis meg kell halni.

A katonák elvonulása után sem nyugodott meg teljesen a hangulat. A fiúk között titkos gyűlések vannak, többen tervezik a meglógást. Két társunk példája nem maradt hatástalan. A külföld eléggé csábítólag hat a kedélyekre, úgyhogy többen határozta el magukat, hogy elhagyják az intézetet, és külföldre menekülnek. Nem szép eljárás tőlük, most amikor a hazának

minden fiára szüksége van, itt hagyni az országot. Igaz ugyan, hogy itt semmit sem tehettek a szabadságért, de ha már meglógtak, akkor nem külföldre kellene menniük.

15. Limbek Tamás II.B

Kevés az emlékem az 1956-os forradalomról. Nagyon-nagyon régen volt, és az ember felejt!

Arra emlékszem, hogy forradalmárok jöttek Győrből, ismertetést tartani az eseményekről. Minket, diákokat összehívtak a Teleki teremben, és ott hallgattuk beszámolójukat. Úgy rémlik, beszéltek egy olyan elképzelésről is, hogy Győr és környéke függetlenséget akar, és a nyugati országokhoz csatlakozna.

Életem egyik felejthetetlen élménye maradt, hogy az egyik délutáni szabadidőben lent futballoztunk a kertben, nem a hivatalos focipályán, hanem a mellette lévő, hepe-hupás területen, a kerítés mellett. Egyszerre csak megállt egy arra menő férfi, és bekiabált, hogy nem szégyelljük magunkat, gondtalanul focizunk, amikor máshol lövik az ártatlan magyarokat! Nagyon leteremtett bennünket, mi meg nem is nagyon értettük az egészet.

Az egyik nap a diákok közül sokan elindultak gyalog Győrbe, hogy bekapcsolódjanak a forradalomba. Én később értesültem erről. Szóltam gyorsan 3-4 osztálytársamnak, hogy siessünk utánuk. De mire leértünk a főbejáráthoz, már ott állt pár atya, és ők lebeszéltek minket az elindulásról. Később a többiek is dolgavégezetlenül visszajöttek. Ettől kezdve a bejárat éjjel-nappal zárva volt, nehogy még egyszer szökés legyen.

Novemberben több osztálytársam is disszidált. Emlékszem, Rakovszky Pistiért az édesanyja jött el és vitte magával, de elment Széchen Miki, Ozgyányi Andris és még mások is, akikre név szerint nem emlékszem.

Akkoriban sok adomány is érkezett külföldről, talán az amerikai nép adományaként. Emlékszem nagy, több kilós konzervdobozokra, oldalukon vöröskereszt volt, és talán vaj volt bennük. Jöttek kisebb csomagok is, csokoládéval meg ilyesmivel. Ezek Németországból jöttek, és benne volt a címe annak, aki küldte. Én írtam erre a címre, és később pár levelet is váltottam azzal a német családdal, akinek a csomagját megkaptam.

Egyszer talán a bástyán állva láttuk, hogy a szemközti dombok előtt szovjet tankok jelentek meg, és mintha lövöldöztek is volna.

A karácsonyi szünetre szüleimmal utaztam haza, akik értem jöttek, mert azokban az időkben még veszélyes volt egy gyereknek egyedül utazni. Mondták, hogy ki se megyünk a Keleti pályaudvarról, mert az egész város szét van löve. Így sajnos nem tudtam a városba szétnézni, hanem a Keletibe rögtön átszálltunk egy Kiskunlacházára induló vonatra.

Valamikor tavasszal igazgatónk, Dávid atya mindenkit felszólított, hogy semmisítsen meg minden olyan papírt, tárgyat, amit tilos vagy veszélyes rejtegetni. Végül az ő ágya alatt találtak forradalmi kiadványokat. A pufajkások, akik érte jöttek, átvizsgálták még a hálótermeket is, minket meg egy helyre tereltek össze.

Kiskunlacháza, 2009. július 27.

16. Ozsgányi András II.B

Sajnos nincs konkrét emlékem a disszidálásomon túl arról a nevezetes 1956-os időszakról Pannonhalmán. Láng Péter temetése után ez szóba került az osztálytársak között, de én nem tudtam kibővíteni semmivel az ott elhangzottakat. Sőt olyasmiket hallottam, amire vagy nem emlékeztem egyáltalában, vagy csak akkor elevenedett föl újra. Például a november 1-jei felvonulásra sem emlékeztem, pedig ott voltam. Mindenesetre ezen a beszélgetésen szinte mindaz szóba került, ami akár az én emlékem is lehetne, de ezeket mind megtalálod majd azoknak az osztálytársaimnak az írásaiban, akik nálam jobb emlékezési tehetséggel megáldottak.

Édesapám, Dr. Ozsgányi Béla 1956. november 23-án Pannonhalmára érkezett. Megbeszélte a gimnázium vezetőivel, hogy elvisz engem, mert elmegy az egész család Nyugatra. Másnap Édesapám hazavitt engem és Szécsen Miklós osztálytársamat Szombathelyre. Útközben Győrött orosz tankok voltak az utcán. Miklós nálunk aludt és másnap elgyalogolt Táplánszentkereszre. A Szécsenék ott igen nagy nyomorban éltek, de hát ez nem tartozik az 56-os történetekhez.

November 25-én Édesapám kiutazott Csákánydoroszlóra a bőröndökkel, hogy előkészítse a határátlépésünket a helyi határőrökkel, akik a betegek voltak. Másnap az egész család (mínusz a nővérem, aki már 22-én elment) kiutazott Csákánydoroszlóra. Aznap reggel azonban az oroszok odaérkeztek és így nem az egyenes úton, hanem a mezőkön keresztül menekültünk. A bőröndök végül ott maradtak, mi csak egy aktatáskával mentünk, amiben az iratok voltak.

Pár évvel ezelőtt testvéreimmal leültünk és elbeszéljük (ez DVD-n van), hogy volt a menekülésünk és Kanadába érkezésünk.

Shelburne, Ont. Kanada, 2009. április 30.

17. Pénzes Mihály II.B

A forradalom kitörése robbanásszerűen ért. Bár Mike atya szerint már a nyáron előjelei mutatkoztak az irodalmi folyóiratokban, a korábbi erőteljes cenzúra szigora nagymértékben enyhült. Olyan aforizmák láthattak

napvilágot, amelyek korábban nem, mint például: Szélfútta levél a világ, de hol az ág, ki az ág?

A forradalom kitörése után nem sokkal Vanyó Tihamér tartott egy előadást, amelyben vázolta, hogy az orosz csapatok le fogják zárni a nyugati határt. A nyugati hatalmak viszont nem valószínű, hogy fel fogják rúgni azt a paktumot, amit ők kötöttek 11 évvel ezelőtt, a II. Világháború befejezésekor a Szovjetunióval. Ezzel a forradalom sorsa megpecsétlődik.

Talán ezért akarták a bencések mindenképpen megakadályozni, hogy a diákok Győrbe menjenek tüntetni.

Egyik nap, mikor hazafelé kerekeztem Écsre, ahonnan naponta jártam be a gimnáziumba, a szerpentin mellett lévő kocsmával vagy étteremmel szemben lévő felszabadulási emlékművet döntötték le kötelek és traktorok segítségével. Pár percre elvegyültem az ácsorgók között, az emlékmű ledőlt, de másra nem emlékszem.

Karácsonyi szünet előtt budapesti osztálytársainkat óva intettük, hogy repülő golyókkal fejeljenek, mert az roppant egészségtelen!

Egyszer a bátyánál állva megcsodáltam a tankok gyorsaságát. Észrevettem, hogy Kisécsnél tankok fordulnak be Pannonhalma irányába. Mire a főkapuhoz értem, már ők is ott voltak. Nem jöttek be, a kosárlabdapályán megfordultak, mély nyomot hagyva maguk után.

1957 tavaszán, talán március lehetett, pufajkások érkeztek és letereltek bennünket a Jeges terembe. Azt mondták, Tarzan filmet fognak vetíteni. Persze ebből semmi se lett. Viszont az, aki akár az ajtóhoz, akár a Jeges terem külső teraszán az 1méteres kőkorláthoz közel ment, azonnal fegyvert szegeztek rá. Így telt el 2-3 óra vagy talán az egész délelőtt. Ez alatt Söveges Dávid igazgató urat elvitték.

Dávid atyának csupán egy bűne volt, akkor és ott ő volt az igazgató.

Écs, 2009. július 31.

18. Plósz Béla II.B

1956. október 24-én reggel, amikor beágyazni mentünk, kiabált nekem a lépcsőházban az egyik osztálytársam (hogy ki, arra már nem emlékszem): Béla, Pesten kitört a forradalom! Meglehetősen hitetlenül fogadtam, mert úgy gondoltam, hogy a forradalmak ideje 1848-ban lejárt. Hogy reggelinél, vagy ebédnél történt-e azt nem tudom, de valószínűleg a reggelinél, hogy ima előtt nem akart csend lenni. Végül a felügyelő atya, azt hiszem Dávid, tapsolt, amire csend lett. A beállt csendben az ima előtt azt mondta: Nem értem, hogy minket itt Pannonhalmán miért kell, hogy érdekeljen, hogy Pesten két kommunista csoport összeveszett a hatalmon. Úgy gondolom, hogy ez a forradalom kezdeti okára nézve nagyon találó megjegyzés volt. De

ami izgatottságunkat kiváltotta, az azt hiszem nem ez volt, hanem az, hogy Pesten lőttek és sokak családja Pesten volt.

Emlékszem arra, hogy valamelyik nap a harmadikosoknak és a negyedikeseknek a Teleki teremben volt egy előadás a forradalom okairól és várható következményeiről. Én ezt repülőmodellezőként a mozivászon túloldaláról a modellező szobából hallgattam végig. Persze moccanni sem mertem, nehogy kiderüljön, hogy ott vagyok. Sajnos nem emlékszem, hogy ki tartotta az előadást, talán ezt is Dávid atya.

Eszembe jutott, hogy a mi időnkben még Márk atyának nevezett Kiszely István antropológus 56-ban Pesten járt egyetemre és a forradalom alatt a piaristáknál lakott. Volt egy, azt hiszem Vörös Csillag névre hallgató hatalmas magnója (én magnót akkor láttam életemben először), amivel felvette a Rádió körüli harcok zaját. Nekünk ezt le is játszotta az osztályban.

Akkor is úgy láttam, és ma is úgy gondolom, hogy Pannonhalma nagyon óvatosan és józanul járt el akkor. Mintegy 300 gyerek volt rájuk bízva. Úgy emlékszem, hogy a nemzetőrségbe is csak a falu kérésére delegáltak negyedikeseket, és a kapott fegyvereket már a kapuban le kellett adniuk.

Én a Győr megsegítésére indított menetből kimaradtam. Soha nem tartoztam az osztály hangadó magjához, úgyhogy nekem senki sem szólt. A kertben sétáltam. Azt tudom, hogy Botond ment utánuk a pótkocsis vontatóval és hozta vissza őket. A vontatónak még az a szerep jutott, hogy azzal húzták le a faluban a templommal szemben, az útkereszteződésben pompázó szovjet hősi emlékművet. Persze, dátumokra nem emlékszem.

Akár mennyire is töröm a fejem, nem jut eszembe, hogy megjelent-e 1956 őszén is osztályunk újságja, a Fényszóró, amit Láng Péter szerkesztett, rajzolt lelkesen, és az előző évben nyolc hónapon át mindig megjelent.

A november 11-i orosz akcióra nem emlékszem, de osztálytársaim közül többen is emlegették.

Karácsonyi szünetre felnőtt kísérettel utazhattunk. Ha jól emlékszem az osztályból Végh Imre édesapja, aki vasutas volt kísért minket, Balatonhoz és Zalába tartókat. A szokásos vonalon, Pápa – Celldömölk felé nem lehetett menni, úgyhogy valahogy Hegyeshalom felé kerültünk.

Szép tavaszi reggel volt, amikor az ÁVÓ-sok? pufajkások? megérkeztek. Két állig felfegyverzett pribék jött be az osztályunkba. Én ilyen öltözetű és fegyverzetű "embert(?)" még nem láttam addig. Géppisztoly a kézben, kézigránátok a nadrág oldalzebeiben. Letereltek minket a Teleki terembe. Szerencsére szép idő volt és a teraszra kiengedtek később. A szemben lévő gyümölcsösben harcokocsik voltak, egyik fegyverei a falura, a másiké a gimire irányítva. Egy harckocsi a kosárlabda pályán vett fel harcállást és tette tönkre hosszú időre a salakot.

A házkutatás sokáig tartott és alapos volt. Álmos Árpi a nyári szünetben az akkor már Videotonban dolgozott, és kapott egy már nem használatos

Vadásztölténygyár feliratú pecsétnyomót. Ezt valamelyik fiókjában tartotta. Megtalálták, és ezért külön kihallgatásra vitték.

A házkutatás befejeztével minket egyenként eresztettek ki a Teleki-teremből és személyi motozásnak vetettek alá. Magammal vittem olvasni a Vörös Pimpernel című könyv ponyvaszerű kiadását. A zsebemben volt. Mi ez? Vegye ki! Ponyvaregény – válaszoltam. Szabad ponyvát olvasniuk? Hát nem nagyon. Ezért aztán a közerkölcsök igaz védőjeként elkobozta. Szerencsére politikailag és irodalmilag nem lehetett túlművelt, mert akkor tudta volna, hogy ez a könyv akkor indexen volt. Ha tudja, lehet, hogy mérgesebben néz rám.

Minket akkor már kieresztettek az udvarra, ahol miután még a Teleki-termet is átkutatták, tanúja lehettünk dicsőséges elvonulásuknak. Így sikerült harsányat röhögnünk rajtuk, amikor az őket szállító egyik kikanyarodó nyitott platós teherautó hátsó padja felborult és hanyatt estek.

Este tudtuk meg, hogy délután a stúdium csendjében nagy bátran visszajöttek, és Dávid atyát magukkal vitték. Ahogy tudom, nyitott platójú teherautón és már az úton verték.

Elmenni Pannonhalmáról a forradalom alatt csak azokat engedték, akikért a szüleik érte jöttek. Tőlünk Nagy Béla, Ozgyányi András, Rakovszky István és Szöcsény László(?) mentek el.

Sajnos ezen kívül sem fényképem, sem tárgyi emlékem nincsen. Ezek az emlékek viszont az enyémekek, remélem igazak is, és jó volt leírni őket.

Budapest, 2009. április 8.

19. Rakovszky István II.B

Megpróbálok most egy kis időt szakítani egy rövid beszámolóra az emlékeimről.

1.) Szécsen Miklós által említett "Rako" én vagyok.

2.) Kicsit összevissza lesznek az emlékek, mert több vonal van, amit nem tudok összekötni.

Az orosz tanárunk Ábel atya volt (ha nem tévedek). A forradalom kitörése után (nem tudom, hogy pontosan mikor) azt mondta, hogy ne gondoljuk azt, hogy most már nem kell oroszot tanulnunk, de ezen túl nem azt tanítja, ami a könyvben van, hanem úgy, hogy meg tudjuk mondani az oroszoknak azt, amit meg akarunk nekik mondani.

Már november 4. után jöttek az oroszok tankokkal Pannonhalmára. Az osztályunkba is bejött egy orosz katona valaki kíséretében. Egyikünk (talán Láng Péter?) az öklét mutatta egy bizonyos gesztussal, mire a katona a géppisztolyát ránk fogta fenyegetésképpen.

Gondolom, azt többen is leírták, hogy örültünk, ha valaki kiment Nyugatra, mert akkor az ő ételadagját el tudtuk osztani közöttünk, akik maradtak. Ez

persze azt is jelentette, hogy ha valaki azon gondolkozott, hogy disszidál, mi többiek mind önzően buzdítottuk.

Mások is biztosan emlékszenek arra, hogy Győrből kijöttek a forradalmi bizottságból és beszéltek hozzánk. Mivel a biciklim ott volt, gondoltam, hogy avval talán valami futárszolgálatot tudnék végezni. Ezt meg is mondtam nekik. Gondolom, elég naivnak tarthattak.

Mindenesetre egyik (talán másnap) délelőtt lent voltam a pincében a bicajt karban tartani, hátha szükség lesz rá. Mikor feljöttem, meghallottam, hogy egy nagy csoport diák elindult Győr felé, hogy valamit ott telessenek, és hogy őket már vissza is hozták.

Délután ők be voltak zárva, talán a Teleki terembe, minket, többieket (talán csak 2. osztályosokat?) pedig levittek a faluba, a templomba. Ede atya szavait idézve: "Imádkozzatok megtévedt" osztály/iskolátársaitokért. Ezt a "megtévedt" szót soha nem fogom elfelejteni. Nekem az fájt, hogy én nem voltam köztük. Ezt az az Ede atya mondta, aki esténként irredenta könyveket olvasott fel nekünk!

3.) A kimenetelünk:

Az osztályunkban arról beszélgettük, hogy mennyivel jobb egy angol internátusban, mert ott nem csak az osztályzatok számítanak. Október elején Mike atya kölcsönzött nekünk egy "füzetet" egy angliai bencés apátság és gimnáziumról. Október első vasárnapján édesanyám lejött látogatóba. Megmutattam neki is a füzetet, és mondtam, hogyha neki valami baja történne, megpróbálok disszidálni, és oda szeretnék menni. Kicsit megsértődött, hogy miért akarom, hogy neki baja történjen.

November 22-én a legutolsó pannonhalmi teherautóval eljött Budapestről, avval, hogy kimegyünk. Ő úgy gondolta, hogy egy-két napot Pannonhalmán vár, és csak azután megyünk. Akkor talán nem jöttünk volna ki, mert én nem igazán akartam. Beszéltünk Dávid atyával, ki azt mondta, hogyha menni akarunk, menjünk már másnap, mert ha nem, akkor talán túl késő lesz. Persze azt is mondta, hogyha megyünk, akkor papíron ki kell engem csapnia. Ezt mi természetesen elfogadtuk.

Másnap reggel aztán el is indultunk, Zichyékkel együtt. Az útnak nincsenek pannonhalmi vonatkozásai, de mikor végre megérkeztünk a Traiskirchenbe, a gyűjtőtáborba, az első ember kivel találkoztunk, az Ireneus atya volt. Őt, mint bélyegyűjtő, már korábban megismertem.

Két hónappal később Angliába kerültünk, majd április elején bekerültem Downside-ba, az angolok Pannonhalmájára. Júniusban eljött édesanyám engem meglátogatni. Emlékül vettem neki egy képes füzetet az iskoláról. Belenézett, s mondta: ennek a párját mutattam neki tavaly októberben. Addig nem is vettem ezt észre, mert a falai között éltem. Így teljesült be egy kívánságom, de anélkül, hogy anyámnak baja történt volna.

München, 2009. június 9.

20. Szabó Sándor II.B

Az emlékezetes Győrbe vonuláskor ketten voltunk kapuőrök, sajnos nem emlékszem, hogy ki volt a másik. Mi akkor a II.B-sek voltunk, de tudtunk a negyedikesek tervéről. (Azt hiszem Bánki Bulcsú volt a hírhozó.)

A mi osztályunk is elhatározta, hogy megy a csapattal Győrbe, a pékségbe kenyeret sütni, mert ez volt a cél. Ugyanis a győri újságban, vagy a rádióban az jelent meg, hogy a pannonhalmi diákok semmiből se veszik ki a részüket, s ennek cáfolására indult el a csapat.

Természetesen mindenkit kiengedtünk (emlékeim szerint nem volt zárva a vaskapu). Amikor az utolsó is elment, mi is akartunk csatlakozni, de akkor jelent meg Tivadar atya a motorbiciklivel. Bennünket bezavart a koleszba, büntetést ígérve, de ez elmaradt, mert diadalittasan sikerült visszatérnie, az akkor már Écs felé poroszkáló csapattal, mert a helyi állomáson azt mondták, hogy nincs vonat.

Azon az éjszakai őrsegen részt vettem én is, amikor az orosz tankok ott álltak a kapu előtt. Éjjel 2-kor került rám a sor (párban voltunk), s csak egy villanykörte égett a bástya közelében. Párás köd volt, s a sejtelmes környezetben zabszemet se lehetett a fenekünkbe dugni. Két óra volt a strázsa, de elég is volt (nem történt alatta semmi).

1957 márciusában jöttünk le a fizikai előadóból, amikor láttuk, hogy több nyitott platójú teherautó jön be a gimnáziumba, rajtuk csikos, eredeti rabruhában rabok és pufajkások. A rabokat azért hozták, mert szerintük ők tudták, hogy hová lehet elrejteni tiltott dolgokat, amit keresnek.

Mindenkinek be kellett menni az osztályába, a padjába ülni, és a fal melletti kajás szekrényét kinyitni. Ezeket átkutatták, az íróasztalokat is, majd mindenkit a tornaterembe zsúfoltak össze, s ott kellett várni, míg kora délután kijöhettünk a kapu elé, ahol láthattuk, hogy Dávid atyát, a nyitott platójú teherautóra tették fel. Emlékeim szerint kipányválták, mint a lovakat, s úgy vitték végig a falvakon át Győrbe. Az elbeszélések szerint, amikor lakott helyre értek, akkor puska-tussal verték szegényt, így mikor Győrbe értek egyenesen a rabkórházba vitték. Egyik veséjét szétverték, ezért nem is tudott tanítani az után, hogy 1959-ben szabadult.

Az állítólagos bűne az volt, hogy az ágyában, a matrac alatt (!) a forradalom alatt ki adott Háty Gyula verset találtak. Az igazgatói szobában a fa lambériát is végig leszedték.

Egy rabruhás különítmény a könyvtárba ment és mindent széthajigált, iszonyú károkat okozva, mígnem egy régi és poros, tehát nem használt stencil gépet találtak, amit a formájáról, "kis templomnak" tituláltak, s azt is, mint legfőbb bűnjelet magukkal vitték. Ez volt a második vád.

Budapest, 2009. május

21. Szalay Károly II.B

Szinte semmi olyan emlékem nem maradt az 1956-os forradalom alatti időkből, amit igazán sajátoména tekinthetek, és nem az osztálytársaimmal az azóta eltelt több mint 50 év alatti múltfelidézésből, beszélgetésekből őriztem meg. Utólag ezt azzal magyarázom, hogy nem elég, hogy az egyik legszegényebb gyerek voltam (pannonhalmi tanulásomat is az Egyház anyagi támogatása tette lehetővé) a kollégiumban, de Édesanyám is 1956-ban halt meg, és érthető, hogy ebből az évből ez a legfájdalmasabb, és egyben minden mást elnyomó emlékem. Emlékszem, hogy pár osztálytársam disszidált, Rakovszky Pistiért (akiről Tihamér atya azt mondta racsolva „Rakovszky te mindig csak fuvsz-favagsz”) az édesanyja jött el, és vitte el Nyugatra. Disszidált az Oszgyányi András is, ő Amerikába került és a Nagy Béla, aki egy nagyon alacsony fiú volt, neve ellenére. A kapunál a szőkések megelőzésére a felsősök kapuőrséget tartottak. Még arra emlékszem, amikor egy házkutatáskor az egész osztálynak ki kellett állni a folyosóra a fal mellé, és mivel kissé szórakoztunk közben, a ránk felügyelő pufajkás ordítóva próbált fegyelmezni bennünket és jól oldalba bökött a gumibotjával. Szegény igazgatónkat, Dávid atyát is elhurcolták, és egy teherautó platóján ütötték-verték, amit többen is láttak.

Ez minden, de bízom abban, hogy mások több mindenre emlékszenek, és ezekből biztosan összeáll egy reális kép a Pannonhalmán akkoriban történekről.

Budapest, 2009. május 10.

22. Szécsen Miklós II.B

Ha nem most lesz feldolgozva ez az időszak, akkor biztosan sok adat és információ örökre elvész!

Rövid háttér információval kezdem, hogy „adataimat” jobban meg lehessen ítélni. Szüleimet 1945-ben az oroszok kivégezték (én akkor 4 éves voltam). 1945-ben, majd 1948-ban akkori lakóhelyünkről kirúgtak és 1951-ben az elsők között kitelepítettek. A kitelepítésből az utolsók között szabadultunk ki. Ez azt jelenti, hogy nekem a Pannonhalma előtti életemben talán csak 2 év állt rendelkezésre, hogy egy valamilyen rendezett formájú életbe beilleszkedjek. Nem is beszélek az előbbiekből származó hiányos képzettségemről, és a koromnak megfelelő „normális” élettapasztalatok hiányáról. A pannonhalmi gimnázium volt életemben az első olyan hely, ahol előre megismerhető szabályokra tudtam támaszkodni.

Az első osztályt a humán A osztályba jártam, majd a II. osztályra átmentem a B osztályba, a reátagozatra. Így érthető, hogy egy-két kivétellel nevekre és

arcokra osztálytársaim közül alig emlékszem, és érthetően (hiszen 1956-ban Nyugatra távoztam) eseményekre se nagyon, hiszen nagyon fiatal gyerek voltam még akkor, és eltelt az óta több mint 50 év.

Maga október 23. napja, mint esemény nem maradt meg emlékezetemben. Hiszen nem volt újság, a diákoknak rádiójuk, vagy más hírszolgáltatás. Minket „kicsiket” az Atyák nem izgattak a hírekkel, amikről kezdetben senki nem tudott még közülük sem semmi egyértelmű dolgot. Amikor a későbbi napokban már többet tudtunk, az volt a benyomásom, hogy az Atyák érthető okokból próbálták fékezni a fellobbanó indulatokat.

Nincsenek emlékeim a faluba való levonulásról a Nemzeti Tanács megalakulására, a Győrbe indulásról vagy az oroszok megjelenéséről Pannonhalmán. Ezekről részben az óta ugyan hallottam, de lehet, hogy egy részük akkor történt, amikor már én elhagytam Pannonhalmát.

De emlékszem arra, hogy valakinek a „nagyok” közül volt egy sárhányó nélküli kerékpárja, és azzal engedély nélkül elment Győrbe és onnan híreket hozott. Gondolom, ez még a forradalom kezdetén történt. Nagy titokban beszámolt, jött két-három Atya, hallgatták a beszámolóját. Nem nyaggatták, hogy engedély nélkül ment el, de kérték, hogy vigyázzon magára.

Egy másik emlékem: délelőtt az egyik óra alatt nyílik a tanterem ajtaja, és négy egyenruhás katona jött be egy Atya kíséretében. Elmondták, hogy indul a felszabadulás és minden támogatásra szükség van. Orosz Kalasnyikov géppisztoly lógott a nyakukban. Megkérdezték, ki tud a géppisztollyal bánni? Az egyik közülük odaállt az osztály elé és szabályszerű kiképzést tartott a géppisztoly kezeléséről és használatáról. (Mi mindent tanultam Pannonhalmán, azóta tudok bánni a géppisztollyal!) Az őket kísérő atya nagyon meg volt lepődve és döbbenve a történeteken. Ha még jól emlékszem, mi voltunk az első osztály, ahova bejöttek. Ők benzint is kértek az Apátságtól az autójukba, hogy el tudjanak jutni Budapestig. Ez a kérés gondot okozott, mert az Apátságnak csak egy Pannónia motorkerékpárhoz járt benzin, és ezért nem volt elég benzin raktáron. Arról, hogy aztán kaptak-e benzint, arról később nem hallottam.

Az Apátság, ahol tudott, mindenkinek segített. Erre csak egyetlen rövid történet. Az akkor negyedikes Zichy Jánosért és elsős öccséért, Zichy Béláért (ma már egyikük sem él) eljött Édesanyjuk Pannonhalmára, hogy fiaival együtt disszidáljon. Egy fillér nem volt a zsebében. Monsberger Ulrik atya készpénzt nyomott a kezébe, hogy a határig eljussanak. Ezt a történetet később János és Béla édesanyja maga mesélte el nekem.

München, 2009. június 1.

23. Szilágyi Béla II.B

Én voltam a legszerencsésebb bejáró diák, mert a házunk talán 50 méterre volt a gimnáziumtól. A ház akkor épült, amikor a gimnázium, és azért

építették, hogy a gimnáziumba dolgozó üzemeltető személyek családjai lakjanak ott. Rendszeresen nálunk laktak a lánytanulók, aki egész nap a gimnáziumban, a részükre fenntartott szobában voltak, és csak este, jöttek le hozzánk aludni.

1956 őszén 4 fiú is lakott nálunk, mert nem volt számukra hely a kollégiumba, de a disszidálások után ők beköltöztek a megüresedett helyekre. Iski Janikára emlékszem a nálunk lakó fiúk közül, aki elment édesanyjával nyugatra, és Szentirmay Szabolcsra.

Ott voltam én is a falu forradalmi ünnepségén. A kis Stipsicz (aki a mozigépészünk is volt emlékezetem szerint) egy emelvényszerűsre felkapaszkodva mondott valamit, mert őt beválasztották a falu Nemzeti Tanácsába. Arra is emlékszem, hogy Mike atya nagyon sportosan volt öltözve, háromnegyedes esőkabát volt rajta és svájci sapka. Akkor döntötték le a szovjet emlékművet is. Az öreg Pill Józsi bácsi szívet vitt fel az apátság traktorával az állomásra a Várba, megállították, hogy segítsen a traktorral ledönteni az emlékművet.

Egyszer szovjet tankok vették körül az épületet. Én épen Vörös Imrével jöttem ki az épületből, és megláttam, hogy az egyik tank a főbejáratnál jobbra, pont a ciszterna szélénél állt meg. Odamentem, és intettem az egyik orosz katonának, hogy jöjjön oda hozzám. Odajött, és akkor én felnyitottam a ciszterna vaslap tetejét, és mutattam, hogy itt körben ilyen ciszterna van. A fejéhez kapott, odakiáltott valamit a tankon lévőeknek, és akkor a tank arrább állt. Lehet, hogy akkor mentek le a salakpályára, amit aztán a forgolódásukkal tönkre tettek.

Valamikor novemberben nagyon sokan a diákok és tanárok közül a Hóman-bástyáról együtt néztünk végig egy harci jelenetet, amikor Kisécs környékén a szovjet páncélosok üldöztek és lőttek egy teherautót, amely aztán megfordult, és elmenekült Győr felé. Arra gondoltam, hogyha közénk lőttek volna, sokan ottmaradtunk volna.

Amikor tavasszal a pufajkások megszállták az épületet, egy idő után a Jeges terem előtti nagy teraszon kellett mindenkinek tartózkodni. Én egy idő után nagyon megéheztem, ezért lementem az alagsorba, és a kazánházon keresztül kiszöktem az épületből, és hazamentem ebédelni.

Később visszamentem a gimnáziumba, a főbejáratnál nem volt senki, simán bementem a gimnáziumba. Már majdnem odaértem a Teleki terem után lévő bejáró fiúk szobájához, amikor kinyílt a gimnáziumi iroda ajtaja, és kijött rajta Dávid atya, az igazgatónk, akit három pufajkás vett szorosán körül. Ők ugyanúgy megdöbbentek azon, hogy hogyan kerülök én oda, mint ahogyan én megdöbbszem a látványon. Dávid atya odaszólt hozzám. „Bélus, jók legyetek és szeressétek egymást!” Ijedtemben, mert nem értettem ezt az egészet, felszaladtam a lépcsőn az osztályba, és ott elmeséltem, mi történt.

Győr, 2009. július 22.

24. Szimonisz László II.B

Nem tudok sokat mondani, ami Pannonhalmára vonatkozik az elmúlt ötven év távlatában.

Én csak másodikosként kerültem oda 1956. szeptember második felében. Akkor is csak Apám noszogatására, ráadásul lenn laktam a faluban. Ehhez hozzájárult még, hogy Anyám otthon haldoklott, és a tanév kezdete után röviddel haza is mentem október 6.-i temetésére, egy héttel 15. születésnapom előtt. Visszaérkeztem után értem jött Pannonhalmára egy kéttagú ÁVÓ-s különítmény Pestről, hogy a Rajk-perben kivégzett nagybátyám „rehabilitálására” és újratemetésére elvigyenek. Nem menetem el velük, Apám sugallatára megtagadtam!

Erre mintegy két hétre rá jött az óvári vérengzés, melynek eredményeként 11 fiú, korábbi osztálytársam közül 8 ott nyugszik a tömegsírban (névlegesen a kopjafák alatt), beleértve legjobb barátomat, Öry Lacit is! Erről jut eszembe Kránitz Feri neve, akit még Óvárról ismertem, nem csak Pannonhalmáról.

Talán annyi, hogy azt hiszem a Szalayéknál laktam lenn a faluban a szoborral szemben (amit azokban a napokban leromboltak, mint kommunista emlékművet?), a téren.

Pannonhalmát mikor és kivel hagytam ott, arra sajnos nem emlékszem. Lehet, hogy Dr. Dicsőffy Endrével, a néhai mosonszentjánosi orvossal, apám haverjával, és ha ez így volt, akkor az Ő autójával. A határt november 3-án léptem át Hegyeshalomnál néhai apám és öcsém társaságában.

Nem sokat felejtettem, de sajnos Pannonhalmához nagyon kevés emlékem fűződik! Egyet viszont soha nem felejték el. Az Apátság főbejáratával szemben (ahogy kijössz) van egy kert, ahol egy piederstálon a világ minden fontosabb városa/pontja be volt vésve és a távolsága kilométerben feltüntetve. Egyszer a Magas Tátrát is lehetett látni onnan és megesküdtem, hogy elmegyek mindegyikhez, vasfüggöny ide vagy oda. Ha jól emlékszem, az Északi és a Déli Sark kivételével, el is mentem mindegyikre, ez volt az én az „Értől az Óceánig” fogadalmam. Még egy dolog, Rakó osztálytársamat, a nagy matematikust sem felejtettem el soha, mert mindig segítőkész volt az én tökkelütött algebratudásomhoz.

USA, 2009. június 5.

25. Tímár László II.B

Az emlékképek mindig érzelmekhez kötődnek, a dátumok naplókhoz, leírásokhoz. Én naplót soha nem vezettem, viszont annyi leírást olvastam az 1956-os forradalomról, hogy már nem tudom elkülöníteni, mi a saját emlékem, és mi származik olvasmányaimból. Ezért csak emlékképeket

igyekszem felidézni, dátumot csak akkor írok, ha a dátum biztosan kötődik ahhoz az érzelemhez, mely a képet maradandóvá tette. Beszámolóm tehát abszolút szubjektív, több szól a bennem keltett érzelmekről, mint a konkrét tényekről.

Háttér: négy gyerekes értelmiségi család második gyermeke vagyok. Családomról: Édesapám 18 éves korára árván maradt (apai nagyapámról azt tudom, hogy középiskolai tanár volt), banktisztviselőként helyezkedett el, 40 éves korára már igazgatói rangig vitte. Édesanyám családja Erdélyből menekült a 20-as évek elején, anyai nagyapám katonatiszt volt, 1932-ben alezredeként ment nyugdíjba, 1945-ben meghalt. Még nem voltam 10 éves, amikor „pártunk és kormányunk” 1951. június 27-én (névnapomon) úgy döntött, hogy további fejlődésünk érdekében hátralévő éveinket Budapest helyett Újfehértón éljük le. (Hogy miért telepítettek ki, ez örök rejtély maradt, a végzés nagyanyámról és a vele együtt lakó Tímár családról szólt). Egy kedves „kulák-család” vendégszeretetét élvezhettük, akik egy egész szobát bocsátottak hetünk rendelkezésére. Ma nyugodt szívvel nevezhetnék amerikai konyhának, hiszen a szobához egy sparihelt és egy mosdótál is tartozott. Újfehértón módunkban volt megtanulni, mit jelent másodrendű állampolgárnak lenni. A nálam két és fél évvel idősebb bátyámban, Bélában mélyebb nyomot hagytak ezek az évek. Egyrészt, mert nagyobb volt és jobban átértelte a helyzetet, másrészt vele úgy bántak a hatóságok, mint egy javítóintézetre ítélt fiatalkorú csirkefogóval. Szemben velem, akinek a „te kis pesti strici” megszólítás járt, amit akár kedvességnek is tekinthettem. 1953 tavaszán (talán márciusban?) Nagy Imre lett a miniszterelnök, akinek egyik első intézkedése volt, hogy megszüntette a kitelepítéssel járó kényszerlakhelyhez kötetést. Mehetett mindenki, ahová akart – már ha volt hová. Így tudott Béla eljutni a Pannonhalmi Gimnáziumba, családuk pedig a kulák „amerikai konyháját” felcserélte egy szoba-konyhás albérletre, ahonnan 1956. elején sikerült beszivárognunk a közeli Nyíregyházára. Ekkorra azonban már én is követtem Bélát Pannonhalmára.

1. kép. 1956. október 23-án este: Béla elkap a hálónk előtti folyosón: „Hallottad? Pesten kitört a forradalom.” Valamit addigra már én is hallottam rebesgetni az írók Petőfi köréről és az egyetemisták mozgolódásáról, de ez volt az első biztos információ, hiszen nekünk nem volt rádió, ő meg Szabolcs atya rádióját hallgatta. Ne hülyéskedj, ebből balhé lesz – volt az első reakcióm. Dehogyan is – mondta – ez olyan, mint az 1848-as forradalom. Na ettől rám is átragadt a lelkesedés, de azért egy kis félelem megmaradt (ezt jól belénk oltották Újfehértón). Szorongásom igazán csak napok múlva oldódott, amikor megtudtam, hogy Nagy Imre vette át a kormány vezetését. Ez egy jó kommunista, hiszen neki köszönhetjük, hogy gimibe járhatunk. Ő azt is tudja, hogy meddig lehet elmenni a forradalommal anélkül, hogy nagy ellencsapás jönne.

2. kép. Lemegyünk a faluba tüntetni. Mi is részesei vagyunk a forradalomnak! Szép, nagyjából rendezett sorokban vonulunk, de nem lépünk egyszerre, viszont mindenki nagyon lelkes. „Ez a haza magyar haza, minden orosz menjen haza, hurrá!” (Mikor is volt ez? 25-én vagy 27-én? Nem tudom). Megválasztjuk a diáktanács elnökét. Ki is volt az? Talán a Stipsicz? Csak egy hangra emlékszem a tömegből: „Hagyjátok a deákat beszélni”

3. kép. Béla berobban az osztályunkba, óriási lelkesedéssel. Már nem emlékszem pontosan a szavaira, de nagyjából így hangzott: „Pesten már harcolnak, fegyvereket osztanak a diákoknak is. Menjünk, segítsünk nekik! Gyertek ti is, 11-kor találkozunk az écsi állomáson.” (Mikor lehetett ez, talán október utolsó napjaiban?) A mi osztályunkból 9-en csatlakoztak. Én nem. Én megrémültem: ahol lőnek, ott meg is lehet sebesülni! Mi lesz a bátyámmal és a többiekkel? Nagyon megkönnyebbültem, amikor hallottam, hogy két pap teherautóval utánuk ment az állomásra, és mind egy szálig visszahozta a harcolni vágyó alakulatot.

4. emlék Hallottam hírét, hogy mit beszélt Mindszenty a rádióban (a konkrét beszédet csak 35 év múlva hallgathattam végig). Megrettentem. Azért nem kellene a Horthy korszakot teljesen visszahozni, az sem volt mindenki számára fenéig tejfel. Pláne a németekkel súlyosbítva. Több reményem volt Maléterben, akiről tudtam, hogy a harcoló katonák vezetője, és tárgyalni fog az oroszokkal. Lehet, hogy sikerül rávenni őket arra, hogy békésen kimenjenek? Emlékeztem édesanyám sokat emlegetett vágyára: „Kimennek az oroszok, és nem jön be senki”

5. emlék (Már november 4. után, legalább egy héttel): a gimnáziumban arról suttogtak, hogy tömegesen elindulnak a 4. osztályosok nyugatra. Vasárnap reggel mise után indulnak. Biztos voltam benne, hogy Béla is köztük van, hiszen elég hangadónak számított az osztályában. Megkérdezni nem mertem, mert félttem a bizonyosságtól. Vasárnap mindkét negyedik osztály megáldozott a misén, majd eltűntek. Délben az ebédnél már alig egy osztálynyian maradtak. Addigi életem talán legboldogabb pillanata volt, amikor megláttam köztük Bélát.

Ennyi emlékem maradt a forradalom napjairól. Tudom, hogy ez kevés, de ezek az én saját emlékeim, és nagyon fontosak számomra.

Budapest, 2009. július 15.

26. Tomka Miklós II.B

Amikor megpróbálom fölleveníteni magamban 1956-os pannonhalmi emlékeimet, messzebről kell kezdenem. Ahogy azokat a napokat megéltem, abban benne volt a legkorábbi emlékeim óta tartó diktatúra-élmény, a gyerekkori „ezt csak itthon szabad mondani”, a szerzetesek 1950. évi

elhurcolásának az átélése, a tiltott irodalom rejtegetése, a permanens félelem, a kitelepítés, a mindennapi aggodalom, hogy holnap lesz-e még itthon kenyér, értelmiségi apám keserves munkakeresése és kubikus és segédmunkás „állásai”, a kitüntetéssel végzett 8. osztály után a papír, hogy „állami középiskolába nem vehető fel”. Pannonhalma békéje átmenetileg felfüggesztette, de nem szüntette meg bennem a kommunista zsarnokság élményét. Bennem pedig élt az érzés, hogy a gázságon változtatni kell. (Alig kétséges, hogy később ezért lettem szociológus).

Annál fantasztikusabb meglepetés volt a forradalom. Az első rádió-hírt hinni sem akartuk. Aztán jöttek sorra a híradások. Ujjongó gyomorszorító feszültség lett úrrá rajtam. Éreztem, megváltozott a világ, és hogy ez engem is érint, de nagy bizonytalanság is feszített. A gimnázium vezetése bajban volt. Nekik az oktatás volt a kötelességük, de hát világváltozás idején? Végül az órák folytatódtak, de különböző rádiókon ügyeletesek hallgatták folyamatosan a híreket, amelyekről aztán beszámoltak. Szünetekben, délután aztán magunk is odasereglettünk a rádiók elé.

Nagygyűlés a faluban... Készülődés, hogy mindnyájan megyünk Győrbe demonstrálni ... (ez aztán elmaradt). Az orosz órák helyett elkezdődött az angol oktatása... És feszülten figyeltük a híreket. Az orosz invázió, a harcok hírére a bennem levő belső feszültség fokozódott. Az szovjet csapatokról szóló hírek hallatán szinte bőrömön éreztem, hogy most tapossák szét reményeinket, örömeimet. Éreztem, hogy nem egy osztálytársam hasonlóan kínlódott.

De a tanítás ment tovább és az atyák mindent megtettek, hogy a nyugalmat – az iskola rendjét és belső békénket – a lehetőségekhez képest megőrizték. Persze ez nem ment könnyen, hiszen nem tudtuk, hogy otthon mi van szüleinkkel, testvéreinkkel.

És aztán jöttek a több-kevesebb okkal menekülők, akik mindenüket hátrahagyták a bizonytalan szabadság reményében. Az ország elindult Nyugat felé. Olyan „osztályidegen” iskolatársak, akik itthon reménytelennek látták életüket, mentek és ment más is. Egy távoli rokon osztálytársam özvegy édesanyja ment – és engem is magával akart vinni! Szüleim, testvéreim itthon voltak, az iskola sem engedte, de maga a gondolat! Az elmentek ürt hagytak maguk után, üres helyet az osztályban, üres diákothroni szekrényt, ágyat. Bennünk, itthon-maradottakban pedig azt az érzést: elmehettünk volna...

Decemberre még korántsem volt békés a helyzet. Itt-ott élt az ellenállás, a MUK emlegetése. Sok volt az orosz ellenőrzés. De mindenképpen haza akartunk menni. Máig őrzöm a pecsétes orosz nyelvű igazolást, amit Ábel atya adott mindnyájunknak, hogy a Pannonhalmi Bencés Gimnázium diákjai vagyunk, és karácsonyi szünetre utazunk haza.

Budapest, 2009. július 27.

27. Tringer Márton II.B

Mint Györszentmártonban lakó, bejáró gimnazista diák, minden reggel 6 órakor keltem, hogy gyalog felérjek a Várba a tanítás kezdetére. 1956 őszén volt már egy frissen vásárolt Néprádiónk, reggelente azt hallgattam. Egyik reggel (ma már tudom, hogy október 24. volt) azt hallottam, hogy a rádió csak Beethoven IX, szimfóniáját, a Himnuszt és a Szózatot ismételteti, majd megszólalt egy rádióbemondó hangja, és közölte, hogy Budapesten folytatódik a fegyveres ellenforradalmi bandák felszámolása. Így tudtam meg, hogy Budapesten rendkívüli dolgok történtek. Ész nélkül rohantam fel a gimnáziumba és újságoltam el mindezt osztálytársaimnak. Egyébként már volt valami a levegőbe, hogy más szelek fognak fújni. Az irodalmi újságok, amikbe bele olvashattam, meg a Petőfi köt létezése mind rendkívülinek tűnt. Az atyáktól is hallottunk később az eseményekről. Különösen Tihamér atya volt roppantul tájékozott, ő állandóan a Szabad Európa rádiót hallgatta. Neki jó világvevő rádiója volt. A mi Néprádiónkba pedig egy helyi szerelő bütykölte bele azt az alkatrészt, ami lehetővé tette, hogy mi is foghassuk a Szabad Európa adását.

Nem sokkal ez után az egész iskola részt vett a falu Nemzeti Tanácsának alakuló ülésén. Amikor levonultunk, skandálva kiabáltuk, „Talpra magyar, hív a haza, minden ruszki menjen haza!” Máig se értem, hogyan került elő ilyen hirtelen és gyorsan ez a forradalmi jelmondat? Ezen részt vettek a téglagyár odavonult dolgozói is. Én akkor ezt az egész eseményt kicsit komikusnak találtam, nem volt ünnepi hangulatom, különösen, amikor a Tanács tagjainak megválasztására került sor. Ez úgy történt, hogy valaki bekiabált egy nevet, hogy ki legyen, és akkor a többiek elkezdtek kiabálni, hogy igen, igen és megtapsolták. Emlékszem, hogy valaki bekiabálta Csorba Ernő tanító nevét. Ő kissé fura ember volt, nem igazán lehetett kiigazodni rajta, de azért őt is megtapsolták. De akkor valaki harsányat ordított. Nem kell a Csorba! Keszler Miki volt a kiabáló, a falu rossza. Bivalyerős gyerek volt, de minden osztályt kétszer járt, és gondolom, Csorba Ernő is megbuktatta párszor. Arra is emlékszem, hogy Móricz Béla bácsi valamikor a forradalom alatt gyönyörűen elszavalta az Akasszátok fel a királyokat! című verset, és mindenki csodálkozott, hogy milyen szépen szaval.

A faluban megalakult a Nemzetőrség, és ebbe belekerült pár fiú a negyedikes gimnazisták közül. Horváth Endrére és Vida Lacira emlékszem, ők Laci bátyám osztálytársai voltak. Volt valami nagyon ősi puskájuk is, amivel a galambokra lövöldöztek.

Többször is megjelentek szovjetek a gimnáziumnál. Egyszer este felé jöttek, épen indultunk volna haza bátyámmal, aki akkor negyedikes volt. Mi ugyanis délbe hazajártunk ebédelni (ez olcsóbb volt, mint befizetni a diákotthon ebédjére), de utána visszamentünk, és az osztályteremben töltöttük a stúdiumokat a többiekkel. De a szovjetek (legalább három tank is

volt) körbezárták az épületet, és mi nem tudtunk kimenni a kapun. Amikor a vacsora kollégisták számára véget ért, jöttek le a kapuhoz kíváncsiskodni, kezükben az almákkal, amit vacsorára kaptak. Emlékszem, több diák megkínálta kifejezetten mongoloid kinézetű katonákat.

Egy másik alkalommal csak egy harckocsi jött, arról leszállt egy nagyon magas, díszes egyenruhás elegáns tiszt. Egyetlen géppisztolyos katona kísérte. Ábel atya, az orosz tanárunk ment le hozzá és beszélt. Ő később elmondta, a tiszt soha nem látott még kolostort, és azért jött, hogy megtekintsen egyet.

Dávid atya elvitelére és az akkor történetekre nem emlékszem. A faluban viszont azt beszéltek, hogy látták a Győrből hazajövőket a vonatról, hogy egy Győr felé tartó teherautón verik Dávid atyát. A legjobban az a besúgó pufajkás verte, akinek az apja egykor kisbíró volt, a Vár alatt kapott, és mert nagyon szegények voltak, a Rendtől kapott szociális támogatást.

Győr, 2009. július 16.

28. Végh Imre II.B

A falu főterén megtartott gyűlésre a diákság rendben, fegyelmezetten vonult tanáraink vezetésével. A forradalmi bizottságba a lakosság javaslatára, közfelkiáltással, „egy deákot” is beválasztottak. Az illető nevére nem emlékszem. Valószínű, hogy nyugatra távozott a megtorlás elől, néhány osztálytársam úgyszintén.

Az orosz nyelv oktatását az események hatására – azt nem tudom, milyen utasításra – a tanuló ifjúság megalégedésére, felfüggesztették. Az orosz nyelvkönyveinket a kertben máglyára hányva meggyújtottuk, majd tiszteletünk jeléül a tüzet a teljes elhamvadás előtt körbeállva élő vízzel lelocsolva eloltottuk.

Határozottan emlékszem a vérfagyasztó csendre, amikor pufajkás pribékek jöttek be az osztályterembe, övük kézigránátokkal megtűzdelve, szó nélkül fel és alá sétálva félelmet gerjesztve. Az is igaz, hogy senkit nem bántottak.

Annak fültanúja voltam, amikor egy idős szerzetes „menjenek a rossebbe” kiáltással küldte el a könyvtár előtt tüzelőállást foglalt páncélost.

A házi rádióból az események idején rendszeresen Beethoven Egmont nyitánya, Verdi Nabucco rabkórusa, és az „It’s a long way to Tipperary” kezdetű első világháborús induló szólt.

Nyoma van az emlékezetemben annak, mintha a falubeli szovjet hősi emlékművet vári diákok döntötték volna le az intézmény traktorját elkötvé. De lehet, hogy ez már a legendák világába tartozik.

Pécs, 2009. április 15.

29. Vörös Imre II.B

Szinte megoldhatatlan feladat 50 év távlatából felidézni dolgokat, amiket 14-16 éves gyerek fejjel élt át az ember. Én a reáلتagozatos II. B osztály tanulója voltam az 1956-os forradalom idején Bejáró diák voltam Györszentmártonból, de nem a Vár alatti, nyugat felé eső faluban, hanem az annál közelebbi, délre eső Tóthegy falurészben laktunk. Ezért aztán én általában ebédre hazaszaladtam és utána visszamentem a gimnáziumba tanulni (vagy akár egy-egy focimeccsre is), és beültem a tanterembe a kollégista osztálytársaim közé.

Nagyon-nagyon kevés, szinte semmi emlékem nem maradt meg azokról az időkről, hiszen azokban az eseményekben, amelyek akkor, de nem tanítási időben történtek, nem is vettem részt. Arra emlékszem, hogy a forradalom kitöréséről a rádióból értesültünk, és annak friss történései általános beszédtema volt az osztályban. A tanítás azonban egy percig sem szünetelt, kissé irigyeltük is azokat a falubeli fiúkat, akik Győrbe, vagy máshova jártak iskolába, és nekik rendkívüli szünet miatt karácsonyig nem kellett iskolába járniuk.

A gimnázium minden tanulója, menetszlopba vonult le a falu Nemzeti Bizottságának megalakulási ünnepségére. Nem kellett akkor senkinek se vigyáznia a rendre, pedig addigra a falu rendőrséről az odavezényelt rendőrök mind megszöktek, kivéve a parancsnokukat, egy főtörzsőrmestert. Úgy emlékszem, akkor verték le a falu szovjet emlékművéről a vörös csillagot is. Aki ezt tette, a forradalom leverése után elment Nyugatra, félve a bosszúállástól. Emlékszem egy másik ünnepségre is, amely a falu közepén lévő kis parkban, a Hősök emlékművénél volt.

Biztos, hogy többször is megjelentek katonák (valószínű oroszok voltak), tankokkal is. Egyszer a tanterem ablakából, óra közben is láttuk, hogy egy lemegy a Várkerületre, és aggódtunk, hogy rámegy az ott lévő földalatti ciszternára, és az beszakad alatta.

Van egy homályos emlékem, hogy egyszer kitereltek minket a tantermekből és összegyűjtöttek valamelyik terembe. Talán. Ez akkor történt, amikor igazgatónkat, Dávid atyát elvitték a pufajkások. De erről semmilyen emlékem nem maradt, csak tudom, hogy megtörtént, de nem láttam.

Komárom, 2009. július 13.

30. Wimmer Béla II.B

Nagyon kevés maradt meg az emlékezetemben arról az időszakról. Én ugyanis 1957-es iskolaév végén eljöttem az iskolából, és más gimnáziumban folytattam a tanulást. Minden kapcsolatom megszakadt korábbi osztálytársaimmal. És ez így volt az utóbbi hetekig. Tehát emlékezetemből

nagyon kiesett ez az időszak, nem volt kivel az emlékezetet feleleveníteni. Én többször próbálkoztam kapcsolatot keresni, de nem sikerült. Néhány hete keresett meg volt osztályfőnököm és prefektusom, Kúhár Ede atya, aminek én nagyon megörültem. Most szervezik az 50 éves érettségi találkozót, amelyre hivatalos vagyok. Ez június 20.-án lesz.

1956 októberében, a II.B osztályba jártam. Természetesen nagy meglepetéssel fogadtuk az eseményeket és lelkesedtünk, bár akkor még a politika helyett bennünket más érdekelt. Az eseményekről csak mérsékeltlen értesültünk. Én a monostorba Gál Geláz atyához (ő volt a lelkiatyám) jártam át rendszeresen és ott hallgattam rádiót, tehát viszonylag tájékozott voltam. Továbbá elolvastuk azokat a napi jelentéseket, melyek a hirdetőtáblán voltak naponta kifüggesztve, tájékoztatóként. Tanáraink szeretetből és féltésből nagyon óvtak bennünket minden megmozdulástól, de lelkesedésből én is részt vettem azon a megmozduláson néhány osztálytársammal együtt, melyet a felsősök, a III. és IV. osztályosok szerveztek. Győrbe szerettünk volna bemenni, hogy részt vegyünk a romok eltakarításában. Hosszú ideig vártuk az állomáson a megígért vonatot, amely valamilyen okból nem érkezett. A gimnázium tanári kara több küldöttet menesztett felénk, akik szép szóval és fenyegetéssel is vissza akartak bennünket fordítani, de végül is azért vonultunk vissza a gimnáziumba, mert az idő eltelt és a vonat érkezése teljesen bizonytalanná vált. Sajnos nevekre nem emlékszem, de mi alsósok csak néhányan voltunk.

Még halványan emlékszem arra az időre, amikor házkutatások voltak, valamikor délután megérkeztek a páncélosok, majd éjszaka valamikor elvonultak. A hálónk ablakából be lehetett látni a völgyet, a falun keresztül haladó főutat, ott többször láttunk orosz tankokat elvonulni.

Tudok róla, hogy Söveges Dávid atyát (aki úgy tudom, akkor igazgató volt) a semmiért hurcolták el és betegre vertek. A házkutatásoknál csak azokat a kis napi tájékoztató írásokat találták meg, az volt a „bűne”. Még arra emlékszem, hogy nagy örömünkre megszűnt az orosz nyelv tanítása, én helyette kötelező nyelvként a németet vettem fel. Abban az évben, emlékezetem szerint már nem tanultunk többé oroszot. Az osztályunkból talán 4-5 osztálytársamért a szülők jöttek és mentek ki velük Nyugatra. Jól emlékszem, hogy egyik osztálytársam, aki igen jó fejű éltanuló volt, Andrásnak hívták és édesanyja, édesapja orvosok voltak, Kanadába mentek. Karácsony éjszakáján hagyták el Európát. Ő néhány hónappal később levelet írt az osztálynak, de hogy a cenzúra ellenére a levél hogy jutott be hozzánk, nem tudom. Beszámolt akkor mindenről, az utazásról, megérkezésről és új életéről, az ottani iskoláról. Nagyon örülök, hogy néhány nappal ezelőtt levelet (e-mailt) kaptam tőle. Szeretettel írt, jön Ő is a találkozóra.

Emlékszem rá, hogy a tanítás kevés kivételtől eltekintve folyamatos volt. Én az Alföldön éltem szüleimmel, Ők nem tudtak értem jönni, de a család egyetlen távoli politikailag „megbízható” tagja jött értem karácsony előtt

valamikor december 17.-e körül és kísért fel Budapestre, ahonnan még aznap tovább indultam vonattal szüleimhez. Már arra nem emlékszem, hogy mikor mentem vissza januárban Pannonhalmára.

Emlékeimbe még él a kép a városról, Budapestről, a Bajcsy Zsilinszky útról, a Nyugati pályaudvar környékéről. A téren lógtak a felső-vezetékek, kidőlt oszlopok, betört kirakatok. Szomorú látvány volt, én igazában akkor döbbsentem rá, hogy mi is történhetett, akkor rettentem meg igazán. Akkor még a tájékoztatás nagyon gyermekcipőben járt, nem volt TV, persze a moziban, híradóban ezeket nem lehetett látni. Szerintem sokan nem voltak tisztába azzal (köztük én sem), hogy valójában milyen harcok voltak és milyen súlyos állapotok uralkodtak. Sajnos sokan nemtörődömségből, rosszindulatból, érdektelenségből, tudatlanságból ma sem tudják valójában, mi történt akkor.

Budapest, 2009. május 19.

Pannonhalma Écs felől

III.A osztály

Osztályfőnök és prefektus: Villányi Anaklét

Osztálylétszám 33 (ebből Pannonhalmán érettségizett 28), meghalt 9, nem kérhető fel 2, felkért 22 (ebből Pannonhalmán érettségizett 19), válaszolt 18, nem válaszolt. 1

1. Andrónyi Tamás III.A

A forradalom kitöréséről október 24-én délelőtt tájékoztatott bennünket Anaklét atya. Természetesen ő is szkeptikus volt az akkori helyzetben.

Október 27-én osztályokban, rendezetten vonultunk le a faluban tartott ünnepségre. A kapuban az atyák egy nagyobb tekercsből / selyem, műselyem/ 3-4 centiméteres kokárdákat vágtak le, amit a bencés jelvénnel rögzítettünk a kabátunk hajtókáján. Ezt megőriztem, ha fakultan is, de meg van ma is. Ha jól emlékszem, ezen az ünnepségen döntötték le az orosz emlékművet nagy ováció közepette. A műveletet a Főapátság traktorával végezték.

Október 28-án vasárnap a diákmise után 10 órára Geláz atyához mentem, és bélyegeket vásároltam tőle. Így csak ezután, fél 11 tájban értesültem arról, hogy diáktársaink elindultak Győrbe segíteni. A bástyáról többedmagammal még láttuk az úton a távolodó tömeget.

A faluban megalakult nemzetőrség munkájába a negyedikesek már részt vehettek. Konkrétan Stipsicz Jóskára emlékszem, aki karján karszalaggal, vállán "dióverővel" / Mauser/ posztolt társaival a főkapu előtt.

November 3-án este az atyáknál rádión hallgattuk Mindszenty hercegprímás úr beszédét. Anaklét atya ekkor már bizakodó volt. Ő sem tudhatta, hogy már csak órák vannak vissza a forradalomból.

Éjszakai figyelő szolgálatot szerveztek, amelyben osztályunk is részt vett. 2 óránként párban váltottuk egymást, a "felállítási helyünk" a Gyilok-folyosón volt. Az oroszok ezt nem tudták, ezért délelőtt látogattak meg bennünket. Anaklét atya idegenvezetést tartott a Bazilikában pár tisztnek. A figyelő szolgálatra azért volt szükség, mert a főkapu előtt két esővíz-gyűjtő ciszterna volt a föld alatt, és az atyák attól féltek, ha ezekbe egy tank beszakad, akkor szétlővik az épületeket.

Egyszer fegyveres fiatalok jöttek Pestről. A kérdéses napon társaimmal együtt étszolgálatos voltam. A mélyalagsori diákokthoni konyhából vittük fel a kislépcsőházon keresztül a kaját a lifthez. A kislépcsőház aljában az egyik srác pisztolyával belelőtt a plafonba, ami piszok nagyot durrant.

Ajka, 2009. január 25.

2. Balthazár Zsolt III.A

Emlékeim szerint az egyik este az ebédlőben, a közös asztali áldás előtt valamelyik atya valami olyasmit mondott nekünk, hogy mindenki őrizze meg a nyugalmát meg a rendet, Pesten valószínű csak két kommunista frakció küzd egymással a hataloméért. Attól kezdve általános beszédtema lett, hogy mi történik Pesten, lassan éreztük, hogy ez már forradalom is lehet, és talán vége lesz a kommunizmus uralmának.

Egyik nap a diákok nagy része elindult gyalog Győrbe tüntetni, magam sem tudom, miért nem voltam közöttük. De csak Écsig vagy Nyúlig jutottak, mert Botond atya utánuk eredt motoron és visszahajtotta őket. Aznap este mindenkinek le kellett mennie a Teleki terembe, ahol nagy kollektív letolást kaptunk Dávid atyától, az igazgatóunktól. Valami olyasmit is mondott, hogy azzal nem váltjuk meg a szabadságot, ha bemegyünk Győrbe, és ott azt skandaljuk: „Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza!”

A tanítás normális menetben folyt tovább azokban a napokban, csak dolgozatokat nem kellett írunk. Aztán egyszerre csak megszűnt az orosz nyelv tanítása. A bejáratokat azonban zárva tartották a nem kívánatos eltávozások megakadályozására. Kapuórség is volt, párosával a bezárt főkapunál. Emlékszem, egyszer nagyon örültem, hogy késő este, 10-11 óra felé voltam őrségben, és akkor nyugodtan tudtam cigarettázni, amit egyébként csak a Bagózdában volt szabad.

Még november 4. előtt megjelentek az első prominens szülők, hogy magukkal vigyék fiaikat nyugatra. A Zichy családra emlékszem, két fiúk tanult Pannonhalmán. A mi osztályunkból Légrády Sanyi ment el, de nem emlékszem, ki jött érte.

A forradalom leverése után gyakran jöttek menekülők, akik nyugatra tartva egy-egy éjszakát Pannonhalmán töltöttek. A tornateremben aludhattak. Ekkor történt az velem, hogy egyik késő délután vagy talán este (de már erősen sötétedett), lementem a hátsó lépcsőn, hogy az alagsoron keresztül a tornaterem előtt pingpongozzak. A legelső lépcsőfordulónál ott állt egy 20 év körüli alak, és ahogy közeledtem, megláttam, hogy egy Frommel pisztoly van a kezében. Felismertem, mert a háború után sokáig nekem is volt egy. Közelebb lépve hozzá megkérdeztem, mit csinál, mire megmutatta, hogy beszorult benne egy lövedék. Azonnal elővettem a bicskám, amit mindig a zsebemben hordtam, és egy mozdulattal kipattantottam a kissé félrecsúszott lövedéket. Aztán bezártam a fegyvert és kipróbáltam, működik-e? És az iszonyatos dörrenéssel elsült. Rémülten kezébe nyomtam a pisztolyt, és visszarohantam a lépcsőn, ő meg elfutott az alagsorban a konyha felé.

Valamikor november első felében elkéretöztem Anaklét atyától, hogy hazamenjek Dombóvárra Édesanyámhoz. Őszintén megmondtam neki, hogy aggaszt, mi lesz a továbbtanulásommal, és otthon szeretném megbeszélni, hogy megyünk nyugatra, vagy maradunk. Kicsit hümmögött, aztán

elengedett, de megkért, osztálytársaimnak ne mondjam meg, miért megyek. Veszprém felé indultam el, de a vonat este megállt Veszprémvarsányban, és csak reggel ment tovább. Reggel megérkeztem Veszprémbe, sokat kellett várnom csatlakozásra, hát kimentem a városban. Minden csendes és kihalt volt. Bementem a közeli Bakony étterembe, és kértem egy deci bort. Közölték, hogy szesztilalom van, és csak úgy tudnak bort adni, ha beleöntik egy málnaszörpbe. Kértem egyet, megittam, nagyon rossz volt. Szerencsésen hazaértem, de Édesanyám azt mondta, ő már nem akar új életet kezdeni idegen országba. Így hát mindketten maradtunk. Könnyen visszaértem Pannonhalmára, de a Veszprém-Győr közötti vonat már tele volt disszidálni indulókkal. Amikor visszaértem Pannonhalmára, az osztálytársaim meséltek arról, hogy közben voltak ott szovjet tankok, és láttam nyomaikat a salakos tornapályán.

Ekkor tájt érkeztek az adománycsomagok is. Emlékszem, nagy kerek konzervekben kaptunk valami borzalmas ömlesztett sajtot, és a dobozra rá volt írva: „az amerikai nép adományá”, így, felcserélt ékezzettel. Meg sokféle cigarettát is küldtek, Chesterfield, Philp Morris, Camel, és bolgár cigarettát is, amit nem értettünk, hogy került Amerikába.

1957 tavaszán egyik nap váratlanul megjelent a tanteremben Anaklét atya, és közölte nagyon diplomatikus megfogalmazással, hogy akinek valamilyen tiltott nyomtatványa, vagy egyéb tiltott dolga van, adja át neki. Néma csend lett, nem jelentkezett senki. Ezek után közölte, hogy házkutatás lesz, nyissuk ki a faliszekrényeket, hagyjuk benne a kulcsot, és menjünk fel a hálóba, és ott is nyissuk ki a faliszekrényeket. Nekem volt egy csomó „tiltott írásom”, azokat magamhoz vettem, és felmenve a hálóba, bedugtam azokat az ágyam középső matraca alá, a matrac és a sodrony közé. Aztán valahova letereltek minket, talán a Jeges terembe. Pár órával később, amikor felmehettünk, elsőként értem a hálóba és jeges rémülettel láttam, hogy az ágyam fel van forgatva. Közelebb léptem, és megkönnyebbülten felsőhajtottam, csak a láb felőli matracot fordították fel!

Még egy felvillanó emlékképem van erről a napról: Dávid megy a folyosón két vagy három ember szoros kíséretében. Nem tudom miből, de láttam rajta, hogy nem önszántából megy. Estére jutott el hozzám a szájról szájra terjedő hír, hogy elvitték a pufajkások.

Budapest, 2009. július 27.

3. Györey Péter III.A

Sajnos, nagyon kevés dologra emlékszem azokból az időkből, és ennek nem csak az azóta eltelt több mint 50 év az oka. Én a reál-osztályban, az I.B.-ben kezdtem pannonhalmi éveimet, de mivel orvosnak készültem, a második évben átmentem a humán tagozatú II.A. osztályba. És ott se maradtam

sokáig. Édesapám, aki megjárta orvos professzorként a kommunizmus kényszermunka-táborát, ahol csillettologatással foglalkozott, időközben kiszabadulván, anyagi okok miatt már 1956. november végén elvitt engem Pannonhalmáról.

Magukra a forradalom alatt történekekről csak nagyon homályos, inkább hangulati emlékeim vannak, hogy mindannyian izgatottan lestük a híreket és aggódtunk a családunk miatt, akikről semmilyen írt nem hallottunk hosszú ideig. Emlékszem arra is, hogy egyszer, már nagyon hideg időben kiment az egész osztály valahova a közelben egy krumpliföldre, és ott kézzel szedtük ki a fagyos földből a krumplit, amit a Főapátság öreg traktora egy pótkocsin szállított haza. Attól kezdve sok krumplit ettünk.

Arra is emlékszem, hogy egy délutáni séta alatt a Hóman-bástyáról néztük, ahogyan a Veszprém-győri országúton szovjet tankok vonultak Győr felé.

Arra már nem emlékszem, hogyan jutottunk fel Édesapámmal Budapestre, csak arra, hogy egy éjszakát a Szász Károly utcában, egy rokonunknál töltöttünk. Másnap reggel onnan gyalog mentünk el a Keleti pályaudvarig, ahonnan vonattal mentünk haza Pásztóra. Rettenetes látvány volt útközben a forradalmi harcokban a szovjet tanok és ágyúk által elpusztított Budapest látványa.

A karácsonyi szünet után én már nem mentem vissza Pannonhalmára, így az azután történekekre nem is emlékezhetek. Korábbi osztálytársaimmal is csak véletlenszerűen találkoztam, így azok emlékeinek átbeszélésére sem volt alkalmam.

Budapest, 2009. június 8.

4. Horváth Zoltán III.A

A forradalmi időszakban a tanítás zavartalanul ment tovább. A környező falvakból bejáró fiúknak lehetőségük volt arra, hogy azokba a napokba beköltözzenek a Diákothonba, mert a vonatok eléggé kiszámíthatatlanul jártak. Aránylag kevesen költöztek be. Én se, ha volt vonat, akkor azzal, ha nem, akkor gyalog tettem meg a mintegy 10 kilométert Győrasszonyfától az Ilaki-erdőn keresztül. Volt, hogy biciklivel mentem (Hoffer Lajcsi barátom is így járt be Tápszentmiklósról), akkor Ravazdnak kerültem. Arra azért emlékszem, hogy a forradalom leverése idején több környékbeli magaslatot orosz tankok szálltak meg, és útközben halottam, hogy időnként egy-egy sorozatot is leadtak.

Ezért nem is emlékezhetek olyan dolgokra, amik a tanítási időn kívül történtek, azokat csak elmesélték, például a faluban való halottak napi megemlékezést, vagy amikor többen elindultak Győrbe segíteni. De az megmaradt az emlékeimben, hogy végig nagyon lelkes hangulatban voltunk, ugyanakkor a bencés tanáraink nagyon vigyáztak ránk, hogy „forradalmi

hevületünkben” semmi felelőtlen kalandba ne keveredjünk Így is volt pár fiú, aki nyugatra szökött, másokat a szüleik vittek el. Arra is emlékszem, kétszer is szerveztek önkéntes véradást a forradalomban megsebesültek részére, egyszer talán még 1956-ban, és egyszer a MUK (Márciusban Újra Kezdjük) előtt. A vérvételnél ott lévő orvosnak mintha Fehér, vagy talán Szombathelyi volt a neve. Csak a harmadik-negyedikesek adhattak. Én először ha jól emlékszem 2 decit, másodszer már 3 deci vért adtam.

Emlékszem, Pannonhalma nagyon sok amerikai szeretett csomagot kapott, amikből a bejárók családjai is kaptak. Mi vittük haza azt, amit küldtek otthonra. Rémlik valami sárga ömlesztett sajt, de az biztos, hogy volt benne amerikai Camel cigaretta is.

Dávid atya német tanárom volt, nagyon szerettük. Még ma, 50 év elteltével is tudom kívülről azt a németnyelvű fohászt, amit tőle tanultam. Valamiért nem voltam aznap iskolában, amikor elvitték, így a házkutatásról és az ő elhurcolásáról csak utólag, osztálytársaim elmondásából értesültem.

Budapest, 2009. június 26.

5. Kemény István III.A

Végre megpróbálom összeszedni emlékeimet, hogy miként éltük meg az 1956-os forradalmat diákként Pannonhalmán. Az emlékek bizony már eltűnnek a múlt ködében, viszont vannak dolgok, amelyekre határozott bizottsággal vissza tudok emlékezni.

Kezdem azzal, hogy 1956. október 24-én a reggelinél értesültünk először az eseményekről Dr. Söveges Dávid atyától, aki az előző nap éjszaka történeteket teljesen korrekt tárgyyszerű módon közölte az iskola diákjaival. Beszédében hangsúlyozta, hogy „azért mert Budapesten két csoport ellentéte konfliktust teremtett, azért még nektek az a feladatotok, hogy tanuljatok, hiszen jó szüleitek azért küldtek ide mindnyájatokat.” Gondolom, a Rákosi-Gerő kontra Nagy Imrére gondolt. Sok évtized elteltével és rengeteg 1956-os elemzést elolvasva, ma is nehezen találnék sommásabb magyarázatot a dolgok kezdeti folyamatára. Dávid atya a továbbiak során is mindenkor bölcs, visszafogott tanár módján tett nyilatkozataival maradt az emlékezetemben. Nem feledem azt sem, hogy az első emeleti hirdetőtáblán napi rendszerességgel, vagy még gyakrabban híreket tett ki a kósza hírek terjedését megelőzően. Ezek a hírek a különböző rádiókból származtak, a külföldi rádióadók híreit az idegen nyelveket jól ismerő atyák a Főmonostorból juttatták el hozzánk. Igen szomorúan gondolok vissza azokra az időkre, amikor Dávid atyát 1957-ben ezért a cselekedetért is felelősségre vonták, s bizony hosszú hónapokig tartó szigorú megtorlásban volt része.

A mi osztályunk emlékezetem szerint nem vett részt a faluban tartott felvonuláson, lehet, hogy voltak egyesek, akik csatlakoztak a menethez, de

én erre nem emlékszem. Anaklét atya viszont minden orosz órát a tanrend szerint precízen megtartott, s nem győzte hangsúlyozni az orosz nyelv tanulásának fontosságát, mely számára is a világháborút követő fogság során létkérdéssé vált. Azt hiszem, nagyon kevés olyan gimnáziumi osztály volt akkor kis hazánkban, ahol egyetlen orosz óra sem maradt el abban a vérzivataros időben. Ettől függetlenül természetesen dr. Kövér Alajos atya irányításával egy nyugati nyelv tanítása is elkezdődött, mely további életem során nagyon hasznos volt számomra.

Emlékszem arra, hogy az oroszok – feltehetően november 4-ét követően – egy délelőtt tankokkal megjelentek a gimnáziumnál s valójában házkutatást tartottak. Nekünk éppen valamilyen óránk volt, amikor géppisztolyos katonák – rövid köpeny volt rajtuk – bejöttek az osztályba, és a géppisztolyukat előre tartva benéztek néhány faliszekrénybe, majd minden kérdezősködés, vagy bármilyen erőszakos cselekmény nélkül békésen távoztak. A látogatásukról valójában tudtunk, mert már előzőleg láttunk tankokat a Boldogasszony kápolnánál felsorakozni. Ha jól emlékszem, Jozsó atya volt a Rend tolmácsa, s állítólag közölték vele, ha a diákok bármilyen rosszat cselekszenek, akkor az „iskola bumm”. Hála Istennek a nagy bumm elmaradt, de erre nem is lett volna semmi okuk. A Mons Sacer most is biztos védelmet nyújtott mindnyájunk számára, mint ahogy évszázadok során sokan másoknak, s így az említett „szoldátok” is a hely szellemét átérezve elvonultak. Így volt ez bizony a II. világháború vége felé is, amikor Kelemen Krizosztom főapát úr idején a Szent Hegy a Vöröskereszt fennhatósága alatt számos honfitársunk életét mentette meg.

Amire nagyon tisztán emlékszem, az egy személyes beszélgetés egy fiatal katonával, aki a Zrínyi Miklós katonai akadémián tanult. Ő mondta el számunkra, hogy mik történtek a fővárosban, beszélt a rádió ostromáról, s azokról a harcokról, melyekről „first hand” még nem hallottunk. Csak átutazó volt, s a nyugati határ irányába tartott, talán egyedül volt, nem toborzásra jött, megpihent és elment.

Miskolc, 2009. május 6.

6. Király Miklós III.A

Édesapám meghalt 1956 tavaszán, és mivel anyám nem bírt velem, a fékezhetetlen kamasszal (ugye, milyen hihetetlennek tűnik?) "bedugott a papokhoz". Ez két okból is könnyen ment

1. Apám kőszegi bencés diák volt, sok-sok barátta Szentkirályi Marci bácsi, Vencel atya, Kovách Arisztid és még ki tudja mennyi, valamint operálta Sárközi Pál főapátot, aki tárt karral fogadott.

2. Osztályunkból jó néhányan vették a vándorbotot, és eltűntek a tiltott világban, úgy hogy osztályunkban sok üres hely volt, és Anaklét is örült,

hogy legalább egy fővel gyarapodik megfogyatkozott osztálya. Örömebe egy csepp ürom: már megint egy fehérvári!

3. Ha jól emlékszem februárban kerültem közéték – nem nagy örömmel – és akkor a nevezetes események már lejátszódtak. Mint új fiú, nem is voltam annyira a baráti társaságokban hogy az elmúlt eseményekről beszélgettünk volna. Dávid atyát nem ismertem közelebről, de a többiekkel együtt engem is megdöbentett, ami vele történt. Az elvitelének napja, az akkor volt házkutatás talán csak nyomokban él bennem. Tudom Szóri (Anaklét atya) igyekezett fékezni kamaszos ez irányú hevületünket – „Legyünk okosak, ne csináljunk semmi meggondolatlan dolgot!” stb. Engem meg úgysis lekötött a beilleszkedés.

Most, hogy az 50 éves találkozáson Richárddal baráti beszélgetésbe merültünk a tihanyi Rege presszó előtti lezárt területen, éjszakai holdfényben, kezdtek megnyílni a fiúk ez ügyben. Sokat mesélt Tordas Pali, a többiek szerint fantáziája is szerepet játszott beszámolójában. Andrónyi, Vincz, Balthazar sok mindenre emlékeztek. Szóval, sok minden összejöhet az emlékekből, ha nagy számban összegyűlnek.

Budapest, 2009. június 8.

7. Kis István III.A

Emlékezetem szerint a forradalomról először igazgatónk, Dávid atya adott nekünk hivatalos tájékoztatást. Összehívott minket a Teleki teremben, és többek között a következőket mondta: Pesten két kommunista csoport harcol a hatalomért, ti pedig azért vagytok itt Pannonhalmán, hogy tanuljatok.

A prefektusunk, Anaklét atya hadifogságban volt, ott tanult meg oroszul. Ha a forradalom leverése után szovjet katonák jöttek, Ábel atyának ő is besegített a tolmácsolásba. Szerette az egyszerű orosz embereket, és reális képe volt a szovjet haderőről. Mindig mondta, ha le akarnak győzni minket, akkor le is győznek. Az osztálytársaim, Sója Szabolcs kivételével, azonban bíztak, reménykedtek, hogy a forradalmat nem verik le.

A falu forradalmi ünnepségre nem tudtam lemenni a többiekkel, mert nagyon fájt éppen a térdem.

Az atyák nagyon vigyáztak ránk, hogy bajunk ne legyen, még a kapukat is zárva tartották, sőt kapuőrséget is szervezettek. Én is voltam őrségben egyszer késő délután, egészen vacsoráig.

Sok Vöröskereszt adomány is érkezett, emlékszem, akkor láttam életemben először pörköletlen kávé! Használt ruhaneműt is kaptunk. Az adományokból bőven kaptak az arra rászoruló diákok is.

Kalandos volt a hazautazás a karácsonyi szünetre, mert a vonatok nagyon kiszámíthatatlanul jártak. Egy teherautó indult Jánosháza felé, én is azzal mentem. Jánosházán az odavaló Ódor Teri IV.-es diáklány iskolatársam

családjánál aludtam, nagyon kedves fogadtak minket, bőséges vacsorát kaptunk. Másnap onnan mentem haza szüleimhez, Monostorapátiba. Márciusban egy délelőtt orosz tankok fedezet alatt munkásörök szállták meg az épületet. Minket odatereltek a tornaterem feletti teraszra, és átkutattak minden helyiséget. A munkásörök még lőttek is egyet az alagsorban, mint egy jelt adva az oroszoknak a támadásra, de azok nem reagáltak. Emlékszem, Anaklét atya kiment az oroszokkal beszélni, és amikor visszajött, teljesen megnyugodott volt az arca. Az volt az érzésünk, hogy az oroszok visszafogják a bevadult munkásöröket, akik közül páran a borospincében jól berúgtak. Találtak valahol egy stencilgépet, azt elcipelték. A munkásörök vezetője az egyik alattunk járó fiú Győrben lakó nagybátyja volt, aki többször volt már Pannonhalmán. Ő lehetett az a spicli, aki felkészítette a csapatot Pannonhalmára.

Budapest, 2009. július 14.

8. Kismarty Lóránd III.A

Sok minden eszembe jut a Pannonhalmán 1956-ban történekről. Igaz, ezek időrendje nem áll mindig össze, talán a nevek is összekavarodnak, de hát eltelt azóta több mint 50 év! Éppen ezért nem is vállalkozok „krónika írásra”, csak sorban leírom, amire emlékszem.

Az, hogy forradalom van, hivatalosan abból a bejelentésből tudtam meg, amit az egyik atya mondott talán az ebédlőben a diákoknak: „Budapesten kommunisták verekednek” vagy valami hasonlót.

Volt a faluban az emlékműnél egy ünnepség, ahova az atyák kíséretében az egész iskola levonult. Elég nagy tömeg volt már ott, amikor megérkeztünk. Nem emlékszem, volt-e ott beszéd, vagy szavalat, de a hangulat őszintén hazafias volt.

Egyszer elindult a diákság nagy része Győr felé, a végső úti cél azonban Ausztria volt. De csak a kisécsi vasútállomásig jutottunk, ott utolért minket motorral Tivadar atya, és nevetve mondta, akár meddig is várunk, a vonatot nem fogják úgysem elindítani, megbeszélte az állomásfőnökkel. Így hát visszamentünk, és a Teleki-teremben kellett várakoznunk, aztán egyenként kaptunk letolást, talán Monsberger Ulriktól?

Egyszer jött két fiatal suhanc, akik forradalmárnak mondták magukat. Lent randalíroztak az alagsorban, a konyhán dolgozó nővéreket zaklatták. Még egy lövés is eldőrdült! Látni nem láttam őket, de a lövést hallottam. Akkora dörej volt, mintha egy rakás vastepsit vágtak volna a földhöz.

Oroszok többször is jöttek Pannonhalmára. Egyszer 4 tank körbeállta az épületet, de a kapun nem jöttek be. Az egyik oroszul tudó atya elmagyarázta nekik, hogy a belső út alatt ciszterna van, és az beszakadhat a tankok alatt. Egy másik alkalommal egy egészen tisztességes kinézetű tiszt körbejárta az

épületet. Én éppen a biológia teremben voltam, amikor oda benézett. Nagyon tetszett neki mindaz, amit látott. El kell mondanom, hogy az oroszok egész normálisan viselkedtek.

Éjszakai őrég is volt, magam is voltam. Csúnya, hideg, nyirkos és ködös éjszakák voltak, de szívesen voltam őrégen, mert nyugodtan lehetett cigarettázni.

Elég sokan disszidáltak a fiúk közül, a szüleik jöttek értük. Egyébként a kapukat zárva tartották, mert az atyák felelőséget éreztek érettünk, sőt a diákok közül kapuőréséget is szerveztek, hogy senki ne szökjön meg.

1957. tavaszán egyszer teherautókkal rengeteg pufajkás érkezett, és mindent feltúrtak, az osztálytermeket, a hálókat. Soha ilyen szedett-vedett, rossz megjelenésű társaságot nem láttam korábban. Egy fiút a Boldogasszony-kápolna környékén jól megverték. A pufajkások fel voltak háborodva, amikor a kivágott címereket meglátták. Ők vitték el Dávid atyát is, akit úgy összeverték, hogy Győrben kórházba került.

Budapest, 2009. augusztus 26.

9. Konrády András III.A

Úgy rémlik, hogy a forradalomról először prefektusunktól, Anaklét atyától értesültünk. Ami kevés hír a későbbiekben eljutott hozzánk, azok is a különböző rádióadásokból származtak. Nagy élmény volt, amikor valamilyen hangképeket kaptunk a Rádió ostromáról, de már nem emlékszem, pontosan hogy volt ez, mintha valaki magnetofon felvételeket készített volna a helyszínen, és azt hallgattuk le.

Rémlik még nekem valami vasúti vagonnal kapcsolatos jelenet is, amelyben Tordas Pali osztálytársammal vettem részt, és Anaklét atya is tudott róla, de hogy mi volt az, nem emlékszem.

Novemberben, amikor már folytak a disszidálások (osztályunkból is többen elmentek), a külföldi rádiók rendszeresen közölték a szerencsésen kikerkezettek üzeneteit az itthoniakhoz. Mivel az osztályból egyedül én tudtam valamennyire angolul, Anaklét atya engem ültetett be a szobájába, hallgatni az üzeneteket, és az ismerős, netán pannonhalmi vonatkozású neveket feljegyezni. Mintha a felettünk járó Hagenmacher Husi nevét hallottam volna egyszer.

1957 januárjában szüleim különböző megfontolásokra alapozott döntése következtében már nem tértem vissza Pannonhalmára, gimnáziumi tanulmányaimat máshol folytattam. Így Dávid atya igazgatónk elvitelekor történt házkutatásnak, motozásnak nem voltam szenvedő alanya, és így természetesen emlékeim sem maradhattak erről.

Mindössze ezek az emlékeim maradtak meg azokról a napokról. Ma is jó szívvel gondolok vissza a Pannonhalmán töltött diákéveimre, máig is nagyra

értékelem oktatási gyakorlatukat, nevelési módszereiket. A reggeli stúdiumok hasznossága, amikor felfrissíthettük az előző nap tanultakat, remek lehetőség volt. Sajnálom, hogy eljövetelemmel a kapcsolat az egykori osztálytársaimmal megszakadtak, de Pannonhalmára gyakran visszajárok.

Vác, 2009. augusztus 19.

10. Laczus Géza III.A

Most a megszépítő messzeségből a következőkre emlékszem:

1. Idegesen hallgattuk a rádióból vett híreket Anaklét atya közlésében. Tünetések, zavargások vannak Pesten.
2. Talán Zerind hozott szalagos magnón hangfelvételt a Rádió körüli lövöldözésekről, amelyet megdöbbenve hallgattunk.
3. Hír jött, Győrben az oroszok tisztii családostul kivonultak a Kiserdőbe, nem kívánnak beavatkozni a magyarok ügyeibe.
4. Megalakult a Nemzetőrség. Rostás, a Jámbor Mike legfőbb könyvkötője a becsukott vaskapu előtt ócska levante puskával örködött. A séta a faluban megszűnt, az utolsó mustárokat megettük, hazai csomag sehol, szűkös ellátás, de azért imádkoztunk evés előtt és után is, mert mindenek szemei tebenned bíztak Úristen! Telefonálni az igazgatói irodából lehetett, ha hazuról kerestek.
5. Egy nap egy kis teherautóval olyan egyetemista-féle felkelők érkeztek, fegyvereket mutogattak a kis lépcsőház előtt. Anaklét felindultan zavart el a folyosó ablaktól. Felsősök kíváncsiskodtak a haditudományokra.
6. A Hercegprimás kiszabadulása és rádió beszéde megosztotta az osztály véleményét, Anaklét atya korainak és tájékozatlannak tartotta a megszólalást.
7. Örültünk, hogy Ábel munka nélkül maradt és én ismerkedtem Német Döme ékes angolságával.
8. Aztán kivonultunk Győrbe, Botond a piros "Pannónián" nyargalt utánunk és egy irgalmatlan pofont adott a "szóvivőnknek". Vissza is fordultunk, a bástya feketéllett az aggódó atyáktól. Jó volt vissza térni a megszokott környezetbe.
9. Megindultak az oroszok. Tatabányáról elvonuló felkelők a közeli temetőnél ütköztek az orosz egységekkel, a fegyverek zaja felhallatszott a várba. Jöttek a tankok, és végig csörömpöltek a szerpentinén. Be is jöttek. Hatalmas termetű orosz katona pisztollyal fenyegette az ablakban kukucskálokot, kormosra égett az arca.
10. Legalább hat házkutatásra emlékszem? A tanteremben Lantos fiókjában egy üres töltényhüvelyt találtak, azzal füttyörészett, emiatt az összes háló szekrényét kiforgatták, fegyver után kutatva.

11. Menekültek áradata Pannonhalmát is érintette, amikor Győrnek már nem mehettek, a tornateremben matracokon aludtak. Körülbelül ennyi, de ezt már mások is elmondhatták, jól működött az Atyai cenzúra nem akartak pánikot kelteni. Megőriztek!

Vác, 2009. január 18.

11. Lelkes József III.A

Nem dicsekedhetem olyan memóriával, hogy 50 valahány év távlatából tele lennék a forradalom időszakában Pannonhalmán történtek emlékeivel. Ami maradt, az bizony nagyon-nagyon kevés, szinte csak töredékek, felvillanások.

Én a humán tagozatú III. A. osztály tanulója voltam, osztályfőnökünk és prefektusunk Villányi Anaklét volt. Arról maradtak meg halvány emlékeim, hogy a forradalom kitörése utáni napokban mintha ő lett volna az, aki időnként tájékoztatta osztályunkat a legfrissebb történésekről. Mint az iskola minden diákja, én is levonultam a falu forradalmi ünnepségére, részt vettem a Halottak napja alkalmából rendezett temetői megemlékezésen is, de nem maradtak róla emlékeim.

A forradalom ideje alatt a bencés atyák nagyon aggódtak azért, hogy mint felelőtlen gyerekek ne keveredjünk bele semmi veszélyes ügyben. Ezért volt az, hogy a megszokottnál szigorúbb szabályokat vezettek be, sőt még a kapukat is lezárták, és egyes időszakokban még sétára sem hagyhattuk el a Főmonostor területét. Az is rémlik, hogy a diákokból kapuórség szolgálatot is szerveztek.

Az biztos, hogy a forradalom leverése után fegyveresek is jelentek meg Pannonhalmán, de részletek itt sem jutnak eszembe. Aztán jöttek menekülők, disszidálók, akik néha egy-két napot is ott töltöttek. A mi osztályunkból csak egy fiú, Légrády Sanyi ment el Nyugatra, érte az édesapja jött el.

Még arra emlékszem, hogy a karácsonyi vakációra nagyon kalandosan, a megszokottnál jóval több átszállással utaztunk haza. Én a baranyai Márokra mentem haza, útközben Veszprémben is át kellett szállnunk. A hosszú várakozási idő alatt bementünk egy közeli boltba valami élelmet venni. Vásárlás közbe bejött egy orosz katona, valamit kérdezett oroszul, mire a boltos magyarul azt válaszolta: ruszkiknak nem adunk semmit! Arra gondoltunk, ehhez nagy bátorság kellett.

Sajnos többre nem emlékszem, Dávid atya elhurcolására sem, de természetesen tudtunk róla.

Villány, 2009. július 7.

12. Léber Miklós III.A

Tegnap jutottam hozzá kis 56-os naptáromhoz. Akkortájt az atyák szinte mindegyike hallgatta a rádiót, siettek a híreket átadni nekünk, s én átszűrve azokat, lejegyeztem. Értéke csak abban van, hogy az idő nem szürkítette el azokat, sőt még a jegyzet is megmaradt. Fél évszázaddal később érdekes írásnak találtam. Évtizedje eldobásra ítélte, de egyik gyógyszerész barátom megvédte. Így maradt meg, nem gondolván arra, hogy érdekes dokumentum. Lemásolom szóról szóra, legalább derülni lehet rajta. Igyekszem a napokat is jelölni, melyekhez kötődtek lejegyzéseim. Tehát:

Október 21. film: Verdi (olasz, kitűnő)

Október 23. Budapesten tüntet az ifjúság. (Magyar forradalom)

Október 24. Fegyveres erők több középületet megtámadnak. Nagy Imre a miniszterelnök. Felkéri a szovjet haderőt, hogy verje le a forradalmat

Október 25. Pest utcáira nem szabad kimenni. Állandó harc keletkezik.

Október 26. Győr megye kivívja szabadságát. Győz az ifjúság, az orosz csapatokra vereséget mérnek. A faluban tüntetnek.

Október 27. A csillagokat leverik. A szovjetek megtagadják a harcot és tárgyalnak. Az ENSZ elé kerül az ügy.

Október 28. film: Három start (lengyel: közepes) Külföldi vöröskereszt segítség. Nagy Imre "fegyverszünet"-et rendel el. Győr-megyében nyugalom. Az olajforrást is felszabadítják.

Október. 29. Rend van. A Pravda-ra (nem tudom cirillül leírni!) feleletet adtak. A címer már a régi Kossuth címer lett. Különböző beszédek.

Október. 30. Tildi a kisgazdák képviselője felszólítja a kisgazdákat, hogy vegyék át a pártok átszervezését. Megalakul a Keresztény Ifjúsági Szervezet: DISZ-t eltörlik.

Október. 31. A hercegprímás urat kiengedik. Követelik kormányzónak. Nem vállalja el.

November 1. A D.N.T. összeült 30-án. Új kormányt kérnek. Ma kijelentik Magyarország semlegességét. Új orosz haderő vonul be hazánkba. Mindszenty beszélt.

November 2. A bevonuló orosz hadsereg minden röptért elfoglalt, bekerített. Elzárták a bécsi útvonalat. Az ENSZ küldöttei ma érkeznek. 9-ko összeült az ENSZ.

November 3. Elhalasztották. Szovjet haderő elzárja a bécsi utat. Nagy Imre ENSZ küldött lesz. Mindszenty beszél, kérdőre vonja az oroszokat, mit akarnak itt? Válasz:

November 4. Reggel 3-kor szovjet csapatok megtámadják a fővárost. Nagy Imrét elfogják. Mindszenty az angol küldöttségre menekül. Vészjelet a világ minden országába.

November 5. Az ENSZ biztonsági ülésén Szomoljev vétózott. A közgyűlésen 53 szavazatot kaptunk. Az Angolok szégyellik magukat Szuezi miatt. Kivonulnak.

November 6. Amerikában elnökválasztás folyik. Eisenhower levelet ír Bulgaryinnak, a szuezi kérdéssel kapcsolatban válaszol.

November 7. Eisenhower megnyeri a választást. Pestet és más városokat az oroszok állandóan lövik.

November 8. Kiadják nekik a parancsot, amelyik házból rájuk lőnek, azt rombolják le. A faluba is orosz tankok cirkálnak.

November 9. Még a harc áll Pesten is és más vidékeken. Hatalmas özönlések nyugatra. A soproni egyetem tanárostul kiment.

November 10. Máriacellben magyar egyetem indult. A szökevényeket keresik.

November 11. Hozzánk 4 autóból és 2 orosz tankból álló üteg jött ki. Két harckocsi is volt. Kutattak.

November 12. Ma ült össze az ENSZ rendes közgyűlése. Elsősorban a magyar ügy. Este orosz kutatás.

November 13. Ma reggel oroszok akarnak kutatni. Ravaszdot körül fogják tankokkal, mert egy oroszot agyonverték. Este a gimnáziumot orosz őrség veszi körül. Kéri a gimnáziumot kórháznak.

November 14. Elvonulnak az oroszok. Kádár engedményeket akar tenni.

November 15. Oroszokat akarnak deportálni, erre leáll a posta és a vasút. Hozzánk nyugatra készülők jöttek.

November 16. Reggel továbbmennek. Veszprémben az orosz gyűjtőtábort létesít. Tőlünk önként többen elhagyják az iskolát.

November 17. Este orosz – magyar házkutatás. A magyar katonák már megúnják ezt.

November 18. Film: Így győztünk Moszkvában, Tanár úr, Svejik, a derék katona. Sokan mennek tőlünk nyugatra. A szovjetek az önhatalmú urak.

November 19. A rádióban az a hír volt, hogy minket bombáznak, és 120 halott van. Az ENSZ újra tárgyal. Este oroszok jöttek.

November 20. Kádár munkát kér. Általános sztrájk van. Helikopter újra megjelenik. Állandó vándorlás nyugatra.

November 21. Tőlünk többen kérnek esti szállást. Nem adtunk nekik.

November 22. A villany csak időközökben jön. A javítási munkálatok folynak. Veszprémet előzönlötték az oroszok.

November 23. Film: Bagdadi tolvaj (angol). Hajmáskéren dezertáló tábor volt, a bent levőket a szabadi röpterről repülővel kivitték.

November 24-25. Nagy Imre, mint jugoszláv állampolgár kiment tárgyalni Kádárékkal, és az oroszok elfogták, és Romániába vitték. Film: Holnap már késő (olasz, kitűnő).

November 26. Kádár azt mondta, hogy azért viszik ki, nehogy ellenforradalmárok megöljék. Forradalmi bizottság ment ki hozzá, hogy meghívja miniszterelnököknek.

December 2. A kis szökevény (amerikai, közepes)

December 3. A bécsi rádió kapcsolata megszakadt a magyar rádióval.

December 6. Pesten sztrájk, mert nem engedik be az ENSZ küldötteket.

December 7. Film: Csavargó (indiai, pogányfilm, elég jó)

December 8. Film: Sötét csillag (nyugat-német, közepes)

December 13. Salgótarján: 65 halott

December 15. S Z Ü N E T

Ha lúd, legyen kövér, tehát folytatom, emlékeimben kutatva. Időrendiséget nem garantálok, de helyesírási hibákért felelősséget vállalok. Az krónika másolásában minden az eredeti szerint közöltem!

Az egyik házkutatásnál, megtalálták ezt a kis naplót a zsebemben, amikor a folyosón szembeállítottak bennünket a fallal. Elvitték valamilyen főnöknek, de visszaadták. Ekkor találtak rá a lányokra szobájukban. Beözönlöttek hozzájuk, de nem történt semmi.

Anaklét atya kétségek között volt a menekülők befogadásával kapcsolatban. Mellettük szólt a Regula: minden vendégben Krisztust kell fogadni. Ellenük az ismeretlenségük és a várható politikai válasz.

Úgy hírlett, hogy Dávid atyát azért vitték el, mert megtalálták íróasztalában azokat a gépelt híreket, melyeken hirdetőtáblára kifüggesztette a napi rádiós híreket. Azok között a többi nyugati adó mellett Szabad Európa is szerepelt. Azért verték meg, mert a katonák(?) berúgtak a pannonhalmi borsikertől és részegek lettek tőle. Másik okként emlegették, hogy stencilgépet találtak és ezt összefüggésbe hozták a gimnáziummal. Amikor Dávid atyát elvitték – egyenesen a kórházba – nem gondoltak arra, hogy miközben fegyveresek vigyázzák betegszobáját, Németh Imre édesanyja ott az ápolónő. Tőle szabadon jöhetett minden vele kapcsolatos információ.

Bosszúságunkra nem adtak szünetet, az órákat is megtartották, hogy "ne legyen időnk gondolkodni" (Anaklét atya).

A sok filmvetítés célja is az volt, hogy lekösse fantáziánkat. A témában viszont nem nagyon választhattak.

Az első nagy színházi élményünk Győrött a Bánk bán volt. Az élmény még ma is él bennem, minden későbbit felülír!

Befejezem, örülök, ha valami új is előkerült. Ha más értéke nincs is, annyi bizonyos, hogy az akkori körülmények szabta első benyomások lejegyzése volt, egy tizenegynéhány éves kamasz élmény világában. Aki akkor még nem tudott mit kezdeni a gyilkolás problémájával, főleg, mert akkor is már papnak készült!

Ráckeve, 2009. június 18.

13. Magyarosy István III.A

Pannonhalmára mindig hálás szeretettel és tisztelettel gondolok vissza. Bennem nem annyira eseményekhez, inkább egyes tanárimhoz fűződő emlékek élnek, amelyek azonban igen személyes jellegűek, kívülállóknak jelentéktelenek. Ezek sokszor csak felvillanó képek, vagy egykor átélt hangulatok felidézése.

Kettőt leírok ezek közül. Első olvasásra valószínűleg úgy tűnhet, semmi közülük az 1956-os eseményekhez.

Emlékszem Geláz úrra, akit szinte minden nap felkerestem a biológiai szertárban. Spirituszban konzervált kigyót-békát, különböző belső szerveket, rovarokat, lepkéket mutogatott nekem. És közben mindent elmagyarázott. Én már akkor is orvos akartam lenni, ezért igen érdekelt mindaz, amit ott láthattam, hallottam. Későbbi pályámon sok hasznom volt az ott töltött órákból és értékes beszélgetésekből. Geláz úr azonban nem csak a természettudományok iránt fokozta az érdeklődésemet, hanem a zene iránt is. Amíg én ott a szertárban jegyzeteltem, vagy valamit tisztogattam, rakosgattam, Geláz úr a közelben hegedűjén játszott. A hegedűmuzsika a biológiai preparátumok között, a vastag főmonostori falak mögött, jót tett nekem akkor, és szép emlék mai napig is.

Gyakran eszembe jutnak a kora reggeli misék a Gyilok-folyosón. Én rendszeresen ministráltam ott, és segédkeztem a sekrestyében. Manapság amikor egyre kevesebb a pap és vasárnaponként egyre kevesebb a mise a templomokban, szinte hihetetlen és idegenszerű az emlék, hogy ott reggel öttől talán nyolc vagy tíz oltáron egyszerre, félóránkénti kezdéssel miséztek az atyák, minden nap. Idősek, de fiatalabbak is. Mindig egy kicsit szórakoztam azokon az atyákon, akik a hajukat (ha volt) féltették, amikor bebujtattam fejüket a palástba. Nem egy rám morgott, ha összeborzolódtott a frizura. Ahogy ezeket írom, szinte hallom az öreg atyák csoszogását, és körülvesz a kilöttyentett misebor illata. Télen néha nagyon hideg volt ott. De hát a sok papnak, aki akkor Pannonhalmán volt, kellett misézni valahol, a Bazilikában nem fértek el mindannyian. Akkor hideg volt, de volt mise, ma fűtöttek a templomok, de nincs mise...

Miköze ennek a két emléknek 1956-hoz? Csak annyi, ahogyan a tanítás, a stúdiumok nem szüneteltek egyetlen napig sem azokban a napokban, én ugyan úgy nem szüneteltettem a ministrálást, a biológia-szertárba járást, és Geláz úr is változatlanul hegedült.

Az 1956-os időszak "történéseire" vonatkozó egyéb emlék, az nagyon kevés, szinte semmi. Természetesen ott voltam azokon az eseményeken, amelyen minden diák részt vett, így a faluba való két lemenetelen, és átéltam a házkutatást. Öcsémrel, aki már elküldte a visszaemlékezéseit, mindezt átbeszéltük.

Arra én is melékszem, hogy Andrással közösen terveztük a disszidálást, de hogy végül egy hazulról érkezett elemzési csomag miatt nem mentünk el, arra nem. Ahogy ő is írta, nem lehattunk eléggé eltökéltek erre. Rémlik a karácsonyi szünetre való hazautazás is, Losonczy Tibsi édesapjának autójával. De mintha ő máskor is vitt volna haza minket autóval.

München, 2009. augusztus 28.

14. Németh Imre III.A

Nagyon régen volt mindaz, amire most emlékezni kellene, nem csoda, hogy csak pár dolog jut eszembe.

A forradalom híreiről folyamatosan értesültünk a falitáblára kihelyezett híradásokból. Ezeket Dávid atya, az igazgatónk készítette, és nagyon ügyelt arra, hogy azok pontos és reális képet adjanak a történetekről. Később, amikor Dávid atyát elítélték, ez volt az egyik vádpont ellene, valószínű a híreket a fennálló rend elleni izgatásnak tekintették.

Dávid atya egyébként az egész forradalom alatt azt hangoztatta nekünk, hogy minket azért adtak a szüleink Pannónhalmára, hogy tanuljunk, tehát tanuljunk, azzal tudjuk legjobban hazánkat is szolgálni.

Egyszer az egész iskola levonult a faluba egy forradalmi ünnepségre. Emlékszem, ott voltak a helybeli rendőrök is, akiket pár helyi lakos szidalmazott, de aztán ők is átálltak a forradalom oldalára. Anklét atya, a prefektusunk dűnyögött, hogy egyáltalában minek vonultunk le.

Édesanyám attól tartott, hogy disszidálok, ezért egyszer kijött hozzám Győről, hogy lebeszéljen erről. Én lementem eléje az állomásra, ahol fogadtunk egy lovas-kocsit, mert sok enivalót is hozott magával, ne kelljen azt cipelni a meredek úton. A szerpentin szembe jött velünk váratlanul egy szovjet tank, de a keskeny úton nem fértünk el egymás mellett. Meglepetésünkre a tank lehúzódt az útról, de annyira, hogy szinte megbillent az út melletti meredek árkon.

Akiért a szülők jöttek, azokat természetesen elengedték. Tőlünk a Légrády Sanyit az édesapja vitte el nyugatra.

Voltam kapuőrsgben is, úgy emlékszem, hajnaltájban. Emlékszem, nagyon fáztam, mert csak egy rövid zokni volt rajtam. A kapukat egyébként nem csak őrizték, de állandóan zárva is voltak, hogy a diákok ne tudjanak engedély nélkül kimenni.

Már 1957 tavaszán egyszer az épületeket körbevették a pufajkások, még a várkerületen is hasáltak a bokroknál, kutyákkal. A főbejáratnál szemben felállítottak egy géppuskát is. Minket letereltek a Teleki-terembe, és meg is motoztak. Akkor vitték el Dávid atyát.

Győr, 2009. szeptember 23.

15. Novák Dénes III.A

Sajnos 53 év nagyon hosszú idő, így valóban csak az egész különös, általánosan ismert történetekre, mint Dávid atya elhurcolására, a házkutatásokra, a feszültséggel és izgalommal követett hírszolgáltatásra, a falusi tüntetésre emlékezem.

Különösen megmaradt az emlékezetemben az éjszakai őrszolgálatunk, ami nagyon jelentős tevékenységnek tűnt fel annak idején, és fiatal buzgóságunkkal nagyon fontosnak tartottuk magunkat is. Kettesével, kétóránként váltva egymást hol a keresztfolyosón, hol a kapunál vagy a várfalon figyeltük, hogy feltűnnek-e az orosz katonák illetve van-e páncél gépkocsi mozgás az országutakon a vár felé. Ebben az esetben Anaklét atyát kellett volna felkeltenünk, hogy ő a kevés orosz tudásával megpróbálja a kritikus helyzetet egyengetni. Hála Istennek, az én szolgálati időszakomban nem történt semmi.

Markt Piesting, 2009. július 27.

16. Pekk Antal III.A

Az 1956. évi emlékeim én azzal kezdeném, hogy amikor 1956 júniusában a nyári szünetre hazaérteztünk Pócspetrre, akkor igen nagy meglepetés fogadott odahaza. Az 1948. június 3-án történt iskola-államosítással kapcsolatban Som István tanító (akit életfogytiglanra, illetve 15 év börtönre ítélték) amnesztiát kapott és hazaérkezett. A nyár folyamán több esetben beszélgettem vele és értékeltük a politikai helyzetet. Mindkettőnknek az volt a véleménye, hogy annak a rendszernek meg kell buknia.

Amikor ősszel megkezdtük az iskolaévet, akkor Anaklét atya az osztályfőnöki órán a legújabb politikai fejleményeket elemezte. Természetesen az egész osztály igen nagy érdeklődéssel fogadta, és mintegy reményt gyújtott bennünk, hogy a rendszernek meg kell változnia. A lehetőségeknek megfelelően Anaklét atyánál hallgattuk a rádiót. Esetenként a Szabad Európát is tudtuk fogni.

Az október 23-i eseményekről Anaklét atya szinte percről-percre beszámolt. Kiemelkedő esemény volt számomra az október 27-i falubeli levonulás, és az ott elhangzottak. Kecskés Laci szavalata számomra azért is volt megható, mert átélte azt, amit szavalt.

A kapuőrseget emlékezetem szerint a negyedikesek és a harmadikasok adták elváltva. Az őrségben töltött idők alatt igen sokat beszélgettünk Torda Lajos bácsival, aki a II. világháborús emlékeit osztotta meg velünk.

A november 4-i orosz támadást követően szinte minden órán tanáraink néhány szóban értékelték a kialakuló helyzetet. Emlékeimben egy életre megmaradt Csaba atya kijelentése, hogy az ENSZ annyit sem ér, mint egy

sóhivatal, mert a sóhivatal végzi a munkáját, de az ENSZ nem tesz semmit a magyar nemzetért. Vigasztalásként azonban azt mondta nekünk, hogy lehet, hogy ő már nem éri meg, de mi megérhetjük, hogy ez a hazugságra épített rendszer meg fog bukni. Úgy tudom, hogy ő is megérte az 1989. évi eseményeket.

Igen mély nyomot hagyott bennem a karácsonyi hazautazás. Dávid atya közölte, hogy csak szülői felügyelettel utazhatunk haza. Ezért a bátyám értem jött Pócspetriből és Dávid atya kétnyelvű igazolásával (magyar és orosz) három nappal korábban elutazhattam haza, mint a karácsonyi szünet megkezdődött. Konzili Pál osztálytársam is velünk tartott. Az igazolás lényege az volt, hogy az iskolában folyamatosan részt vettünk az oktatásban. A hazautazás kissé kalandos volt, mert a vonatok ötletszerűen közlekedtek. Így egy éjszakát Budapesten töltöttünk, ahol bizony még hallottunk lövöldözéseket. A második éjszakát Rakamazon töltöttük, mert a mozdonyvezető oda való volt, és nem vitte tovább a vonatot.

Mély nyomot hagyott bennem a márciusi házkutatás, melyet a magyar pufajkások végeztek, és melynek végén Dávid atyát elvitték. Ezt követően két nap múlva Németh Imre osztálytársam és nagyon jó barátom elmondta, hogy Dávid atyát a pufajkások úgy összetörték, hogy még a keze is eltörtött. Ezért aztán a pufajkások a győri kórházba vitték gyógykezelésre, ahol a mamája rögtön felismerte Dávid atyát. Németh Imre mamája azon az osztályon volt ápolónő.

Elmondta, hogy a pufajkások minden képen alá akartak íratni Dávid atyával egy nyilatkozatot, hogy a lépcsőn elesett és azért törte össze magát. Dávid atya azzal utasította el az aláírást, hogy a kezét eltörték, és így nem tud írni. Emlékeim szerint ezt követően a bencés atyák Németh Imre édesanyján keresztül tartották Dávid atyával a kapcsolatot.

Levelek, 2009. március 4.

17. Petró Kálmán III.A

Október 23.-án vacsora után hallottuk először, hogy Budapesten valami történik. Prefektusunk, Anaklét atya sem tudta, hogy mi. Minket sem izgatott különösebben.

Másnap délután a könyvtárba (a földszint végén) be lehetett menni rádiót hallgatni. Ott sem voltak sokan.

Harmadnap kezdtük komolyan venni a történeteket, de a tanítás úgy folyt tovább, mintha semmi sem történt volna.

A faluban tartott gyűlésen, valamint a „győri túrán” (mely csak Écsig tartott) való részvételt nem tiltották. Én a kiránduláson nem vettem részt.

Amitől lehetett a tanáraink megkíméltek minket. November 4. után is a megszokott rendben ment a tanítás.

A karácsonyi szünet korábban kezdődött, mint máskor mert december 6.-án reggel elindultunk és átszállások után este már megérkeztem Egerbe, ahol Édesanyám már várt. Feltette a kérdést: „a bátyád (József Ph56) holnap indul nyugatra akarsz-e vele menni?”

Nem akartam.

A bátyám a forradalom alatt Budapesten „tevékenykedett”. Verseket szavalt sok helyen, majd lement Egerbe özvegy Édesanyámhoz. November elején beköltözött abba a villába, melyből korábban kitelepítettek minket és az egri Pártbizottság székháza lett. Neki mennie kellett....

December 8-án már Ausztriában volt. Mosonszentmiklóstól a hóban a Rábca mellett mentek át. Ő a hátizsákja mellett egy sérült embert is vitt.

Sajnos már nem él.

Budapest, 2009. január 21.

18. Péterdi István III.A

(megkeresésre nem válaszolt)

19. Radics János III.A

Olyan régen volt 1956, hogy már alig-alig emlékszem azokra a dolgokra, amik akkor történtek velünk Pannonhalmán. Arra emlékszem, hogy izgatottan vártuk mindig a legfrissebb híreket, és borzalmasan el voltunk keseredve, amikor a szovjet tankok legázolták a forradalmat.

A következő emlékem, hogy állunk a gimnázium folyosójának ablakában, és leselkedünk kifelé. Szovjet tanok érkeztek, és osztályfőnökünk, Anaklét atya (aki orosz fogságban volt, és ott tanult meg oroszul, ő volt az orosz tanárunk is) tárgyal a főbejáratnál egy iszonyúan nagydarab szovjet tiszttel. Hosszan beszélgettek, közben Anaklét atya mutogatott fel a gimnázium tetejére. Egy idő után a szovjet tiszt sarkon fordult, felszállt az egyik tankra, és azok elvonultak. Anaklét atya később elmesélte, elmondta a tisztnek, hogy ez az épület egy egyházi intézmény, amelyben szerzetesek élnek és diákok tanulnak, akik nem vettek részt a forradalomban. Elmondta azt is, hogy ez a hely a Nemzetközi Vöröskereszt védettségét élvezte már a világháború alatt is, és megmutatta neki a gimnázium tetejére festett nagy vöröskeresztet, amit a légítámadások miatt festettek oda még 1944-ben. A tiszt ezek után udvariasan elköszönt.

Arra is emlékszem, azokban az időkben elég nehéz volt élelmet szerezni a diákoknak. Egyszer valamelyik közeli faluba sikerült nagy mennyiségű krumplit szerezni, amiért az apátság traktora ment el, pótkocsival. Az osztályunkból páran mentünk el a krumplit felrakni, úgy emlékszem velem együtt többek között Tordas Pali is ott volt.

Már a forradalom alatt is érkezett rendszeresen autóbusz Bécsből, az ottani bencésektől, és Pannonhalmára meg a győri bencés székházba hozott élelmiszer adományokat. Volt közöttük ömlesztett vajkonzerv, 5 kilós, henger alakú konzervdobozban, és rá volt írva angolul: az amerikai nép ajándéka. Érdekes módon cigaretta is volt a küldeményekben. Úgy rémlik, kifelé ez a busz elvitt disszidálókat (akik gyakran megjelentek Pannonhalmán) a határig.

Karácsonyra nem a szokott útvonalon, hanem Budapesten keresztül mentem átszállással Bátaszékig, és onnan Bajára. Minden diák kapott egy magyar és orosz nyelvű igazolást, hogy nem vett részt a forradalomban, és szünetre utazik haza a szüleihez.

A legborzalmasabb a pufajkások megjelenése volt Pannonhalmán. Emlékszem, mindenkinek ki kellett vonulni az osztályokból, aztán jó sokáig álltunk a földszinti folyosón, feltartott kezekkel. A gimnáziumban szétdobáltak mindent, és boldogok voltak, amikor találtak egy Magyarország falitérképet, amiből valaki kivágta a kommunisták kreálta magyar címet. Elvitték bűnjelnek, akárcsak azt a „Kossuth Lajos korából” itt maradt, használhatatlan stencil gépet, amit a padláson találtak. Páran közülük az apátság pincéjében jól berúgtak a boroshordókban talált bortól. Végül egy nyitott Csepel teherautó platóján elvitték igazgatónk, Dávid atyát, akit Győrig úgy összeverték, hogy elveszítette az egyik szemét is.

Később Dávid atya szenvedései iránt érzett tiszteletből és hálából egyik volt diákja, Kiss Feri, aki híres színész lett, felvette a Dávid Kiss Ferenc nevet.

Szeged, 2009. július 26.

20. Sója Szabolcs III.A

1956 szeptemberében a III.A osztályba tértem vissza az ország egyik legtávolabbi falujának, Hodásznak vasútállomásáról Pannonhalmára. Az utazás előző este ½ 7-től másnap délután 4 óráig tartott! A vonaton már lehetett hallani szabadabb beszédet, vicceket. A határőrök szokás szerint már Tata és Komárom körül felszálltak a vonatra és igazoltattak.

Pannonhalmán az ifjúság kezébe a Népsport jutott el az újságok közül, és időnként lehetett szerezni egy Magyar Ifjúságot (nem teljesen legálisan) a falubeli postáról, ami azt hiszem, hetilap volt. Hallhattunk rádión keresztül az írók, a Petőfi-kör szabadabb mozgalmairól és bátor kiállításokról. Október 23-án értesültünk a budapesti és vidéki egyetemi ifjúság felvonulásairól. Az osztálytermekben hangszórós iskola-rádió működött.

Akkoriban a falu Győrszentmárton nevet viselte, ahol egy forradalmi nagygyűlésen egy III.B-s diáktársunk, ha jól emlékszem, Kecskés László, elszavalta a Talpra magyart.

Igazgatónk, a megboldogult dr. Söveges Dávid, nyugalomra intette a gimnázium tanuló ifjúságát. Ismerve a történelmet és az erőviszonyokat elmondta: a szüleitek tanulni küldtek ide titeket, vigyázatok, hatalmas erők állnak a háttérben, Budapesten két különböző nézetű párt-csoport áldozata ne legyen majd a magyar ifjúság! Később a gimnázium II-III-IV. osztályos tanulóiból „őrséget” szerveztek a Vár és a bástyák területére. A megfigyelés volt a fő cél, zárt kapuk mellett, 2 óránként váltottuk egy mást, párokban állva őrséget.

A tanítás mindvégig folyt, sőt az orosz órák is megmaradtak mindaddig, amíg hivatalosan el nem törölték.

Sokan lejártunk a pedellusi szobába a Szabad Európa rádiót hallgatni. Először nagyon boldogító és jó hírek érkeztek, majd a budapesti harcokról, a Rádió ostromáról, a Nagy Imre kormány megalakulásáról. Aztán a Szuezi-válság kezdte beárnyékolni a magyar forradalmat. Hallottunk a Győrben történekekről is. Sokan a diákok közül disszidáltak, főleg szüleikkel, vagy azok kérésére engedték el őket az iskolából. A párhuzamos B osztályba járó társam, Szentkereszthy Jakab az egyik őrt-állás során elmondta nekem, hogy ő is el fog menni, így is lett. Sokan pedig személygépkocsikkal, taxival jöttek gyermekeikért, nekem is lett volna hely az autókban, de én maradtam. Majd november elején egyre nyomottabb lett a hangulat – noha külön öröm volt számunkra Mindszenty kiszabadulásának a híre – Kádár eltűnt, és éjszaka Veszprém felől tankok vonulása, repülőgépek zúgása hallatszott. Édesanyámtól hallottuk november elején, hogy november elsejét követően tankok morajlása hallatszott az orosz határ felől. A Nyírségbe. Aztán november 4-én szomorú ébredés és őrség, Nagy Imre segélykiáltásai a rádióban nem találtak meghallgatásra.

Pannonhalma már a II. Világháború alatt is a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt állott, ezért úgy éreztük, itt nagyobb biztonságban vagyunk. Majd egy nap a környékről bejárókat az Arborétum felől orosz szuronyok fogadták és terelték be a portára és a Jeges terembe.

Több iskolatársunk november 4-e után disszidált, Linzben vagy nyugat-németországi bencés gimnáziumokban érettségiztek le, és részben a Louvainben, a Katolikus Egyetemen, vagy Amerikában folytatták tanulmányaikat.

Úgy emlékszem, már az orosz megszállás után, Galambos Ireneus atya motorral jött a Főapát úrhoz. A kapuban álltunk és beszélgettünk, amikor kiment a Főmonostorból. Lajos bácsival, a portással beszélgetett utoljára. Bizonyára megfogadta Sárközy Pál főapát „atyai” tanácsát, hogy mentse életét, és meg sem állt Ausztriáig. Oberwartban lett a magyarok lelkesze. Úgy emlékszem, egy pillanatra szomorúan visszanezett. Évtizedekkel később egy pannonthalmi májusi találkozón elbeszélgettem vele erről az eseményről.

Az egyik legsikeresebb Karácsonyom volt, amikor 1956-ban Szentestére hazaértem Isten segítségével. Miskolcig még eljutottunk különböző személyvonatokkal, de onnan már csak tehervonat ment tovább, és egy tehervagonba bekuporodhattunk. De aztán Szerencsen át Tokaj felé közeledve, a masiniszta engedett kérésünknek, és a mozdony széntárolójának tetejére engedett fel és ott meglapultunk. A Tisza-híd előtt megállították a tehervonatot és az őrséget álló szovjet katonák kinyitották minden vagon ajtaját, és nem sajnáltak vakon egy sorozatot engedni a teherkocsikba. Nagyon féltek a híd felrobbantásától, vagy bujkáló magyar forradalmárokat kerestek. Így kb. csak másfél óra múlva érkeztünk meg Nyíregyházára, ahol még elértük az utolsó vonatot, éjfél előtt Hodászra érkeztem. Szüleim nagyon csodálkoztak és megörültek, a jó Isten és a máriapócsi Szűz Mária mégiscsak vigyázott ránk. Dávid atyát pedig, az igazgatónkat tavasszal a pufajkások elvitték, miután az irodájában házkutatást tartottak és nagyon megverték.

Tállya, 2009. június 1.

21. Tordas Pál III.A

Mint III.-os gimnazista éltem át azokat az időket Pannonhalmán. Hogy mik voltak a lényegesebb – legalább is nekünk, diákoknak, nagyon fontos és hősies – események, azok eléggé közismertek. Természetesen én is ott voltam abba a menetben, ami egy vasárnap délelőtt lelkesen elindult Győrbe, aztán vert seregként bandukolt vissza a Kupacra. Ma úgy látom, igaza volt akkori igazgatónknak, a később elhurcolt Dávid atyának, aki összehívott minket és azt mondta: „Felelősek vagyunk értetek, mert a szüleink ránk bíztak titeket! Nem engedünk titeket semmiféle meggondolatlan vagy veszélyes eseménybe belekeveredni.” Jól tették, köszönet érte!

Pannonhalmi tartózkodásom alatt egyike voltam azoknak a fiúknak, akik – jó erőben lévén – időnként szénlapátolással egy kis zsebpénz kiegészítést kereshettek. Emlékszem a forradalmat követő időkben a szén, ha megérkezett a vasútállomásra, azonnal ki kellett rakodni, mielőtt lába kel, hiszen nagy szénhiány volt. A forradalom alatt nagy dolog volt élelmet szerezni. Az egyik atyának sikerült krumplit szerezni a konyhára. November 3-án, szombaton mentünk érte Mezőőrsre, a TSZ-nek a templommal szemben lévő telepére. Traktorral mentünk, két pótkocsi volt ráakasztva. Hatan vagy nyolcan lehettünk az osztályból, emlékszem közülük Oláh Pufira, Kovács Andorra, Konzili Palira és Megyer Ferire. Visszafele amikor a Pannonhalma alá értünk, a csúszós emelkedőn a traktor csak úgy tudott felmenni, hogy raktuk a kerekek alá a közelben letört kukoricaszárakat. Miközben ezt csináltuk, tankok dübörgését hallottuk a távolból. Nem tudtuk elképzelni, mit jelent ez. Visszajöttek az oroszok? – kérdeztük egymástól.

Én azt éreztem azokban az időkben, hogy a Vár és az alatta lévő falu között szorosabbá vált az összetartozás, az egymás segítése. Egy kis példa erre. A diákotthonban a tantermeket, és a hálókat a faluból feljáró asszonyok takarították. Valamelyik nap azokban az időkben az egyik megkérdezte tőlünk, hogy van-e rendszeren mit ennünk. Mint állandóan éhes, növésben lévő kamaszok, persze panaszkodtunk, hogy bizony kevés, amit kapunk. Másnap a délutáni takarítás után az ágyamon a párnám alatt két almát találtam...

Volt véradás is a forradalom után, mert sok volt a sebesült és elfogyott a vér. A felsősök adhattak, én is adtam, talán négy decit. Kis ajándécsomagot kaptunk, amit az amerikai adományokból állítottak össze. Rizs volt benne, csokoládé és 2 doboz amerikai cigaretta. A rizst és a csokoládét hazaküldtem szüleimnek. A cigaretta meg elfogyott a Bagózdában.

A karácsonyi szünetre való hazamenetelünk se volt szokványos. Nagy Vencel atya, aki székesfehérvári volt, valamiért küldött egy teherautót Székesfehérvárra a családjához. Ez a teherautó jó pár székesfehérvári fiút, köztük engem is hazavitt. Alig egy óra alatt otthon voltunk.

Székesfehérvár, 2009. június 26.

22. Vincz József III.A

Pannonhalmán mindig az az érzésem volt, hogyan a külső világtól elzártak voltunk. Emlékeim szerint ez az elzárttság az 1956-os forradalom napjaiban még csak megnőtt. De ez nem volt baj, mert ez az elzárttság megóvott minket, éretlen gyerekeket attól, hogy lelkesedéből, de felelőtlenül, veszélyes helyzetekbe keveredjünk. Úgy rémlik, hogy ennek érdekében az atyák a forradalmi eseményekről is csak a legszükségesebb mértékben tájékoztattak bennünket. Időnként mintha hallgattunk volna rádiót, emlékeim szerint a Bagózda Oros atya prefektusi szobája előtt volt, és neki volt egy nagy rádiója. Akkoriban úgy éreztem, a bencés atyák kezdetben vagy nem bíztak abban, hogy ez egy igaz ügy forradalma, vagy eleve úgy látták, hogy bármilyen nemes ügy is ez, el fog bukni. Egy-két kivételtől eltekintve ezért mind nagyon visszafogottak voltak, és ilyen visszafogott légkör teremtésére törekedtek a diákok körében is.

Emlékszem, amikor egy nagy csapat fiúval együtt elindultam én is, hogy segítsünk Győrben a pékeknek a kenyérhiány megszüntetésében. A kisécsi vasútállomásra mentünk, és már fel is szálltunk a vonatra (amit valamiért nem indítottak tovább, voltak olyan hírek, hogy igazgatónk, Dávid atya szólt telefonon az állomásfőnöknek, hogy ne engedje el a diákokkal a vonatot), amikor utolért minket motorral az utánunk küldött Botond atya és Tivadar atya. Győzködtek, szálljunk le a vonatról és menjünk vissza, úgy se indul el

velünk a vonat. Végül visszatértünk, különösebb büntetés nem volt, de a Teleki teremben nagy letolást kaptunk Dávid atyától.

Sokan disszidáltak is a diákok közül, elsősorban az arisztokrata származású fiúk. Sok gyerekért a szüleik jöttek el, de páran meg is szöktek. Voltak, akik csak kitolták biciklijüket a kapun, aztán soha nem jöttek vissza.

Rémlik, hogy egyszer jöttek valami fiatalok fegyverekkel, de nem látszottak forradalmároknak, inkább nyikhajoknak tűntek. Pingpongoztak a tornaterem előtt, aztán amilyen váratlanul jöttek, el is mentek.

Orosz csapatok többször is jártak Pannonhalmán. Erről csak az az emlékem maradt, hogy egy tank hosszú ideig ott őrködött a kapu előtt a keresztnél, és, az épületre irányítva fegyvereit. Mintha forradalmárokat kerestek volna.

Novemberben már sok segély érkezett Nyugatról, emlékszem, rengeteg sárga konzerv sajtot ettünk abban az időben, ami olyan ragadós volt, hogy ha felhajítottuk az ebédlő plafonjára, akkor odaragadt. Egyébként nehéz volt akkoriban az élelmiszerek beszerzése. Nagy dolog volt, amikor Botond atya szerzett krumplit Mezőörsön a TSZ-től. Azonnal érte ment a pótkocsi traktor, és a mi osztályunkból választottak ki 6-8 fiút, hogy menjünk el a krumplit felrakni. Havas, nyirkos, és hideg idő volt már. Visszafele alig tudott a traktor a csúszós meredek lejtőn feljönni a Várba, mi magunk is toltuk felfele a pótkocsit.

Karácsonykor a szokott útvonalon, Kisbéren való átszállással mentem haza Székesfehérvárra, de a vonatok még elég rendszertelenül jártak, és minden átszállásnál sokat kellett várni.

Igazgatónk, Dávid atya nagyon erős kézzel és bölcsen irányította azokban a nehéz időkben az egész gimnáziumot, tanárokat, diákokat egyaránt. Amikor 1957. márciusban elvitték, nagyon nagy csend lett egész Pannonhalmán.

Székesfehérvár, 2008. augusztus 17.

III.B osztály

Osztályfőnök és prefektus: Faggyas Edvin

Osztálylétszám 33 (ebből Pannonhalmán érettségizett 27), meghalt 4, nem kérhető fel 1, felkért 28 (ebből Pannonhalmán érettségizett 24), válaszolt 28

1. Baranyai Pál III.B

Én nem a kollégiumban laktam, hanem a faluban Szabó Feri bácsiéknál, akik Tihanyból költöztek át családotól Gyórszentmártonba. Korábban ő gondoskodott Tihanyban a kolostorból kitelepített bencés atyákról.

Első osztályfőnököm Vida Szabolcs atya volt. Az 1956-os eseményekről nagyon kevés emlékem maradt. Arra emlékszem, hogy Zichy János a negyedik osztályból (aki gróf gyerek volt) amikor szülei elvitték külföldre, külön eljött hozzám elbúcsúzni, pedig akkor már nem is voltunk osztálytársak.

Egyik alkalommal néhányan Győrbe mentünk csomagokat szortírozni megyék szerint. Akkor támadt az ötlet, hogy mi is menjünk el külföldre. Fel is szálltunk a vonatra, de még indulás előtt mondtam Bodor Pityunak (ő akkor volt negyedikes), hogy én elmegyek, de Karácsonyra haza szeretnék jönni. Ezért inkább leszálltunk a vonatról, és nem mentünk el Nyugatra.

A karácsonyi szünetre négyen együtt indultunk el, Balaton környéki fiúk. Nagyon izgalmas volt, mert csak egy darabig ment a vonat, onnan hazaindultunk gyalog és többféle járművel, még lovas kocsival is. Bakonybélbe értünk, ahol egy iskolában kaptunk szállást. Itt tudtuk meg, hogy egyáltalában hol vagyunk. Másnap tovább mentünk Veszprémvarsányig, onnan tudtam telefonálni Tihanyba a szüleimnek, és ők eljöttek értünk. Útközben sok-sok igazoltatás volt, de mindig tovább engedtek bennünket, mert volt egy igazolásunk, hogy a forradalomban nem vettünk részt.

Érsekcsanád, 2009. június 16.

2. Bencze Lóránt III.B

Ami a visszaemlékezéseket illeti: az emlékezet olyan, mint a pohár, ha túltöltöd, kicsurog a fölösleg. Így működik az emlékezet: helyes is, meg hibás is egyszerre,

Október 24-én (?) reggel Edvin bejött ébreszteni a hálóba, és így ébresztett: "Budapesten két kommunista csoport veri egymást, nem kell megbolondulni".

Valamikor október végén, de még november 4-e előtt apám a vállalatától Győrbe ment Balatonalmádiból teherautóval alkatrészáért. Útközben természetesen bejöttek Pannonhalmára megnézni engem. Talán ezért volt olyan sürgős az alkatrész is. Ez nem sokkal azután történt, amikor Dávid a tornaterembe vezető alsó folyosón a lépcsőháznál föl akart pofozni, már nem tudom, miért, de én elfutottam a tornaterem felé, és persze nem ért utol. Dávid atyával a barátságom akkor kezdődött, 1956 őszén. Dávid elmondta apámnak, hogy mi baja velem, amire persze nem emlékszem, akkor sem értettem. Nagyon kedvesen fogadta apámat az igazgatói irodában. Leültette és borral kínálta. Elkezdtek beszélgetni arról, mi történik, optimisták voltak, lelkesek, és ittak a magyar szabadságra és a független Magyarországra.

Estefelé, rendkívül ködös estén apámék visszaindultak Balatonalmádiba. Ahogy lementek a hegyről, eltévedtek a ködben, és hamarosan meredek dombhoz érkeztek. A teherautó csúszott, nem tudott fölmenni a jeges domboldalon. Kiszálltak a teherautóból, és úgy tolták fölfelé. Kb. másfél óra múlva sikerült is elérni a dombtetőt, és újra ott találták magukat a főkapu előtt.

Később egyszer, talán már november 4-e után Dávid aggódott az igazgatói irodában azért, hogy el ne szökjön valaki közülünk. Valamiért bementem az igazgatói irodába, oldalt állt, valakihez beszélt, és amikor észrevett, felém fordult, de még hallottam aggódó mondatát. Intővel és kizárással fenyegetőzött. Pontosabban inkább csak hangosan tovább morfondírozott, mit is csináljon azzal, aki elhagyja a gimnáziumot engedély nélkül. Érdekes, hogy attól ijedtem meg, hogy intőt kapok, ha elmegyek, illetve elkezdtem sajnálni közülünk azt, aki netán intőt kap. Ezt ma nagyon infantilisnek érzem.

Konkrétan nagyon haragudott a Ghyczy Péter anyjára, hogy családi ezüst zsebórával, mint azonosítóval odaküldött egy idegent, egy embercsempészt, adja ki neki Pétert, hogy az átvigye a határon. Végül kiadta, elengedte Pétert, de nem tudta, hogy jól tette-e, és bántotta a lelkiismeret, hátha csalás az egész.

Egyáltalán: nem sokat értettem az egészből, mármint a forradalomból. Zavarodottság kerített a hatalmába, mert hát voltak szörnyű háborús emlékeim, lövöldözés a fülem mellett, bombázás és véres hullák, és voltak a kitelepítésről és lágerbe hurcolásról, hirtelen összecsomagolásokról, kilakoltatásunkról és apám elítéléséről és bebörtönzéséről.

Dávid atya engem mindig Pál apostolra és Szent Jeromosra emlékeztet. Mindhárman alacsony termetűek és dühös természetűek voltak. Egyenes és igaz emberek. És nagyon-nagyon műveltek minden téren, különösen retorikában és stilisztikában.

Emlékszem, hogy amikor az ebédlőben vagy kétszázan elkezdtünk nevetni a másodiknak belépő malacképű pufajkásra, mert a feje teljesen olyan volt, mint egy angol sertésé.

Ma is előttem van, és az is, ahogy bepipult, lekapta a válláról a dobgitárt és kibiztosította, és fenyegetően ránk fogta. Csak utólag jöttem rá, hogy az a kattánás mellettem a kibiztosítás, de akkor még megijedni sem volt időm. A kattánás viszont máig is a fülemben van, és még mindig látom, ahogy le akar kaszabolni bennünket. A korábban látott szovjet filmekből emlékeztem, hogyan kezelik a dobgitárt. Azt azonban nem tudom, végül miért nem lőtt. Az elsőként belépő, gumibotos alacsony pufajkás sajátos mozgása is még mindig filmszerűen előttem van.

Kétszer jöttek házkutatásra, délelőtt és délután, és a második alkalommal hurcolták el Dávidot. A második alkalommal, mégpedig amikor a folyosón kísérték Dávidot, álltam háttal valahol, utánuk fordultam, de akkor már elvonultak, csak a hátukat láttam.

A dzsipbe tuszkolást nem láttam, csak amikor már a kapun kívül a keresztnél az lefordult balra. Láttam (valamilyik összekötő folyosó ablakából?), hogy a kiforduló dzsipben kezek kalimpáltak. Utólag tudtam meg Dávid atyától, hogy amint beszálltak a dzsipbe, elkezdték verni.

Nem sokkal később szobatársam, Béla került be vakbélgyulladással abba a győri a kórházba, ahova Dávid került sérüléseivel. Bélát megoperálták, ő kapta az első közvetlen értesítéseket az orvosoktól, én meg tőle.

Engem évtizedekkel később az a politikus nevezett ki főigazgatóvá, mai szóval rektorrá, akinek csapata Söveges Dávidot 1957-ben félholtra verte, mert megtalálták nála Illyés Gyula „Egy mondat a zsarnokságról” című versének kéziratát.

Amikor az a bizonyos politikus miniszterelnök lett, fölhívott telefonon Rakovits Zoli osztálytársam, aki előtte még sohasem hívott föl, és csak annyit mondott: "Te háttal álltál". Azonnal beugrott és értettem, és pontosan tudtam, miről beszélt

Lehet, hogy a pufajkás csapatot más vezette az első alkalommal, az első házkutatáskor, és más a második alkalommal, amikor el is hurcolták Dávidot.

Erről, a második vezetőről állítólag vannak írott adatok. Mások szerint ugyanaz az első vezető jött másodszer is. Ezt nem tudom eldönteni

A miniszterelnök életére vonatkozó összes irat eltűnt, aki megsemmisítette, azt 50 ezer forint (!) büntetésre ítélték hivatalosan – ezt újságban olvastam. Lehetséges persze, hogy lemásolták az iratokat, és megvannak valahol, mert ma ez a szokás, hogy lehessen az illetőt zsarolni.

Van, aki tagadja, hogy ő volt az, aki Dávidot elhurcolta, de az illető nálunk hét évvel fiatalabb, nem Pannonhalmán érettségizett, később került oda, és talált iratokat, amelyek más nevet említenek. Az a másik is ott lehetett. Nem mutatkoztak be nekünk.

Szomor, 2009. szeptember 12.

3. Bende Miklós III.B

Természetesen többi osztálytársammal én is ott voltam a Tanácsháza előtt a forradalmi ünnepségen, és hallgattam, hogy Kecskés Laci osztálytársam elmondta a Nemzeti dalt. És ott voltam azok között is, akiket a lelkesedés Győrbe vezérelt segíteni, elindultunk, de Écstől az utánunk jövő tanáraink visszatereltek bennünket. De a többi emlékemet mind elnyomják a Nyugatra távozásom alatt átélt izgalmak és borzalmak.

A bátyámmal, Bandival (aki akkor negyedikes volt Pannonhalmán) vágunk neki, hogy kimenjünk a szabad világba. Mivel november 17-én vonattal indultunk, ő a motorkerékpárját, osztálytársának, Beck Jóskának ajándékozta. De a vonattal csak Győr közeléig mehettünk, mert ott egy tank állt keresztbe a síneken.

Még Győr előtt találkoztunk egy fegyveres Ludovikás csoporttal, és most már 16-an kerültük meg nyugat felé a várost, ahol a főutakon szovjetek és pufajkások ellenőriztek. Győr után egy tatai bányász teherautó, amely 8-10 sebesültet szállított, vett fel mindannyinkat Egy győri taxisofőr tanácsára, aki elmondta, hogy a szovjetek már Győrtől nyugatra is ellenőriznek, inkább a Fertő tó felé vettük utunkat, bízva, hogy a mocsaras területen nem lesznek tankok.

Fertőszentmiklósnak tartottunk, néha földutakon is haladva, egyre távolodva délnyugatra az időnként odahallatszó géppuska tüztől.

A Fertő csatornától pár kilométerre elfogyott a benzin, onnan gyalog mentünk. A Ludovikások a hátukon vitték a sebesült bajtársaikat, de kettő elvérzett, mire a határra értünk. Nem messze a csatornától, aminek túloldala már Ausztria volt, meglapultunk a mocsárba, és átázott ruhában fagyoskodtunk a jéghideg időben.

Már kezdett besötétedni, amikor ránk bukkant egy magyar határőrökből álló osztag. Látták, hogy sebesültek is vannak közöttünk, köztük egy pápai fiú is. A határőrök vezetője is pápai volt. Rövid beszélgetés után azt mondta, ha eldobjuk a fegyvereinket (meg a nálunk lévő magyar pénzt), akkor tovább enged minket, a fegyvereket pedig beviszi a parancsnokságra, ahol már mongolok vannak. Elmondta azt is, merre van az az egyetlen kis híd a csatornán, amit nem robbantottak még fel. Eldobtunk mindent, és elkezdtünk a híd irányába szaladni a teljes sötétben, közben innen is, onnan is több menekülő csatlakozott hozzánk. A határőrök meg a levegőbe lődöztek. Aztán megláttuk az őrtornyokból pásztázó fényszórókat, és megszólaltak az ott lévő oroszok és pufajkások géppuskái. Ők nem a levegőbe löttek. A földre vetettük magunkat, de a menekülők közül így is többet eltaláltak. Néhányan hason csúszva elértük a csatorna mintegy 3 méter magas gátját, amikor felrobbantották a hidat.

Választhattunk, vagy a mocsárban fagyunk meg, vagy összeszednek a pufajkások, vagy átúszunk a jéghideg vízen. Az úszást választottuk, de a

vizet is fényszórózták és lötték. A mellettem a kutyájával együtt úszó fiút a fején találta egy lövés, szétfröccsent, mint egy dinnye. De azon a ponton a fényszóró sugara visszafordult, aztán a géppuska is elhallgatott. Valószínű azért hagyták abba a népirtást, mert a túlsó parton egy páncélos osztrák határőr jármű érkezett a hídfőhöz. Mindenfelé sikongatás, a sebesültek jajgatása hallatszott. Közben megjelentek a szovjet tankok is. Az osztrák határőrök kiáltoztak. „Schnell, schnell! Isten hozta Önöket Andauban!” – mondták az osztrák határőrök, ahogy kíségtették az átért, félig megfagyott menekülőket, akiket egy vöröskeresztes kamionba terelték, amely Keisersteinbruchba, a menekülttáborba vitt minket. Ott a Vöröskereszt száraz takarót, majd a Karitászt száraz, használt ruhákat adott.

Ezek miatt az átélt borzalmak miatt nem kedvelem a régi emlékeket felidézni, a sebeket feltépni.

Még hosszú éveken keresztül visszhangzottak bennem azok a szörnyűhangok arról a borzalmas éjszakáról, legtovább a gyermekek sikoltozása.

Még a saját gyerekeimnek se meséltem el mindezt.

Boca Raton, Florida, 2009. június 28.

4. Berend István III.B

A memóriám már nekem sem a régi, különösen az agyi infarktusom óta. Az viszont érdekes, hogy nem tudom mi volt az ebéd tegnap, de 50 évvel ezelőtti dolgokra meg emlékszem.

Emlékszem, hogy gyalog indultunk el Győrbe harcolni, aztán visszazavartak bennünket. Biztos, hogy nem volt vonat az écsi vasútállomáson, ameddig elmentünk. Nem jutottunk messzire sajnos, vagy szerencsére.

Úgy emlékszem, hogy Edvin atya mondta másnap a reggelinél, hogy két kommunista csoport üti egymást, nekünk ehhez semmi közünk.

Emlékszem egy kerek fejű szőke gyerekre, Gerencsér volt a neve. Ha jól tudom, lement biciklivel a határra és nem jött vissza.

Azt hiszem ő volt az első, aki elment nyugatra. Számomra akkor lett éles az egész disszidálási kérdés, amikor a Ghyczyt elvitte egy manusz autóval.

Emlékszem, hogy a Taszival az állomáson vigyáztuk a szenet és közben az útról odalöttek egy sorozatot. A Taszin volt az örökös sora, én a fülkében aludtam, mikor halálra válva felébresztett. Kellőképpen be voltunk szarva mindketten.

Másik emlékkép. Siegler Péterrel örködtünk a kapu előtt a mikor hallottuk, hogy ruszki tank közeledik Ravazd felől. Az érkezésénél emlékezetem szerint már nem voltam ott.

Valamikor később véradás is volt. A véradásért a segélyként érkezett Vöröskeresztes adományokból kaptunk egy-egy csomagot. A doboz kb. 5

kiló volt. Volt benne rizs, ömlesztett sajt /piros/, cukor, csokoládé, kávé, meg egy doboz cigaretta, ami vagy Camel, vagy valami más volt.

Nagybajom, 2009. július 8.

5. Dénes Tamás III.B

Én ott voltam a menetben, amely elindult Győrbe, de csak az écsi vasútállomásig jutott el. Miután visszavittek bennünket, a mozi teremben hültünk le, és Oros atya vigyázott ránk.

A forradalom leverésekor kezdtek érkezni a nyugati szeretetsomagok. Volt bennük ruhanemű, amerikai öntött sajt és rengeteg cigaretta. Többen, akik akkor kezdtünk dohányozni, ezért kezdtük pályafutásunkat a Camel vagy Amphora márkákkal.

A Camel még akkor is bűdösnek tetszett, de az Amphorának nagy sikere volt. Csak hosszú évek után tudtunk megválni a sok nyugati szeretet jelképeitől.

Toronto, 2009. május 18.

6. Domokos György III.B

Gondolkodtam 56-os emlékeimen, és a következők jutottak eszembe.

Amikor kitört a forradalom, Edvin reggel a hálóban azt mondta, nyugalom, csak a komcsik verekednek egymással.

Emlékszem még, hogy jártunk őrségbe, de az én őrségem alatt semmi izgalmas esemény nem történt.

Kedves emlékem, hogy egy ideig nem kellett oroszul tanulni. Az órákon, amikor feleltetésre került a sor felkiáltottunk: de atya kérem, hát revolutio van, ilyen helyzetben és lelkiállapotban nem tudunk tanulni! És a feleltetés legtöbbször el is maradt.

Egyik nap délelőtt lementünk a faluba a tanácsháza elé, ahol szavalatok és szónoklatok után ütemesen skandáltuk a falubeliekkel együtt: „ezt akarjuk, ezt akarjuk!”

Tagja voltam az osztályból annak a 10-12 fős társaságnak akik lementünk az állomásra, hogy Győrbe, majd onnan Ausztriába menjünk. Mivel a vonat késett, ha jól emlékszem Botond és tán Tivadar utánunk jöttek, és visszavezényeltek minket. Ki tudja, ha nem késik a vonat, hányan mentünk volna el?

Apám Tatabányáról (a szénbányáknál volt vezető) rendszeresen küldött szöveget abban az időszakban, amikor a szénválság ellenére sem volt elég szén, és számos iskolában szénközveteket tartottak. Ez úgy történt, hogy az egyik szülői látogatáskor Monsberger Ulrik, aki akkor az igazgató volt, meghívta

atyámat egy kávézással egybekötött beszélgetésre s elmondta, hogy milyen szénhiánnyal küzd a gimnázium, s így esetenként néhány vagon szenet Tatabányáról odairányítottak.

Ezt tette 1956 novemberében is, s így Pannonhalmán még akkor sem volt gond a fűtéssel.

Emlékszem, amikor Dávidot kísérték le a lépcsőn hárman vagy négyen gumibotjokkal hadonászva.

Budapest, 2009. május 26.

7. Gáspár Csaba III.B

Az 1956-os őszi forradalomról több emlékem van. Az első híreket egykori pannonhalmi diákok hozták, amikor fellátogattak a Várba: állig felfegyverkezve, rendőr ruhában, ÁVH-s rendszámú Pobedával jöttek, aminek egyik kerekét Győrben szétlőtték, mivel nem álltak meg az egyik ellenőrzési pontnál. Egy régi pannonhalmi diáktársnőt hoztak haza Pestről, akinél forradalmi versek is voltak és Dávid atya fiókjába kerültek! Amikor nem volt stúdium, igyekeztünk rádiót hallgatni, de onnan igazán nem tudtunk meg sokat, csak komoly zenét (pl. Beethoven Egmont nyitányt) sugároztak.

Emlékszem még november 4 előtt, egy délutáni séta alkalmával néhányan elhatároztuk, hogy mi is elmegyünk Pestre, harcolni a forradalmárokkal együtt! 15-20-an elindultunk gyalog Győrbe, katonás menetoszlopban, hazafias nótákat énekelve. Arra gondoltunk, Győrben majd kapunk fegyvert! Szinyorra és Siegler Péterre emlékszem. Az A osztályból is voltak. Fialatok, lelkesek, de naivak is egy időben! Fegyvertelenek lévén az első páncélaútvagy tank, amivel útközben találkozunk, halomra lőtt volna minket! Écsig eljutottunk, amikor motorkerékpárral beért minket Botond atya. Egy órás tárgyalás és győzködés után sikerült meggyőznie minket a visszatérésre. Így aztán visszamasíroztunk, semmiféle büntetést nem kaptunk.

A többszöri éjszakai razziákra, házkutatásokra is emlékszem. Például a karácsonyi szünet előtt, kora hajnalban világítottak a lámpák a kollégiumban, készülődtünk az utazásra, pakolás, stb. Lent a faluból a besúgó telefonált Győrbe a városparancsnokságra az oroszoknak: a diákok készülnek valamire! Hamarosan csörömpöltek a tankok (6-8 is jött), körbefogták az egész Várat! A főbejáratnál tüzelőállásba helyeztek 2 géppuskát. Aztán előzönlítették a kollégiumot, átkutattak mindent. A hálótermekben még a matracokat is felhasították bajonettekkel, fegyvert kerestek. Tarkóra tett kezekkel álltunk a folyosón pizsamában, sem megfordulni, sem beszélni nem volt szabad. A pufajkások a hátunk mögött cirkáltak gumibotjal és géppisztollyal. Volt, aki kíváncsiságból hátranézett,

abban a pillanatban lecsaptak rá a gumibottal. Ha jól emlékszem, Hattyár Pisti járt így.

Tolmácson keresztül közölte az orosz parancsnok, ha találnak fegyvert, és csak egy lövést is leadnak rájuk, az egész Várat az épületekkel szétlövük – velünk együtt! Ha jól emlékszem, kétszer-háromszor látogattak meg minket, többnyire éjszaka. Volt ÁVÓ-sok, pufajkások vezették őket mindig, mert nekik volt helyismeretük. Főleg kaukázusi, tatár és kirgiz ferdeszeműek voltak az oroszok, úgy tudták, Szueznél vannak, és a fasiszták ellen harcolnak.

Az utolsó razzia során Dávid atyát is elhurcolták. Az íróasztala fiókjában megtalálták a forradalmi verseket. Miután felcibálták a teherautóra, már ott elkezdték ütni gumibottal és puskatussal.

Szeged, 2008. május 30.

8. Ghyczy Péter III.B

Emlékeim az utolsó Pannonhalmán töltött heteimről:

A fölkelés hírért skeptikusan vettük fel, a tanárok is. Meg kell jegyezni, hogy a politika nem szerepelt az iskolában. A Kommunizmusról nem beszéltünk se pozitívan se negatívan. Bölcsen el lett kerülve, e fölkelés idejében is.

A remény, hogy Magyarország felszabadul csak pár napig tartott. Amikor kiderült, hogy az oroszok nem adják meg a szabadságot, Dávid azzal vigasztalt minket, hogy lesz aztán „kiegyezés“ és pedig hamarabb mint 1948 után mert a történelem gyorsabban forog. Sajnos nem lett igaza. 20 év helyett 33 év után mentek el az oroszok.

Közben a tanítás zavarás nélkül folytatódott. Emlékszem, hogy november közepén három páncélos jármű jött fel a hegyre. Az egyik a tornaterem mellett állt. Ott voltak a zeneszobák is és diákok zongoráztak a katonáknak. Tulajdonképpen békés, megható tett volt, a fenyegető ellenséget zenével engesztelni, de Edvin megkorholta őket: „Megszállóval nem kell barátkozni“.

November végén kaptam meg a hirt, hogy anyám és bátyám, Miklós már nincsenek Budapesten, de nagyanyám vár rám. Mint később megtudtam, az „utolsó“ vonattal nyugatra mentek. Nem volt már idejük értem jönni. December 7-én kihívtak az osztályból. Egy soproni csempész várt rám. Igazolta magát, hogy anyám küldte.

Ebben az időben nem volt se vonat se autóbusz, tehát gyalog indultunk Sopron felé. Éjjel istállóban aludtunk. Az úton csak orosz teherautók voltak. Sopron előtt ellenőriztek minket. Vezetőmnak igazolványa volt hogy arra lakik, nálam pedig a Pannonhalmi bizonyítványom volt, pecsétekkel és sok aláírással. Ezt tudtam felmutatni és tovább mehettünk.

Ebben az időben magyar katonát vagy rendőrt nem lehetett látni, a határt is kizárólag oroszok őrizték. Mikor éjszaka átmentünk a határon láttam őket a tábortűz fényében.

A hó ropogott a lépteink alatt, de a katonák annyira zajosak voltak, hogy nem volt veszély.

Szerencsésen átértünk.

Swalmen, Hollandia, 2009. július 9.

9. Gólya László III.B

Nagyon régen voltak már az 1956-os forradalom eseményei, amit diákként, gyerekfejjel éltem át Pannonhalmán. Ami emlék megmaradt bennem, azokat írom le most.

Úgy emlékszem, magukról a Budapesten történt rendkívüli dolgokról az osztályomban értesültem szóbeszéd útján. A hírek bizonyára a rádióból származtak. Arra is emlékszem, hogy Dávid atya egyszer, nem sokkal az események kezdete után (ez 24-én a reggelinél hangozhatott el), miután imakönyve csapkodásával csendre intett minket, valami olyasmit mondott, hogy Budapesten két kommunista banda marakodik, de azért mi ne veszítsük el a fejünket. Dávid atya azt is hozzátette, hogy ezen túl ő gondoskodik arról, hogy a legfontosabb hírekről mindenki értesüljön. Ezért egy folyamatos rádiófigyelő szolgálatot szervez, mégpedig a harmadikos diákokból. Azért nem a negyedikesekből, mert azoknak az érettségire kell készülniük. A híreket meg mindenki elolvashatja majd a hirdetőtáblán.

Nem sokkal október 23. után az egyik este összehívtak minket a Teleki terembe. Glózer Laci volt ott és még talán pár másik fiatalember. Laci 1955. nyarán érettségizett Pannonhalmán, és orgonálni szokott a diákmiséen, ezért is emlékszem olyan jól rá. Mintha nemzeti színű karszalagot viselt volna. Arról beszélt nekünk, milyen események voltak Győrben.

Egyszer valami ünnepség félfére levonult az egész iskola a faluba, de amire odaértünk, addigra már traktorral ledöntötték a szovjet emlékművet. Mintha valami szavalat is lett volna akkor.

Egyszer jó páran elindultunk Győrbe, hogy a kenyérgyárban sztrájkolók helyett lisztet rakodjunk. A kisécsi vasútállomásig jutottunk, de nem jött a vonat. Azt a magyarázatot kaptuk az állomásfőnöktől, hogy először Veszprémvarsányban fel kell fűteni a mozdonyokat, és az sok időt vesz igénybe. Közben odaért motoron Botond atya és Tivadar atya, hogy rábeszéljen minket a visszatérésre. Mi Botondot kérleltük, jöjjön velünk Győrbe, de Tivadar ezt nem engedte, és el akarta venni Botondtól a motor slusszkulcsát. Ebből veszekedés lett és mi kiabáltuk „Botond ne add oda!” Végül mégis csak visszamentünk, mert Dávid atya azt üzenté, aki bizonyos

határidőre nem ér vissza, annak szüleit értesíti, hogy fiúk önként elhagyta a gimnáziumot.

Emlékszem arra is, hogy a bejárati kapuknál (amelyek zárva voltak, hogy mi diákok el ne szökdössünk) felváltva őrséget álltunk. Már novemberben egy hideg és ködös este Szekér Alival együtt voltunk őrségben, amikor 3 szovjet tank érkezett. Mi Anaklét atyát (vagy talán Ábel atyát, nem emlékszem, ki volt a soros?) riasztottuk, hogy oroszul beszéljen velük. Másnap talán Ábel atya mondta, azért kell elmagyarázniuk az oroszoknak, hogy a tankok ne álljanak a bejáratnál lévő ciszterna fölé, mert az beszakadhat.

Arra is emlékszem, hogy a forradalom leverése után menekülők utaztak keresztül Pannonhalmán. Közöttük volt Ciffra György zongoraművész is. Ő a Teleki teremben egy kicsit játszott is nekünk. Emlékszem, virtuóz módon vagy tízféle változatban eljátszotta a Szabad Európa szignál zenéjét.

Amikor a pufajkások a nagy házkutatást tartották, én homloküreg gyulladással a betegszobában voltam. Többen is voltunk, a kis Kecskésre emlékszem közülük. Amikor a pufajkások megjelentek, Kordáta nővér berohant hozzánk, hogy akinél valami tiltott dolog van, azonnal adja oda neki. Kis Kecskés ki is vett valami papírt a könyvéből és odaadta. Aztán amikor bejöttek a pufajkások, ki kellett szállnunk az ágyból, és állnunk kellett az ágyak mellett. Amikor ők nem voltak bent, akkor az ablakból lestük, mi történik. A betegszoba ablakából jól lehetett látni a gimnázium bejáratát az oroszlán szobrokkal, de beláttunk a folyosókra is. Láttuk, hogy a fiúk a folyosón állnak, arccal a fal felé. Jóval később azt is láttam, hogy a pufajkások Dávid atyával kijönnek a gimnáziumból, és fellökdösik egy teherautóra.

Visszagondolva azokra az időkre úgy gondolom, hogy Dávid atya nagyon bölcsen járt el, amikor minket, megfontolatlan kamaszokat távol tartott a veszélyes dolgoktól.

Budapest, 2009. augusztus 31.

10. Hattyár István III.B

Emlékszem, én is részt vettem a Győrbe menetelben, hogyne lettem volna ott. Tivadar atya utánunk jött, aztán nem lett semmi, visszajöttünk. Visszatérés után be lettünk zárva a mozi-terembe.

Egy éjjeli őrségben érdekes dolog történt velünk. 2 óra tájban (kemény hideg volt) a bástyánál álltunk, mikor a falból egy vidám "nemzetőr csapat" kapaszkodott fel a vár felé. Gondolom, "védőitallal kellőképpen feltöltve "erélyesen felszólítottak" minket hogy igazoltatni fognak, kik vagyunk, mit keresünk ott, a távolság kb. 200 méter volt.

Méltóképpen reagáltam pofátlanságukra, és elküldtem őket ... nyulat lőni. Még jó, hogy lehúzódtam a bástya mögé, mert ők kétszer is odapörköltek a sörétes puskájukkal. Hát csak ennyit a falusi hősökről.

Valami rémlik, hogy egy házkutatás során megütöttek, vagy leütöttek kirgiz barátaink. Az egyik házkutatáskor az oroszok vezetője egy ezredes a könyvtárba lett körül vezetve. Mi az edényeket hoztuk fel a vacsorához. Mikor kinyílt a lift ajtó, két ferdeszemű egyből ránk fogta a géppisztolyt. Hát – mit ne mondjak – kissé besza...m.

Még annyit végeztem, hogy az utolsó házkutatáskor elveszett a Szunyogh missalém, ami nagyon kedves volt nekem. Még az utolsó celldömölki apáttól, Jánni Bernadintól kaptam. Akár ruszki, akár pufajkás vitte el emlékül, remélem lelke üdvösségére szolgált.

1957. februárjában a győri színházban a Bánk Bánt adták Kiss Ferencsel a főszerepben. Minket bevitték az előadásra, vonattal mentünk, jöttünk. Kiss Ferenc hosszú eltiltás után akkor léphetett először színpadra. Nagy szimpátia-tüntetés volt mellette.

Az 56-os eseményekkel kapcsolatban még annyi kiegészítést tennék, hogy Dávid atyát 57 február, vagy márciusban vitték el. A karhatalmisták már az udvaron elkezdtek ütlelni, úgy szállították fel a teherautóra. Hogy az eset februárnál előbb nem történhetett, az bizonyítja, hogy február 14-én ő írta alá – mint igazgató – a félévi bizonyítványt.

Más említésre méltó eset nem történt velem, inkább 1957 tavaszán, mikor a "kifogásolható" magatartás jegyemet, negyedfokú igazgatói megrovásomat kiérdemeltem Legányi Norbett úrtól. A legenda szerint végleges döntése előtt látomása volt, és csak ezért maradhattunk Macsalival együtt a szent falak között.

Sárvár, 2009. május 30.

11. Hoffer Lajos III.B

Az időben egy kicsit vissza kell mennem, mert ez a későbbiekben szerepet játszik családunk életében.

1954-ben új tanácselnök érkezett a falunkba, a Győri Vagonygyár lakatososa, mellesleg újságíró. Kitartóan küzdött az osztályellenség ellen. Édesapám próbált megfelelő kapcsolatot teremteni vele, de ez nem járt eredménnyel. Otthon politikával nem foglalkoztunk, nem is tudtunk róla túl sokat. Rádió akkor 4 darab volt a faluban, nekünk nem volt. Újságot járattunk.

Az 1955-ös tél és 56 tavasza különösebb esemény nélkül telt el. Nyáron volt valami szokatlan, amit magunknak sem tudtunk megfogalmazni. Késő nyár volt már, amikor a Tsz feloszlott, az okát nem igazán tudom.

Az 1956-os iskolaév szokásosan kezdődött, a Budapesti történésekről nem sokat tudtunk. De nálunk szép, kellemes őszi idő volt.

Október 23-án a megszokott rend szerint korán keltünk, biciklizés Pannonhalmára. Hazafelé, ha jó volt az idő, szokás szerint megálltunk, letáboroztunk a Nyalkai-keresztnél, megvártuk egymást. Aznap is így történt. Az idő tájt öten voltunk a környékről bejárók a Bencés Gimnáziumba.

A délután tanulással telt el, este pedig a szokásos közös olvasással. Ha jól emlékszem Jókaitól „Az aranyembert” olvastuk, s kicsit megkéstünk a lefekvéssel. Még nem aludtunk, amikor megérkezett Győr felől az éjféli busz, ennek a szokott ideje 11³⁰-kor volt. Már szunyókálva arra riadtunk, hogy a ház előtt a himnuszt éneklük, majd valaki bekiált: „Hoffer Lajos gyere ki”. Kicsit ijesztő volt.

Édesanyám azonnal az ablaknál termett, leselkedett. Láttá, hogy az utcán sokan álltak gyertyával, fáklyákkal a kezükben. Többen énekeltek, mások beszélgettek. Gyorsan kiugrottunk mi is az ágyból, öltözködtünk és kimentünk. A tájékoztatás gyors és rövid volt: „Vége a kommunizmusnak! Pesten forradalom van!”

Az éjféli felvonulási menet minden háznál megállt, egyre többen csatlakoztak. Mire végig értünk a falun, meglehetősen nagy tömeg gyűlt össze. Mi gyerekek is szép számmal voltunk, külön kasztot képeztünk, az idősek dolgába nem szóltunk bele. A felvonulás a tanácsházánál ért véget, itt is bekiabálással hívták, szölongatták a tanácselnököt. Az félve megjelent. Már tudott az eseményekről, s erre felkészült. Szólt az emberekhez; békességet hirdetett, azt hitte meg akarják lincselni. Mikor rájött, hogy senkinek nincs szándékában bántani, rögtön a mozgalom élére állt; táviratot szerkesztett, amelyet a Nagy Imre kormánynak küldtek volna. Ebből persze semmi sem lett, sőt reggelre a tanácselnök családostól eltűnt a faluból. Az éjszakai békés tüntetés után mindenki hazatért, mondván holnap dolgozni kell, nekünk pedig iskola, mert a hiányzás szóba sem jöhetett.

Nem emlékszem arra, hogy az osztályban bármi elhangzott volna a 23-án történekről. Ez annak is tulajdonítható, hogy a bejárók és a bentlakók akkor túl sok szót nem vesztegettek egymásra, külön kaszt voltak ők is, mi is.

Délután igyekeztünk haza, s az egyik rádiós háznál verődtünk össze, egész délután várva és hallgatva a híreket. Közben Győrből megérkezett a szobafestőnek tanuló barátom, és elmesélte, hogyan verték le a Vagonyár homlokzatáról a vörös csillagot.(Erről fénykép is készült.) Elmondta, hogy Pesten harcok folynak. Vidékről teherautókkal érkeznek önkéntesek, valamint élelmiszer szállítmányok.

Ezen felbuzdulva mi is elhatároztuk, hogy megszerezzük a Tsz teherautóját, mi is felmegyünk a fővárosba, s élelmiszert viszünk a harcolóknak. A szervezés egy darabig jól is haladt, mindenki lelkes volt, de mire tettekre került volna a sor, ketten maradtunk. Tanulás persze nem volt. Meglehetősen későn értem haza. Édesanyám gyorsan gatyába rázott, felvilágosított, hogy mi az én feladatom; iskolába járni és tanulni.

A rádiót azután is rendszeresen hallgattuk, lestük az eseményeket. A falunkban közben megalakult a Nemzetőrség, de ténylegesen nem volt feladata.

A Pannónhalmán történekről mi bejárók az Écsig tartó nagy menet kivételével nem sokat hallottunk.

Majd érkezett november 4., a teljes összeomlás: a forradalomból ellenforradalom lett, a résztvevőkből ellenforradalmárok, hazaárulók. Létrejött az új hadsereg; a munkásőrség, a „pufajkások”.

Egy reggel – az időpontra pontosan nem emlékszem – a nővéremmel és egy tápi fiúval hármásban ballagtunk fel a várhoz, s megdöbbenve láttuk, hogy körben a várkerületen géppisztolyos munkásőrök vannak. A kapuval szemben felállítva a géppuska, mögötte három orosz hasalt. Megálltunk, nem tudtuk mit tegyünk?

Mivel nem szólt hozzánk senki, bementünk. Az udvaron is felfegyverezve nagyszámú orosz, és magyar katona. A tanítás aznap elmaradt, így már délben hazamentünk. Másnap tudtuk meg, hogy Dávid atyát és két diáktársunkat elvitték. A tanítás tovább folyt, híreket hallottunk ugyan, a tényleges megtorlásról azonban alig, szinte semmit.

A falunkban november elején jelentek meg a nyugat felé tartó, első menekülő csoportok. Egy ilyen csoporttal ment el sikeresen a szobafestő barátom is, mondhatom idejében, mert égre-földre keresték. A falu békés volt, a parasztok dolgoztak, a forradalomról nem sok szó esett. A nemzetőrség feloszlott, s megalakult a falunkban is az új típusú párt; az MSZMP.

Hetente egy-egy alkalommal orosz harckocsik húztak át a falun.

1957. január végéig különösebb dolog nem történt, azt hittük, megúsztuk a számonkérést. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy időközben az egy évvel felettem járó nővéremmel, Édesanyánk féltésére, de mégis szüleink tudtával és előkészített anyagi segítségével háromszor próbáltuk utunkat a szabad világ felé venni, ami különböző okok miatt megghiúsult.

Egyik éjszaka azonban kutyaugatásra ébredtünk. Zörgés, a ház előtt teherautó ajtó becsapódás, majd megzörgettek az ablakot; hogy a törvény nevében nyissunk ajtót. Három munkásőr jelent meg azzal, hogy Hoffer Lajost keresik. Minket megnyugtattak, hogy nem kell aggódni, Édesapámat hamarosan visszaengedik. Elvitték.

Hajnamban jött haza, véresen, orra eltörve, fején sérülések. A volt tanácselnök tért vissza munkásőr csapatával. Öt embert vittek el akkor éjjel a faluból. Ravasz körűl egyesével lerakták őket, megkapták a testi fenytést és otthagyták őket. Az autóban ülőknek rettegve végig kellett hallgatni, ami odakint történt.

Ettől kezdve rettegés volt az életünk. Teltek, múltak a hónapok. A kapu bezárva. Minden neszre riadó, menekülés.

Húsvét előtt talán két héttel egy éjszaka ismét zörgettek. A ház előtt megállt egy teherautó. A kapun bejönni nem tudtak, így Édesapám a hátsó ablakon keresztül kimenekült. Végül is ajtót kellett nyitnunk. Édesanyám tárgyalta a munkásörökkel, bizonygatva, hogy nincs itthon.

Hosszú tanakodás, fenyegetőzés után azt mondta; rokonoknál van. Akkor természetesen azt követelték, hogy mondja meg a címet, elmennek érte. Ekkor megrémült, hogy ha címet mond, bajba keveri őket is ezért inkább előkerítette Édesapámat. Ismét elvitték.

Egy hétig volt „vendégségben” az ÁVÉHÁ fogdájában, ahol naponta többször megverték, vallatták. Elengedése előtt jegyzőkönyvezték, hogy az ellenforradalomban nem vett részt, bántódása nem esett.

A nyár békésen telt, ősszel megkezdődött újra a Tsz szervezés. Az öt renitens gazdát – köztük Édesapámat is – behívták a tanácsházára, akik egy napos agitáció után aláírták a belépési nyilatkozatot. Egy hét alatt az egész falu tsz-tag lett.

1958 tavaszára nálunk így történt meg a mezőgazdaság szocialista átszervezése.

Ezzel a forradalom számunkra befejeződött.

Sopron, 2009. május 18.

12. Horváth János III.B

Mint valahol már írtam, Pannonhalmán sem rádióra, sem tankokra, sem pufajkásokra, stb. nem emlékszem. Halványan rémlik, hogy Brieffer Magdiéknál, ahol egyébként látogatások alkalmából anyám megszállt, egy ismerős (?) teherautó sofőrrel megjelent anyám és apám, tanakodtunk hogy disszidáljunk-e. Mivel apám akkor szabadult másodszori börtönbüntetéséből (kulák-csendőr összeesküvés!) és nagyon leromlott egészségi állapotban volt, úgy döntöttünk, hogy maradunk. Ez valamikor október végén lehetett.

Élénkebbek az otthoni események, tehát hazavihettek!

Arra határozottan emlékszem, hogy apámmal valami felvonulást néztünk falunkban és ő egy embert megemlítve valami hasonlót mondott. „ez volt a körzeti nyilas parancsnok, majd Rákosit kérte fel egyik fia keresztapjának, most meg látod, hozza a templomi zászlót, a „Szűzmáriás Magyarországot akarunk!” jelszóval. Engem is ő köpött be! – mondta apám, aztán haza cipelt.

De az úgy nevezett kupaci anekdoták között (levonulás a községbe, vonatfoglalás, écsi visszakozás) sem találkoztam a nevem említésével. Nem is emlékszem ilyenekre, pedig Hattyár szerint befolyásolható voltam, sőt minden balhéban partner! Lásd: magatartás jegyemet!!!

Bodajk, 2009. augusztus 2.

13. Kecskés László III.B

Én a Pannonhalmán töltött éveimre úgy gondolok vissza, mint ifjúságom álmodozásának korára. Tulajdon képen semmit nem vettem komolyan, az ott lévő tanulnivalókat és tanulási lehetőségeket egyaránt. De rajongtam mindenért, ami szép volt, izgalmas, érdekes, vagy szabadon választott szellemi kihívás, csak ne legyen kötelező. Az álmodozásokat aztán felnőtt fejjel elfelejti az ember, akár az álmokat is, és csak arra emlékszik, hogy álmodott. Így vagyok én a Pannonhalmán 1956-ban történetekkel, alig emlékszem valamire.

A forradalomról és a Rádió ostromáról is emlékeim szerint október 24-én reggel értesültünk. Kitérőlehetetlenül bennem maradt a faluban tartott forradalmi ünnepség. Borús időben, zászlókkal vonultunk le a tanácsháza elé. Már ott álltunk, várva, hogy kezdődjenek el az események, amikor Dávid atya (vagy László atya?) odajött hozzám, hogy el kellene szavalnom a Nemzeti dalt. Boldog voltam, hogy rám esett a választásuk, de rögtön meg is ijedtem, mi lesz, ha belesülök a versbe, amit egyébként végig tudtam kívülről? Ezért azt mondtam, hogy elvállalom, de legyen nyomtatott szövegem a versről, hogy szükség esetén abból puskázhassak. Pillanatok alatt kerítettek egy talán második irodalom tankönyvet, benne a verssel. Akkor jött a következő gond, hogy a mikrofon hosszabbító zsinórja nem ért el az alkalmi pódiumig.

Végül a verset a Tanácsháza egyik szobájában mondtam el, László atya tartotta elém a vers szövegét, és a kívül állók a hangszórón keresztül hallották, engem nem is láthattak.

Azokban a napokban semmit nem tudtam a családomról, állandó rettegésben éltem, hogy bajuk esett, lelőtték őket. Egyszer az osztályteremben, a katedra előtt valóságos hisztériás rohamot kapva kiabáltam. Váratlanul Veress Peti osztálytársam lépett hozzám, és (noha nálam jóval gyengébb volt) lekevert egy hatalmas pofont. A „makarenkói-pofontól” egy pillanat alatt megjött az eszem, és átöleltem Petit.

Valamikor a forradalom alatt mondta Csaba atya vagy Dávid atya az összegyűjtött diákoknak: „Titeket ránk bíztak, innen senki el nem megy, csak a szüleivel.” Attól kezdve a bejáratokat lezárták. Őrség is volt, én is voltam őrségben a kapunál. Éjszakánként a IV.-esek voltak őrségben. Egyszer két szovjet tank jött fel a Várhoz. Egy vékony atya ment ki hozzájuk, és lebeszélte őket arról, hogy bejöjjenek. Megálltak, de az épületre irányozták a lövegüket.

Ebben az időben történhetett a kalandom Tivadar atya motorjával is. Ő a spórolt pénzéből vett egy P10-es Pannónia motorkerékpárt, ami akkor csúcs volt. Egyszer séta közben megláttuk, hogy otthagya járó motorral a gazdasági épületek előtt. Nem tudtam megállni, hogy rá ne üljek (volt korábban egy Bervám), és ha ráültem, el is indultam vele. De megállni nem

tudtam! Tivadar futott utánam. Körbe mentem a csúszós, jeges Várkörön, és amikor visszaértem és elhaladtam mellette, kirántotta slusszkulcsot. Így állt meg a motor, én meg kaptam egy hatalmas pofont.

Emlékszem a disszidálásokra is, a mi osztályunkból is többen elmentek. Bende Miki a bátyjával ment el, a szülők tudtával, és talán Maróth Kálmán osztálytársunk is akkor távozott. Még az rémlik, hogy Hagenmacher Husi, a sörgyáros gyerek is akkor disszidált.

A karácsonyi szünetre kísérettel mentünk haza, Glattfelder Gyuri édesapja jött velünk a vonaton. A vonat csak Kelenföldig járt, onnan részben villamossal, részben gyalog értünk a Margit-hídhöz, ahonnan már járt a HÉV Csillaghegyre. Mindenhol romok, pusztulás, különösen a Móricz Zsigmond körtér volt szétlőve.

Él bennem egy kép, hogy katonák jöttek, civilek is voltak, és benéztek az osztályokba, de nagyon nem kutattak. Ez után láttuk a folyosó ablakából, hogy az egyik atyát kísérik ki a gimnáziumból, és mintha leesett volna a lépcsőn. Az öcsém, Kecskés András, aki akkor elsős volt, mondta később, hogy Dávid atyát vitték el, és meg is verték.

Csillaghegy, 2009. július 14.

14. Kovács Győző III.B

Nekem sok közérdekű emlékem nincs 1956-ról.

Többen láttuk a tankok vonulását a veszprémi úton, éreztük a bizsergést, amikor a faluban az ünnepi beszédet hallgattuk, rettegtünk Dávid elhurcolása után. Az időszakosan velünk jártak közül még a Szentkereszthy jutott eszembe, Kohn-nak becéztük. Ugy emlékszem, családostól leléptek 1956-ban.

Nagyon sok krumplit ettünk azokban az időkben, és sok hideg vacsorát is. A hideg vacsorák gyöngye a pástétom volt. Műmájpástétomnak, illetve „bűbájpástétomnak” tiszteltük, és szorgalmasan kihasználtuk azt a tulajdonságát, hogy kellően energikus hajtás esetén fent maradt a plafonon. Miután foltot is hagyott, nagy letolást kaptunk érte. Mintha a Lehóczky lett volna az egyik legügyesebb hajigáló. Egyszer a vacsora előtti ima alatt egy ilyen fennragadt pástétom nagy zajjal leesett.

A betonfözelékből mindenki hagyott a tányérján – nem volt nagy önmegtartózkodás – és mire vége volt a vacsorának, úgy megkötött, és a felsőnél fogva felemelte magával az alatta lévő 6 vagy 8 tányért. A Lehóczky a betonfözelékes tányérok megemelése kapcsán is bekerül a képbe.

Ami még Pannonhalmához kötődik, az egy számomra nagyon fontos, örök értékű emlék. Az 1956. decemberi hazautazás előtt Edvin behívott, és közölte, nem biztos, hogy otthon találom édesapámat. Legyek támasza édesanyámnak. Hazafelé döbbenetes látvány volt Veszprém belvárosa a

középületekre irányított csövű tankokkal. Otthon boldogan üdvözöltem a szovjet fogságból közben szerencsésen kiszabadult, de néhány hét alatt megöszült édesapámat.

Valamikor 2001-02-ben egy véletlenül meghallgatott rádióműsorból tudtunk meg többet Édesapám kálváriájáról és szerencsés hazatéréséről. A Szovjetunióba küldött szállítmányt Kádár halálra szánta. A kiküldött fogolycsapatban igen rangos elvtársak is voltak, többek között a VI. kerület első titkára, KB tagok és más prominens személyiségek. Az oroszoknak ez valamiért nem nagyon tetszett. A munkácsi börtönben fekete volt az ágynemű, és a részeg ör időnként beeresztett egy géppisztolyosorozatot a zárkába. Az ebédre kapott nyers apró hal – még a homokot se mosták le róla – nem nagyon csúszott le a rabok torkán. A maradékot az örök boldogan befalták. Az Amnesty International valahogyan tudomást szerzett a társaságról, nagy port vertek neki a nyugati sajtóban, erre az oroszok hazaküldték az egész csoportot. Ennyit erről az emlékről, amely nem igazán pannonhalmi.

Mohács, 2009. május 27.

15. Kutas László III.B

Emlékszem, többször is voltak „hívatlan” látogatóink, oroszok és magyarok egyaránt. Amikor bejöttek a pufajkások az épületbe, az első alkalommal egy oroszból és egy magyarból álló párok jöttek be minden osztályba. Nekünk az osztályteremben kellett maradni ilyen alkalmakkor, kivéve a Mercz Lacit, aki Dávid atya szerint meghalt volna a kíváncsiságtól, ha nem lett volna mindenhol ott. Tehát ott ültünk az osztályteremben, amikor bejött egy marcona géppisztolyos orosz, egy nagy adag szibériai barátságталansággal megtelt arckifejezéssel. Magyar társa, egy pufajkás vidáman bemutatkozott és hozzáfűzte: "bemutatom malacképű barátomat" rámutatva az oroszra. Ezt mi fertelmesen szellemesnek találtuk, és harsány nevetésünk csak akkor fejeződött be, amikor az orosz megemelte a géppisztolyát.

Emlékszem éjszakai őrésre is, azt hiszem Taszival voltam. Egyszer fel is jöttek tankkal a varkapuig. Nekünk Anaklét atyát és Dávid atyát kellett felébreszteni.

Szegény Anaklét nem volt túl boldog, hogy az éjszaka közepén kellett hadifogságban összeszedett tudományát fitogtatni, és az oroszoknak elmagyarázni, hogy tankkal a várba bejönni nem tanácsos, mert a pince fölé épített út nem lesz elég erős a T50-sek számára. Így hátra mentek a bástya alá, és a teniszpályán forgolódtak egy kicsit.

London, 2009. június 7.

16. Künnle Tamás III.B

Én határozottan emlékszem, hogy Kecskés Laci a Talpra magyart a falu ünnepségén szavalta el, és nem a Győrbe vonuláskor! Arra is egész biztosan emlékszem, hogy ezen az ünnepségen „legyen Sipsic a várból” felkiáltással választották be a kis Stipsiczet (nyilván a Jóska lehetett, hiszen az öreg Stipsicz (István) akkor már leérettségizett) valamilyen forradalmi bizottságba.

Az éjszakai őrség beosztás fő szempontja az volt, hogy mindkét hálóban legyen mozgás, és talán azon belül a névsor. Az biztos, hogy az „őrsegriasztás” két nagyobb egymás melletti hálóra terjedt ki kétóránként, és ezek egymás mellett a harmadikon voltak. Ott „svejkeltünk”. Egyszer őrsegben voltam, amikor a gimnáziumban egyszerre csak távoli dübörgésre lettünk a társammal együtt figyelmesek (nem emlékszem ki volt, de biztos a másik hálóban aludt” meg is állapítottuk, hogy a III.B már megint „svejkel”. (Svejkelés = földhöz vert ággyal és bakancscsal keltett ritmusos dübörgő zaj, amelyre a „Svejk” című lánnglelkű csehszlovák film kísérő zenéje, a „Radetzky mars” inspirált minket. Ezt kifejezetten csak mi, a III.B. csináltuk.) Ezért kellett az egyik éjjel az „Ó Magyar Mária Siralom” megtanulásával foglalkoznunk alvás helyet. Különbem, szégyellem, de Dávid előbb álmosodott el, vagy végére ért a breviáriumának, minthogy én a végére értem volna a „megtanulásnak”.

Emlékeim szerint valamikor novemberben érkezett egy fiú meg egy lány, akikkel a tornaterem előtti „asztalitenisz” teremben beszélgettünk, a disszidálásuk okáról. Még délután tovább mentek. A fiúnál egy valóságos „davaj” gitár volt.

Pannonhalmáról ötvenhatban a szüleik által elvitt három osztálytársunkon kívül senki sem disszidált az osztályból. Én azt gondolom, legalább is az én esetemben így volt, hogy Lukács atya elkötelezett hazafiaknak nevelt minket. A disszidálók közül emlékszem Gerencsérre, felettünk járt a IV.A-ba, neki Volvárt biciklije volt, azzal ment el. Kicsit irigyeltem a teljesítményeit!

1956 decemberében, amikor még nem jött értünk Glatyi papája, hogy haza hozzon minket, Tyutyuval elvállaltuk, hogy őrizni fogjuk a kezelési időhöz képest túl későn érkezett szenet a gyórszentmártoni állomáson. Nem igazán lehet csodálni, hogy akkortájt volt némi aggodalom a szén estleges ellopása miatt. Az őrzés sikeres volt, DE! – mondaná Dr. Molnár tanár úr. Egy félretolt vasúti kocsiban tanyázva épen én mentem ki „őrjáratozni”. Tyutyuval ugyanis „gentleman agreement”-et (bár akkoriban nem ismertük ezt a fogalmat) kötöttünk, hogy azért megpróbálunk kicsit pihenni is – amikor a Veszprémvarsányba vezető úton haladó egyetlen autóból egy elég rendes sorozat érkezett (kb. 250 m). Igen csak betojva rontottam be

Tyutyuhoz, hogy most mi lesz? Hát Ő még igen álmottas volt. Csak kicsit nézelődött, aztán vártuk a reggelt, hál'Istenek nem történt utána semmi. Dávidot a nővérem 20. születésnapján, 1957. március 14-én vitték el a pufajkások. Aznap reggel, amikor délben elvitték, magyar óránk volt Dáviddal, és az utolsó képem erről, amint nevetve mondja, valamilyen apropó miatt: „képzeljétek el a Piskótát (az egyik nővér volt, kicsi és szemüveges), amint lovon ül”. Minket a tanítási időben összereltek az ebédlőbe. Közel álló fültanú szerint (ki volt, nem emlékszem) az ebédlőben az elviendő atyák közül Ulrik (mintegy 182 cm magas) mint perjel, és Dávid (176 cm) mint igazgató volt jelen. Az ÁVH-sok „vigyük a rövidet” választásával döntött el, hogy Dávidot vitték el. A megveréséről szóló történetet én is hallottam, de elég volt találkozni vele kiszabadulása után, hogy az ember szemmel is lássa rajta ezeket az iszonyú történéseket, anélkül, hogy beszélt volna róluk!

Budapest, 2009. június 8.

17. Mercz László III.B

Még november 4. előtt egy vasárnap, nagyszámú diák az atyák tudta és engedélye nélkül elindult Győrbe, hogy segítséget vigyen a forradalomnak. Köztük voltam én is jó pár osztálytársammal. Gyalog mentünk a kisécsi vasútállomásig, hogy ott szálljunk vonatra. Ez volt a „győri menet”. Amikor a vonat befutott a kisécsi állomásra, akkor érkezett oda Tivadar motoron (talán Botond is). Ez Tivadarról a legélénkebb emlékem. Hattyár Pista és jómagam már fennálltunk a Győr felé induló vonat nyitott peronján. Tivadar igen lecseszte a társaságot („erre nevelünk mi titeket”), úgy hogy jobb belátásra tértünk, leszálltunk és szépen visszaballagtunk a Kupacra. Mostani fejjel az a véleményem, hogy talán fiatalok voltunk még egy külföldi életre, abból a korosztályból bizony nem mindenki találta meg a helyét. Az egyetemistáknak már jóval nagyobb esélyük volt, legtöbbjüket nagyon hamar hozzásegítették a tovább tanuláshoz. Tivadar ezzel a tetteivel mintegy 20 ifjút mentett meg az emigráció néha keserű kenyerétől. Talán jól tette. Dávid atyát magyarul beszélő karhatalmisták hurcolták el. A főbejárathoz érkezett egy teherautó, ahonnan 3 vagy 4 karhatalmista szállt le. Mint afféle kíváncsiszkodó, épp nekem kellett arra kódorognom. Tőlem azt kérdezték, hol lakik az olasz gimnázium igazgatója. Mondtam, hogy olasz gimnázium itt nincs, tehát nincs igazgatója sem. Erre nagyon begurultak és rám parancsoltak, azonnal mutassam meg, hol lakik a gimnázium igazgatója. Dávidnak az igazgatói iroda mellett volt a szobája. Másnap vagy harmadnap hallottuk, hogy még az úton összeverték szegényt. Csak vagy két évre szabadult, de már többé nem taníthatott.

Genf, 2009. március 24.

18. Mezriczky László III.B

Többször voltam éjszakai ügyeletes a főbejárat vaskapujánál. Hogy kivel voltam beosztva, arra nem emlékszem. Amikor egyszer az orosz tanok körülvettek bennünket, akkor is ügyeletben voltam. Nálunk egy bot volt, a kiskatona kezében kívülről egy géppisztoly. Mivel orosz tudásom annyira fejlett volt, hogy nem adtak el ha beszélni kellett, többször szóba elegyedtünk az orosz örökkel.

Emlékeim között szerepel, hogy egy alkalommal (a létszáma már nem emlékszem, 20-30-an talán 50-en is?) elindultunk Écs felé, hogy bemegyünk Győrbe mi is tüntetni. Az écsi vasútállomásnál fordítottak vissza minket. Jól emlékszem, Botond atya jött utánunk motorkerékpárral és térített észre bennünket.

Emlékeim között szerepel, hogy egy november eleji vasárnap délelőtt az első emeleti ablakból, a szentároló feletti részen egy fiú kiköpött és véletlenül egy ott őrt álló szovjet katona sapkájának sildtjét találta el. Nagy lőtás-futás lett odalent, aztán az épületben is keresték a tettest, de természetesen nem találták meg.

Emlékeim között szerepel a december 14. vagy 15-én a téli szünetre való hazautazás. Az osztály nagy része a déli vonattal indult Győr felé, mi néhányan csak a 15.30-as vonattal Veszprém felé. Velünk volt a negyedikes Apáthy Pityu, aki Lengyeltótiiba való, tehát falumbeli gyerek volt, Broczky Elemér balatonboglári fiú, és még 3-4 további diáktársunk, akik nevére nem emlékszem. Velünk voltak a Székesfehérvár felé tartó fiúk is. Minden diák zsebében ott lapult egy kétnyelvű (magyar és orosz nyelven) igazolás, mellyel igazolhattuk, kik vagyunk, hol tanulunk és hova megyünk.

Este 6 óra után érkezünk Veszprém-külső vasútállomásra, ahol át kellett szállnunk a Lepsény – Dombóvár vonatra. Akik Székesfehérvárnak mentek, azok Kisbér felé indultak volna tovább. Amikor leszálltunk a vonatról, szovjet katonák vettek körül minket, betereltek a váróterembe, és igazoltattak. Szerencse, hogy nálunk volt az orosz nyelvű igazolás. Tudni kell, hogy akkor Veszprémben és Hajmáskéren egy szovjet páncélos hadosztály állomásozott. Ezért volt arrafelé különösen szigorú igazoltatás, különösen, ha fiatalok csoportosan jelentek meg valahol. De nekünk nem volt különösebb gondunk velük, csak lekéstük miattuk a lepsényi vonatunkat. Már nem emlékszem, mikor jött a következő vonat, de jóval éjfél után értünk Lepsénybe, ahol már nem volt csatlakozás Balatonboglár-Nagykanizsa felé. A forgalmista azonban elmondta, hogy egy bent veszteglő tehervonat hamarosan indul abba az irányba, egy nyitott vagonba beszállhatunk, de hogy a vonat hol fog megállni, azt ne kérdezzük, nem tudja. Mi felszálltunk, és mivel nagyon hideg volt, a csomagjainkból éppen a meleg holmit akartuk elővenni, amikor lámpával bevilágítottak a vagonba.

Mit ad Isten, megint oroszok voltak. Gyors kiszállás, be a forgalmi irodába, ott megint igazoltatás, de megint elengedtek minket.

Még éppen vissza tudtunk szállni a tehervonatra, és rögtön elindultunk. Nem izgultunk, hol fogunk leszállni. Siófokon megálltunk vagy 20 percre, a mozdony vizet vett, aztán mentünk tovább. Szerencsére Balatonboglár előtt piros jelzés miatt megállt a tehervonat, és mi gyorsan leszálltunk. Apáthy Pityuval ketten gyalog mentünk a 14 kilométerre lévő Lengyeltótiba. Reggel 8-9 között értünk haza, és mivel előző dél óta nem ettünk, iszonyú éhes voltam. Más bajom nem történt a kalandos és hosszú utazás alatt.

Lehet, hogy a dátumok, időpontok nem pontosak, de hát 53 év telt el azóta!

Gödöllő, 2009. június 28.

19. Molnár László III.B

Október 23.-át követően elég nagy volt az eufória és a felbolydulás. Egyik este Bencze Lóri az örömtől szinte könnyezve a nyakamba borulva mondta: „Lacika, érzed ezen események nagyszerűségét? Ez lesz az első szabad Karácsonyunk az utóbbi tíz évben!” Másnap Dávid atya kb. így lohasztotta le a társaságot: „Hagyjátok abba ezt a sületlen felfordulást. Nem történt semmiféle érdemleges változás. Két kommunista banda veszekszik egymással, ennyi az egész!”

Két vagy három napra rá aztán a gimnázium tanári kara és a diákság levonult a faluval közös ünnepségre. November 4-én számosan elindultak Győrbe, hogy az oroszok ellen harcoljanak. Dávid, mint igazgató, egy tanárt (Ábel?) küldött a harcolni akarók után azzal, hogy aki 5 óráig nem tér vissza, az ne is jöjjön, mert ki van rúgva!

Emlékszem, november közepe táján váratlanul megjelent Jóska bátyám, aki Tüskevárról gyalog, lovas kocsival és más alkalmi közlekedési eszközökkel egy nap alatt ért Pannonhalmára. Egy hatalmas hátizsákot hozott a hátán, tele kolbásszal, szalámival az éhes diákoknak. Aznap este minden osztálytársam tüskevári finomságokat evett. De azért előtte pár szál kolbászt félretettem magamnak és Gáspár Csaba szobatársamnak, akivel akkor már külön szobában laktunk.

Adománycsomagok is érkeztek már novembertől folyamatosan, köztük használt ruhák, amiből a diákok választhattak maguknak. Én egy olyan zakót választottam, amit aztán több mint tíz évig hordtam.

Véradást is szerveztek azokban az időkben (nem tudom pontosan mikor, de biztos, hogy a forradalom leverését követően), mert a kórházak tele voltak sebesültekkel. Én is adtam, és magam is meglepődtem, hogy fél liter vért vettek tőlem, mert 0-s vércsoportos vagyok. A véradásért egy kis csomagot kaptunk, volt benne többek között valami csokoládé-féleség is.

A karácsonyi hazautazás sem a szokásos volt. Egyrészt jóval korábban, már december közepén hazamehettünk. Én Győrön keresztül Pápáig mentem

vonattal, ahol Jóska bátyám motorral várt az állomáson. Annak hátsó ülésén kuporogtam egy hatalmas bőrönddel a 30 kilométert, nem volt túl kellemes. Amikor Dávid atyáért jöttek márciusban, és négy pufajkás briganti benézett az ebédlőbe is, a vezetőjük egy alacsony emberke volt. Az a hír járta később, hogy az a pufajkás Horn Gyula volt.

Budapest, 2009. augusztus 17.

20. Patkó Márton III.B

Azt hiszem nagyszerű ötlet megörökíteni a felnövekvő nemzedékek számára a hiteles történeteket. Sajnos, nem sokkal tudok hozzájárulni, mert nem sok mindenre emlékszem.

1. Október 23. után, a sétaidőben a gimnázium alatt volt egy hangszóró, ahol a rádiót hallgattuk, először örömmel, hogy valami változás fog történni, aztán reménnyel, hogy valaki fog segíteni a küzdelemben, majd szomorú szívvel, miután az oroszok és a pufajkások letörték a forradalmat. A zene, amit a rádió sugárzott is egyre szomorúbb lett, a harci indulóktól a gyászindulóig.

2. Emlékszem mikor az első tank megjelent, valakinek fel kellett ébresztzeni Anaklét atyát, hogy lebeszélje a tankosokat bejönni a kolostorba, mert az út alatt pince van, és valószínűleg ott kötnének ki a tankjukkal.

3. Emlékszem miután a szabadságharcosok a Bakonyba menekültek, még Pannonhalmán is lehetett hallani a fegyverropogást.

4. Mikor a pufajkások és a szibériaiak "meglátogatták" a gimnáziumot, minden osztályba bekukkantottak, és ha valaki csak megmozdult, a ruszók rögtön idegesek lettek és az AK 47-es géppisztolyaikkal fenyegettek bennünket, és csak miután a pufajkások közbeléptek, nyugodtak meg.

5. Édesapám egy kis motorkerékpáron átküzdötte magát jó néhány útlezáráson, ahol minden alkalommal igazoltatták, és kérdezték hova megy. Biztosak akartak lenni, hogy nem Ausztria irányába motorozik. Ő inkább attól félt, hogy én fogok a szomszéd ország irányába mozdulni. Mikor megérkezett, a Kupacon "lebeszél" egy ilyen kalandról. Az idő távlatából nem tudom, hogy jó ötlet volt-e. Végül is Kaliforniában kötöttem ki.

Anaheim Hills, Kalifornia, 2009. július 21.

21. Rakovits Zoltán III.B

1956. október 23.-ikát nyíregyházi diákként értem meg. Rám igen nagy hatással volt kamaszkorom divatja, a jampizás (gojzer cipő, csöves nadrág). Mellette aktívan sportoltam és elég jó eredménnyel tanultam. Így az osztályban, iskolában az úgynevezett hangadók közé tartoztam. A

forradalom kitörésekor Édesapám Budapesten volt hivatalos ügyben a Földművelődésügyi Minisztériumban. Így az események közvetlen megtapasztalójává vált. Sok röpcédulával, plakáttal és kokárdával tért haza az egyik „utolsó vonattal” (a rendszeres vonatközlekedés is szünetelt). Másnap ezeket papírokat elvittem az iskolába, ahol a rádió híreit, a forradalmi csatazajt próbáltuk nagy hangon értékelni. Tanáraink igen megrémültek látva a zsongást. Nem tudták mitévők legyenek, nem tudják, kinek az utasítását fogadják el. Akkor engem behívtak a tanáriba, hogy nekik is mutassam be „pesti” híryanagot. Azt tanácsolták, hogy vigyem haza, és ne igen mutogassam a többieknek, és főleg a forradalmi eseményekről hallgassak. Néhány röpiratot, kiáltványt azért elvettek tőlem. Iskolaszünet végül is nem lett, csak tanítási szünet. Ez így zajlott egész október 26-ig, amikor az iskolák és a város megmozdult. Kivonultunk az utcára, rendezetlenül, de tanári felügyelettel. Közel voltunk a központhoz, ezért láthattuk az ötágú csillagok hullását, a nyíregyházi Malinovszkij szobrot ledöntését, a nyomda, a rádió helyi kirendeltségeinek „elfoglalását”, ahol a forradalmi felhívások felolvasására került sor. Majd a főtéren a Városi Tanácsházához a nyíregyházi Kossuth szoborhoz vonultunk. Közfelkiáltással megválasztottuk a Forradalmi Munkástanács tagjait. Egyik tanárom is megválasztásra került. Később ő lett a Városi Forradalmi Munkástanács elnöke. Ezután természetesen megszűnt az iskolai oktatás a városban.

Tanárom kéréssel fordult hozzám, hogy igyekezzek olyan támogatókat találni a tanulók között, akik a rend, fegyelem megtartására vállalkoznak. A város körül volt véve nagy létszámú orosz katonasággal. Az AVH tagjainak zömét és a „megbízhatónak” vélt rendőröket. Budapestre rendelték. Tulajdonképpen megteremtődtek egy csendes rendszerváltás feltételei. Szüleim igen el voltak keseredve, hogy mi lesz egyetlen gyermekükkel. Féltettek, ezért titokban, illetve a sportolásra hivatkozva jártam a várost. Október 29. vagy 30-a táján felkért a Forradalmi Munkástanács elnöke (az egykori tanárom), hogy vállaljam el az ifjúság képviselőjét. Fogalmam sem volt mit tegyek. Szüleim tiltottak, óvtak, de néhány iskolatársam bátorított. (Az 1946-tól folyamatosan tartó iskolaátszervezések folytán szinte minden kortársam a városban iskolatárs volt.) Október 30-án munkába álltam. Délelőttönként a Városházán segédkeztem az ügyeleten. A segélyfelajánlások és élelmiszerkészletek összeírásában vettem részt. A helyzet egyre nyugtalanabbá vált, mivel a budapesti hírek szerint a konszolidáció feltételei megteremtődtek, amit az oroszok kivonulása szolgáltatót. Ezt a hírt nehezen értettük. Mi azt tapasztaltuk eközben, hogy tízezer számra özönlenek különböző orosz (azaz szovjet) harci egységek. Városunkat feldúlták a Debrecen és Budapest irányába vonuló csapatok. Találkoztunk olyan orosz kiskatonával, aki azt kérdezgette merre, és milyen messze van Szuec. A zavar így mindenkit áthatott.

Ezért éjszakai ügyeletre is beosztottak a Megyeházára. Ez különösen izgalmas esemény volt számomra, mert itt budapesti és debreceni egyetemistákkal is találkozhattam. Esténként a hírek továbbításában is közreműködtem URH rádióadó és a telefonos „K” telefonvonalak segítségével. Ezt veszélyes helynek minősítették. Ennek okán egy marokfegyverrel láttak el az ügyelet idejére szabályos nyilvántartás mellett. Úgy emlékszem egy Browning-típusú herkentyű volt két darab tárral (ez az öttusa sportpisztolynál jóval kisebb és könnyebb volt).

Sok érdekes eseménnyel és hírrel találkozhattam itt. Az orosz haderőmozgások nyomon követése, a segélyszállítmányok (élelem, ruházat) útbaigazítása, a vasúti „szabad vonalak” irányítása és felderítése volt a feladat. Az URH és „K” vonal kezelését kamaszként igen élveztem.

November 4-én 5 óra tájban hazafelé indulva a Városházát útba ejtve találkoztam tanárommal. Izgatottan kérte, hogy be ne menjek sehova, hanem irány haza, mert a Szüleim már várnak és el kell tűnnöm, mivel megkezdődött az emberek összeszedése. Ekkor megígérte, hogy az elérhető „papírnyomokat” megsemmisíti. Tanáromat ekkor láttam utoljára. Még aznap elfogták, és a Szovjetunióba vitték.

Még csak annyit, hogy Nyíregyházán október 26. és november 4-e között két kisebb „harc cselekmény” is történt. Az egyik eset, hogy a bevonuló orosz páncélos alakulatok sűrűn egymást követő tankjai közül kettő egymásba futott. A mögötte jövő észlelve az előtte lévő torlódást, gépfegyvertűzet nyitott a nyíregyházi főtérre és a Városházára, ahol a Szikra könyvesbolt portáljai is összetörték. Állítólag egy-két sérült is volt a gellert kapott lövedékektől. A másik hasonló eset az volt, mikor egyik este egy magányos páncélos orosz jármű, valószínűleg eltévedve, a magyar Damjanich laktanya elé tévedt. A bennlévő néhány tényleges szolgálatot teljesítő katona megrémülve, az összes elérhető fegyverzettel löni kezdett a páncélos autóra. Percek alatt fémtörmelékké vált az egész. Hányan voltak benne? Ki tudja. Volt egy szerencsétlen magyar áldozat is, méghozzá az a fiatal tiszt, aki a tűzparancsot vezényelte, feltehetően izgalmában, egy löveg elé lépett. Ezt az eseményt „Az ellenforradalom Szabolcs-Szatmárban – Megyei fehér könyv” kiadvány egész másképp írja le.

November 4-e estjét már egy idegen, idős, gyermektelen házaspárnál töltöttem. November 10-ig váltakozva más-más helyen aludtam. November 6-án este 11 óra tájékán kerestek családi otthonunkban. Két Pobjeda meg egy Zil teherautó jött értem. Lakásunkba két pufajkás, egy „R” csoportos rendőr és egy fáradt fiatal orosz géppisztolyos katona hatolt be. Édesapámat vitték el helyettem. Az adatok tisztázása után öt másnap délután elengedték a megyei rendőrkapitányságról. Így még bizonytalanabb lett a helyzetem. Én is félttem és félték a bűjtatóim is. November 10-e után keresztapámhoz, a nagykállói görög katolikus parókiára kerültem. Később, egykori tanárom

fiával Nyírábrányban is bujdostam. Itt egy vasutas család közvetítésével disszidálási lehetőséget ajánlottak Bécsbe és Münchenbe.

Közben szüleim és keresztapám felvették a kapcsolatot Pannonhalmával, ahol Karsai Géza atya közbenjárásával felvételem ügyében eljárak. Néhány napot még Budapesten is rejtőzködtem nagybátyámnál, aki az Amerikai Egyesült Államok követségének alkalmazottja volt.

Pannonhalmára 1957. január 15-én, édesapám születésnapján érkeztem. A bizonyítvány és az anyakönyvi ügyintézészt szüleim intézték. A hivatalos bejegyzést január 28-án dr. Söveges Dávid atya igazgató írta be. Az 1957. február 14-én kelt félévi értesítőmet már a pannonhalmi Szt. Benedek-rendi Ált. Gimnáziumban kaptam Faggyas Ervin atya osztályában, a III.b-ben.

1957. februárban egy szétszerelt pisztolyt rongyba csavarva Tóth Imrével és Siegler Petivel a biológia előadó melletti WC ablaka alatti előtető cserepei alá (második sor) rejtettük. (?) Honnan volt a pisztoly, már nem tudom.

Március elején (vagy talán Dávid atya elvitele után?) alakítottuk meg a MUK (Márciusban Újra Kezdjük) Kört. Glattfelder volt a pecsétőr. A pecsét radírból készült, és a Boldogasszony kápolnánál lévő Golgota emlék egyik lator szobrának keresztjénél rejtettünk el.

Az őszinte, barátságos és hitet adó fogadtatás, amit kaptam az atyáktól, osztály-, és iskolatársaimtól, a mai napig él bennem. Nyugalmat, biztonságot és békés megnyugvást jelentett számomra a Pannonhalmán töltött idő. A disszidálás megpróbáltatásaitól is szabadulást biztosított. Bencés diáknak lenni nemcsak tisztesség, de igazán jó (volt). 1956 ezt is jelenti nekem.

Újléta, 2009. július 3.

22. Répássy Csaba III.B

Nem hiszem, hogy emlékeimmel hozzá tudok tenni azokhoz, amiket már sokan leírtak.

Én is ott voltam 1956-ban Pannonhalmán, de velem semmi különös nem történt, apró dolgokra meg nem emlékszem.

A kezdet kezdetén Dávid azt mondta az ebédlőben, hogy nem lehet tudni, mi történik, lehet, hogy a kommunisták csak egymás közt villongnak (már mások elmondták). Egyébként a kezdet nem ez volt? És akkor Dávid nem látta jól?

Természetesen a faluba én is levonultam. Écsre nem mentem, mert nem tudtam róla. Emlékeim szerint elég gyors szervezés volt és mi néhányan Dávid irodájában rádiót hallgattunk. Amúgy elég sokat rádióztunk ott.

A házkutatás során elvittek két könyvemet, hogy miért ma sem tudom, mert halvány gőzük nem lehetett arról, miről szóltak.

No de ez nem meglepő, a hatóságok kapcsán sok hasonló értelmetlenség előfordul (egyszer elvettek tőlem egy angol nyelvű könyvet a repülőtéren,

majd postán értesítettek, hogy elkobozták, igaz, hogy akkor jelent meg a könyvnapra magyarul). Órségben én is voltam, akkor semmi nem történt. Hosszú téli szünet volt és a visszaút, legalábbis a pestieknek csoportos volt, a Keletiben gyülekeztünk. Már nem emlékszem hogyan tudtuk meg melyik vonathoz kell mennünk, valószínűleg levelet kaptunk.

Budapest, 2009. július 23.

23. Siegler Péter III.B

1956 tényleg régen volt de még ma is fáj és fájni is fog mindig, ami akkor történt. Azt a sok borzalmat, az azt követő megtorlásokat nem lehet a szőnyeg alá söpörni.

Én magam azonban elsősorban olvasmányaim és a résztvevők elbeszéléseire támaszkodva ismertem meg az eseményeket és nem a saját emlékeimből.

Pannonhalmán „bezárva”, relatív biztonságban nem voltunk naprakészen tájékoztatva a gyorsan zajló eseményekről. Sem rádiónk, sem tévénk nem volt, velünk ott semmi egetverő esemény nem történt. Talán még fel sem fogtuk egészen a történelem egyik nagy pillanatát!

Rakovits egy más eset! Ő valóban részt vett az eseményekben és vannak tapasztalatai, emlékei. Azon is csodálkozom, hogy milyen sokan milyen sok mindenre és milyen részletesen emlékeznek (?) egyes eseményekre.

Mindig sajnáltam, hogy kimaradtam valamiért a győri kivonulásból. Emlékszem, az éjszakai őrzáratokon részt vettem, de hogy kivel voltam együtt, meg hogy milyen párosítások voltak, arra már nem.

Arra emlékszem, hogy egy házkutatásnál az osztályból egyenként kellett a folyosóra kimennünk, és a falnál feltartott kézzel megállni a katonák előtt. Meg kellett a szekrényt is mutatni, hogy nincs-e benne valami tiltott holmi. Nekem volt egy a szövetségesek harci repülőiről szóló albumom, melyet Göring dedikált a Führernek, természetesen már utánnymott formában. Ezt akkor elvették tőlem, de később visszakaptam.

Emlékszem a nagy Bende motorjára, amivel a várkörön pöfögött körbe. Amikor disszidált, valakinek az osztályából odaajándékozta. Talán Stipsicznek? Emlékszem Gerencsér Tónira, az ő híres kerékpárjára, amin átbiciklizett Ausztriába! A csemetéikért jövő disszidálni szándékozó autói is rémlenek. Halvány emlék valakikről, akik Pannonhalmán kaptak rövid menedéket. Újságírók voltak? Mintha később mégis elvitték volna őket.

Emlékszem egy valószínűleg használhatatlan pisztolyra. Talán Rakovits szerezte a forradalom alatt. Szinyorral eldugtuk az osztályfolyosó végén lévő WC-ben. Pontosabban az ablakon kihajolva megemeltük a cserepeket és becsúszattuk alájuk, azt hiszem valami rongyba csavarva. Többet nem találkoztam vele. Mikor később kerestük, már nem volt ott!

Felsőgöd, 2009. július 14.

24. Szalai Béla III.B

Az 1956. októberi forradalomról az emlékeim azzal kezdődnek, hogy valamiért (fogorvos?) október 24-én, talán szerda volt, bent voltam Győrben. A déli vonattal jöttem vissza. Gyönyörű napfényes és meleg idő volt. Természetesen a rövid úton jöttem fel és alig, hogy elhagytam az utolsó házat és kiértem a kopasz domboldalra a kanyargó gyalogúton, már hallani lehetett a gimnáziumból a kihangosított rádió-közvetítést a budapesti eseményekről. Olyan volt, mint egy focimeccs közvetítés.

Állítólag volt a faluba egy forradalmi ünnepség, amire a diákok Dávid vezetésével mentek le és a főapátság traktora húzta le a szovjet emlékművet, de erre én nem emlékszem. Meg mintha lett volna rádiófigyelő szolgálat is. Úgy gondolom, ezekben az időkben szaladhatott Józsi bácsi pedellusunk Dávidhoz: „Direktor úr, szöknék a deákok!”

Úgy emlékszem, október 27-én, szombaton ebéd után (valószínű a mosonmagyaróvári vérengzés hírének hatására) határoztuk el, hogy bemegyünk Győrbe harcolni a szabadságért, az oroszok ellen. Az alattunk lévő B. osztályból is többen voltak, őket a kis Tímár riasztotta, aki bátyjától, az akkor IV.-es Bélától tudott a menetről. Volt, aki úgy tudta, hogy a Győrben lelőtt tanuló temetésére akartunk menni. Lehattunk talán 60-80-an is, minden osztályból, de főleg felsősök, tőlünk is a fél osztály legalább. Emlékeim szerint zászlóval vonultunk. A gyórszentmártoni Tanácsházánál megálltunk, Kecskés Laci elszavalta a Talpra magyart, majd tovább vonultunk. A kisécsi vasúti megállónál mintha le lett volna eresztve a sorompó. Nem emlékszem arra, hogy vonattal akartunk volna tovább menni Győrbe (ettől még lehet, hogy így volt). Ott motorral utolért minket Botond és Tivadar atya. Botond vezetett. A motort (bordó színű volt?) az úttól jobbra, valami kis földhányásra tolták ki. Arra akartak minket rábírní, hogy forduljunk vissza. Mi meg arra kértük őket, hogy vezessenek minket Győrbe. Mintha Botond hajlott volna, de Tivadar hajthatatlan maradt, és elkérte a motor slusszkulcsát Botondtól, hogy a visszamegy és jelenti a gimnáziumban a dolgot. Kórusba kiabáltuk. Botond ne add oda a kulcsot! Végül mindannyian visszamentünk.

1956. november elején egy Gerencsér nevű negyedikes diák (aki rendszeresen kerékpározott a Kupacon), biciklivel elment megnézni, hogy át lehet-e menni az osztrák határon, és jött vissza a hírrel, hogy lehet menni.

November 4. után szervezték meg a III. és IV. osztályos diákokból az éjszakai őrseget. Azt kellett figyelni első sorban a Hóman-bástyáról, jönnék-e valamilyen járművek Győr vagy a Bakony felől, amelyek fényeit több kilométerről lehetett éjjel látni. Úgy emlékszem, négyesével voltunk őrsegekben, és azon belül kettesével voltunk felváltva a bástyán, amíg a másik kettő a portán melegegett. Valószínű a harmadikasok már csak november vége-december elején kerülhettek sorra, mert amikor én voltam (Szekér

Alival voltam párba, tehát valószínű névsorban ment?), nagyon hideg volt. Úgy emlékszem, aki őrésben volt, annak nem kellett másnap órákra menni. Van még egy nagyon-nagyon homályos emlékképem, ami nem tudom miért, de mintha 1956-hoz kapcsolódna. Csaba atya nem csak matematikus volt, de kiválóan orgonált is. Mindig mondta, hogy a matematikusok „értik a zenét”. Mintha akkor mesélt volna nekünk Ciffra Györgyről, hogy a kommunisták üldözték, és tönkre tették a kezeit, ezért egy darabig kesztyűben zongorázott. Lehet, hogy csak azért kötődik ez az emlék bennem 1956-hoz, mert tanáraink csak akkor kezdtek előttünk nyíltabban beszélni a kommunisták rémtetteiről (amit egyébként családomban magam is megéltem: Édesapám 1956-ig börtönben, mi öten testvérek Édesanyával a Hortobágyon, stb.)

Én azokban az időkben nagyon haragudtam Dávid atyára.

Valamikor 1956 decemberében, hazamenete előtt, bejött valamiért egy reggeli stúdióra. Én az első padban ültem, és írtam a magyar füzetembe az aznapra feladott házi feladatot. Odanézett, megkérdezte, te mit csinálsz, mondtam, írom a leckét, mire ő: Te reggel írod a magyar házi feladatot? Egyes! Elvette a füzetemet, áthúzta amit írtam, és odaírt egy egyest. Érezhette, hogy ez nem volt igazságos, mert másnapra megenyhült. Feltett az órán egy könnyű kérdést (egyébként mindig jeles voltam magyarból), adott egy ötöst, és azt mondta, hogy még 3-4 ötös felelt, és félévkor is meg lesz a jeles. De nem lett.

A karácsonyi szünetről 10 nappal később mentem vissza, mert találtak valamit a tudómön. Addigra lezárta féléves jegyeket. Magyarból nem tudtam már javítani, 4-est kaptam, ezzel elúszott a kitűnő rendűségem. Megjegyzem, év végén se lettem az, a Tivadarral való afférom miatt. Akkor magatartás 3, és testnevelés 4 volt, ez utóbbi nem annyira bántó, mert nem voltam "sportos" gyerek. De ha a kitűnőség múltott rajta, egyébként mindig megkaptam az ötöst.

Nem közvetlenül a forradalom időszakára vonatkozó emlék, de ezeknek a heteknek a következménye volt az, amire szintén emlékszem. 1957 első hónapjaiban nagyon sok Vöröskeresztes adomány csomag érkezett Pannonhalmára, és ezeket mintha a tornaterem közelében tárolták volna. Részt vettünk a csomagok bontásában, vagy a csomagok tartalmának cipelésében és közben csurrant-csöppent.

Emlékszem rengeteg olyan kb. 3 kilós konzervdobozokban (oldalukon nagy vöröskereszttel) narancssárga színű sajt volt, meg sűrített tej konzervek, meg rengeteg tejpor. A hálóba egyszer tejporevési versenyt rendeztünk, és a következő nap bevitték a győri kórházba, ahol sürgősen kivették (emiatt?) a vakbelemet! Használt ruhaneműt is küldtek. Nekem jutott egy zöld lumberjack és két női kardigán, amikkel nagy örömet okoztam Édesanyámnak. Mintha a vöröskeresztes csomagokban Camel cigaretta is lett volna?

Sajnos, semmi emlékem nem maradt a házkutatásról és Dávid atya elviteléről. Harag ide, magyarból négyes oda, nagyon szerettem őt. Hihetetlenül művelt és sokoldalú ember volt, de nagyon hirtelen természetű, és ezért néha igazságtalan (velem is, amit utólag mindig jóvátett, egyeseknek, például Taszinak egy-egy Sport-szelettel).

Budapest, 2008. december 30.

25. Szekér Aladár III.B

1956-57.-ben más iskolákban hónapokig szünetelt a tanítás, nálunk csak két nap esett ki. Mi egyébként sem ismertük a lukas-órát, ha valamelyik atya beteg lett vagy más dolga akadt, többen jelentkeztek helyette, hogy megtartsák az órát. E két nap közül az elsőn fegyelmезetten levonultunk az 1848-as emlékműhöz a faluba, ott valaki elszavalta a Talpra magyart, elénekeltük a Himnuszt és rendben visszamentünk.

Az élelmezésünkhöz az alapanyagok beszerzése Modeszt atya feladata volt. 1956 őszén valamelyik közeli faluban tudott szerezni egy vontatóra való krumplit. Mivel a hazaszállítás közben ónos eső esett, az öreg Hoffer traktor (a gimnáziumnak 2 ilyen traktora volt, még az építéskor szerezték be, igaz, hogy elindítani komoly műszaki feladatot jelentett) nem tudott feljönni a hegyre. Így a krumpli lent éjszakázott a kert alsó sarkánál és bizony megfagyott. Egy darabig édeskés krumplit ettünk, de elfogyott.

A forradalomban sok vérre volt szükség. A Vöröskeresztől jöttek és a jobb kötésű gyerekektől 5 decit vettek le. Nekem ez volt az első véradásom. A véradás után egy csomagot kaptunk, a dobozra volt írva "az amerikai nép adománya" (rizs, kávé, csokoládé).

Az iskola is kapott segílyt a Vöröskeresztől 1956-ban, attól kezdve sok tejporos kakaót kaptunk. A szén még azokban az időkben is mindig igen jó minőségben állt rendelkezésre Domokos Gyuri édesapja jóvoltából.

Novemberben történhetett. A második emelet közepe felé, közvetlenül Szabolcs atya szobája felett volt a hálónk. Valaki kitalálta a „svejelést”, ami abból állt, hogy a vaságyakat felemeltük, majd egyszerre leejtettük. A következményekre számítva egy műszaki talentum kicsavarta az olvadó-biztosítékokat, így mikor Dávid atya egyetlen karlendítéssel felcsapta mind a 6 villanykapcsolót, nem lett világosság! Dávid atya: „Öt perc múlva mindenki felöltözve legyen az osztályban”. Ott feladott egy Majakovszkij verset avval, hogy aki felmondja, az mehet aludni. Többen megpróbálkoztak egy idő után, de egy hang eltévesztésével helyre lettek küldve. Amikor elfogyott Dávid atya breviáriumozni valója, mehettünk mi is aludni. Még mindig tudom idézni: „Itt az idő kezdem Lenin történetét, nem mintha a gyász nem gyötörne többé...”

A másik tanítási szünnap a márciusi házkutatás volt. Előző este a vacsora előtt Dávid atya felszólított mindenkit, hogy akinél csak egy üres töltényhüvely lenne is, az dobja el a kertben, mert máshol előfordultak házkutatások. Egy jós veszett el benne, (vagy jól dolgozott a „titkosszolgálat”). Másnap meg is jelentek néhány teherautóval és páncélosokkal a pufajkások. A páncélosok a várkerületen körbeállták az épületet és feléje fordították a lövegtornyokat. A diákságnak le kellett menni a Teleki- és a Jeges-terembe, illetve a tornaterem feletti teraszra. A házkutatás délután ért véget.

Dávid atyát, aki ekkor az igazgató volt, magukkal vitték. A fő vádpont ellen az volt, hogy megszervezte a „pannonhalmi távirati irodát” Ez abból állt, hogy október 23 után a prefektusoknál lévő rádiókat folyamatosan beosztott diákok hallgatták és óránként jelentéseket írtak, amit a hirdető táblára kitűztek: a Kossuth rádió jelentette..., a Szabad Európa azt mondta..., a BBC azt mondta..., stb. Dávid atya ezeket a jelentéseket, mint dokumentumokat eltette, ezeket találták meg az íróasztalában. Nem tudom, mit kereshettek, mert még az igazgatói iroda lambériáját is lefeszgették.

Écsről, Nyúlról olyan hírek érkeztek, hogy valaki feküdt a teherautó platóján, akit a pufajkások vertek. Másnapról Dávid atyát a győri kórházban őrizték tovább, mivel agyalapi törést szenvedett (ezt egy kórházi dolgozótól tudom, aki meglátogatta). Dávid atyát a később elítélték. Dávid atya büntetésének egy részét Kistarcsán töltötte. Egyik rabtársától tudom, hogy bent rendszeres órákat tartott magyar- és világirodalomból. Szabadulása után el volt tiltva a tanítástól, egy időben magister (újoncmester) volt. Horn Gyula szerint a pufajkások a köztörvényesek ellen védték a népet.

Győr, 2008. május 18.

26. Tóth Imre III.B

1956-tal kapcsolatban az jut az eszembe, hogy az első híreket úgy kommentálta Dávid atya, hogy Pesten két kommunista csoport üti egymást. Azt gondolom, hogy Őket is sokszerűen érték az események, és a mi megnyugtatásunkra torzították a valóságot. Így sikerült pár napra lenyugtatni bennünket. A falu forradalmára már nem volt elfogadható magyarázatuk, és az egész iskola szervezeten levonult a Tanácssházához ünnepelni. A rendezvény forgatókönyve körülbelül olyan volt, mint általában szokott lenni, beszédek, vers, himnusz stb. Az egyik felszólaló javaslatára a forradalmi bizottság tagjait választottuk meg, mi is megszavaztuk a jelölteket, bár egyiket sem ismertük. Ha jól emlékszem a nevére, volt közöttük egy Prediger nevű is. Valaki megkérdezte, hogy melyik Prediger, a végén megállapodtak, hogy az öreg Predigert szeretnék a bizottságba.

Az emlékmű ledöntésénél nem voltam ott, de a TSZ traktorosát említették, mint kulcsfigurát.

Dávid atyánál és a diákothon portáján hallgattuk a győri rádiót, és onnan tudtuk meg, hogy megalakult Győrben a forradalmi kormány. Az emberek segítségét kérték és ebből mi sem akartunk kimaradni. Egyre többen hangoztatták, hogy mi is menjünk Győrbe segíteni a forradalmároknak. Elindultunk kb. 150-en, nem volt jó idő. Azért mentünk a kisécsi vasútállomásra, mert Győrszentmártonba már nem jöttek a vonatok. Écsen nem volt egy fia vonat sem, és a vasutasok sem bíztattak semmi jóval bennünket. Egymás közt beszélgettünk, bizakodtunk, álmodoztunk, hogy milyen lesz az új országunk, és mit is fogunk Győrben tenni. Az állomás kicsi volt, a szabadban nehezen ment az idő, fáztunk, éhesek voltunk és csak nem jött a vonat. Csökkent a forradalmiságunk. Ezekben a lélektani pillanatokban ellenben jött Botond és Tivadar atya motorbiciklivel. Tivadar valami olyasmit mondott, hogy szüleink rájuk bíztak minket, és felelősséggel tartoznak nekik. Ne csináljunk számárságot, és menjünk vissza a várba. Természetesen nemet mondtunk, és elmentek. Később visszajöttek, mert valószínűleg újabb intenciókat kaptak. Mivel a körülmények rosszak voltak, a vonat nem akart jönni, szomorúan visszakullogtunk a Kupacra.(melyet otthon szüleimnek Kufsteinként emlegettem).

A Forradalom alatt többször is voltam kapuügyeletes. Az egyik éjjel katonai középiskolás kopogtatott be hullafáradtan, felfegyverezve. Éhes volt és pihenni szeretett volna valahol. Egyidősek voltunk. Pápára tartott a szüleihez. Nagyon félt, mert elmondása szerint részt vett a lánchídi csatában és több orosz tankot kilőtt, és hozzánk is alsóbbrendű kerülő utakon jutott el. Kirakta az összes fegyverét, kézigránátokat a bokor alá a várkerületen. Kenyeret, konzervet szereztem, és lent a tornateremben a tornaszőnyegen aludt, valami takaró is előkerült. Reggel korán elment, hálából adott egy pisztolyt lőszer nélkül (ebből később sok bonyodalom volt).

A következő hetekben nagy volt a „forgalom” Pannonhalmán, szülők jöttek a gyermekeikért), voltak szökési akciók, Szapáryék hárman szöktek meg. Emlékszem, Szentkereszthy osztálytársamért 1956. október 30. körül jött az édesanyja. A halóban szomszédom volt, rámutatott a szekrényre és kinyitotta, és azt mondta, hogy válasszak a ruhák közül, mert csak a legszükségesebb dolgokat vitték magukkal. Ha jól emlékszem egy zöld zakó és hozzávaló sárga nyakkendő tetszett meg a maradékból. Cipőt később kaptam, amelyet valamiféle segélyszervezet küldött. Kicsi volt, nyomta a lábamat, de nagyon megtetszett Ruhát is választhattam, úgy emlékszem, hogy az osztályból többeket is felruháztak.

Nem láttam, csak említették, hogy lövést kapott tudósítót is ápoltak a főmonostorban. Sokan a dombok között bujkálva menekültek, inkább a nehezebb utat választva, nehogy elkapják őket. Azt beszélték, hogy a Bakonyban folytatódik az ellenállás.

Emlékszem, amikor a pufajkások orosz tankok kíséretében „megostromolták” a várat. Azt mondta a parancsnokuk, ha bármiféle ellenállást tanúsítunk, mindent szétlőnek. A tankokat tüzelőállásba állították fel. Betereltek bennünket az osztályba, amíg tartott a házkutatás. Körülbelül három óra múlva mehettünk WC-re. Az ablakából láttam, hogy cipelnek valamiféle régi masinát (mint később kiderült sokszorosítót), és a csatornából is mászik ki egy gengszter (ez az eset körülbelül a gimnázium bejáratával szemben történt).

Úgy hallottam, hogy Dávid atyát ekkor azért vitték el a pufajkások, mert az igazgatói iroda melletti szobában a matraca alatt a forradalom alatt megjelent újságokat és röplapokat találtak.

Szombathely, 2009. január 21.

27. Tóth Károly III.B

Belőlem szinte minden emléket kimosott az idő azokról az 1956-os pannonhalmi dolgokról.

Homályos képek villannak csak fel: hallgatjuk a rádiót egy földszinti teremben, valami ünnepség sokunkkal a Tanácsház előtt.

Egyszer nagyon sokan elindulunk valahova, de a kisécsi vasútállomástól visszavisznek minket az atyák, valamiért összeterelnek minket a mozi-teremben, egy szovjet tank áll a Cseresznyés kertben. És Dávid atyát, az akkori igazgatónk, aki korábban prefektusunk és osztályfőnökünk volt, erőszakkal elvitték.

Nagyon-nagyon régen volt mindez. És ez minden, ami megmaradt bennem.

Győr, 2009. augusztus 28.

28. Veress Péter III.B

Soha nem volt igazán jó a memóriám. Azokat a tantárgyakat szerettem, amelyeknél elsősorban a gondolkodásmódot kellett elsajátítani, s az adott, konkrét kérdésre annak segítségével logikai úton meg lehetett találni a választ. Ezeket a tárgyakat nem kellett tanulnom, memorizálnom, maguktól az enyéme lettek. A megtanulandó, megjegyzést igénylő tantárgyakra fordítottam a stúdiumi idők zömét, s ha sikerült is keserves munkával megszereznem a jelest, alig maradt bennem használható mennyiségű tudás mára. Persze ide tartozik a történelem is. 1956 pedig ma már történelem. Bár nem tanult, hanem átélt történelem, de történelem, s mint ilyen, nekem szégyenletesen kevés maradt meg belőle.

Nem, az 1956-os forradalom egyáltalán nem volt (s talán máig sem) logikus számomra. Az 1952-es tavaszi kitelepítésből, az 1953-as őszi szabadulásból,

a kitűnő nyolcadikos bizonyítvány után az állami gimnáziumokból való kitiltásból és a pannonhalmi két évből nekem semmi nem utalt arra, ami történt. Talán leginkább az volt igaznak tűnő, logikailag elfogadható helyzetértékelés számomra, ami a forradalom első hírei alapján Pannonhalmán elterjedt, hogy két kommunista csoport üti egymást.

Aztán kiderült, hogy nem, másról van szó, arról, hogy mi, megaláztak, kinasztítottak, kiraboltak, gyarmatosítottak szembe mertünk szállni a leigázóinkkal és kiszolgálóikkal. Nem egy pillanat alatt, de nagyon gyorsan rájöttünk erre. Bennem az maradt meg, hogy nem az atyák sugallták, tudatosították ezt bennünk. Ők csak utat, módot mutattak, adtak ahhoz, hogy hozzájuthassunk az aktuális információkhoz. Nem fűztek hozzá kommentárt, de kifüggesztették az írógéppel írt A4-es papírt a falitáblára, hogy ezt mondta a Szabad Európa, ezt a még működő Kossuth rádió, ezt Amerika hangja, s ezt a Bécsi rádió. Nem hiszem, hogy mindig rendet tudtunk rakni a fejekben. De hogy ezek az információk hogyan kerültek a táblára, a gimnázium – Dávid atya – intézkedése során diákok segítségével, vagy a főapát utasítására az ő apparátusa által, nem tudom.

Kezdetben nem is jelentettek más változást a diákokon életében a forradalmi hírek, mint hogy olvastunk a kifüggesztett híreket, hallgattuk az elérhető és számunkra érhető rádiókat, szünetekben, séták alatt, szabadidőben tárgyaltunk az eseményeket, de az órák rendben meg voltak tartva, készülni, felelni, dolgozatot írni ugyanúgy kellett, mint máskor, felkelés, reggeli, tanítás, stúdium, séta, lefekvés ugyanúgy, amihez két év alatt hozzászoktunk.

Aztán kezdtek a dolgok zavarosabbá válni. Néhány gyerekért eljöttek a szülei, s a vezetéssel egyeztetve elvitték a fiúkat nyugat felé. Néhányért idegenek jöttek a szülőkkel előre egyeztetett „jelszó” (név, autórendszám, stb.) azonosítása után. Nagy-nagy körültekintéssel, gondossággal zajlottak el ezek az akciók. Azt hiszem, már akkor is azt láttam (bár lehet, csak mai agyam mondatja velem), az atyák a legnagyobb mértékben érezték, hogy mennyire felelősek az általuk tanított, nevelt gyerekekért. Óriási nyomás nehezedett rájuk erkölcsi és jogi értelemben egyaránt. Megismerni, értékelni a külvilág eseményeit, s azokra helyesen reagálni, intézkedni, dönteni. Egy olyan világban, amikor nem lehetett tudni, hogy mi lesz a folytatás.

És ők tették ezt, informálódtak, intézkedtek, döntöttek, rendet tartottak, s továbbra is tanítottak, neveltek. Úgy emlékszem, nem maradt egyetlen nap sem tanítás nélkül. (Talán az ország egyetlen iskolájában.) Amikor – november 4-e után – több alkalommal páncélosok vették körül a monostort és a gimnáziumot és mindenkit a Teleki terembe zavarva, ahonnan egyenkénti motozás után engedtek ki, az atyák: „fiúk, mindenki a tanterembe, a tanrend szerinti óra folytatódik” felszólítással visszatérítettek a szokott kerékvágásba.

A páncélos, vagy gépkocsis „rajtaütéseket” a bazilika előtti bástyára szervezett távcsöves figyelő szolgálattal próbáltuk megelőzni. Jöttek oroszok, jöttek magyar kommunisták. Nem emlékszem, hogy bármelyikük is komoly kárt okozott volna. Ez nem az ő tapintatosságukon, hanem az atyák ügyességén múlt. Egy-egy házkutató csoport után sok diák leselkedett. Egyszer egy alagsori ajtó véletlen becsapásának dörrenésére egy katona kis híján belelőtt az ajtót rosszul kezelő diákba. Ettől kezdve senki nem követhette a házkutatást végző csoportot, kivéve Mercz Lacit, aki engedélyt kapott erre azzal az indoklással, hogy olthatatlan kíváncsisága okán megpukkadna, ha nem tudná mi, történik ott, ahol a katonák kutatnak.

A legképszerűbb emléket 1956-ról nem Pannonhalmáról, hanem Budapestről őrzöm. Csak Meggyes Gábor visszaemlékezéséből tudom, hogy milyen kalandosan jutottunk haza, Zsámbékra a karácsonyi szünetben. (Ez megerősíti, hogy milyen gyenge a memóriám; egész esemény-csomagok esnek ki belőle.) Zsámbék és Budapest között csak mintegy harminc kilométer a távolság. A közlekedési eszköz autóbusz. Nekünk akkor mégis nagy esemény volt, hogy „Pestre megyünk”. Hát ezen a télen borzalmas Budapestet láttam. Bennem volt Nagyatád 1945-ös háborús lerombolásának képe: a házuk fele összedőlt, a templom tornya leomlott, a házak többsége összelöve, de amit Budapesten, a Rákóczi úton, a Nagy-körúton, a Móricz Zsigmond téren láttam, azt sose felejttem el. A barbár pusztításnak olyan mértékét, amit a tatár hordák XIII. századi dúlásáról sem tételezhető fel. Ennyi 1956-ról, a többit, amire emlékszem, már biztosan leírták a többiek.

Budapest, 2009. május 19.

A pannonhalmi főbejárat belülről a vaskapuval

IV.A osztály

Osztályfőnök Legányi Norbert, prefektus Bajtay Oros (november közepéig), Vida Szabolcs

Osztálylétszám 33, (ebből Pannonhalmán érettségizett 26), meghalt 12, nem kérhető fel 1, felkért 20 (ebből Pannonhalmán érettségizett 16) válaszolt 20

1. Csákányóczy György IV.A

Az alábbiakban dátumok szerint sorolom fel, amire emlékszem a Pannonhalmán 1956-57-ben történekekről.

Október 23. kedd

Kora délután (talán még a stúdium megkezdésekor) Oros atya végigjárta a szobákat és elmondta, hogy Pesten forrongás van, tüntetnek az egyetemisták és a Petőfi-kör. A délután folyamán tájékoztatott a nagy tüntetésről a Bem-téren. Este (vacsora után) Oros atya szobájában meghallgattuk Gerő Ernő arcátlan és fenyegetőző beszédét.

Október 24., szerda

Már reggel harcokról szóltak a hírek. A nap folyamán újra és újra hallottuk a rádióban a kormány felhívását arról, hogy a felkelők (?) adott időpontig bántatlanul letehetik a fegyvert. Az „adott időpont” többször módosult és egyre későbbre tolódott. A felhívások szünetében Beethoven Egmont-nyitányát és Liszt Ferenc egyik rapszódiaját sugározták (lehet, hogy még más is, de arra nem emlékszem). A kormány felhívásainak része volt, hogy a lakók tegyék ki a rádiójukat az ablakba, hogy a felkelők meghallhassák a felhívást. Lelkesedésünk egyre fokozódott. A harcok alakulását minden nap nagy izgalommal figyeltük.

Október 25. csütörtök vagy 26. péntek

Mi, a gimnázium tanulói a reggeli után felsorakoztunk és néhány tanárunk vezetésével zárt sorokban levonultunk a tanácsházához (vagy a kultúrházhoz?), ahol tájékoztatásokat hallottunk a folyó eseményekről és forradalmi szellemű beszédeket, majd ugyanúgy rendben visszatértünk.

A következő hét közepe (talán november 1. csütörtök)

Szép, napsütéses időben, délelőtt levonultunk a helyi temetőbe, ha jól emlékszem, a szabadságharc addigi magyar (ebben a relációban az ávos vagy az oroszokat kiszolgáló hithű komcsi természetesen nem számít magyarnak) áldozatainak tiszteletére tartott gyászszertartásra.

Az orosz tankok visszavonulása, a Nagy Imre-kormány és a Nemzetőrség megalakulása után az élet kezdett visszatérni rendes medrébe. Ez nagy reménnyel töltött el bennünket, mert komolyan gondoltuk, hogy győztünk.

Megalakult a Nemzetőrség helyi egysége is, iskolánk három negyedikes fiút jelölt a testületbe. Egyikük Rostás Ákos osztálytársam (IV.A.) volt, a másik

kettő a IV.B. osztályból került ki, de a nevükre nem emlékszem. Fegyverük olyan puska volt, amelyhez nem beleváló töltényt kaptak.

Ugyanezen napok egyikén, (tehát becslésem szerint okt. 31. és nov. 2. között) Tihamér atya a diákságnak a várható eseményekről tartott tájékoztatót. Kifejtette, hogy a szovjet nem engedi el Magyarországot, a tankok visszavonulása látszólagos,

A kivonulásról folytatott tárgyalások csak az időhúzást szolgálják és egy szép napon – erre nem kell sokat várni – a tankok megfordulnak és meg sem állnak a nyugati határig, lezárva az országot nyugat felől, és megkezdik a szabadságharc leverését és felszámolását. Nem akartuk elhinni, nekünk, tapasztalatlan fiataloknak úgy tűnt, a forradalom győzött. Pár nappal később tökéletesen beigazolódtak Tihamér atya szavai.

November 4-én, vasárnap, az orosz ellentámadás megindulása után mérhetetlen csalódást és elkeseredést éreztünk. Vártuk a Nyugat segítségét. Az nem lehet, hogy... Megtudtuk, dehogynem...

November közepe táján egy napon a déli órákban menekülő tisztiiskolások jöttek föl a monostorba, ismertették a hadi helyzetet, majd rövid pihenő után továbbmenekültek nyugat felé.

Néhány nappal később ebéd után orosz tankok és teherautók jelentek meg nálunk. A gimnáziummal szemben, a Boldogasszony-kápolna felé vezető út alatt géppuskát helyeztek el, az épületre irányítva. Waschecht mongol pofákat volt alkalmunk látni. Házkutatást tartottak a gimnáziumban, a diákokat összeszerezték a Teleki-terembe és mindenkit igazoltattak, majd ezután – amennyire emlékszem – nagyobb „incidens” nélkül távoztak.

Meg kell mondanom, hogy lényegesen különbül viselkedtek, mint 1957. március 14-én a szintén házkutatásra és igazoltatásra tankkal, rohamlőveggel és teherautóval érkező pufajkások, akik kora délutánra berúgtak és ránk fogott fegyverrel zavartak el az ablaktól bennünket, hogy ne lássuk, amint Dávid atyát, igazgatónkat elhurcolják. Állítólag azért, mert az igazgatói iroda egyik szekrényében a forradalmi időkből származó néhány újságot találtak.

Később megtudtuk, hogy úgy megverték, hogy két hónapig feküdt a győri katonai kórházban, majd két évet kapott.

Személyes „részvételem” az eseményekben mindössze annyi volt, hogy valamikor december elején egy teherautó egy pótkocsira való krumplit hozott a monostor részére és a pótkocsit a hegy alatt (déli irányban, kb. a Boldogasszony-kápolna alatt, helynevet nem tudok már mondani) egy éjszakán át a negyedikesek őrizték kettesével, óránkénti váltásban. Én magam Geszler Öcivel voltam őrségben, talán 2 és 3 óra között (Öci talán jobban emlékszik).

Meg lehetne még említeni november 4. után nyugatra távozó osztálytársainkat (volt, akiért a szülei jöttek, voltak, akik csoportosan,

„összeesküvésszerűen” indultak útnak), de ez már nem része, csupán következménye a forradalmi eseményeknek.

Külön meg kell említenem, hogy a forradalom alatt a tanítás végig órarend szerint folyt, de a feleltetés október 24-től november 4-ig szünetelt. Amikor az orosz nyelv kötelező oktatását hivatalosan eltörölték, a tantestület lehetővé tette az angol és a francia nyelv mellett az orosz nyelv felvételét (folytatását) is. Ennek az lett az eredménye, hogy a forradalom leverése és az ú.n. „konszolidáció” után, amikor visszaállították a kötelező oroszot, nálunk változatlanul folytatni lehetett a szabadon választott nyelvet (az elmondottak a negyedik osztályokra vonatkoznak, a többi osztálynál nem tudom, mi volt a helyzet).

A karácsonyi szünet nagyon korán kezdődött: a Dunától keletre lakók már dec.13-án elindultak, hogy egy éjszakát a pesti piaristáknál töltve másnap délelőtt folytassák utazásukat (este 6 és reggel 6 között kijárási tilalom volt a nagyobb városokban), a többiek 14-én indultak haza. Pesten nem volt tömegközlekedés a belső kerületekben (kivétel volt a 49-es villamos, amely a Kelenföldi pályaudvartól a Kálvin-térig közlekedett), úgyhogy a piaristáktól a Nyugati pályaudvarig gyalog kellett mennünk. A szünet hosszú volt, január 25. táján tértünk vissza Pannonhalmára.

Budapest, 2009. április 22.

2. Gádory Elemér IV.A

Valóban úgy érzem, nem tudok újat adni, s pontosan azokból az okokból melyeket te is felsoroltál. Az az érzésem: emlékképeim a számtalan későbbi emlegetés termékei, s nem valódi, akkor rögzült benyomások.

Első, szinte statikusan fixált kép mely előttem megjelenik: 24-e délelőtt. Tornaórán a várkerületen vagyunk, az október nap bágyadtan próbál áttörni a párás levegőn. Valami bizsergetető feszültség motoz bennünk. Valaki rádiót tett ki egy ablakba, s mi hallgattuk az újabb és újabb fegyverletési felszólításokat.

Két-három nappal november negyedike előtt a Teleki teremben Tihamér atya magyarázta helyzetet és – erre határozottan emlékszem – felvázolta az orosz invázió lehetséges lefolyását, még a tankok beözönlését és bekerítő manővereit is. Érdekes az ember memóriája: időnként – erre emlékezve – nem őt, hanem Lajos atyát látom a Teleki dobogóján...

Tegnap Cézivel beszélgetve, felelevenítettünk pár eseményt, de ezekről annyit beszéltünk az elmúlt fél évszázadban, hogy egyrészt közismertek, másrészt az időtől "megszépítve" már elszakadtak a realitástól.

2009. január 23.

3. Geszler Ödön IV.A

AZ 1956 nyári munkám keresetéből vettem egy fényképezőgépet, még csak 4,5x6-os volt, de sikerült vele több dolgot megörökítenem. A szovjet emlékmű ledöntéséhez nem volt elég a TSZ traktora, segítségül hívták az Apátság traktorát is. Ledöntött állapotban több képem is van róla.

Halottak napja előtt levonultunk ünnepélyesen a falusi temetőbe közös megemlékezésre a faluval. Olyan képem is van, amelyen – már a faluban – a mi zászlónkat Beczy-Németh Lajos (?) viszi, két oldalt a Magyarosy fiúkkal(?). Olyan képem is van, amelyen sírok, falusiak, gimnazisták és a háttérben fent a képen az Apátság is látszik.

Még azokban az időkben kaptam egy pár fényképet a Pannonhalmára hazalátogató Kiszely Márktól, amiket ő készített a forradalom alatt Budapesten.

Pontosan nem tudom mikor fejeződött be a tanítás novemberben. Ebben az időben a fő játékunk a hálóban az volt, hogy ENSZ közgyűlést játszottunk. Ki volt osztva, ki melyik országot képviseli. Rudánra – aki szintén ciszterdiák és kitelepített volt – esett a Szovjetunió képviselője. Minden gyűlés azzal fejeződött be, hogy Szoboljevet, a SZU képviselőjét jól megvertük. Ma Bécs nyugalmazott főgeológusa, ma is így írja alá nekem írt leveleit. Ő is meggyónt Orosnál előző este, benne, hogy másnap reggel disszidálni fog, és így indultak útnak, hasonlóan a többiekhez.

Március 13-án a pufajkások 2 tankkal, az egyiknek a csöve a Főbejáratra volt állítva, a másikkal pedig a Hospodályból a gimnáziumra, valamint 3-4 nyitott Csepel teherautóval érkeztek. Mi a motozás után le lettünk ültetve, de a Szociális Otthon házkutatás a kedves-nővérek félelme, elzárkózása miatt nagyon elhúzódott, csak rábeszélés után sikerült. Egy nagyobb csoportnak jutott a pince átkutatása, ezek jól berúgtak. Én úgy tudom, hogy amikor 17 óra körül elindulni készültek, a parancsnokuk ki akarta fizetni a bor árát. Természetesen ezt Ulrich atya nem fogadta el. Tudtommal, ezzel úszta meg elhurcolását, helyette vitték el Dávidot. Őt Győrig megkötözve, részegen úgy összerugdosták, hogy ebből lett két koponyaalapi sérülése.

Budapest, 2009. január 12.

4. Gondos Lajos IV.A

1956. október 23. Délelőtt tornaóra a Várkerületen. Tornatanárunk, Faggyas Edvin atya éppen valamilyen gyakorlatot akart vezényelni, amikor az épület nyitott ablakaiból – talán az Oros atya szobájából? – kihallatszott a neves sportriporter Szepessi György hangja: „Drága magyar testvéreim”, vagy valami hasonló jelzős megszólítás. A lényeg: Pesten tüntetés van.

Előző napokban hallottunk némi mozgolódásokról Pécsen, Szegeden. Az egyetemisták bizonyos reformokat követeltek, kérdéseket, kéréseket fogalmaztak meg, terjesztettek elő mind az egyetem, mind az országos hatóságok felé. A híradás elég szűkszavú volt. Az viszont szokatlan, mi több, döbbenetes volt, hogy a pesti tüntetés milyen erővel tört ki. Délután már forgalmi dugók voltak, a Belváros felé, a külvárosi munkahelyekről, gyárakból, üzemekből, Csepelről, a Műegyetemről özönlött a tömeg. Célpontok: a Parlament, a Rádió épülete.

Az Intézetben a napirend nem borult fel, csupán többet, gyakrabban hallgattuk – inkább hallottuk – a rádiót. Oros atya szobájában Pestről egyre félelmetesebb hírek érkeztek. Parlament előtti sortűz, Rádió előtti lövöldözés, Pártház körüli lövöldözés. Pesten elszabadult a pokol.

Menekülők jöttek Pannónhalmára is, megszállni, majd útjukat folytatták Nyugatra. Disszidáltak, ez egy új fogalom volt. Ezekben a napokban már megindult Nyugat felé a kivándorlás – elvándorlás, de ez igazából november 4. után volt erőteljes. Mi is tapasztaltuk.

Úgy tűnt, Pesten győzött a FORRADALOM. Csitultak a harcok, a szovjet csapatok visszahúzódtak, tárgyalások kezdődtek.

A gimnáziumban és a Kupacon általában az élet – ha nem is egészen úgy, mint korábban – normális mederben folyt tovább. Visszagondolva úgy emlékszem, vidámabbak, optimistábbak lettünk, különösen rajtunk, „végzősökön” uralkodott el ez a hangulata továbbtanulási lehetőségek korlátlan megnyílása miatt. Nem lesz már káder-politika /Naivak voltunk, lett Kádár-politika!/
A fővárosi harcok megszűnése után különböző országos és helyi hatóságok, szervezetek jöttek létre. Itt a faluban, Gyórszentmártonban /ma már Pannónhalma város/ is megalakult a forradalmi szervezet, a Nemzeti Tanács. Vezetője a háború előtt hivatásos katonatiszt, Serényi százados lett. /A forradalom leverése után börtönbe került, szabadulása után minden nagyobb állami és egyházi ünnep előtt néhány napra elzárták, egészen 1965-ig./

Október 27-én, úgy emlékszem az első óra után, sorakozó a Főkapunál, indulás a faluba. A szerpentinen mentünk osztályonként, zárt alakzatban, nótázva, énekelve. Valaki elkezdte énekelni a cserkész-indulót, addig kevesen tudtuk, igazán sohasem hallottuk. Mire vége volt a falusi ünnepségnek, felfelé mindenki tudta a NÓTÁT. A helyi Nemzeti Tanács megalakulását ünnepeltük az akkori Tanácsháza előtt. A Nemzeti Dalt a harmadikos Kecskés Laci imádkozta el, majd a Fő-téren lévő szoborhoz vonultunk koszorúzni és utána vissza a Várba. Vidáman, fegyelmezetten, dalolva, nótázva. Örömmel konstatáltuk, hogy a Várba vezető szerpentin kezdeténél lévő szovjet emlékmű romjaiban hever. Pil bácsi, az apátsági traktor vezetője kényszerült rá, hogy a megbonthatatlan és örök szovjet-magyar barátság eme Aera Perennis-ét hazafias érzelmektől hevítve „vízszintessé” rendezze. Később, a megtorlás éveiben úgy hírlík,

„forspontra”, kényszerfuvarozásra kötelezték a másik ott lévő traktor vezetőjével együtt.

A gimnáziumban, a Főmonostorban látszólag zavartalanul folyt az élet. A Rádió /Szabad Magyar Rádió?/ a Parlamentből sugározta adásait. Megalakult a kormány Nagy Imre miniszterelnök vezetésével. Egyeztető tárgyalások indultak a szovjet csapatok kivonásáról. Ez volt a nagypolitikai, történelmi háttér.

A gimnáziumban pezsget az élet. Vitakörök alakultak, Lestük a híreket. Hallgattuk a rádiókat, elemeztük az eseményeket, sokszor még az órákon is, különösen Csóka Lajos atya történelem óráin. Megalakult a „Szovjetellenes” és a „Szovjetpártoló” elemző társaság, vitakör. Valamelyik előadásban kemény, éles vita alakult ki a forradalomról, ismert és várható eseményekről. Lám, már akkor volt politológia! Legalább is nálunk, csak nem tudtuk, hogy ilyen tudományágat művelünk. Volt „szovjet küldöttség” és „magyar küldöttség”. A szovjetek erős embere bizonyos Szoboljev elvtárs volt, alias Rudán Péter osztálytársunk. Konzolidálódni látszottak a dolgok. Közben néhány idegen arcot, néha csoportot láttunk, jöttek, elmentek...

A faluban Nemzetőrség alakult. Serényi százados megszervezte a falu és a Vár őrzését. Diákok is tagjai lettek a Nemzetőrségnek. Emlékeim szerint a IV. A-ból Apáti Pista /Ábrahám/ és Rostás Ákos /Akác/ lettek, voltak fegyveres őrizők. Még valamiféle II. világháborús flintájuk is volt.

Rádió híradásokból, sokszor ellentmondó hírekből kellett rájönni, hogy bizony „nem hallgat a mély”. Romániából, Záhony felől szovjet csapatok érkeznek Magyarországra. Ezek ugyan csak suttogások voltak, de nem zörög a haraszt...

Viszont nem volt suttogás, de valóság lett: menekülés az országból. Nem csak hír, de valóság volt, hogy a győri vasútállomáson bementék, hogy az 1. számú vágányon álló vonatra a Bécs felé, a 2. számún állóra Sopron felé induló disszidálók szálljanak fel.

Az országban közellátási zavarok voltak, szállítási nehézségek, közlekedési bonyodalmak kezdtek kialakulni. A kupac is kezdte ezt érezni, de volt Gondviselés! A tatabányai bányászok irányvonattal küldtek szemet az Apátságna, a pannonhalmi diákokna. Volt is mindig villanyunk, vizünk, persze óvatos és előrelátó takarékoság mellett. Győrben akadozott a közellátás, nem volt kenyér! Ezt a rádióban hallva néhány lelkes diák – kicsik és nagyok – elindultak gyalog a pékek megsegítésére. Szerencséjükre Botond /Botyi/ atya és Tivadar testvér Polgár Vilmos atya Pannónia motorján Écs körül utolérte a népes csoportot és vita után visszafordította a fiúkat. Ettől kezdve a főbejárati kapu állandóan zárva volt. Lajos bácsi diákot nem engedett ki. Igazából ekkor lett jelentős a Vár körüli őrség.

A menekülés, disszidálás elérte osztályunkat is. A pontos dátumra nem emlékszem, – talán november 4. előtt, vagy után? – Erdődy Imre /Pecöl/ az előző évben érettségizett bátyjával, Lászlóval, Radda István /Sipi/ a

bátyjával és nővérével, Zichy János a szintén itt tanuló öccsével elhagyta az intézetet és az országot. Ők elbúcsúztak tőlünk, tudtuk, hogy elmennek, imáink, gondolataink kísérték őket. Gelencsér Laci osztálytársunk kerékpárral disszidált. Az a hír járta, hogy biciklijét a Lajta hídjáról bedobta a folyóba, és gyalog folytatta az útját a Szabadság felé. Ezek a menekülések különböző érzéseket váltottak ki a maradókból. A „lenni vagy nem lenni” szinonimája lett a „menni vagy maradni”. A többség maradt, de volt/ak/, aki/k/ még elmentek. Tudtuk, az alsóbb osztályosokért jöttek szülők, rokonok, családtagok, és vitték magukkal őket. Mi, a többség, maradtunk... A hétköznapiok peregtek tovább. Órák, stúdiumok, extemporálék, közeleg a karácsonyi szünet /előtte még Mikulás!/, félévi bizonyítványosztás, érettségi, pályaválasztás. Ekkor még hittük és biztónak tűnt a továbbtanulás lehetősége előttünk is, mármint az egyházi iskolákban végzetek előtt. Nem lesz diszkriminálás! Hát lett, megtapasztalhattuk!

1956. november 4. Vasárnap. Hajnali 4 óra. A szombathelyi rádió a Sors szimfóniát sugározza (később, dél felé már a Klapka indulót). A Szabad Kossuth Rádió a Parlamentből sugározza adásait. Nagy Imre miniszterelnök ellenállásra szólítja fel Magyarország népét: „Csapataink harcban állnak!” A szovjet csapatok megtámadták a Magyar Köztársaságot. A felszólítás a reggeli órákban többször elhangzott: „A Kormány a helyén van! Csapataink harcban állnak.” Végül a Rádió megszakította adását, elnémult, hosszú csend, majd zene, zene, zene...

Ezen a vasárnapon nem kellett senkit 7-kor ébreszteni. Mindenki ébren volt. Azért mégis csak megindult az élet, a megszokott vasárnapi rend szerint. Volt diákmise reggel a Bazilikában, reggeli az étteremben, ebéd is. Hogy stúdium volt-e, bizonyára volt, de az nem az igazi volt. Este a Bazilikában a takarodó előtti kompletóriumot énekeltük-imádkoztuk el. Úgy emlékszem, döbbenetes volt a csend, a meghatottság, és hát nem csak a tanárok szemében, de a diákok fejében, szemében ott volt a döbbenet, meg a nagy kérdőjel: hogyan tovább? Mi lehet otthon?

Az Apátság, a gimnázium, a Kupac élete folytatódott, de nem úgy, mint korábban. A Várkerületen, a faluban a fegyveres járőrözést megszüntették. A Főbejárati kaput és a személybejárati kiskaput továbbra is csukva tartották. Lajos bácsi diákot nem engedhetett ki. A következő napokban be viszont egyre többen jöttek. A korábban említett menekülési áradat most erősödött fel. Jöttek néhány diáktársunkért, vagy egy éjszakára, vagy rövid időre megpihenni és mentek tovább a nagy bizonytalanság felé.

Jöttek ám a ruszlik is. A november 4.-ét követő nap/ko/n körbejárták harci járművekkel a Kupacot. A Boldogasszony kápolna mögött alkalmas helyet tüzelőállásnak, valamint a Nyúli-nyeregben. Ez utóbbi helyen még tavasszal is volt haditechnika. A Boldogasszony kápolna mögül pár nap múlva elmentek.

A gimnáziumi élet lassan visszazökkent a régi kerékvágásba. Órák, extemporálék, érettségi tételek, adventi roráték... Közeledik a karácsonyi szünet. Kérdés: milyen hosszú lesz? Hogyan, mi módon utazunk haza? És vissza? És volt Mikulás-este is, a megszokott módon.

Közben élénken figyeltük a politikai eseményeket is, már ami eljutott hozzánk. Kádár János – ki fia-bornya? Itt meg kell említenem, hogy én már gyerekkoromban találkoztam Kádár János nevével. Hogy hol? Pócspeatriben. Az iskolák államosítása idején, a „rendőrgyilkosság” ürügyén ő, mint belügyminiszter intézkedett. Nagybátyám Asztalos János ottani plébános – akit az ÁVÓ letartóztatott – utóda lett. Őt aztán 1953-ban táviratilag diszponálták Pócspeatriből Nyíregyházára. Így lettem én is nyíregyházi lakos. Visszatérve Kádárra. Szép nevű társaság vette körül. A szolnoki rádió adásaiból sejteni lehetett, hogy őt a ruszkik hozták. De nem csak őt. Később lettek ismertté ezek a nevek: Apró Antal /ez a név még most, 2009-ben is kísért. Ki is lakik az Apró-villában? Kicsoda a miniszterelnök anyósa?/ És Dögei Imre. Később ebből lett a „Kádár apró dögei” szólás-mondás. Hangsúlyozás kérdése.

A november 4-ét követő héten azért a döbbenet uralkodott. Tanáraink sem tudtak szabadulni az események hatása alól. A rádióban költők versei hangzottak el /Tamási Lajos: Piros vér a pesti utcán, Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról, stb./ nem volt olyan nap, hogy ne hallottunk volna valamilyen eseményről, harcról, megtorlásról, főképpen menekülésről. Csóka Lajos atya az első történelem órára könyvvel jött be. Felolvasott belőle egy verset: A karthágói harangok. Könnyeivel küszködve, sírva fejezte be a felolvasást: „... és Karthágó elesett!”

Oros atya rádiója szinte szünet nélkül szólt. November közepétől szinte vég nélkül jöttek az üzenetek Nyugatról, a menekültek megérkeztek, elhelyezkedtek, várják további sorsuk alakulását. A disszidálás az iskolából is tovább folyt. Nem tudom a dátumokat azonosítani, de osztálytársaim közül valaki, vagy az érintettek biztosan megteszik. Talán december 8-án, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, vagy egy más ünnepi alkalomból reggel diákmise a Bazilikában. Szokás szerint átvonulás a Bazilikába, a IV. A. osztály a kóruson foglalt helyet. Látits Gyurka osztálytársunk orgonált. Áldozás a Főoltárnál. Mind a kórusról, mind a templomhajóból sorban járulnak szentáldozáshoz a diákok, majd mennek vissza helyükre. Két osztálytársunk, Rudán Péter /Petike/ és Szapáry György – nem jön vissza a kórusra! Ez akkor, ott, fel sem tűnt. Néhány nap múlva valaki hallotta a rádióban, hogy üzentek: megérkeztek a szabad világba! Így a IV.A létszáma 5 fővel csökkent. Megjegyzem, akkor még Gerencsér Laci disszidálásáról nem tudtunk, ő az osztály hatodik disszidense.

A forradalom leverése után lassan helyrerázódott az élet. Volt ugyan kis áramszünet, egy kis fűtés /meleg/ csökkenés, de ilyen apróságokra ki figyel oda diákkorban? Kaja volt rendszeren.

Számunkra érdekesnek tűnt, hogy november hónapban (természetesen 4-ét követően) délutánoként, de inkább esténként, magas rangú szovjet katonatisztek jelentek meg – talán még Vorosilov is? – vizitáltak a Kupacon. A diákság élte a maga megszokott életét, délután stúdium, különórák, zongora, hegedű órák, nyelvórák, tornatermi kosárlabda, stb. Egy ilyen szovjet látogatás alakalmával az alsó összekötő folyosón ment át egy magas rangú tiszt a Főmonostorba, szárnysegédjével, Anaklét atya (ő volt a tolmács) kíséretében. Az alsó összekötő folyosó egyik szobájába /talán a 406 számúba/ benyitott a tiszt, ahol Légár Béla /Bébi/ yogi-pózban ült az ágyán. A tisztet meglepte a látvány és nem lépett be a szobába. Megvárta, amíg Bébi kifújja a levegőt és akkor gratulált neki. Ilyen is volt.

A Főapátság és az Intézet életében is, már az előző évben történtek változások. Dr. Sárközi Pál főapát úr halála után korábbi igazgatónk, Monsberger Ulrik lett kormányzó perjelként a Rend vezetője, Ulrik atyát Söveges Dávid követte az igazgatói poszton. Osztályunk életében is változás történt, Sámson Edgár osztályfőnökünk helyét Legányi Norbert atya vette át harmadikos korunkban. Meg kell mondanom, nem örültünk „Kakuk” /szeretettel említett becenév most már!/ megjelenésének, különösen pedantériája, „főapáti-jelenség” allűrjei, a diák szemébe a megszokottól eltérő kívánságai nem voltak vonzóak. Érettségi után jöttünk rá, mennyire félreismertük! A mindannyiunk által tisztelt és szeretett Oros atya, dr. Bajtay Oros hittanár és prefektusunk egészségi állapota megrendült. A IV.A osztály irányítását a karácsonyi szünet után Vida Szabolcs atya vette át, aki a IV.B osztály prefektusa és osztályfőnöke volt. Persze Oros atya továbbra is közöttünk maradt, szobája még mindig „troglodita barlang” volt. Nem szakadtunk el egymástól.

Közeledett a karácsonyi szünet. Bizonytalan volt sok minden: mikor kezdődik és meddig tart a vakáció? Mi módon utazunk haza és az mennyi ideig tart? A kérdésekre a megfelelő időben, annak rendje és módja szerint választ kaptunk. A legendás „negyedegyes” vonat elindult Pannonhalmáról és Győrből is elindult a megszokott délutáni vonat Pest felé, a bencés diákok számára fenntartott „külön kocsival”. Kétnyelvű, litografált igazolvány birtokában indultunk a vakációra. A vonaton kísérőnk volt Faggyas Edvin atya és Domnanovics Ábel tanárunk. Ők Pestig, pontosabban Kelenföldig utaztak velünk, mert a vonat csak addig közlekedett. Sötétedő téli délután értünk az ideiglenes végállomásra, onnan gyalog mentünk tovább, a romos, széllott Belváros felé, a Mikszáth Kálmán téri Piarista Rendház és Gimnáziumba. Itt bizony sok volt a rom, a rombolás még nagyon friss és látható volt. A Rádió közelében voltunk. Néhányan itt töltöttük az éjszakát, a kelet felé tovább utazók. Másnap reggel a piarista atyák reggelivel és áldásukkal eresztettek utunkra. Nyíregyházára a délutáni órákban érkeztünk meg. A piaristáknál személyes élményem volt nagybácsim és saját földimmel, az Edelényből származó dr. Vereb István atyával történt

találkozásom. Nyíregyházig együtt utaztunk Megyeri Palival, Tímár Bélával, Szalka Dinivel, Csákányóczy Gyurival... Pontosan nem emlékszem a vakáció kezdetének és végének időpontjára, de az hosszabb volt néhány nappal a megszokottnál.

Az 1957-es esztendő számunkra az utolsó gimnáziumi év volt, amely az érettségivel befejeződött. Előtte még volt egy tavaszi szünet (Húsvétkor), utána már csak BALLAGÁS, és a MATURA! A valóságban nem volt ilyen természetes és egyszerű a helyzet. A nagypolitika gondoskodott a változatosságról. Volt félévi bizonyítvány, jelentkezés valamilyen felsőfokú oktatási intézménybe, volt farsangi diákbál, fényképezkedés a tablóhoz és volt a Hamvazószerda!

A Nagyböjt első napja. A IV.A osztályterme a gimnázium nyugatra, a falura, távolabb Nyúl községre néző oldalán volt. Az első óra Norbert atyával volt. Szünetben a szellőztetésre kinyitott ablakon kitekintve furcsa „képződményeket” vettünk észre a Várkerületen. A bokrok között mintha emberek, netán katonák lennének? Igen, azok voltak. Géppisztolyos, golyósórós, sisakos katonáknak tűntek. Oroszok? Nem oroszok és nem katonák voltak – de magyarok voltak. Későbbi nevükön „pufajkások”, vagyis az új „rend” ávósai voltak. Tüzelőállásban körülvették a várat. Minden dombot (Milleneumi Emlékmű, Boldogasszony kápolna) és parkot megszállták, majd behajtottak az Apátság udvarába, megszállták Pannonhalmát.

A „rendkívüli látogatás miatt” tanítási szünet lett. Az épületet megszállták ezek a pufajkás emberek, minden sarokra, folyosóra, lépcsőházra emeletenként jutott vagy 8-10 belőlük! A diákok, ahol éppen abban az időben tartózkodtak, azt a helyet nem hagyhatták el. Két-három óra/?/ múlva ezt a korlátozást feloldották. Visszamehettünk a megszokott helyeinkre, de a folyosókon nem közlekedhettünk. Talán ebéd sem volt, nem emlékszem.

A kápolna mögötti és az összekötő folyosókról ráláttunk az udvarra, a Portára. Észrevettük a pufajkások, és fegyvereik mutogatásával elzavartak minket az ablakokból. Azért mégis láttunk valamit... Láttunk egy ágyat a Porta előtt egy benne fekvő emberrel. Láttunk egy ponyva nélküli nyitott teherautót lenyitott hátfallal. Ezen a nyitott teherautón valakit néhány pufajkás gumibotozott. Nem tudtuk ki ő és vajon él-e még? Később tudtuk meg, hogy Dávid atya, az igazgatónk volt. Túlélte!

A betegágyban Mécs László pap-költő feküdt. Őt végül is nem vitték el. A haramia banda délután 3-4 óra /?/ körül elvonult

Az igazgatói irodában és talán a Teleki teremben is a falburkolatot lefeszegték, röplapokat és titkos iratokat, okmányokat kerestek. Találtak valamit? Kitudja. A Főmonostorba, a Papi Otthonba, a nővérszállásra, a betegszobákba, a könyvtárba, Bazilikába mindenhova benéztek, talán zaklatták is az ott levőket, de rombolásról máshol nem hallottunk.

Ez az este a döbbenet estéje volt. Az esti ima a Diákkápolnában természetesen az elhurcolt Dávid atyáért /és más elhurcoltakért/ szólt. Az intézetben újabb átrendezésre került sor. Norbert atya lett az igazgató. A Rend életében történt változásokról nem tudunk, talán nem is volt.

1957 májusában, Pünkösdi vigiliáján a IV. osztályok elballagtak. A gimnázium bejáratánál lobogó kandeláberek között hangzottak el a búcsú szavai. És mint korábban is megszokott volt, prefektusaink vezetésével – dr. Bajtay Orossal a IV.A osztály, Vida Szabolccsal a IV.B. osztály – hallgattuk osztályfőnökünk-igazgatónk Legányi Norbert atya útravaló szavait.

És most, hinc et nunc tempore, 2009-ben tanáraink közül már senki nincs életben (odaát találkozunk...)

Pannonhalma viszont él, és hiszem, hogy virul is.

Nyíregyháza, 2009. január 25.

5. Király Sándor IV.A

1956 nagyon sokáig „tabu téma” volt, jól tudod, országos szinten is. Helyi vonatkozásban azokról a napokról szerintem Tivadar Atya – nekem így marad meg – beszámolója lesz az egyik legjobb. Ő minket diákokat is jobban ismert és 1956-ot mint felszentelt pap élte át, így az atyákkal is bensőségebb kapcsolatban volt. Ezért mindkét „társadalmi réteg” megnyilatkozásait, véleményét hallhatta az akkori eseményekről. Osztályunk történelem tanárai Orbán Dezső és Csóka Lajos atyák voltak, gondolom ők is foglalkoztak az eseményekkel, tán még fiókjegyzet formában is, vagyis papírra vetették gondolataikat.

Az én emlékeim? Mert ugye ez a lényeg! Kezdjük 1956 októberével: Pannonhalma egy nyugodt, békés hely volt, elzárva a világtól és annak minden zajától. Országot érintő eseményekről úgy értesültünk, hogy atyai felügyelet mellett a rádió műsorát hangszórók révén hallgattuk a hálósobákban, osztálytermekben. Így nem sokat tudtam a világi dolgokról. Tornaóránk volt, gyönyörű napsütéses időben s az egyik alagsori szobából áradt a zene. Egyik dal a másik után, megszakítás nélkül. Egy idő után feltűnt, hogy nincs szöveg, bemondó hang, csak zene. Órákkal később végre közölték: zavargások vannak a fővárosban, több helyen lövöldözés, bűnöző elemek rendbontása zavarja a város nyugalalmát. Furcsa volt mindez a „rend és nyugalom országában”. Hogyan kerültek bűnözők meg börtönből szökött egyének fegyverrel a kézben az utcára? Kicsit zavaros az egész, de az '50-s években sok „cifra” dolog volt a közéletben is. No és a tömegtájékoztatás mindig az uralkodó rend szája íze szerint történik, nemde? Így volt ez akkor is.

Aztán vidám női hang szólalt meg – talán 24-én történt ez – mindenesetre a rádió elfoglalása után, s ígérték, hogy ezen túl csak az igazat mondják, nem

lesz félretájékoztató. A Kupacon minden ment a maga útján, mint máskor a tanítás terén, amint mások is írhatják. Emlékszem arra, hogy levonultunk a faluba – jó pár óránk elmaradt emiatt, nagy örömmre – de az okát / részemről szégyen és gyalázat/ már nem tudom. Nemzetőrségünk is volt, szerintem a falusiak kérésére és létszám növelésére. Tőlünk két szép szál legény, Rostás Ákos és Rudán Péter, a párhuzamos „B”-ből pedig emlékeim szerint négyen voltak. Nekem úgy rémlik, a kis Stipsitz volt a parancsnok /nagynak tituláltuk a bátyját, bár természetesen kisebb volt/. Én alsósok részvételéről ebben a felállásban nem tudok. Ők a vár körül teljesítettek őrszolgálatot, miután az emlékezetes kisécsi kirándulás résztvevőit az atyák visszahozták. Emlékeim szerint 40-50fős csapat volt, de itt mi „nagyok” nem szerepeltünk. A kisécsi kirándulás után jött éjszakára a kapuk bezárása is. Ez azért maradt meg bennem, mert páran megtárgyaltuk, hogyan lehetne lelépni mégis, ha akarnánk. Hát igen! Újabb színfolt volt a disszidálás ténye Országos divat lett pár hétre, nálunk lezajlott egy jó hét alatt. Úgy tudom az iskolából – de osztályunkból biztosan – Gelencsér Laci volt az első, aki október utolsó napjainak egyikén délután a szokásos másfél órás szabadidőnk /bocsánat, de nem tudom, mi volt pontos megnevezése/ kerékpárjára pattant és tőlünk elköszönve elkarikázott. Ausztriából és Kanadából még írt, de később nyoma veszett. /Geszler Öci többet tud erről./ Ő volt az egyedüli, aki értelmetlenül távozott, nem volt semmi oka rá. Az osztályunk többi disszidensének cselekedete érthető. Családi és származási okok miatt nehezen érvényesültek volna. A fiúk szülői beleegyezéssel, vagy azokkal együtt távoztak hazánkból. A „B”-sek esetében nem tudom milyen okok vezérelték az ifjakat, az alsósok esetében 1-2 grófi csemete távozásáról tudok csupán. Az események valószínűleg kissé felzaklattak bennünket, ezért vezették be részünkre a közös sétákat az atyák. Minden délután a szabadfoglalkozás /most beugrott a megnevezése/ csoportos gyalogséta volt a környéken, prefektusunk, Oros atya vezetésével. Erről csak a betegek és a különórások /zongora, hegedű, nyelvórák/ hiányozhattak. Így aztán abban a másfél órában is, ami a pihenést szolgálta szem előtt voltunk. Volt 11 szép napunk, amikor reménykedhettünk abban, hogy megszűnik az egyházi iskolákkal szembeni megkülönböztetés, a tudás és az igazság dominál a felvételiknél az életben – nem csoda, mi végzősök voltunk.

Szerintem vasárnap volt, borongós, ködös őszi reggel volt, a szobában Kuti Pali szobatársammal az ágyainkon fekvé hallgattuk Nagy Imre szavait: segítséget kért Nyugattól. November 4. volt. Már Debrecennél jártak az orosz páncélosok. Később tudtam meg, 20 hadosztály dübörgött Budapest irányába. Ezekből kaptunk mi is 4 darabot „házi őrízetnek”. Amitől féltünk, amitől sokan féltünk, és amit tudomásul kellett venni a Szovjet Hatalom foggal-körömmel ragaszkodott hozzánk, a Nyugat pedig magasan lesajnált minket. Nem voltunk Kuvait! Később tudtam meg, a két nagyhatalom diplomáciája megegyezett és minket – mint a történelem során többször is –

dobtak. Moszkva újra kormánykerék lett, és hogy ez így volt, egy megtörtént esetet mesélek el. November 4 és 11 között történt egyik napon /talán észrevehető, eddig nem nagyon írtam dátumot, mert nem szeretek bizonytalant állítani, de ez behatárolható, mivel az újabb csapatok beérkezése után és a mi páncélos biztosításunk előtt történt/. Szóval jöttek az új csapatok – mert az ittlévők rokonszenveztek a kialakult helyzettel és nem léptek fel ellenünk – és tájékoztak. Egyik délután 2-3 szovjet katona jött fel hozzánk a vár körüli sétányra. Kuti Pali, Gádory és talán Szalka Dinivel sétáltunk ott, amikor hozzánk léptek. Jozsó Atya jóvoltából gagyogtunk valamit oroszul, így beszédbe elegyedtünk velük. Az egyik közülük nagyon értelmes srác volt, úgy 18-20 év körüli s kérte magyarázzuk el neki, miért rosszak a térképek, amiket mutatott nekünk. Mondta, hogy a Nílus dél-észak irányba folyik, a térképen jelzett folyam pedig nyugat-keleti Nem volt hülye a gyerek. Mi nem stimmel? Hol vannak ők? – kérdezte ő. Végül zöld ágra vergődtünk, tisztáztuk a helyzetet: Egyiptom helyett Magyarországon vannak, a Nílus helyett a Duna van térképen és déli irány helyett nyugat felé jöttek. Nagyot nézett. Vengria, Vengria – ismételte, és csóválta a fejét. Elővett egy Európa térképet és elmutogatta az ő idejövételük útvonalát. Moszkva alól indultak Kijev irányába, eddig jó is Egyiptom felé, majd két jobb kanyart mutatott, így érthető, hogy nálunk kötöttek ki. Évekkel később megtudtam, hogy Nasszer ellen csapatokat indított a Szovjetunió Egyiptomba, de azokat később hozzánk irányították át. Hát így történt.

A zavaros helyzet miatt a szokásos november 7. körüli hazautazásunk elmaradt, pedig a közel lakók és a pestiek hazamehettek a korábbi években. Ez most elmaradt, helyette „védőőrizetet” kaptunk, 4 páncélos és legénysége vigyázott ránk. Az atyák többször figyelmeztettek bennünket, ne hülyéskedjünk velük szemben, mert szétlővik az épületet /a Nagykörút szép példája ennek/. Hogy meddig maradtak páncélos védelmezőink, már nem tudom. Karácsony előtt lekísértek bennünket az állomásra. Részemről szerencsésen megjártam a haza és visszautat minden zökkenő nélkül. Igaz csupán 60 kilométeres utat kellett megtennem.

Abban az időben, úgy november-december táján nyilvánvalóvá vált, október eszméiből semmi sem lesz, mint annak idején 1948-49, most 56 is csupán fájó emlék marad. De járt egy szállóige és ez falra festve is megnyilvánult: MUK – ami azt jelentette márciusban újra kezdjük. Nos ennek valóságalapja nem volt ugyan, de a hatalom ugyancsak felkészült és résen volt. Közelgett március 15. Jó alkalom volt ez arra, hogy a nemkívánatos egyéneket rövidebb-hosszabb időre begyűjtsék, és felügyelet alá helyezték, nehogy valami „bolondságot” tegyenek. Ezzel több közösséget vezető nélkülivé tettek, demoralizáltak. Ennek az akciónak lett áldozata Dávid atya, a gimnázium igazgatója, aki erélyes és határozott fellépésével kivívta a „látogatók” ellenszenvét és így őt vitték magukkal. Győrből egy pufajkás különítmény érkezett Pannonhalmára azzal a céllal, hogy lekapcsolja a

bencések első emberét. Abban az időben, mint kormányzó perjel Monsberger Ulrich atya, egy burgenlandi származású, kedves ember volt a pannonhalmi bencések feje, aki rendi és világi ügyekben nagyon jól mozgott. Közvetlen modorával sikerült jó kapcsolatokat létesítenie világi ügyekben is, amit bizonyítanak azon tények, hogy az ő idejében IBUSZ kirendeltség nyílt a várban, majd államilag finanszírozott épületkarbantartási munkák kezdődtek 1960-62 táján. A „látogatókat” Ulrich atyához irányították, ő pedig barátságosan fogadta a társaságot, pálinkával kínálta őket és elbeszélgetett velük. Ugyancsak meglepődött a csapat, összenéztek, enyhén rázták a fejüket – egyhangú volt a véleményük – ezt az embert nem vesszük el. Átjöttek a gimnázium épületébe, megszállták az igazgatói és titkári irodákat. Géppisztolyos, pufajkás állt a folyosó sarkában – láttam saját szememmel az osztálytermekre felügyelő legényt. Úgy másfél-két órát lehetek nálunk. Összeturkálták az iratokat a titkárságon, iratokat szórtak mindenfelé. A titkár atya – akinek a tandíjat szoktuk befizetni, biztosan emlékeznek rá a többiek is – Dávid atyához fordult segítségért. Igazgatónk kifakadt a zaklatás ellen, a különítmény elérte célját, megvolt a bűnbak, aki ellenszegült. Magukkal vitték Győrbe és már útközben félholtra verték. A mi békés és csendes Kupacunk sem maradhatott ki a korszak viharaiából, begyűrűztek azok a nyugalom szigetére is.

Már nem voltam pannonhalmi diák – papíron 1956 nyarán értem – amikor megkérdeztem Perjel urat, tulajdonképpen miért vitték el akkor márciusban a pufajkások Dávid atyát? Ő mondta el a fent leírtakat. Szerinte személycsere történt. Annyira meglepte a különítmény tagjait, ahogy fogadta őket, hogy mást kerestek helyette. Nem tudta miért jöttek, de mint kormányzó perjel, hamar rájött arra, hogy a magyaros vendégszeretettel többre megy a tárgyalások során a világiakkal szemben, mintha a szokásos „bencés magatartást” venné fel. Ebben az esetben is így tett. Dávid atyáról csak annyit tudott, hogy vizsgálati fogságban van, elég rossz egészségi állapotban.

Ez a beszélgetés 1957 karácsonyán történt.

Ennyi volt, ami eszembe jutott, többet nem tudok magamból kipréselni még mázsás súlyokkal sem!

Veszprém, 2009. júl. 22.

6. Kovács Ferenc IV.A

Az 1956-os forradalom ügyében sajnós, vagy szerencsére magam nem sok információval rendelkezem. Akkor még 18 éves „gyerek” voltam, aki olyan falukból jött (ment), mint Bakonyszentlászló és Bakonygyirmót, ahol komolyabb esemény nem történt, és így a családom környezetében sem volt számomra érdekes dolog. Közöttünk, az akkori IV.A osztályos tanulóknál a

budapesti, vagy más nagyvárosi gyerekek mutattak inkább érdeklődést a történekek kapcsolatban. A konkrét történésekkel kapcsolatban az alábbiakat tudom.

A „fegyveres” nemzetőrségben csak a 18 év feletti diákok vehettek részt, az osztályunkból emlékezetem szerint Rudán Péter, Szapáry György és Apáti István. Ők a kérdésről talán többet tudnak. Továbbá általános krónikásunk, Geszler Ödön.

Szubjektív élményként maradt meg bennem, hogy egyik éjjel elvesztettem barátom és csapatkapitányom Radda Sipit, aki két testvérével együtt nyugatra távozott.

Másik szubjektív élményem a házkutatás(ok)ról maradt. Az orosz katonák mintha civilizáltabbak lettek volna, mint a pufajkások. Ők talán tudták, hol vannak.

Miskolc, 2009. január 23.

7. Kuti Pál IV.A

Vártam pár napot, ami azt jelenti, hogy a visszakeresés, nem olyan gyors a sűrű állományból, mint régen. Kezdeném hátulról. A nyugdíjas is, mint mindenki más maga osztja be az életét és szabad idejét is. Amire akarja, van, amire akarja nincs. Fontos ember nincs, csak fontoskodó. Mindenki pótolható, még mi is!

Valóban volt egy csodálatos kis fényképezőgépem. Egy baja volt, a gazdájának soha nem volt pénze, így ha fényképezni akart, másnak tette, ezért képei sem maradtak. Pedig az Öci szervezésében, már akkor Agfa Superpánnal fényképeztem, és a képeimet is Budapesten készítették. Ez meghatározta, mit fényképezek. Én nyitott borítékban leveleztem. A hálózatból az nézte meg, aki akarta, akkor még nem volt divat a lopás. A KOMENISTÁK ezt később iparosították. Egy képemről biztos tudok: két évvel ezelőtt a Richárdnál reggelire mentünk és a Wittmann Misi pólóján egy ötven éve készült képem volt.

Számunkra 1956 ősze szépen indult. Szeptemberben osztály kiránduláson voltunk: Esztergom, Visegrád, Dunakanyar, Budapest. Amikor a Dózsa György úton sétáltunk, még ott pöffeszkedett Viszárionovics, nem gondoltam, hogy egy hónap múlva eltakarítják. Megnéztük a Népstadionban a Magyar B – Jugoszláv B focimeccset és Rozsnyói 1500 méteres világcsúcsát. Ezért egy hónap múlva, amikor hallottam a híreket, nem tudtam hová tenni. Azt kérdeztem magamtól: Istenem, mit jelent ez számunkra?

Pár nap múlva egy történelem órán a Lajos bácsi elmondta fátyolos szemmel a versét és én megértettem mindent, hogy Karthago elesett.

Nekünk, nemcsak okos, de bölcs vezetőink is voltak. A Regulát Te is tudod, aki eltért, másnap mehetett haza. Nekem az Oros soha nem mondott nemet, még azt sem kérdezte, miért, de ha tévedek, a szankciót én sem kerülöm el. Egyetlen célom volt, amiért mentem, azt becsületesen teljesítem. Nem voltam forradalmár, azt sem tudtam mi az. Én csak egy szürke veréb voltam, aki életben akart maradni.

Látod, mégis megszálltak bennünket és a Dávidot elvitték. Komenista ideológia: elvisszük a pásztort, szétszéled a nyáj. Csak elfelejtették, ez nem marxista középiskola, hanem egy Bencés Gimnázium.

Sajnos, mint emlékre, csak egyre emlékszem. Mikor Karácsonyra mentünk haza a vezetőink azt mondták, aki teheti, kerülje el Pestet. Minket teherautón Veszprémvarsányig vittek. Onnan vonattal Kisbér, Székesfehérvár, Sárbogárd, Pécs volt az útvonal. Visszafelé, már nem bírtam ki, hogy ne menjek Pest felé, és bizony láttam a parkokban föld kupacokat!

Tudom, amit írtam szinte semmi, de többre nem emlékszem.

Írásomhoz csatolok egy fényképet. Nem 1956-ban, hanem 2007-ben készült. Ő tudott mindent Pannonhalmáról: igen, a LAJOS BÁCSI!

Pécs, 2009. február 2.

8. Látits György IV.A

Október 24. Reggel Oros atya a szokásos időben (6 óraker) és módon ébresztett bennünket. Nyugalomra intve tájékoztatott bennünket, hogy Budapesten zavargások vannak, nem tudni pontosan mi történik, a lengyelek melletti szolidaritási tüntetés volt. Nagy teljesítményű rádiója állandóan be volt kapcsolva, hol a budapesti, hol a bécsi híreket adta. A tanítás és a napirend nem változott, bár izgalomban volt azért az osztály.

Néhány nappal később az esti órákban motorkerékpáron megérkezett Győrből a két évvel előttünk érettségizett Glózer Laci és talán az a győri színész (Földes Gábor?) akit a megtorlás idején kivégeztek. A Teleki-teremben jöttünk össze valamennyien. Tájékoztattak bennünket a budapesti történelekről, a Rádió ostromáról, a Sztálin szobor ledöntéséről, az ÁVÓ-val történt fegyveres harcokról. Arról is szóltak, hogy forradalmi bizottságok alakultak Budapesten és számos vidéki városban, így Győrött is. Intettek, hogy maradjunk nyugton, tanuljunk, szólnak, ha valamit tennünk kell.

Az események kezdete utáni első hétvégén, szombaton délután a két negyedik osztályban elterjedt egy kózsza hír, hogy Győrben a kenyérgyárban munkásokra van szükség. A két osztály, a IV.A. és IV.B. úgy döntött, hogy másnap vasárnap a diákmise és reggeli után lemegyünk sétaként az arborétumba és onnan a lukas kerítésen keresztül a vasútállomásra. Dél előtt volt egy vonat Győrbe, azzal szerettünk volna beutazni a városba.

Vasárnap a tervnek megfelelően történt minden, egészen a vasútállomásig. A két harmadik osztály is csatlakozott hozzánk (még a kapuban őrt állók is meglógtak, a kapu ugyanis zárva volt, és a harmadikasok voltak az örök).

Az állomáson összegyűltünk már több mint százan, amikor az állomásfőnök közölte velünk, hogy beszélt Dávid atyával, az igazgatónkkal, és kért, hogy azonnal menjünk haza, mert a vonatot nem fogja továbbengedni, amíg ott vagyunk. Valaki azt javasolta, menjünk át az Écs vasúti megállóhelyhez, ott várjuk meg a vonatot. Átmentünk Écsre és vártuk a vonatot, ami jöllehet megérkezett Pannonhalma állomásra (láttuk a füstjét), de az előrelátó állomásfőnök nem engedte onnan tovább.

Közben az Apátság motorkerékpárján megérkezett Tivadar és Botond klerikusok azzal az üzenettel, hogy azonnal menjünk haza! „Nem!” – volt a válasz. Többször is fordultak, mindig szigorúbb fenyegetésekkel, míg végül az éhség győzött és 13-14 óra között hazaérkeztünk. Dávid atya a kapuban várt minket azzal, takarodjatok az ebédlőbe, majd este beszélgetünk. Atyai dorgáláson kívül a büntetés elmaradt. Valójában csendben az atyák is értékelték gyerekes buzgalmunkat.

Az országban az események gyorsan követték egymást, míg nálunk az iskolában rendes tanítás folyt megszakítás nélkül. Egyik este Tihamér atya tartott egy mai szemmel és értelemmel is kitűnőnek értékelhető, stratégiaileg megalapozott, átfogó előadást a várható fejleményekről. Sajnos pontosan igaza lett. Javasolta, hogy többet pihenjünk, ezért 6 óra helyett 6 óra 30 perckor legyen az ébresztő.

A falu lakossága úgy döntött, hogy ledöntik a faluban az útelágazásnál lévő szovjet emlékművet. Kézi erővel próbálkoztak, de nem ment. Ugyanakkor arra ment Pill bácsi az apátság traktorosa az apátság Hoffer-traktorával, és ő döntötte le az emlékművet a traktorral. Többen is hoztak emlék-követ az obeliszból.

Gyórszentmártonban a községi tanács helyett megalakult a Forradalmi Bizottság. Az alakuló ünnepség a községháza előtti téren volt, amelyen mi, a Bencés Gimnázium valamennyi diákja a tanárokkal együtt részt vettünk. A Himnusz, a Szózat és hazafias versek hangzottak el nagy lelkesedéssel, az ünnepi beszédet nagy taps és üdvívalgás követte.

November elsején Mindenszentek ünnepén a szentmise – amelyen én orgonáltam – és a reggeli után az összes gimnazista levonult (osztályonkénti rendben) a faluban lévő I. Világháborús-emlékműhöz, ahol megemlékezést tartottunk valamennyi háborúban meghalt hősi halotról. A faluban szolgálatot teljesítő rendőrök fehér kesztyűben álltak díszőrséget az emlékműnél. Ugyanazok voltak, akik később, mint „Kádár-huszárok” szolgáltak tovább. Az ünnepségen a falu templomának akkori plébánosa tartott megemlékező beszédet.

Valamelyik tanítási napon Norbert atya osztályfőnökünk azzal állított be az osztályba, hogy az osztályunkból 2 fő önkéntes jelentkezését várják a

Nemzetörségbe. A három lány kivételével valamennyien jelentkeztünk. Norbert atya a szerencsére bízta a választást oly módon, hogy hozatott egy sapkát, mindenki felírta a nevét egy cédulára és azt bedobta a sapkába, valamelyik lány pedig kihúzott két nevet: Apáthy Istvánét és Rostás Ákosét. Ők valamilyen kiképzésben részesültek, lőszer nélküli fegyvert kaptak és néhányszor felügyelet mellett szolgálatot is teljesítettek. A megtorlások idején bár érdeklődtek utánuk, hála Istennel nem derült fény személyükre vonatkozóan.

November 3-án este Oros atya szobájában hallgattuk Mindszenty József hercegprímás beszédét. Másnap, vasárnap reggel már a szokásos ébresztő előtt mindenki ébren és letaglózva hallgatta a szomorú híreket: a szovjet hatalom mindent eltipró támadását. A hírek tömege érkezett az itt-ott védekező erők kisebb-nagyobb ellenállásáról. Időnként bizakodtunk és reménykedtünk nem tudni miben, és mélységesen felháborodtunk és elítéltük Kádár és Münnich aljas áruló magatartását. A kora reggeli hírek mélységesen befolyásolták a diákmise szokásos hangulatát, a szentmise végén – eltérve az eredeti énekrendtől – esedezve kértük Boldogasszony Anyánk közbenjárását és segítségét (emlékeim azért pontosak, mert én orgonáltam).

November 4. után a tanítás az órarend szerint, a szokásos rendben és szigorral folytatódott. Edgár atya ugyanolyan aktivitással osztogatta a „karókat” latinból, Norbert atya matematikából, fizikából. Csóka Lajos atya a történelem órák keretében buzdította az osztályt – tette ezt még 1957 tavaszán is, ahogy ezt egy róla készült fénykép tanúsítja (még a dátum is látszik a fényképen). Számtalan verset olvasott fel buzdításként, köztük a Karthagói harangokat is.

November 4. után nem sokkal (a pontos dátumot Rudánék tudják) vasárnap a szentmisén a kórusról az osztály levonult a szentélybe áldozni – minthogy én voltam az orgonista, az én osztályom uralta a kórust – de visszajövet néhányan a sekrestyénél nem a kórus felé, hanem másik irányba a folyosó felé tűntek el. Mire az „Ite missa est” elhangzott, már hegyen-völgyön túl jártak. Utólag tudtuk meg, hogy szerencsésen átértek a határon.

Úgyszintén már november 4. után, szintén egy vasárnap délelőtt mintegy 15-20 szovjet harcokocsiból álló egység tiszteletét tette Pannonhalmán. Végig járták a pincétől a padlásig a Főmonostort, a gimnáziumot és a Szociális Otthont. A későbbi tavaszi pufajkásokhoz viszonyítva úri emberként viselkedtek, senkit sem bántottak. Ahogy jöttek, el is mentek.

Az iskolában a tanítás december közepéig tartott (december 13. vagy 14-ig). Magyar és orosz nyelvű igazolást kaptunk, arról, hogy mindvégig az iskolában voltunk, ahol semmiféle tevékenységben nem vettünk részt, és ahol mindvégig tanítás folyt. Mint később kiderült, mindannyian szerencsésen – ki így, ki úgy – hazaért, és január közepén a karácsonyi szünet végén mindenki visszaérkezett Pannonhalmára.

A tanítás március közepéig az iskolai rendnek megfelelően, különösebb események nélkül zajlott. A szokásos farsangi bál természetesen elmaradt. Március 13-án az első óra alatt (latin óra volt) vette észre valaki, hogy a Várkerület szélén minden bokor mellett fegyverrel fekszik valaki. Nem sokkal ezt követően megszólalt a hangszóróban Dávid atya azzal az utasítással, hogy osztályonként vonuljunk be a Teleki-terembe. Mint kiderült, az úgynevezett „R csoport” pufajkás ÁVÓ-sai látogatták meg Pannonhalmát. Mi negyedikesek utolsónak vonultunk be a Teleki-terembe, előtte alaposan megmotoztak bennünket. A házkutatás több órán át tartott, lakó- és tanulószobáink siralmas képet mutattak utána. Nagyon alaposan átkutatták a Főmonostort is, bár úgy látszott, hogy a célterület elsősorban a gimnázium volt. Kora délután aztán elvonultak, de közülük egy nyitott teherautón kicsit később egy csoport visszajött, és akkor vitték el Dávid atyát, akit az Écs-Nyúl közötti útszakaszon megállva agyba-főbe vertek. Ezt a délutáni, Győrből jövő diákvonatról ismerősök jól látták (a vasút azon a szakaszon párhuzamosan halad a 82. számú úttal). Később a jelzett helyen megtalálták Dávid atya szemüvegét összetörve. Végül is a győri kórházba vitték, igen rossz állapotban. Úgy tudom, hogy orvosai között egy volt bencés diák is volt, aki értesítette az apátságot Dávid atya állapotáról. 1957. június 17-19-én tettünk érettségit.

Budapest, 2009. február 24.

9. Légár Béla IV.A

Október 23-án az utolsó óránk tornaóra volt, amit a gyönyörű őszi időben Edvin atya a diákotthon előtti salakos kispályán tartott meg. Óra közben arra lettünk figyelmesek, hogy teljes hangerővel megszólaltak a gimnázium hangszórói, és Szepessy György sportriporter olvasott be egy felhívást, amiben mindenkit nyugalomra és a rend betartására hívtak fel, mert a garázdálkodó rendbontók felszámolása már folyamatban van. A tornaóra rendben lement, aztán később a híradásokban időnként már puskalövések is behallatszottak, és értesültünk a rádió ostromáról is. Nem nagyon értettük, mi történik. Aztán hirtelen megváltozott a rádió hangneme, már söpredékről, hanem „drága magyar testvéreimhez” szóltak.

A tanítás zavartalanul ment tovább. Egyetlen kivétel volt, amikor lementünk egy rövid ünnepségre a falu tanácsháza elé. Az ünnepségen semmi különös felhajtás nem volt. Az előtte és utána lévő órákat tanáraink megtartották.

Azokban a napokban Rostás Ákos osztálytársam egy piros-fehér-zöld karszalaggal és egy öreg karabéllyal jelent meg, mint nemzetőr. Egy másik osztálytársam, Apáti Pista is az volt. Úgy rémlik, ezt a nemzetőrséget a falubeliek kezdeményezték. Feladatuk volt a Főmonostor körül járőrözni. A IV.B.-ből is voltak nemzetőrök, és egymást váltva teljesítettek szolgálatot.

De ez csak pár napig volt, november 4. után a nemzetőrség megszűnt. Hogy hogyan, arra nem emlékszem.

Október végén, egy vasárnap délelőtt a diákság fele gyalog elindult Győrbe, hogy segítséget vigyenek a forradalomnak. Botond atya mentet utánuk, Écsnél érte őket utol, és visszaparancsolta őket a gimnáziumba. Később ezért a „forradalmi kísérletért” is igazgatónkat, Dávid atyát tették felelőssé a visszatért kommunista ávosok. Ezt az eseményt követően az atyák bezárták az épület kijáratait, és nagyon vigyáztak, hogy senki se szökhessen meg.

November legelején kezdődtek meg a disszidálások, ami később szinte tömeghisztériává vált. Az osztályunkból elsőként Gerencsér Tónió disszidált, aki biciklivel szökött meg és kerekedett le az osztrák határig. Ő egy rendkívüli adottságokkal rendelkező fiú volt, igazi matematikai zseni, amellet erős fizikumú, céltudatos és szorgalmas ember. Nem volt népszerű az osztályba, mert azt is megengedte magának, ha valaki zajongott a stúdiumon, és az zavarta őt a tanulásban, akkor megpofozta. Az édesapja Zala megyében volt ügyvéd, és a megyei Munkástanács elnöke lett. Úgy gondolom, felmérve a várható retorziókat, ő biztathatta fiát a disszidálásra. Mások is disszidáltak az osztályból, voltak, akik szüleikkel, de voltak, akik megszöktek, mint Szapáry Gyuri. Pedig két olyan tanárunk is volt, Lajos atya és László atya, akik azt hirdették, hogy a magyaroknak Magyarországon a helyük. Lajos atya történelemóráin ezért mindig elénekelte velünk a Szózatot is.

Úgy emlékszem, kétszer is jártak oroszok tankokkal Pannonhalmán. Végig járták az épületeket, de különösebben nem kutattak, és nem bántottak senkit. Én akkor pát osztálytársammal (Csákányóczy Gyurira és Wittmann Misire emlékszem közülük) egy, a Főmonostorban lévő szobában laktam, mert a diákotthonban nem volt elég hely a kollégistáknak. Éppen tornásztunk a szobába, amikor benyitottak. Még mondtak is valami dicséret félét, hogy „Harasó”, vagy ilyesmit. Összességében udvariasak voltak, a később megismert pufajkásokhoz képest pedig igazi úriemberek.

Rendszeresen jártam élelmiszert, tüzelőt cipelni, rakodni, amiért jó nagy szelet zsíros-kenyeret is kaptunk. Modeszt atya szervezte ezeket a munkákat, az árubeszerzést pedig Oszvald atya és Vilmos atya. November-decemberben, ha szén érkezett a vasútállomásra, azt mindig soron kívül (akár tanítás alatt is) ki kellett rakodni, nehogy lába keljen. November vége felé már érkeztek Vörös keresztű adományok is, de úgy nézett ki, mintha valami más alkalomra állították volna össze, csak aztán ideküldték. Emlékszem, valami pocsek ömlesztett sajt is volt bennük.

Karácsonyi szünetre rendszertelenül járó, zsúfolt vonatokon utaztam haza Kaposvárra. A vonatokon még forradalmi hangulat volt, hangosan szidták a kommunistákat. Kaposvárrott volt egy szovjet páncélos egység, amely hajnalonként megfélemlítésként zajos felvonulásokat tartott.

Valamikor tavasszal, talán márciusban, szovjetek katonák védelme alatt egy egész hadseregnyi pufajkás jelent meg Pannonhalmán. Az összes diákot leterelték a Teleki terembe.

A tantermeket, halókat felforgatták, iszonyú rendetlenséget csináltak, és végig szidalmazva, becsmérőleg beszéltek velünk. Én leültem a Teleki teremben lévő zongorához, és amíg ott kellett kennünk, végig Chopin Forradalmi etűdjét játszottam a többieknek. Persze, a pufajkásoknak fogalma se volt arról, hogy mit és miért játszottam!

Keszthely, 2009. július 25.

10. Nagy Sándor IV.A

Visszaemlékezéseimet azzal kezdeném, hogy még ma is büszke vagyok arra, hogy Söveges Dávid akkori igazgatónk barátságába fogadott – már milyen mértékben egy ilyen barátság a tanár-diák közötti viszonyba belefér, illetve a nagy tudásbeli különbség miatt egyáltalán lehetséges volt. Szobájában gyakran üldögéltem vele kettesben a vacsora utáni szabadidőben, és rengeteg érdekes dolgról beszélgettünk. Ezek a beszélgetések a forradalom ideje alatt (érthetően) erősen megritkultak, de aztán harcok elcsitultával ismét gyakoribbá váltak. Ekkoriban került közöttünk szoba a forradalom előzményei. Dávid atya úgy mondta, hogy ő semmi ilyenre utaló jelet az előző hónapokban nem észlelt, igaz, eléggé bezártan élt ő is Pannonhalmán. Természetesen hallott a Petőfi körről, az irodalmi élet változásairól de mindezek nem utaltak forradalmi jelekre. Ahogy fogalmazott, őt az események ilyen irányú és mértékű, robbanásszerű kitörése meglepetésként érte. És hozzátette: szinte mindenkit, és meggyőződése, hogy mindezek spontán események voltak.

Én is így gondolom. Az egészzet Csóka Lajos történelem tanárunk jellemezte frappánsan Gerő Ernő otromba beszéde után. „ez a beszéd olyan volt, mint amikor egy hadvezér úgy akar meggyőződni, hogy felrobbanhat-e a lőporos hordó, hogy égő gyufa lángjánál nézi meg, van-e benne lőpor? Volt!”

Az egész időszakra jellemző volt, hogy tanáraink és nevelőink igyekeztek úgy vezetni mindennapjaink életét, hogy az rendben, a legkisebb felfordulás nélkül menjen tovább. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az oktatás zavartalanul ment tovább, talán mindösszesen pár óra maradt el. A megszokottól talán az volt az eltérés, hogy tanáraink többsége nem feleltetett, mondván: a diákok esze otthon jár, aggódva várják a híreket az otthoniakról, így pedig nem lehet tanulni.

Úgy emlékszem, egyszer mentünk le faluba egy politikai jellegű eseményre. A tanácsháznál voltunk, valami miatt be is mentünk, de a többség a tanácsház előtt. Ott az egyik harmadikos fiú (nevére nem emlékszem, de arca előttem van, ismert, sportos fiú volt) szavalt, talán a Nemzeti dalt. Onnan

visszatértünk a gimnáziumba, menetközben még láttuk a falu szovjet emlékművének lerombolását, annak vége felé értünk oda.

Nagy esemény volt az „écsi kirándulás”. Ennek előzménye az volt, hogy a rádióban elhangzott egy híradás, hogy Győrben nincs kenyér, mert nincs elég munkáskéz a kenyérsütéshez. Elindult a jelszó: menjünk segíteni a győrieknek! Pár tucat fiú el is indult (én valamiért kimaradtam ebből), és egyből az écsi vasútállomásnak tartottak. Amikor tanáraink észrevették, utánuk küldték Tivadar atyát, aki akkor kezdő prefektus volt, és talán még egy bencést, lehet, hogy Botondot. Biciklivel mentek, vagy talán motorbiciklivel, mindenesetre gyorsabbak voltak a gyalog haladó menetnél és a vasútnál utolérték a fiúkat. Meggyőzték őket, hogy forduljanak vissza. Hangoztatták: felelősek vagyunk értetek, jövőtökért. Mindenki visszajött és úgy emlékszem, különösebb büntetést sem kaptak a szökésért. Úgy gondolom, visszajövetelükben szerepe volt annak, hogy tanárainknak hihetetlen tekintélye volt a szemünkben, és elhittük azt, amit ők mondtak, tanítottak. Felnéztünk rájuk!

A disszidálásokról annyit, hogy azok sorát két rendszeresen kerékpározó negyedikes fiú kezdte meg, még november 4. előtt. Török Lajos a párhuzamos osztályból és a mi osztályunkból Gelencsér Tónió. Szegény Tóniónak az osztrák határőrök nem engedték meg, hogy Pannonhalmán megcsodált zöld színű kerékpárját bevigye Ausztriába, mérgébe behajította a Lajtába, és gyalog sétált tovább. Akiért a szülei jöttek, vagy azok megbízottjai, azokat elengedték. Három arisztokrata osztálytársam volt, mindháromért a szülei jöttek el. Radda Sipit pedig Édesapja bátyjával (ma Sir George Radda) és nővérével a határig vitte el autóval, megvárta, míg gyerekei átsétálnak, ő pedig visszajött. De az egyéni kezdeményezéseket szigorúan tiltották, és megelőzésére a nagykaput becsukták, és a felsős diákokból (II. és III. osztályok) kapuőrséget szerveztek. Az egyik atya (ki volt, nem emlékszem) mondta: Pannonhalmáról nehezebb kijutni, mint átszökni az osztrák határon. Mégis voltak szökéses-disszidálások: a két negyedik osztályból 6 fiú a vasárnapi diákmise alatt, a szentáldozás után szökött meg a sekrestyén és a Főmonostoron keresztül.

A IV.-es fiúk közül páran valahonnan I. világháborús puskákhoz jutottak (talán a faluból bejáró osztálytársaik révén a rendőrségtől kapták?), és nemzetőrként éjszakai őrzásokat tartottak a Vár körül. Kellott ez, mert mindenféle gyanús alakok tűntek fel időnként. Talán 5-6 fiú lehetett nemzetőr.

A forradalom leverése után ellenségként először orosz csapatok jelentek meg Pannonhalmán. Megjelenésük félelemkeltő volt, de miután meggyőződtek arról, hogy ez egy diákintézmény, és nincs itt katonaság, egészen normálisan viselkedtek. A diákokat nem igazoltatták, páran még szóba is elegyedtek velük.

Arra is emlékszem, hogy valamikor a harcok befejezte után, eljött Pannonhalmára az 1954-ben ott érettségizett Madarász Gyula. Ő „kiskatona” volt a Kilián laktanyában, átélte és végigharcolta annak ostromát, kalandos módon megmenekülve onnan. Szűk körben, elsősorban negyedikeseknek tartott élménybeszámolót. Szegény pár éve meghalt, Isten nyugosztalja!

Izgalmas volt a hazautazás a karácsonyi szünetre. Én öcsémmel és még pár fiúval Kisbérre mentem, de csak többszöri átszállással (volt egy rövid tehervonatozás) Veszprémvarsányon át tudtam hazajutni Székesfehérvárra.

A karácsonyi szünet után már rendszeresen érkeztek szeretet-adományok Nyugatról. Emlékszem, osztályonként vonultunk le a tornaterem elé(?), és mindenki választhatott magának, amire szüksége volt. Rengeteg tejpor, sűrített tej és valami rózsaszínű ömlesztett sajt is érkezett. Attól kezdve reggel mindig tejet ittunk.

Március elején már a 15-i ünnepségre készültünk. Norbert atya azt mondta, hogy az eddigi ünnepségek teljesen egy kaptafára mentek, unalmasasak. Én vállaltam, hogy rendezek egy olyan ünnepséget, amelyik jobban hasonlít majd egy irodalmi-zenés estre. Március 13-án gyönyörű idő volt, amikor megjelentek teherautókkal az ávosok, harcállásokkal vették körül a várat, minden diákot lerendeltek a Teleki-terembe, ahonnan mindenki csak igazoltatás és motozás után mehetett ki. Akit megmotoztak, az kimehetett a nagy teraszra, és mintha Várkerületre is lemehtünk volna. Én már átestem a motozáson, amikor a Teleki terem nyitott ablakán keresztül meghallottam Chopin Forradalmi etűdjét! Légár Béla osztálytársam gyakorolt az ünnepségre a Teleki-terem Steinway zongoráján, amíg várt, hogy sorra kerüljön az igazoltatásnál. A hideg szaladt végig a hátamon, az igazoltató ávosok közül azonban senki nem tudta, mi ez a zene. Közben mindent nagyon alaposan átkutattak, széthánytak, és Dávid atyát magukkal vitték.

Budapest, 2009. június 15.

11. Prugberger Emil IV.A

Éjszaka van, és nehéz visszaemlékezni több mint félévszázaddal ezelőtt történt eseményekre. Nehéz azért is, mert nem szívesen idézem emlékezetembe az akkori emlékeket, annak ellenére, hogy bizonyos részletei a történéseknek, ma is élnek bennem. Az idő elmosza és feledtetni azt, ha valakivel méltatlanul igazságtalanul bánnak, de ha felidézük, az bizony fájó emlékeket ébreszt. Ezért vonakodtam attól, hogy ismét átéljem 1956. október november és az azt követő hónapok évek eseményeit. Életemben meghatározó volt a bencés neveltetés, a Pannonhalmán eltöltött idő és az a szellemiség, amelyet a „Kupacon” kaptunk, amely valamennyiünket a sírig elkísér. Csak hálával gondolok vissza prefektusomra Bajtay Orosra, osztályfőnökömre a rendíthetetlen Sámson Edgárra, többi tanáromra

Monsberger Ulrik igazgató úrra, Pulay Csabára, Csóka Lajosra, dr.Vanyó Tihamérra, Gál Gelázra és a többiekre. Az is való igaz, hogy az 1956-os történések miatt egy tanulót, és csak egyet eltávolítottak az intézetből 1956. november 20-án, majd másnap november 21.-én az akkor beinduló /a forradalom alatt a vonatközlekedés ugyanis szünetelt/ hajnali vonattal, minden kíséret nélkül szélnek eresztették. Abban az időben rettenetes állapotok uralkodtak szerte az országban, mindenki fejveszetten szaladt nagyrészt a nyugati határ felé. Emlékszem Győrig még csak-csak eljutottam. Győrben talákoztam Zichy János osztálytársammal, aki szüleivel indult nyugat felé. Meghívtak egy kávéra a restiben. Tanácsot adtam nekik a határátlépés vonatkozásában, mert Szombathelyen és Kőszegen nagy helyismerettel rendelkeztem. Én nem akartam a szülői házba menni, szégyelltem szüleim előtt, hogy már a második gimnáziumból vágtak ki. Természetesnek vettem, hogy azonnal a határ felé veszem az irányzéket. Nem így történt. János édesanyjának szavai most is fülemben csengenek: "Ha nem veszel búcsút szüleidtől, soha nem fogod magadnak megbocsátani". 17 éves voltam, nagyon rakoncátlan, nehezen kezelhető, de jó szándékú fiú. Megfogadtam a tanácsot, ennek köszönhetem, hogy ebben az országban élhetek, és négy és fél évtizede hivatásomat hazámban gyakorolhatom. Évtizedek hosszú vajúdása után is szilárd meggyőződésem, hogy annak idején igazságtalanul rúgtak ki. Sőt! Azokban vészterhes időkben nem ereszthettek volna felelősség nélkül világnak. Győrtől Szombathelyig leírhatatlan, krimibe illő utam volt. A vonatközlekedés akkor indult be, az emberek tömegesen rohanták meg a nyugat felé induló szerelvényeket. A lépcsőkön is lógtak. Hosszú időbe telt, amíg peronra sikerült préselni magamat. Végül hazaértem és szüleim szeretettel, megértéssel fogadtak. Nagyon előreszaladtam, hiszen nem arról írtam, ami valójában téged, Barátom érdekel, de nem tudtam ezeket a személyes élményeket elhallgatni. Hát akkor kezdjük el:

Emlékezetem szerint 1956-ban Pannonhalmán szép októberi ősz volt. Éltük a kollégiumi megszokott számomra nagyon behatárolt életet. Csupán a délutáni stúdiumok között lévő intézeti labdarúgó mérkőzések villanyoztak fel. Emlékezetem szerint a IV.B.vezetett az intézeti bajnokságban, én pedig a góllövőlista élén álltam. Akkor egy keddi napon az esti órákban, valami felfoghatatlan történt. Egyszerre volt hihetetlen és csodálatos valamennyiünk számára. Futótűzként terjedt az atyák és a diákok között a hír Pesten kitört a forradalom. Tüntetések vannak és a fellelkesült tömeget golyózáporokkal sem lehet megállítani. Október 23.-át írtak a naptárak. Az ezt követő időszakban lógtunk valamennyien a rádióadásokon lelkesen, fiatalos hévvel mindenki valamit tenni akart. Nemcsak mi diákok, az atyák is a maguk módján. Élénken emlékszem Legányi Norbert a későbbi főapát, aki Edgár után lett osztályfőnökünk, az egyik fizikaórán fellelkesülve nyilatkozta: "ha szükség lenne rám, én is harcolnék. Ha nem vagyok rá alkalmas, akkor talán

elmennék egy löportoronny örnek.” Sokáig derültünk ezen. Akkoriban nem volt más téma csak a pesti srácok, Maléter, Nagy Imre és a szabadságharc. Bár a tanórák és a stúdiók rendszeresen meg voltak tartva, mindenki ezzel foglalkozott. Egyik októberi este a folyosón – vacsorázni mentem néhány társammal – Edvin atyával, testnevelő tanárunkkal találkoztunk, aki elnézést kért, hogy köznapi dolgokkal zavar bennünket: ”Ne haragudjatok, hogy ilyen történelmi pillanatokban ilyen triviális dolgot mondok, de valaki az osztályból az öltözőben hagyta a torna felszerelését.” Szinte szégyellte, hogy nem a friss híreket kommentálta. A diákok között felbuzdult a tenni akarás a kedvező hírek hatására. Gyűlések és szervezkedések voltak, majd egy elszánt csapat, becslésem szerint vagy százan Écsre vonultak. Ott a vasútállomáson a halálra rémült forgalmistát vegzálta a ”forradalmi csapat”. Később Tivadar atya utánuk eredt és visszahajtotta a társaságot. Gyerekes komolytalan megmozdulások voltak ezek. Pannonhalmán nem volt KISZ, nem volt kommunista oktatás, bár fennhangon senki nem szidta azt a rohadt rendszert, amiben éltünk, de származásánál, neveltetésénél fogva valamennyien szívből utáltuk elnyomóinkat és a kommunista rezsimit. Csodálatos 12 nap volt. Meghatottan hallgattuk Mindszenty hercegeprimás üzenetét a magyar néphez.

Aztán novemberre megérkezett a hideg és a szovjet tankok. Az intézet tanáira, a prefektusokra, az atyákra ránehezedett a súlyos gond és talán a félelem. Bizonytalanná vált minden. A diáksereg nagy része, különösen a rendszer által üldözöttek rögtön a nyugati határ felé akarták venni útjukat. Sokukért értük jöttek a szülők, és együtt indultak Ausztria felé. Nagyon nehéz volt tartani a szülők nélküli elszánt próbálkozásokat. Ezeket a fiúkat nagyjából Tivadar atya szedte össze motorkerékpárral utánuk eredve, többször a szántóföldön gyalogoltak Nyúl irányában. Nagy volt a felelősség, hisz a diákokért a bencések vállaltak biztonságot. Zömmel az elsősök, másodikosok vállalkoztak csoportosan felnőtt és megfontolt kíséret nélkül. Ha Tivadar egy csapatot visszahajtott elvette a ruháikat és ruha nélkül, a gyengélkedőben fektette le a renitenseket. Én is egy ilyen kalandnak lettem a passzív szenvedő áldozata. Értesültem arról, hogy az említett atya újabb négy zöldfülű alsóst kapott el, akik neki indultak a nagyvilágnak. Gondoltam egyet, megszemléltem a díszpintyeket és néhány gúnyos megjegyzéssel kommentáltam „hőstettüket”. Ekkor érkezett terepszemlére Tivadar atya. El akart kapni, hogy tettlegesen fejezze ki nemtetszését. Én azonban fürgébb voltam a fiatal testnevelőnél. Kicsúsztam a kezei közül és eliszkoltam. Részemről az ügyet a „fair play” szabályai szerint lezártnak tekintettem. A fiatal atya azonban nem emésztette meg, hogy gyorsabb voltam nála. A délutáni stúdió alatt (akkor már negyedikesek lévén a szobánkban végezhattük) egyszer csak betoppant Oros prefektusunk. Én már el is felejtettem a déli kalandot. Őt társammal voltam /Bodor Pityuzok, Látits Gyuri, Amberg Bozsó, Nagy Sanyi és Király Sanyi/. Oros így szólt: ”Na

gyere csak te ártatlan Hóvirág”. Bementem vele a szobájába. Nem sokat teketóriázott, rögtön kimondta: ”Pakolj össze, elindultak a vonatok, holnap reggel mész”. Nem volt indok, nem volt magyarázat. Ezt követően nem sokat beszélünk, ami nem is tartozik ide. Szó nélkül tudomásul vettem, összecsomagoltam. Társaim nem hitték a sztorit. Ezt követően átmentem a Főmonostorba, elbúcsúzni tanáraimtól. Csóka Lajos nagyon megdöbbent. Vele szoktam történelemóra kezdetén megvitatni, nagy vehemenciával ” hol született Szent Márton”. Ő volt az egyetlen, aki nagyon mellém állt és azonnal intézkedni akart. Nem hitte el, hogy ilye pitiáner ügy miatt kirúgnak. Átrohant a gimnáziumba, de negyedóra múlva szomorúan jött vissza. ”Nem lehet mit tenni, kollektív döntés volt” – mondta. A hajnali vonathoz Pityuzok, Bozsó és Látits Gyuri lekísértek. Friss hó esett, szánnal húzták le cuccos ládámat, amit ők adtak fel a postán. A többit már leírtam.

Ezt követően évekig messze elkerültem Pannonhalmát. Csupán hírekből tudtam meg, hogy Söveges Dávidot az iskola akkori igazgatóját az ÁVH elhurcolta és félig agyonverte. Nem éreztem kielégülést, pedig tudtam, hogy ő nagy szerepet játszott eltanácsolásomban. Igaz részvétet éreztem irányában.

Még egy kiegészítés: Vonatra szállásom napján értesítették szüleimet eltanácsolásomról. Külön felhívták apám figyelmét, hogy mihelyt megérkeztem, azonnal telefonon jelezze, hogy küldhessék az indexemet.

Apám később mesélte el nekem, hogy aznap éjszaka nem aludt az események hatása alatt, és az éjszaka során gondolta át: "Nem az értesítő küldése miatt volt szükséges a telefon, hanem a megnyugtató miatt, hogy megérkeztem." Ebben az atyák sem lehettek azokban az időkben biztosak. Sőt ismerve akkori éneket, nagyon is bizonytalan játszma volt. Ennyit a szüleim "kéréséről".

Felnőtt fejjel többször próbáltam magyarázatot kapni, hogy valójában mi is történt azon a szerencsétlen/ utólag számomra szerencsés/ novemberi napon. Bizonyos, hogy az atyákat a félelem tette ilyen elszánttá. Rájuk volt bízva vagy 260 kollégiumi diák. Mindenki riadt, zavarodott és főképp rettenetesen rémült volt. Bennem a bajkeverőt látták. Lehet, hogy precedenst is akartak teremteni. 1956 után az orvosi egyetemre pannonhalmi érettségivel hosszú évekig nem lehetett bekerülni. Engem egy év kihagyás után felvettek, így intézte a Gondviselés.

Saját történetemet azért taglaltam ilyen részletesen, mert ez élénken él emlékezetemben és jól példázza azokat a zavaros, riasztó, borzalmas állapotokat, ami forradalom leverése után a „Kupacot” sem hagyta érintetlenül.

Szombathely, 2009. január 28.

12. Radda István IV.A

1956 októberében, 17 évesen, Pannonhalmán a Bencés Gimnázium érettségi osztályában jártam, és mint bentlakó az ottani internátusban laktam. Itt éltem meg az október 23-án indult forradalmunk, szabadságharcunk napjait. A nyári szünet utáni hetek egyforma ritmusban teltek. Középpontban a tanulás és az imádság állt. Külvilággal a kapcsolat a havi megengedett látogatáson kívül a rádión keresztül tartottuk.

A forradalom kitöréséről is így értesültünk. Kimondhatatlan izgalom lett úrrá rajtam és osztálytársaimon. Szűkebb baráti körökben tárgyaltuk az eseményeket és terveket szőttünk, hogy tudnánk személyesen is részt venni, illetve segíteni a pesti fiataloknak. A tanítás ugyan tovább folyt, de minden alkalmat megragadtunk, hogy többek között a Szabad-Európa Rádión keresztül tudjuk követni az eseményeket. Az internátus úgynevezett „Teleki-termében“ egy nagygyűlést is tartott a gimnázium vezetősége. Győrből jött hozzánk egy volt bencés diák, aki tájékoztatót az addigi eseményekről, nagy sikerrel elszavalta a „Talpra Magyar-t“ és felolvasta a MEFESZ – UFHS 16 pontját. Ezen természetesen én is társaimmal nagyon fellelkesedtem. Mivel az internátus illetve a gimnázium vezetősége felelőséget érzett irántunk, be voltunk zárva. Ennek ellenére a két érettségiző osztály „hangadói“ úgy döntöttünk, hogy másnap levonulunk a kb. 7 km-re eső Pannonhalma melletti kisécsi vasútállomásra, hogy vonattal megpróbáljunk felutazni Budapestre. Feltett szándékunk volt, valamilyen módon segíteni és a forradalomban részt venni. Sikerült is elhagyni a kolostort és erőltetett menetben lementünk mintegy 60 felső osztályos diák az állomásra. Akkori igazgatónk, Söveges Dávid atya, motorbiciklivel 2 fiatal prefektus atyát küldött utánunk, hogy lebeszéljenek az elutazásról és okvetlenül térjünk vissza. A vonat közben már befutott, amikor hosszas tárgyalás és érvelések után beismertük, hogy valóban jobb, ha engedelmesen visszamegyünk az internátusba. Az akkori osztályfőnökünk Legányi Norbert Atya – aki pár évvel később a Pannonhalmi Bencés Apátság Főapátja lett – megértéssel vélekedett kivonulásunkról és a segítségi szándékunkról. Kijelentette, hogy ha a Haza valóban hívná, mert szükség van minden igazi magyarra a forradalmi harc sikeréhez, akkor ő lesz az első, aki jelentkezni fog, és ha kell, löportornyot is hajlandó lesz őrizni. Ezen az osztályfőnöki ülésen kapta diákos egyszerűséggel a „Toronyőr“ becenevet.

A forradalom és szabadságharc győzelmes rövid napjaiban nagy örömmel folytattuk a tanulást és készültünk az érettségire. Kereszténynevelésünk folytán hittünk az imádság erejében és ki-ki a maga módján – így én is – imádkoztam a tartós sikerért.

Sajnos a gondviselés máshogy írta a történelmünket. A forradalom és szabadságharc véres leverése után sokunkban megfogalmazódott az a felismerés, hogy mint volt bencésdiák a bizonyára folytatódó és

megszigorított kommunista diktatúrában itthon nincs jövőnk. November 10. után többen kiszöktek és elmenekültek a „szabad nyugatra“ Ausztriába. Előtte már titkon megbeszéltük, hogy Bécsben majd megkeressük egymást, és együtt elmegyünk a tudomásunk szerint Párizs közelében létező magyar gimnáziumba leérettségizni. Ahogy később kiderült, ez a magyar iskola valójában nem Párizsban, hanem Innsbruckban létezett.

Egy telefonértesítés után november 13-án, édesapám, Dr. Radda Gyula, aki 1949-ig a Pannonhalmi Bencés Főapátság főügyvédje volt, bátyám kíséretében eljött a gimnáziumba értem. Az akkori apátsági Perjellel megbeszélte a részleteket, aminek a lényege az volt, hogy engem, nővéremmel és bátyámmal együtt kiküld a szabad nyugatra. Utólag felnőtt fejjel meggondolva szüleink a nagy horderejű döntését a szülői önfeláldozás példaképének lehet venni. Lemondani a felnövő gyermekek örömet hozó pillanatairól, magukra vállalni egy ilyen kalandnak a bizonytalan kimenetelét, és nem utolsó sorban megemészteni azt a tudatot, hogy gyermekeiket nagy valószínűség szerint hosszú ideig – vagy talán már soha – nem fogják látni, óriási felelősségvállalást és hatalmas lemondást jelentett szüleinknek. De édesapánk jogászai előrelátással számolt azzal, hogy a szabadságharcban való részvétele miatt gyermekei is megtorlásokban részesülhetnek.

Édesapánk rossz sejtelmei sajnos be is váltak, mert 1957 évében az úgynevezett „győri ügyvédi koncepció perben“ 6 év börtönre ítélték el.

Én november 16-án testvéreimmel együtt kalandos körülmények között menekültem Ausztriába. Bécsben az ottani Bencések vettek pártfogásba és sikerült összejönni a már előbb kimenekült pannonhalmi osztálytársakkal. Együtt tudtunk aztán Innsbruckba menni, ahol a magyar gimnázium volt. Csak a teljesség kedvéért említem meg, hogy bátyámat felvették az angliai oxfordi egyetemre, kémiát végzett és a mai napon is még ott dolgozik, mint egyetemi tanár. Nővérem Belgiumban, majd Németországban telepedett le.

Izgalmasan de érthetően komoly problémákkal indultak az innsbrucki éveim. Az Innsbruckba érkező magyar fiatalok felé jelentkezett nagy eufórikus szimpátia következtében egy osztrák családhoz kerültem, ahol a legfontosabb feladatomból volt, a német nyelvet minél előbb megtanulni. Az első hetekben bizony csak szótárral a kezemben tudtam „jőtevőimmel“, illetve a család tagjaival kommunikálni. Közben minden nap jártam a magyar gimnáziumba, ahol 1957 augusztusában pannonhalmi barátaimmal együtt leérettségiztem, akik az érettségi után Európa különböző országaiba kerültek egymástól távol. Ennek ellenére a mai napig szoros kapcsolatban vagyunk, rendszeresen találkozunk, most már a fordulat utáni Magyarországon is. A pár közös bencés év és az emigráció első kalandos ideje alapozta meg ezt az életre szóló barátságot.

Mind ezt azért írtam, hogy az 56-os forradalom utáni magyar emigrációba kényszerült sok hasonló sors közül bemutassam sajátomat. Családok ezreit

szakította szét 1956 tragédiája, érintve sok ilyen tizenéves fiataalt is, mint én. Büszkén mondhatjuk, hogy sikerült az azóta elmúlt 50 évben a nyugati világ vérkeringésébe friss oxigén dús magyar vért bevinni.

Leopoldsdorf im Marchfelde, 2009. április 23.

13. Rostás Ákos IV.A

Régen volt és ezért csak emlékfoszlányok jönnek elő 1956-ról.

Az iskolánk diákjaival és a helyiek tömegével együtt ott voltam a községi tanácsház előtti lelkesítő és gyönyörű nagygyűlésen, de többedmagammal ekkor már a forradalom fegyveres támogatásának lehetőségét latolgattuk. Ezt a hangulatot és a diákság fiatalos, meggondolatlan lépéseit kívánták a helyzetet sokkal tisztábban átlátó tanáraink megakadályozni, akik feltehetően a helyi rendőr őrsparancsnokkal egyeztetve diák nemzetőrség felállítását engedélyezték a létszámot 8 főben meghatározva a két negyedik osztályból. A túljelentkezés miatt sorsolás döntött a személyekről, akik együtt mentünk le a rendőrörsre oktatásra és fegyverek átvételére.

A rendőrörsön egyetlen rendőr: az őrsparancsnok főtörzsőrmester fogadott minket és kb. 1 órás fegyverismereti és alapvető igazoltatási oktatás után kiosztotta a silány papírra géppel írt névre szóló nemzetőr igazolványokat, mely az őrs bélyegzőjével volt ellátva és rendőri intézkedésre, valamint fegyverviselésre jogosított. Az oktató elmondta azt is, hogy a kiosztott 1898 M. fegyverek megjárták a II. világháborút, és óva int attól, hogy használjuk őket a fegyverenkénti 10-10 lőszer ellenére is. Egyébként összesen 6 darab fegyver került átadásra /szerintem ennyi volt ilyen fegyverből összesen az őrsön/, majd november 4-én ugyan így lettek visszaszolgáltatta az őrsön, szintén az őrsparancsnok kezébe. November 4-én emlékezetem szerint vezetésemmel 6 fő /de rajtam kívül nemzetőr már csak Apáti Pista, alias Ábrahám/ vittük vissza a fegyvereket és velünk voltak akkor már a harmadikos "fegyverhordozók" is, köztük a negyedikesek közt is igen népszerű Kis Pimasz is. Az egyetlen esemény az őrsön az ő beszólása volt a Kádár huszárokról, mire azonnal kapott egyet puskatisztító vesszővel, de írásbeliség /jegyzőkönyv/ nem készült.

Az idő homályából csak egy éjszakai őrség Rudán Péterrel, valamint 2 nappali eseménytelen járőrözés Apáti Pistával dereng elő. Ekkor láttuk azt is, hogy a szovjet emlékművet nem diák fiatalok le akarták dönteni, de a randa betonkúp ellenállt, míg nem jött felfelé egy pótkocsis vontató szénnel megrakodva. Ezt megállították, majd a pótkocsi lecsatolása után az emlékművet a már korábban rákötött drótkötéllel nagy hurrázás közben leborították.

November 5. után édesapám telefonon megígérte valamelyik atyának, hogy ha a fia hazajöhet egy napra, akkor küld egy teherautót, mellyel a főapátság

élelmiszert küldhet részben a teherautót biztosító Textilfestő-gyár munkásainak, részben pedig a piarista gimnáziumnak. Így is történt és november 7-én egy pótkocsis Rába teherautóval tértem vissza Pannonhalmára, majd 9-én 10 tonna burgonyával Budapestre, ahol a rakott pótkocsit átadtuk a Textilfestőben, majd a teherautóval a Mikszáth Kálmán térre mentünk, ahol a diákok behordták az árut. Az úton visszafelé hosszú géppisztolysorozatot kaptunk valahonnan és valakitől, de szerencsére csak a ponyvát érte sérülés. Ez az út amúgy fizikai edzésnek se volt utolsó, mert szerintem ez az öreg Rába vízajtású volt, annyi vizet kellett mindenhol felvenni a szétrohadt hűtő szinte folyamatos utántöltéséhez

A későbbiekben emlékszem az első szovjet "látogatásra", ami elég simán zajlott le, melyhez feltétlenül hozzájárult az is, hogy a szovjet parancsnok alezreddessel Oros atya az egész "látogatás" alatt héberül!!! beszélgetett, ketten pedig tálcákon zsíros kenyeret és sót vittünk a kapun kívülieknek és a kapun belül állóknak.

Korántsem volt ilyen békés a pufajkás elvtársak látogatása, akik elvitték Dávid atyát és számos pofont osztottak ki a tankönyvekből kiszakított és átrajzolt főelvtársak képei miatt. Jellemző, hogy e magyar nyelven beszélő droidok az egész várkört ostromlott erődként zárták körül már érkezésükkor. Az itthon maradt nemzetőrök Hegedűs rendőr főtörzsőrmesternek és Dávid atyának köszönhették, hogy börtön nélkül megúszták. Hegedűs főtörzsőrmester e napokról azt jelentette, hogy a Tanácsház előtti nagygyűlésen és néhány nem helyi személy általi szobordöntésen, utcatábla rongáláson kívül nem volt ellenforradalmi tett Gyórszentmártonban. E jelentés neki is személyes létérdeke volt, míg Dávid atya rendőrségi vallomásaiban szorosán a Fekete kövek könyvben leírtak szerint járt el, életét közvetlenül kockáztatva és így mentette meg diákjait. Érdekes, hogy saját érdekében a főapátságból és a diákok közül sem tett említést a nemzetőrökről egyetlen előbb és később is működő besúgó sem!

Budapest, 2009. március 30.

14. Rudán Péter IV.A

Elképesztő, hogy pillanatok alatt milyen megdöbbenés, izgalom és öröm keveréke lett úrrá az osztályon, amikor október 24-én, szerdán délben tanítás után prefektusunk, Oros atya elmondta mit hallott a rádióban. Ettől kezdve bizonyos fokig megbomlott az iskola szigorú rendje. Délelőttönként ugyan tovább folyt a tanítás és feleltetés, de szerencsére nem kaptunk osztályzatot. A délutáni stúdiumok rendje teljesen megszűnt, tanulás helyett kisebb-nagyobb csoportokban ültünk együtt és vitakoztunk, vagy a prefektusnál hallgattuk a rádióban a legfrissebb híreket. Közben találgattuk, mi lesz még mindebből. Aztán nagy örömujjongás volt, amikor elterjedt a híre, hogy

megszűnik az orosz nyelv tanítása. Érdekes, hogy akkor hirtelen eltűnt a merev tanár-diák viszony, és helyette majdnem baráti légkör alakult ki.

Október 26-án az a hír terjedt el, hogy Győrben minden segítő kézre szükség van a közellátás biztosítására. Egy nagyobb csapat rögtön el akart indulni, de hosszabb vita után megnyugodtak a kedélyek és úgy gondoltunk, hogy majd csak zöldágra vergődnek nélkülünk is a győriek.

Két alkalommal a Teleki teremben tájékoztattak bennünket az eseményekről és Csóka Lajos atya tartott előadást.

Szombaton, 27-én reggel – borús, hűvös nap volt – az összes diák, prefektusok kíséretében, levonult a faluba, hogy részt vegyünk a forradalom melletti tüntetésen. Lefelé menet először 1848-as nótákat énekeltünk, aztán hirtelen cserkész-nótákat is. Emlékszem, prefektusaink mennyire meglepődtek, hogy nyolc évvel a cserkészlet betiltása után még milyen ismertek és népszerűek a cserkészdalok.

A tüntetésen Kecskés diáktársunk a III.B-ből elszavalta a Talpra magyart, utána elénekeltük a Himnuszt és a Szózatot is. Aztán egy csoport az akkor még létező rendőrőrs elé is elment. Nekem az volt a benyomásom, hogy a rendőrök többsége már addigra eltűnt Győr irányába. A két ottmaradt rendőr megjelent az ajtóban, és barátságos, semmitmondó szavakkal igyekezett csillapítani a felbuzdult ifjúságot.

Közben megalakult a Nemzetőrség győrszentmártoni csoportja. Vita után a két negyedik osztályból nyolc önként jelentkező engedélyt kapott, hogy beléphessen a Nemzetőrségbe. Kaptunk névre szóló gépelt cédulát, hogy nemzetőrök vagyunk, és fegyvert viselhetünk. A rendőrség egyetlen jelenlévő tagja kezünkbe adott egy pár, a második világháborúból megmaradt mordályt. Rövid félórás kiképzés után megjegyezte félhangosan, hogy inkább ne lövöldözzünk ezekkel a puskákkal, mert velük még egy tehenet sem lehet eltalálni. De mi, a biztatás ellenére, büszkén akasztottuk vállunkra a puskát.

Ezután, attól eltekintve, hogy megjelent egy nap két fiatalember és egy leányzó egy szürke színű Pobjeda típusú autón, és élményeiket mesélve egy pisztollyal hadonásztak, nem történt említésre méltó esemény. A legújabb fejleményekről pedig főleg rádió útján értesültünk.

November 4-én délelőtt futótűzként terjedt el a hír, hogy az oroszok megtámadták Budapestet. Délben már riadóztatták a nemzetőröket is. Egy IV.B. osztályos társammal, Puchinger Lacival */nem volt ilyen nevű diák, valószínű Pulay Laci volt. Szerk./* este 8-kor mint rendfenntartó közegek, útnak is indultunk. Csendes, sötét, csillagtalán éjszaka volt, csak Győr felől hallatszott nehéz motorok zúgása.

Egész éjszaka a Várhegy körül kóboroltunk, és folyvást tanakodtunk, mit tegyünk, ha összeakadunk az oroszokkal. Szerencsére csak egy részeg atyafival találkoztunk, aki – úgy látszott – a forradalom bukását gyászolta. Reggel nyolckor adtuk át a puskákat a váltásnak, nekünk meg szabad volt

délelőtt lefeküdtünk. Csak aki ismeri a diákotthon rendjét, tudja méltányolni, milyen „forradalmi esemény” volt ez!

November 5-én délután egyszer csak megjelentek a rendőrök és elkobozták a fegyvereket, vagyis leszerelték a nappali járőröket. Közben – érthető okokból – a hangulat nagyon megromlott, nagy levertség lett úrrá diákokon, de nem csak a diákokon.

November 7-én – akkor még, vagy megint ünnepen – tanítás volt. A történelem óra elején Csóka Lajos atya minden kommentár nélkül felolvasta Kozma Andor A karthágói harangok című versét. Az egész osztály – szokásától eltérve – mukkanás nélkül hallgatta végig a hosszú verset. Amikor a vers utolsó sorához ért: „... és Karthágó elesett”, az volt a benyomásom, nem csak neki lábadt könnybe a szeme.

Mivel tanuláshoz nem nagyon volt kedvünk, stúdium helyett az egyik hálóban ENSZ közgyűlést szerveztünk. Közfelkiáltásra én vettem át a szovjet delegáció főnökének, Szobojlev elvtársnak a szerepét. Két órán keresztül nagy ordítás és veszekedés közben, többször is megbélyegezték. Úgy látszik, túl jól játszottam a szerepemet, mert a gyűlés azzal végződött, hogy meg akartak verni.

November 11-én, vasárnap reggel motorzúgás verte fel a várkerület csendjét: orosz katonaság és magyar kíséretük állta körül a kolostort és a diákotthont. Ellenforradalmárokat és fegyvereket kerestek. Mikor meghallottuk, hogy megkezdődött a házkutatás a diákotthonban, szobatársammal, Széll Kálmánnal végigfeküdtünk ágyunkon – ez napközben szigorúan tilos volt – háttal a bejáratnak, evvel akarván kimutatni megvetésünket. Mikor hirtelen kinyílt az ajtó, kíváncsiságból félszeggel mégis odasandítottunk: két magunk korabeli szovjet katona állt ott géppisztollyal a kezében, mellettük meg egy egyenruhás idősebb magyar tiszt. Mögöttük pedig Oros atya állt és csóválta fejét a látványon. De azt láttam az arcán, hogy némi derűtséget keltett benne ez a jelenet.

Vasárnap délután Schönberg Jánosnak (IV.B.) látogatója érkezett Magyaróvárról. Az érdeklődők körülállták a folyosón, és elkezdett mesélni az ottani viszonyokról. Mi pedig alaposan kikérdeztük mi a helyzet a határon. Szapáry Gyurival ketten ugyanis már többször megállapítottuk, hogy – tekintve az újabb fordulatot – mint osztályidegeneknek és nemzetőröknek nincsenek itt nagy kilátásaink. Így kedvező értesüléseink alapján elhatároztuk, hogy másnap nekiindulunk a nagyvilágnak.

Mivel – később kiderült – nem csak ketten jöttünk erre az elhatározásra, sőt másnap legalább hatan akarták elhagyni Pannonhalmát, nyugati irányba, a prefektusok is megneszelték a dolgot. Bezárták a főbejáratot és a megbízhatóbb II. és III. osztályokból őrséget szerveztek. Ez utóbbi tény minket nem zavart túlságosan, mert annak idején az alsóbb osztályosokat nem volt szokás komolyan venni.

Másnap, november 12-én, tanítás előtt közös szentmise volt a forradalom áldozataiért. Mint negyedikesek a kóruson ültünk, és áldozáskor mi is felálltunk, hogy a sekrestyén keresztül a templomba lemenjünk. Még egy hosszú pillantással elbúcsúztam osztálytársaimtól, ők akkor már tudták, mire készülünk. Áldozás helyett a kolostoron keresztül visszamentünk a diákotthonba a már összecsomagolt táskáinkért, és a főbejárat helyett a konyhán keresztül elhagytuk az épületet. Közben összetalálkoztunk Bézay Miklóssal, aki Pogány Tiborra és Gergely Húgóra várt, ők tőlünk függetlenül ugyanazt tervezték, mint mi. Gyors elhatározással hozzánk csatlakozott, és a konyhában még megkérdezte, mi jó lesz ebédre.

Biztonság okából nem az országúton, hanem a vasút mellett mentén indultunk Győr felé. Így persze Tivadar atya sem talált meg, akit utánunk küldtek motorkerékpárral. Háromórai gyaloglással érkezünk meg a győri vasútállomásra.

Befejezésül még annyit, hogy útközben Écsnél elástam – eltemettem? – a nemzetőr-igazolványomat egy szántóföldön.

(BDSZ Almanach 1993-94)

15-16. Ruzsovits Mária (hegyi) és Ruzsovits Mária (váraljai) IV.A

Összeszedtük emlékeinket az 1956-os pannonhalmi eseményekkel kapcsolatban. Mi, lányok csak igazán csekély mértékben lehettünk – Mária néni jóvoltából is – részesei az eseményeknek, de ami eszünkbe jutott, azt szívesen megosztjuk másokkal.

A faluba több alkalommal vonultak le diákok, egy alkalommal mi is ott voltunk és kiabáltuk azt a szívből jövő szöveget, hogy "ez a haza magyar haza, minden orosz menjen haza". Nagyon jól emlékezünk arra az eseményre, mikor a tankok körülvették a gimnáziumot, és félelmetes volt a bejutás az iskolába. Délután több diák járőrözött és iskolából kijövet hazakísértek bennünket, hogy semmi bántódásunk ne essék.

Mikor a fiúkat az épületben lévő pufajkások megmotozták, bennünket, lányokat is meg akartak motozni. Azt már nem tudjuk, ki volt az, akinek a kérésére ez mégsem történt meg. Több pufajkás a gimnáziumi rádiót kifogásolta, meg akarta szüntetni, mert azt gondolták, hogy azzal tartják a kapcsolatot külfölddel,

Mikor szegény Dávid atyát elvitték a falubeliek látták a vonatról, hogy helybeli pufajkások is ütlegettek az autóban.

Ennyit sikeredett kipróbálni magunkból. A családban senki nem foglalkozott politikával, tehát a faluban történekről nincsen semmi információnk.

Győr, 2009. június 27.

17. Szapáry György IV.A

Úgy döntöttem, hogy nem kívánom most az 56-os visszaemlékezéseimet megírni. Amennyiben erre sort kerítek, akkor az egyéb tapasztalataimmal és mondatómmal együtt egy saját könyvemben fogom azokat megírni.

Budapest, 2009. szeptember 18.

18. Széll Kálmán IV.A

Amiről szeretnék írni, az egy, az 1956. októberi forradalom eseményeihez kapcsolódó pannonhalmi emlékem, ami nagyban meghatározta későbbi, 1956 utáni életemet, nevezetesen:

Rudán Péterrel közvetlen Oros atya szobája mellett laktunk, a felső összekötő folyosón. Oros atya, miért, miért nem, meglehetősen hangerővel hallgatta mindig rádiót, ami szobájában annál a falnál volt, amely másik oldalán az én ágyam volt, így minden szót, hírt azonnal „vettünk”. Vettük az október 23. utáni felemelő hangulatú adásokat, Nagy Imre, Mindszenti József bíboros úr beszédét (amely Oros atya szerint „nagyon rossz beszéd volt”), a szovjet hadsereg kivonulásáról szóló híradást, és Péterrel elkezdtünk közösen gondolkodni.

A Forradalom – nem tévedés, így, nagy F-fel – október 23.-tól győztesen haladt nemcsak Budapesten, de a vidéki városokban, így Győrben is. Még talán október 24-én vagy 25-én nagyon röviden, de tudtam az igazgatói irodából telefonon beszélni szüleimmel, akik Ózdon laktak. Ők természetesen intettek a meggondolatlan forradalmi cselekedetektől, és elmondták, hogy Ózdon nyugalom és csend van. Az ottani Forradalmi Munkástanács szavára a közel tízezer munkás és még annyi polgári lakosság békében él. Csak később tudtam meg, hogy a békében élés ürügyén egy rendőrtisztet – régi ismerősünk volt – a feldühödött, első sorban cigány bűnözők brutális kegyetlenséggel meglincseltek.

Visszatérve Péterrel folytatott beszélgetéseinkre, az még gyerek fejjel is világosan látszott, hogy a forradalom jó irányba haladt, szakítunk a keleti kommunista Szovjetunióval és elindulunk Nyugat felé. Oda, ahova Csóka Lajos atya szerint mindig is tartoztunk Gyönyörű álom volt, és mi 18 évesen lelkesen el is hittük! De jött később a keserű ébredés.

Még november 4. előtt, ha jól emlékszem Oros atya szobájában (de erre nem mernék megesküdni) hallgattunk rádiót. Görhely Tamás, alias Gurics (a jó Isten nyugosztalja szegényt!) egy német nyelvű adást fogott, és döbbsenten tolmácsolta: ez az adó azt mondta, hogy a szovjet csapatok nem hagyták el az országot, hanem visszafordultak, és csak az indulási parancsra várnak. Volt ez október végén – november elején, vacsora és lefekvés közötti időben, úgy 20 óra környékén. Már nem emlékszem, kik voltak még ott

kettőnkön felül Oros atya szobájában, megdöbbenve hallgattuk a hírt, és elfogadtuk, hiszen Tamás már akkor is jól beszélt németül. Ezzel a hírrel szemben állt az akkori magyar kormány véleménye, hogy minden rendben, a kormány a helyén áll (ez nem tévesztendő össze Nagy Imrének a szovjet invázió kezdetekor mondott beszédével).

Ezen az estén, miután elszívtuk az utolsó „zúbgagót” Oros atya szobájában és ő szelíden nyugovóra térített – szelíden kirúgott a szobájából – többen feltettük magunknak a kérdést, mi következik? A szovjet csapatok a határon, az ENSZ semmit sem tesz értünk, maroknyi magyar szemben a világ egyik legnagyobb hatalmával, semmi esélyünk.

És amikor megindultak novemberben a szovjet tankok és a velük szövetséges kommunisták, mi Pannonhalmán, 18 évesen úgy éreztük, hogy a szabadság elveszett és két lehetőségünk maradt. Az egyik: közel a nyugati határ, induljunk, amíg nem késő. A másik: maradni, és vállalni mindent, ami ezzel jár.

Furcsa erről írnom, de Péterrel még az „utolsó” estén is sokat beszéltünk arról, mi legyen. Neki közeli rokonai voltak, ha jól emlékszem Bécsben, és beszélt németül. Ekkor döntötte el Péter, hogy elmegy Ausztriába (nem egyedül, sokad magával). A hosszú beszélgetés után én úgy döntöttem, nem megyek. Akkor ugyan még nem tudtam magamnak úgy megfogalmazni, ahogy azt később Beer Miklóstól hallottam: „Magyar az, aki magyarnak vallja magát, aki a hazát, annak történelmét sajátjának érzi”. De fülemben csengett Reményik Sándor Eredj, ha tudsz című verse, amelyet Csóka Lajos történelem tanárunk olvasott fel nekünk. És én magyar maradtam, és ma sem bánom, hogy itthon maradtam.

Esztergom, 2009. augusztus 26.

19. Töreky Iván IV.A

1956 október 23-án gyönyörű idő volt. A tornaórát a szabadban a kosárlabda pályán tartottuk. Egyszer csak, úgy 12 körül, az egyik prefektus atya szobájából kihallatszó rádióhírre lettünk figyelmesek, miszerint Budapesten tüntetés zajlik. Az óra bizony megszakadt és izgatottan hallgattuk a híreket. Este Oros atya szobájában értesültünk arról, hogy kitört a forradalom. Másnap folytatódott a tanítás, de nem feleltünk, csak az atyák leadták az anyagot. Ettől kezdve minden nap az első emeleti hirdetőtáblán az Igazgatóság egy hírlevélben közölte az eseményeket. Elég nagy volt a nyugtalanság, féltettük szüleinket, családjainkat. Mindenki lelkesen üdvözölte a forradalom győzelmét.

Vasárnap délelőtt többen elhatároztuk, hogy bemegyünk Győrbe segíteni a forradalmároknak. Már nem emlékszem, hogyan kezdődött, de emlékezetem szerint mintegy 100-an gyalog elindultunk énekelve az écsi pályaudvarra,

ahová Gyórszentmárton fő utcáján át megérkeztünk. Utasítottuk az állomásfőnököt, hogy biztosítson számunkra egy vonatot, amellyel Győrbe mehetünk. Ő ezt megígérte, de helyette felhívta a gimnáziumot, ahonnan egy órán belül Tivadar atya Botond atyával együtt egy oldalkocsis motorkerékpárral megérkezett. Az Igazgatóság – kirúgás terhe mellett – közölte, hogy azonnal menjünk vissza Pannonhalmára. Vonatról szó sincs. Amilyen hangosan jöttünk, olyan halkán visszakocogtunk a „Kupacra”, ahol azonnal bezártak minket a Teleki terembe. Először igazgatói intőről, majd szigorú megrovásról volt szó. Estére mindenki vacsorázni mehetett, a büntetés pedig elmaradt. Így ért véget lelkesedésünk, győzött a józanész.

November 1-jén délelőtt az egész iskola levonult a temetőbe, ahol az elhunyt forradalmárokért imádkoztunk.

November 2-án este Oros atya szobájában hallgattuk Mindszenty bíboros úr beszédét. A gimnáziumból 2 fős diákküldöttség ment Győrbe, emlékezetem szerint Stipsitz Jóska a IV. B-ből és az A-ból Rostás Ákos (ebben nem vagyok biztos). Visszatérve beszámoltak, hogy nagyon lelkes és bizakodó volt a hangulat, de ők nem szólaltak fel (utólag szerencsére!).

November 4-én reggel arra ébredtünk fel, hogy a felettünk lévő prefektusi szobában szól a rádió és hallottuk Nagy Imre segélykérő felhívását és az Egmont nyitányt. Ebből megtudtuk, hogy mindennek vége. A diákmisszió már mindenki tudta a történeteket.

Még november 4. előtt a mi osztályunkból Gerencsér Jóska disszidált. Elbiciklizett Hegyeshalomig, ahol kerékpárját az árokba dobva meg sem állt Amerikáig.

Ez történt a forradalom alatt, majd a november 4. után történetekkel folytatom.

Másnap, november 5-én, a történelem órán az osztályba belépve majd a dobogón könnyezve minden kommentár nélkül Csóka Lajos atya felolvasott egy gyönyörű verset (a szerzőre és a címére nem emlékszem), amelynek refrénje volt „... és Karthagó elesett!”. Mi megrendülten és sírva hallgattuk. Izgatottan olvastuk a faliújságra naponta kiragasztott jelentéseket (ennek később lesz jelentősége), és hallgattuk a rádiót esténként Oros atya szobájában. Dávid atya irodájában egész nap szól a rádió, ahol óránként váltogatva diáktársaink hallgatták az „üzeneteket”. Egy nap Bejczy Németh Lajos diáktársunk odajött hozzám és közölte, hogy bátyám üzeni Budapestről, hogy szüleim és ők jól vannak, egészségesek és várnak vakációra.

A viszonylag nyugodt felszín alatt izzott a hangulat. November közepén elkezdődtek a disszidálások. Megtudtuk, hogy tölünk a IV.A-ból Rudán Peti és Szapáry Gyuri, a B-ből Pogány, Oskó, Gergely Hugó és Orosz Attila megszöknek. Este az egyik szobában csomagoltak az útra – én véletlenül ott voltam – mikor is zajt hallottunk. Rudán Peti bebújt az ágy alá, de bakancsos lábai kilátszottak. Szabolcs atya jött be, és azonnal látta, miről van szó.

Péttert kihúzta cipőjénél fogva az ágy alól, és elrohant. Itt nem kellett kommentár, látta, hogy mi történik. Este 10-kor kulcszörgést hallottunk. Szabolcs atya zárta ránk az ajtót. (Mi negyedikesek már külön szobákban kettessel vagy többedmagunkkal laktunk.) Ez emlékeim szerint szombat este történt, a pontos dátumra nem emlékszem, úgy november 15. körül. Vasárnap a reggeli tornán a fent említett fiúk is ott voltak, így meghiúsult a szökés, egyelőre. A diákmisén mi IV.A-sok a karzaton, az orgona mellett foglaltunk helyet. Áldozás alatt Rudán és Szapáry és a IV.B-ek nem mentek az oltárhoz, hanem a sekrestyén keresztül a hálóba szaladtak és az összekészített holmijukkal együtt elhagyták az épületet – vagyis disszidáltak. Mivel délelőtt szabadidő volt, csak az ebédkor vettük észre, hogy eltávoztak. Elképzelhető, milyen volt a hangulat. Mindenesetre a disszidált fiúk másnap üzentek rádión, hogy mindnyájan egészségesen megérkeztek Ausztriába (ez becsületes gesztus volt részükről).

Egy este mindnyájunkat összereltek a Teleki terembe, ahol ott volt Kovács Attila és Glózer László Győrből (ez nem biztos), és beszámoltak a győri helyzetről. Majd az Igazgató úr vagy talán más atya felszólalt. Közölte, hogy felszólít mindenkit, hogy maradjon nyugton. „Mi atyák szüleiteknek és a jó Istennek felelősek vagyunk életetekért, így lelkiismeretetekre hivatkozva kérünk titeket, maradjatok, ne szökjete meg.” Kivétel, ha szüleitek jönnek, vagy írásos megbízottjaik és kivesznek titeket az iskolából. Ezt megértettük, ettől kezdve nem lógott meg senki.

November 20 körül egyik este kopogtattak. Zichy Jánossal laktam egy szobában, az ő szülei és húga érkeztek. Éva néni, János édesanyja közölte, hogy fiaikat, Jánost és Bélát (ő első osztályba járt) elküldik Bécsbe, mert mint mondta, nem engedi, hogy őket – a hírek szerint – a Szovjetunióba hurcolják. Másnap reggel Éva néni Győrbe utazott, ahol Radda ügyvéd úr tanácsára (Radda Sipi édesapja volt) úgy döntöttek, hogy az egész család disszidál. Másnap hajnalban indultak, szomorú szívvel vettünk búcsút tőlük. Hamarosan Radda Sipi is elment nyugatra. Egy reggel a matematika órán bejött egy atya, és azt mondta: Erdődy, kint várnak. Imre annyit mondott: Szevasztok, viszontlátásra! Vele és mindnyájukkal 1970-ben találkoztam újra János esküvőjén Bécsben. Az osztályból ezek után már nem ment el senki. A B-ből emlékeim szerint Bende Bandi, Bézay Miki és Török Jóska távoztak.

A tanítás rendes mederben folyt tovább. Mint később kiderült, ezekben az időkben csak Pannonhalmán folyt rendes tanítás.

Következett a téli vakáció. December első napjaiban utaztunk haza vonattal. Győrben eszembe jutott, hogy esetleg Hegyeshalom felé szállok át, de Geszler Öcivel úgy döntöttünk, hogy hazamegyünk. A vakáció január első hetébe ért véget, és mindnyájan rendben visszaérkeztünk Pannonhalmára, ahol 1957 júniusában leérettségiztünk. Időközben történt egy szomorú, súlyos esemény, amiről most beszámolok.

Március első napjaiban, egy matematika óra közben észrevettük, hogy a Monostor felé több teherautón pufajkások jönnek. Hamarosan leugrottak a járművekről és géppuskafészeket állítottak a Főmonostor, a gimnázium és a bejárat irányába. Nem sokára betörték az épületekbe, az igazgatói irodába, és minden pontra fegyveres őreket állítottak. A tanítás azonnal abbamaradt. Az iskola-rádión keresztül felszólítottak mindenkit, hogy azonnal menjen a Teleki terembe. A fiúkat beterelték, az ajtókat bezárták. Mindenkit megmotoztak – kivéve engem – és akikkel végeztek, kimehettek várakozni a terem melletti teraszra. Velem az történt, hogy útközben megszólított Ábel atya, átadva a gimnázium fő kulcsait. „Iván, te vezeted a katona urakat, és mindent megmutatsz, amire kíváncsiak. Ezekkel a kulcsokkal kinyithatsz minden ajtót.” A helyzet eléggé bizarr volt. Három-négy fiatal fegyveres pufajkás társaságában bementünk az osztályokba és a hálókba, ahol ők véletlenszerűen átnéztek néhány könyvet és füzetet, kinyitva a fiókokat és szekrényeket. Nem tudom, mit kerestek, mert nem beszéltek egymással sem. Ők utasítottak, ha kérdeztek, én válaszoltam. Ez néhány óráig tartott, majd végül is visszaadtam a kulcsokat Ábel atyának. És ők távoztak. Udvariasan viselkedtek, egymáshoz is alig szóltak.

Most jön a kutatás szomorú és tragikus része. Mint megtudtam, néhány ávós betört az igazgatói irodába és mindent átkutattak, és sajnos megtalálták az egyik fiókban a forradalomról írt napi jelentéseket, amelyeket Dávid atya kronologikus sorrendben lefűzött egy irattartóba. Ezt ott azonnal ellenforradalmi cselekedetnek nyilvánították, pedig a jelentések igazán tárgyilagosak voltak. Igaz, nem dicsőítették a szovjet hadsereget és a Munkás – Paraszt kormányt.

A házkutatók másik fele a Főmonostorban kutatott. A padláson találtak egy évtizedek óta használaton kívül lévő másológépet, amit büntárgynak tulajdonítottak. Páran a borospincébe is bementek, ahol néhány hordót megnyitva „megkóstolták” a misebort – magyarul mondva jól berúgtak. Ott randalíroztak és szitkozódtak. Az akció végén ugyan nem találtak semmit, de egy bűnös kellett, akit dr. Söveges Dávid igazgató úr személyében megtaláltak. A bűnjelek a forradalom alatt készült beszámolók voltak. Dávid atyát feltették egy teherautóra, ahol Pannonhalma és Győr között a részeg pufajkások gúnyoltak és ütlegeltek oly annyira, hogy fél szemére megsérült és véresre verve egyenesen a győri kórházba szállították. Ott feküdt hónapokig, majd börtönbe vetették és elítélték. Évek múlva engedték haza. Én később láttam ezt a kiváló irodalom tanárt és embert megtörten, soványan. Nem taníthatott tovább, végül a könyvtárban dolgozhatott. Norbert atya vette át ideiglenesen az év végéig a gimnázium vezetését. Így értek véget a forradalmi események.

Mi többen vártuk a MUK-ot, remélve, hogy disszidálhatunk, és Innsbruckban csatlakozhatunk a többiekhez.

Összefoglalva, és levonva a következtetéseket, csak a legnagyobb tisztelettel és szeretettel szólhatok az Atyákról, akik vigyáztak ránk, megőrizték nyugalmukat és példás magatartásukkal velünk együtt, gondjainkat megosztva végigélték ezeket a nehéz időket.

Mivel azóta több mint 50 év telt el, bizonyára tévedtem néhány időpontban, vagy személyben.

Budapest, 2009. január 2.

20. Wittmann Mihály IV.A

Mi, a IV. osztály, akkor szét voltunk szórva, az alsó összekötő folyosón laktunk kettesével, vagy többen egy szobában a kápolna mögött. Én Gelencsér Lászlóval laktam együtt, akiről azt kell tudni, hogy Búcsúszentlászlóról jött, abból a zalai faluból, ahol prefektusunk, Oros atya is született, és jól ismerte a Gelencsér családot. Laci nagyon zárkózott, különc, ingerlékeny fiú volt, nem voltak barátai, gyakran összekülönbözött másokkal. Két szenvedélye volt, a matematika és a kerékpározás. A stúdiumok közötti szünetekben gyakran letekert 25-30 km-t, vasárnaponként sokkal többet. Többször kérdeztem merre járt, azonban nem mindig árulta el útjait. Oros atya azért telepített melléje, mert Laci azt mondta, velem ki tud jönni. Ez így is volt.

Ő is eltűnt Pannonhalmáról. Megpróbálom leírni számodra azt a legvalószínűbb módot, ahogy ez történhetett. November vége felé egy túráról visszatérve fölhozta a szobába a kerékpárját, azzal, hogy ráfér egy kis karbantartás. Új gumikat vásárolt valahol, cserélte őket, olajozott, láncot feszített, stb. Másnap nagyon korán levitte a portára, ahol egyébként tárolta. A napra pontosan nem emlékszem, talán vasárnap volt, amikor ismét elment biciklizni, de már nem jött vissza. Este Oros atyának jelentettem az esetet. A szekrényében alig hagyott valamit, nagyon felkészült az utazásra. Végül az USA-ban kötött ki, valamelyik egyetemre került, ahol talán állást is kapott.

Ez az én legpontosabb emlékezetem 56-ról. Sok egyébre is emlékszem: megemlékezések a faluban, Csóka Lajos atya különleges történelemórái ekkoriban. Az osztályunk a forradalom idején szét volt szóródva apró szobákban, mindenki tanult, mert szeretett volna jó bizonyítványt szerezni, egyemre jelentkezni. Oros atya szigorú rendet, fegyelmet tartott, szerette volna, ha osztálya jól szerepel az érettségiben. A bratyizásra nem igen maradt idő, és elszigeteltségünkben sok hír el sem jutott hozzánk/hozzám. Ezen felül az életem eléig mozgalmas volt, ami tompította az emlékezést.

Átnéztem az összes Pannonhalmán készült fényképet, de az eseményekhez kapcsolódót nem találtam közöttük. A legtöbb fényképet akkoriban Kuti Pál készítette. Örülök, ha keveset is, de segíteni tudtam.

Budapest, 2009. február 8.

IV.B osztály

Osztályfőnök és prefektus: Vida Szabolcs

Osztálylétszám 34 (ebből Pannonhalmán érettségizett 26), meghalt 6, nem kérhető fel 5, felkért 23 (ebből Pannonhalmán érettségizett 19), válaszolt 23

1. Beck József IV.B

Az 1956-57-es tanévben Pannonhalmán a IV. b osztályba jártam. Osztályfőnököm és prefektusom Vida Szabolcs atya volt. A forradalomról a rádió híradásaiból értesültünk. Tájékoztatásul Szabolcs atya közölte, hogy a tanítás változatlanul megy tovább. Szigorításként a kapu le lett zárva és senki nem hagyhatta el a „Kupacot”. Az első napokban azoknak a diákoknak a szülei érkeztek, akiket a rendszer megalázott és meghurcolt, hogy gyerekeiket kikérjék. Voltak olyanok, akik kalandvágyból egyszerű vagy többszöri próbálkozás után szöktek meg. Ez legtöbbször a biológiai terem melletti ajtón keresztül történt. Az atya kért bennünket, hogy próbáljuk megérteni felelősségüket, és ne hozzuk őket kellemetlen helyzetbe. Aki disszidálni akar, az szülői beleegyező nyilatkozat alapján tegye. A rend megtartása érdekében rendes tanítás, szürkülettől pedig kijárási tilalom, a kritikus helyeken őrség volt.

A faluban megalakult a nemzetőrség, melyhez több osztálytársunk is csatlakozott. Erről a későbbiekben nem beszéltünk. Engem Bende Bandi barátom szervezett be, aki nagyon aktív volt a forradalom ügyeiben. De nekem nem tetszett ez a nemzetőrség, egy nap múlva abba is hagytam ezt a „katonásdit”.

Arra is emlékszem, hogy egyszer megjelent egy szürke Pobjedával 2 alak meg egy lány, akik forradalmárként mutatkoztak be. Már nem emlékszem kik, talán a konyhán dolgozó nővérek panaszkodtak, hogy az árkádok alatt lövöldöztek szórakozásból. Megyery Palival a keresésükre indultunk, a tornaterem előtt találtuk meg őket, ahol pingpongoztak. Elzavartuk őket az épületből, és Pannonhalmáról is.

A forradalom várható kimeneteléről földrajz órán Vanyó Tihamér atyától érdeklődtünk. Ő nagy stratégaként 5 perc alatt a táblán vázolta azt a taktikát, amit a szovjetek fognak követni: lezárják tankokkal a nyugati határt és letörik a forradalmat.

A rektor Oszvald atya volt, aki kérte az osztályfőnököt, hogy segítsünk be az élelmezés biztosításába. Erre Szabolcs atya négyünket jelölt ki. Feladatunk az volt, hogy a kémiai előadó oldaltábláját leemelve az előadó és a folyosó közötti fal járható részét cukros zsákokkal töltsük meg. Ezzel két éjszakai „műszakkal” végeztünk. Majd felszedtük a tornaterem színpadi részét és megtöltöttük krumplival és egyéb élelmiszerrel.

Az osztályunkba 6 lány járt. Amikor már novemberben a környéken állandóan szovjet katonák cirkáltak, az a megtiszteltetés ért kettőnket, mivel felsőbb évfolyam nem volt, hogy haza kellett őket kísérni. Volt, akiket a gimnázium alatti épületbe, ahol laktak, de volt, akit a faluba. Kritikus helyzet akkor alakult ki, amikor az oroszok körbevették a „Kupacot” és sötétedéskor a fa mögül vagy a bokrokból kipattanva géppisztolyt fogtak ránk.

A forradalom leverése után megjelent a munkásőrök „dicső” serege, akik zöme a Belsped kocsisokból állt. Összetereltek bennünket a mozi helyiségébe, ők pedig az előre elkészített forgatókönyv alapján házkutatást imitáltak, majd véghezvitték Söveges Dávid atyával a megátalkodott tettüket.

Ha rövid beszámolómmal hozzá tudtam járulni az 56-os események részbeni megismeréséhez, akkor ezt örömmel tettem és megtiszteltetésnek vettem.

Mór, 2009. febr.27.

2. Bézay Miklós IV.B

A gimnáziumi éveim alatt mindig kerestem valami alkalmi munkát, hogy legyen valamennyi pénzem. 1956 nyarán is dolgoztam, akkori keresetemből egy nagyon egyszerű kis rádiót vettem, ami magammal vittem Pannonhalmára. Mint negyedikes diák, már két személyes szobákban laktunk. Szobatársam Tipold Feri volt, a szobánk az alsó összekötő folyosón volt. Ott hallgattuk esténként a rádiót is. Október 23-án este nem tudtuk behozni a rádióra a Kossuth adót, ami rendkívüli volt. Még aznap este értesültünk ennek okáról, a Rádió ostromáról. Gondolom, valamelyik külföldi adó lehetett a hírforrás.

Az elkövetkezendő napokban az atyák mintha igyekeztek volna kerülni, vagy elhallgatni a forradalom kérdését, de talán helyesebben fogalmazok azzal, hogy nem akartak beszélni róla. Prefektusunk, Szabolcs atya is mindig csak nagyon röviden, lényegre törően beszélt ezekről. Nagyon egyszerű oka lehetett, nem akarták, hogy a diákok lelkesedéséből elmenjenek csatlakozni a forradalomhoz. Különösen a pesti diákoktól tartottak, akik szüleikért is aggódtak, nem tudván róluk semmit. Az atyákon persze hihetetlen felelősség volt a diákok épsége tekintetében, így viselkedésük nem csak érthető, hanem helyes is volt. Még a kapukat is bezárták, és őrséget állítottak.

A falu forradalmi ünnepségen nem voltam ott. Aznap délelőtt Vilmos atya kérésére egy nyolcfős diákcsoport vezetésemmel lement a falu vasútállomására szemet lápatolni. Három vagon szén érkezett, és semmi képen nem akarták, hogy valaki más elvigye azokban a szénhiányos időkben. Ez annyira fontos volt, hogy az órákra sem kellett bemennünk. Én valami munkavezető féle voltam, Vilmos atya, vagy Botond atya mindig nekem szólt, ha kellettük fiúk valamilyen munkára. Úgy emlékszem, a

szénrakodáskor a 8 fiú között ott volt Pulay Laci, Osskó Endre és Bende Bandi is. Az öreg Hoffer traktorra csatolt, szénnel megrakott pótkocsikkal Pill bácsi, a főapátság traktorosa többször is fordult a vasútállomás és a Vár között. Hallottuk, hogy az egyik Várba menetelnél segített traktorával a falu szovjet emlékművének ledöntésében.

Az egyik napon (pontosabban a távozásom előtti napon) szovjet tankok érkeztek. Emlékszem, a főbejárat előtti keresztnél az egyik elindult balra, a Várkerület irányába. Mi megijedtünk, mert ott földalatti tárolók voltak, és féltünk, ha beszakad alattuk, akkor abból baj lesz. Mindenkit beparancsoltak a szobájába. Ha volt is házkutatás, az nagyon felületes lehetett, mert hozzánk be se jöttek.

November 4. után már beszélgettünk a disszidálásról, aztán készültünk is rá. Nekem Édesapám azt mondta, amikor augusztusban kikísért a vonathoz, amellyel Pannonhalmára indultam, ha lenne valamilyen alkalom, hogy elmenjek, akkor menjek, mert itt a kommunizmusban nekem nincs jövőm. Máig sem tudom, miért tartotta ezt szükségesnek akkor elmondani. Mivel a főbejárat mindig be volt zárva, külön készültünk is erre. Botond atya (akivel a munkák miatt nagyon jóba voltam) minden kommentár nélkül adott nekem egy kulcsot a szenespince külső bejáratához. De az egyik terv valamiért nem valósult meg.

Aztán jött egy újabb alkalom. Reggel rendkívüli szentmise volt a diákoknak a Bazilikában. Úgy emlékszem, László atya mondta szentmisét. A Bazilikában vettem észre, hogy azok az osztálytársaim, akivel megegyeztünk a közös indulásról, nincsenek ott, valószínűleg elaludtak. Osztályom, a IV.B a kórus alatti részen ült. Én bementem gyónni Anaklét atyához, és azt is elmondtam neki, hogy elhallgattam prefektusom előtt, hogy megszököm. Ő érdeklődött, hogy hogyan jutok ki a lezárt épületből, mire azt mondtam, majd megoldom. Akkor felhívta figyelmemet, hogy nagyon veszélyes dologra vállalkozom. Szentáldozáshoz járultam, de utána nem mentem vissza a helyemre, hanem a sekrestyén keresztül felmentem a kórusra, ahol a IV.A osztályosok voltak, és azon keresztül, a másik oldali karzatfolyosón (mindenki láthatott letről), kimentem a bazilikából. A kóruson felállt két diák, Rudán Feri és Szapáry Gyuri, akik utánam jöttek. Ők is disszidálásra készültek. A Diákothoz alagsorában lévő konyhába mentünk, ahol még megkérdeztem a főzéssel bajlódó nővéreket, hogy mi lesz az ebéd. Krumpli leves – felelték. Mondtam nekik, az finom, azt szeretem. Majd a konyhából kisétáltunk az árkádok alá, és onnan siettünk le a faluba. A vasút mellett akartunk bemenni Győrbe, hogy ne találjanak ránk. Úgy is tettünk. Egyszer még útközben észrevettük, hogy egy motorbiciklin jön az egyik minket kereső atya. Lehasaltunk egy bokor alá, és észrevétlenül maradtunk. Győrbe érve felszálltunk egy Mosonmagyaróvár felé tartó vonatra. Akkor a vonatok nem menetrend szerint indultak, hanem ha megtelt egy vonat disszidálókkal, akkor az elindult. Amikor a mi vonatunk elindult, akkor pillantottam meg a

mellettünk még álló vonat lépcsőjén Orosz Attila osztálytársamat. Ő is megszökött Gergely Hugóval és Pogány Imrével. Hármunk közül csak nekem volt pénzem a szénlapátolásból, de a kalauz egyikünkkel sem vetetett jegyet. Késő este a vonatról leszállva, pár kilométer gyaloglás után átértünk Ausztriába.

Kirchzarten, 2009. július 16.

3. Briefer Magdolna IV.B

Annyi idő multán nehéz az érzéseket, hangulatokat, reményeket leírni. Mint bejáró leány, tulajdonképpen se ide, se oda nem tartoztam igazán Pannonhalmán. Az iskolában addig voltam csupán, míg tanítás volt. Még az osztálytársaimat sem ismertem igazán, sőt, van olyan közülük, akivel a mai napig nem váltottam egy szót sem.

Szűk és zárkózott család volt a mienk, apám meghalt, a politika nem volt része az életünknek. Anyám örült, ha a mindennapi betevőt előteremtette. Otthonülő, zárkózott leányzó voltam akkoriban. Barátnőim voltak ugyan, de egy jó könyv többet ért, mint a társnőimmal folytatott csevegés. Ez mind-mind oka annak, hogy a faluban, iskolában történekről nem is tudok úgyszólván semmit. Ami kevésre emlékszem, azt most leírom.

A szovjet emlékművet traktorral húzták le. Rivalgás, öröm, távozás.

A temetői megemlékezésen jelen voltam. Emlékeim szerint a szónok Somogyvári Gyula könyvéből idézett, vagy csak annak címével biztatott: És Mihály harcolt!

A Várkerületen felállított tankok megrémítettek. Ilyen körülmények között nem volt könnyű tanulni. Lőni talán még akkor sem lőttek volna, ha valami tettlegesség történt volna.

Egyik este, valószínű lelkigyakorlatos nap volt, csoportosan mentünk haza. A nagy fűzfához érkezve, ordítás oroszul és: állj! Fegyveres katonák bújtak elő. Alig értettük meg őket, úgy megijedtünk. Keresgéltük a szavakat, de a válasz nem igen sikerült. Végül jött a tanári segítség, mivel utánunk figyeltek. Az biztos, hogy még otthon is remegtek a lábaim.

A történeteket felidézve egy történelem óra jut még az eszembe. Csóka Lajos atya tanítás közben versekkel illusztrálta az akkori helyzetet. Az egyik vers címe Karthágó elesett, vagy Karthágói harangok volt. A szerzőt nem ismerem, így utána olvasni sem tudok.

Láttam azt is a nagykapunál, mikor iskolatársaim – köztük osztálytárs is – egyik vasárnap csendet intve igyekeztek a kijárat felé. A földszinten lévő toalettből sorjázta kifelé. Másnap tudtam meg, hogy elhagyták az országot. Örülök, ha a fentiekkel gyarapítani tudtam a Pannonhalmán 1956-ban történekről szóló ismereteket.

Nagytevel, 2009. október 8.

4. Ferenczy Endre IV.B

Több mint 35 évet töltöttem itt az USA-ban, de nem múlik el nap, hogy valamiféleképpen ne emlékeznék Pannonhalmára, összehozva ezt a renddel, fegyelemmel, tisztasággal, az egymásközi kapcsolatokkal, segítőkészséggel, szeretettel.

Egy nagyon erősen bennem élő emlékem maradt. Bizonyára sokan emlékeznek Lajos bácsi portásunk nevére, aki 1-2 éve halhatott meg. Amíg tengerész voltam, csak úgy írtam neki: „Hungary, Pannonhalma, Főapátság, Lajos bácsi”. Később, miután találkoztunk, minden lapomat visszaigazolt, mindet megkapta.

Én a faluból, Gyórszentmártonból bejáró diák voltam, és reggelente Lajos bácsi engedett be a kapun, mert az azokban az időkben mindig zárva volt. Egyik reggel, amikor odaértem a bejárathoz, mondtam neki, hogy ne zárja be utánam kulccsal a kiskaput, mert várok még valakire. Én mást nem is említettem neki, csak ott álltam és beszélgettem vele, mindaddig, amíg pár osztálytársam az előzetesen megbeszélt időpontban pontosan megjelent. Én felrántottam a kiskaput, és ők kiszaladtak. Így disszidáltak. Lajos bácsi sejtette a helyzet kimenetelét, mert különben nem egyezett volna bele a kissé hosszabb beszélgetésbe. Én mindig szántam egy kis időt órá a kapunál, de ilyen sokat soha. Egyébként későbben szoktam menni, de akkor azt mondtam neki, még sok tanulnivalóm van a tanítás megkezdése előtt.

Így tudott Gergely Hugó (ma is tartom vele a kapcsolatot), Pogány Imre és talán még Bende Bandi (Isten nyugosztalja!) egerutat nyerni, amiért Hugó később az 50 éves érettségi találkozón mindenki előtt nyilvánosan köszönetet mondott.

Büszke vagyok, hogy pannonhalmán köztetek lehettem. Az emlékeim olyan erősen élnek bennem, hogy az felfoghatatlan. Talán nem illene beszélni róla, de már megvettem a sírhelyem is ott, PANNONHALMÁN, és ott szeretnék örök nyugovóra térni!

Las Vegas, NV, 2009. augusztus

5. Gergely Hugó IV.B

1956. őszén negyedikes gimnazistaként Péch Kálmánnal laktam egy kétszemélyes szobában. Kőszegi Béla osztálytársamnak volt egy nagyon primitív rádiója. Azt hallgatva hallottuk az első híreket a rendkívüli eseményekről. Ő aztán körbe rohant, értesíteni ezekről a többieket is. A tanáraink nagyon féltek, hogy elmegyünk lelkesedésünkben harcolni, ezért rögtön a kezdetektől nagyon vigyáztak ránk. Lajos bácsi a portán attól

kezdvé még a kiskaput is zárva tartotta, amikor meg nyitva volt, akkor a diákokból szervezett kapuőriség ellenőrizte ki-behaladókat.

Az atyák állandóan tudatosították velünk, hogy ők a felelősök értünk, mi pedig gyerek fejjele nem tudjuk még eldönteni, mit helyes tennünk, ezért a nagy szigorúság. Nem emlékszem olyan eseményre, ami miatt lementünk a faluba, sőt, olyan szigorú volt a bezárás, hogy még a gazdaságba se mehettünk ki alkalmi munkára, az is szünetelt.

Valamikor november 4. után, talán 10-én, de még az oroszok Pannonhalmán történt megjelenése előtt, Nyúl felől fegyverropogást hallottunk. Kirohantunk a bástyára s láttuk, hogy Győr felől egy teherautókból álló konvoj, majd utána szovjet tankok közelednek a távoli országúton. Később hallottuk, hogy két fiatal gyerek lőtt rá az écsi temetőből az oroszokra. A tankok a tűzharc után visszafordultak. Pár órával később egy németül beszélő, erősen vérző lábú fiatalember érkezett Pannonhalmára. Igazgatónkól, Dávid atyától kért segítséget, aki német szakos nyelvatanár is volt. Elmondta, újságíró, és társaival Budapesten fogták el őket, társát a teherautón halálos lövés érte, ott halt meg az ő térdén. Úgy tudták, kivégezni viszik őket a Bakonyba. Azt hallottam, valakik még aznap kivítették őt az osztrák határra és megmenekült.

Ezekben a napokban szökött meg Török Lajos osztálytársam egy másik fiúval, aki a IV.A-ba járt, ha jól emlékszem, Gerencsér volt a neve. Jó kerékpárjaik voltak, minden nap sokat kerékpároztak, és mindketten nagy kerékpáros versenyzőnek tartották magukat. Az összekötő folyósón állva láttam az ablakból, ahogy megemelve biciklijüket a földhöz veregetik, vizsgálva, hogy a kerekek jól fel vannak-e fújva. Közben beszélgettek a mellettük álló Lajos bácsival (biztosan azt mondták, edzeni mennek) és elbicikliztek. Soha nem jöttek vissza, egyenesen Ausztriába kerekeztek.

November 11-én erős szovjet páncélos egység szállta meg Pannonhalmát. Az épületet körbe állták, az egyik pontosan a szennyvíz ciszternánál állt meg. Arról beszéltünk, de jó lenne, ha beszakadna, és belefúlladnának a sz...ba. A másik elment a salakos sportpályáig, amit Edvin atya irányításával mi építettünk, sok munkával. A salakot teljesen feltúrta, ahogy forgolódott rajta. Úgy emlékszem, hogy az oroszok a gimnáziumba és a Főmonostorba nem mehettek be, és arra sem emlékszem, hogy lett volna igazoltatás vagy házkutatás.

Mi már korábban elhatároztuk Pogánnyal és Orosz Attilával, hogy elmegyünk Nyugatra. Ez általános beszédtema volt akkor a diákok között, amit a Pannonhalmán áthaladó menekültek és a gyerekeikért jövő szülők látványa okozott. November 12-én tanítás helyett rendkívüli gyászmisével kezdődött a nap. Előző este határoztuk el, hogy ezt az alkalmat használjuk ki, arra számítva, hogy a mise alatt nyitva lesz a kapu, hogy a bejáró diákok bejöhessenek. A mise vége felé kijöttünk a Bazilikából, és gond nélkül kijutottunk a kapun. Egyenesen a faluba mentünk, és Pogány rokonához, a

patikushoz mentünk be. Itt az ablakból láttuk, ahogy az utánunk küldött atyák keresnek minket. Jó sokáig lehattunk itt, mert már sötét volt, mire a szántóföldeken keresztül Győrbe értünk. Az országutat az igazoltatások miatt el kellett kerülnünk, mert Pogány pár nappal korábban odaadta személyi igazolványát a Nyugatra menekülő katonaszökevény unokabátyjának, és nem volt semmilyen igazolványa. Győrben a vasútállomáson ott volt egy vonat, annyira tele volt, hogy alig fértünk fel rá, egyikünknek csak az ütközőn jutott hely. Ez a vonat vitt el minket Kapuvár felé, ahol aztán könnyen átjutottunk a határon.

Bécs, 2009. július 9.

6. Hoffer Judit IV.B

Tápszentmiklósról bicikliztem be minden nap Lajos öcsémmel (ő 1956/57-ben harmadikos volt) a pannonhalmi gimnáziumba. Napsütésben, esőben, szélben, hóban, hidegben, melegben, napi kétszer 10, összesen 20 kilométer. Négy éven keresztül.

Aki ezt megtette, az tudja csak, mit jelentett ez nekünk.

Édesanyánk minden reggel, amikor elindultunk, utánunk nézett féltően a kiskapuból. Azokban a novemberi napokban, amikor a környék tele volt cirkáló szovjet katonasággal, nyugatra menekülőkkal, a búcsú pillantásában a szokásosnál több aggodalom volt, és hazamenetelkor is már a kapuban várt minket. Mindig együtt érkeztünk haza, ha valamelyikünknek korábban ért végett a tanítás, megvártuk egymást. Én a lányok szobájában, ő a bejáró fiúk szobájában. A forradalom és annak leverését követő időkben is így volt ez, minden nap. Egyetlen napot sem mulasztottunk az iskolából.

Így érhető, hogy az összes diák közül mi ketten töltöttük a legkevesebb időt a gimnáziumban, az osztálytársainkkal. Ez is oka lehet annak, hogy szinte semmire sem emlékszem az ott történetekből. Édesapánk ártatlanul történt meghurcoltatását, a falunkban történeteket Lajos öcsém megírta.

Arra emlékszem, hogy eltörölték az orosz nyelv tanulását. Akkor is, meg most is úgy gondolom, ennek nem igazán volt jelentősége, úgy sem tudott senki semmit. Úgy nem lehet egy nyelvet megtanulni, hogy az ember nem szereti, amit tanul. Az oroszból érettségizett sok-sok ezer diák közül alig akadt, aki tudott egy pohár vizet kérni oroszul. Nekünk pedig Anaklét atya tanította az oroszot.

A történelmet Csóka Lajos atya tanította. Ő nagyon lelkes volt a forradalomért, de belül nagyon félt attól, hogy végén elbukik. Úgy is lett, bizonyára nagyon szomorú volt.

Arra emlékszem, hogy nyugatról adományok, közöttük ruhák is érkeztek. Mi lányok válogathattunk belőlük. Én egy szép fekete garbót választottam magamnak.

Elmosódott emlékeim vannak egy nagy házkutatásról. Nekünk lányoknak végig, talán több óráig is a lányszobában kellett maradnunk, Mária néni felügyelete alatt. Nem tudtuk, mi történik közben az épületben. Az ablakokból láttuk, amikor a pufajkások teherautókra szállva elmennek. Lajossal rögtön hazamentünk utána, és csak másnap tudtuk meg, hogy Dávid atyát magukkal hurcolták. Azt beszéltek a környéken. Látták a vonatról, ahogy a Győrbe tartó teherautón ütötték-verték szegény Dávid atyát.

Tápszentmiklós, 2009. október 11.

7. Horváth Endre IV.B

Településünket 1956-ban még Gyórszentmártonnak hívták Innen járt fel hat „bejáró diák” a gimnázium IV.B osztályába: Bagó László, Ferenczy Endre, Horváth Endre, Menyhárt Károly, Tringer László és Vida László.

1956. október 24-én reggel apám azzal keltett, hogy Budapesten kitört a forradalom! Sietve vettem a táskámat, rohanva mentem fel a Várba, hogy elújságholhassam a híreket. Már ott is tudtak az eseményekről. Alig vártuk a tanítás végét, és rohantunk haza, figyelni az újabb fejleményeket.

Osztályfőnököm, dr. Vida Szabolcs mindenképp előtt nyugalomra intett bennünket és a rend fenntartására szólított fel. A tanítás folytatódott. Október 27-én az egész iskola az osztályfőnökök vezetésével zászlót lobogtatva, énekelve levonult a faluba, a helyi Nemzeti Tanács alakuló ülésére. Az ünnepséget Veér László helyi megbecsült iparos ember tartotta, akit a forradalom bukása után elítéltek és bebörtönöztek.

Következő nap egyik osztálytársunk édesapja, Vida Pista bácsi maga köré gyűjtött néhányunkat, vezetésével lementünk a helyi rendőrsre, ahol mindnyájunkat fegyverrel látott el. Felelősséget vállalt mindnyájunkért. A volt őrsparancsnoknak, Hegedűs Pálnak hálával tartozunk, mert amikor befejeztük néhány napos nemzetőri tevékenységünket, nem jelentett fel bennünket.

A forradalom elbukása után egy történelem órán dr. Csóka Lajos kedvenc tanárunk elszavalta a Karthágó című verset, amelynek befejező sora így hangzott: „... és Karthágó elesett”. Csóka atya velünk együtt könnyezett.

November 4. után valamikor, tatabányai bányász forradalmárok menekültek Nyugat felé. Megálltak a faluban, és mi élelmet gyűjtöttünk nekik az utcában lévő házakból. Mindenki szívesen adott. Tanúi voltunk, amikor a maroknyi forradalmár falunkon keresztül menekült a határ felé, nyomukban orosz tankokkal.

Amikor november 4. után az orosz tankok körülvették a Bazilikát és a gimnáziumot, a tornacsarnokban kellett gyülekeznünk igazoltatás végett, amit a pufajkások és az oroszok közösen végeztek. Később megismételték ugyanezt, s ekkor a pufajkások elvitték teherautón Dr. Söveges Dávid atyát, akit a gépkocsin összeverték és bebörtönöztek.

Amikor egyik korábbi általános iskolás osztálytársunk, Luka Iván, aki már addig is részt vett a győri megmozdulásokon, úgy döntött, hogy elhagyja az országot, ránk hagyott egy revolvért. Sokáig úgy őriztük, mint egy ereklyét, egy istállóban kipróbáltuk, ahol majdnem agyonlőttük a tehenet. Hozzáteszem, polgármesterségem alatt a kistemplom tövében állítottunk egy kopjafát településünk egyetlen hősi halottjának, Komondi Sándor egyetemi hallgatónak.

Pannonhalma, 2009. március 17.

8. Megyery Pál IV.B

Ha jól emlékszem a forradalom második napján, október 24-én Szabolcs atyától hallottunk először az előző napi Budapesten történekről. Természetesen nagy izgalommal tárgyaltuk az eseményeket, de azért a tanítás tovább folyt. Egyik osztálytársunk, Török Lajos, a szokásos reggeli tornák helyett kerékpározni járt és másnap, vagy harmadnap nem jött vissza, mint utólag megtudtuk, disszidált. Talán ő volt az első azok között, akik ezt tették.

A napra nem emlékszem, de a dicsőséges első napok valamelyikén az iskola levonult a faluban lévő 1945-ös szovjet emlékműhöz, és az apátság traktorával azt ledöntötték.

A további napok oktatással teltek, csak a rádióból értesültünk az országban folyó eseményekről.

Számomra a karácsonyi hazautazás jelentette az izgalmakat. Szüleim Vásárosnaményban laktak, akikről, illetve az utazás lehetőségeiről kevés információm volt. Szerencsémre az iskola előrelátó módon megszervezte, hogy Pesten, a Kelenföldi pályaudvaron a piaristáktól egy tanár várt. Az éjszakát az ő kollégiumukban töltöttem, csak másnap reggel utaztam tovább és szüleim nagy örömeire szerencsésen megérkeztem. Abban a félelemben éltek ugyanis, hogy disszidáló be jött értem Pannonhalmára és magával vitt.

Dávid atya elhurcolásának története gondolom már több forrásból ismert. Talán csak azt az apróságot jegyzem meg, hogy az érettségi tablónkon Dávid atya, mint igazgató szerepel, holott akkor már Ulrik atya volt az igazgató.

A legutóbbi osztálytalálkozónkon Beck Jóska és Gergely Hugó említett olyan dolgot, ami számomra újdonság volt, nevezetesen, hogy Szabolcs atyával valami rejtekhelyre menekítettek valamit.

Kazincbarcika, 2009. február 7.

9. Menyhárt Károly IV.B

Már a forradalom előtt is gyakran hallgattam a Szabad Európa rádiót, de mindig egyedül. Ha már ketten együtt hallgattuk volna, akkor az már

csoportos izgatás lett volna. A Szabad Európa rádióból értesültem 1956. október 23-án este is a forradalom kitöréséről.

A forradalom alatt végig rendes tanítás volt. Egyik nap azonban nem kellett iskolába menni, helyette a faluban vettünk rész egy megemlékezésen, amely a Hősök emlékművénél volt.

Az osztálytársaim közül többen is disszidáltak. Én is foglalkoztam ezzel a gondolattal, de végül is nem mentem el.

Hogy pontosan mikor történt, nem tudom, de egy alkalommal Szabolcs atya matematika óráján kint a táblánál feleltem. Közben kipillantottam az ablakon, és láttam, hogy egy orosz tank indul meg a Várkerületre a Hospodár felőli oldalon. Tudtam, hogy ott van a föld alatt egy nagy ciszterna, ami beszakadhat a tank alatt. Szóltam Szabolcs atyának, és leszaladtunk a portára Lajos bácsihoz, hogy meg kell állítani a tankot.

A pufajkások nagy házkutatást tartottak, de nem motoztak meg minket. Dávid atyát a pufajkások ekkor vitték el. Este már beszéltek a faluba, hogy azok, akik a reggeli műszak után a délutáni vonattal jöttek haza Győrből, látták Nyúl és Kismegyér között a vonatról, hogy egy Győrbe tartó teherautó platóján a pufajkások vernek egy embert. Bizonyára Dávid atya volt az áldozat.

Gyórszentiván, 2009. július 8.

10. Molnár Lajos IV.B

Nagyon kevés emlékem maradt az 1956-os forradalom idejéből. Én Ravazdról jártam be naponta kerékpárral a gimnáziumba, bejáró diák voltam, nem kollégista. Az első híreket otthon a rádióban hallottuk, úgy emlékszem, Gerő Ernő, aki valahonnan külföldről jött haza, mondott egy hosszú és fenyegető beszédet.

Az iskolában végig teljes rendben folyt a tanítás, én is minden nap a szokott módon bementem. Emlékeim szerint az atyák nagyon bölcsen viselkedtek, vigyáztak arra, hogy semmibe ne keveredjünk bele. Folyton hangoztatták, hogy ők felelősséget vállaltak a diákokért a szüleiknek. Persze minket, bejárókat nem tudtak bezárni. Egyébként én otthon az iskolába járás és a tanulás mellett rendszeresen segítettem a szüleimnek a ház körüli és az egyéb mezőgazdasági munkákban, és ez így volt azokban a napokban is.

Talán beteg is lehettem, mert nem voltam akkor iskolában, amikor félbe maradt a tanítás, és az egész gimnázium levonult a falu forradalmi ünnepségére. Mindenszentek napján tanítási szünnap lévén, nekünk, bejáróknak nem kellett iskolába mennünk. Ezért nem is voltunk ott a többiekkel, amikor a Hősök emlékművénél és a temetőben megemlékeztek a forradalom áldozatairól.

Szovjet tankokat én is gyakran láttam a környéken, főleg a győri országúton közlekedtek. Aznap, amikor az oroszok tankok fedezete alatt átvizsgálták Pannonhalmát, én nem voltam ott, mert vasárnap lévén nem volt tanítás. Arról hogy ez hogyan volt, csak másnap értesültem osztálytársaimtól.

Győr, 2009. július 10.

11. Ódor Teréz IV.B

Bár még ma is nagyon jó szívvel gondolok arra, hogy négy évet Pannonhalmán tölthettem, nagyon kevés dologra emlékszem több mint 50 év távlatából az 1956-os időkben ott történetekből.

Mi összesen hárman voltunk már csak lánytanulók, akik Mária nővér felügyelete alatt éltünk Szilágyi Béla házában, a gimnázium tövében. Életünk a tanítás idejét leszámítva eléggé elkülönült a kollégista fiúkétól. De azért természetesen mi is ott voltunk, amikor az egész iskola levonult a falu forradalmi ünnepségére.

Emlékszem, hogy az osztályunkból egyik reggel pár fiú elszökött Nyugatra. Szabolcs atya elmenetelük után az első órán nagyon elítélőleg beszélt nekünk erről a tettükről.

Arra is emlékszem, hogy adománycsomagok érkeztek nagy számban Pannonhalmára. Ruhanemű is volt közöttük bőven, és azokból kedvünkre válogathattunk magunknak.

Karácsonykor a vakációra elég kalandosan utaztunk haza. A kertai állatorvos fiai szintén Pannonhalmán tanultak. Ő egy teherautót küldött Pannonhalmára, amire fiai mellett felszállt pár további, abban az irányba utazó diák is. Köztük voltam én is, és a szintén Jánosházán lakó Vikmon Magdi. A teherautó Kertára vitt mindannyiunkat, ott kaptunk enni. Hogyan mentünk tovább, arra nem emlékszem. Visszafelé is így utaztunk. Korán értem Kertára, elmentünk még a helyi templomba szentmisére, mert vasárnap volt. A teherautó sokat késett, és a sofőr nagyon fáradt volt már, amikor elindultunk. Szinte az egész úton énekeltünk, hogy el ne aludjon.

Még Dávid atya elviteléről maradt egy emlékképem. Páran épen kiléptünk a gimnázium földszintjén lévő leány-teremből, és láttuk, hogy Dávid atyát idegen férfiak kísérik a folyosón.

2009. augusztus 15.

12. Orosz Attila IV.B

Több töredékes emlékem is van az 1956-os forradalom alatt Pannonhalmán történetekről, de azt hiszem, ezek közül a legjobban az egész azóta eltelt életemet meghatározó Nyugatra távozásom jelenti. Ezért is gondolom úgy, hogy annak emlékei erősebbek és ezzel a többit kissé el is halványították.

Amire határozottan emlékszem (talán azért, mert ez akkor nekem nagyon fontos lehetett), az az esemény, amikor Győrből az egyik este (utólag rekonstruálva a másnapi eseményekből, ez szombaton, október 27-én lehetett) forradalmárok érkeztek, és arról győzködtek minket, hogy csatlakozzunk mi is tevőlegesen a forradalomhoz. Mintegy toborzást tartottak. Lelkesek voltunk, fontosnak tartottuk, hogy mi is tegyünk valamit Magyarország szabadságáért, persze hogy hajlottunk erre. De a kapuk be voltak zárva, nem tudtunk kimenni, és hát már egyébként is este volt. Azzal távoztak, hogy másnap reggel teherautókat küldenek értünk. Másnap vasárnap volt, vártuk, vártuk a teherautókat. Nagyon csalódottak voltunk. Akkor támadt az az ötlet, hogy ne várjunk tovább, hanem induljunk el gyalog Győrbe. Rövid idő alatt aztán összeállt egy talán pár tucat, főleg a III. és IV. osztályosokból álló csapat.

De csak az écsi vasútállomásig jutottunk. Ott ért utol minket Tivadar atya, akit az igazgató, Dávid atya küldött utánunk. Hossza győzködés után, amiben megígérte, nem lesz retorzió a szökésért, visszamentünk. De mindannyinkat bezártak pár órára a Teleki terembe, igaz, további más büntetés nem volt.

A forradalom leverése, november 4 után már sokan tervezték az osztályból, hogy Nyugatra távoznak. Voltak, akiknek szüleik jelezték, hogy majd értük jönnek. Én is megbeszéltem két osztálytársammal, Gergely Hugóval és Pogány Imrével, hogy az első lehetséges alkalommal elmegyünk. De ez nem volt könnyű. Az atyák számítottak erre, a bejáratokat zárva tartották, és a diákokból kapuőrseget is szerveztek.

November 12-én nyílt erre alkalom, amikor az első két tanítási óra elmaradt, a nap a Bazilikában közös szentmisével kezdődött. A mise vége felé mi feltűnés nélkül kislisszoltunk és útnak eredtünk, Lajos bácsi csak a hátunkat látta, amikor a kiskapun kimentünk. Teljesen véletlen volt az, hogy a párhuzamos A osztályból ugyan ezt tette 3 fiú, ők is ezt az alkalmat használták ki. Leérve a faluba, Pogány rokonához, a gyógyszerészhez mentünk be, ahol kaptunk reggelit, és megvártuk, amíg az utánunk küldött atyák befejezték az eredménytelen keresést.

Mivel Pogánynak nem volt személyigazolványa, mert odaadta egy menekülőnek, nem az országúton, hanem a Nyúli-dombok alatt, a szántóföldeken keresztül mentünk be Győrbe. Este felé értünk oda. Éppen indult egy zsúfolásig megtelt vonat Sopron felé, alig fértünk fel, úgy emlékszem, Pogánynak már csak az ütközön jutott hely. Kapuvárhoz közeledve a vonat többször megállt a nyílt pályán, és ilyenkor tömegesen szálltak le a Nyugatra tartók, és indultak gyalog a közeli osztrák határ felé. Egy ilyen alkalommal mi is leszálltunk, és szerencsésen átjutottunk Ausztriába.

Esztergom – München, 2009. július 4.

13. Osskó Endre IV.B

A forradalom kitörésére úgy emlékszem, hogy legelőször különböző, ki mit hallott, kósza hírek jártak, amiket nem is egészen értettünk, vagy fogtunk fel. Akkor éreztük át igazán a helyzet komolyságát, amikor a rádióban beszűrődő puskalövések hangját hallottuk. De én akkor ezt az egészet, hogy felkelés lehet a kommunista rendszer ellen, elképzelhetetlennek tartottam. El se akartam hinni az egészet.

Emlékszem, hogy a forradalom első napjaiban az egyik osztálytársam, hogy pontosan melyik, azt már nem tudom, levette az osztályterem faláról a kommunisták által kitalált magyar címert. Őszintén mondom, kissé félttem, hogy ebből még baj lehet.

A tanítás folyamatos volt, de az órák hangulata, légköre teljesen más lett, mint korábban volt. Nem tudom megfogalmazni pontosan, de mintha diákok és a tanárok egyaránt „felszabadultabbak” lettek volna.

Egészen biztosan emlékszem, hogy orosz tankok is feljöttek Pannonhalmára, de a részletekre nem emlékszem.

A tanáraink nagyon féltettek minket, tartottak attól, hogy megszökhetünk. Eleinte attól tartottak, hogy elmegyünk csatlakozni a harcoló forradalmárokhöz, később, hogy engedély nélkül elmegyünk Nyugatra. Ezért azokban a napokban a bejárati nagy kovácsolt vaskaput és mellette a kisebb kapukat is állandóan bezárva tartották. Én tőlem egyszer este még a cipőmet és a ruhámat is elvette Szabolcs atya, gondolva, hogy ruha nélkül nem tudok elmenni. Este leadtam, másnap reggel visszakaptam a holmimat. Én úgy gondolom, hogy helyesen jártak el, és szigorúságuk abból fakadt, hogy felelősséget éreztek értünk.

Rendszeresen dolgoztam Botond atyának mindenféle rakodási munkákat. Egyszer a krumplis pincébe hordtuk le a krumplit, és akkor felpillantva megláttam, hogy annak is van ablaka. Arra gondoltam, hogy itt is ki lehetne menni a lezárt épületből.

A disszidálásról sokat beszéltünk egymás között, terveket szövögettünk, hogyan lehetne elmenni Pannonhalmáról Nyugatra. Én is el akartam menni, mert mint x-es származású, akinek édesapja katonatiszt volt, itthon nem sok jót várhattam az érettségi után. Meg is írtam a szüleimnek, de abban valahogyan félreérthetően fogalmaztam, hogy én elmegyek. Szüleim ebből úgy gondolták, hogy útnak is indultam, és erre ők nekivágtak az útnak.

Csak Ausztriába érve tudták meg, hogy én még mindig Pannonhalmán vagyok. Ezért egy rokonomat küldték értem, aki 1956. december 4-én vitt el Pannonhalmáról. Szombathelyre tartottunk vonattal, amikor Celldömöknél megállították fegyveresek a vonatot, és ellenőrzést tartottak. Rengeteg embert leszállítottak a vonatról. Én bebújtam az ülés alá, és nem találtak rám. Megérkezve Szombathelyre, onnan Kőszegen keresztül kijutottam Ausztriába.

A kőszegi vonaton egy magyar határőr két orosz katona kíséretében megint igazoltatott mindenkit. Bár rám volt írva, hogy hova megyek, a magyar katona szó nélkül visszaadta az igazolványomat és tovább ment.

Esztergom – Bécs, 2009. július 4.

14. Péch Kálmán IV.B

Be kell vallanom, hogy túl sok, az 1956-os Pannonhalmát érintő történetre csak homályosan és meghatározott időpontok nélkül tudok visszaemlékezni. Ezek a még megmaradt emlékeim.

Magáról az első nap eseményéről, a forradalom kitöréséről másnap, a tanórák elején értesültünk. Ezen a napon történelem óránk is volt, és szeretett tanárunk, Csóka Lajos atya a tőle megszokott lelkesedéssel méltatatta az eseményeket és a várható pozitív változásokat. Szamizdat írásokból idézett és tiltott verseket olvasott fel.

Emlékszem a levonulásra az écsi vasútállomáshoz. Azzal a céllal indultunk, hogy segítsünk bizonyos csoportoknak Győrben, ámde az egyetlen kocsiból álló vonatra nem fértünk fel. Atyák jöttek értünk (talán Szabolcs és Modeszt?), és visszatereltek minket a Kupacra.

November 4. után a szovjet tanok megjelenése, Dávid atya hősieles kiállása a kovácsoltvas nagykapuban a tankok elé azzal az eltökélt szándékkal, hogy csakis a testén keresztül! Így céltalan össze-visszafutkosással csak a gyalogos „vitézek” szállták meg a gimnázium épületét. Fialat kiskatonák szálltak be velünk a liftbe, amelyen történetesen a konyhai edényeket szállítottuk vissza az alagsorban lévő internátusi konyhába. Közben a Szezei csatornát keresték!

Egy nap megérkezett a Nyugatra távozók/menekülők nagy csoportja. Emlékezetem szerint matracokat, plédeket és különböző egyéb alváshoz szükséges holmikat hordtunk le a tornaterembe. Ezekből a csoport távozása után, tudomásom szerint soha semmi sem tűnt el.

Egy napon megjelentek a pufajkások és a pincétől a padlásig az egész épület együttesben házkutatást rendeztek. Állítólag akkori igazgatónk, Söveges Dávid atya ágyában a matracok alatt tiltott írásokat, a Főmonostor padlásán pedig írógépet, vagy sokszorosítógépet találtak.

Szerencsétlen Dávid atyát elhurcolták, és olyan mértékű fizikai bántalmazásban részesítették, hogy életveszélyes sérülései miatt nagyon hosszú időre kórházba került. A bántalmazásnak néhány a faluból bejáró diáktársunk is szemtanúja volt.

Amit még megemlítenék: egyik novemberi vasárnap a diákmise alatt és után előre megszervezett módon osztály- és diáktársaink jó része titokban eltávozott Pannonhalmáról nyugat felé.

Ennek következtében én például egyedül maradtam a felső összekötőn lévő szobánkban, ahonnan Gergely Hugó és Török Lajos osztálytársaim mentek el.

Hát körülbelül ennyi, amit emlékeim kusza világából össze tudtam szedni. Ha hiányos is ez a kis beszámoló, hogy örömmel és szívesen megosztom másokkal.

Győrújbarát, 2009. június 27.

15. Perlaki József IV.B

Én később értettem meg, abban az időben nekem Pannonhalmán lenni négy évet, az egyszerűen csoda volt!

A Nagy Csoda napján, 1956. október 23-án délelőtt ködös idő volt, nekünk tornaóránk volt dél körül a Várkörön. A nap sütött, de a falut nem lehetett látni, csak falurádióból lehetett hallani, hogy Pesten valami van, és még lövések is hallatszottak. Én leültem a futópálya szélére, és sírni kezdtem, éreztem, ebből nem lehet semmi jó. Majd este Vanyó Tihamér atya kérésünkre csak megerősítette: „felsovakoznak a szovjet havckocsik a hatáv mellett és itt megkezdődik a tevvov!” Ő már akkor látta, hogy teljesen magunkra maradtunk a világon, szemben a nagy Medvével.

Pontosan nem tudom mikor, de lementünk ünnepelni a faluba. Az, aki elkérte az apátság traktorát ledönteni a szovjet emlékművet, később ugyanaz a párttitkár jött fel a tankok élén, pufajkásan. A bejáró osztálytársaim felismerték. Azon a napon, amikor a nagy házkutatás volt, a kék ávosok és a pufajkások a falu kocsmájában dorbézoltak, és csak akkor jöttek fel, amikor már megvolt bennük a kellő nyomás. Dávid atya szobáját feldúlták, még a faburkolatot is lefeszgették. A monostor padlásán találtak egy használhatatlan sokszorosítót (talán nem is volt véletlen). Majd Dávid atyát elvitték Győrbe, nyitott platós teherautóval. A vasúttal párhuzamosan halad az út, és a vonatról jól lehetett látni, hogy egy teherautón egy papot ütnek-vennek. Nem tudom, honnan veszem, de én úgy tudom, az atyát eszméletlenül verték, bordája, kulcsontja eltörött, gondolom, a fejsérülései is komolyak voltak. A kórház orvosai a további meghurcoltatás elől zárt intézetbe tették. Ő akkor tagja volt a Magyar Írók Szövetségének, vagy valami hasonló írói szervezetnek. Ez akkor nem volt legális. Sőt talán a forradalom előtti hangulat és tisztánlátás is az ő érdemük is volt.

Béla kérte, hogy számoljak be a „disszidálásunkról”. Az én emlékeim szerint úgy volt, mi többen is el akartunk indulni nyugatra. Mivel én laktam legközelebb a határhoz, Gencsapátiban, vállaltam, hogy megszervezem az utat. Minden jól is indult, csak sajnos Szabolcs atya osztályfőnökünk mindenről tudott, ami az iskolában történt. A mi terveinket is kiszimatolta, és én lebuktam. Minden ruhámat elvette, és én kölcsön kapott ruhában és pizsamában mentem (valamilyen egyházi ünnep lévén) a misére a

Bazilikába. Mi negyedikesek hátul voltunk a kórus alatti részen, a többi srácnak mondtam, hogy elől ki tudnak menni a monostor felé, én meg oda állok Szabolcs atya elé. Így is történt, és ők elmentek. Még valami: Botond atya konzervet, és talán pénzt is adott nekik. Útközben Pogány Laci az oroszoknak, mint osztrák újságíró mutatkozott be, és kivitette magát a határra. Ő került Hardfordba, ahol polgármester volt a nagybátyja, később valamilyen felsőbb beosztásba került a NASA-nál.

Amikor 56 karácsonyi szünetre hazajöttünk, egész úton igazoltatások voltak, már jóval Szombathely előtt is. A szombathelyi vasútállomáson fegyveresek sorba állították a vonatról leszállt jó népet. Egy vasutas odajött hozzánk és elcsalt bennünket hátrafelé. Megmutatta, merre léphetünk le az állomásról úgy, hogy el ne kapjanak bennünket. Azon az éjjelen Prugbergeréknél aludtunk, később vele 35 évig egy helyen dolgoztunk a TBC Gondozóban.

Már nagyon bánom, hogy 1956-ban itt maradtam, bár Karácsonykor Babits Mihály fogadott lányát átkísértem Ausztriába, de én visszajöttem.

Befejezésként egy kapcsolódó emlék. Amikor Debrecenben felvételiztem az egyetemre, azt kérdezte tőlem az egyetem KISZ titkára: Önök az Édesapjával melyik alakulatot vezették a Rádió ellen?

Szombathely, 2009. május 1.

16. Solymár Klára IV.B

Az igazat megvallva, mi lányok nem voltunk annyira bent a gimnázium „fiú centrikus” mindennapi életében. Megvolt a magunk eléggé zárt külön kis világa, amihez hozzátartozott Mária néni szigorú felügyelete is. A fiúkkal természetesen az órákon a tanítás alatt együtt voltunk, de a tanítás után sietnünk kellett a lányszobába. Ez 1956/57-ben a földszinten volt, mert a lány tanulók száma arra az évre jelentősen lecsökkent.

Ami emlékem a forradalom idejéről maradt, az szinte semmi. Ennek az is az oka, hogy a forradalom alatt bátyám, aki munkaszolgálatra volt ítélve, valahol Dorog környékén (talán Csolnokon?) váratlanul megérkezett a szüleinkhez Győrbe. Szüleim megkérték a gimnáziumot, hogy engedjenek haza, hogy találkozhassam vele. Sajnos, mire hazaértem Győrbe, addigra ő már tovább ment Nyugatra, így sok évig nem is láthattam őt. Pár napig viszont otthon maradtam Győrbe, szüleim szerint ott biztonságban voltam. Pannonhalmára csak a szovjetek bejövetele után mentem csak vissza.

Én lent laktam a faluban, a Vár lábánál. Azokban a novemberi napokban nagyon sok idegen bókászott arrafelé, ezért a délutáni stúdium és azt követő vacsora után a sötétben már veszélyes lehetett hazamenni. Ezért esténként az osztálytársaim közül a legerősebbeket kijelölték, hogy esténként kísérjenek le a faluba. Úgy rémlik, Beck Jóska és Bende Bandi volt az, aki hazakísért.

Még arra emlékszem, hogy eltörölték az orosz nyelv tanítását. De a történelem tanításában is változás volt. Mi éppen a II. Világháború történetét

tanultuk, és azt követte volna a legutolsó 10 év története. Mintha jött volna valamilyen rendelkezés, hogy történelem tankönyveket nem lehet már használni, talán az elfogult kommunista beállítottsága miatt. Úgy rémlik, a fiúk egy nagy máglyát raktak a tankönyvekből és elégették, de lehet, hogy azok az orosz tankönyvek voltak.

Külföldi adományokra is vélek emlékezni, mindenféle tartósított élelmiszer érkezett, meg talán ruhaneműket is tároltak volna a varrodában

Amikor a nagy házkutatás volt és Dávid atyát is elvitték, nekünk végig bent kellett maradnunk a lányok szobájában.

Győr, 2009. október 10.

17. Stipsicz József IV.B

A pesti híreket hallgattuk Pannonhalmán. Megalakítottuk a diákok választása alapján a Bizottságot, amely a pannonhalmi falu rendőrségét lefegyverezte és éjjeli őrséget tartott a rend megtartására.

Egy falubeli srácnak volt egy traktora, arra rákapcsoltunk egy pótkocsit, ami krumplival volt tele, és bevittük Győrbe a forradalmároknak. Rajtam és a traktoros gyereken kívül még 2 fiú volt velünk. Tüntetően körbejártuk az orosz páncélos laktanyát (ami sakkban volt tartva a magyar katonaság páncélos erőivel, elzárva tejet, élelmet, áramot stb.). Majd bementem a főhadiszállásra, ami a Városházán volt, ahol az oroszok megtámadásról szóló tanácskozáson is részt vettem. Én a támadás ellen szavaztam. Így a határ 3 hétig – egy hónapig nyitva maradt. A győri iskola diákjai izgágán teherautókra szállva Mosonmagyaróvárra mentek, ahol az ávósok sortüzében hősi halált haltak. Arra nem emlékszem, hogy a diákok elindultak Győrbe, lehet, akkor nem is voltam Pannonhalmán, hanem éppen Győrben voltam.

Aztán jöttek Veszprém felől a tankok, ahol egy oroszot meggyilkoltak Nyúl környékén? Majd körülvették iskolánkat, és fegyvereket kerestek. Mi levittük őket a szénpincébe mondva: nincs puska, nincs lőszer. Az oroszok korom feketén jöttek fel a pincéből. Szerintem az orosz meggyilkolása és Dávid elvitele ok és okozat volt, egymás után történtek. Az oroszokkal kollaboráló magyar kommunisták vitték el Dávid atyát, mint felelős igazgatót. Amikor elvitték, orosz tankok is megjelentek Pannonhalmán. Nem tudtak semmit ráfogni – mégis összeverték, bebörtönözték.

A két negyedikes osztály fele elmenekült Ausztriába (Innsbruck), a IV.B-ben 40-ből 23 maradtunk az 57-es érettségire.

Máig is csodálom, hogy senki se jelentette akkor 1956-os működésemet, és csodálatos módon az érettségi után rögtön (jól vizsgázva!) felvettek a Műszaki Egyetemre Tringer Lacival (öt orvosira), mindössze 2 főt Pannonhalmáról az osztályunkból!

Zürich, 2009. március 25.

18. Szokolics György IV.B

Az én Édesapám kovácmester volt Bonyhádön. Az ő nagybátyja, Virágh Ferenc pécsi püspök támogatásával kerültem diáknak Pannonhalmára. Mindez nagyon-nagyon régen volt. Szerettem Pannonhalmán lenni, keményen tanultam végig a négy évet. Kevés emlékem maradt, de soha nem fogom elfelejteni Bajtay Oros hittanáromat, aki egy csodálatos ember volt. De hálával gondolok Vida Szabolcs prefektusomra is.

Az 1956-ban történektől csak töredékes emlékeim vannak. Arra emlékszem, hogy segítségre volt szüksége a győri pékségeknek, mert nem volt munkaerő. Beck Jóska volt a legerősebb az osztályban, ő tudott a legkeményebben dolgozni közülünk. Talán el is mentünk segíteni, vagy csak szerettünk volna bemenni Győrbe.

Több osztálytársam elment nyugatra. Én nagyon helytelenítettem ezt, mert nekem az volt a véleményem, amit tanárom, Csóka Lajos is mondott mindig: magyarok vagyunk, Magyarországon a helyünk.

Emlékszem, hogy szovjet csapatok megszállták Pannonhalmát, körbeálltak a Várkerületen, de nem lőttek és nem is bántottak minket.

Az nagyon megdöbbenett mindenkit, amikor igazgatónk, Dávid atyát elvitték a puffajkások.

Tudom, ez nem sok emlék, de azt még hozzá teszem, hogy ma is hálával gondolok Pannonhalmára és bencés tanárimra.

Szekszárd, 2009. szeptember 23.

19. Tipold Ferenc IV.B

Én 1956. október 23-án egy nagyon furcsa módon szereztem tudomást a forradalom kitöréséről. Mint negyedikesek, két személyes szobákban laktunk az alsó összekötő folyosón. Szobatársam, Bézay Miki barkácsolt egy nagyon egyszerű, telepes kis rádiót. Hét elején mindig elhatároztuk, hogy a héten mit hallgatunk meg. Október 23-án este Louis Armstrong koncertje szerepelt a Kossuth rádió programjában, amit mindenképpen meg akartunk hallgatni. Ám amikor bekapcsoltuk a rádiót, mindenféle adót tudtunk fogni, de Kossuth rádiót nem. Valamiért nem volt adása, nem sugározott műsort. Kicsit később, amikor újra bekapcsoltuk, mintha Gerő Ernő beszélt volna a rádióban – de lehet, hogy ez máskor volt. Másnap reggel hallottuk, talán Vida Laci osztálytársunktól, aki a faluból járt fel, hogy Budapesten kitört a forradalom, megostromolták a rádiót. Most már értettük, miért maradt el a Louis Armstrong műsor.

Az eseményekről a későbbiekben főleg a rádióból értesültünk, az órákon az atyák nagyon visszafogottan viselkedtek, ezekről a kérdésekről nem beszéltünk. Valószínűleg ők sem láttak tisztán abban, valójában mi is

történik. Egyetlen kivétel Csóka Lajos atya, a történelem tanárunk volt, aki őszintén lelkesedett a forradalomért.

Egyik nap elindultunk Győrbe, hogy bekapcsolódjunk az eseményekbe. Szemerkélő esős idő volt, de ez nem hűtötte le a lelkesedésünket. A Kisécsi vasútállomásig jutottunk, ott váraoztunk, hogy jöjjön a vonat. Jött egy esőkabátos ember Écs felől, aki megkérdezte, hova megyünk. Mondtuk, hogy miért megyünk Győrbe. Azt mondta, oda ne menjünk, mert ott már minden rendben van. Megálltunk és vitatkoztunk, most mit tegyünk. Ekkor ért utol minket az utánunk küldött Tivadar atya. Visszaterelt minket a Kupacra, ahol bezártak minket a Teleki-terembe.

A forradalom leverését, november 4-ét követő első történelem órán Lajos atya felindultan és meghatottan felolvasta nekünk a Karthágó elesett című verset.

Emlékszem arra, hogy egy alkalommal igazgatónk, Dávid atya odaállt a kapuba, és nem engedte, hogy egy orosz tank behajtsa a Főmonostorba.

Valamikor a forradalom leverése után kint álltunk a bástyán, amikor az úton orosz tankok jelentek meg. Pár fiú olyan mozdulatot tett, mintha puskája lenne, és a tankokra célozna. Mintha tankon lévők ezt meglátták volna, mert a tank lövegei felénk fordultak. Szabolcsa atya, aki ott volt szintén, nagyon dühös lett, és elzavart minket a bástyáról, talán egy fiút még meg is pofozott. Én úgy tudom, hogy amikor a pufajkások nagy házkutatása volt, Dávid atyát azért vitték el, mert a szobájában megtalálták az Írószövetség írásait.

Esztergom – Budapest, 2009. július 4.

20. Tringer László IV.B

1956-ban, mint egyébként is, Vida Lacival együtt „félbentlakók” voltunk, azaz a délutánjainkat is a gimnáziumban töltöttük a stúdiumokkal, és csak este mentünk haza. Sok emlékem nincs, nyilván felidőződnének, ha beszélgetnék többekkel. Most csak egy pár eseményt tudok felidézni:

A forradalom napjaiban (október vége lehetett) Győrből kijöttek valami vezetők, akik tájékoztatást adtak a diákság számára a Teleki teremben. Emlékszem a forró, felpeszdült hangulatra, lelkesedésre. Az előadóktól egy dolog ragadt meg a fejemben: ha Budapest nem viselkedik elvárható módon, akkor Győr és a Dunántúl leszakad és önállósítja magát.

Már november 4-e után, az elkeseredés hangulatában vagyunk. Esténként sötét van, amikor Vidával hazaindulunk. November második fele lehetett, amikor egy este a főbejáratnál orosz katonák tartóztatnak fel, s a kapunk kívül 3 (4?) harckocsi szépen körbefogva a bejáratot, ágyúcsövét az épület felé irányítva állomásozik. Azt hiszem, Anaklét atya volt a tolmácsuk, és ő kísérte őket a ház átkutatásának folyamán. Amíg ezzel nem végeztek, nem mehettünk haza. A tankok elvonulására nem emlékszem, valószínűleg még

maradtak a mi távozásunk után is egy ideig (ilyen monstrok dübörgése bizonyára megmaradt volna bennem).

Megindultak a disszidálások. Lajos atya csodálatos történelemórái egy-egy hazafias vers felolvasásával kezdődtek. Kozma Andor: A magyarok szimfóniája (azt hiszem, ez a címe, de lehet, hogy Karthágói Harangok), vagy a híres Wass Albert vers: A kő marad. A felolvasások alkalmával Lajos atya mindig könnyezett, sokan mi is.

Hosszú évtizedek alatt az 1956/57 tanév volt ez egyetlen, amikor az orosz nem volt kötelező, és azt a korai Kádár rezsim is csak a következő tanévben állította vissza. Az orosz helyett választani lehetett más idegen nyelvek közül. Páran a franciát választottuk, és Mike atya volt a tanárunk.

A pufajkások – mivel nem találtak semmit – előbb elvonultak a várból. Majd a falusi Tóth vendéglőben lerészegedtek, és visszajöttek. Ekkor vitték magukkal Dávid atyát, akit úgy összeverték, hogy vesesérülés miatt rögtön kórházba került.

Az oroszok bejövetele után megindult a menekülés. Egyik este Vida Lacival beszélgetve a Tóth vendéglő előtt (ez volt esténként az elválási pontunk) odalépett hozzánk egy fiatal férfi: „Fiúk, hajnalban indulok Bécsbe teherautóval, ha akartok, jöhettek velem”. Mint a mellékelt ábra mutatja, nem akartunk.

Vida Laci apja korábban csendőr volt, a forradalom alatt népakaratból nemzetőrparancsnok lett. Meg is fizette az árát! Egyik reggel Laci teljesen összetörve újságolta, hogy apját hajnalban elvitték. Jól összeverték, majd elítélték, talán két évet is ült, utoljára Vácott. Már Budapesten voltunk mindketten, és arra emlékszem, hogy Laci ment apjához „beszélőre”.

Budapest, 2009. január 18.

21. Vétek Lajos IV.B

Az 1956-57-es tanévben többen is voltunk Pannonhalmán pécsiek. Közülük Bencze Lórirra és Bánky Bulcsúra ma is emlékszem. A IV.B osztály tanulója voltam, prefektusom Vida Szabolcs volt.

Szinte nem is maradt meg bennem emlék a forradalmi és azt követő időkről. Arra emlékszem, hogy az eseményeket Szabolcs atya rádióját hallgatva követtük. Egyszer, elég spontán módon, lementünk a faluba, de hogy az egy politikai vagy egyházi rendezvény, vagy valami más ok miatt történt, már nem tudom.

A forradalom leverése után Nyugatra menekülők vonultak keresztül Pannonhalmán. Bizonyára rosszul működhetett a posta akkoriban, mert Édesapám (aki pedig a postánál volt jogtanácsos) ismerős menekülőkkel küldött híradást arról, hogy jól vannak. Akkor már régen nem hallottam az otthoniakról, így ez a hír megnyugtató.

Több osztálytársam is disszidált. Mi csak annyit vettünk észre, hogy hirtelen eltűntek a Bazilikából, ahol diákmiséen voltunk. Később többször találkoztam közülük Gergely Hugóval és Orosz Attilával, akik részleteket is elmeséltek szökésükről. Török Lajos osztálytársam biciklijével együtt tűnt el.

Sok nyugati adomány is érkezett Pannonhalmára. Ezért gyakran ettünk konzervhúst, és sárga színű ömlesztett sajtot. A reggelik is az érkezett tejporból készültek.

A karácsonyi szünetre való hazautazáskor még nagy volt a bizonytalanság az országban, a vonatok sem közlekedtek menetrend szerint. Ezért az atyák úgy döntöttek, hogy az egy irányba utazók csoportosan utazzanak. Mi is többen mentünk Pécs felé, közülük Bánky Bulcsúra emlékszem. Kaptunk az iskolától egy hivatalos, magyar és orosz nyelvű igazolást, hogy diákok vagyunk, és vakációra utazunk haza. Többszörös átszállással Veszprémen és Lepsényen keresztül este Dombóvárra érkeztünk. Aznap éjjel többen is Dombóváron aludtunk, talán Balthazar diáktársunknál, aki ott lakott, és másnap reggel utaztam tovább Pécsre.

A márciusi házkutatás és Dávid atya elvitelének részleteire nem emlékszem. De megmaradt bennem az az érzés, hogy rettegtünk és féltünk. És érdekes módon volt egy olyan érzésem akkor, hogy a házkutatást végző pufajkások is mintha féltek volna tőlünk. Hogy miért, azt nem tudom.

Mindössze ennyi, nagyon elmosódott emlékem maradt azokról az időkről. Persze, amikor az osztálytársaimmal nagy ritkán beszélgetünk, sok minden más részlet is felbukkan.

Pécs, 2009. október 10.

22. Vida László IV.B

Megpróbálom leírni azokat az eseményeket 1956-ról, amelyek – feltehetően – nem ismeretesek előtted.

Bizonyára Te is velünk együtt meneteltél annak idején az écsi állomásra egy vasárnapi napon. Ennek az eseménynek az előzményéről tudok beszámolni. A forradalom első napjaiban nem nagyon jártak a vonatok, ezért édesapám nem tudott hazajönni Győrből, a munkahelyéről. Biciklire ültem és bekerekkeztem Győrbe. Ez 27-én szombat délután lehetett. Csak mellékesen említem, hogy az utam a győri ávós székház előtt vitt, ahol térdig jártam az utcára a kidobált iratokban. A városházánál éppen Szigeti Attila tartott beszédet. Többek között azt is elmondta, hogy küldöttséget menesztettek Pannonhalmára, hogy a gimnázium delegáljon néhány diákot a győri forradalmi ifjúság megalakuló szervezetébe. Én Pannonhalmára hazaérve, a vasárnapi diákmise után osztálytársaimnak mindezeket elmondtam. Ők semmit sem tudtak erről, mert feltehetően a jó atyák –

teljesen érthetően – elhallgatták a diákok előtt a küldöttség érkezését, illetve a győrieket lebeszéltek arról, hogy a küldetésük lényegét elmondják. Hogy miért indultunk el Győrbe? Arra nincs ésszerű magyarázat. Egyszerűen csak a lelkesedés, a tenni akarás indította el a tömeget. Abban az időben ez érthető volt.

De az biztos, hogy azzal kezdődött, azon buzdultak fel az osztálytársaim, amit én mondtam el a Győrben történelekről. De csak azt akartuk, hogy lehessen képviselőnk Győrben, ahogy azt Szigeti Attila kérte. Amikor ez nem teljesült, akkor egyfajta "polgári engedetlenségi mozgalom" indult el és szinte mindenkit magával ragadott. Ezért a vasárnapi mise után elhatározták/tuk, hogy eleget teszünk a győriek hívásának. Valahogy hirtelen úgy alakult, hogy a négy legerősebb diák (az egyik biztosan én voltam, a másik emlékezetem szerint a Stipsitz Jóska, de a két másik fiú nevére már nem emlékszem pontosan) engedélyt kért Dávid atyától, hogy a dolgok a megtörténhessenek. Hárman be is mentek Dávid atyához (én kint maradtam, mivel bejáró voltam). Dávid atya lebeszélte a fiúkat, nem kaptak engedélyt semmihez. A lelkesedés azonban egyre fokozódott, valahogy futótűzként terjedt el diákság körében, hogy megyünk Győrbe, és pillanatok alatt kint voltunk a kapun. Próbáltam egy falubeli sofőrt rávenni, hogy vigyen be minket Győrbe, de nem volt rá hajlandó. Maradt a vonat – de úgy döntöttünk, hogy nem a pannonthalmi vasútállomásra megyünk, nehogy onnan visszaparancsoljanak minket. Így jutottunk el az écsi állomásra. A vonat nem jött, a gyomrok kezdtek korogni, Botond és Tivadar (fiatal) atyák próbáltak jó útra téríteni bennünket, de eredménytelenül. Mire végre befutott a vonat, csak én szálltam fel rá. Azt mondtam a fiúknak – mert láttam, hogy a többség elbizonytalanodott – majd én képviselem Pannonthalmát, mivel, mint bejáró diák én megtehetem, ők pedig menjenek vissza.

Győrben csalódás ért. Csak fejtelenséget találtam a városházán. Megkerestem az Ifjúsági Bizottságot, három emberből állt, egyik sem volt fiatal és nem volt semmiféle konkrét elképzelésük, csak duma. Egész éjjel ott voltam, vártuk, hogy beszélhessünk Szigeti Attilával, de nem lehetett. Hétfőn elkéstem az első két órától. Szabolcs atya nagyon haragudott, engem okolt a kivonulásért is, azonnal levitt az igazgatói irodába, Dávid atyához, ő azonban nekem is amnesztiát adott, mint a többieknek. Azonban aznap László atya magyarórája az én beszámolómmal telt.

Mivel én bejáró voltam, nem tudok mindent az Intézetben történelekről, mert nem voltam mindig ott. Pekker Pista akkor még csak udvarolt a nővéremnek, és kevés kapcsolatom volt vele, így történhetett, hogy nem is emlékszem mindenre (köztük Pannonthalmán tett látogatására sem) vele kapcsolatban.

A történetnek annyi folytatása lett, hogy bekerültem a győri Fehérkönyvbe, mint Vida István csendőr fia, aki a diákságot felbujtotta. De megúsztam annyival, hogy nem vettek fel egyetemre sokáig.

Édesapám viszont megszenvedte a megtorlást. Őt távollétében (mert Győrben rekedt) a falu bevásárolta Forradalmi Bizottságba, mint rendfenntartásért felelőst. Ő azt a megbízatást a helyi rendőr parancsnokkal együtt vállalta el és megszervezték a magtárak és más objektumok őrzését néhány, egyébként használhatatlan fegyverrel. Apám a puskákból ugyanis kivette az ütőszeget. Így aztán még véletlenül sem sült el egy puska sem. Ez pár napig tartott, az őrsgben részt vehetett néhány negyedikes a gimnáziumból, így én is. Talán, ha kétszer került rám a sor. Én a faluban járőröztem valakivel egy, vagy két alkalommal. A puskákat mindig leadtuk. Apámat 1958-ban háromszor vitték el a pufajkások. Ez úgy történt, hogy kijöttek Győrből egy vagy két teherautóval, a platóra fellökték a Bizottság elnökét (aki 45 előtt katonatiszt volt) és apámat. Kétoldalt pufajkások ültek, Győrig ütötték apámékat. Ezt még folytatták Győrben is valamilyen embertelen fogdában. Volt, aki nem élte túl. Édesapámat kb. egy hét után hazaengedték. De harmadik alkalommal már nem. Előzetesen ült a győri börtönben, majd Tökölre került, ott egyszer meglátogathattam. Fél év után egy bíróság (?) 14 hónapra elítélte, pedig csak jót tett. De a rendszer azt akarta bizonyítani, hogy az "ellenforradalmat" horthysta tiszték és csendőrök csinálták.

A további hónapokat Márianosztrán töltötte, ahová Dávid atyát is vitték és együtt jártunk látogatni Dávid atya testvérével.

Budapest, 2009. március 12.

23. Vikmon Magda IV.B

Október 23-án készültünk a budapesti osztálykirándulásra. Úgy emlékszem, déltájt kellett volna elindulnunk, de hallva a Budapesten történeteket Szabolcs atya leállította a készülődést, és a kirándulás elmaradt. Ettől kezdve, amikor csak lehetett hallgattuk a rádiót Szabolcs atya vagy Anaklét atya (aki a lányok mentora volt) szobájában, együtt a fiúkkal. Eleinte talán fel sem fogtuk, igazán mi is történik. Emlékszem, egy történelem órán Csóka atya – de ez valószínűleg jóval később volt – egy verset olvasott fel (talán Gyóni Géza versét?), amelynek utolsó sora volt: "...és Karthágó elesett."

Talán 25-én, vagy később, Dávid atya a Teleik teremben mondott beszédet azzal a meggyőződéssel (állítólag előzőleg nem volt biztos benne), hogy igen, ez már szabadságharc, nem csak „kommunisták veszekedése”. Mindenütt nagy volt az izgatottság. Valamilyik nap az egész iskola, mi lányok is, lement a faluba ünnepelni, Úgy emlékszem, köd szitált, vagy esett az eső. Nagy volt a lelkesedés.

Folytatódott az izgatott rádióhallgatás, hallottuk Nagy Imre beszédét: „seregeink készen állnak”, majd a kétségbeesett szólítások Nyugatnak: „segítsetek, segítsetek!” Aztán jött a szomorú november negyedike. Egyre

másra tünedeztek el osztálytársaink. Minden napra jutott egy-egy név, ami hiányzott a névsorolvasásnál.

Egyik nap megérkezett a bátyám, Endre Jánosházáról, Ódor Teri bátyjával, Lacival, megnézni, hogyan vagyunk. Tanácsot is akart kérni volt kedvenc irodalom tanárától és osztályfőnökétől, Dávid atyától, hogy elmenjen-e Nyugatra, vagy maradjon. (Végül maradt.) Közben elfogyott a benzin a motorjából. Bende Bandi segítségét kértem benzin ügyben. Szerzett is valahonnan a faluból. Bandi belépett a Nemzetőrségbe, talán onnan. A Teleki teremben ültünk és beszélgettünk Endrével, ott volt Ódor Laci, Bende Bandi, Kári és még valaki. Endre zongorázott, és közben tanakodtunk, mi legyen. Aztán Endre hazaindult Jánosházára, hogy szüleink ne aggódjanak.

November 11-én (vasárnapra esett) Mária néni megengedte, hogy mise után meglátogassuk Ruzsovits kis Marit, aki a Tóthegyen, a Millenniumi emlékmű alatti részen lakott a szüleivel és az öccsével. (Mari innen járt fel a gimnáziumba) Dél körül, ebédre mentünk vissza a diákothonba. Ahogy közeledtünk az épület előtti kereszthez, láttuk, hogy tank(ok) áll a kapunál, ami be volt zárva. Előtte fegyveres orosz katonák. Megállítottak minket, nem akartak beengedni, hiába bizonygattuk, hogy mi itt lakunk. Aztán Lajos bácsi a portás értesítette Anaklét atyát, aki jobban el tudta nekik magyarázni kilétünket. Így sikerült bejutnunk.

Aznap este, meg még néhány azt követő napon az igazgatói szoba melletti vendégszobában aludtunk Klárral, egyikünk felváltva egy felfújható gumimatracon, lévén csak egy ágy a szobában. A matrac úgy látszik nem volt tökéletes, időnként leeresztett, de ez nem zavart minket, felfújtuk. Addig ilyet se láttam még.

Mivel napok óta fent tartózkodtunk, le kellett, hogy menjünk a faluba, ruhaféleségért. Szabolcs atya mondta, mehetünk, de kísérjen minket két fiú. Az egyik Bende Bandi volt, a másik talán Beck Jóska. Sötét volt már, amikor elindultunk. Útközben a fűzfa alól előlépett két ember, egy orosz meg egy magyar. Mondták (vagy gondolom, hogy mondták), igazoljuk magunkat, és kérdezték, van-e nálunk fegyver. Mondtuk, hogy nincs, de a két fiút megmotozták. Hozzánk nem nyúltak. Végül elengedtek. Többre nem emlékszem, lementünk a faluba, aztán visszajöttünk.

Aztán Bendéék is elmentek, talán már másnap. Menekülésüket (akkor már nem volt szabad a határ) Bandi 1992-ben, itt létekor mesélte el nekünk.

Mire emlékszem még? Felvillan előttem egy, a Bazilikában, az oszlopok mögött álló, idegen átutazó, menekülő elgyötört arca.

Pannonhalmára külföldi vöröskeresztektől csomagok jöttek. Mi lányok, mindenféle ruhák közül válogathattunk, olyanokat, amilyeneket korábban itthon nem is láttunk soha. Jól emlékszem egy gyapjú kapucnis kabátra, amit később évekig hordtam. És találtam magamnak egy gyönyörű világos kék hálóinget, bubi gallérral, apró csillagokkal!

Aztán jött a karácsonyi szünidő, korábban, mint szokott lenni. Az Andrónyi fiúk édesapja Jánosházától nem messze volt állatorvos. A zürös vonatközlekedés miatt teherautót küldött a fikért. Tercsivel mi is velük tartottunk az ő falujukig (Kerta?). kedves szüleik megvacsoráztattak és vártuk a lovas kocsit, amit apám küldött értünk. Így aztán elég körülményesen, de épségben-egészségben hazaértem az én szép, békés „saját” erdőmbe, ahol teljes nyugalom volt, lévén az egyetlen erdészház a környéken, 4 kilométerre Jánosházától. A visszautazás már vonattal történt, egy átalakított marhavagonban.

A forradalmi időkkel kapcsolatban még egy emlék. Egy napon 1957 tavaszán elindultunk biciklivel (vagy gyalog?) Ravazdra, meglátogatni jó barátnőnk, az előző évben érettségizett bejáró Tóth Margitot. A máskor csendes, kisforgalmú országúton nagyon sok orosz teherautóval találkoztunk. Rendre megállítottak bennünket, igazoltattak, de végül szerencsésen célba értünk. A falu fel volt bolydulva, Ott tudtuk meg, hogy sorra járták a házakat, mert a „diverzánsok” agyonlőttek egy orosz katonát, emiatt szállták meg a falut. A kirándulást hála Istennek szerencsésen megúsztuk, visszatérve Pannonhalmára.

Dávid atyát elvitték, bebörtönözték, állítólag hazafias írásokat találtak nála, na meg a Teleki teremben tartott lelkesítő beszéde miatt.

Aztán jött a MUK korszak, amiről hallottunk: diverzáns itt, diverzáns ott. Nekünk azonban az érettségire kellett készülnünk.

Budapest, 2009. augusztus 17.

A gimnázium a kiugró tornateremmel és a Nagy- terasszal

Pannonhalmi öregdiákok

1. Glózer László

Söveges Dávid osztályában érettségiztem 1955-ben Pannonhalmán. Dávid atya a maga hihetetlen felkészültségével, széleskörű és napra kész tájékozottságával a kultúra és szellemtörténet területén, nyitott szemléletével csodálatos tanárom volt. Bölcsész pályára készültem, de közben zenével is foglalkoztam, gyakran orgonáltam a Bazilikában is. Nem lepődtem meg, hogy nem vettek fel a bölcsészkarra, de 1956-ban sikerült bejutnom a győri Zenekonzervatóriumba, ahol kollégistaként zongoraszakon tanultam.

1956 októberében a Baross utcai zeneműboltban vásároltam épen, amikor az üzlet előtt egy tüntető csoport haladt el. Kiszaladtam a boltból, és csatlakozva hozzájuk a tüntetőkkel együtt haladtam egészen a Tanácsházáig, ahol valaki elszavalta Talpra magyart. Így kezdődött részvételem a győri forradalmi eseményekben.

Nagyon rövid idő alatt ott találtam magam Szigethy Attila környezetében, mint lelkes „segítő”. Jó páran voltunk ott fiatalok, akik az ügyes-bajos dolgokban végeztük a ránk bízott feladatokat. De fegyvert nem hordtam, sose, semmiféle. Egyik ilyen feladatom volt kimenni a győri kenyérgyárba, mert súlyos zavarok léptek fel a kenyérellátásban. Ez emlékezetem szerint 1956. október 27-én délelőtt lehetett.

Aznap délután – egészen biztos, hogy „főnökeink” tudtával – kimentem Pannonhalmára, úgy rémlik, hogy motorbiciklivel. Biztos, hogy nem egyedül mentem, hiszen nem is tudtam motorbiciklit vezetni. Úgy rémlik, de erre egyáltalán nem esküszöm, hogy Dobos Vili volt velem, nálam három osztállyal idősebb. Edvin atya volt osztályába járt Pannonhalmán, kitűnő tornász, győri fiú, a forradalom után emigrált. Hogy vele a forradalmi napokban hogyan jöttem össze, nem tudom.

Hogy az egész Pannonhalmán töltött idő hogyan állt össze, nem tudom. Kivel beszéltem, ki hívta össze a diákokat, kikkel beszéltem, mielőtt a diákokkal találkoztunk a Teleki teremben, ez mind kiesett az emlékezetemből. De arra kell gondolnom, hogy mint az ottani szokásokat ismerő, és Pannonhalmát tisztelő egykori ottani diák, megkerestük valamelyik bencés atyát, és ez emberi kötődéseim miatt valószínűleg korábbi osztályfőnököm, az akkori igazgató, Dávid atya lehetett. Ezt az is valószínűvé teszi, hogy az ő engedélye nélkül nem lehetett volna a diákokat összehívni. Nem is volt ez az összehívás olyan egyszerű, mert szombat délután szabadidő volt, ki erre, ki arra volt közülük. Mégis, a "kép", ami megjelenik előttem: a diákokkal zsúfolt Teleki-terem. Telis-teli, oldalt is

álltak, a széksorok előtt, sőt közvetlen előttem, a pódium előtt is, még a földön is ültek.

Én a pódiumon állva, mint valami „kiküldött” beszéltem a diákokhoz. Nem emlékszem pontosan a szavaimra, de a Győrben történekről igyekeztem minél részletesebb tájékoztatást adni. Arra határozottan emlékszem, hogy nem buzdítottam a diákokat, hogy harcoljanak, hiszen akkor már Győrben semmilyen fegyveres konfliktus nem volt. Úgy emlékszem, beszéltem a közellátási zavarokról, valószínűleg az aznap délelőtti kenyérgyári helyzetfelméréséről is.

November 4-én hajnalban váltam meg Szigethy Attila környezetétől és gyalog mentem haza Csepregre. Onnan pár nap után kimentem távoli rokonokhoz Ausztriába, majd egy-két hét után már Trauskirchenben, a disszidáltak gyűjtőtáborában voltam.

Itt Galambos Irén bencés atya mellett írnokoskodtam, aki a fiatalokú disszidensek továbbjuttatását szervezte a befogadó nyugati országokba. Hamarosan én is egy gyermekcsoport kísérőjeként Nyugat-Németországba kerültem, és a mai napig is itt élek.

München-Budapest, 2008. augusztus 15.

2. Kovács Attila

Dávid atya osztályában, 1955-ben érettségiztem Pannonhalmán. Érettségi után rendszeresen visszajártam egykori iskolámba, különösen Dávid atyához. Így történt ez 1956. őszén is. Magának a forradalomnak az idején azonban nem fordultam meg Pannonhalmán. Már a forradalom leverése után közvetlenül, november második felében jártam Dávid atyánál és Ulrik atyánál. Dávid atya szobájában beszélgettem néhány sráccal, hogy én mit láttam, tapasztaltam és mit gondolok a történekről és a jövőről. Csupán egy délutánt és egy estét töltöttem ott.

Szentendre, 2009. június 30.

3. Pekker István

Pannonhalmán érettségiztem 1953-ban. A forradalmat Budapesten, már orvostanhallgatóként értem meg. Az én forradalom alatti rövid tevékenységem inkább Pannonhalma környékére (Ravasz, Écs, Gyórszentmárton, Tóthegy, Pázmánd) koncentrált.

Ha jól emlékszem ez történt: október 29-30-án kaptam megbízást a Budapesti Nemzeti Tanácstól, melynek aznapon tagja lettem, hogy teremtsék kapcsolatot Szigeti Attilával Győrben (a Nemzeti Tanácshoz a Petőfi Körön

keresztül jutottam). Győrben a késő esti, mintegy 5 perces tanácskozás során Attilánál, megismertem egy ugyancsak a szolgálatát felajánló tóthegyi fiút, Engelsz Lacit. Ő akkor az ÉDÁSZ-nál dolgozott, és egy autója is volt. Azon az estén autójával hazavitt Gyórszentmártonba, majd Ravazdra.

A következő napokban vele bejártam a környéket, talán 4-5 helyen beszédet tartottam a forradalom céljairól. Többen is jöttek velünk az egyik faluból a másikba.

Talán akkor is többen voltunk, amikor a főnt voltunk a Gimnáziumban is. Akkor beszéltem volt osztályfőnökünkkel, Vida Szabolccsal, valószínű nem ajánlotta, hogy a gimnáziumban is tartsak egy beszédet a forradalom céljairól, a 12-16 pontos politikai követelésről, amit békésen (gewaltlos) kell megvalósítani.

Sajnos, érzem, ezzel keveset tudtam segíteni abban, mi történt az egykori gimnáziumomban a forradalom alatt.

Németország, 2009. március 30.

4. Dobos Vilmos

1952-ben érettségiztem Pannonhalmán. A Pedagógiai Főiskolát Pécsen, 1955-ben végeztem el. A gyakorló évemet Hegyeshalmon töltöttem, ahová Győrből vonattal jártam ki naponta, mert szüleimnél laktam. Az 1956-ban letett államvizsga után 3 hónap katonai szolgálatot kellett teljesítenem Szabadszálláson, ahonnan mint alhadnagy tértem vissza 1956 elején Hegyeshalomba tanítani.

A forradalom kitörését (október 23.) a rádión keresztül Mosonmagyaróváron egy Kerületi Atlétikai Versenyen értem meg diákjaim társaságában. Másnap, 24.-én már nem közlekedtek a vonatok Győr és Hegyeshalom között, s így a forradalom első napjait Győrben éltem át. Aznap délelőtt még fényképeztem Győrben az orosz emlékműnél, ahogy leszedik róla a vörös csillagot, de a résztvevők, mivel nem ismertek engem, kiszedték a filmet a fényképezőgépből és megsemmisítették. Ugyanez történt a Városházánál is, mikor onnan szedték le a vörös csillagot.

Az október 24. délutánját, ahogyan én éltem meg és én voltam, azt 1957-ben megírtam Münchenben a Nemzetőr nevű újság pályázatára, amivel II. díjat nyertem.

Győrben rögtön keresni kezdtem a kapcsolatot a Városházán szervezkedő fiatalokkal. Fegyvert soha nem viseltem. Miután megalakult egy „szervezet”, velük közösen én megírtam egy kb. 12 pontból álló programot, követelést. Ebből röpcédulát csináltunk, amit a Kisalföld című újság nyomdája ki is nyomott. Ezt mi a városban osztogattuk. A nyomda az Árpád út 39. szám alatt volt, abban a házban, amit az állam tőlünk vett el az 1950-es években.

Az „Ifjúsági szervezet” (nevét már nem tudom) kérésére aztán, valószínű 27-én délután motorkerékpárral kimentem Pannonhalmára beszámolni a Győrben történekről a diákoknak. Hogy kivel mentem, nem emlékszem. De mivel Glózer László ugyanazon tényeket sorolja fel, mint amire én is emlékszem (időpont október 27., motorkerékpár, Dávid úr, Teleki terem, az Ifjúsági Szervezet általi küldetés), szinte lehetetlen, hogy mi nem együtt mentünk. A motorkerékpárt pl. ebben az időben csak erre az útra használtam!

Pannonhalmán Dávid urat kerestem fel, és kértem engedélyt a diákok összehívására. A Teleki terem tele volt, amikor megtartottam – megtartottuk (?) a beszámolót. Végül abban egyeztünk meg, hogy az „Ifjúsági Szervezet” a győri bencés gimnáziumon keresztül fogja Pannonhalmával tartani a kapcsolatot.

Október 28.-án, vasárnap Győr felett egy repülőgépről röpcédulákat szórtak le a városra. Annak a tartalma akkori megítélésünk szerint nagyon kommunista irányzatú volt. Ekkor merült fel Győrben az a gondolat, hogy Győr Szigethy Attila képviselő vezetésével egy önálló kormányt alakít.

Félve, hogy a forradalmi tevékenységem miatt engem is bántódás ér, Németországba emigráltam, Münchenbe. Itt először különböző egyszerűbb munkákból tartottam fenn magam. Majd egy privát Film főiskolai tanulmány után 1959-ben a német televízióhoz kerültem Münchenben, ahol nyugdíjas koromig, mint kameraman dolgoztam.

A beszámolóm kissé hosszabb lett, mint gondoltam és több olyan dolog is van benne, ami nem szorosan Pannonhalmára vonatkozik, de én így látom áttekinthetőnek.

München, 2009. október 4.

Bencések

1. Csóka Gáspár János OSB novícius

Az a kérés, hogy foglaljam össze az 1956-os forradalomra és szabadságharcra vonatkozó emlékeimet. Nos, azok közé tartozom, aki ezekben a hetekben, hónapokban egyetlen napot sem voltam távol Pannonhalmáról, mégis talán a legkevesebbet tudom az országos és a helyi eseményekről is a saját közvetlen tapasztalataim alapján. Rendtársaim számára természetes ez a mondat, ha azt mondom, hogy akkor novícius voltam, de a kívülállóknak talán magyarázatra szorul.

1956 júniusában érettségiztem a pannonhalmi gimnáziumban és a rendbe kértem felvételemet. Az 1950-es részleges feloszlatás és jelentős létszámkorlátozás után ez volt a második év, amikor novíciust lehetett felvenni. Augusztus 30-án Tama Imre Jenő novíciustársammal együtt öltöztetett be Sárközi Pál főapát úr. Szeptemberben a főiskolán négyen kezdtük a tanévet: a szegedi egyetemen tanulmányait befejezett, már egyszerű fogadalmas Gereben Zalán és az előző évben beöltözött Rédly Krizosztom másodéves testvérek és mi, novíciusok. Közvetlen előljárónk Jávor Fidél magiszter atya volt, aki egyben a Budapesten tanuló studenspáterek és klerikusok prefektusa is volt. A régi noviciátusnak a kavadratúra felőli oldalán a külső szobában laktak a novíciusok, a belsőben a klerikusok. Mi rajtuk keresztül jártunk a purgóba, vagyis a fürdőszobába, egyébként nem mehettünk hozzájuk sem, mert a novíciusokra a teljes szeparáció vonatkozott még a két klerikus testvérrel kapcsolatban is. Esténként a rekreációban és sétaidőben, a sportban, játékokban csak a magiszter atya jelenlétében lehettünk együtt. A régi noviciátus másik három szobája a pesti egyetemistáknak volt fenntartva.

A napi politika híreiről valamennyire a magiszter atya tájékoztatott bennünket, no meg a novíciusok fülei elég élesek voltak ahhoz, hogy az atyák étkezés közbeni beszélgetéseiből, egy-egy szoba kicsit erősebben szóló rádiójából, tanáraink órán elejtett félmondataiból, utalásaiból kihalljunk olyasmit, amire aztán a magiszterünktől tovább kérdezhettünk. A hírek hiányát nem éreztük, hiszen jó szívvel igyekeztünk megtartani a szeparációt is, s az imádságok, tanulmányok, olvasmányok, aztán a napi múnusok, kisebb-nagyobb feladatok végzése közepette jól éreztük magunkat a kívülálló számára talán túlságosan is zárt világunkban.

A forradalom kitörésének napjai úgy értek bennünket, hogy Fidél magiszter atya több napra távol volt. Esztergomba utazott, hogy a szemináriumban lelkigyakorlatot tartson a kispapoknak. Az atyák megélénkülő folyosói, ebédlői beszélgetéseiből, a hangos rádiókból, a tanárok órai tájékoztatásából megtudtuk mindazt, ami az akkori híradásokból a budapesti, vidéki eseményekről tudható volt.

Érezhettük az események súlyát is. Emlékezetes marad Kamill atya egyik órája, amikor pesti rokonaiért való aggodalmáról beszélt, s egy távirati lapot mutatott, amelyet egy pesti postán unokahúga töltött ki, s hogyan, hogyan se Győrön keresztül néhány nap múlva hozzá jutott.

Nálunk a novíciátusban zökkenőmentesen folyt a tanítás. Azon a falusi nagygyűlésen sem vettünk részt, amely a Tanácsháza környékén a gimnazista ifjúság részvételével folyt. Megint Kamill atyával volt óránk, amikor a falu felé néző novíciusiskolában fel s alá sétálva magyarázott, s egyszer csak az ablakhoz hívt bennünket, hogy hallgassuk a nagygyűlésről felhallatszó hangokat.

Mikor Fidél magiszter atya néhány nappal az események kezdete után hazajött, Jenő testvérrel éreztük, hogy nem játszhatjuk el a tájékozatlant. Így hát az első találkozáskor azt kérdeztük tőle, hogy magiszter atya számára az elmúlt napok eseményeiből melyek a legkevésbé ismertek, azokat szívesen elmondjuk. Egyetlen szó elmarasztalást sem kaptunk.

Rendkívül lehangoló volt számunkra november 4-e reggele. Laudes után az ebédlőbe mentünk reggelizni. Itt hallottuk az atyáktól az éjszaka, a hajnal eseményeit. Hosszú időre bennem maradt ennek a hideg, napfényes reggelnek nyomasztó hangulata. Siralomház volt. Összeszorult a szívünk, bizonytalanság fogott el bennünket. Biztos pont csak az imádság maradt.

Aztán jöttek az első házkutatások. Tankok, fegyveres orosz katonák. Nem tudom már melyik alkalom lehetett, amikor az orgona mögötti kóruson gyülekezetünk zsolozsmára. Valaki bejött, s azt mondta, nyolc tank jön az Ecs felőli úton. Sorsomat Istenre bízva nem kis feszültséggel imádkoztam a zsolozsmát. Először egy esti házkutatásnál láttam közlő az orosz katonákat. Az ebédlőben vacsoránál volt együtt az egész konvent, amikor a tálaló felől néhány gépfegyveres katona lépett be. Körülnéztek, szó nélkül távoztak.

Új információk özöne árasztott el bennünket akkor, amikor november 21-én Budapestről haza jöttek a studens-páterek. Ők a mellettünk lévő három szobában laktak. Természetes, hogy ki-ki vérmérsékletének megfelelően számolt be az eseményekről, s arról, hogyan vett részt kórházi munkában, betegek ellátásában. Ők a piaristák Mikszáth Kálmán téri rendházában laktak, tehát a Rádió közvetlen szomszédságában. Magukkal hozták a 23-án este készült magnetofon felvételeket a fegyverek ropogásáról, az utcai zajongásról. Néhány újságot, röplapot is mutattak, amit majd aztán ott is hagytak szobájuk szekrényeiben, mikor január 7-én visszamentek Budapestre.

Talán február folyamán érkezett a főapátságba több alkalommal is jelentős caritas-segély Ausztrián keresztül. Élelmiszer, rengeteg amerikai tejpor, sajt. Mi magunk is hónapokon keresztül fogyasztottuk. Üres dobozaikkal még ma is lehet találkozni az apátságban. Vagon-tételben plédek, ruhanemű, cipők. Ezek szállításában, szétosztásában mi is részt vettünk. Ekkor jutottunk az

első farmer nadrághoz, ami jó szolgálatot tett az egyébként is gyakran adódó házi és kerti munkákhoz. Akkor még nem sejtettük, hogy évek múlva milyen közkedvelt viselet lesz.

Persze láttuk november 4-e után a nyugatra disszidálók csoportjait. Tudtuk, hogy közülük sokan az esti órákban az apátságban kértek szállást. Egyik alkalommal Botond atya fogadott be néhány menekültöt valahová a pince környéki szobákba. Nekünk is elmondta.

S történetesen házkutatásra került sor. Vilmos atya teljes nyugalommal vezette a házkutatókat és nyitogatta az ajtókat, mit sem sejtve a befogadottakról, akiknél fegyver is volt. Mit ad Isten, a házkutatók nem járták végig a pince környékét, s néhány ajtóval a menekülők szobája előtt visszafordultak. Kínos percekét állunk ki a noviciátusban, míg kiderült, hogy semmi bonyodalom nem lett.

Befejezésül még a március 13-i nagy házkutatásról kell megemlékezni. A MUK nem kis félelemmel töltötte el a hatalom új birtokosait, s ők is igyekeztek félelmet kelteni. Hatalmas apparátussal jelentek meg a várban, s ezúttal valóban mindent átkutattak a pincétől a padlásig. A nyugtalanság és bizonytalanság igen nagy lett, mert sejteni lehetett, hogy ennyi kutatás után nem szándékoznak eredménytelenül elmenni, sőt az is valószínű, hogy valakit, valakiket magukkal visznek.

Ismeretes, hogy ekkor vitték el Söveges Dávid atyát, a gimnázium igazgatóját, akinek szobájában újságot, verset találtak. Nálunk a szobánkban két pufajkás járt. Felforgatták az ágyakat, megnézték a szekrényeket, íróasztalokat. Az Atyák szobáiban többnyire ugyanígy. A legnagyobb gondot az akkoriban gépeléssel sokszorosított Direktórium jelentette. Latin szöveg a zsolozsma végzéséhez tele rövidítésekkel. Miféle rejtjeles írás ez? Volt akivel hosszan fordították, míg végre talán megnyugodtak.

A studensek szobái üresek voltak. Ott is jártak, de mivel mondtuk, hogy ezek nem lakott szobák, nem fordítottak rá különösebb figyelmet.

Napok múlva, már a Dávid atyával történtek ismeretében vettük észre, hogy egyik szekrényben néhány újság volt, amit a studens atyák ott hagytak. Bizony végigfutott a hideg a hátunkon, mikor arra gondoltunk, hogy ezeket meg is találhatták volna a kutatók.

Végigfutva ezt a néhány hónapot láthatni, hogy noviciusként is tudtunk sok mindenről, de aktívan még a helyi eseményeken sem voltunk jelen, legfeljebb a caritas-csomagokkal kapcsolatban segédkeztünk.

És részt vettünk természetesen mindazokon az imákon, akiket perjel úr rendelt el a forradalom napjaiban és a következő nehéz hetekben, hónapokban is.

Győr, 2009. szeptember 15.

2. Rédly Krizosztom Dénes teológiai hallgató

Pannonhalmán összesen tíz évet töltöttem el a következők szerint:

Kezdtem 1947-ben a gimnázium akkori első osztályában. Ma ezt az ötödik osztálynak mondják. Az államosítás miatt 1948-tól Szentendrén folytattam a tanulást, majd 1951-ben újra, mint első gimnazista tanultam Pannonhalmán. Az első évben Legányi Norbert atya volt az igazgató, akit 1952-től 1956-ig főmonostori perjellé választottak, ezért másodiktól Dr. Monsberger Ulrikot nevezték ki igazgatónak, aki nekünk latint is tanított, és aki 1956-ban szintén perjel lett. 1955-ben az érettségi után fölvettem a Bencés Rendbe, és mint Krizosztom nevű bencés növendék egy éves noviciátus után 4 évig teológusként tanultam tovább. Egészen 1960-ig éltem Pannonhalmán, amikor is az ünnepélyes fogadalom előtt Norbert főapát úrral megbeszélve eljöttem Pannonhalmáról, ahová elég gyakran visszamentem meglátogatni az atyákat és növendék társaimat. Amikor tehettem természetesen, meglátogattam főapát urat is.

1956. szeptemberétől, tehát mint teológus, már „kissé szabadabban” éltem, ami azt is jelentette, hogy időnként hallgathattam rádiót is. A budapesti októberi eseményekről így már 24-én tudomást szereztem, és attól kezdve folyamatosan hallgattam a híreket, és föl is jegyeztem. Ezekről engedéllyel tájékoztattam egy kicsit a szomszéd szobában levő novíciusokat is.

Még november elején meglátogattam Glózer László osztálytársam még egy iskolatársunkkal együtt, de az ő nevére nem emlékezem. Ha jól tudom, még Nagy Ernő is járt ott, akivel együtt kezdtem a noviciátust, de ő még 1955. decemberében eltávozott a Rendből.

Egyik november eleji vasárnap a 10 órakor kezdődő konventmisén, amelyen természetesen én is részt vettem, és ahol Ábel atya és Botond atya az előénekesek közt volt, megjelent valaki, amire ők ketten jelezve Kilián atyának a „fönöknek”, gyorsan eltávoztak. Ebédkor tudtuk meg a sietős távozás okát: a gimnáziumból több gyerek elhatározta, hogy Győrbe megy harcolni. Szerencsére gyalog mentek, így a következő állomásnál Botond atya motorján utolérték őket, és megfelelő „fenyegetésekkel” megerősített rábeszéléssel sikerül visszatérésre készíteni a fiúkat.

A napirendünk szerint minden nap egy-másfél óra hosszan sétáltunk vagy az arborétumban, vagy a közeli részek utcáin. Ilyenkor történtek találkozások a nyugatra menekülőkkel, akik esetleg segítséget kértek, ha lehet szállást egy éjszakára. Mi ebben nem tehattünk semmit, de már korábban jelezte Botond atya, hogy szóljunk, mert neki van erre lehetősége.

Természetesen már nem emlékszem minden esetre külön-külön, mert több is volt. Botond atyával abban állapodtunk meg, mert ekkorra már elkészült a Főkönyvtár alatt a „gazdasági” bejárat, hogy a szállást-kérőket arra vezeti egyikünk, a másik addig fölzalad hozzá, és ő az új bejáraton keresztül bevezeti valamelyik pincerészbe. Az egyik ilyen alkalommal a menekülőket

valaki, egy „beépített téglá”, akinek az volt a feladata, hogy jelentse, ha „gyanus személyek” jönnek, észrevette. Ennek lett a következménye, hogy pár óra múlva megjelentek házkutatásra Győrből az ÁVO-sok, a „hivatalos szervek”. Nem véletlen volt Botond atya ajánlata a menekülők befogadására, mert a monostornak komoly pincerendszere is van, és ő, mint gazdasági ember ezeket nagyon jól ismerte. A menekülőket így biztonságosan el tudta helyezni. Aki ismerte Botond atyát, az tudta, hogy nemcsak egyszerű segítsérről volt szó, hanem komoly lelki beszélgetéssel is segített. Mikorra megérkeztek a „hivatalos emberek”, Botond atya már előkerült, és neki volt a feladata azok vezetése. Természetesen a házkutatók a pincékre is kíváncsiak voltak. Hozzá kell tenni, hogy ezekben a pincékben nem volt nagyon erős világítás. Botond atyát nem kellett féltetni, megfelelően tudta vezetni az ávosokat, akiknek valószínűleg nem volt tiszta a lelkiismerete, ezért hamarosan megelégték a pince kutatását, még mielőtt elérték volna a menekültek rejtékhelyét. Így azok teljesen megmenekültek.

Másik alkalommal 1957-ben szintén kijöttek Győrből házkutatásra sokan. Ezek nálunk is kutattak minden után, például az én fiókjaimat is végig nézték, minden papírt igyekeztek elolvasni, és amit gyanúsnak találtak, azt elvitték. Ekkor történt Dávid atya elvitele is. Ennek hivatalos indoka a fegyverrejtegetés volt. Mint később megtudtam, a házkutatás folyamán az egyik „kutató” Dávid atya ágyába helyezett egy puskát, amelyet a többiek „megtaláltak”. Ezek után szállították el atyát, de úgy, hogy mire leértek a rövid úton a templomig, már félholtra verték, és azonnal a rabkórházba kellett szállítani. Mint jóval később megtudtam, amikor „meggyógyult” Dávid atya, a börtönben együtt volt több pappal, és azzal múltatták az időt, hogy hol egyik, hol másik tartott valamiről előadást a többieknek. Órónál azt írták, hogy nagyon komoly előadást tartott valamelyik költőről vagy íróról sok idézettel. Ezen én akkor nem csodálkoztam, mert nekem négy évig volt prefektus-osztályfőnököm és magyar tanárom, aki minden órán egy kis papír cetliről tartotta az előadásait, amelyet mi szorgalmasan jegyzeteltünk, mert ezeket egyik könyvben sem lehetett megtalálni. Még annyit Dávid atyáról, hogy rengeteget olvasott, és nagyon sok mindent meg tudott jegyezni. – Az érettségi előtti időről még, hogy Dávid atya magyar-német szakos tanár volt, így az osztályunkból azokat, akik kérték, németre is tanított. Jól emlékezem, 1955. év elején megkért engem, hogy hallgassam nála a bécsi adót, amely az oroszok kivonulásáról tájékoztatót. Élvezettel hallgattam a híreket, és utána beszámoltam Dávid atyának.

Egy kicsit a Rendi eseményekről: 1956-ban „lejárt” Norbert atya perjeli hivatala, és ekkor választották meg új perjelnek Ulrik atyát. Dávid atya elhurcolása után Norbert atya lett az igazgató helyettes, majd az 1957-ben az új tanév kezdetétől ő lett az igazgató egészen 1958. március elsejéig, amikor is főpáttá választották.

Az előző főapát Dr. Sárközi Pál 1957. május 10-én halt meg. Az új főapát megválasztásáig a mindenkori főmonostori perjel, mint kormányzó vezeti a Rendet. Ulrik atya perjelsége idején történt, hogy minden telefonba beszereltek egy lehallgató berendezést. Erről barátai tájékoztatták őt is, ezért, ha bárki olyan személy látogatta, aki valami lényegeset akart mondani neki, egy jó kucsmával letakarta a telefon készüléket.

Norbert főapát atyáról, aki mint főapát is aszketikus életet élt, megbízható helyről hallottam, hogy a püspökkari konferenciákon ő volt az, aki minden esetben ki merte mondani a „nem”-et, amikor az állami vezetés valami olyant akart elfogadtatni a püspökökkel, amit nem tartott helyesnek. Nem véletlen, hogy 1968-ban az állami szervek kikényszerítették a Rendtől a főapát „nyugdíjazását”. Az ekkor a rendtársaknak mondott beszédét, amelyben „lemond” főapáti tisztségéről a Rend és a rendtársak érdekében, olvastam Dr. Sólymos Szilveszter atya „Száz magyar bencés” című könyvében. Ezután állami intézkedés értelmében 1969. január elsejétől egészen 1976-ig Székesfehérvárott, a papi otthonban kellett tartózkodnia, és csak Dr. Szennay András főapát megfelelő közbenjárására térhetett vissza Pannonhalmára.

Budapest, 2009. március 21.

3. Gereben Zalán Zoltán teológiai hallgató

1956 októberében első éves teológus növendék voltam Pannonhalmán. Az eseményektől lényegében elzártan éltük át ezeket a napokat. A kapcsolatot az eseményekkel az egymástól kapott, rádióból származó hírek jelentették. A forradalom leverése után azonban Botond atya hathatós közreműködésével több Nyugat felé menekülő, s Pannonhalmán rövid menedéket kereső honfitársunkat bújtattuk a kolostor pincéjében, s láttuk el útravalóval.

Budapest, 2009. június 6.

4. Forrai Botond János OSB

Erre a gazdaságban eltöltött időre esik az ötvenhatos forradalom és következményei. Már október 23-án megmozdultak a diákok. A következő napokban levonultak testületileg a diákok a falusi tanácsház elé, igaz, hívták is őket a falusi vezetők. Stipsits elszavalta ott a Nemzeti dalt, én azon nem vettem részt. De talán másnap, vagy kicsit később megjelent a gimnáziumban egy volt diákunk, a ravazdi orvostanhallgató Pekker Pista. Elmesélte, hogyan folynak az események Pesten, bízta a diákokat, hogy szervezzük meg itt is a forradalmat. Nem kellett bízgatni a diákokat túlságosan.

Azokban a napokban megjelent Pestről az egyetemen tanuló volt rendtársunk, Kiszely Márk. Vele egy teherautón végigjártuk a környéket, gyűjtöttünk a forradalmároknak élelmet. Sok mindent adtak a falvak, még egy fél disznót is kaptunk valahol.

Közben nyugtalankodtak a diákok, szerettek volna elmenni Pestre, harcolni. Egyik nap délelőtt kerestek a gimnáziumból, hogy menjünk Tivadar atyával motorral keresni a gyerekeket, mert kiürült a gimnázium. Elindultak a diákok Pestre. Lementünk az állomásra, ott nem volt senki. Az emberek látták, hogy Écs felé mentek csapatostul a diákok. Megtaláltuk az écsi vasútállomáson az összes diákot. Ott volt az egész gimnázium, az elsősök kivételével. Elkezdtük velük az alkudozást. Végül elkezdtek visszazárlingózni Pannonhalmára.

Később ezt az eseményt a kommunista Fehér könyv úgy állította be, hogy a bencés szerzetes a falusi volt csendőr fiával motorral indult el Pestre harcolni. Olyan volt ez, mint a mai féligazságaik, hazudozásaik. Valami igaz, de az egész hazugság. Így kerültem be a Fehér könyvbe.

Jött november 4-e, a szovjet invázió. Leesett a hó reggelre. Még a fákon ott voltak a levelek, rájuk telepedett a hó, letörtek az ágak. Így gyászolta Pannonhalmán a természet a forradalmat. Erre azért emlékszem, mert reggel hívott Vilmos úr, hogy menjek a motorommal Mezőörsre, mert ott van eladó krumpli, vásárolgam fel mind. Mert ha itt háború lesz, nem tudjuk élelmezni a házat és a diákokat.

Mikor kiértem motorral a mezőörsi útra, nagy tömeg szovjet tankkal kellett szembe mennem. Dübörögtek Győr felé, rám szegezték a géppuskát, leszorítottak az útról, de azért elég hamar elértem a templommal szemben lévő Tsz udvart, ott volt az udvaron a rengeteg krumpli. Reggel még azt mondta a szovjet delegáció az ENSZ-ben, hogy egyetlen tank se vonul be Magyarországra, meg kellett tapasztalnom az ellenkezőjét.

Ezeknek a napoknak az eseményei annyira pörögtek, hogy nem volt időnk gondolkozni és feldolgozni. Az egész ország gyászban volt. Az emberek tömegestől vonultak nyugat felé.

Egyik napon odajön hozzám talán Egid testvér, hogy itt vannak forradalmárok, és szállást kérnek, üldözik őket. Arra nem volt mód, hogy előljárót keressünk. Nem is lett volna jó, hogyha tudnak róla. A forradalmárok öten voltak, két lány, három fiú. Az egyikük, a legfiatalabb azt mondta, hogy ott volt Kádárnál a delegációval, és ennek a fiúnak személy szerint megígérte Kádár, hogy felkötötte. Nem tudom, hogy ez igaz volt-e, de az igaz, hogy azon a délutánon megjelent 4 szovjet tank, a ház négy sarkán felállították a tankok ágyúját a Vár irányában. Az egyik tank a főbejárattól balra állt, amely alatt egy víztartály van. Ha besüllyed, biztosan elkezdenek löni.

A fiatalokat én bevittem a Sötét Folyosóra, a kazán mellett néhány lépcsőn kellett felmenni Gyurkovits Pista bácsi nappali szobájába és a raktárakhoz.

Engem pedig hívtak, hogy menjek az oroszokkal és néhány magyar pufajkással végig a pincéken. Én egyedül voltam az oroszokkal és a magyarokkal. De a magyarok féltek. Mondogatták: Elvtársak, kevesen vagyunk! Kevesen vagyunk! Én voltam velük egyedül, náluk a gitár. Bejártuk a pincét, nem találtak senkit. De már estefelé nem mertem kimenni a tankokhoz, így nem tudom, mikor mentek el a tankok.

A fiatalok ott aludtak a szobában, a testvérek hoztak nekik enni. Reggel pedig kiengedtem őket a nem régen készített pincekijáraton, ahol ma kimennek a látogatók. Torony iránt lementek a falun keresztül, és meneteltek nyugat felé. Nem tudom, elérték-e a határt, az biztos, én semmiféle jelzést mindmáig nem kaptam tőlük vagy róluk. Én sem tudom biztosan, hogy ezek után akartak-e jönni a szovjet tankok, hiszen nem mertem évekig beszélni erről.

Még egy keserű élményem van a forradalommal kapcsolatban. Ez 1957 tavaszán történt. Kaptunk egy fülest a faluból, hogy jönnek a pufajkások Pannonhalmára. Sőt azt is közölték, hogy engem el akarnak vinni, vagy valakit elvisznek. Akkoriban ünnepek előtt begyűjtötték a veszélyesebb embereket. Ez alkalommal Pannonhalmát akarták megfélemlíteni. Mi Vilmos atyával előre tudtuk.

Éppen a kertben dolgoztunk. Jöttünk fel a Pannónia motorral. Én vezettem a motort. Odaérünk a kereszthez, látjuk, hogy magyar katonaruhás pufajkások leugrálnak a teherautóról.

Odaszólók Vilmos atyának: Bemennyünk? Nekem eszembe jutott, hogy el akarnak vinni. De Vilmos atya erre nem gondolt. Behajtottunk. Utána ijedt meg az atya, hogy nem helyesen cselekedtünk. Azt mondta, menjek fel a templom padlására, a Szent Benedek oltár padlására, oda bújjak el. Fel is mentem.

Az ávosok minden szobát átnéztek. Én pedig azt gondoltam, ha itt a padláson meglátnak, biztosan agyonlőnek. Erre kigondoltam, hogy lemegyek a Káptalan elé. Onnan három irányba elmehetek, talán nem jönnek egyszerre mind a három irányból. Ott állodogáltam, és egyszerre mindhárom irányból jöttek, a Gyilok-folyosóról, a sekrestye felől és a Káptalan felől. Én viharkabátban voltam, és elindultam a sekrestye felé. Odatérdeltem a Szent Benedek oltárhoz, mikor átmentek, felálltam, és elindultam a Népbejáró felé. Ott is állt egy katona, mert minden sarkon hagytak egy embert, de ő nem szólított meg engem, én sem őt. Haza tudtam menni a már átkutatott szobámba, ahol ma a levendulaolaj tárolás van.

Este tudtuk meg, hogy a gimnáziumban az igazgató Dávid atya szobájában találtak valami forradalmi írást. Őt elvitték. Másnap kaptuk a hírt, már Écsen látták, hogy verik Dávid atyát, véresen láttak valakit a pufajkások között.

Azóta is gondolom azon, hogy nekem kellett volna elmennem, de kétszer is esélyem volt arra, hogy elfogjanak, úgy látszik, egy emberre volt szükségük, hogy Pannonhalmát megfélemlítsék.

Az igaz, hogy sokféle forradalmi szöveg volt forgalomban, de amikor jöttek az ávósok, mindent igyekeztünk elrejtteni. Talán még most is ott van a Sötét folyosó kettős fala mögött a sok írás, mert Timót testvérrel oda rejtettük ezeket a forradalmi újságokat, írásokat.

Pannonhalma, 2009. február

5. Domnanovich Ábel Tamás

Meglepő, sőt megdöbbentő, hogy én, aki ott voltam azokban az időkben Pannonhalmán, milyen kevésre emlékszem, pontosabban, milyen kevésről szereztem tudomást akkor. S ez akkor tűnik szembe, amikor a fiúkkal, veletek erről beszélgetek, vagy általatok élményként leírtakat olvasom. No, de legyen elég a mentegetőzésből. Inkább leírom a mozaikokat, töredékeket. Ezeket próbáld beilleszteni a nagy montázsba.

1956. október 24-én reggel borotválkozás közben – szokásom szerint – rádióhallgatás. S ekkor hallom a közléseket a pesti eseményekről. Rádióm kicsike, úgynevezett Néprádió volt, de jól lehetett fogni középhullámon a magyar /talán Kossuth volt az adó neve?/ és az osztrák, bécsi adót, rövidhullámon pedig a Szabad Európát. A rádiót aztán bevitettem az osztályba (II.A.), és ott a fiúkkal együtt hallgattuk a híreket. Ugyan így tett Dávid atya, az akkori igazgató is, aki német nyelvű adás alapján a fiúk részére közléseket készített és tett ki a folyosón lévő táblára, faliújságra.

Egy-két nap elteltével, az osztályommal lesétáltam a faluba, ahol az országzászló rúdján magyar zászló – a szocialista címer kivágása miatt – már lyukas formában lengedezett. Itt tiszteletet tettünk a forradalomnak. Ekkor, vagy más alkalommal, nem tudom, de láttuk, amikor az Apátság traktorosa, Pill bácsi drótkötéllel elhúzva ledöntötte az útkeresztesződésben felállított szovjet emlékművet. Hogy Pill Józsi bácsi ezért kapott-e valami „ajándékot, köszönetet” a Kádár-hatalomtól, erről nincs tudomásom. Talán Gyurkovics Pityu tud erről valamit, vagy a mostani pannonhalmi polgármester, Bagó Feri /pannonhalmi diák volt akkoriban/.

Bár nem lényeges, de megemlítem: ebben az időszakban hallgattam, hallgattuk a zeneszerető fiúkkal Kodály Zrínyi utolsó szózata című oratóriumát, melynek szövege megdöbbentően aktuális volt már akkor is: „Ne bánts a magyart!”

A pesti események előre haladásával Dávid atya a pesti fiúkkal levelet íratott a szülőknek, mert Zerind atya vállalta, hogy az IZS motorkerékpárral felmegy Pestre, és szétviszi azokat a szülőknek.

Az akkor Pesten tanuló bencések a piaristák Mikszáth Kálmán téri székházában laktak: Hildebrand, Farkas, Otmár, Félix, Márk, Valter. Ők úgy kapcsolódtak be, hogy Vöröskeresztes autókon, fehér köpenyekben járták a várost. Márk – mivel neki ekkor már megvolt az első, otromba kis magnója –

a piaristák házából felvette a Rádió ostromának lövés-zajait, amit később Pannonhalmán le is forgatott.

Néhány fiú, akiknek szülei, édesapjuk a kommunista hatalom szemében ellenségek voltak, grófok, bárók – értelmes megfontolásból – elindultak Nyugat felé. Osztályomból Szécsen Miklós is elindult, s ha jól emlékszem, Kiss László plébános tanácsára. Szécsen Miki édesapja, gróf Szécsen Miklós Móron élt, nagyapja valamikor vatikáni követ volt. Az oroszok 1945-ben agyonlőtték édesapját, édesanyját, így árván maradt nővérével, Alizkával. Két nagynénjük nevelte fel őket, az akkor Rédén plébánosként tevékenykedő Kiss László segítségével. /Kiss László önéletrajzi leírású könyve: Krisztus keresztségével, Dávid csillagával. Ebben írja le, hogyan lett zsidó vallásából katolikus pap./ Többek között ekkor mentek el: Szapáry Gyuri, a vépi Erdődy testvérek, a csornai Lendvay. Ekkor indultak el hárman az akkori I.A osztályból, de őket Tivadar atya prefektusuk Écsnél utolérte, és visszahozta. November 4-én reggel, szintén borotválkozás közben, megdöböntő volt hallani a magyar rádióban Nagy Imre hajnali bejelentését és segélykérését. Azt, hogy a következő két esemény november 4. előtt, vagy után történtk, időben elhelyezni már nem tudom.

A Bazilika előtti bástyafalnál állva néztük a Győr-veszprémvarsányi országutat. Láttuk, hogy azon magyarok üldözik a szovjeteket /tankok, páncélozott járművek/. Később Tatabányán 1966. körül találok egy börtönből szabadult férfival: Aba Mihály volt, aki a háború alatt és talán után is ezredesi rangban volt. Neki meséltem erről, amire válaszul elmondta: Annak az üldöző csoportnak én voltam a vezetője, parancsnoka! S bizony ezért 8-10 év börtön-jutalmat kapott, talán szerencséjére.

Jöttek az oroszok-szovjetek Pannonhalmára is. A kolostor kapuja – természetesen – zárva volt. Itt tartottak ügyeletet-őrséget a fiúk is. Egyszer csak szaladnak értem – Lajos bácsi, vagy a fiúk? – „Itt vannak az oroszok, sürgősen tessék jönni!” Ha jól emlékszem, három páncélos állt a kereszt mellett, a kolostor-gimnázium felé irányított ágyukkal. Az egység vezetője talán harmadmagával jött. Kérésükre végigvezettem őket a gimnáziumon. Emlékszem, amit meglepődve látták a fiúkat. Fasiszták után érdeklődtek. Arra nem emlékszem, hogy a kolostorba is átvezettem volna őket. Kérdésemre, hogy mit keresnek, merre mennek, azt felelték: Szuea a cél.

1957. március. Megjelentek a pufajkások. Elviszik Dávid atyát. Hogy mit csináltak nála, mit kerestek, nem tudom már. Csak annyit, hogy megtalálták a faliújságra kitett tájékoztatókat, s részben ezért vitték el. Nem régiben beszélgettem Meggyes Gáborral, aki akkor első osztályos volt, a bátyja pedig, Tamás a II.A.-s volt. Azon a napon délután, amikor Dávid atyát a kapun át viszik a civilek, ők ketten, Gábor és Tamás a kertből jönnek felfelé stúdiomozni. Dávid atya akkor rájuk nézett és mondja: „siessetek, mert mindjárt kezdődik a stúdium!” Ők találok vele akkor utolsóként. A pufajkások Pannonhalmától Győrre ütdötték-verték, majd Győrben a félholt

Dávidot a Honvéd-kórházba vitték, ahol éppen az az orvos volt ügyeletes, aki valamikor Dávid tanítványa volt.

Néhány, nem szorosan Pannonhalmához, de személyemmel, illetve családommal kapcsolatos emlék.

A karácsony előtti időben megindult a nagy áramlat Budapest felől Nyugatra, Ausztria irányába, és sokan Kópházánál mentek át. Akkor próbálta Édesapámat a szomszédos Deutschkreuzben lévő tanító barátja rábeszélni, hogy válassza ő is az ottani tanítói állást, annál is inkább, mert rokonságunk zöme Burgenlandban élt. De Édesapám maradt.

Jómagam karácsony után, pontosabban január 1.-én délután utaztam haza Deutschkreuz között lévő drótkerítést átmászva Burgenlandba mentünk, hogy a rokonokat meglátogassuk, majd Bécsbe is. Itt felkerestem Blazovich Ágoston rendtársamat is. Ekkor találkoztam a Braziliából, San Paolóból érkezett Jordán Emil bencés atyával, aki az ottani rendház házfőnöke volt. Ő arra próbált rábeszélni, hogy menjek vele San Paoloba, és ott tanítsak. Erre válaszom volt: inkább magyar gyerekeket pofozok. Vissza is jöttem Pannonhalmára. Eme kis kirándulásról egy hónap múlva Polgár Vilmos rendtársam közvetítésével az akkori győri „civil”, azaz bajszos püspök (az Államegyházi Hivatal püspökségi megbízottja), Dömötör K. írásos beszámolót kért.

Ennyire futotta öreg emlékezetemből. Ti, fiúk, annál többre emlékezhetek, hiszen állandóan ott voltatoka folyosókon, az udvaron, az épület előtt, körül.

Tatabánya, 2009. február 11.

6. Szabó Zerind Endre OSB

Az 1956-57-es tanévben „kezdő” nevelő voltam Pannonhalmán, és közben levelező tagozaton tanultam a budapesti egyetem bölcsész karán. Kisegítő prefektusi feladataim voltak, első sorban Tivadar atya első osztályában, amit később elmenetele után át is vettem. De tanítottam történelmet is, az akkori II.A. osztályban, aminek Ábel atya volt az osztályfőnöke. Egyetemi tanulmányaim miatt rendszeresen jártam fel a fővárosba, és ha ott maradtam éjszakára, a Piarista-rendházban aludtam, ahol a többi Budapesten tanuló bencés növendék lakott.

A forradalom kitörésének az első jeleit este a szobámban ülve, a beszűrődő rádió zajokból kaptam. Akkor még nem volt rádióm, Modeszt atya csak később szerzett nekem Győrben 4500 forintért egy csodálatos világvevő rádiót. Mindenféle zavaros hangfoszlányok hallatszottak, többször eljátszották Erkel Hunyadi operájának a nyitányát. Gondoltam, valami nagy dolog történik. Ezért a prefektus atyákat kérdeztem, mi lehet Budapesten. Tőlük értesültem, hogy Budapesten felkelés van a jelenlegi kommunista hatalom ellen, és Nagy Imrét akarják hatalomra segíteni. Ma is úgy

gondolom, hogy a forradalom kitörésének voltak előzményei, az évek óta tartó Rákosi és Nagy Imre vetélkedés, de nem volt előre megtervezett forgatókönyve.

A gyerekeket a prefektusok tájékoztatták a történekről, az igazgató, Dávid atya pedig gondoskodott arról, hogy a legfrissebb események mindig legyenek rövid tudósítások formájába jelenjenek meg a hirdetőtáblán. Később ebből baja lett, illetve abból, hogy a hirdetményeket megőrizte.

Pannonhalmán a forradalom egész ideje alatt folyamatosan ment a tanítás. Ez volt az egyetlen iskola az országban, ahol nem borult fel, vagy szünetelt az iskolai rend. Egyetlen kivétel az a pár óra elmaradása volt, ahol az iskola teljes diáksága a tanárok vezetésével (én is köztük voltam), rendezett sorokban levonult a falu forradalmi ünnepségére. Később kaptunk is sok rosszálló megjegyzéseket, hogy Pannonhalma nem engedte, hogy a diákok forradalmat csináljanak.

Pár nap elteltével a diákotthonban lévő gyerekek körében egyre nagyobb lett a nyugtalanság, mert semmit nem tudtak szüleikről, családjukról, mi történt velük a harcok alatt. A posta nem működött, levélek nem érkeztek, a telefon pedig hol működött, hol nem. A gyerekek sem tudták értesíteni szüleiket, hogy körülöttük minden rendben van. Pás szülő érkezett gyereket megnézni, rendkívül kalandos körülmények között, gyalog, alkalmi autóval, vagy másképp, mivel a vonatközlekedés gyakorlatilag leállt. Magam is nagyon aggódtam Pestújhelyen élő szüleim és öcsém miatt, akikről semmit nem tudtam. Ezért október vége felé engedélyt kértem a perjelünktől, Ulrik atyától, hogy felmenjek Budapestre, és egyúttal elviszem a gyerekek hazairt leveleit, amit Budapesten lehetőleg minden szülőhöz eljuttatok. Perjel úr megengedte, kihirdettük a Budapestről jött gyerekeknek, hogy írjanak levelet, össze is jött egy hatalmas aktatáskányi levél. Úgy emlékszem, október 31-én korán reggel indultam, gyalog mentem Écsig. Reverendába öltöztem, mert úgy gondoltam a forradalom győzelme után az egyfajta védelmet is nyújthat. Écs után utolért egy Veszprém felől jövő mentőautó, ami egy nem súlyos beteget szállított és a beteg mellett tele volt forradalmár egyetemistákkal. Megálltak, felajánlották, hogy elvisznek Győrig. Amikor megtudták, hogy Budapestre igyekszem, átadtak egy forradalmi közleményt, és megkértek, hogy azt olvastassam be a Rádióba. Később Pestre érve le is adtam ezt a közleményt a Rádiónál, de azt nem tudom, beolvasták-e.

Győrbe érve felkerestem Venesz Tarziciusz rendtársam szüleit, mert az Édesapja mozdonyvezető volt. Nála érdeklődtem, mi a helyzet a vonatokkal. Elmondták, hogy vonatközlekedés nincs, hanem azt ajánlották, menjek ki gyalog a város Budapest felőli szélén lévő benzinkúthoz, és ott próbáljak valamilyen Budapestre tartó autót megállítani. A tatabányai plébános diákunk vitt ki a benzinkúthoz. Alig pár perce voltam ott, amikor érkezett egy elegáns nyugatnémet személyautókból álló konvoj, megálltak tankolni. Az első gépkocsiban egy fehér reverendás (valószínűleg domonkos rendi

szerzetes) tisztelendő ült. Nem tudtam akkor még németül, ezért hozzájuk lépve csak Budapestet emlegettem. Ők a Mindszenty kardinális nevét emlegették, majd helyet adtak az egyikautóban. Dorognál egy tank állt keresztben az úton, az arról leszálló katonák arról érdeklődtek, van-e az autók utasai között magyar. Ők nem tudtak németül, az utasok pedig magyarul. Én nem mertem megszólalni, mert nem tudtam, forradalmárok, vagy kommunisták. Még akkor sem szólaltam meg, amikor az egyik katona ugyanezt kérdezve behajolt az autóba. Gondolom, látva a reverendás embereket, úgy döntöttek, mehetünk tovább. Dorog után pár faluban megálltunk, ahol ovációval fogadtak bennünket. Az volt az érzésem, a fehér reverendás atyának volt valami köze Magyarországhoz. Budapestre érve nagyon szomorú volt látni, a romokat, a leszakadt villamos vezetékeket, főleg a Széna tér környéke volt borzalmas látvány. Egyből a Várba hajtott a konvoj, a Prímás palotához. Éppen indult egy nagy fekete autó a Központi Szemináriumhoz és odáig elvitte engem is. Lelkemre kötötték, hogy óvatosan menjek át a Kálvin téren, mert a református templom tornyából még tüzelhetnek az ávósok. Már erősen esteledett, amikor megérkezett a piaristák Mikszáth Kálmán téri rendházához, és ott töltöttem az éjszakát. Másnap reggel ünnepi hangulatot és békét éreztem a városban, amikor kigyalogoltam a jó 10 kilométerre lévő Pestújhelyre, a szülői házhoz. Mindenkit jó egészségben találtam, nagyon megörültünk egymásnak. A rádió azonban már akkor mondogatta, hogy Záhonynál gyülekeznek a szovjet tankok. Azt az éjszakát szüleimnél töltöttem. Ez alatt a többi bencés növendék társam már elkezdte a levelek széthordását. Még első este kerületenként csoportosítottuk, és szétosztottuk, ki hova megy kézbesíteni. Ha jól emlékszem, Farkas, Félix, Walter és Hildebrand segített ebben, talán még Márk is de ebben nem vagyok biztos. Szüleimtől visszaérkezve én is elkezdtem a levelek széthordását. A levelek kézbesítése közben kikeveredtem a Városligetbe, láttam a ledöntött Sztálin szobrot. Magam is felmásztam az ott maradt csizmára (szerencsére engem nem fényképeztek le, így nem lett később bajom belőle), és egy kis darabkát szereztem is a ledöntött szoborból emlékebe. November 4-én akartam visszamenni, előző este kimentem a szüleimhez újra, elbúcsúzni, náluk aludtam, és úgy terveztem, kora reggel az utca végén lévő plébánia templomban misézek, és utána nekivágok az útnak. Másképpen lett, kora hajnalban tankok vonulásának hangjára, ágyúlövésekre ébredtünk. Megindult a szovjet hadsereg támadása. Szó sem lehetett elindulásról, jó pár napig ott ragadtam a szüleimnél. November közepén indultam vissza Pannonhalmára, egy nagy adag Budapesten összeszedett ellenállásra buzdító röpcédulával, a kommunistákat kigúnyoló karikatúrával. Kimentem a Kelenföldi pályaudvarra, ahol minden Dunántúl felé tartó vonat megállt. De nem jött semmi, mondták, nem is fog. Akkor befutott Székesfehérvárról egy motorvonat, azzal átmentem a Déli pályaudvarra, és onnan kigyalogoltam a

Bécsi útra, a város széléhez. Hamarosan jött egy nagy teherautó, teke Nyugatra igyekvőkkel. Akkor is reverendában voltam, felvettek és késő estére értem Győrbe. Útközben már láttuk azokat a hatalmas teherautókat, amelyek Nyugatról hozták a segélyküldeményeket a szétlőtt Budapestnek. Győrben aludtam a Rendházunkban. Másnap reggel mentem ki Pannonhalmára.

Pannonhalmán a tanítás zavartalan volt. Többször megjelentek orosz csapatok, akik különböző alapossággal szétnéztek az épületben. Abból tudtuk, mikor jönnek, hogy előttük mindig helikopterek cirkáltak felettünk.

Novemberben több fiúért eljöttek a szülei (elsősorban az arisztokrata családok), és elvitték őket Nyugatra. Ahogy akkor mondták, disszidáltak. Tivadar atya osztályából is megszökött pár elsős fiú, de Tivadar utánuk ment motorbiciklivel és visszahozta őket. Máig sem értem, hogyan talált rájuk.

Még ma is úgy gondolom, hogy a Nyugat csúnyán elbánt velünk azokban az időkben. Rádióadásaikkal buzdítottak minket, de érdemben semmi nem tettek a forradalomért, fontosabb volt nekik Szuez, mint a magyarok szabadsága. A BBC volt az az adó, amely novemberben már reális hangokat ütött meg mondván, nincs értelme harcolni a Bakonyban, mert a tél ügyis bekényszerít mindenkit az erdőkből.

Márciusban volt a nagy házkutatás. Ekkor én is nagyon kellemetlen helyzetbe kerültem. A Pestről hozott és még nálam lévő röpcédulákat ugyan mind megsemmisítettem (mintha figyelmeztettek volna bennünket erre?), de egy karikatúrát korábban az Ábel atya osztályába járó egyik fiúnak adtam. A házkutatás során dolgai között megtalálták, és amikor kérdőre fogták, honnan van, megmondta, hogy éntőlem kapta. Lajos bácsi jött fel a portáról, hogy várnak engem, és elmondta mi történt. Meg voltam nagyon ijedve és már azon gondolkodtam, hogy megszököm. Valahogy elszaladt ezzel az idő, és közben a pufajkások levonultak a faluba. Előtte még Vencel atyának kellemetlenkedtek, aki évekkal ezelőtt a padláson elhelyezett egy már semmire se jó sokszorosító gépet, ami megtaláltak, lefoglaltak, sőt el is cipelték. Azt hittük, szerencsésen megúsztuk ezt az eseményt is. Dávid atyával még együtt ebédeltünk, ő is meg volt könnyebbülve, pedig az igazgatói szobáját darabokra szedték, és őt is kérdőre vonták a forradalom alatt a napi eseményekről tudósító hirdetések miatt, amit szobájában megtaláltak.

Kora délután azonban a pufajkások (immár alaposan ittas állapotban) visszajöttek, és egy nyitott teherautó platóján magukkal vitték Dávid atyát. Útközben úgy összeverték (és ezt még a Vagongyár délelőtti műszakjáról hazautazó munkások is látták a vonatról), hogy súlyos sérülésekkel egyből kórházba került.

Budapest, 2009. május 28.

7. Ámon Viktorin Ottó 48 08 06

Én úgy emlékszem, hogy október végén a plébániára lett meghívva Mihályfi Béla igazgató, Csorba Ernő igazgatóhelyettes, a párttitkár (a nevére nem emlékszem), Hegedüs Pál a rendőrőrs parancsnoka (ő rendes ember volt, rendőr létére kötött egyházi házasságot, igaz, egy éjszaka, titokban) és talán még mások is. Természetesen a plébános, Szigeti Béla is ott volt. Ez a megbeszélés valószínű a november elsejét megelőző szombaton volt, mert vasárnap minden szentmisén kihirdettük, hogy nagy hálaadó nap lesz. Fontos volt az a megegyezés, hogy mindenki egyenlően tartózkodjon a múltra vonatkozó megjegyzésektől, a lázítástól és uszítástól, mert az orosz katonaság még hazánk területén áll!

Így is volt. November 1-jén a 10 órás szentmise után a templom bejáratától jobbra lévő hősi emlékműnél volt a megemlékezés és az ünnepi beszédek.

Őszintén szólva a temetői megemlékezésre, a gimnazisták lejövetelére nem emlékszem. Lehet, hogy ezt magasabb szinten tervezték (falu akkori vezetése és a gimnázium igazgatója) és szervezték. Én nem emlékszem, hogy ott lettem volna, nem hinném, hogy csak a plébános ment csak arra el. Pedig bizonyára ott voltam, ott kellett lennem a plébánosom mellett.

Sajnos, csak ennyit tudtam saját emlékezetemből összehozni. Reménykedtem, hogy a környékbeli káplánoktól (Écs, Ravazd, Tóthegy), stb.) sikerül valamit megtudni. Sajnos a legtöbben már meghaltak. Akiben legjobban reménykedtem, arról kiderült, hogy csak 1956. után került Ravazdra.

Budapest, 2009. október 19.

8. Kühár Ede Ferenc OSB 45 02 25

Igaz, együtt kezdtünk Pannonhalmán gimnáziumba járni a Korzenszky Richárd atyával és az én osztályomból Álmos Árpáddal, hogy a névsor első tagját az egész osztályom helyett említsem, mégsem voltam én elsős. Az 1955/56-os iskolai évben, az elkezdődött 1956/57-es iskolai évben, már mint második diákjaim osztályfőnöke voltam. Az oroszok megjelenésekor egy hónapra, a rám fogott rossz és gyenge állapotom miatt Tarjánpusztára küldtek a lelkészre Dr. Tihanyi Bánk rendtársamhoz. Amíg el nem mentem, senki sem disszidált az osztályomból, utána igen. A II. félévben aztán már nem én voltam az akkori II.B osztályfőnöke.

Távollétem a legkritikusabb időpontban volt. Amit, mint élményt irhatok le, az az volt, hogy az alakuló rezsim forгатókönyv szerinti módon jelent meg ismételt Pannonhalmán, hogy félelmet ébresszen. Ezt szolgálta a recsegő, zörgő, dübörgő, ócska orosz tankon való még ócskább, semmire való pufajkások megjelenése, és a vezetőnek, Dávid atyának az elhurcolása. Egy

vers miatt nem kellett volna őt elvinni, és Pannonhalmától Győrig, nyílt teherautón, a népek szeme láttára annyira agyon verni, hogy hónapokig kórházi kezelés alatt kellett állnia és később ennek lett a következménye az ő arc-rákja, amely aztán a halálát is okozta.

Amire még emlékszem, az a temetőbe való menés volt. A falu népe is, az iskola is, Szigeti Rajnald atya, a falu plébánosa vezetésével. A temetőben a kopjafa előtt énekeltünk és imádkoztunk. Ez bennem egy félelmet jelentett, ott és akkor, mondván: nem fogja engedni a világ, hogy Magyarország szabaddá váljon.

Sajnos, egy dátumra sem emlékezem. A temetőbe való levonulás a várból valamikor november 4. előtt volt, de itt sincs pontos dátumom.

Tiszaújfalú, 2009. április 23.

9. Söveges Dávid Imre OSB

Előszelét kevésbé éreztük. Október 13-án Pesten voltam igazgatói megbeszélésen a piaristáknál. De akkor nem sokat jártam a városban, nem sokat éreztem. Cserháti (József), aki akkor Győrben volt szemináriumi tanár, ő jött ki így Pannonhalmára, előtte a Rajk újratemetésénél volt fent: Ez már forradalom, mondta. [...]

Október 23-án a Bakonyban voltam Edvinnel szép őszi sétán. Amikor beszálltunk Vinyén a vonatba, akkor hallottuk a vasutasoktól és más utasoktól, hogy milyen forradalmi tüntetés van Pesten, sőt egy kicsi már Győrben is. /Amikor a kihallgató rendőr, dr. Kerepesi Miklós azt kívánta, mondjak el mindent, hol voltam, mit csináltam, és elkezdtem: 23-án a Bakonyban, közbevágott: Mi célból? Maléterrel akart találkozni? Mert volt olyan mende-monda, hogy Maléterék a Bakonyba húzódtak vissza. Őket kerestem volna. De akkor még Maléternek nevét sem ismerte senki, a rendőrtiszt sem. Adalék a kihallgatás módjára./

Attól kezdve sokat hallgattuk a rádiót, én a bécsit is. Hogy a Szabad Európa adót hallgattuk volna, arra nem emlékszem. És mindenféle híreket is. A diákság is felbolydult. Én azt éreztem kötelességemnek, hogy nyugtassam őket, visszatartsam meggondolatlan tettektől. Kis faliújság félelben cédulákon kitettem a hírekből, amit megbízhatónak ítéltam, a hirdetőtáblára. Később ezeket megtalálták nálam a házkutatásnál, és előjött a tárgyaláson is, de nem esett súlyosan a latba, hiszen ezeket a rádióból stb. mindenki tudhatta, és nem kommentáltam őket.

A nem túlságosan okos bíró egyikbe kötött bele: Miért tette közzé, hogy a bécsi parlamentben kivonultak a képviselők, amikor az egyetlen kommunista képviselő a magyar ellenforradalomról beszélt. /A bécsi rádióból tudtam ezt./ Mert olyan unikumnak találtam, – mondtam. Mire a bíró: Nem igaz, az unicum egy nyugtató ital, ez pedig lázító volt. Erre az ügyész, a vád

képviselője [...] hangosan felnevetett. A bíró is érezhette, hogy bakot lőtt, elejtette a témát. [...]

Egyszer fiúk egy nagy csoportja elindult, hogy csatlakoznak a forradalmárokhoz. Utánuk küldtem [...] (két atyát), akik az écsi állomáson találták őket, vonat se nagyon volt, és hazahozták őket. [...]

No, ezek után, a napot már nem tudom, egy este a Telekiben beszéltem a fiúkkal: Szüleik engedélye és tudta nélkül nem engedhetem ilyen kalandokba őket. Azt is mondtam, amit később a nyugatra szököttek szememre vetettek: ha két kommunista frakció Pesten egymásra támad, azért nekünk még nem kell nagyon izgulni. Ma is tartom, hogy így indult a forradalom, és végződhetett volna az egyik irányzat – mondjuk Nagy Imre – kommunista irányának győzelmével. Es ez nem a mi ügyünk.

Ennek a beszédnek a szövegét is megtalálták nálam, és ez lett a fő vádpont. A feljebbviteli tárgyaláson már úgy szerepelt, hogy ennek hatására indultak el a fiúk Nyugatra, lázítottam vele őket. Hogy az elindulásuk és a beszéd sorrendje más volt, az szóba sem került már. Így lettem a forradalom hőse, áldozat én is, érdemtelenül. [...]

A faluban a tanácsháza előtt tüntettek a lakosság és a diákok, a mieink is. Leváltották a kommunista vezetést. Utána egy másik tüntetés a szovjet emlékművet döntötte le. Az általános iskola erre is kivonult, tanáraikkal, mi távol maradtunk, s telefonon meg is beszéltem velük. Onnan egyetlen pedagógust sem vontak kérdőre.

November 4-e után nálunk a helyzet nem változott lényegesen. A győri Hírlap még heteken át forradalmi volt. De megindultak a menekülők nyugatra, sokan Pannonhalmán keresztül.

Akik bejöttek, azoknak egy éjszakára helyet adtunk, többnyire a rajzteremben, mai Asztrik teremben aludtak a földön matracokon, ételnekitalnak egy kondér teát és kenyeret kaptak. Itt is volt olyan jelenet azért, hogy Cziráky László atya igazoltatta őket, személyazonossági igazolványaikkal. [...]

Egyszer megjelent az iskolában (X.Y., egy lány), aki valami főiskolán tanult Pesten, megérkezett két fiúval, géppisztolyokkal stb., azzal hogy forradalmat csinálnak a nyugodt, elmaradt Pannonhalmán is. Sikerült lebeszélnem, így csak a tornaterem előtt pingpongozott a másik két forradalmárral, majd eltűntek.

De azt hiszem, ők kezdték azt a csetepatét a faluban, pontosabban az écsi állomás melletti kis dombon, ami a faluban az egyetlen fegyveres összecsapás volt, már november 4. után, a „Konszolidáció” idején.

Egy szovjet nyitott páncélkocsi foglyokat szállított állítólag Veszprémbe, hogy ott repülőgépre rakják őket. Ez csak szóbeszéd. A tény az, hogy az écsi állomás előtt megtámadták a szovjeteket – itt gyanítom az (említett) csoport kezét –, lövöldöztek, többen megsebesültek vagy meg is haltak. De jött Gyórból a segítség és ezzel vége lett az egésznek. Egy osztrák fiatalembert

hoztak fel a várba, ő is a teherautón volt, megsebesült, itt bekötötték, másnap vagy harmadnap ment tovább. Az osztrák azt mondta, egy segélyszervezettel jött ő és társa Győrbe, ott szorultak, és amikor egy teherautóra felkérkedtek, és most őket is a Balaton felé vitték. Társáról nem tudott semmit. De februárban megjelent egy felhívás: a pesti országút mellett, valahol Écs körül kiástak egy sírból egy németet, ki tud róla valamit. Talán ez volt a másik.

Én ezt a támadást a faluban éltem át. Pénzt vittem le a postára, de a lövöldözésre Ilonka néni, a postásasszony lehúzta a rolót, bezárta a postát, és én bent szorultam egy időre. [...]

Arra igyekeztem, hogy az élet menjen tovább az iskolában, ahogy máskor. Egész tanítási nap egy sem maradt el. Mi voltunk talán az egyetlen iskola az országban, ahol az élet ment tovább.

Persze nyomozóimat ez sem érdekelte. Bizonyítsa be, mondta a győri rendőrségi kihallgató, hogy az ellenforradalom idején nem járt Bécsben. Azt válaszoltam: negatív dolgot nem lehet bizonyítani. De hogy az egész idő alatt Pannonhalmán voltam, azt tudom bizonyítani az osztálykönyvekből: minden nap beírtam az órákat.

Egy alkalommal, talán december 11-én országos sztrájkot hirdettek, már a munkástanácsok. Sztrájkoljunk mi is, mondták a gyerekek, ne legyen tanítás. Jó, mondtam, de akkor hadd sztrájkoljon a konyha is, nem lesz ebéd. Így lettek erről az iskolai sztrájkról is. Volt lelkigyakorlat számukra a szokott időben, volt diákbál is február elején. [...] Már folyt a tánc, amikor a faluból telefonált a rendőr, hogy kértünk-e engedélyt, pedig most ez kell. Kimagyaráztam, csak a szokott házi mulatságról van szó. Elfogadta, ő sem tudta még, hogyan döntsön. [...]

1957. január vége. Arra ébredek éjjel, hogy valahol énekelnek, magyar nótákat. Mi lehet ez? Felkeltem és elindultam a hang után. Az igazgatói folyosón levő osztályban, IV.a volt, sokáig énekelnek a fiúk, de az ajtó be van zárva. Felkeltettem a pedellust a kulcsért, bementem, mi van itt?

Hát azt tervezték, hogy éjjel felforgatják az elsősök ágyait, kiborítják a kicsinyeket. De rosszul sült el a dolog.

Pulay Csaba még éjfélkor is a kápolnában imádkozott, és hallotta, hogy a szomszéd szobában, ahol negyedikesek voltak, csörög a vekker. Kiment a kápolnából, elállt az egyik ablakfülkébe, és jöttek a srácok. Megfogta az elsőt csöndben, és odahúzta magához. Jött a többi is, azokat is összegyűjtötte. Aztán kifaggatta őket: mi is készült. Van-e engedélyetek a Prefektus úrtól? Nincs. Akkor keltsük fel, és kérjük tőle.

Felkeltették Vida Szabolcsot, aki mérges lett az éjszakai zavarásért, és ő zárta be őket az osztályba. Ott hideg volt, aludni nem tudtak, hát énekeltek.

No jó, most már elmehettek lefeküdni, de mivel ez az éjszaka rövid volt, szombaton, amikor a bál lesz, este kilenckor elmentek szépen lefeküdni, pótolni a kiesett alvást. Lógott az orruk.

De a bálban kilenckor megjelentek előttem jó éjszakát mondani, és indultak lefeküdni. Akkor elélem állt egy leányosztálytársuk [...], és kegyelmet kért számukra. No, ha a lépcsőn eléred még őket, akkor visszajöhetnek. Repült, ahogy tudott és elérte őket.

No nem minden volt ilyen kedélyes. Jöttek a házkutatások a fordulat után, oroszok és magyarok vegyest vagy együtt. A második után – összesen hat volt – szóltam Ulrik perjel úrnak: kellene őrség a kapu elé esténként, többnyire akkor jöttek. [...]. Megcsináltam a magam hatáskörében, úgy is mindig az iskolába jöttek, hogy egy-egy fiút állítottam a kapu elé, aki jelentette, ha jöttek. S akkor lementem fogadni őket.

Álltam egyszer a sötétben a kapu előtt, jött a tank Nyalka felől és a fényszóró és ágyúcső rám irányozva. De végül is nem lőttek. Ha ruszkiak jöttek, akkor küldtem Ábelért, ő volt az orosz tolmács. [...] A házkutatások felületesek voltak, az utolsót kivéve.

De fáradt voltam. Mintha magamnak egyedül kellett volna helyt állni az egész kolostorért.

1957. március 13-án beállított egy nagy csapat rendőr és pufajkás, házkutatásra. Épp vége volt az első órának, az osztályból jöttem, s aznap nem is volt több tanítás. Sokan voltak, többfelé kezdtek, de egy csoport kitaróan nálam kutatót, kilenctől délig. A faliszekrényben letépték a hátsó furnérlemezt, nem volt mögötte más, mint a nyers vakolat. Igen megörültek, amikor felnyitották a heverőmet, és abban írásokat találtak. Azt hitték, megvan a rejtkehely. De régi folyóiratokat tároltam ott, hiszen az ágynemű a fürdőszobában egész nap szellőzött. Fiókjaimból, könyveimből minden gyanúsat összeszedtek, még a háború alatt Pápán elmondott prédikációm vázlatát is. A gyerekeknél is találtak pár forradalmi felhívást, újságcikket, de semmi fegyvert vagy hasonlót. A padláson a szétszedett sokszorosító gépet. [...]

Délben elmentek, mint kiderült, a faluban várta őket a főnök, ahhoz. Mikor az ebédlőből kijöttünk, már ott álltak négyen, visszavezettek az irodába. Közben a postás letette ott a napi postát, ennek is nekiestek. A matematikai verseny feladatai csomagban, ráírva a napot, amikor fel lehet bontani, a verseny napján. Mondtam, mi van benne, de a rendőrnek gyanús volt, felbontotta azonnal. Aztán szóbelileg, minden írás nélkül, kijelentette, hogy le vagyok tartóztatva, vegyem le a szemüvegem, s lekent három hatalmas pofont. Megengedte, hogy átöltözzem, aktatáskába beletegyek breviáriumot, inget, a zsebkendőt. [...] Az iroda kulcsait a portán tettem le Lajos bácsinál, feltuszkoltak egy teherautó nyitott hátsó platnijára, maguk is felszálltak, vagy tízen, és indultunk Győrbe.

Mi így emlékszünk...

A forradalom első hete – a lelkesedés

1956. október 23-án, egy keddi napon, gyönyörű napos őszi idő volt Pannonhalmán. A 6 órai ébresztéssel, a reggeli stúdiummal, majd 8 óraker a tanítással kezdetét vette a diákok és tanárok megszokott napjainak egyike. Kihasználva a szép őszi napot, a gimnázium igazgatója, Söveges Dávid egy napos gyalogtúrára ment a Bakonyba az egyik prefektussal, Edvin atyával. Általános izgalom csupán a IV.B osztályban uralkodott, amely indulásra készen várta az utolsó óra befejezését. A Budapestre tervezett, hagyományos őszi osztálykirándulásra készülődtek.

A kirándulást délben az osztályfőnök Szabolcs atya lefújta. A rendkívül szokatlan és népszerűtlen döntés csak valamikor délelőtt születhetett meg, az igazgatónak, Söveges Dávidnak az egyetértésével. Oka bizonyára az előző napi események és az egyetemisták aznapra tervezett tüntetése volt. Nem maradt emléke annak, hogy a kirándulás elmaradását mivel magyarázták meg a diákoknak, és annak sem, hogy ez az esemény a többi osztályban különösebb beszédtemát okozott volna. Az emlékekben mindössze két rövid utalás van arra, hogy páran az aznapra tervezett tüntetésekről már értesültek.¹ Október 23. délutánja még szintén nyugalomban telt el. Egyedül Oros atya, a IV.a osztály prefektusa járta végig diákjai szobáit (a negyedikesek már nem az osztályteremben tartották stúdiumaikat, hanem ki-ki a maga szobájában tanult, szobatársával közösen) és mondta el, hogy Budapesten rendkívüli dolgok történnek, egyetemista tüntetés lesz, stb.²

Estefelé már egyre többen értesültek arról, hogy Budapesten valami szokatlan és kezdetben érthetetlen dolgok történnek³. Ábel maga invitálta diákjait a szobájába hallgatni a rádiót⁴, de Oros prefektusi szobájában is sokan gyűltek össze hallgatni a rádió legfrissebb híreit⁵. Az Oros szobájában lévő rádió híradását még a szobája előtti Bagózdában is lehetett hallani⁶. Az egyik fiúnak a bátyja szólt az eseményekről⁷, egy másik fiú emlékei szerint a híreket már az iskola-rádió hangszórói is közvetítették⁸.

Mint hírforrást, az emlékezők pár diáknál lévő rádiót is említenek. Ezek többsége maguk barkácsolta detektoros rádiók voltak. Losonczy Tibor rádióját az I.A osztály diákjai hallgatták⁹, egy másikat a II.A-sok.¹⁰ Két rádió volt a negyedikeseknél.¹¹ A bejáró fiúk közül ketten este otthon hallgatták a rádió híreit.¹² Talán utolsóként aznap az a bejáró fiú értesült a történekről, akit a Győrből érkező késő esti autóbusszal hazatérők Himnusz éneklése riasztott fel¹³.

Október 23-án este 8-kor hangzott el a rádióban Gerő Ernő beszéde, amire többen is elítélő véleménnyel emlékeznek¹⁴. Idézik Csóka Lajos véleményét is a beszédről: „ez a beszéd olyan volt, mint amikor egy hadvezér úgy akar meggyőződni, hogy felrobbanhat-e a lőporos hordó, hogy égő gyufa lángjánál nézi meg, van-e benne lőpor? Volt!”¹⁵

Pannonhalma 1956. október 24-én, az előző naphoz hasonló szép őszi napra ébredt. Már kora reggel futótűzként terjedt a hír, hogy Budapesten „forradalom” van.

Többen a prefektusok közül: Tivadar atya¹⁶, Ábel atya,¹⁷ Edvin atya¹⁸ és Oros atya is¹⁹ a legfrissebb események hírével ébresztette diákjait (nem tudjuk, használták-e a „forradalom” kifejezést). Akik korábban keltek, mert ministráltak, vagy reggeli futásra mentek a Várkerületre, azok osztálytársaiktól²⁰, vagy éppen Lajos bácsitól értesültek²¹ a történekről. Volt olyan bejáró fiú, aki rohanva érkezett ezzel a hírrel a faluból és adta tovább,²² de volt olyan is, aki felérve a faluból a folyosón értesült mindenről, de még a lépcsőházban is kiabálták egymásnak a meglepő hírt.²³ Október 24-én délelőtt Anaklét atya tájékoztatta osztályát a történekről.²⁴ Ugyancsak délelőtt hangzott el a kormány felhívása, hogy a rádiókat helyezték ki az ablakokba.²⁵ A negyedik osztályosoknak a déli órákban a szép őszi időben, a szabadtéri salakos pályán tartott tornaóra alatt már a diákokthoz egyik ablakába kitett rádió bömbölte a Kossuth adó legfrissebb híreit.²⁶ Ugyanezt a kihangosítást említi két másik fiú is²⁷. Voltak, akik a várkerületen sétálva értesültek a hírekről.²⁸ Páran emlékeikben úgy fogalmazzák, hogy 24-én délelőtt már általános beszédtema volt mindaz, ami Budapesten történt.²⁹ A forradalom elnevezésnél a korábban használt idézőjelet az indokolja, hogy az eseményeket ezzel a névvel csak pár nap eltelte után kezdték illetni. Az emlékezők döntő többsége azonban már ezt az elnevezést használja a Budapesten történtek hírének első említésekor is. Ez érthető, hiszen a széles köztudatban a „forradalom” és az „október 23.” elválaszthatatlan egységként vált fogalomká, és így is tudatosult. Ma már ez az egész időszakra vonatkozó, széles körben általános, sőt 1990-től hivatalos (korábban ellenforradalom!) elnevezés. Mégis, igazi „csemege” az a visszaemlékezés, amelyben a híradás az „ellenforradalom” kitöréséről szól, rögtön meg is magyarázva annak miértjét.³⁰ Pontos megfogalmazás csak utólag volt tehető, amint ezt a fennmaradt zsebnaptári bejegyzés is igazolja „Budapesten az ifjúság tüntet” és felette későbbi bejegyzés: „Magyar Forradalom”.³¹

Egyébként is jellemző, hogy október 23-i és 24-i események hírei, és az azokról történt értesülés időpontjai az emlékekben összekeverednek. Ez lehet a magyarázata annak, hogy többen is október 23. délelőttre teszik azt a szabadban megtartott tornaórát, ami csak 24-én lehetett. De annyi minden rendkívüli és szokatlan dolog történt (közülük több egymással egy időben) az alatt a két nap alatt, hogy csupán emlékezetből nehéz utólag pontos időrendbe állítani azokat. Különösen ötven valahány év távlatából. Sajnos, ennek a két napnak az eseményei még az egyetlen fennmaradt naplóban is összekeverednek, mintha egy lendülettel írták volna le a két nap eseményeit.³² Az biztos, hogy az első elterjedő hírek forrása a budapesti

rádió volt, és azok vagy a rádiót hallgató diákok, vagy egyes atyák közvetítésével váltak közismertté.

Nem járhatunk messze a valóságtól (és erről az emlékek is árulkodnak), hogy a diákok (gyerekek!) többsége valójában fel sem fogta, mi történik. Pannonhalmán a politika, különösen a napi politika egyáltalán nem volt beszédtema. Érthető, hogy a tanárok nem beszéltek sem napi, sem általános politikai kérdésekről. Véleményüket finomabb eszközökkel is el tudták mondani, a neveléssel, a tanítással. A diákok pedig hazulról hozták magukkal azt, hogy vannak dolgok, amiről jobb nem beszélni. Előfordult, hogy osztálytársak nem tudtak arról, hogy valamelyikük édesapja politikai okokból börtönben van. És az első hivatalos hírek is érthetetlenek voltak.³³ Zavargások vannak. Mi az? Fegyveres bűnözők rendbontása. Honnan van a bűnözőknek fegyverük? De hát Nagy Imre, akit akarnak miniszterelnöknek, az is kommunista! Mi lesz akkor a változás? Ugyanakkor azt tanulták tanáraiktól, a szabadság nagyszerű dolog, a történelemben pedig számtalan esetben a forradalom hozta meg a szabadságot. És mindez itt történik, Magyarországon, amiért élni-halni kell! Még ha gyermekek is voltak, természetes és egészséges reakció volt a hírekre, hogy lelkesedtek. Hiszen ha forradalom van, akkor megváltozhat az élet, és az, amit eddig családjukkal éltek, az többségüknek nem volt jó! Ha nem is fogták fel teljes komolyságában, milyen irányban mozdult el az ország, biztos, hogy gyermeki őszinteséggel örültek annak, ami történik, ami történhet. Ez a féktelen öröm néhány diáknál nyíltan is felszínre tört.³⁴

Az öröm azonban nem volt felhőtlen. A Budapestről érkezett diákok között a fegyveres összecsapásokról érkező hírek hatására kezdett jelentkezni az otthon lévők iránti aggodás. Igaz, ez a kezdetkor még nem volt komoly, de a következő napokban egyre fokozódott. A posta és a telefonszolgáltatás még működött, sok szülő érdeklődött, van-e valami esemény Pannonhalmán, de pár diák is hazatelefonált. Ez utóbbi egyébként csak különleges esetekben volt megengedett, de hát akkor az volt.³⁵ Noha nincsenek erre utaló egyértelmű emlékek, nem járhatunk messze a valóságtól, amikor azt mondjuk, a szájról-szájra szálló hírek igazságtartalma időnként elszakadhatott a valóságtól, ami aggodalmat okozhatott a bencés atyáknak.

Dávid atya közbelép

Az ellenőrizhetetlen híresztelések, az otthoniak iránti aggodás, ezek kölcsönhatása, az órákon tapasztalható „rendellenességek”: a tanárok a diákokkal az eseményeket taglalták, fegyelmezetlenség határozott fellépésre készítette a gimnázium – diákotthon vezetését.

Természetesen az igazgató, Söveges Dávid állt ki a diákok elé, elmondani a hivatalos véleményt: „mi van és hogyan tovább?”. Ennek helyére szinte mindenki, az alkalomra nagyon eltérően, de sokan, ám pontos idejére senki

sem emlékszik. Biztos, hogy az ebédlőben beszélt. Vannak, akik szerint egy reggeli előtt hangzott el mindez, mások vacsorához, a legtöbben azonban ebédhez kötik.

Azt valószínűsítjük, hogy Dávid atya vagy október 24-én a vacsoránál, vagy 25-én a reggelinél, a közös ima előtt szólt a diákokhoz. Egész biztosan készült a mondandójára, vázlatot is készített, ez nála természetes volt. Az őt jól ismerők el tudják képzelni maguk elé a jelenetet, ahogy ott áll az ebédlőben a kiszolgáló pult környékén kezében egy papírszelettel, várja, hogy elhalljon a zajongás, majd tapsol, és enyhén gesztikulálva elmondja pár mondatos „szózatát”. A végére kivörösödve kissé dühbe gurul, elhallgat, pár pillanatig néma csend, majd megszólal. „Jó étvágyat! És most imádkozzunk! Mindenek szemei tebenned bíznak Úristen...”

Bizonyára rövid mondandójából két gondolat ragadt meg a visszaemlékezőkben. Az egyik a Budapesten történtek „minősítése”, aminek a lényege az volt, hogy Budapesten kommunista irányzatok hatalmi harca folyik. A másik bejelentés az volt, bármi is történik Budapesten, itt Pannonhalmán a gimnáziumban és diákothonban az élet a megszokott rendben és fegyelemben megy tovább. Mintegy két tucat visszaemlékező idézi Dávid atya előbbi gondolatait, különböző szavakkal és kifejezésekkel, de az értelmük ugyanaz.³⁶ Söveges Dávid is ír erről a kijelentéséről emlékezéseiben, de érdekes módon annak elhangzását egy későbbi eseményhez köti (erről majd később). Magunk részéről, ismerve Dávid atya jellemző szóhasználatát és fordulatait, azt a megfogalmazást valószínűsítjük „... Attól, hogy Budapesten két kommunista csoport püföli egymást, itt Pannonhalmán még nem fog felborulni a rend. Tessék tudomásul venni, születeik azért küldtek ide titeket, hogy tanuljatok. A tanítás pedig megy tovább...”

Akár milyen megfogalmazásban is hangzott el a kommunista rivalizálást megfogalmazó mondat, számos és komoly következménye lett. Ezek közül elsőként azt említjük, hogy a történetek ilyen megítélése bizonyos ideig a diákok között elfogadottá vált (még ha nem is emlékeztek, ki mondta³⁷), és talán ezért ezt a véleményt más atyák szájába is adták³⁸, vagy általánosan elterjedt véleményként őrizték meg.³⁹ Sőt olyan emlékezők is akadnak, akik Dávid előbbi helyzetértékelését az első értesülésüknek (mert mindig az első a legfontosabb!) tekintik az eseményekről.⁴⁰

Másik következményét Dávid atya maga is említi visszaemlékezéseiben. Egyes Nyugatra távozottak azzal támadták az 1960-as években, hogy ezzel a kijelentéssel az egész forradalmat

minősítette, vagyis „leszólt”. Tipikus esete a félrehallásnak. Dávid atya maga adja meg erre a „vádra” a választ: „Ma is tartom, hogy így indult a forradalom, és végződhetett volna az egyik irányzat – mondjuk Nagy Imre – kommunista irányának győzelmével. És ez nem a mi ügyünk.” De ez az

óvatos, talán távolságtartó helyzetértékelés a kezdeti időkről pár diák emlékeiben is visszaköszön.⁴¹

A legkomolyabb következmény azonban az volt, hogy a beszéd kéziratát a házkutatáskor megtalálták, és azt az ellene folytatott büntetőügyben bizonyítékként felhasználták.

Itt említjük meg, hogy maga Dávid atya egy másik alkalomhoz társítja ezt az elhíresült mondását, de erről a későbbiekben szó esik.⁴²

Az igazgatói bejelentés másik része, amely a tanítás – tanulás csorbítatlan folytatását ígerte, maradéktalanul megvalósult. Az emlékezők túlnyomó része valamilyen megfogalmazásban ezt meg is említi. Itt jegyezzük meg, azért is kapott Pannonhalma támadásokat később Nyugatról, hogy a diákokat nem engedték részt venni a forradalomban!

Dávid atya az első kijelentésével mégis csak behozta (kényszerből) a „napi politikát” a gimnázium életébe, igaz, második bejelentésével („a rend nem fog felborulni”) rögtön kordába is akarta szorítani. De ez csak részben sikerült. A diákok betartották a napirendet, de gondolataikban, és szabadidőben beszélgetéseikben mégis csak a forradalom (és az otthoniak miatti aggodás) volt a beszédtema.

Csak két visszaemlékező van, aki Dávid atyának akkor elmondott beszédéből még további bejelentéseket is megjegyzett. Az egyiket idézzük: „Ettől kezdve senki nem hagyhatja el az apátság területét. Rádióhallgatást betiltom, a fontos eseményekről a faliújságon kaptok tájékoztatást.”⁴³ Ami az első mondatot, és az abban lévő rendelkezést illeti, rá kell mutatnunk arra, hogy ennek október 24-én vagy 25-én semmiféle indokoltsága nem volt. Később annál inkább. Ezért azt gondoljuk, hogy az egy későbbi alkalommal hangzott el. Rendkívül fontos azonban a másik bejelentés, ami a rádióhallgatásra és a faliújság tájékoztatásra vonatkozik. Habár el tudjuk képzelni, hogy Dávid atya rögtönözve „általános tilalomról” beszélt, de maga se gondolhatta komolyan. Ez ugyanis érintette volna a prefektusokat is, közvetve pedig a diákok kitiltását jelentette a prefektusi szobákból. Meg nem is lehetett volna végrehajtani. Valószínűbb, hogy Dávid atya arra utalhatott, hogy a különböző rádiók híreiből mindenféle zagyvaságok állnak össze, a diákok ezeket hozzák-viszik és ennek így semmi értelme, ez így ártalmas és káros. És ehhez rögtön hozzátette, hogy a falitáblán olvashatók lesznek a hírek a legfontosabb eseményekről, és azok forrását hogyan szervezi meg. Hogy ez így történt, arról tanúskodik a második emlékezés, amely bővebben beszél arról, hogyan fog történni a központosított hírelállítás.⁴⁴

A gimnázium vezetése előtt ugyanis egyértelmű volt, hogy az események híreitől nem lehet elzárni a diákokat, de a vadabbnál vadabb híreszteléseknek gátat kell vetni. Erre ennél jobb megoldást, mint a „hivatalos” tájékoztatásnak ezt a formáját, ki se lehetett volna találni.⁴⁵ Az ötlet nagyszerűségét csak fokozta, hogy a tájékoztatások előállításába bevonták

magát a diákságot, a szabadidők spontán rádióhallgatását egy egész napos tevékenységgé szervezték át.

A visszaemlékezések azt sugallják, hogy október 24-én, szerdán vagy 25-én, csütörtökön már megjelenhettek az első kifüggesztett híradások. A diákok közül 24-en (7 osztályból!) említik ezeket a híradásokat emlékeikben⁴⁶, de Zerind atya és Dávid atya emlékeiben is szerepelnek. Az emlékezők közül páran nem csak a hirdetésményeket említik, de véleményt is fűznek hozzá.⁴⁷

A „hírközpont” Dávid atya igazgatói iroda melletti szobájában volt. Dávid atya azt is megindokolta, hogy azért választották a harmadikosokat a rádiófigyelésre, mert a negyedikeseknek az érettségire kell készülniük. Folyamatosan a Kossuth rádiót és a bécsi rádió adását figyelték, ügyelve arra, hogy a diákok között németül értők is legyenek, akikből elég sok volt.⁴⁸ De a prefektusi szobákban is volt rádióhallgatás, mivel a cél az volt, hogy minél több rádió adását hallgassák.⁴⁹ Követték a Szabad Európa rádió magyar adásait is, többek között a pedellus szobában.⁵⁰ A központi rádióhallgatás igazolt távollétnek számított az órákról, a stúdiumokról. A prefektusoknál hallott hírek is lejutottak Dávid atyánál lévő fiúkhoz.⁵¹ Még szlovák nyelvű rádióadást is figyeltek⁵², Mindez elég komoly szervezési feladatot és főleg elfoglaltságot jelentettek Valószínű, hogy az összeállított híreket legépelés előtt Dávid atyának a diákok bemutatták. A késő esti és hajnali órákban Dávid atya maga hallgatta a német nyelvű híreket, ez egyébként is szokása volt.

Az egyik fiú panaszként írja, azért nem tudott a „győri menethez” csatlakozni, mert társaival Dávid atya szobájában hallgatták vasárnap délelőtt a rádiót.⁵³

A központosított híradással persze nem szűntek meg az egyéni rádióhallgatások a prefektusi szobákban, a Társalgóban⁵⁴ és a pár saját rádión sem. Az egyik fiú a Főmonostorban, Geláz atyánál hallgatta rendszeresen a rádiót.⁵⁵ De volt a tájékoztatásban egy biztos pont, amiről lehetett akár beszélgetni, vitatkozni is.⁵⁶

A továbbiakban a csütörtök és a következő nap, **október 26. péntek** is a napirend szerint, rendkívüli esemény nélkül lement. Budapesten azonban egyre véresebb összetűzések voltak, érkeztek az első hírek a vidéki eseményekről is. Láng Péter naplója szerint a fővárosban történtek mellett elsősorban a győri események foglalkoztatták a fiúkat. Érthető, Győr nagyon közel volt! Az órák, az órákra történő felkészülés nem kötötte le teljesen a diákoknak sem a figyelmét, sem az idejét. Mindez együtt érthetővé teszi, hogy a diákok körében tovább nőtt a feszültség, az aggodás az otthoniak miatt. Erre igazi orvosság nem volt. Úgy gondoljuk, az atyáknak a legnagyobb fejtörést a szabadidő értelmes kitöltése, a diákok figyelmének lekötése jelenthette.

Talán ezekben a napokban történt, amit az egyik másodikos fiú nem tud elfelejteni. Osztálytársaival a kertben focizott, nem a rendes futballpályán,

hanem az országút felőli kerítés melletti füves területen. A kerítésen túl egyszer csak megállt egy férfi, és bekiabált nekik: „Nem szégyellik magukat! Itt játszanak gondtalanul, amikor máshol lövik az ártatlan magyarokat?”. Nem is fogták fel, miért és mit mondott valójában, de elszégyellték magukat.⁵⁷

Október 27-én, szombaton reggel a megszokott rendben 8 órakor megkezdődött a tanítás. Ám csak az első órát tartották meg⁵⁸, a továbbiak helyett a gimnázium diákjai a falu Nemzeti Tanácsának megválasztási ünnepségén vettek részt. Előzmény egy reggel érkezett telefon lehetett, amellyel az esemény szervezői (talán Veér László?) meghívták a gimnáziumot az ünnepségre. Söveges Dávid igazgató a meghívást erre az ünnepségre elfogadta, de az azt közvetlenül követő másik esemény, a falu szovjet hősi emlékművének lerombolásán való részvétel elől elzárkózott.⁵⁹ A gimnázium diákjai, köztük a lányok is, feltették a diáksapkát, felsorakoztak, majd zászlókkal elindultak⁶⁰. A betegek és az a negyedikes brigád, amely éppen szemet rakodott a vasútállomáson, természetesen nem tartott velük.⁶¹ Dávid atya vezetésével a prefektusok és a tanári kar pár tagja is a menetelők között volt, az egyik emlékbemegemlítik Mike atya sportos öltözetét.⁶² A kapuban Anaklét atya nemzetiszínű kokárdát osztogatott a diákoknak.⁶³ Borongós idő volt, néha az eső is csepegett, de ez nem hűtötte le az országúton énekszóval, rigmusokat skandálva („ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza”) lefelé masírozó diákságot.⁶⁴ Útközben pár diák – valószínűleg a falubeli bejáró fiúk – a kerítéseken átugrálva leszedett pár Lenin utca utcanév táblát.⁶⁵ Így érkeztek a Tanácsháza elé, amelyen a korábbi „Községi Tanács Háza” feliratból a felesleges betűket eltávolítva már csak a „Község Háza” felirat maradt.⁶⁶ A faluban már a forradalom „lukas” zászlaja lengett.⁶⁷ A érkező diákságot már nagy tömeg fogadta tapssal és „megjöttek a diákok” felkiáltással.⁶⁸ Az ünnepségen ott volt a falu rendőrsége is, immár „forradalmi” egyenruhában” – paroli nélkül, nemzeti színű karszalaggal.⁶⁹ Az ünnepség megkezdődött, a hangosítás is működött.⁷⁰ A harmadikas Kecskés László elszavalta a Nemzeti dalt. Saját visszaemlékezései szerint felolvasta, mert nem volt biztos a szövegben, és csak így vállalta el Dávid atya helyszínen történt felkérését. Kecskésnek, aki több szavalóverseny nyertese volt, Dávid atya volt az irodalom tanára, ezért eshetett rá a választás. A verset a község háza egyik helyiségében olvasta fel, László atya tartotta elé a mikrofont.⁷¹

Az egyik emlékező szerint egy Győrből érkezett, nemzeti színű karszalagos, jó kiállású férfi beszélt. Ismertette a győrieknek a kormányhoz küldött 16 pontos követeléseit, majd javasolta, hogy válasszanak Nemzeti Tanácsot.⁷² A tömeg megtapsolta, közben forradalmi jelszavakat skandáltak⁷³, majd megválasztották a Nemzeti Bizottság 5 tagját. A bizottság elnöke egy korábbi hivatásos katonatiszt, Serényi László lett.⁷⁴ Utolsóként közakaratra, a tömeg bekiabálására („a várbeli gyeákok közül is egyet!”) a diákok

„Stipsicz, Stipsicz” nevet skandálták.⁷⁵ Így lett. a IV.B osztályos Stipsicz József a Nemzeti Bizottság tagja. A választás elég rögtönzötten történt, egyes emlékezők szerint komikus jelenetek is voltak, beleértve Stipsitz megválasztását is.⁷⁶ Az ünnepség a Himnusz eléneklésével zárult, és a diákság megindult vissza a Várba. Lehet, hogy közülük páran a rendőrörshez is elmentek, de ott szinte senkit se találtak, mert addigra a helyi rendőrök többsége eltűnt.⁷⁷ A diákok hazafele elvonultak a szovjet hősi emlékmű előtt, ezért egy részük ott volt– Dávid atya szándéka ellenére – annak ledöntésénél, vagy legalábbis láthatta annak eredményét. Az emlékmű ledöntésébe egyébként is „belekeveredtek” a bencések. A jól megépített obeliszket nem tudták elhúzni az ÁFÉSZ teherautójával, ezért megállították a Főapátság éppen arra haladó traktorát, amely szenet szállított pótkocsival a vasútállomásra a Várba.⁷⁸ Az öreg Hoffer traktort (amit még a gimnázium építéséhez szereztek be) vezető Pill Jani bácsi lekapcsolta a pótkocsit, aztán besegített. Sikeredt, az emlékmű ledőlt és darabokra tört.⁷⁹ Az emlékmű tetején lévő vörös csillagot egy jelenlévő eltette, majd elrejtette (ma is örzi!), egy másik fiú felvett és eltett emlékebe egy kis darabot az összetört kőoszlopból.⁸⁰

Ami biztos, a visszaérkező diákoknak a 6. órát, ami a II.A-ban fizika óra volt, a szombati napra való tekintet nélkül megtartották.⁸¹

Az biztos, hogy a faluba történt levonulásra nagyon sokan emlékeznek, még ha egyes emlékekben össze is keverednek az események, helyszínek. Név szerint emlékeznek 17-en Kecskés Laci szavalatára és 16-an említik Stipsicz nevét is.

Szombaton az ebéd után szabad idő volt, a napirendnek megfelelően. Ez alatt az egyik győrszentmártoni bejáró fiú édesapját keresve, biciklizett Győrbe. A Városházánál megállva hallotta Szigethy Attila beszédét, amelyben szólt arról is, hogy küldöttséget menesztettek Pannónhalmára, hogy a gimnázium delegáljon küldötteket a győri Forradalmi Ifjúsági Bizottságba.⁸²

Egy kis kitérével visszatérünk a rendőrökhöz. Győrszentmártonban rendőrörs működött, ahol 6 rendőr teljesített szolgálatot, akik egy kivételével helyi lakosok voltak. Az őrsparancsnok Hegedűs Pál főtörzsőrmester, helyettese Németh István törzsőrmester volt. A forradalom első napjai után a rendőrörs működése gyakorlatilag megszűnhetett. A rendőrök (vagy közülük páran) a Nemzeti Tanács megalakulásánál, de legalábbis annak kezdetekor még jelen voltak. Igaz, egyenruhájukat már divatosították: a vörös csillagos rendőr jelvények és a parolák eltűntek, viszont viseltek piros-fehér-zöld karszalagot. Az ünnepség végére azonban elpárologtak, egyszerűen nyomuk veszett. Valószínű hazamentek, és attól kezdve civil ruhában jártak, he előjöttek. Lehet, hogy Hegedűs főtörzsőrmester – akit a helybeli emlékezők egyébként jó szándékú emberként jellemeznek – egyszerűen ezt tanácsolta nekik. Hegedűs azonban végig „szolgálatban” maradt, és november 4. után

továbbra is őrparancsnok maradt. A rendőrök hiánya miatt kellett megszervezni a falu Nemzetőrségét, amint látni fogjuk.

A győri forradalmárok érkezése

Késő délután azonban váratlan esemény történt a Várban. Két korábban Pannonhalmán érettségizett diák érkezett Győrből, akik szervezett formában találkoztak a diákokkal. Az eddigiektől eltérően most idézzük az erre vonatkozó emlékeket:

1. Áment Ferenc I.A

Dávid atya egyszer hívta össze a diákságot, talán okt. 24-én vagy 25-én estére és rövid tájékoztatást adott arról, hogy mi történt Budapesten. Úgy emlékszem, hogy ezen ott volt egy volt pannonhalmi diák is, aki szintén beszámolt a pesti eseményekről.

2. Bakos Tamás I.A

A forradalom kitörését követő napokban – amikor már létrejött a nemzetőrség - Győrből néhány karszalagos nemzetőr Pannonhalmára jött és a Teleki teremben előadást tartott. Tájékoztatták a diákothoni lakókat és atyákat a forradalmi eseményekről és buzdították a hallgatóságot a részvételre. Természetesen az értünk felelős atyák csillapították a diákok forradalmi hevületét.

3. Zalay Etele I.A

Győrből a forradalmi bizottság tagjai, karszalagos nemzetőrök tartottak előadást a Teleki teremben a kialakult helyzetről, a lehetőségekről. Fantazmagóriának tűnő elképzeléseik is voltak. Feltételezve az oroszok visszatérését és Budapest elestét, Nyugat-Dunántúl leszakadását, független törpeállam megalakítását tervezték, vagy autonómiával Ausztriához csatlakozást. Hogy 13 éves fejjel is abszurdnak tartottam ezeket az elképzeléseket, nyilván tanáraink megjegyzései és véleménye is szerepet játszott.

4. Magyarossy András I.B

Úgy gondolom október 23. után, egy estefeje lehetett, forradalmárok jöttek Győrből. Többen voltak, és kézigránát volt az övükben. Bejöttek az osztályba, én hátul ültem, és bizony nem tudtam mi újság, először láttam kézigránátot. Minden szó és felfordulás nélkül el is mentek.

5. Zoltai Mihály I.B

Összehívták a diákokat a Teleki terembe, ahol két forradalmár akart a diáksághoz szólni. Nem voltak jól öltözve, az egyik pisztolyt tett az asztalra és egymást próbálták rávenni, hogy mondjon valamit. Ez elég primitíven hatott és két primitív ember benyomását keltette bennem. A beszéd tartalmára nem emlékezem, de az előadók nem voltak szimpatikusak

6. Baján György II.A

Emlékszem arra, hogy még az oroszok megjelenése előtt, úgy 28-a környékén összegyűltünk a Teleki teremben és Győrből jött karszalagos fiatal emberek adtak tájékoztatást(?) az eseményekről.

7. Garamszegi Pál II.A

Valamikor ezekben a napokban, amikor Győrben már a forradalmárok uralták a helyzetet, de még november 4-e előtt, kijött Győrből két korábbi bencés diák.

Minket, diákokat összehívtak a Teleki teremben, és ők ismertetést tartottak nekünk az eseményekről. Az egyik volt diák mintha az előző évben végzett Kovács Attila lett volna.

8. Kardos Dezső II.A

(Október 23 után) Aznap, vagy másnap este Győrből forradalmárok érkeztek motorral, és a mozi-teremben tartottak ismertetést a helyzetről.

9. Marschalek Ákos II.A

Emlékszem egy csapat lelkes fiatalemberre, akik Győrből jöttek és „Forradalmi Bizottságot” emlegettek, beszédet tartottak, az ottani eseményeket ecsetelve. Mi fellelkesültünk és megfogadtuk, hogy többé nem beszélünk „oroszul”.

10. Láng Péter II.B

1956.10.26 Péntek Este az Ideiglenes Nemzeti Tanács két küldöttje érkezett Győrből. Beszámoltak a történekről. És tájékoztattak minket... A győri vezetőség küldöttséget menesztett a szentiváni erdőben állomásozó orosz csapatokhoz. A küldöttség szerencsével járt. Az oroszok fegyverszünetet kötöttek.

11. Limbek Tamás II.B

Arra emlékszem, hogy jöttek forradalmárok Győrből, ismertetést tartani az eseményekről. Minket, diákokat összehívtak a Teleki teremben, és ott hallgattuk beszámolójukat. Úgy rémlik, beszéltek egy olyan elképzelésről is, hogy Győr és környéke függetlenséget akar, és a nyugati országokhoz csatlakozna.

12. Rakovszky István II.B

Mint mások is biztosan megírták, Győrből kijöttek a forradalmi bizottságból és beszéltek hozzánk. Mivel a biciklim ott volt, gondoltam, hogy avval talán valami futárszolgálatot tudnék végezni. Ezt meg is mondtam nekik. Gondolom, elég naivnak tarthattak.

13. Gólya László III.B

Nem sokkal október 23. után az egyik este összehívtak minket a Teleki terembe. Glózer Laci volt ott és még talán pár másik fiatalember. Laci 1956 nyarán érettségizett Pannonhalmán, és orgonálni szokott a diákmiséen, ezért is emlékszem olyan jól rá. Mintha nemzeti színű karszalagot viselt volna. Arról beszélt nekünk, milyen események voltak Győrben.

14. Látits György IV.A

Október 24. után néhány nappal később, az esti órákban motorkerékpáron megérkezett Győrből a két évvel előttünk érettségizett Glózer Laci és talán az a győri színész (Földes Gábor?) akit a megtorlás idején kivégeztek. A Teleki-teremben jöttünk össze valamennyien. Tájékoztattak bennünket a budapesti történekről, a Rádió ostromáról, a Sztálin szobor ledöntéséről, az ÁVÓ-val történt fegyveres harcról. Arról is szóltak, hogy forradalmi bizottságok alakultak Budapesten és számos vidéki városban, így Győrött is. Intettek, hogy maradjunk nyugton, tanuljunk, szólnak, ha valamit tennünk kell.

15. Radda István IV.A

Az internátus ügynevezett „Teleki-termében“ egy nagygyűlést is tartott a gimnázium vezetősege. Győrből jött hozzánk egy volt bencés diák, aki tájékoztatót az addigi eseményekről, nagy sikerrel elszavalta a „Talpra Magyar-t“ és felolvasta a MEFESZ – UFHS 16 pontját. Ezen természetesen én is társaimmal nagyon fellelkesedtem.

16. Töreky Iván IV.A

Egy este mindnyájunkat összereltek a Teleki terembe, ahol ott volt Kovács Attila és Glózer László Győrből /ez nem biztos/, és beszámoltak a győri helyzetről.

Majd az Igazgató úr vagy talán más atya felszólalt. Közölte, hogy felszólít mindenkit, hogy maradjon nyugton. „Mi atyák szüleitnek és a jó Istennek felelősek vagyunk életetekért, így lelkiismeretekre hivatkozva kérünk titeket, maradjatok, ne szökjete meg. Kivétel, ha születek jönnek, vagy írásos megbízottjaik és kivesznek titeket az iskolából.” Ezt megértettük, ettől kezdve nem lógott meg senki.

17. Orosz Attila IV.B

Amire határozottan emlékszem (talán azért, mert ez akkor nekem nagyon fontos lehetett), az az esemény, amikor Győrből az egyik este (utólag rekonstruálva a másnapi eseményekből, ez pénteken, október 26-án lehetett) forradalmárok érkeztek, és arról győzködtek minket, hogy csatlakozzunk mi is tevőlegesen a forradalomhoz. Mintegy toborzást tartottak.

Lelkesek voltunk, fontosnak tartottuk, hogy mi is tegyünk valamit Magyarország szabadságáért, persze hogy hajlottunk erre. De a kapuk be voltak zárva, nem tudtunk kimenni, és hát már egyébként is este volt. Azzal távoztak, hogy másnap reggel teherautókat küldenek értünk.

18. Tringer László IV.B

A forradalom napjaiban (október vége lehetett) Győrből kijöttek valami vezetők, akik tájékoztatót adtak a diákság számára a Teleki teremben. Emlékszem a forró, felpezsdült hangulatra, lelkesedésre. Az előadóktól egy dolog ragadt meg a fejemben: ha Budapest nem viselkedik elvárható módon, akkor Győr és a Dunántúl leszakad és önállósítja magát.

19. Vida László IV.B

Biciklire ültem és bekerekeztem Győrbe. Csak mellékesen említem, hogy az utam a győri ávos székház előtt vitt, ahol térdig jártam az utcára a kidobált iratokban. A városházánál éppen Szigethy Attila tartott beszédet. Többek között azt is elmondta, hogy küldöttséget menesztettek Pannonhalmára, hogy a gimnázium delegáljon néhány diákot a győri forradalmi ifjúság megalakuló szervezetébe. Én Pannonhalmára hazaérve osztálytársaimnak mindezeket elmondtam. Ők semmit sem tudtak erről, mert feltehetően a jó atyák – teljesen érthetően – elhallgatták a diákok előtt a küldöttség érkezését, illetve a győrieiket lebeszéltek arról, hogy a küldetésük lényegét elmondják.

20. Kovács Attila /Pannonhalma, 1955

Pannonhalmán a forradalom leverése után, 1956. november második felében jártam Dávid atyánál és Ulrich atyánál. Dávid atya szobájában beszélgettem néhány sráccal, hogy én mit láttam, és mit gondolok. Csupán egy délutánt és egy estét töltöttem ott.

20. Glózer László /Pannonhalma, 1955

1956 októberében ... Nagyon rövid idő alatt ott találtam magam Szigethy Attila környezetében, mint lelkes „segítő”. Jó páran voltunk ott fiatalok, akik az ügyes-bajos dolgokban végeztük a ránk bízott feladatokat. De fegyvert nem hordtam, sose, semmiféle. Egyik ilyen feladatom volt kimenni a győri kenyérgyárba, mert súlyos zavarok léptek fel a kenyérellátásban. Ez emlékezetem szerint 1956. október 27-én délelőtt lehetett. Aznap kora délután – egészen biztos, hogy „főnökeink” tudtával – kimentem Pannonhalmára, úgy rémlik, hogy motorbiciklivel. Biztos, hogy nem egyedül mentem, hiszen nem is tudtam motorbiciklit vezetni. Valószínű, de erre egyáltalán nem esküszöm, hogy Dobos Vili volt velem, nálam három évvel idősebb (Edvin atya volt osztályából Pannonhalmán, kitűnő tornász, győri fiú, a forradalom után emigrált). Hogy vele a forradalmi napokban hogyan jöttem össze, nem tudom.

Hogy az egész Pannonhalmán töltött idő hogyan állt össze, nem tudom. Kivel beszéltem, ki hívta össze a diákokat, kikkel beszéltem, mielőtt a diákokkal találkoztunk a Teleki teremben, ez mind kiesett az emlékezetemből. De arra kell gondolnom, hogy mint az ottani szokásokat ismerő, és Pannonhalmát tisztelő egykori ottani diák, megkerestük valamelyik bencés atyát, és ez emberi kötődéseim miatt valószínűleg korábbi osztályfőnököm, az akkori igazgató, Dávid atya lehetett. Ezt az is valószínűvé teszi, hogy az ő engedélye nélkül nem lehetett volna a diákokat összehívni. Nem is volt ez az összehívás olyan egyszerű, mert délutáni szabadidő volt, ki erre, ki arra volt közülük. Mégis, a "kép", ami megjelenik előttem: a diákokkal zsúfolt Teleki-terem. Telis-teli, oldalt is álltak, a széksorok előtt, sőt közvetlen előttem, a pódium előtt is, még a földön is ültek. Én a pódiumon állva, mint valami „kiküldött” beszéltem

a diákokhoz. Nem emlékszem pontosan a szavaimra, de a Győrben történekről igyekeztem minél részletesebb tájékoztatást adni. Arra határozottan emlékszem, hogy nem buzdítottam a diákokat, hogy harcoljanak, hiszen akkor már Győrben semmilyen fegyveres konfliktus nem volt. Úgy emlékszem, beszéltem a közellátási zavarokról, valószínűleg az aznap délelőtti kenyérgyári helyzetfelméréséről is.

21. Dobos Vilmos /Pannonhalmá, 1952

Az „Ifjúsági szervezet” (nevét már nem tudom) kérésére aztán, valószínű 27-én délután motorkerékpárral kimentem Pannonhalmára beszámolni a Győrben történekről a diákoknak. Hogy kivel mentem, nem emlékszem. De mivel Glózer László ugyanazon tényeket sorolja fel, mint amire én is emlékszem (időpontként október 27., motorkerékpár, Dávid úr, Teleki terem, az Ifjúsági Szervezet általi küldetés), szinte lehetetlen, hogy mi nem együtt mentünk. A motorkerékpárt pl. ebben az időben csak erre az útra használtam! Pannonhalmán Dávid urat kerestem fel, és kértem engedélyt a diákok összehívására. A Teleki terem tele volt, amikor megtartottam, megtartottuk (?) a beszámolót. Végül abban egyeztünk meg, hogy az „Ifjúsági Szervezet” a győri bencés gimnáziumon keresztül fogja Pannonhalmával tartani a kapcsolatot.

22. Rédly Dénes teológus

Még november elején meglátogattam Glózer László egykori osztálytársam még egy iskolatársunkkal együtt, de az ő nevére nem emlékezem.

Ha a pontos történéseket az emlékekből akarjuk összerakni, rögtön látni, az nem egy könnyű feladat. A nehézségek már az első átolvasásnál kezdődnek azzal, hogy Magyarosy András és Zoltay Mihály emlékeiben fegyveres fiatal emberek szerepelnek, szemben azzal, hogy a Győrből jöttek emlékezésükben külön hangsúlyozzák, hogy soha nem volt fegyverük. Ez a két emlék ezért az itt értékelhetők közül ki is esik, esetükben a győri küldöttek és más forradalmárok emlékeinek összemosódása valószínűsíthető. A következő nehézség az esemény időpontjának meghatározása. Az emlékezők többsége nem mond időpontot, aki mond, az is változó október 24. és november eleje között. Az emlékekben azonban található olyan közlések, amiből ez az időköz leszűrhető. Láng Péter naplójában leír pár eseményt, amiről a Győrből jött forradalmi küldöttek beszéltek. Ezek között szerepel, hogy a győri Nemzeti Bizottság küldöttei Győrszentivánban felkeresték a szovjet csapatokat, akikkel fegyverszünetet kötöttek. Tudjuk, hogy ez október 27-én délelőtt történt. Glózer László 27-én délelőtt a győri kenyérgyárban járt, felderíteni a nehézségeket, és úgy emlékszik, ezek után ment ki Pannonhalmára. Dobos Vilmos is feltételezi, hogy 27-én volt kint Pannonhalmán. Ellentmond viszont ennek Láng Péter naplójának másik bejegyzése, amely szerint ez az esemény 26-án, pénteken történt. Csak arra

gondolhatunk, hogy a napló nem naponta volt vezetve, hanem pár naponként, és az időpont ezért téves benne. Biztosra vesszük, hogy Dobos Vilmos és Glózer László október 27-én találkozott a diákokkal.

A Győrből érkezettek száma és személye tekintetében is elég nagy az összevisszaság. Számuk egy, kettő, néhány, vagy általános többes szám között változik. Egy emlékező név szerint Glózer Lászlót, van aki Glózer László mellett Kovács Attilát említi, egy másik Glózer Lászlót és Földi Gábort, sőt valaki Kovács Attilát és egy másik korábbi bencés diákot név nélkül. Mindkét emlékező, aki egy győri küldöttről beszél, őket név nélkül, de korábbi bencés diáknak nevezi. Rédly Dénes (eltérő dátummal) Glózer Lászlót és még egy korábbi diákot említi. Csak bonyolítja, hogy Glózer László nem biztos abban, Dobos Vilmosmal jött, Dobos Vilmos pedig csak valószínűsíti, hogy Glózer Lászlóval jött.

Tájékoztatásuk színhelyét azonban szinte mindenki megnevezi: a Telekiterem (más névvel mozi-terem). Az emlékezők kivétel nélkül estére teszik az eseményt, ha arról beszélnek. Ketten is említik, hogy motorkerékpárral érkeztek, és szintén ketten azt, hogy karszalagot (bizonyára nemzeti színűt) viseltek.

Az egészen biztos, hogy a diákság összehívásához az igazgató engedélye kellett. Dobos Vilmos szerint először Dávid atyát keresték fel, de Glózer László erre nem emlékszik. Az is biztosra vehető, hogy Dávid atya egyeztetett velük mondandójukról és semmi olyat nem engedélyezett, amely a diákság tevőleges csatlakozását jelentette volna forradalmi eseményekhez. Dobos Attila a győri forradalmi ifjúsági szervezet küldötte volt, és nem csak a tájékoztatás volt a feladata, hanem rábírní arra a diákságot, hogy küldjön delegáltakat a forradalmi ifjúsági szervezetbe. Erről valószínű Dávid atya hallani sem akart, és ezért ez a felvetés a tájékoztatás során nem hangzott el. Arra csak halvány utalás van az emlékekben, hogy beszámolójuk után az atyák közül is megszólalt valaki. Vida László emlékei megerősítik, hogy Győrből Szigethy Attilának valóban küldötteket menesztettek Pannonhalmára, ha nem is egészen azzal a mondandóval, ami végül is elhangzott. Úgy véljük, az ismertetés során Dávid atya nyugalmat akaró akarata érvényesült.

Glózer László maga is szükségesnek tartotta megemlíteni emlékeiben, hogy „nem buzdította harcra a diákokat”, viszont valószínű beszélt a kenyérgyári nehézségekről, mint friss élményéről. Orosz Attila emlékezése valószínű egy olyan elhangzott ígéretre vonatkozik, amely feltételes módban hangozhatott el: ha majd szükség lesz a diákok segítségére, akkor majd küldenek teherautót. Mindezek ismeretében úgy tarjuk, hogy Töreky Iván emlékeinek második felében a következő este, szintén a Teleki teremben elhangzottak szerepelnek.

Most már könnyű nagyon röviden összefoglalni, valójában mi és hogyan történt.

Október 27-én a délutáni órákban motorkerékpárral megérkezett Győrből két korábbi pannonhalmi diák, Dobos Vilmos és Glózer László. Dobos Vilmos a forradalmi ifjúsági bizottság küldötte volt. Söveges Dávid kérésükre engedélyezte, hogy tájékoztassák a diákokat a forradalom eseményeiről. Vacsora előtt, vagy a vacsora után összehívták a diákokat a Teleki terembe. Amíg a diákok összegyűltek, addig Glózer Lászlóék felkeresték korábbi diáktársukat, Rédly Dénest, és talán pár volt tanárukat is. A zsúfolásig megtelt teremben ők ketten részletesen beszámoltak a Budapesten, de főleg a Győrben és Győr-Sopron megyében történt forradalmi eseményekről. Megemléstették a Dunántúl tervbe vett „önállóságát” is, ami az erre emlékezőknek irreálisnak tűnt. A diákság érdeklődése és lelkesedése hatalmas volt. Az összejövetel végén az egyik atya (valószínűleg Dávid atya) próbálta a lelkesedést helyes irányba terelni.

A második Rakovszky István emlékeiben olvashatjuk, azonnal jelentkezett, hogy kerékpárjával szívesen vállalna forradalmi futárszolgálatot. Sajnos, nem tudjuk, felajánlását hogyan fogadták, pedig a forradalom ügyének őszinte segíteni vágyása vezérelhette.

Egyetlen olyan emlék bukkan fel, de megtörténtében maga az emlékező is bizonytalan, hogy 2 delegált november 2-án mégiscsak bement Győrbe, de ott nem szólaltak fel.⁸³

Lehet, hogy szombaton délután Dobos Vilmos és Glózer László mellett más forradalmárok is megjelentek. Felfegyverkezve érkeztek. Nem ismerve a helyi viszonyokat nem keresték fel az igazgatóság vezetését, hanem közvetlenül a diákokkal kerestek kapcsolatot (vagy ha beszéltek valamelyik illetékes atyával, az valószínű, hogy udvariasan eltanácsolta őket). Ha így volt, akkor ők lehettek azok, akik pár tanterembe is benéztek.⁸⁴ Ezek a forradalmárok nem keltettek jó benyomást. Ők lehettek azok, akik a forradalomhoz való csatlakozásra biztattak, és másnapra teherautókat ígértek. De az is lehet, hogy ezek a forradalmárok egy másik napon jártak Pannonhalmán. Ez utóbbit az valószínűsíti, hogy szombat délután nem volt stúdium, így a diákok nem tartózkodtak a tantermekben, ahova azok benéztek. Az is lehet, hogy ezekkel találkozott Orosz Attila is, és akkor ez október 26-án történt. Ezekre a látogatókra emlékezhetett egy elsős diák is: „Emlékszem az első élményre, amikor teherautóval forradalmárok érkeztek Pannonhalmára. A fogadtatásuk szívélyes volt, de nem marasztaló. Fél füllel hallottam, hogy a sok gyereket, amelyek a papokra lettek bízva, nem szabad semmilyen félreérthető mozzanattal kitenni későbbi atrocitásoknak.”⁸⁵

Láng Péter (aki a negyedikesekkel volt egyidős, sőt azok között korábbi általános iskolás osztálytársa is volt) naplójában szombaton jegyzi be: „Győrben állítólag munkáshiány van, az élelmiszerellátás nincs rendben. Beszélgettem a fiukkal és azon az egységes véleményen vagyunk, hogy felajánljuk segítségünket a győrieknek.” Az egyik fiú emlékei szerint: „...a rádióban elhangzott egy híradás, hogy Győrben nincs kenyér, mert nincs

elég munkáskéz a kenyérsütéshez. Elindult a jelszó: menjünk segíteni a győrieknek!”⁸⁶ Két további diák is arra emlékszik, hogy szombat este döntötték el, hogy másnap reggel a negyedikesek elindulnak Győrbe.⁸⁷ Biztos, hogy ebben az elhatározásban szerepet játszott az, amit a kenyérgyári helyzetről Glózer Lászlótól hallhattak.

Nem vagyunk biztosak abban, hogy mindez így volt, de az emlékekből logikusan ez rakható össze. Egy biztos: aznap este nem volt hétvégi filmvetítés Pannonhalmán.

A „győri menet”

1956. október 28-án, vasárnap reggel a diákság részt vett a diákmisén a Bazilikában, majd utána a reggelin. Mise után az előző nap délutánján a Győrben járt Vida László elmondta osztálytársainak, mit tapasztalt Győrben. Beszélt a Szigethy Attila által említett küldöttekről, és arról is, hogy delegáltakat várnak a győri forradalmi ifjúsági szervezetbe.⁸⁸

A reggeli után hamarosan a diákok kisebb-nagyobb csoportokban, tömegesen kezdtek kimenni a főkapun. A kaput szokás szerint kora reggel Lajos bácsi, a portás kinyitotta, a kapunál figyelő szolgálatban lévő másodikas fiúk (ezt a szolgálatot valószínűleg a péntek-szombati napon érkezett sok hívatlan látogató miatt vezethették be) mindenkit kiengedtek. De a szokatlan időben szokatlan számban kitóduló fiú Lajos bácsit intézkedésre sarkalta. Elrohant Dávid atyához és jelentette: „Direktor úr, szöknek a deákok!” A kapunál hamarosan megjelent Tivadar atya, aki megakadályozta további diákok távozását.⁸⁹

Ennek előzménye a negyedikesek előző esti döntése volt, hogy segítséget kell vinni Győrbe. Tisztességükre vall, hogy tettek egy kísérletet, hogy „törvényesen” járjanak el. Három negyedikes diák bement Dávid atyához engedélyt kérni, hogy a diákság képviselőiben bemehessenek Győrbe. Merev elutasításban volt részük. A megígért teherautók nem érkeztek meg, türelmetlenek voltak, tenni akartak valamit lelkesedésükben a forradalomért, hát elindultak gyalog, mondván, majd vonatra szállnak. Páran közülük értesítették az alsóbb osztályokat, valószínűleg csak annyit: „Indulunk Győrbe, gyertek ti is...”⁹⁰

A „szökevények” száma az emlékezők szerint 60 és 150 között változik. Az emlékezők közül 31 írja, hogy résztvevő volt, és ennél nem sokkal többen emlékeznek erre a „győri menetre”. Szinte mindenki említi, hogy főleg III. és IV. osztályosok voltak. Szép számmal voltak a II.B osztályból, akiket egyik osztálytársuk bátyja, a negyedikes Tímár Béla riasztott.⁹¹ Rajtuk kívül az alsóbb osztályokból egyetlen elsősről tudunk, aki azért akart elmenni, mert ismerte a pékségek munkáját(!).⁹² Úgy gondoljuk, az elindulók 60-80 fiúnál nem lehettek többen.

Az egész akció rögtönzött jellegét semmi nem igazolja jobban, mint az

emlékek, amelyben széles körben változnak az elindulás miérettjei. Habár a többség a kenyérgyárat, a pékek megsegítését, vagy általánosságban a forradalom megsegítését említi, az emlékekben felbukkannak más „célok” is: romok eltakarítása, harcolni Budapesten, egy agyonlőtt győri diák temetése, tüntetés, sőt többek szerint az úti cél Ausztria volt!⁹³ Olyan hír is járt, hogy a győri újságban jelent meg, vagy a győri rádióban hangzott el, a pannonhalmi diákok semmiből se veszik ki a részüket, s ennek cáfolására indult el a csapat.⁹⁴

A csapat a kisécsi vasútállomás felé tartott az országúton, a szemerkélő eső nem lohasztotta lelkesedésüket. Most nem vittek zászlót, de voltak, akik kokárdát viseltek.⁹⁵ Az otthon maradtok a Hóman-bástyára összegyűlve kísérték figyelemmel a menetet⁹⁶

Közben Dávid atya intézkedni kezdett. Motorra ültette Botond atyát, hogy vigye Tivadar atyát a fiúk után, és hozzák vissza őket. Dávid atya beszélt a győrszentmártoni állomásfőnökkel is telefonon. Rávette, hogy a déli vonatot ne engedje tovább a kisécsi megállóhelyről. Megkérte, értesítse a fiúkat, hogy akar beszélni velük telefonon. Ez nem volt egyszerű, mert a kisécsi megállóhelyen csak vasúti telefon volt, és azt nem lehetett rákapcsolni a postai telefonvonalra. Ezért az állomásfőnök a vasúti vonalon kiszólt a kisécsi megállóhelyre, ha a fiúk megérkeznek, menjenek be a győrszentmártoni vasútállomásra, mert az igazgató úr beszélni akar velük.

Igy is történt. Amikor a csapat megérkezett, várta őket a hír, hogy menjenek át a vasútállomásra telefonálni az igazgatónak. Kiválasztottak maguk közül pár fiút „tárgyaló delegációként”, akik a sínek mellett átgyalogoltak a győrszentmártoni állomásra. Közben a fiúk szóba elegyedtek egy helybeli emberrel, aki érdeklődött, hova mennek. Elmondták, hogy Győrbe igyekeznek segíteni. Azt a választ kapták, hogy Győrben rend és nyugalom van, nincs értelme odamenni.⁹⁷ Közben megérkezett Botond és Tivadar, és az értük érzett felelősséget hangoztatva győzködték őket a visszatérésre. Hosszas vita alakult ki, a fiúk egy része Botondot próbálta meggyőzni, hogy álljon az élükre, és vezesse be őket Győrbe. Nagyon valószínű, hogy a közismerten diákbarát és jószívű Botond hajlott is volna erre, minden esetre Tivadar atya magához vette a motor slusszkulcsát.⁹⁸

Hosszas huzavona kezdődött, közben visszaértek a telefonálók azzal, hogy Dávid atya szerint Győrben nincs szükség rájuk, és aki nem tér vissza, azt kirúgják az iskolából. Közben befutott a vonat, többen fel is szálltak, de a vonat nem indult tovább.⁹⁹ Végül is a fiúk úgy döntöttek az ígéretek (nem lesz büntetés) és a körülmények (eső, hideg, nem indul a vonat) hatására, hogy visszatérnek. Az atyák megkönnyebbültek.¹⁰⁰

A diákok elindultak letörve, éhesen vissza a Hegyre. A vonat pedig fűtyült egyet, és elindult lassan Győr felé. Egy fiú azonban fent maradt a vonaton.

A visszatérőknek (a bejárat nagy- és kiskapuja már egyaránt zárva volt!) a Teleki-terembe kellett bevonulniuk, és egy darabig ott maradtak bezárva.

Oros atya felügyelt rájuk. Majd Dávid atya egy általános igazgatói letolás kíséretében azzal zavarta őket a késői ebédre, hogy este majd még találkozhatnak.¹⁰¹

Ezek között az emlékek között is felbukkannak „legendák”: Botond atya a pótkocsis traktorral jött a fiúkért, a motorral pedig Vilmos, vagy Modeszt és Szabolcs atyák jöttek a fiúk után. De hát az idő nagyhatalom!

Mint mondtuk korábban, a vonaton ott maradt egy diák, a negyedikes Vida László, aki gyórszentmártoni volt. Rá nem vonatkozott a visszatérés parancsa, hiszen a faluban lakott, bejáró volt. Társai biztatására vállalta, hogy bemegy Győrbe. De Győrben a Városházán csak fejtelenséget talált, az Ifjúsági Bizottság cselekvésképtelen volt, Szigethy Attilával való találkozásra pedig hiába várt egész éjjel. Dolgavégezetlenül ért be hétfőn reggel a gimnáziumba, elkésve a tanításról.¹⁰²

A délután folyamán a fiúkat – legalábbis azok egy részét, akik nem vettek részt a délelőtti akcióban – levitték a falu templomába „imádkozni a megtévedt társakért”.¹⁰³ Más diákok viszont megtekinthették a Telekiteremben a Három start című, nem túl színvonalas lengyel filmet.

Este aztán a diákság – köztük a nem bejáró 3 lány is – összegyűlt a Telekiteremben, és meghallgatta Söveges Dávid igazgató intelmeit. Nagyon kevesen emlékeznek erre, de aki emlékszik, azok mindegyike megőrzött egy-egy fontos gondolatot az elhangzottak közül. Dávid atya maga is megemlékezik erről az eseményről feljegyzéseiben, időpont nélkül. Természetesen, erre a beszédre is felkészült, fontosabb mondatait szokásának megfelelően papírra is vetette. Mindezekből elég könnyen összerakhatók a fontosabb elhangzottak. Kezdetben jól megszidhatta a délelőtti szökés résztvevőit. Valami olyasmit is mondhatott, hogy azzal senki nem váltja meg a szabadságot, ha bemegy Győrbe, és ott azt skandálja: „Ez a haza magyar haza, minden ruszki menjen haza!” Bejelenthette, amit a diákok már korábban láthattak, hogy az épület valamennyi bejárata éjjel-nappal zárva lesz, és szigorú kapuőrzést szerveznek a diákokból. Mindezek indokaként hangsúlyozta, hogy Pannonhalma felelősséget vállalt a fiúkért, amikor átvette őket a szülőktől, és ők meg fognak felelni ennek. A gimnázium nem fogja hagyni, hogy a diákok felelőtlenül bármibe belekeveredjenek. Ezért a diákok mostantól kezdve Pannonhalmát csak szülőikkel, vagy azok írásos engedélyével hagyhatják el. Érzékelve az otthoniakról szóló hírek hiánya miatt napról-napra növekvő aggodást, valószínű ekkor jelenthette be, hogy a budapesti fiúk írjanak levelet haza, amit (mivel a posta leállt) Zerind atya fog kézbesíteni. Legalább is egy fiú még aznap írt egy levelet haza.¹⁰⁴

Dávid atya beszélt a forradalom legfrissebb történéseiről is, mondván, most már másképp látja a dolgokat, mint korábban, amikor az egészet csak kommunista csoportok küzdelmének tartotta.¹⁰⁵ Bizonyára bizakodva és lelkesítően szólt a várható további fejleményekről. Később Dávid atya

bíróági tárgyalásán ennek a beszédének a kézírata, amit a házkutatás során megtaláltak, egyik fő vádpont, a lázítás bizonyítékeként szerepelt.

Ekkor hangozhatott el Dávid atyának az a bejelentése is, amely szerint: "Legutóbb részt vettünk a politikai megmozduláson, most pedig úgy illik, hogy vegyünk részt a vallásin is". Ez a Dávid atya stílusához illő bejelentés biztosan valamilyen közelgő, az iskola egészének részvételével tartandó rendezvényre utalt. Melyikre? Pontosán nem tudni, csak találgathatunk. Lehetett a vasárnap esti kompletórium, lemenetel a falu temetőjébe (mi ezt tartjuk valószínűnek), vagy első pénteki szentségimádás.¹⁰⁶

Dávid atya utóbbi mondásához kapcsoljuk a Pannonhalmára jellemző vallásos szellemiség visszaköszönését az emlékekben. A negyedik Radda István írja: „Keresztény nevelésünk folytán hittünk az imádság erejében és ki-ki a maga módján – így én is – imádkoztam a forradalom sikerért.”. Nem ő volt az egyetlen. Láng Péter naplójában is fel-felbukkan ez a hitből fakadó imádkozás. Ábel atya önkéntes imaórákat is szervezett a diákokthoz kápolnájában.¹⁰⁷ A zongorázást tanító Ilonka néni hazafias felbuzdulásában a zongoraórák előtt a szokásos egy Üdvözlégy helyett kettőt imádkoztatott el tanítványaival.¹⁰⁸

Így telt el, és végződött a forradalom első hete Pannonhalmán. Az atyák bizakodtak, hogy sikerül a rájuk bízott fiúkat továbbra is távol tartani a veszélyektől, és a diákokkal együtt bizakodtak, hogy a forradalom az egész országra kedvező változásokkal végződik.

A forradalom második hete – remények és kétségek

1956. október 29-én, hétfő reggel a hét a megszokott napirend szerint kezdődött. Dávid atya valószínű még az előző nap bízta meg Tivadar atyát a kapuórség megszervezésével. Tivadar atya eme feladatát ugyan csak egyetlen egykori diák említi, de ezt mindenképpen hiteles forrásnak tartjuk.¹⁰⁹

Egyrészt Tivadar atya fiatal, energikus, mozgékony és eléggé katonás természete őt ilyen feladatra alkalmassá tette, másrészt több hasonló „rendészeti feladattal” való megbízásáról tudunk. Ő volt az, akit az előző naphoz hasonlóan a későbbiekben is a megszökött diákok után küldött Dávid atya, de ezekről az eseményekről majd a maguk idején szólunk. Most csak a kapuórségről. Nem tudni, pontosan mikortól volt, hiszen már az előző napi „győri menetnél” is említenek a kapunál őrködő fiúkat. De úgy gondoljuk, igazán komolyan attól kezdve szervezték meg, hogy Dávid atya elrendelte a kapuk bezárását. A kulcsra zárás bizonyára Lajos bácsi feladata maradt. Egyébként is ő nyitotta ki a kapukat reggel, már 6 óra körül, és este 9-kor zárt, ez volt a megszokott rend. A kapuórségben lévők elsősorban a diákokra figyeltek. Vannak olyan emlékek, hogy az épületen kívüli sétára csak a prefektus kíséretében, csoportosan lehetett kimenni.¹¹⁰ Ha idegen érkezett, akkor szóltak Lajos bácsinak, vagy valamelyik tanárnak, vagy

Dávid atyának – de ez utóbbit csak feltételezzük. A bencések, szociális otthonbeliek, és az alkalmazottak jöhettek-mehettek korlátozás nélkül. És természetesen a bejáró diákok, leányok is.

A kapuórség csak reggeltől-estig tartott, gondoljuk, a diákok esti lefekvéséig. Október végén már 6 óra körül sötétedett, így a késő esti kapuórség akár éjszakai őrsegnek is tűnhetett.¹¹¹ Sajnos, az őrsegre vonatkozó adatok nem maradtak fenn, így szervezési rendszerét, működési szabályait csak találgatni lehet. A kapuórseget minden osztályból, összesen 29 diák említi.¹¹² A negyedikesek visszaemlékezései szerint a kapuórseget a II. és III. osztályosokból szervezték.¹¹³ Hogy miért merülhetnek fel a kapuórseggel összefüggésben a harmadikosok, arról majd az éjszakai őrsegnél (amit később, és más okok miatt szerveztek) kapunk magyarázatot. Az tűnik biztosnak, hogy csak a két második osztályból voltak kapuőrök. Csak 8 fiú emlékeiben szerepel, hogy voltak kapuórsegen, és azok mind második osztályosok voltak.¹¹⁴ Ennél a döntésnél a háttérben ott lehetett az a feltételezés, hogy a kisebb diákok jobban félnek veszélyes kalandokba bocsátkozni, és kihasználva az őrseget, nem fognak megszökni. Kockázata az volt, hogy a felsősök, ha akartak valamit, nem nagyon törődtek a kisebb diákokkal, netán azok ellenállásával. De hát végül is a kapuk be voltak zárva, ha netán félrelökik a kapuőröket, akkor se tudtak volna kimenni. A diákok egyébként párosával voltak őrsegen, és egy-két óránként váltották őket. Az őrsegen eltöltött idő igazolt távollétnek számított. Úgy gondoljuk, a kijelölt kapuőrök komolyan vették feladataikat, szívesen is voltak őrsegen.

Véleményünk szerint október 29-én, hétfőn történhetett meg pár negyedikes diák felvétele a falu Nemzetőrsegébe, vagyis a „diák-nemzetőrseg” megszületése. Előzménye, hogy még 27-én, szombaton Vida Istvánt távollétében (a közlekedési nehézségek miatt munkahelyén, Győrben rekedt) beválasztották Győrszentmárton Nemzeti Bizottságába, a rendfenntartásért felelős személyként. Vida István korábban csendőr volt, a faluban köztisztviselőnek örvendett, lánya a bencés gimnáziumban érettségizett, fia, Vida László ott volt negyedikes gimnazista, mint a faluból bejáró diák. Hazaérve Győrből, a megbízatást csak a helyi rendőrparancsnokkal, Hegedűs Pál főtörzsrőrmesterrel közösen vállalta el. Feladatuk volt a helyi Nemzetőrseg megszervezése a magtárak és egyéb helyek őrzésére.¹¹⁵ Vida Istvánnak támadhatott az ötlete, hogy a Nemzetőrseg munkájában fia és annak osztálytársai is vegyenek részt. Biztosra vesszük, hogy javaslatával felkereste Dávid atyát, mint igazgatót. Vele állapodhatott meg a létszámban, és más alapvető kérdésekben. Úgy gondoljuk, Dávid atya ebben egy olyan felelősségteljes feladatot láthatott, amiben a fiúk egy kissé „forradalmi lelkesedésüket” is levezethetik. Biztos, hogy elfogadta Vida István javaslatát a falubeli bejáró fiúk tekintetében, a több fiút az emlékezők szerint a IV.A osztályból sorsolással jelölték ki.¹¹⁶ Az érintett bejáró fiúk a IV.B osztályba

jártak. A „jelöltek” Vida István vezetésével lementek a rendőrörsre, ahol Hegedűs Pál főtörzsőrmestertől alapfokú kiképzést kaptak fegyverhasználatból és igazoltatásból. Kaptak egy gépelt igazolást arról, hogy nemzetőrök.¹¹⁷ Öreg, II. világháborút is megjárt, 1898 M. típusú puskákkal látták el őket, de azt büszkén viselték őrjárataik alatt. Biztos, ami biztos alapon Vida István a diákoknak adott puskákból kiszerelte az ütőszöveget, így azokat valójában nem lehetett használni.¹¹⁸ Az emlékezők többsége lekicsinylőleg beszél a puskájukról.¹¹⁹ A fegyvert az épületbe nem vihették be, ezt valószínű Dávid atya köthette ki.¹²⁰ Feladatuk – amit biztosan egy beosztási terv alapján végeztek – a Vár körüli őrjáratozás volt, éjjel-nappal, de az emlékezők szerint néha a kapu előtt is álltak – mintegy kiegészítve a kapuőriséget. A faluban élő diáknemzetőrök a faluban is őrjáratoztak.¹²¹ A „diák-nemzetőrség” viszonylag sok, 22 emlékezőnél szerepel. Érthető, hiszen ez a diákok szemében egy nagyon „katonás”, mondhatnánk „forradalmi” dolog volt. Érdekes, hogy fenn maradt annak emléke is, hogy a „diák-nemzetőrséget” a faluból kezdeményezték, mint a Vár őrzésének megoldását.¹²²

A „diák-nemzetőrök” szolgálata azonban még egy hétig sem tartott. November 5-én Hegedűs főtörzsőrmesternek a rendőrörsön le kellett adniuk a fegyvereiket, és a Nemzetőrség ezzel megszűnt.¹²³ Később a Nemzetőrségben szolgált fiúkat semmilyen megtorlás nem érte. Ebben szerepet játszhatott az is, hogy Hegedűs főtörzsőrmester továbbra is rendőrparancsnok maradt, és neki nem volt érdeke a forradalom alatt történeteket piszkálni. De Vida Istvánt a forradalom utáni években meghurcolták, börtönbe került.¹²⁴

Az emlékek nem beszélnek egyértelműen, hogy a diákok közül kik voltak nemzetőrök. Lehet, hogy ebben még az félelem él tovább, hogy az eseményeket követő évtizedekben nem volt tanácsos erről beszélni, és a nevek feledésbe merültek. Akikről biztosan tudjuk: Apáti István, Rostás Ákos és Rudán Péter a IV.A-ból, Bende András, Horváth Endre (helybeli diák), Stipsitz József és Vida László (helybeli diák) a IV.B-ből. Beck Józsefet osztálytársa, Bende András beszélte rá, hogy vállaljon szolgálatot, de ő egy nap után megunt a „katonásdit”. Említés esik még a helybeli diák Bagó Lászlóról, Puchinger Lászlóról (aki akkor már nem járt Pannonhalmára) és Szapáry Györgyről.

Lássuk ezek után, mit ír ezekről a napokról a forradalom leverése után megjelent hivatalos kiadvány.

„Győrszentmártonban a bencésgimnazisták rendeztek felvonulást és bencéspapok vezetésével vonultak a tanácsháza elé. Jelszavuk volt: ”kommunisták nélküli nemzeti tanácsot”. Vida csendőr, a nemzetőrség parancsnoka fiát – aki állandóan fegyverrel járt a faluban – az egyik pap motorkerékpárján vitte

Győrbe, hogy a megyei ifjúsági szervezetbe delegálják.” /Az ellenforradalom támadása Győr megyében. MSZMP Győr megyei VB kiadványa, Kossuth Kiadó/

Csak ennyit. Se többet, se kevesebbet. Vagy ez is több a soknál?

*

Ennek a hétnek az első felében történhetett, hogy a tantermekből eltávolították a rákosista magyar címet¹²⁵, amit a nemzeti színű zászlókból talán már itt is korábban kivágtak, nem csak a faluban¹²⁶ Ezekben a napokban kérhetett a falu iskolája fali feszületeket a gimnáziumtól.¹²⁷

A szervezett rádióhallgatás, a tájékoztató közlemények közzététele a falitáblán folyamatos volt. Csak egy dolog volt, ami napról-napra rosszabb lett: az otthoniak miatti aggodás. Posta továbbra sem volt, levelek, hírek nem érkeztek, a távolsági telefonálás lehetősége szinte teljesen megszűnt. Az érzékenyebb természetű diákokon szinte depressziós tünetek is jelentkeztek, minderről bőven beszélnek az emlékek. Időnként egészen drasztikus orvosságok segítettek csak.¹²⁸ Szerencsés volt az a pár diák, akinek édesapja, leküzdve az akkori utazás minden nehézségét, felkereste fiát, hogy hírt halljon felőle, és személyesen győződjön meg arról, hogy Pannonhalmán nyugalom (és rend) van. Pál Gábor és Gálfy Dezső édesapja, mielőtt megnyugodva hazamentek, a történelekről meséltek fiaik osztálytársainak, akik feszülten figyeltek rájuk.¹²⁹ Volt, akit szülei kívánságára haza is engedtek, persze olyat, akinek hazautazása biztonságos volt.¹³⁰

Ezekben a napokban szökött meg az első két fiú, Gerencsér László és Török Lajos Pannonhalmáról, különösebb feltűnés nélkül. Mindketten negyedikesek voltak és rendszeresen kerékpároztak. A diákok közül többen csodálták remek biciklijüket és kerékpáros teljesítményeiket. Az előbbinek egy igazi Volvárt kerékpárja volt.¹³¹ Mindkettő kicsit különc, céltudatos és zárkózott fiú volt, ez is szerepet játszhatott abban, hogy távozásuk nem keltett különösebb visszhangot.¹³² Úgy tűnik szökésüket, ami egyúttal az első disszidálás is volt Pannonhalmáról¹³³, jól megtervezték, felkészültek rá, sőt terepszemlét is tartottak.¹³⁴ Az emlékek között olyan is van, amely szerint együtt indultak el. Ez könnyen lehetséges, máskor is voltak közös túráik.¹³⁵

Könnyen kijuthattak a kapun, Lajos bácsi hozzá volt szokva, hogy kerékpározni járnak, kis csomagjukat pedig akár korábban is kivihették és elrejtették valahol.¹³⁶ A távolságot figyelembe véve, elképzelhető, hogy reggel vagy délelőtt vághattak neki a 3-4 órás útnak. Ezt feltűnés nélkül csak tanítási szünnapon tehették meg. Ezért szökésük vagy október 28-án, vasárnap, vagy november 1-jén, Mindenszentek napján (ami az egyházi iskolákban tanítási szünet) történhetett. Ha valóban Gerencsér volt az, aki sárhányó nélküli biciklijén elment terepszemlét tartani (persze nem mondta el, hogy Győrnél messzebb is volt!), akkor az lehetett október 28-án. Ebben

az esetben november 1-jén mentek el együtt Nyugatra. De az is lehet, hogy egy másik nap, közvetlenül ebéd után, a szabadidő kezdetekor mentek el.¹³⁷ Az atyák csak este szereztek tudomást arról, hogy nincsenek meg, de akkor még nem tudhatta senki, hogy disszidáltak. Ezt ugyanúgy csak később lehetet meg tudni, mint azt is, hogy Gerencsér Tónió az árokba dobta biciklijét, és gyalog sétált át a határon (ha ez igaz).¹³⁸

1956. október 30-án délelőtt (egyések szerint este) Tihamér atya a Teleki teremben tartott egy ismertetést a forradalom várható (elsősorban katonai-stratégiai) fejleményeiről. Az előadását a hirdetőtáblán előre meghirdették.¹³⁹ Az elmondottakat a teremben elhelyezett Magyarország térképen – szokása szerint – pálcájával mutogatva tette érzékelhetőbbé. Tihamér atya szuggesztív és közkedvelt személyiség volt, a diákok kedvelték kissé külön természetéért és szokásaiért. Ennek, és az elmondottaknak is köszönheti, hogy viszonylag sokan említik előadását, sőt egyes karakterisztikus mondatait idézik is. Erősen raccsolva a történelmet idézve elmondta, hogy „Magyavovszágot kétszev letaposták az ovosz csizmák”, rámutatott pálcájával a térképen a Kárpát-medencére „Kévem nézzék, ez az egész egy lavov, ami védhetetlen”. Majd: „felsovakoznak a szovjet havckocsik a hatáv mellett és itt megkezdődik a tevvov!” Előadását azzal zárta: „ne vigyétek fiatal életeteket az ő ágyúik tüze elé!” Összességében sötét képet festett a forradalom várható kimeneteléről.¹⁴⁰

1956. október 31-én Zerind atya elindult a fiúk leveleivel Budapestre. Reverendában vágott neki az útnak, és gyaloglásokkal megszakítva végül autóstoppal jutott fel Budapestre.¹⁴¹ Utazásának dátumát az a szerencsés véletlen is megerősíti, hogy a Mindszenty József bíborshoz igyekvő egyházi küldöttség autója vette fel (valószínűleg reverendájának köszönhetően) a győri benzinkútnál. Más forrásból ismert, hogy az aznap Rétságáról Budapestre érkezett bíboros 1956. október 31-én a nyugati küldöttségek közül elsőként a fehér szerzetesi reverendában érkező páter Werenfried van Straaten flamand származású premontrei szerzetest, a *Kirche in Not* egyházi segélyszervezet vezetőjét fogadta. Zerind atya nem ismerte őket, és német nyelvtudás híján beszélgetni sem tudott velük, így nem is tudta pontosan, kikkel utazott együtt. Zerind atyát a budai Várban lévő primási palotához vitték, onnan ment át a piaristák Mikszáth Kálmán téri székházába. A leveleket szétosztották, és azok kézbestésében (két napig tartott!) a Budapesten tanuló bencés növendékek (Hildebrand, Farkas, Otmár, Félix, Valter és talán Márk, ha éppen ott volt) is segítettek. Zerind atya pár válaszlevelet is kapott, ezek azonban Zerind atyával együtt csak jóval később érkeztek meg Pannonhalmára.

Az egyik emlékező az egyik diák édesapját említ, aki a vasúti mozgópostánál teljesített szolgálatot, és így juttatott fel leveleket Budapestre, amiket seminarista kispapok kézbesítettek. Sajnos, nem tudunk ennek az édesapának a nyomára bukkanni.¹⁴²

A Budapesten tanuló bencés növendékek (akik nem csak Zerind atyának segítettek a levelek széthordásában, de vöröskeresztes autókkal járva a várost, fehér köpenyben a sebesültek ellátásában is részt vettek) közül Kiszely Márk többször is megjelent október végétől kezdve Pannonhalmán. Mielőtt rátérnénk a hozzá fűződő emlékek ismertetésére, elmondjuk, hogy 1956. november 21-én valamennyi növendék hazatért Pannonhalmára. Ez könnyebbséget jelentett a piaristáknak. A harcokban a Mikszáth Kálmán téri székházuk megrongálódott. Gond volt az élelmezéssel is, ezért küldött a Főapátság egy teherautóval krumplit november 4. után a piaristáknak.¹⁴³ A bencések pedig nagyobb biztonságban és szem előtt tarthatták növendékeiket Pannonhalmán, akik egy hónapig szinte felügyelet nélkül éltek a háborús Budapesten. Az egyetemi oktatás amúgy is szünetelt januárig.

Az emlékek szerint Márk atya először már október 28-án megjelent egy kalandos úton szerzett személyautóval, Bécsből érkezve, egyszer pedig teherautóval érkezett, élelemért.¹⁴⁴ Kiszely Márk a Mikszáth Kálmán téri székház ablakából magnetofonjával hangfelvételeket készített a Rádió ostromáról. Ezeket a felvételeket játszotta le a diákoknak Vörös Szikra típusú magnetofonján, sőt azokat az iskola-rádió hangszóróján keresztül is meg lehetett az osztályokban hallgatni.¹⁴⁵ A helyzet rendkívüliségét jellemzi, hogy a felvételeket az egyébként szigorú szeparációban lévő bencés novíciusok is meghallgathatták. Volt, aki életében akkor látott először magnetofont.¹⁴⁶ A diákoknál nagy sikere volt (16 emlékező), még ha egyesek a felvételek készítőjére név szerint nem is, vagy tévesen emlékeznek.¹⁴⁷ Márk a diákoknak egyéb forradalom alatti élményeiről is mesélt¹⁴⁸, és az egyik negyedikes diáknak pár fényképet is adott (ma is megvannak), amit ő készített a forradalom napjai alatt Budapesten.¹⁴⁹

Ezekben a napokban még egy korábbi pannonhalmi diák megjelenéséről vannak emlékek, bár ezek roppant bizonytalanok. Pekker István 1953-ban érettségizett Pannonhalmán, 1956-ban orvostanhallgató volt Budapesten. Budapestről érkezett küldöttként Szigethy Attilához Győrbe, majd a Pannonhalma környéki falvakat járta többedmagával, ahol a forradalom céljait ismertette. Fellátogatott volt iskolájába is, de elmosódó emlékei szerint volt osztályfőnöke, Vida Szabolcs lebeszélte őt arról, hogy a diáksággal is találkozzon.¹⁵⁰ Lehetséges, hogy az előző szombat délutáni forradalmárookra vonatkozó emlékek egy része az ő, és társai megjelenésre vonatkozik,¹⁵¹

*

Mindenszentek napja, november elseje Pannonhalmán egyházi ünnepnap, emiatt hagyományosan tanítási szünnap. A diákok hideg, de szép tiszta napos időre ébredtek. Reggel szokás szerint részt vettek az ünnepi diákmisén a Bazilikába. A szentmisén az egyik negyedikes diák orgonált. A mise után rendezett sorokba, az élen zászlóvivőkkel levonultak a faluba, a már korábban meghírdetett ünnepi megemlékezésre. Az ünnepség színhelye a

faluközépén lévő kis park volt, amelynek közepén állt a Világháborús hősi halottak emlékműve az országzászló oszloppal. A kis terecske zsúfolásig megtelt, a diákok egy részének már csak a bokrok, sövények mögött jutott hely. A tömeg a korábban és az elmúlt napokban a magyar szabadságért életüket áldozó hősök előtt tisztelgett. Az országzászló rúdjára ünnepélyesen felhúzták a forradalom lobogóját, a kivágott címeres magyar piros-fehér-zöld zászlót. Lehetett ünnepi szónoklat is. Az egyik emlék erre utal, megemlítve, hogy a szónok Somogyváry Gyula És Mihály harcolt című könyvét (vagy annak csak a címét?) idézte.¹⁵² Az ünnepségen, az ünneplőkön békés, hazafias hangulat uralkodott. Az ünnepség után a tömeg átvonult a faluközeli temetőjébe, virágokat helyeztek a világháborúban elesettek sírjára. A temetőben a falu plébánosa, a bencés Szigeti Rajnald mondott emlékbeszédet. A közös imádságot Ámon Viktorin káplán vezette. Valószínű, hogy az egybegyűltek ennek a megemlékezésnek a végén énekelték el Lancsics Bonifác bencés szerzetes régi magyar néphimnuszát, a Boldogasszony Anyánkat. A temetői megemlékezés után a diákok és a velük lévő tanárok visszamentek a Várba.

Erre az eseményre jóval kevesebben emlékeznek (mindössze 18 diák) a pár nappal korábbi falubeli rendezvényénél, amellyel pár bizonytalan emlék össze is mosódik.¹⁵³ Van, aki számára ez a megkapó élmény tulajdonképpen a forradalom győzelmének ünneplését jelentette.¹⁵⁴ Az esemény olvasható Láng Péter naplójában, és Dommanovich Ábel emlékeiben is szerepel.

Az ünnepségnek még egy jelentősége van a mi szempontunkból. Ez az egyetlen olyan esemény, amelyről fényképek maradtak fent. Ezeket a negyedik Geszler Ödön készítette. A fényképeken (sajnos, nagyon megviselte őket az idő) látható a diákok csapata zászlóvivőkkel Lelkes József, Bejczy Németh Lajos kezében a zászlóval és Magyarosy István), három kép az ünnepségről és kettő a temetői megemlékezésről. Ekkor készített fényképeket a korábban ledöntött szovjet emlékműről is. (A fényképeket lásd a mellékletben.)

A nap többi része vasárnapi rend szerint folytatódott. A diákok a stúdiók alatt tanultak, a szabadidőben születésnapot ünnepeltek, este rangadót játszottak az iskolai kosárlabda bajnokságban a III.B és II. B csapatai, az előbbi győzelmével.¹⁵⁵ A korábbi napokhoz hasonlóan nagy forgalom volt az Olvasó teremben, ahol – nem tudni, hogyan érkeztek – mindig olvasni lehetett a friss forradalmi újságokat, benne a forradalom alkalmára írt verseket.¹⁵⁶ És egész nap lesték a híreket, volt, aki rádiót hallgatott, mások a falitáblán lévő híradásokat olvasta. A diákok között a győzelembe vetett hit ugyanúgy jelen volt, mint a szovjet csapatok mozgásáról érkező hírek miatti félelem. Késő délután az iskolarádió hangszórói közvetítették a kiszabadult Mindszenty hercegprímás szavait: „Először tájékozodom.”¹⁵⁷

Az általános bizonytalanságon túl az otthoniakkal való kapcsolattartás megszűnése is készíthette a gimnázium vezetését arra, hogy a fiúkat, ha a

szülők kérték, rövidebb-hosszabb időre hazaengedték. Ez egyébként nem volt szokás Pannonhalmán, kivéve a nagyon fontos családi eseményeket (közeli családtag temetése, szülő börtönből szabadulása, stb.). Érvényesült az az elv, miszerint rendkívüli időben rendkívüli intézkedések lehetnek. Elsőként egy második fiút vitetett haza az édesapja megbízható szervezéssel, rögtön az „écsi kirándulás” után.¹⁵⁸ Egy másik fiút édesapja vitte haza magával, miután élménybeszámolót tartott a forradalom eseményeiről¹⁵⁹. Egy harmadik fiú otthon, Mesteriben nézett végig egy zászlós, forradalmi felvonulást, tehát bizonyára őt is hazavitték Pannonhalmáról a szülei.¹⁶⁰

November letelején hagyta el Pannonhalmát a tanévre legkésőbb érkezett diák. Ő volt az első „engedéllyel” disszidáló, édesapja kollegája jött érte Mosonmagyaróvárról. November 3-án, közvetlenül mielőtt a szovjetek lezárták az osztrák–magyar határt, édesapjával és öccsével átmentek Ausztriába.¹⁶¹ Egész novemberre jellemző maradt ez a jövés-menés (a későbbiekben elsősorban menés...).

Mint arról már szó volt, a gimnázium vezetése az első perctől fogva minden erejével a megszokott rend, a tanítás és a tanulás zavartalanágát tartotta az egyik legfontosabb feladatának (a diákokra való szigorú felügyelet mellett). Ennek megfelelően a tanítás zavartalanul folyt ezekben a napokban is. Mindössze négy tanítási óra maradt el szombaton, a falu ünnepségén való részvétel miatt. A megszokotthoz képest annyi eltérés volt, hogy a tanárok egy része nem feleltetett, és talán nem írtak dolgozatokat, talán még november első felében sem. „Atya kérem, hát revolutio van, ilyen helyzetben és lelkiállapotban nem tudunk tanulni” – mondta a harmadikos Domokos György. Az emlékek ebben a kérdésben eléggé változók.¹⁶² Ezekben a napokban lehetett Norbert atya esete az elhíresült Atwood–ejtőgéppel¹⁶³, és „forradalmi egyes” osztályzatai is.¹⁶⁴ Csóka Lajos atya és Tihamér atya volt az, akik órájukon szívesen taglalták a forradalom eseményeit¹⁶⁵, sőt az egyébként rendkívül zárkózott Norbert atya is felengedett¹⁶⁶. Tihamér atya mindig intette a diákokat, legyenek óvatosak, mert biztosan jön a retorzió!¹⁶⁷ Géza atya óráján (németet tanított) német háborús dalokat is énekeltek¹⁶⁸ Norbert atya színéváltozásának másik példája volt, amikor arról beszélt, ha mindenkinek harcolnia kellene a magyar szabadságért, akkor ő is menne, és ha nem lenne alkalmas a harcra, akár lőportorony őrnök is elmenne! Ezért a mondásáért maradt rajta a Toronyőr becenév.¹⁶⁹

Valamikor november első napjaiban eltörölték az egyébként nem közkedvelt orosz nyelv kötelező tantárgyként való tanítását. Nem maradt fent emléke pontos idejének, sem a bejelentés módjának, sőt, pontosan azt sem tudni, hogy ez milyen központi rendelkezés alapján történt. Biztos, hogy a pannonthalmi gimnázium nem saját elhatározásából döntött így. Az orosz nyelv kötelező tanulásának eltörlése az egyetemi ifjúság első követelése között is szerepelt. Úgy gondoljuk, a megyei oktatási hatóságtól érkezhetett

valamilyen utasítás. Minden esetre a rendelkezés általános örömet okozott, és különösen az az elsős diák örülhetett, aki addigra a tizenkettedik elégtelen osztályzatát is besöpörte. Nem nagyon izgatta magát emiatt, mondván, majd csak lesz valahogy. Lett is.¹⁷⁰

A diákok kötelező idegen nyelvként választhattak az angol, a német és a francia nyelv közül. Ez utóbbit a II.A és a IV.B osztály diákjai közül sokan választották.¹⁷¹ Ábel atya azonban elhivatott orosz tanár volt, és próbálta meggyőzni tanítványait, hogy választható idegen nyelvként továbbra is tanulják az orosz nyelvet. Akik hallgattak rá, később ennek hasznát is vették, amikor következő tanévtől ismét kötelező tantárgy lett az orosz.¹⁷² A diákok egy része látványos, de nem egészen kultúrált módon búcsúzott az orosz tanulástól: az orosz nyelvkönyveket egy kupacba hordva elégették.¹⁷³

Még egy tantárgynál lehetnek változások az oktatásban. A IV. osztályosok történelmi anyagában a XX. század történelme, a II. Világháború és a Szovjetunió története szerepelt. Az egyik negyedikes lány szerint a novemberi napokban a tankönyv használatát (bizonyára politikai beállítottsága miatt) megszüntették. A negyedikes történelem tankönyvek elégetése is felbukkan, igaz, elég bizonytalanul az emlékből.¹⁷⁴

A folyamatosan érkező hírek a hét első felében bizakodással töltötték el a diákokat. A harcok megszűnése, a szovjet csapatok visszavonása, a Nagy Imre kormány összetételének egymást követő változásai, a több-párt rendszer létrejötte, de különösen a Varsói Szerződésből való kilépés és a semlegesség meghirdetése a forradalom győzelme irányába mutatott. De már a hét közepétől hírek érkeztek a szovjet csapatok összevonásáról a keleti országrészben, és újabb hadosztályok érkezéséről a Szovjetunióból és Romániából.¹⁷⁵ A diákok – hasonlóan a forradalom ügyéért aggódókhoz – bíztak a Nyugat segítségben és az ENSZ közbeavatkozásában. Láng Péter naplójában pontosan nyomon követhető a hírek hatására bekövetkező hangulatváltozás. Összességében a nagypolitikai ismeretek hiánya, a külvilágtól való elzártság és a gyermekfejjel való gondolkodás együttesen a diákok körében egy többségében bizakodó hangulatot eredményezett. A kisebbség gondolkodott úgy a jövőről, mint az az elsős diák, aki hajvágás közben a faluban a fodrásszal beszélte meg a várható fejleményeket.¹⁷⁶ Azonban továbbra is feszültté tette a hangulatot, hogy még mindig sokan (bár a korábnál kevesebben) nem tudtak semmit az otthoniakról.

Azért ha nem is mindenki bízott a forradalom győzelmében, biztos, hogy mindenki ezt szeretne volna, és mivel mást nem nagyon tehetett érte, ezért imádkozott. Dávid atya ezekben a napokban az egyik harmadikos diákot meglátogató édesapjával a magyar szabadságra, a független Magyarországra koccintott.¹⁷⁷

A hét szinte utolsó eseménye volt november 3-án este 8 órakor Mindszenty hercegprímás rádióbeszéde. A diákok közül sokan hallgatták, többen a prefektusi szobákban. A beszéd érdekes módon nem mindenkinek nyerte el a

tetszését. Az emlékek szerint volt, aki meghatódott, László atyát és Anaklét atyát pedig bizakodással(!) töltötte el a jövőt illetően.¹⁷⁸ Egy másik emlékező szerint Anaklét atya véleménye pont az volt, hogy a hercegrímás tájékozatlan volt.¹⁷⁹ Oros atyánál több diákja hallgatta a rádióbeszédet, ami Oros atya szerint „nagyon rossz beszéd volt”.¹⁸⁰ Az egyik másodikos fiú társai elmondásából ismerte meg a beszéd tartalmát, neki se nyerte el a tetszését, a múltat érezte visszaköszönni abból.¹⁸¹ Érthető módon, már csak a vasútközlekedés rendszertelensége miatt is, a hónap első hétvégéjén, november 3-án és 4-én esedékes szülői látogatás elmaradt. Pár, a Dunántúlon közelben lakó szülő mégis eljött hírt kapni fiáról.¹⁸²

A forradalom eltiprása – 1956. november 4-10.

November 4-én reggel fél 5-kor Ábel atya, mielőtt misézni ment, felkeltette egyik diákját, hogy hallgassa a rádiót a szobájában. Öt óra húsz perckor a rádió adását megszakítva közölte Nagy Imre felhívását: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak a fővárosunk ellen, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes kormányt. Csapataink harcban állnak.”¹⁸³ Egy elsős fiú azt álmodta, bombázzák Budapestet. Tivadar atya ébresztéskor közölte, hogy a szovjet csapatok megtámadták Budapestet.¹⁸⁴

Vasárnap lévén, a fiúk 7 óráig alhattak volna, de sokan már korábban felébredtek. A prefektusok közül páran bekapcsolták és felhangosították rádiójukat, így az alvó diákok a tragikus hírre ébredtek.¹⁸⁵ A diákmisén, ami reggel 8 órakor volt, már mindenki tudta a gyász hírt, volt, aki a faluból feljövő osztálytársától a mise alatt értesült.¹⁸⁶

A Szabad Kossuth Rádióban reggel még időről-időre beolvasták Nagy Imre segélykérő felhívását, közben a Himnuszt, a Szózatot, Beethoven Sors szimfóniáját és az Egmont nyitányt sugározták. Reggel 8 óra 7 perckor a zene sugárzása megszakadt, a Szabad Kossuth Rádió elnémult...¹⁸⁷

A vasárnap külsőleg a napirend szerint lement. Volt diákmise, amelyen külön könyörögtek a Boldogasszonyhoz Magyarország jövőjéért,¹⁸⁸ szabadidő, ebéd, stúdium. Illetve, ahogyan a negyedikes Gondos Lajos írja: „Hogy stúdium volt-e? Bizonyára volt, de az nem az igazi volt.”

Ezen a napon Ábel atya önkéntes imaórájához több osztály is csatlakozott, amit rövidesen egész éjszakára kiterjesztettek.¹⁸⁹ Egy visszaemlékező szerint a másodikosok választhattak az éjszakai örködés vagy imádkozás között.¹⁹⁰

Pannonhalmán mindenki tökéletesen tisztában volt a tényleges katonai erőviszonyokkal, bár a Nagy Imre kormány pár tagjának árulására nem számítottak. De nem akarták elhinni, hogy a forradalom elbukhat, és talán ezért jó páran valami csodában reménykedtek (A Nyugat segíteni fog! Az

ENSZ nem hagyja!). De összességében a hangulat kétségbeesett és levert volt, a levegőben ott volt a jövőtől való félelem. Voltak diákok, akik a legrosszabbra gondolva kis menekülő úti csomagokat tartottak a szekrényükben.¹⁹¹ A Budapestről érkező harcok hírei ismét felkeltették az onnan jött diákok félelmét a családjuk sorsa iránt. Az emlékek bőven beszélnek ezekről az érzésekről. A reménykedés mellett maradt a rádióadók (első sorban a külföldi magyar nyelvű adások) hallgatása. De azok csak félrevezető felhívásokat („Két napig tartsatok ki!”), vagy az ENSZ tehetetlenségéről és a Nyugat cserbenhagyásáról szóló híreket sugároztak. A kezdeti remények hamar tovaszálltak.¹⁹² Sokakban egy életre való kiábrándulást okozott a nyugati nagyhatalmak akkori számító magatartása.¹⁹³ Ismét utalnunk kell Láng Péter naplójára, amely ha talán nem is az általános hangulatot, kétségeket tükrözi, de az érettebben gondolkodókra nagyon jellemző gondolatokat.

A tanárok közül néhányan vagy tényleg hittek és bizakodtak abban, hogy egyszer, majd a távolabbi jövőben jobbra fordul az ország, a szabadság ügye, vagy csak a diákokat akarták ezzel vigasztalni, ébren tartani bennük a reményt. Nem tudjuk, mi indította erre őket, de két tanár jövődőlése is fennmaradt. Dávid atya mondása szerint „lesz egy „kiegyezés“ és pedig hamarabb, mint 1848 után, mert a történelem gyorsabban forog”.¹⁹⁴ Csaba atya azt jósolta, lehet, hogy ő már nem éri meg, de mi megérhetjük, hogy ez a hazugságra épített rendszer meg fog bukni.¹⁹⁵ Ha nem is teljesen úgy, ahogy megjövendölték, igazuk lett, és mindketten, Dávid atya és Csaba atya is megérte a kommunista diktatúra bukását.

A hét első napjaiban az órákon a tananyag helyett gyakran a történeket értékelték a tanárok, diákok.¹⁹⁶ Lajos atya azokban az osztályokban, ahol történelmet tanított, az első óráin könnyes szemekkel, minden hozzáfűzött megjegyzés nélkül felolvasta Kozma Andor A karthágói harangok című versét, amit a diákok megrendülten hallgattak.¹⁹⁷ Tihamér atya ismét kulcsszereplő volt az értékelésekben.¹⁹⁸ Pannonhalmán két olyan hely is volt, ahova a diákok egyedül, vagy csoportosan szívesen jártak ki nézelődni: a Hóman-bástya és az arborétum bejáratánál lévő kilátóhely. Az előbbi nyugatra néz, a széles horizontot alig zárja le a Nyúli-dombok vonulata. Végiglátni innen a Pándzsa völgyét a falvakkal és az észak-dél irányban futó Győr–Veszprém országúttal. A széles bástyán akár száznál többen is elfértek. Az arborétum (a diákok csak kertnek hívták) bejáratánál a díszes kovácsoltvas kapun belépve egy pár négyzetméternyi, rácsos mellvéddel ellátott kiugró volt. A kert hatalmas fáin miatt innen szűkebb sávban, ám jóval messzebb el lehetett látni a teljesen sík vidéken, szép időben Kisbér és Mór is felsejlett a távolban. A kilátó közepén lévő kőoszlopon egy alumínium korong egyes magyar városok és a világ nagyobb helyeinek nevét és távolságát tüntette fel. A diákok mindkét helyen átélhették a messzeség látványának élményét, amely sokukban az otthon és a szabadság érzetét

keltette. A Hóman bátyjáról sokan figyelték azokban a napokban a szovjet hadsereg járműveinek, tankjainak vonulását¹⁹⁹, vagy gondolkodtak el a történeten, vágyakozva a szabadság után.²⁰⁰

A diákok érdeklődése a történetek iránt nem csak a rádióhallgatásban, a hírek megvitatásában valósult meg. A IV.A diákjai az ENSZ Közgyűlés munkáját játszották el rögtönzött szereposztással. Az iskoladramák paródiájának tekinthető rögtönzések mindig a szovjet küldött, Szoboljev elvtárs szerepét eljátszó osztálytársuk megverésével végződött.²⁰¹ A diákság körében az ENSZ-nek a magyar ügyben mutatott eljárása miatt kialakult véleményt valójában Csaba atya fogalmazta meg a legpontosabban: „Az ENSZ annyit sem ér, mint egy sóhivatal, mert a sóhivatal végzi a munkáját, de az ENSZ nem tesz semmit a magyar nemzetért.”²⁰²

Ekkor lehetett az a szavalóverseny, amelyet a harmadikos Kecskés László nyert meg Reményik Sándor „Eredj, ha tudsz” című, időszerű versével.²⁰³

November 4. után érkeztek meg az első menekülők Pannonhalmára. Megjelenésüknek nagyon gyakorlatias oka volt: november 4-étől a szovjet egységek teljes ellenőrzésük alá vonták Győrt, mint fontos közlekedési csomópontot, és az áthaladókat rendszeresen igazoltatták. Aki biztonságra törekedett, az igyekezett elkerülni Győrt. Több emlékező szerint is a menekülők mellékutakon érkeztek.²⁰⁴ A bencések kétségek között fogadták őket, részben félték az ismeretlenektől, és féltették a diákok nyugalmaát, illetve attól is tartottak, hogy azok csatlakoznak hozzájuk. Végül a Regula előírása győzött: „minden vendégben Krisztust kell fogadni”.²⁰⁵

A fegyveres fiatalok látogatása

A legemlékezetesebbek a korai menekülők közül azok a fiatalok voltak, akik fegyveresen érkeztek és forradalmároknak mondták magukat. Még november nyolcadika előtt az egyik késődélután–koraeste érkeztek Pannonhalmára. Lássuk, mit őriztek meg látogatásukról az emlékek.

1. Szentirmay Szabolcs I.A

Egyik este Győrből jöttek fiatal forradalmárok, ha jól emlékezem három fiú és egy lány, fegyverrel és egy szürke vagy drapp Warsavával.

2. Lábady Miklós I.B

Amire emlékszem: 2 koma beállított egy autóval, ami tele volt stukkerral, és elmondták, hogy mi történt Pesten. Sokan körülálltuk Őket, lángolt bennük és bennünk a honszeretet, ambicionáltak bennünket, hogy menjünk fel Pestre és harcoljunk a hazánkért.

3. Simig András I.B

Egy másik kép: a diákothon belső udvarra néző ablakából látjuk, hogy begördül egy Pobjeda típusú autó, és fiatal fegyveres forradalmárok szálltak ki belőle. Nem emlékszem, miért jöttek, talán menekültek már nyugatra, de csak rövid ideig voltak ott Pannonhalmán.

4. Deme Lajos II.A

Egy élményem van, amikor az egyik budapesti csoportból egy vagy két fiatal fickó (kb. 17-18 évesek) bejöttek a kollégiumba, és ott mesélték, hogy hogyan mászott ki az égő ruhájú orosz gyerek a tankból.

5. Jankovics Marcell II.A

Iskolánknál meg-megállnak a Nyugatra menekülők. Közöttük három Corvin-közi harcos egy félig szétlőtt Pobedán. Nyomukban üldözőik: oroszok és pufajkások.

6. Rásonyi Miklós II.A

Egy másik kép: két fiatal fiú és egy lány érkezett Budapestről, géppisztollyal.

7. Andrónyi Tamás III.A

Jöttek fegyveres fiatalok Pestről. A kérdéses napon társaimmal együtt étszolgálatos voltam. A mélyalagsori diákotthoni konyhából vittük fel a kislépcsőházon keresztül a kaját a lifthez. A kislépcsőház aljában az egyik srác pisztolyával belelőtt a plafonba, ami piszok nagyot durrant.

8. Balthazár Zsolt III.A

Az egyik késő délután vagy talán este (de már erősen sötétedett), lementem a hátsó lépcsőn, hogy az alagsoron keresztül a tornaterem előtt pingpongozzak. A legalsó lépcsőfordulónál ott állt egy 20 év körüli alak, és ahogy közeledtem, megláttam, hogy egy Frommel pisztoly van a kezében. Felismertem, mert a háború után sokáig nekem is volt egy. Közelebb lépve hozzá megkérdeztem, mit csinál, mire megmutatta, hogy beszorult benne egy lövedék. Azonnal elővettem a bicskám, amit mindig a zsebemben hordtam, és egy mozdulattal kipattantottam a kissé félrecsúszott lövedéket. Aztán bezártam a fegyvert, és kipróbáltam, működik-e? Iszonyatos dörrenéssel elsült. Réműlten nyomtam kezébe a pisztolyt, felrohantam a lépcsőn. Ő elfutott az alagsorban a konyha felé.

9. Kismarty Lóránd III.A

Egyszer jött két fiatal suhanc, akik forradalmárnak mondták magukat. Lent randalíroztak az alagsorban, a konyhán dolgozó nővéreket zaklatták. Még egy lövés is eldőrdült! Látni nem láttam őket, de a lövést hallottam. Akkor dőrej volt, mintha egy rakás vastepsit vágta volna a földhöz.

10. Laczus Géza III.A

Egy nap egy kis teherautóval olyan egyetemista-féle felkelők érkeztek, fegyvereket mutogattak a kis lépcsőház előtt. Anaklétfelindultan zavart el a folyosó ablaktól. Felsősök kíváncsiskodtak a habitudományokra.

11. Vincz József III.A

Rémlik, hogy egyszer jöttek valami fiatalok fegyverekkel, de nem látszottak forradalmároknak, inkább nyikhajoknak tűntek. Pingpongoztak a tornaterem előtt, aztán amilyen váratlanul jöttek, el is mentek.

12. Künnle Tamás III.B

Emlékeim szerint valamikor novemberben érkezett egy fiú meg egy lány, akikkel a tornaterem előtti „asztalitenisz” teremben beszélgettünk, a disszidálásuk okáról. Még délután tovább mentek. A fiúnál egy valóságos „davaj” gitár volt.

13. Rudán Péter IV.A

Ezután, attól eltekintve, hogy megjelent egy nap két fiatalember és egy leányzó egy sötét színű Pobjeda típusú autón, és élményeiket mesélve egy pisztollyal hadonásztak, nem történt említésre méltó esemény.

14. Beck József IV.B

Arra is emlékszem, hogy egyszer megjelent egy sötét Pobjedával 2 alak meg egy lány, akik forradalmárként mutatkoztak be. Már nem emlékszem kik, talán a konyhán dolgozó nővérek panaszkodtak, hogy az árkádok alatt lövöldöztek szórakozásból. Megyery Palival a keresésükre indultunk, a tornaterem előtt találtuk meg őket, ahol pingpongoztak. Elzavartuk őket az épületből, és Pannonhalmáról is.

15. Söveges Dávid OSB

Egyszer megjelent az iskolában (X.Y., egy lány), aki valami főiskolán tanult Pesten, megérkezett két fiúval, géppisztolyokkal stb., azzal hogy forradalmat csinálnak a nyugodt, elmaradt Pannonhalmán is. Sikerült lebeszélnem, így csak a tornaterem előtt pingpongozott a másik két forradalmárral, majd eltűntek. De azt hiszem, ők kezdték azt a csetepatét a faluban, pontosabban az écsi állomás melletti kis dombon, ami a faluban az egyetlen fegyveres összecsapás volt, már november 4. után, a „Konszolidáció” idején.

Az ifjú forradalmárok látogatásának története az emlékek megfelelő részleteiből szinte hiánytalanul összeállítható. Kora este lehetett, a diákok már szállították fel az alagsorból lifttel a vacsorát, amikor fiatal fegyveresek, két fiú és egy lány érkezett egy Pobedával. Forradalmárnak mondták magukat, de a megjelenésük nem volt megnyerő. A lány megkereste Dávid atyát, és próbálta elérni, hogy beszélhessenek a diákokkal, de Dávid atya erről a nyugalom érdekében lebeszélte. Ez alatt a fiúk fegyvereiket mutogatták a gimnázium hátsó lépcsőjénél az épen útjukba eső diákoknak. Amikor a lány eredménytelenül visszaérkezett, elindultak az alagsoron át a tornaterem felé. Az egyik fiú a lánnyal oda is ért, és ott beszédbe elegyedtek a pingpongozókkal. Meséltek arról, miért kell disszidálniuk, és maguk is pingpongoztak. A másik fiú azonban lemaradt, és elromlott pisztolyával babrált. Ekkor ért oda egy pingpongozni igyekvő harmadikos diák, aki segítette a pisztolyból kiszedni az elakadt lövedéket, majd véletlenül elsütötte. A durranásra ijedtükben mindketten elrohantak, a diák felfelé a lépcsőn, a fiatalember pedig társai után szaladt. A lövés hangját sokan hallották, a konyhán dolgozó nővérek félelmükben segítséget kértek. Ez két markos

negyedikes fiú formájában meg is érkezett, akik a hivatlan vendégeket a pingpongasztalnál megtalálták. Rövid úton kitessékelték őket a gimnáziumból és Pannonhalmáról is. Nem egy dicsőséges, de mindenképpen kerek történet.

Az emlékek között szerepel egy olyan történet, amit az előbbiek változatának vélünk. Ezt arra alapozzuk, hogy ez az emlék tartalmában nagyon eltérő ugyan, de közös szereplői a forradalmár lány és a Pobeda típusú autó.²⁰⁶

Láng Péter naplója nem szól erről a történetről. Ennek oka lehet az, hogy a történés általunk feltételezett napján, november 7-én egész délután betegen feküdt, és vacsora után rögtön el is aludt. Nem jutott el a hozzá az esemény híre.

Az ifjú forradalmároknál békésebb menekülők is érkeztek, akiket szeretettel fogadtak. Egy emlékező szerint a menekülők között megjelent Cziffra György zongoraművész is. Ő a Teleki teremben egy kicsit játszott a diákoknak, befejezésként pedig virtuóz módon rögtönözve vagy tízféle változatban eljátszotta a Szabad Európa szignálját²⁰⁷

Többen említik, hogy a börtönből szabadult Esterházy Pál herceg is járt Pannonhalmán(?).²⁰⁸ Korábban Pannonhalmán érettségizett diák, Hagenmacher „Husi” is beköszönt elbúcsúzni egykori iskolájától.²⁰⁹

A menekülők meleg teát és kenyeret kaptak, és a tornateremben aludhattak, ha éjszakára is maradtak. A tornateremben a diákok ágyából vittek le matracokat.²¹⁰ Az egyik emléken felbukkan az a panasz, hogy esténként a menekülők miatt nem lehetett a tornatermet használni.²¹¹ Az atyák igyekeztek – kevés sikerrel – megakadályozni, hogy a menekülők a diákokkal találkozzanak, félve, hogy csatlakoznak hozzájuk.²¹² Mégis voltak találkozások, beszélgetések a menekülőkkel, első sorban a fiatalokkal (az emlékek egy szinte gyerekekből álló csoportról is beszélnek), vagy olyanokkal, akik részt vettek a harcokban.²¹³ Ketten is megemlékeznek menekülő tisztiiskolásokról.²¹⁴ Egy menekülő katonai középiskolás fiú egy pisztolyt ajándékozott az öt éjszaka beengedő kapuőrnek.²¹⁵ Az egyik menekülő katonaszökevénynek a Pannonhalmán tanuló unokaöccse ajándékozta oda a személyi igazolványát.²¹⁶

Ugy gondoljuk, hogy a menekülők tömeges megjelenése november közepe táján megszűnhetett. November 11-étől Pannonhalma környékén állandó lett a szovjet csapatok jelenléte, a fegyveresek többször átnézték az épületet, ezért tanácsos lehetett elkerülni a környéket.

Ha jöttek menekülők, valószínűleg civilek, és nem fegyveresek lehettek, habár ekkor bujtatott el Botond atya pár fiatal menekültöt, amint erről később szó lesz. November közepétől többnyire szülők jöttek gyermekeikért, és vitték őket tovább nyugatra. Ők nem a tornateremben, hanem vendégszobákban éjszakáztak.²¹⁷

Az écsi ütközet

A diákok november 4-től kezdve gyakran láthattak a Győr–Veszprém országúton vonuló szovjet csapatokat, tankokat. A Hóman bástyától az országút légvonalban mindössze két kilométerre van nyugatra, szép tiszta időben a teherautókat és tankokat akár szabad szemmel is meg tudták különböztetni, akár megszámlálni is. De a diákoknak a nézelődéshez távcsövük is volt.²¹⁸ Talán még a tankok dübörgése is hallható volt.

Az atyák nem örültek ennek a nézelődésnek. Attól tartottak, a bástyán lévő csoportosulás arra készíti a szovjeteket, hogy odalőjenek. Ezért a diákokat ilyen esetekben megpróbálták elküldeni a bástyáról.²¹⁹ A diákok elküldésénél Szulpic atya így fogalmazott: „Vigyázzatok, a golyó nem kopogtat!”²²⁰

A nézelődők november 8-án ízelítőt kaptak a harcokból is. Igaz, biztos távolságból. A bástyán álló fiúk végignézték, ahogy Écs felé az országúton (ez légvonalban két és fél – három kilométer távolság) egy teherautó és egy szovjet páncélos jármű üldözte egymást (talán kettőnél több jármű is lehetett), majd tűzharc tört ki közöttük.

Nem tudni, pontosan mennyi ideig tartott mindez, de nemsokára erősítésként szovjet tankok érkeztek, és a harc abbamaradt. A lövések zaja is felhallatszott a Várba.

Az atyák nagyon határozottan ismét távozásra szólították fel a diákokat, akik lelkes segíteni akarásukban még az épületet is majdnem felgyújtották(!)²²¹ Ismerve a szigorú napirendet, mindez az ebéd utáni szabadidőben, még a délutáni stúdium megkezdése előtt történhetett.

Persze a látottak híre gyorsan terjedt.²²² A forradalmárok Tatabányáról menekültek teherautóval, az összecsapás előtt a faluban gyűjtöttek élelmet a lakosságtól.²²³ De az a hír is járta, hogy pár fiatal fiú lőtt rá az oroszokra, és az robbantotta ki az összetűzést.²²⁴ Persze, az események idején a diákok nem tudhatták, kik és miért állnak harcban egymással, mindezek későbbi „értésülések” lehettek.

Dávid atya a falu postáján bezárva vészelt át a harcokat, mert a postás Ilonka néni a lövéseket hallva ijedtében bezárta az ajtókat.²²⁵ A tankok a harc után a faluban is cirkáltak.²²⁶ Ábel atya, aki maga is végignézte az összetűzést, az 1960-as évek vége felé Tatabányán véletlenül összeismerkedett az Écsnél harcoló forradalmárok vezetőjével, Aba Mihállyal, aki több éves börtönbüntetés után akkoriban szabadult ki.²²⁷

Négyen is említenek emlékeikben sebesültet, ketten újságírónak is nevezik, akiket Pannonhalmán ápoltak, az összecsapás után.²²⁸ A sebesült osztrák fiatalember történetét (valószínű a menekülő tatabányai forradalmárok vették fel teherautójukra, és így keveredett a harcokba) Dávid atya is megemlíti.

Ez a kis összecsapás azt a hamis reményt is felébresztette, hogy talán még nem veszett el teljesen a forradalom ügye!²²⁹ A közeli Bakonyban meghúzódó fegyveresekről (a közbeszédben a már a Szovjetunióban

raboskodó Maléter szerepelt, mint vezetőjük!) is tudtak a diákok, időnként még a fegyverek zaját is vélték hallani.²³⁰

November elején a Szabad Európa rádió olyan rémhíreket terjesztett, hogy a „diákok Győr környékén harcban állnak az oroszokkal”. Ez a minden valóságot nélkülöző rémhír félelmet keltett az erről értesülő szülőknél. Két szülőről is tudunk, aki a hír hallatán fia sorsa iránt aggodásból útra kelt Pannonhalmára. Mindketten kalandos és fárasztó út után megkönnyebbülve tapasztalták, hogy rémhírről volt szó.²³¹

November 4-ét követően azonban már nem csak a ritkuló harci cselekmények és a megjelenő menekülők körül jártak a diákok gondolatai. Töprengéseikben, beszélgetéseikben megjelent egy új kérdés, a disszidálás mérlegelése. Élő példa volt előttük a menekülők áradata. A diákok többségénél, ha felmerült bennük ez a gondolat, természetes módon a szülők elképzeléséhez, akaratához való igazodás volt a mérvadó. Igaz, volt arra is példa, hogy a szülők a fiúkra bízták a döntést, közölve egyúttal, hogy odakint milyen rokoni segítségre számíthat.²³² Voltak szülők, akik minden nehézséget leküzdve elmentek Pannonhalmára megbeszélni fiúkkal a döntést, vagy lebeszélni őt az elmenetelről.²³³ Volt olyan fiú, akit hazaengedtek (!), hogy beszélje meg a kérdést édesanyjával. Kalandos utazás után tért vissza pár nap múlva Pannonhalmára.²³⁴ Az is előfordult, hogy két apa egy szobában töltötte az éjszakát Pannonhalmán: az egyik a fiáért jött, hogy elvigye nyugatra, a másik azért jött, hogy lebeszélje a fiát a disszidálásról.²³⁵

A nyugatra távozás gondolata legjobban azokat foglalkoztatta, akik származásuk miatt (mint „osztályidegenek”) idehaza reménytelennek tarthatták jövőjüket, továbbtanulásukat. Ezek között is leginkább az érettségi előtt álló negyedikesek kétségei lehettek a legnagyobbak, hiszen azokat pár hónap választotta már csak el az egyetemi felvételtől, és pontosan ismerték a korábban Pannonhalmán érettségizettek sorsát.

Az is természetes, hogy a tanárok ismerték a diákok gondolatait, tervezetéseit. A tanárok közül páran a Szózat szellemében („Itt élned, halnod kell”) a diákokat próbálták meggyőzni arról, hogy Magyarország a hazájuk, maradniuk kell. Különösen Csóka Lajos atya és Ciráki László atya hangoztatta ezt, de Hajdú Lukács atya hazafiságra való nevelését is említik az emlékek.²³⁶ A tanárok beszéltek az idegenben élés nehézségeiről, a nyelvtudás hiányáról is.

Ahogy Efrém atya mondta: „Hát mit hiszel te gyerek, a nyelv az ragad rád, mint a kosz?”²³⁷

Bizonyára mindezek az érvek is hatottak, és sok bizonytalankodó diák végül is maradt. Egyedül Botond atyáról sugallják az emlékek, hogy titokban szimpatizált a disszidálni szándékozó diákokkal.²³⁸

A szovjet katonaság Pannonhalmán

Az első szovjet ellenőrzés, november 11.

Miután a környéken már többször is feltűntek, mindenki számított arra, hogy előbb-utóbb a forradalmat leverő szovjet csapatok Pannonhalmán is megjelennek. Így is történt. November 11-én, vasárnap egy jelentősebbnek mondható harci egység jelent meg, a dél körüli órákban. Felérkezésük után azonnal körbevették az épületet, egy tank a salakos tornapályánál, egy másik a főbejárattól a Boldogasszony kápolna irányában lévő területen, a tornaterem sarka körül foglalt állást.²³⁹ A főbejárattal szemben egy géppuskát telepítettek. A szovjet katonákkal együtt magyar fegyveresek is érkeztek. Ezeket a magyar fegyvereseket pár emlékből pufajkásnak titulálják.²⁴⁰ Két tankot, két harcocsit és 4 teherautót jegyzett fel zsebnaptárában Léber Miklós. Közeledésüket, a meredek úton feljövő tankok dübörgését többen is észlelték.²⁴¹ A délelőtti focimeccsről feljövő elsős fiúk még bejutottak, mielőtt körbezárták az épületet.²⁴² Amikor a lányok délelőtti látogatásukról visszaérkeztek ebédelni, már csak hosszas huzavona után engedték be őket a bejáratnál őrsgben hagyott orosz katonák.²⁴³

A tankok nem jöttek be a főkapun, és soha a későbbi megjelenéseikkor sem. Ennek nem csak az volt az oka, hogy a nagy vaskapu be volt zárva. Lajos bácsinak és a bejáratnál őrsgben lévő fiúknak ki volt adva az utasítás, hogy fegyveresek érkezése esetén azonnal oda kell hívni Dávid atyát, az igazgatót, és ha szovjetek érkeznek, akkor tolmácsnak Anaklét atyát vagy Ábel atyát is, a gimnázium két oroszul tudó tanárát. A „fogadó bizottság” mindig elmagyarázta, hogy a kapun belül, a gimnázium előtti útszakasz alatt pince van, amely a tankok alatt beszakadhat.²⁴⁴ Így történt ez most is, Dávid atya tárgyalta a főkapunál az érkezőkkel, és a tankok kint maradtak. Ezt követően azonban – miután az épületet kívülről körbevették – a szovjet katonák és az őket kísérő magyar fegyveresek bejöttek a kapun.²⁴⁵ Addigra már javában tartott az ebéd. Ezek szerint az ebédlőben együtt lévő fiúknak az ebéd vége előtt mondhatták meg, hogy vonuljanak azonnal át a tantermekbe, illetve a negyedikesek menjenek a szobáikba. Az épület átvizsgálását a katonák fél kettő körül kezdhették meg. Amíg a katonák nem végeztek, addig a diákok nem hagyhatták el a helyüket, az osztályterem előtt egy-egy katona állt.²⁴⁶ A katonák kettesével (egy szovjet és egy magyar) végigjárták az épületet, elsősorban forradalmárokat, vagy fegyvereket kerestek. Minden osztályterembe, lakoszobába benéztek.²⁴⁷ Az emlékek szerint a diákok pár esetben éreztették a kutatókkal ellenszenvüket²⁴⁸, akik hol kissé fenyegetően, hol komikusan viselkedtek.²⁴⁹ Jártak a szenespincében is.²⁵⁰ Kutatásuk az emlékezők szerint felületesnek tűnt, két-három órát tartott. Átnézték a Főmonostort és a Szociális otthont is. Igazoltatás, motozás nem volt. Végül

semmit sem találtak.²⁵¹ Vezetőik valószínűleg rájöttek arra, hogy ennyi ember ehhez a feladathoz nem elég. Minden esetre erejüket, hatalmukat megmutatták.²⁵²

Már a szovjetek első megjelenésekor megjelenik az emlékekben a hatalmas ciszterna, amely minden későbbi „látogatásnál”, még a következő évben is visszatér. Ez a főbejáratától nem messze, a Boldogasszony kápolna felé eső irányba, a Várkerületre vezető út közvetlen közelében volt. A ciszterna tisztító nyílása egy nagyméretű vaslemezzel volt lefedve. A bencés atyáknak volt egy olyan félelme, ha a ciszterna beomlik, amikor a ciszternára rááll, vagy felette keresztül halad egy tank, a tank legénysége megijedhet, hogy csapdába esett, és elkezd tüzelni. Az érkező katonaságnak, amely Pannonhalma körbezárásának szándékával érkezett, mindig el kellett magyarázni ezt a mindkét félnek veszélyekkel járó adottságot. Szovjet tankok érkezésénél ehhez is tolmács kellett.²⁵³ A ciszterna kérdése nagyon sok emlékből felbukkan.²⁵⁴

Egy másik többször visszatérő emlék az ablakokhoz fűződik. Ha az épületen kívül bármilyen fegyveres mozgás volt, az atyák igyekeztek az ablakoktól távol tartani a kifelé kíváncsiskodó fiúkat, féltve őket egy odaeresztett sorozattól. Az épületet körülvevő fegyveresek se szerették, ha a fiúk leselkednek, és fenyegetésekkel tiltották el a diákokat az ablakoktól. De az atyák és fegyveresek minden igyekezete kevés volt időnként a kíváncsiság ellen. Túl sok volt a diák és túl sok volt az ablak.²⁵⁵

A szovjet csapatok pannonhalmi megjelenése és a Szezei válság között nem csak az áttételes nagypolitikai utalásokra bukkanunk az emlékekben, hanem egy másik, helyben keletkezett hírre is. A szovjet katonákkal töredékes orosz tudással és kézzel-lábbal mutogatással szóba keveredő diákok úgy értették, hogy az orosz kiskatonák „Szezezt keresik”. Ez jelenthette nem csak azt, hogy úgy hitték, már ott is vannak, hanem azt is, hogy arrafelé tartanak, oda igyekeznek. A nagyszámú emlékből ezen értelmezések mindegyike előfordul, és a hírt a hivatalos tolmácsolást végző Ábel atya emlékei is megerősítik.²⁵⁶ Egy harmadik fiú, aki a szovjet megszállás napjait Nyíregyházán élte át, ugyancsak említi, hogy az odaérkező szovjet katonák Szezez iránt érdeklődtek.²⁵⁷

További szovjet ellenőrzések

A szovjet csapatok, mondhatjuk eredménytelenül, vasárnap este elvonultak. De ott cirkáltak a környéken továbbra is, napközben helikopterek is megjelentek²⁵⁸, és többször, többnyire este felé Pannonhalmát is felkeresték. Miután a falu Nemzetőrségét már november 4-ét követően felszámolták, azzal együtt megszűntek a diák-nemzetőrség éjszakai körjáratok is. Mintegy ennek pótlására rendelte el Dávid atya a diákok éjszakai őrségét is a szovjet csapatok második esti látogatása után. Ez egy nagyon ésszerű intézkedés

volt. A Hóman-bástyáról, illetve az arborétum bejáratánál lévő kilátóhelyről (ahol a távolság-mutató oszlop van) minden irányban nagy távolságról észlelhetők az éjszaka fényszóróval közlekedő járművek, tankok. Az őrök 2 óránként váltották egymást, egyszerre négy fiú volt őrsegen, és az előírás szerint párosával kellett a különböző megfigyelési pontokat felkeresni az egyik párnak, mialatt a másiknak a portánál kellett tartózkodnia. Ha Pannonhalma felé tartanak, azonnal lehetett riasztani Dávid atyát, és az éppen soron következő tolmácsot, Anaklét atyát vagy Ábel atyát.²⁵⁹

Az emlékekből úgy tűnik, az éjszakai őrseget elsősorban a harmadikosok adták, kiegészülve másodikosokkal.²⁶⁰ A másodikosok nem sok önbizalommal, vagy elszántsággal látták el a feladatot.²⁶¹ Egy visszaemlékező szerint a másodikosok választhattak az éjszakai őrseg és az imaórákon való részvétel között.²⁶² Elgondolkodtató az egyik másodikos fiú véleménye az éjszakai őrsegről: „Emlékszem az éjszakai őrsegre is, ami nem jól működött, mert vagy az őr aludt el és nem váltott, vagy váltott, de az új őr aludt tovább.”²⁶³ Az éjszakai őrseg idején megjelent dübörgő tankok félelmetes hangulatot ébreszthettek, ami természetes félelmet keltett a kapunál figyelő diákokban.²⁶⁴ A diákok tökéletesen tisztában voltak az erőviszonyokkal.²⁶⁵ A harmadikos diákok emlékeiben a nagy hideg említése mellett már több a lelkesedés, különösen a korlátlan cigarettázási lehetőség miatt – minden rosszban megtalálták a jót!²⁶⁶

Az éjszakai őrsegnek volt értelme, mert amint már láthattuk is, a szovjetek többször is este, vagy éjjel érkeztek, és volt, hogy egész éjszakát töltöttek a Vár körül. Dávid atyát többször is riaszthatták, több emlékben szerepel, amint a kapunál tárgyal az érkezőkkel, sőt, maga is említ egy ilyen esetet.²⁶⁷ Léber Miklós zsebnaptárának köszönhetően pontos időpontokat is tudunk: november 12. hétfő, november 13. kedd (ekkor egész éjjel ott maradtak, és csak reggel mentek el), és utoljára november 17. szombat.

A gimnáziumban azonban már nem volt komoly ellenőrzés, csak a Főmonostorban tartottak kisebb-nagyobb kutatásokat, de csak szabadságharcosokat és sebesülteket kerestek. A diákokat azonban nem engedték ki ilyenkor az épületből, egy alkalommal a bejáró diákok sem tudtak emiatt a szokott időben este hazamenni.²⁶⁸ Ezekben a napokban egy lelőtt szovjet katona miatt nem csak Pannonhalma volt a szovjet ellenőrzések célpontja, hanem a környező falvak is.

A házkutatások mindig eredménytelenek voltak, de alakulhatott volna sokkal rosszabbul is.

Nem tudjuk ugyan a pontos dátumot, de ezekben a napokban történhetett, hogy Botond atya egy csoportnyi menekülő forradalmárt bújtatott el a Főmonostorban. A két lányból és három fiatal férfiből álló csoportot alig hogy elvezette a búvóhelyükre, már hívták, hogy oroszok érkeztek házkutatásra. Botond atyának kellett végigvezetni a kutató orosz katonákat és magyar pufajkásokat a Főmonostor pincéin. A fegyveresek nem érezték

biztonságban magukat az áttekinthetetlen pincerendszerben, és felhagytak a kutatással. Botond atya másnap reggel a pince akkoriban létesített kijáratán (a Főkönyvtár alatt, a mai turista bejáró környékén) bocsátotta útnak a menekülőket.

Ez nem egyedi eset volt, több esetben is kaptak menekülők ebben a formában menedéket segítségükkel Pannonhalmán. Az előbb említett kis csoport esete azonban két ok miatt is emlékezetes maradt. Egyrészt, mert olyankor kerestek, amikor találhattak volna, másrészt, mert felmerült a gyanú, hogy a házkutatók helyből származó bejelentésre érkeztek.²⁶⁹

Természetesen minderről csak ketten-hárman tudtak, Egyed testvér és a növendékek, Gereben Zoltán Zalán, Rédly Dénes Krizosztom és Csóka Gáspár János.

A „tishti szemle”

A szovjet katonaság egyik látogatása akár egy idegenforgalmi sétának is tekinthető. Egy minden valószínűség szerint magas rangfokozatú tiszt vagy tankkal, vagy dzsippel, mindenesetre csak pár fegyveres kíséretében Pannonhalmát, mint érdekes látnivalót tekintette meg. Az egyik alkalommal Anaklét atya mutatta be a Bazilikát, de megnézték a híres könyvtárat is.²⁷⁰ De benéztek a diákok szobáiba, sőt még a biológia terembe is.²⁷¹ Egyszer Ábel atya mutatatta meg egy ilyen érdeklődőnek a gimnáziumot (de lehet, hogy ez azonos tiszt volt, és Anaklét atya csak a Főmonostorban volt orosznyelvű idegenvezető).²⁷² Emlékeikben többen is megemlékeznek a katonatiszt (aki talán grúz nemzetiségű volt) rendezett öltözetéről, és kultúrált viselkedéséről.²⁷³

A diákok és a szovjet katonák

Az orosz katonák a helyzetükből fakadó szükségszerű mértéknél nem voltak ellenségesebbek a diákokkal szemben. A diákok, orosz nyelvtudásuk próbájaként több alkalommal is megpróbálták szóba elegyedni velük, többkevesebb sikerrel.²⁷⁴ Ezeknél a beszélgetéseknél bukkan fel újra meg újra Suez neve, amiről már korábban szó esett. A szovjet kiskatonák a beszélgetések során még a kézigránátjuk működését is elmagyarázták a kíváncsiskodóknak.²⁷⁵ Oros atya egyszer héberül beszélgetett el az egyik tiszttel.²⁷⁶ Pár „diákcsíny” emléke is fent maradt, közöttük szerepel egy döglött egér, és egy köpés (bocsánat!), amelyek üzenete azonban a megszállókkal szembeni érzéseket fejezte ki.²⁷⁷

Pár olyan jelenet is visszaköszön az emlékekben, amely akár „barátkozásként” is felfogható: almával, zsíros kenyérral kínálták a kiskatonákat, zenéltek nekik. Az atyák valószínűleg nem helyeselték ezeket a barátkozásokat, Edvin atya ennek hangot is adott: „Megszállóval nem kell barátkozni!”²⁷⁸

A szovjet katonaság állandó jelenléte Pannonhalma térségében november 19-ével véget ért. A november 8-án a forradalmárokkal történt összecsapás és a szovjet katona agyonlövése miatti kutatások, fegyelmező cirkálások, a rejtőző forradalmárok kutatása befejeződött. Pannonhalmán mindennek egy látható emléke maradt, a tankok nyomai a salakos tornapályán a gimnázium előtt. Ahol október 24-én még a kihangosított, biztató híradásokat hallották a diákok tornaórák alatt. Akkor szép idő volt, mire az oroszok elvonultak, még az idő is elromlott. És tönkrement a salakpálya is, amit még szeptemberben Edvin atya irányításával és kemény munkával maguk a diákok újíttak fel. A hernyótalpak nyoma mélyen belevésődött a salakba, ennek látványa pedig a diákokba. A salak a nyomokat még 1960-ban is őrizte, a képet az emlékezet még ma is.²⁷⁹

A szovjet katonaság novemberi látogatásai (Léber Miklós naptárbejegyzései szerint 7 alkalommal jelentek meg szovjet csapatok, volt olyan nap, hogy reggel és este is) a diákokban elsősorban nem félelemmel átélt időszakként, inkább érdekes élményként maradtak meg. Persze, volt félelem is, elég volt az épület körül felállt, ágyúkat az épületekre irányító tankokat megpillantani. És közismert lehetett a fenyegetés: az első gyanús mozdulatra szétlövik az épületeket!²⁸⁰ Azonban a forradalmat eltipró katonák ellen a természetes és szükségszerű ellenszenv nem haladta meg az egészséges mértéket. Ehhez bizonyára az is hozzájárult, hogy a szovjet katonák nem azzal az állati brutalitással viselkedtek, mint 1945-ben a civil lakossággal. Ahhoz képest, amit róluk korábban otthon a családban hallhattak, valóban kellemes csalódást okozhattak. Tettlegesség, testi erőszak nem volt. A többségükben ázsiai származásúnak leírt kiskatonák kinézete talán riasztóan hatott a diákokra, de a kíváncsiság az idegenkedést, a kezdeti félelmet legyőzte.²⁸¹ Ennek köszönhető az a pár oldott légkörű emlék is, amelynek nyoma sem lesz a későbbi hasonló történeknél. És ennek köszönhető, hogy számos emlékből a szovjet katonákról egészen elfogadható minősítések olvashatók az emlékekben. Igaz, ehhez a pufajkásokkal való párhuzamba állítás is hozzájárulhat. Azoknál pedig igazán nem művészet jobbnak találni valakit.²⁸²

A szovjetek huzamosabb jelenléte miatt az első szovjet ellenőrzést követően biztonsági megfontolásokból a lányok közül párat beköltöztettek az igazgatói iroda melletti vendégszobába.²⁸³

Ugyancsak beköltözhettek átmenetileg a messzebről bejáró diákok is a kollégiumba, de ezekből kevés, talán kettő-három lehetett. Volt bejáró fiú, aki továbbra is biciklivel jött, sokszor kerülővel, hogy ne találkozzon a magaslatokat megszállva tartó szovjet egységekkel. Egy másik bejáró fiú pár napig egyáltalában nem tudott bejutni az iskolába.²⁸⁴ A lányok, ha tiszta ruháért lementek állandó szállásukra, a negyedikes diákok közül kíséretet kaptak.²⁸⁵

Ezekben a napokban valamelyik Pannonhalma környéki faluban egy szovjet katonát agyonlőttek. Ezzel függhetett össze az is, hogy Ravazdot a szovjet csapatok körülzárták, és fegyveresek után kutattak. Ez utóbbi pontos idejét, november 13., kedd, Léber Miklós zsebnaptárjába felírta. Annak a napnak a délutánján történhetett, hogy a lányok közül páran elmentek meglátogatni egy előző évben érettségizett társukat Ravazdon. Útközben többször igazoltatták őket, látták a felbolydult falut, de épségben hazatértek.²⁸⁶

Szökések, disszidálások

A gimnázium vezetőinek azt a korábbi félelmét, hogy a diákok megszöknek, hogy részt vegyenek a forradalomban, már november 4-e után felváltotta az attól való félelem, hogy a diákok Nyugatra szöknek. Amint arról már szó volt, attól is tartottak, hogy a menekülőkhöz csatlakoznak – ennek lehetőségeiről az emlékek is beszélnek.²⁸⁷ Ezért is maradtak a zárt kapuk, a kijárási tilalom és a kapuórség. A történetek azonban azt mutatják, mindez hiábavaló volt.

1956. november 12. gyásznap Pannonhalma „iskolai-fegyelem” történetében. A negyedik osztályos diákok közül hatan (a IV.A-ból Rudán Péter és Szapáry György, a IV:b-ből Bézay Miklós, Gergely Hugó, Orosz Attila és Pogány Imre) megszöktek, és még aznap este átlépték a magyar–osztrák határt.

A hétfői tanítási nap rendellenesen kezdődött. Az első óra elmaradt, helyette a diákok a forradalom halottaiért bemutatott szentmisén vettek részt a Bazilikában. A szokásoknak megfelelően a IV.B osztály diákjai a kórus alatt, a IV.A diákjai a kóruson foglaltak helyett. Mind a hat fiú részt vett a szentmisén, volt közöttük, aki meggyónt a mise alatt, és voltak, akik áldoztak is. A IV.B-ből Bézay Miklós szentáldozás után nem a helyére ment vissza a kórus alá, hanem felment a sekrestyén keresztül a kórusra a többi áldozáshoz járult IV.A-s diákkal, majd a kóruson keresztül haladva a másik oldali felső karzatfolyosón kiment a Bazilikából a kolostorba. A kórusról követte őt Rudán Péter és Szapáry György. Egyenesen a diákothron alagsori konyhájába mentek és annak kijáratán keresztül együtt hagyták el az épületet. A másik három fiú, Gergely Hugó, Orosz Attila és Pogány Imre a szentáldozás alatt a sekrestyén keresztül hagyták el a Bazilikát, és ők a főbejáráthoz igyekeztek. A kiskapu a bejáró diákok bejövetele miatt nyitva volt, és egy a tervbe beavatott bejáró diáktársuk Lajos bácsival beszélgetve elterelte annak figyelmét, így gond nélkül kijutottak. Rudánék a vasútvonal mellett haladtak Győrig, így a motorral utánuk eredő Tivadar atya(?) nem találta meg őket. Gergely Hugóék a faluban a patikushoz mentek be, aki Pogánynak volt távoli rokona, és ott vártak pár órát, amíg felhagytak a keresésükkel. Ők is a szántóföldeken haladtak, mert Pogánynak semmilyen igazolványa nem volt. A két csoport csak Győrben, a vasútállomáson

pillantotta meg véletlenül egymást. A két csoport külön-külön vonatra szállt, (Rudánék előbb, Gergelyék a következővel), Kapuvár környékén leszálltak, és még aznap este átmentek a határon. Másnap rádión üzentek haza, hogy szerencsésen megékeztek Ausztriába.

A diákok már napok óta készültek a szökésre, és eredetileg többen is útnak indultak volna. A készülődést azonban prefektusuk, Szabolcs atya észrevette, és éjszakára kulccsal bezárta kívülről a szobákat, így a szökésüket egy másik alkalomra kellett halasztaniuk. Később egyik társuktól, aki az osztrák határ mellett lakott, és mint helyismerettel rendelkező a IV.B-sek vezetője lett volna, Szabolcs atya még a ruháit is elvette. Ez az osztálytársuk végül kölesönruhában és pizsamában vett részt a szentmisén, és Szabolcs atya figyelmét kötötte le. Hihetetlennek tűnik, de tulajdonképpen külön szervezett csoportok szökéséről volt szó. Rudánék nem tudtak a másik osztályban tervezett szökésről, Bézay pedig azért csatlakozott végül Rudánékhoz, mert nem találta meg azokat az osztálytársait, akikkel megbeszélte a közös szökést.²⁸⁸

A diákok között természetesen híre ment az esetnek, az emlékekben is többeknél felbukkan a „szökés” története, változó létszámmal és változó megítéléssel.²⁸⁹

Azonban nem csak fogyatkozott ezen a napon a diákok száma. Az első osztályba érkezett egy új fiú, akit szülei a várható retorziók miatt szeptemberben még nem mertek Pannonhalmára adni diáknak. Ezért a fiút Budapestre írtatták be egy középiskolába. A forradalom első napjaiban az utcákat járta, majd haza indult Gyórszentmártonba. A diákok közt az a hír járta, hogy részt vett a forradalomban, és a szülők a várható következmények elől bujtatták el Pannonhalmán.²⁹⁰

A következő napon egy újabb fiú, a negyedikes Radda István, a közkedvelt Sipi távozott. Őt édesapja, a bencés rend korábbi jogtanácsosa vitte el, és bátyjával, Radda Györggyel és nővérével vitte le autóval az osztrák határra, ahol búcsút vett tőlük. Ők elmentek, édesapjuk, akire börtön várt, itthon maradt. Tulajdonképpen vele kezdődött meg a nagyobb számú Nyugatra távozás a gyerekeikért érkező szülőkkel, vagy az ő kérésükre a gimnázium engedélyével. November 17-én a két Bende testvér, András és Miklós vágott útnak, ők szovjet golyózápor közepette keltek át a határon.²⁹¹ November 21-én a két Zichy fiú, György és János, valamint Rakovszky István ment el szüleivel, illetve édesanyjával.²⁹² November 24-én a második Ozsgyányi Andrást vitte el édesapja, és ő vitte el fia osztálytársát, Szécsen Miklóst is.²⁹³

Szintén még novemberben mehetett el a negyedikes Erdődy György, a harmadikos Szentkereszty István az édesanyjával, az elsős Babócsi József (akinek szülei Ausztriában éltek) a nagyszüleivel, a második Nagy Béla és a harmadikos Légrády Sándor a szüleivel. November végéig a két kerékpáros szökevényvel együtt 22 diák hagyta el Pannonhalmát és ment ki Nyugatra!

Dávid atya azoknak a szülőknek, akik már elhatározta a disszidálást, mielőbbi indulást tanácsolt, a napról napra szigorodó határzár miatt.²⁹⁴ Nyoma van annak is az emlékekben, hogy a bencések a szegényebb útnak indulókat pénzzel támogatták.²⁹⁵

A szülőkkel Nyugatra induló fiúk csak a legszükségesebbeket vitték magukkal, egyéb dolgaikat szétszították osztálytársaiknak. Ozsgyányi András féltett sakk szakkönyvét és szótárát, Szentkereszty István ruháit ajándékozta el. Fejedelmi ajándékot adott az idősebbik Bende fiú, Bandi: motorkerékpárját ajándékozta osztálytársának és legjobb barátjának.²⁹⁶

A diákok természetesen sajnálták elment társaik elvesztését²⁹⁷, és örültek, ha hírt hallottak felőlük. Ennek általános formája volt, hogy a külföldi rádiók, első sorban a Szabad Európa közvetítette a szerencsésen kikerkezettek hazaküldött üzeneteit, amiket Pannónhalmán is rendszeresen figyeltek.²⁹⁸ A II.B osztályból két fiút is említenek, akik távozásuk után hamarosan kapcsolatot kerestek korábbi osztálytársaikkal. Kanadából és Olaszországból érkezett levél az itthon maradtaknak, részletes beszámolóval. Az egyik levélben pár színésznő fénykép is érkezett, ami később gondok forrása lett.²⁹⁹ De az egészséges életosztón minden rosszban kereste a jót. És a jót nem csak abban a lehetőségben találta meg, hogy eloszthatták disszidált társuk ételadagját.³⁰⁰

A forradalom alatt a magára figyelmet felhívó, a Győrben tanító Galambos Ireneus (Irén) bencés atya is disszidált.³⁰¹ Irén atyával Traiskirchenben, a disszidáltak gyűjtő táborában több bencés diák is összejött, volt aki segített neki az ott végzett szervező munkájában.³⁰²

Miközben jó pár diák a szüleivel, a gimnázium tudtával már elindult a biztonságos, a jövőre jobb kilátásokat ígérő Nyugat felé, a többi diák között változatlanul beszédtema volt a „menni vagy maradni” kérdés. Az emlékek szerint többnyire az elsős-másodikosok körében kalandos terveket is szőttek – biztosan felbuzdulva a negyedikesek sikeres szökésén – egy hasonló lépésre.³⁰³ De a többség kijózanodott, és maradt, még az a fiú is, aki az útra osztálytársa szőrmebéléses nagykabátját kérte kölcsön.³⁰⁴ Sőt, olyan bejáró diákok is voltak, akik a tálcán nyújtott disszidálási lehetőséggel sem éltek!³⁰⁵

November 20-án az I.A osztályból azonban egy lelkes csoport nekivágott. Több napig szőtték a terveket, osztálytársaik segítségével gyűjtötték az útra az elemózsiát. Másokat is próbáltak rábeszélni az útra, eredménytelenül. Az emlékekben a csoportot alkotó diákok száma ugyan változó, de tudni, hogy végül négyen indultak útnak. Mind a négyen életben vannak, ám a történet részleteire eltérően emlékeznek. Osztálytársaik emlékeiben a történet aztán tovább bővül, változik. Reggel vágtak neki az útnak, úgy tűnik, a reggelinél még ott voltak, ám az első órán már nem. Lehet, hogy a kapunál őregben lévő diákok adtak hírt távozásukról, vagy hiányzásukat az órát tartó tanár jelentette. Mindenestre Tivadar atya, a Rend éber őre, motorral hamar utánuk eredt. A diákok Győr felé igyekeztek, gyakran a fagyos földeken

keresztülvágva rövidítették az országutat. Egyszer megállt mellettük egy teherautó, amire felszállhattak volna, de nem tették. Ez lett a vesztük (vagy inkább szerencsénk?). Tivadar atya észrevette a szántóföldön gyalogló fiúkat, és Écs határában elkapta őket.

Visszatértük után a fiúk a betegszobába kerültek, és a jól bevált gyakorlat szerint ruhájukat elkobozták. Szinte csak az I.A osztály tagjai emlékében fordul elő ez az esemény, többféle változatban is, még a kalandban résztvevők is eltérően emlékeznek a történetekre.³⁰⁶

Az emlékekből az is kitűnik, hogy a hazatérteket osztálytársaik a kudarcba fulladt kísérlet miatt nem tekintették hősöknek, sőt! Az „indultak Bécsig, jutottak Écsig” bökvers több változatban is felbukkan. Még Efrém atya, a magyar tanár is ezzel fordult az osztályhoz a maga sajátos beszédmódorában: „Hallom, voltak itt néhányan akik igyekeztek Bécsig, eljutottak Écsig.”³⁰⁷

A történeteknek azonban ezzel nem lett vége. Az ebédutáni szabadidő alatt az egyik mozgékony negyedikes diák (aki az alsósok körében is népszerű volt, és történetesen a góllövő listát is vezette) meghallva a történetet, felkereste a betegszobát, hogy elbeszélgesse a pórul járt fiúkkal. Szerencsétlenségére, ekkor lépett be ellenőrzésre Tivadar atya, aki elől elszaladt. Szobatársaival tanult a délutáni stúdium alatt, amikor prefektusa, Oros atya bement hozzá, és közölte a gimnázium vezetésének döntését: csomagoljon, el kell hagynia másnap reggel a gimnáziumot! Másnap reggel a frissen esett hóban szánkón húzták le az osztálytársai szegény, ártatlan Prugberger Emil utazóládáját.³⁰⁸

A négy világotató megúszta annyi büntetéssel, hogy 2-2 igazolatlan órát írtak be bizonyítványukba, sőt magatartásból félévkor jelest kaptak! Úgy tűnik, Pannonhalmán is érvényesült a régi magyar közmondás: meghalt Mátyás király, oda az igazság!

Végül is nem járhatunk távol az igazságtól, hogy a gimnázium vezetésének példás büntetést kellett hoznia, amivel visszatartja a diákokat a hasonló próbálkozásoktól. Lehet, hogy éppen arról tárgyaltak, mi legyen a négy szökevényel, amikor egy újabb „rendbontásról” jött hír. Gyorsan, határozottan, látványosan kellett döntenie, és súlyos ítéletet hozni. Az egyébként is hirtelen haragú Dávid atya képes volt ilyenre. És egy negyedikes, szinte felnőtt fiút haza lehetett küldeni, de hogyan jönnek el ezekben a bizonytalan időkben a szülők négy kicsi gyerekért? A döntés nagyon gyakorlatias volt. És nagyon igazságtalan.

A tanítás közben zavartalanul folyt tovább, de megszűnt az órákon az események megtárgyalása és a korábban időnkénti enyhébb számonkérés. A diákok megszokott napi életüket élték, reggelente jártak ministrálni, szabadidőben a szakkörökre, vagy a szertárakban segítettek.³⁰⁹

A megszokott hétköznapokon az éjszakai őrég (úgy tűnik, egészen a karácsonyi szünetig fennmaradt) és disszidálásokkal összefüggő események, az azokról érkező hírek voltak csak azok, amik a rendkívüli időkre utaltak.

Az ellátás, külföldi segélyadományok

A közellátás terén (élelmiszer-, tüzelő- és energiaellátás) az egész országban fellépő zavarok természetesen Pannonhalmát is elérték. A legnagyobb gondot talán a 300 örökké éhes, növekvő félben lévő diák élelmezése jelentette. De külön gondot okozott a szokatlanul korán, november elején leesett első havat követő hideg időjárás, a fűtést a szokottnál korábban el kellett indítani. Az csak természetes, hogy az örökké éhes kamaszok életében, ha nem is központi, de nagyon fontos kérdés volt a diákokhoz való hozzáférés. Minőségi és mennyiségi észrevételek egyaránt mindig hangzottak el, és ezek inkább kritikusak, mint elismerők voltak. Így volt ez azokban a hetekben is. De az emlékek sok mindent elmondanak a történelekről is. És ezek között központi helyen szerepel a krumpli (burgonya, újvilági kis gumó, stb.). Ezekben a napokban a fő élelembeszerzők Botond, Modeszt, Oszvald és Vilmos atyák voltak.

November 4-én reggel, amikor Budapestre már behatoltak a szovjet tankok, Vilmos atya szólott Botond atyának, hogy menjen el azonnal Mezőörsre, és vásárolja fel a TSZ udvarában tárolt összes krumplit. Mert ha itt háború lesz, nem tudjuk élelmezni a házat meg a fiúkat – tette hozzá. Botond atya a frissen hullott hóban motorral ment el Mezőörsre, megvette a krumplit.³¹⁰ Később munka-csapatot szervezett a III.A osztály diákjaiból, az öreg traktorral átmentek Mezőörsre, felrakodták a krumplit. A kivénhedt traktor a rendkívül csúszós úton csak nagy nehézségek árán tudott a tele pótkocsival felmenni.³¹¹ Egy másik alkalommal a krumpli szállítmány fel se tudott jutni, ekkor egész éjszaka a diákok őrizték a rakományt, hogy lába ne kelljen. A krumpli éjszaka ugyan megfagyott, de később mégis elfogyott.³¹² Az is előfordult, hogy úgy jutott a diákokhoz krumplihoz, hogy azt a diákok maguk szedték ki a félig megfagyott földből.³¹³ Végül annyi krumplit sikerült összevásárolni, hogy még a tornateremben lévő színpad alatt is azt tárolták.³¹⁴

Nem csoda, hogy a diákok egész tavaszig buzgón ették a krumplit.³¹⁵ Egy hónap alatt 36 étkezésre szolgáltak fel krumplit.³¹⁶ Igaz, változatos formában, közülük az egyik emlékező párat felsorol: krumpli leves, krumplis tészta (grenadírmars), krumpli krokett, krumpli saláta /hagyma nélkül/, rakott krumpli, krumpli püré, sült krumpli héjában, főtt krumpli, krumplipürével töltött krumpli, vízben főtt, majd forró zsírban pirított petrezselymes krumpli (ez az ünnepi fogások közé számított), krumpli egészben, krumpli szeletelve, krumpli hosszában, oldal irányban és karikára vágva, hasábokra szabdalva, vékonyra és vastagra szeletelve.³¹⁷

A fiúk egyik kedvence a krumpliból némi fűrészporsó (és egyesek szerint a felhagyott homokbányából beszerzett lösz) hozzáadásával készült és pörkölt hagymaszafittal színezett húspástétom volt. Meg ugyan nem ették, de az ügyesebbek úgy tudták feldobni, hogy odaragadt az ebédlő mennyezetére.

Ha kiszáradva váratlanul pont az asztali áldás alatt esett le onnan az alatta lévő leveses tálba, akkor botrány volt. Bizonyára valami ragasztó félet is tettek bele, akárcsak a betonfőzeléknek nevezett borsópürébe, amit a változatosság kedvéért kaptak a sok krumplifőzelék között.³¹⁸

A tömény mennyiségű krumpli ismeretében még jobban érthető, hogy nagyon hiányzott a megszokott hazai „kiegészítés”. A posta nem hozta a csomagokat³¹⁹, ami egyéb úton-módon érkezett, az meg gyorsan elfogyott. Így az a hátizsáknyi disznótoros is, amit az egyik diák bátyja kalandos úton hozott.³²⁰ A bencés atyák megtettek mindent, ami tőlük tellett, hogy megoldják a nehézségeket. Mindazt, ami erről az emlékek többségében részletekben visszaköszön, az egyik emlékező így foglalja össze: „A vezetőség végig szerény minőségű, de elegendő mennyiségű élelmezést biztosított számunkra. Hogy ebben a zavaros, sok szempontból nehéz helyzetben a sajnos ma is sokat szidalmazott, gúnyolt "klérus" hogyan tudott így helytállni, ma sem tudom. Utólag is le a kalappal előttük!”³²¹

Még november 4. előtt megérkeztek Pannonhalmára az első külföldi karitatív adományok. Ezeket a bécsi bencések közvetítették(?), és pár hétig menetrendszerűen érkeztek.³²² Van egy arra utaló emlék, hogy az adományokat (talán a Bécsből érkezőket?) Győrben válogatták és osztályozták, és ebben Pannonhalmáról odament diákok is részt vettek. De az adományok többsége a Nemzetközi Vöröskereszt útján érkezett. Rengeteg tartós élelmiszer érkezett, dobozott, vagy konzerv formában. Közülük több a diákok számára teljesen újszerű volt: a tejpor, a Nestlé reggeli ital, amit a diákok „nyerslének” neveztek, az édesített kondenzált tej.³²³ A diákok számára különösen emlékezetes maradt egy ömlesztett sajt, aminek pontos színét nehéz megmondani, valahova a vörössárga színtartományba tartozott. Az előzőekből akkora mennyiség érkezett, hogy évekig ették-itták ezeket, és ennek megfelelően többségük meg is utálta.³²⁴ Csak a tejport szerették, igaz, azt főleg porformájában ették, kanállal. Ez néha egészségügyi problémákat is okozott.³²⁵ Pár konzerven, dobozon ott díszelgett az ékezetes felirat „Az amerikai nép adományá”, ami többek emlékezetében megmaradt.³²⁶ Olyan hír is járta, hogy az adományok valójában megmaradt világháborús tartalékkészletek voltak.³²⁷ Az amerikai adományokban cigaretta is volt, ez bizony a diákoknak (és az atyák közül a dohányosoknak) örömet okozott.³²⁸ Az egyik emlékező Mike atyát említi, akinek kapcsolatai szerepet játszottak a karitatív adománycsomagok érkezésében.³²⁹ A diákok természetesen maguk végezték az érkezett adományok rakodását, és felhordását a padlásokra, illetve a gimnázium alagsori tároló helyeire. A gimnázium padlására a hátsó lépcsőházában kézzel-kézre adva, csatárláncban juttatták fel a tejporos dobozokat³³⁰

Volt egy olyan adománycsomag típus, amelyben elhelyezték a csomagot küldő holland, belga, vagy német gyermekek címét. Pár fiú levélben megköszönte a csomagot, és hosszabb-rövidebb levelezésbe kezdett annak

küldőjével. Ezeket a kicsi, tartalmában szinte azonos csomagokat kapták azok a diákok is, akik udvari munkát végeztek.³³¹

A gimnázium az adományokból csomagokat állított össze és küldött a bejáró diákok családjainak.³³² Az adományok között használt ruhanemű is érkezett, amiből a diákok válogathattak maguknak, sőt haza is küldhettek a rászorulók otthoni családtagjaiknak.³³³ Azt talán mondani sem kell, hogy a lányok különös örömmel válogattak a számukra sokszor új divatot is jelentő ruhadarabok között.³³⁴

A különböző adományok komoly segítséget jelentettek Pannonhalmának, de a diákoknak is, akik szívesen végezték az adományok érkezésekor jelentkező feladatokat. Ezért is érthető, hogy az adományok az emlékekben szép számmal (32) szerepelnek.

Pannonhalmán a központi fűtést széntüzelésű kazánokkal oldották meg. A szénbányák országosan leálltak, ezért volt országos szénhiány. De Pannonhalmára még ezekben a zűrzavaros időkben is aránylag rendszeresen érkezett szén Tatabányáról. Ez az egyik diák Édesapjának volt köszönhető, aki Tatabányán a szénbányák főmérnöke volt.³³⁵ Érthető, hogy a szén óriási érték volt, ha egy-egy vagon érkezett, akkor azt akár tanítási idő alatt is kirakták a vasútállomáson, és az öreg Hoffer traktorra akasztott pótkocsival felvitték a Várba, ahol belapátolták a szenespincékbe.³³⁶ Amint erről már szó esett, egy ilyen szénszállítás közben segített be a traktoros Pill Jani bácsi a szovjet emlékmű ledöntésébe.³³⁷ A szénlapátolást Modeszt atya szervezte, erre a munkára csak a legerősebb diákok jelentkezhetek, akik ezért némi fizetséget, na meg jó nagy szelet zsíros kenyeret is kaptak.³³⁸ Ha nem lehetett valamiért a szenet azonnal kirakni, akkor még éjjel is őrizni kellett a vagonokat a vasútállomáson, hogy meg ne dézsmálják a szállítmányt. Ezeket az őrzéseket is a diákok látták el, néha bizony félelemmel³³⁹

Országosan gond volt a villamos energiával is. Szerencsére Pannonhalmának volt a Csejder völgyben egy saját kis áramfejlesztő telepe, amit a nagy áramszünetekkor elindítottak, és ezzel úgy-ahogy megoldották a világítást.³⁴⁰

Léber Miklós naptár-bejegyzése szerint november 15-én leállt a posta és a vasút. Nem mintha eddig rendesen működött volna, de erről már volt szó. Minden esetre az egyik diák még az előző nap, 14-én megkapta a tíz nappal korábban feladott táviratot.³⁴¹ A pár nap után újraindult posta azonban nem volt sem megbízható, sem gyors. Egy november elején feladott levél november 26-án ért Pannonhalmára.³⁴² Az egyik hazaküldött csomag a mosásra szánt szennyessel több hét után érkezett vissza a feladóhoz, a „címezett ismeretlen” jelzéssel, nem kis félelmet keltve. A posta működésére talán az a legjellemzőbb eset, hogy az egyik negyedikes diák édesapja, aki a postánál volt jogtanácsos, levél helyett ismerős nyugatra távozókkal küldött híradást Pécsről, hogy jól vannak az otthoniak³⁴³. A telefon azonban egyre megbízhatóbban működött, annak segítségével sikerült a visszaérkezett csomag keltetette félelmet is eloszlatni.³⁴⁴

Még egy hónap Pannonhalmán...

A diákok irodalmi érdeklődésére – és a forradalom ügye iránti lelkesedésére! – jellemző, hogy gyűjtötték és másolták (kézírással és írógéppel egyaránt) a forradalom alatt megjelent verseket. Íme egy csokor az akkor összegyűjtött versekből: Illyés Gyula „Egy mondat a zsarnokságról” című költeménye, Benjámin László, Jobbágy Károly, Zelk Zoltán versei. Tamási Lajos „Piros a vér a pesti utcán” versét nem csak másolták, de megrázó sorait többen kívülről is tudták. Egy talán kevésbé ismert vers, Nádler Pálma: „Az ártatlanok forradalma” című költemény másolatán utóiratként szerepel: „1956. november 4-én hajnalban férjével Hrubby Ottóval együtt édesanyját is agyonlőve mindnyájukat halva találták szobájukban.” Az 1956-os forradalmi versek akkor készült sokszorosított másolatának egy sorozatát máig is őrzi akkori tulajdonosa.³⁴⁵

De nem csak verseket másoltak, hanem politikai röpcédulákat is. Zerind atya emlékezik meg arról, hogy Budapestről egy egész gyűjteményt hozott magával, amiből a diákoknak is adott.³⁴⁶ Az egyik emlék a Kádár kormány jellemzésére és kigúnyolására kitalált „Nyers Kádár Apró Dögei” szólásmondás sokszorosításáról beszél. Szinte véletlen, hogy egy másik emlékből szerepel, honnan ismerték meg ezt a diákok. Csaba atya közvetlenül november 4. után, a Fizikumban tartott egyik órája végeztével, visszafordult az ajtóból és a létező legszenvtelenebb arccal és hangon ezt mondta: „Apropos, uraim, hallották? Megalakult az új magyar kormány. Nyers Kádár Apró Dögei.”³⁴⁷

A III.B osztály újságja, Emberek Leszünk 1956. őszén már a második évfolyamát indította.³⁴⁸ Ennek novemberi számában több vers is megemlékezik a forradalom leveréséről. Rögtön a címlapon vezércikk helyett Vörösmarty Szózatának 5 versszaka szerepel (Szabadság! Itten hordozák véres zászlóidat... és az azt követő 4 versszak) Kovács Győző Kertben című allegorikus versében a szabad homokra ültetett fa példáján keresztül üzeni: „Nem lehet így elnyomni egy nemzetet!” Sokkal tragikusabb hangvételű Hidy Péter november 4-ére dátumozott verse, a Félmondatok. *(lásd mellékletekben)*

A II.B osztályújságjának, a Fényszórónak a története rejtélyes. Az újság az 1955-56-os tanévben folyamatosan megjelent, összesen 8 száma volt. Láng Péter volt az újság motorja, szerkesztette, sőt rajzokat is készített hozzá. Naplójában 1956. október 28-án ír a Fényszóróról. Feljegyzésében bizonyos cenzúrázási gondokra utalva leírja, hogy abba hagyja az újság szerkesztését. Azt kell gondolnunk, az újság elkészült kéziratát bemutatta valamelyik bencés atyának (az Attila atyára való utalás homályos, hiszen ő nem állt tanár–diáki viszonyban a fiúkkal), aki erőteljesen beleszólt az írásokba. Nem tudni, végül Láng Péter valóban felhagyott-e az újság megjelentetésével. Az emlékek erről nem szólnak, az újság 1956. őszi példánya sem bukkant fel.³⁴⁹

Az Emberek leszünk-ben az egyik szerkesztő, Horváth János köszöntötte az újra megjelenő Szép Szót, a gimnázium irodalmi újságját. Ez az újság a korábbi években már rendszeresen megjelent, most Dávid atya biztatására indította újra a lelkes irodalmár negyedikes Nagy Sándor. A Szép Szó elsősorban a diákok (köztük már korábban érettségizettek) lírai költeményeit közölte, és rövid irodalmi írásokat. Nagy Sándor szerkesztette az irodalmi faliújságot is, amelynek az őszi száma szintén akkor került fel a falitáblára. A versek, rövid írások hulló faleveleken voltak olvashatók, amiket a másodikos Jankovics Marcell, a gimnázium „grafikusa” rajzolt.³⁵⁰

November második felében két volt pannonhalmi diák kereste fel egykori iskoláját, tanárait. Egyikük, az 1955-ben érettségizett Kovács Attila volt osztályfőnöke, Dávid atya szobájában mesélt a forradalom alatti élményeiről az ott lévő diákoknak. A másik diák, az 1954-ben végzett Madarász Gyula kiskatonaként ott volt a Kilián laktanya ostrománál, elbeszélése óriási élményt jelentett annak a pár negyedikes diáknak, akik beszélgettek vele.³⁵¹

Léber Miklós naptár-bejegyzése szerint november 19-én a rádió bement (nem tudni melyik, de bizonyára magyar nyelvű külföldi adó), hogy bombázták Pannonhalmát. A rémhír miatt szülők útra keléséről nem maradt fenn emlék, aminek az is oka lehet, hogy ekkor már többé-kevésbé működött a telefon. Érdekeség, hogy az egyik diák a rémhírről odahaza, a karácsonyi szünet alatt szüleitől értesült.³⁵²

Valamelyik novemberi éjjelen a „svejkelhetnék” tört rá a III.B diákjaira. Ezt a Ferenc József-i boldog KuK-ás békeidőket felidéző népi mulatságot csak ez az osztály üzte, de a tanárok nem kedvelték különösebben. (Svejkelés = megemelt, majd földre ejtett vaságyakkal és bakancsal keltett ritmusos dübörgő zaj, a „Svejk” című lángelelű csehszlovák film kísérő zenéje, a „Radetzky mars” ritmusára). A sikeres előadásra nem csak az éjszakai őrsegen lévők riadtak fel, hanem Dávid atya is. A sebtében felöltözött osztálynak aznap éjjel az osztályteremben az Ómagyar Mária siralmat (vagy egy Majakovszkij verset?) kellett megtanulnia. Nem mindenki jutott a végére, mert Dávid atya közben elálmosodott, és mindenki mehetett aludni.³⁵³

Tivadar atya, a testnevelő tanár remek fizikai adottságait nem csak a tornaórákon bizonyíthatta. Egy alkalommal novemberben frissen vásárolt motorkerékpárját járó motorral hagyta a gazdasági épületek előtt. Eléggé el nem ítéltető módon az egyik diák be akarta mutatni motorozási tudományát a többieknek. Felpattant a motorra, elindult. De nem tudta, hogyan kell megállni. Kétségbe esve körözött a jeges Várkerületen, amíg Tivadar oda nem ért, és a motor mellett futva kirántotta a slusszkulcsot. A motor megállt, Tivadar atya pedig vezető gyakorlatként még egy pofont is lekevert.³⁵⁴

Valamikor ezekben a hetekben lehetett az első véradás Pannonhalmán. A forradalom, és annak leverése után a kórházak megteltek sebesültekkel, súlyos vérhiány lépett fel. Pannonhalmán is önkéntes véradást szerveztek.

Csak a felsősök, a harmadik-negyedikesek adhattak vért, nem is keveset, 4-5 decit is vettek a jelentkezőktől. A véradók a vöröskeresztes adományokból összeállított kis csomagot kaptak.³⁵⁵

November 27-én autóval megérkezett az egyik diák apja Zalaegerszegről. Elkérte fiát, hogy hazavigye. Két másik Zalaegerszegen lakó diákot is magával vitt, akik közül az első gimnazista Czenhe Tamás rövidesen szüleivel együtt Nyugatra távozott.³⁵⁶

A menekülők lassan elmaradoztak, a nyugatra távozó szülők zöme is gyermekeikkel elhagyta Pannonhalmát. A kissé lecsendesülő időben november utolsó vasárnapján, 25-én beköszöntött az Advent. A diákok részt vettek a szokásos lelkigyakorlaton.

December legelején egy új diáklap, az I.A osztály Harang című újságjának első száma látott napvilágot. Ahogy az illett, az újságot az első betűtől az utolsóig az osztály diákjai írták, szerkesztették. A sokszorosításba – az egyik diák tíz újjal tudott vakon gépelni – azért a lap megjelenését kezdeményező prefektusuk, Tivadar atya is besegített. A lapban egy nagyszerű méltatása jelent meg a magyar nép nemrégiben elbukott forradalmának, Október 23. címmel. A cikket Tiche írói álnévvel adták közre, de tudjuk, írója Nagy Endre volt. Az újságból megtudjuk, hogy Dávid atya bejelentette a karácsonyi vakáció két hát múlva esedékes időpontját, továbbá hogy a párhuzamos I.B osztályban olyan bátor fiú is van, aki egy oltástól való félelmében jajveszékelné kezd! Ez utóbbi bizonyíték az A és B osztályok közötti örök adok-kapokra!³⁵⁷

December 2-án, vasárnap már volt szülői látogatás. Több diáknak csak ekkor hozták el a téli ruhákat, amit a kiszámíthatatlan csomagszállítás miatt nem mertek postára adni. Volt diák, aki a hideg novembert melegítő alsóban vészelt át, még a vasárnapi diákmisére is abban ment – pedig arra tisztességesen illett felöltözni.³⁵⁸ Ekkor jöhetett annak az elsős diáknak az édesapja is, aki már nagyon haza akart menni, de végül még két hétig Pannonhalmán maradt.³⁵⁹ Aki nem tudott eljönni, az másik fiú szüleit kérte meg pár dolog kézbesítésére. Egy másfél napi utazás után megérkező édesanya nem csak fiának hozott almát, de egy közelben lakó másik fiúnak is hozott sálat annak szüleitől.³⁶⁰

Sor került a szokásos kis Mikulás napi ünnepségre, és utána rögtön megkezdődött a szünetig hátralévő napok hagyományos számlálása, a VAKÁCIÓ szót alkotó betűkkel. De a szünet előtt még 3 társuktól köszöntek el, akik már veszélyes útra vállalkozva indultak el Ausztria felé. A negyedikes Osskó Endréért egy rokona jött el, szülei már Ausztriában voltak, egy félreértés miatt abban a hitben, hogy fiúkat már ott találják. A harmadikos Ghyczy Péterért egy hivatásos soproni embercsempész jelentkezett, küldetésének igazolására a család ezüst zsebóráját mutatta be Dávid atyának, aki meglehetősen felháborodott ezen az eljárásán. Mivel Péter felismerte a családi ereklyét, elengedte az embercsempéssel, de

aggályai voltak, nem lett-e család áldozata. Ekkoriban távozhatott nyugatra az első Czenhe Tamás is, aki még november végén ment haza Zalaegerszegre. Utolsóként december 14-én, a vakációra indulás napján az első Iski Jánost vitte el édesanyja, aki már hetek óta várta, hogy 1944 óta nem látott édesapjával találkozhasson Amerikában.³⁶¹

December 8-án a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács a salgótarjáni sortűz hírére országos általános sztrájkot hirdetett, december 11. kezdettel. A diákság is csatlakozni szeretett volna a sztrájkhoz, és javasolták, ne legyen tanítás. Dávid atya ellenjavaslata a teljes és általános sztrájk volt, vagyis ne csak tanítás ne legyen, hanem a konyha is sztrájkoljon. Nem tudni, a józan ész győzött, vagy a korgó gyomor rémképe, mindenesetre Pannonhalmán december 11-én a sztrájk elmaradt.³⁶²

Még a hazautazás előtt megjelent a III.B újságja, az Emberek leszünk decemberi száma, a szokásos nyolc oldalas terjedelemben. Az 1955 ősztől minden hónapban megjelenő újságnak ez volt az utolsó száma (de akkor ezt még a szerkesztői nem sejtették). A megjelent írások közül a forradalomra egyedül Hidy Péter Szilveszteri pohárköszöntő című verse utalt.

Hazautazás karácsonyi szünetre

A vakáció egy diák számára még a forradalom alatt vagy a megtorlás idején is vakáció, tehát rendkívül fontos. De különösen megmaradhat az emlékezetben, ha a karácsonyi szünetre való hazautazás annyi élménnyel, izgalommal jár, mint 1956. decemberében. Ez a két dolog együtt játszhat szerepet abban, hogy az emlékezők több mint egyharmada (összesen 82) ír erről emlékeiben.

A vakáció időpontját Dávid atya már két héttel korábban, december elején bejelentette. Ez egy pszichológia megfontolásokból is bölcs döntés volt. A hazautazás egy héttel korábban volt a megszokottnál, december közepére időzítették. Többek emléke szerint ezt a szénhiánnyal indokolták, ami elfogadható volt, hiszen már hetek óta országszerte „szénszünet” volt az iskolákban.³⁶³ Hazainduláskor a vakáció végét nem döntötték még el, a diákok azzal indultak haza, hogy a visszajövetel idejéről majd értesítést kapnak. A szokásosnál jóval hosszabb szünet miatt a diákoknak tanulnivalót is adtak a szünetre.³⁶⁴

A diákokat két részletben, december 14-én és 15-én indították útnak. December 14-én a budapesti átszállással az ország keleti részébe, vagy a Pécs irányába tovább utazók indultak útra, majd másnap, 15-én a Budapestre és a Dunántúlra igyekvők. Úgy tűnik, a vakáció kezdetének időpontjáról a szülőket értesítették, mert több szülő, vagy más hozzátartozó megérkezett, hogy gyermekét, esetenként a vele egy településen lakó további diákokat hazavigye, vagy hazakísérje.³⁶⁵

Valamennyi diák kétnyelvű (magyar és orosz) igazolást kapott, hogy a pannonthalmi gimnázium tanulója, az elmúlt időszakban ott tartózkodott, és most vakációra utazik haza. Természetesen az igazgató, Dávid atya írta alá, az orosz nyelvű fordítást pedig Ábel atya. Az igazolást, amelyből pár példányt máig megőriztek (lásd mellékletben), bőven ellátták pecsétekkel is.³⁶⁶ Erre az igazolványra is többen emlékeznek (23 diák).

Úgy tűnik, a diákoknak a hazamenetelre egy „menetrendet” kellett készíteni, amit a prefektusok ellenőriztek.³⁶⁷ Ezt több dolog is szükségessé tette. Tudni kellett a 14-én útra indulók számát (már csak a maradék étkezése miatt is), és a Budapesten túlra utazók egy részének éjszakai szállást kellett biztosítani a piaristáknál. A vonatok nagyon megbízhatatlanul közlekedtek, elsősorban a kisebb forgalmú mellékvonalakon. Ezért nagyon sokan nem is a megszokott, gyakran több átszállással járó útvonalat választották, mivel minden átszállás többlet bizonytalansággal járt.

Pécsre például a jóval hosszabb útnak számító Budapesten keresztül csak Győrben és Budapesten kellett átszállni. A megszokott útvonal a Veszprém – Lepsény – Dombóvár – Pécs volt, de erre tartottak Lepsényig a Balatontól délre lakó diákok is. De Pécsre volt egy harmadik útvonal is, Székesfehérvár – Sárbogárd átszállásokkal. Érdekes módon a Pécs felé igyekvők mindhárom lehetőséget kipróbálták, de többségük a déli Balaton-partra igyekvőkkel együtt a Veszprém – Lepsény – Dombóvár útvonalat választotta.³⁶⁸

Persze, már Székesfehérvárra eljutni is egy nagy kaland volt azokban a napokban. Egy Baján lakó diák szintén Budapesten keresztül utazott Bátaszékre, majd ottani átszállással ért haza.³⁶⁹

A menetrend alapján a prefektusok igyekeztek „csoportossá” szervezni az utazókat, egy-egy velük utazó szülőre bízva a diákokat, vagy az idősebb fiúkra bízva a kisebbeket. Elvileg egyedül senki sem utazhatott, ami elindulásakor biztosítható volt, de az utazás végére egy-egy diák bizony egyedül maradt.³⁷⁰ A hazautazókat Budapestig az első napon pár szülő mellett Edvin atya és Ábel atya, a második napon Anaklét atya (és talán egy másik tanár is) is elkísérte.³⁷¹

Három csoport diák teherautókkal indult útnak. Az egyik csoport Székesfehérvárra vitte az ott lakókat.³⁷² Egy másik teherautóval a kertai állatorvos, Andrónyi doktor érkezett, hogy fiait és a térségben élő további tucatnyi diákot elszállítsa.³⁷³ Egy harmadik teherautó – valószínűleg az Apátság teherautója – a veszprémvarsányi vasútállomásig vitte el a diákokat.³⁷⁴

Az a feledékeny diák, aki Pannonthalmán felejtett vonatjegyéért biciklivel ment vissza Győrből, kénytelen volt egyedül utazni, és Budapesten a kijárási tilalom alatt, üres utcákon gyalogolva ért haza.³⁷⁵ A Kelet-Magyarországra és Pécs felé utazók egy éjszakát Budapesten tölthettek a piaristák székházában.³⁷⁶ Más diákok is töltöttek egy-egy éjszakát útközben osztálytársaikkal,³⁷⁷ vagy váróteremben.³⁷⁸ A Szombathely felé utazóknak

több igazoltatásban volt része, és odaérkezésükkor a vasútállomáson is gondjaik voltak.³⁷⁹ Végül inkább hosszabb, mint rövidebb idő alatt, többkevesebb kalanddal, átszállásokkal és gyaloglásokkal tarkítva mindenki hazaért.³⁸⁰ Az ország legkeletibb pontján, a Szabolcs megyei Mándokon lakó elsőosztályos diák emlékezete szerint több napos budapesti várakozás után, 8 nap alatt ért haza!³⁸¹

A Budapesten lakó, de az onnan továbbutazó diákok is ekkor szembesültek mindazzal a megdöbbenő pusztítással, amiről mindaddig csak a rádióban hallottak.³⁸² A Kelenföldre befutó vonatról a diákok egy csoportja a Mikszáth Kálmán térre tartott, de azok is, akik egyenesen a Keleti pályaudvarra igyekeztek, a legsúlyosabb harcok helyszínein is keresztül haladtak. De súlyos pusztításokat, romokat láthattak a Déli és Nyugati pályaudvarok környékén is.

A legmegrázóbb élménye azonban minden kétségen felül a Miskolc felé továbbutazó diákok egyik kis csoportjának volt. Beszélgetés közben tudták meg, hogy útitársuk egy édesapa, aki a forradalomban elesett fia holttestét azzal a vonattal szállította haza.³⁸³

1957 – a tanév második felének első hetei

A karácsonyi szünet jóval tovább tartott a szokásosnál. A szünetről való visszaérkezés időpontjáról, 1957. január 25-éről, a gimnázium levélben értesítette a diákokat. A Budapestről indulók részére csoportos utazást szerveztek a Keleti pályaudvari találkozással.³⁸⁴ A visszautazás az akkori viszonyokhoz – és a hazautazáshoz – képest izgalommentes volt, talán a nagyszámú igazoltatás volt szokatlan.³⁸⁵ Pár fiú most is szülői kísérettel, vagy azok szervezésében tért vissza Pannonhalmára.³⁸⁶ Nem véletlen, hogy a visszautazásra – ami egy hosszú és élményteli vakáció végét jelentette! – jóval kevesebben emlékeznek (17 diák), mint a sokszor kalandos hazautazásra.

A szünetről nem tért vissza Pannonhalmára 6 diák, viszont pont ennyi volt az újonnan érkezett fiúk száma is. A szünet alatt elkészült a diákothon hálólhelyeinek újraosztása, hiszen az előző év disszidálásai egyes hálótermeket, szobákat „szellőssé” tettek. A korábban a faluban magánházaknál elhelyezett pár fiú is beköltözött.³⁸⁷ Költözködéssel, berendezkedéssel, és a vakáció élményeinek elmesélésével telt el a vasárnap. Volt, aki még a karácsonyi szünidő alatt másolt forradalmi írásokkal tért vissza Pannonhalmára.³⁸⁸ Egy másik diák a szünet alatt tudta meg, hogy még novemberben elhangzott a rádióban egy rémhír Pannonhalma bombázásáról, amely riadalmat okozott a szülőknek.³⁸⁹ Majd hétfőtől beindult a tanítás. A tanárok természetesen számon kérték a vakációra feladott tananyagot.³⁹⁰ A

diákok élete az első félévben megszokott napirend szerint ment tovább, talán egy kicsit nyugodtabb légkörben.

Egy csendes februári estén lövés dörrent a békés kollégiumban. A II.A egyik hálótermében villanyoltás után Homolya Pista mutogatta azt a kovás pisztolyt, amit a forradalom alatt talált valahol a romok között. Felhúzta, meghúzta a ravaszt, csettegette. A zajra bement az arra járó kiségitő prefektus, Zerind atya. A pisztolyt azonnal elvette, majd ő is elkezdett vele babrálni. És a pisztoly egyszer csak hatalmas dörrenéssel elsült! Lehetett benne valami lőpor és kovakő maradvány. Az emlékezők abban értenek egyet, hogy a durranásra berohanó Szabolcs atya valakit megpofozott, ami nagyon is hihető. Az is érthető, hogy a történet emléke csak a II.A osztály diákjai között maradt fent.³⁹¹

Februárban jelent meg az I.A újságjának, a Harangnak a 2. száma. A forradalom eltiprásáról Kecskés András verse emlékezik meg, a végén felcsillantva a reményt „... a fényben ott az út!” Két másik írás is foglalkozik a forradalom leverésnek tragikus következményeiről, az egyik finomabban, amikor a melbourni olimpián résztvevő magyar sportolókról szól (szerzője Rendek Ferenc).

A másik írás szerzője Lysias álnév alatt írja le, milyennek látta a romos Budapestet, amikor decemberben vonattal odaérkezett. A szerző egyike lehetett azoknak a fiúknak, akik a karácsonyi szünetre utazva elborzadva látták a harcok pusztításait.

Már a hazautazásoknál utaltunk azokra az élményekre, amelyeket a Budapestre, vagy az azon keresztül utazó diákok szereztek. Voltak olyan vidéken lakó diákok, akik a szünet alatt, többnyire szüleik kíséretében csak azért utaztak fel Budapestre, hogy a romos fővárost megtekinthessék. A látvány, amely szembesítette őket a rádióban hallott hírek mögött létező valósággal, a diákoknak megrázó élményt jelentett. A vakációról visszaérkező diákok között a Budapestten látott hatalmas pusztítás gyakori téma lehetett. Ezért is érthető, hogy Lysias a saját élményeit időszerűnek érezte a Harangban közreadni.

Még egy színes útleírást említünk meg ebből a lapszámból, amely egy vonattal megtett utazásról számol be a Felvidéken. A cikket a felvidéki gyökerekkel és ottani rokonsággal rendelkező, szlovákul tudó és kiváló irodalmi vénával rendelkező Bencze Ferenc írta (ő fordította a forradalom alatt a szlovák nyelvű rádióadás híreit).

Az egyik első osztályban a diákok idősebb, fegyelmet tartani nem nagyon tudó latin tanáruk híresen rossz arc- és névmemóriáját használták ki. Valahogy észrevették, hogy osztályozó zsebkönyvéből elfelejtette kihúzni az eltávozottak neveit. Ettől kezdve az elégtelenre felelő diák az atya kérdésére: „hogy is hívnak, fiam?” szemrebbenés nélkül bement a két eltávozott osztálytársuk, Babócsi Jóska és Iski Jancsi egyikének a nevét. (A latin órák hangulatát újságjukban, a Harangban is megörökítették.) A botrány az

osztályozó konferencián derült ki, amikor latin tanáruk szinte mentegetőzve jelentette be, hogy a legnagyobb jóindulata ellenére is a sok szekunda miatt Babócsi és Iski tanulókat meg kell buktatnia.³⁹² Diáksíny? Csalás? Életrevalóság? Egy idősödő ember esendőségének kihasználása? Maradjunk a tényeknél: nem kaptak ezért dicséretet prefektusuktól, Tivadar atyától.

Februárban színházlátogatás volt. Katona József Bánk bánját nézték meg a diákok Győrben, a címszerepet az 1956-ban háborús bűnösként kiszabadult Kiss Ferenc játszotta. Hatalmas sikere volt, a közönség tüntető ünneplését kimondatlanul is az eltiport forradalom melletti szimpátiatüntetésként élték meg a diákok.³⁹³

Ismét volt önkéntes véradás. A jó fizikumú felsősök adhattak ezúttal is vért, és most is kaptak érte ajándékcsoomagot.³⁹⁴

Más „szórakozása” is akadt a diákoknak. Az egyik éjjel Dávid atya arra ébredt, hogy az igazgatói szinten lévő tanteremből, amely akkor a IV.A tanterme volt, énekszó hallatszik. Felkelt, átment megnézni, mi történik. Ott volt az egész osztály. Unalmukban énekeltek Szabolcs atya zárta be őket, egy engedély nélküli éjszakai kiruccanáson buktak le. Dávid atya elengedte őket, a büntetést a hétvégén esedékes bál korábbi elhagyására változtatva (aztán az egyik lány osztálytársuk közbenjárására kegyelmet kaptak).

A farsangi bál március másodikán volt. Már szólt a zene és ment a tánc, amikor a falu rendőrséről telefonáltak, kértek-e engedélyt a bálhoz? Végül is elfogadták Dávid atya magyarázatát, hogy csak a megszokott évenkénti mulatság van.

Március elején jelent meg a Harang harmadik, és egyben utolsó száma. Az újság, amely beszámol a farsangi bálról, és az iskola színjátszó-köreinek március 5-én tartott vetélkedőjéről. A II.A osztály lett az első helyezett. A forradalomra, az azt követő eseményekre azonban már burkolt formában sincs utalás. Az osztály-újságot még így is majdnem utolérte a végzet!

Valamikor 1957. tavaszán még egy olyan esemény történt, amely az 1956-os forradalom leverésével, a Kádár rezsim létrejöttével kapcsolható össze. A történet pontos időpontja nem ismert, a tavasz kifejezés az emlékezőknél inkább időjárást, mint időpontot jelent. Mivel tudjuk, hogy a történet két főszereplője később mikor találkozott újra, ezért március első felére gondolunk. Az ügyben felmerül Dávid és Edvin atya neve is.

A II.A osztály négy diákja (a részt vevők száma változó) egy délutáni séta során a Boldogasszony kápolnán túl összeszaladt a falu rendőreivel, és egyikük, Gallina Zoltán csípős megjegyzést tett rájuk („Kádár huszárok”), amit meghallottak. Társaival együtt bekísérték őt az őrre, a többi fiút elengedték, őt megpofozták, majd a kezét dagadtra verték gumibottal, és csak este ért vissza a kollégiumba. Van, aki úgy emlékszik, csak Dávid atya közbenjárására engedték el. Az emlékezők között van maga Gallina Zoltán és kettő a vele levő fiúk közül, Madarász György és Marschalek Ákos. A többi emlékező is mind az osztálytársak közül került ki.³⁹⁵ Történetük eltérő,

de közös bennük az, hogy Gallina volt az, akit megvertek. Más osztályokba a történet híre nem terjedt el, legalább is az ő emlékeikben – egy kivétellel – nem maradt nyoma. Az egy kivétel is „torzít”: arról szól, hogy egy fiút a pufajkások jól megvertek a Boldogasszony kápolna környékén.³⁹⁶

A levegőben még ott volt a forradalom emléke, és talán egy hiú reményé is. Magyarországon márciushoz mindig is forradalmi eszmék kötődnek 1848 óta, így 1957 elején is megjelent a Márciusban Újra Kezdjük (MUK) felhívás. Az emlékek alapján ez elsősorban a felsősöket foglalkoztatta.³⁹⁷

Pannonhalmán, akárcsak az egész országban, hagyománya volt a március 15.-i megemlékezésnek, noha az nem volt sem munkaszüneti, sem tanítási szünnap. Készülődés is volt. a méltó megünneplésére. Az egyik negyedikes fiú, hallgatva Norbert atya kezdeményezésére, egy újszerű, zenés irodalmi-est jellegű ünnepséget tervezett, Chopin Forradalmi etűdjére felépítve.³⁹⁸

Csak pár, de nagyon fontos emlékfoszlány van arról, hogy az atyák tartva egy várható(?) ellenőrzéstől, felszólították a diákokat, hogy semmisítsenek meg minden olyan tárgyat, forradalommal kapcsolatos írást, emléket, amit tilos vagy veszélyes maguknál tartani.³⁹⁹ Volt, aki hallgatott erre, és röplapgyűjteményét elégette.⁴⁰⁰ Bizonyára tudtak a diákok lelkes versmásolásairól és sokszorosításáról.⁴⁰¹ Az egyik emlékező arra utal, a bencések hírforrással rendelkeztek Győrben a várható „látogatásokról”.⁴⁰² Botond atya emlékezéseiben egy „faluból kapott fülesről” ír.

Voltak olyanok is, akik megpróbálták „kincseiket” elrejtteni. Ekkor (vagy már korábban?) rejtették el a tetőcserepek alá azt a pisztolyt, amit az egyik III.B-be járó diák kapott egy menekülő tisztiskolástól még a forradalom leverése után. Annak, hogy addig hol rejtették, nem maradt emléke.⁴⁰³

Tivadar atya felszólítására a Harang példányait is meg kellett semmisíteni. Diákjai meg is tették, de nem teljesen. Gondolva a „hálás utókorra”, egy sorozatot az újság példányaiból elástak, az emlékezők szerint Förgeteg Csaba és Zalay Etele. Ennek köszönhető, hogy a rejtekhelyről valamikor később előszedett újságokról másolatok készülhettek, és most az osztály-újság tartalmát betűről-betűre ismerhetjük. Köszönet érte az akkori pannonhalmi diákok nevében!⁴⁰⁴

Nem bukkant fel emlék arról, hogy mi lett a többi osztályújsággal. A III.B osztályújságjának forradalom alatt megjelent számaiból több példány is fennmaradt. Ez az osztályújság azonban 1957-ben már nem jelent meg.

De nem csak a pannonhalmi diákok készülődtek március 15-ére. Közismert, hogy a szovjet fegyverek árnyékában a hatalomba visszatért kommunisták is készültek a maguk módján az ünnepre.

1957. március 13. Hamvazószerda. Reggel 8 órakor becsengettek, megkezdődtek az órák a pannonhalmi gimnáziumban. A III.B osztályában az első órát Söveges Dávid igazgató tartja. Magyar nyelv és irodalom. A tőle megszokott vehemenciával magyarázza a tananyagot, szemléltetésnek felvillant egy komikus képet: „Képzeljétek magatok elé Piskóta nővért, egy

apácát lóháton!”⁴⁰⁵ Kicsengetés után elhagyta az osztálytermet, és elindult az igazgatói iroda felé. Még nem tudta, hogy az volt élete utolsó gimnáziumi magyar órája.

A pufajkások házkutatása – Dávid atya elhurcolása

Dávid atya már az igazgatói iroda felé haladva észlelhette, hogy ezekben a percekben a gimnáziumot és a Főmonostort karhatalmisták, köznyelven pufajkások, rendőrök és civil ruhás nyomozók szállják meg. Az akció – mint egy megtervezett komoly hadműveletnél – első lépése az „objektum” körülzárása volt. Már a tanításra érkező bejáró diákok látták a Várkerületen körben felálló pufajkásokat (akik igyekeztek a bokrok takarásába elbújni), és a felállított géppuskát a főbejárat előtt. A diákokat egy szó nélkül beengedték.⁴⁰⁶ De látták a Várkerületen a kutyás fegyvereseket, a bokrokban rejtőző pufajkásokat a reggeli után a hálóba beágyazni menő diákok, és később azok is, akik az első óra utáni szünetben az ablakokon kinéztek.⁴⁰⁷ Talán ekkor még nem tulajdonítottak ennek különösebb jelentőséget, hiszen novemberben is többször körülvették már az épületet fegyveresek.

Közben a gimnázium déli oldalával szemben lévő domboldal gyümölcsösében is létesítettek géppuskaállást. Az emlékekből úgy tűnik, hogy 3 tank is érkezett, lehet hogy kicsit később, mintegy erősítésként. A tankok bizonyára szovjet tankok voltak, mint ahogy az emlékezők szerint a géppuskák mögött is szovjet katonák voltak. A tankok a könyvtár sarkánál, a salakos pályán és a főbejárat környékén foglaltak harcállást, ágyúcsövüket az épületre irányítva.⁴⁰⁸ Az árkádok elé egy Dodge-furgon típusú harci jármű állt (elől gumikerekek, hátul lánctalp), nyitott hátsó platóján 2 géppuskával, amit az árkádok alatti bejáratokra szögeznek.⁴⁰⁹

Ezzel befejeződött az épületek külső fegyveres biztosítása, amelyben az igazi tüzérőt ezek szerint a szovjet alakulatok adták. (Ha voltak egyáltalában tankok. Vannak ugyanis emlékezők, akik a tankok jelenlétét kifejezetten tagadják.)

Ekkor, az első tanítási óra vége felé kezdődhetett meg a fegyveresek beözönlése a főkapun keresztül. Gyalogosan és teherautókkal. Látták őket a betegszoba ablakából, ahogy kiegészülve a teherautókról leugrálókkal csoportokra válnak, és berohannak a gimnáziumba és a Főmonostorba.⁴¹⁰ Berohantak az épületekbe, őrszemeket hagyva a bejáratoknál, a lépcsőknél, a folyosókon. Ellenőrzés alá vonták az épületek belső „stratégiai” pontjait, a Főmonostorban és a gimnáziumban egyaránt.⁴¹¹

Biztos, hogy az épületek megszállását is előre megtervezték. Tudjuk azt is, hogy helyismerettel rendelkezők is voltak közöttük, sőt, egy visszaemlékező szerint rokonai minőségben a vezetőjük is többször járt korábban Pannonhalmán.⁴¹²

Dávid atyát valószínűleg az igazgatói irodában várták, vagy már a folyosón összetalálkozott velük. Bizonyára közölték vele, hogy házkutatás lesz, és instrukciókat adtak, hogy milyen magatartásra utasítsa a diákokat. Közben véget érhetett a szünet, becsöngettek, és a diákok visszatértek a második órára a tantermekbe. Pár perccel később Dávid atya az iskolarádió hangszóróján keresztül közölte a tanterekben lévő diákokkal, hogy, nyissák ki a bezárt faliszekrényeket, és vonuljanak le a Teleki terembe.⁴¹³ Lehet, hogy az is tőle hangzott el, hogy senki ne menjen az ablakokhoz, minden esetre ez a felhívás is elhangzott.⁴¹⁴ Az igazgatói irodában tartózkodó atyák pedig szintén ugyanezzel az üzenettel mentek fel az osztályokba.⁴¹⁵ Az emlékekből egyértelműen kitűnik, hogy az atyák még az utolsó pillanatban, a tantermek elhagyása előtt ismét figyelmeztettek a veszélyes dolgoktól való megszabadulásra.⁴¹⁶

A lépcsőn letóduló diákokat pufajkások vigyázó tekintete kísérte. Voltak, akik lifttel mentek le a földszintre.⁴¹⁷

Miután az összes diák együtt volt a Teleki teremben, elkezdték őket egyesével kihívni a folyosóra. Itt egy ideiglenesen elhelyezett asztalra ki kellett üríteni a zsebeiket, majd igazoltatták őket.⁴¹⁸ Nem tudni, hogy a diákok egy része hogyan igazolta magát. Többségüknek még nem volt személyigazolványa, de akinek lehetett, az se hordta magánál. Talán a gimnáziumtól szereztek egy névsort, és abban ellenőrizték a bemondott neveket. Az igazoltatás után arccal a fal felé fordulva a folyosó falához kellett állniuk, pár emlék szerint felemelt kézzel.

Az igazoltatás során összefutott egy korábbi történet két szereplője, a rendőrőrsön megvert diák és az őt megverő dagadt rendőr.⁴¹⁹ Egy másik „hivatali közeg” egy székesfehérvári diákkal Kaszap Istvánról beszélgetett.⁴²⁰ Amikor már több fiú állt várakozva a falnál, akkor egymás után megmotozták őket.

A motozás után a Jeges terembe kellett menniük és ott várakoztak. A Teleki terembe bezárt fiúk, amíg az igazoltatásra vártak, különböző elfoglaltságot találtak ki maguknak. Volt, aki regényt olvasott⁴²¹, mások papírdarabokat dobáltak a falilámpákba.⁴²² A negyedikes Légár Béla leült a zongorához, és gyakorolt a március 15-i ünnepekre. Chopin forradalmi etűdjét játszotta. Biztos lehetett abban, hogy a pufajkások nem értik az üzenetét.⁴²³ Egy idő után (talán amikor a Jeges terem megtelt?) a fiúk kimehettek a terem előtti teraszra is. Úgy tűnik, a Jeges terem tornaterem felé vezető lépcsőit nem őrizték túl szigorúan, mert egy bejáró fiú az alagsoron keresztül kiszökött és hazament ebédelni.⁴²⁴

A bejáró fiúknak a földszinten lévő helységükbe kellett vonulni, és egy helyi pufajkás felügyelete alatt – aki időnként kiment a teremből – a házkutatás alatt végig ott tartózkodtak. Őket nem motozták meg, és szekrényeiket sem kutatták át. Ha valakinek ki kellett mennie, azt kiengedték.⁴²⁵

A személyi ellenőrzésből nem maradtak ki a lánytanulók sem. A pufajkások a kutatás során bementek a földszinten lévő lányszobába is, ahova a házkutatás kezdetekor a lányok levonultak. Mária néni végig a lányszobában tartózkodott. Úgy tűnik, a kezdeti motozási szándékról valakinek sikerült lebeszélni őket. Lehetett ennek oka az, hogy voltak a faluból diáklányok, meg rendőrök is, akik ismerték egymást.⁴²⁶

A pufajkások a betegszobát is átkutatták. A betegeknek ez alatt az ágyból kiszállva, állniuk kellett a kutatás alatt. Még a WC tartályba is belenéztek.⁴²⁷

A motozásra többen (16 diák) is emlékeznek, igaz, az egész ellenőrzési folyamat sorrendiségére, helyszíneire különböző változatokban. Sokan emlékeznek arra is, hogy a folyosón arccal a fal felé fordulva kellett állniuk. Abban eltérnek az emlékek, hogy a kezeket végig fel kellett-e tartani, amíg a folyosón álltak.

Ismerve egy testi motozás lefolyását, biztosra vehető, hogy a motozás alatt a két kezet felemelt karral a falhoz kellett támasztani.⁴²⁸

Miután a diákok levonultak az emeletekről, kezdetét vette az alapos házkutatás. A házkutatást végzőket (vagy azok egyik csoportját?) egy negyedikes diák, Tőrek Iván kísérte, az ajtók kulcsaival. Őt Ábel atya jelölte ki erre a feladatra.⁴²⁹

Figyelembe véve az átvizsgálendő terület nagyságát és az átnézendő dolgok mennyiségét, valamint azt, hogy mindezzel 2-3 óra alatt végeztek, azt kell gondolnunk, hogy nem végeztek alapos munkát. Gondot fordítottak azonban arra, hogy munkájuk látványos eredménnyel záruljon, erre a legegyszerűbb módszer volt, hogy iszonyú rendetlenséget hagytak maguk után. Földre borogatott asztalfiókok, felforgatott ágyak, kirámolt faliszekrények. De azért nem jöttek hiába.

A házkutatás ugyanis jelentős eredményekkel zárult. Felsoroljuk, mi minden veszélyes és gyanús tárgyat találtak és vittek el: egy prêmes sapkát vagy más néven usankát⁴³⁰, egy vizipisztolyt⁴³¹, 2 töltényhüvelyt⁴³², egy tölténygyári pecsétnyomót⁴³³, ponyvaregényt, könyveket, Szunyogh missalet⁴³⁴ és egy Magyarország falitérképet, amelyből kivágták a forradalom előtti címet⁴³⁵. Úgy látszik, a fali szekrényekben tárolt „hazai” is gyanús lehetett, mert azokból is eltűnt⁴³⁶ és biztos, ami biztos alapon felbontották a használatlan filmtekercseket is.⁴³⁷

Ezeken felül külön vizsgálat után visszaadtak egy zsebnaptárt⁴³⁸, egy széttépett orosz szótárt⁴³⁹, a Vörös Pimpnel című kémregényt⁴⁴⁰, és egy II. világháborús repülő albumot.⁴⁴¹ Külön kihallgatásra vittek két fiút. Az egyiket a tölténygyár pecsétnyomója miatt kérdezték ki.⁴⁴² A másikat sokszorosításról és terjesztésről faggatták. Felmerül a kérdés: honnan tudták, hogy ez a diák novemberben „tiltott dolgokat” sokszorosított írógépen?⁴⁴³ Zerind atya még novemberben egy politikai gúnyrajzot odaadott egy második diáknak, azt is megtalálták, a diák pedig megmondta, kitől kapta. Az emlékekből nem derült ki, ki volt ez a diák. Zerind atyát ebben az ügyben

Lajos bácsival lehivatták kihallgatásra a portára. Nagyon nehezen szánta el magát a lemenetelre. Szerencséje volt, mire leért, addigra a pufajkások elvonultak.⁴⁴⁴ Úgy véljük ebből az esetből, nem Zerind atyára fáj a foguk.

A házkutatás során a pufajkások kifogásolták a kivágott címereket és az iskolarádiót, ami szerintük külföldi kapcsolattartáshoz is használható.⁴⁴⁵

Nem nyerték el a pufajkások tetszését a tankönyvekből kiszakított és átrajzolt főelvtársak képei sem.⁴⁴⁶

A házkutatás alatt történeteket több emlék is színesíti. Az egyik a „faláb” története. Valamelyik szobában egy szekrény kinyitásakor megpillantottak egy cipős lábat, hátrahököltek, gondolván, hogy odabújt valaki. De csak egy féllábú ember tartalék falába volt. Azt se tudni, igaz-e ez a történet? Jelölt volt a faláb tulajdonosára több is. Az egyik diáknak is volt, de az reggel már felcsatolta, és azzal ment le a földszintre, és nem bújt el a szekrénybe. Szóba jöhetett egy bencés atya is, de az Győrben volt. Igaz, a szobájában lehetett egy tartalék műláb. De lehetett a Szociális otthon valamelyik raktárhelyiségében is. Mindenesetre géppisztoly-sorozat hangjára senki nem emlékszik.⁴⁴⁷

Az a lövés, ami egy emlék szerint az alagsorban dörrent el, egy valós novemberi esemény téves időzítése lehet⁴⁴⁸, egy fiú megverése a Boldogasszony kápolnánál szintén, de ez utóbbiról már szóltunk.⁴⁴⁹

Lökdösődéről, gumibottal történt taszigálásról a falhoz állítás során csak pár emlékező szól.⁴⁵⁰ Volt olyan híresztelés is, hogy egy-két fiút elvittek.⁴⁵¹ A tanterembe, hálókba visszatérő diákok nagy rendetlenséget, felfordulást találtak.⁴⁵²

Összefoglalóként azt mondhatjuk, a házkutatás során a diákok közül senkinek nem történt baja, komoly tettlegességre sem került sor. De a házkutatást végzők viselkedése, kinézete így sem nyerte el a diákok rokonszenvét. A „hadműveletben” résztvevőkről fennmaradt véleményeket nem is lehet hízelgőknek mondani. Íme egy csokor belőlük: „a Lenin-fiúk szellemi leszármazottjai”⁴⁵³, „rosszarcú és lakájlelkű pribékek”⁴⁵⁴, „rossz arcú pofák”⁴⁵⁵, „mindegyik rosszarcú, sötét alak volt”⁴⁵⁶, „sötét alakok voltak”⁴⁵⁷, „kifejezetten rosszarcú”⁴⁵⁸, „durva, megvető viselkedésük vadságot, gyűlöletet sugárzott, de félelmet is”⁴⁵⁹, „felfegyverzett pribék”⁴⁶⁰, „pufajkás briganti”⁴⁶¹, „gengszter”⁴⁶², „pufajkások, vagyis az új rend ávosai”⁴⁶³, „dicső sereg, akik zöme Belsped kocsisokból állt”⁴⁶⁴, „magyar nyelven beszélő droidok”⁴⁶⁵, „Kádár-huszárok”⁴⁶⁶, „Kádár-kolbászos pufajkások”⁴⁶⁷.

Emlékeztetünk azokra a véleményekre is, amelyek a novemberi szovjet katonák látogatásával kapcsolatban fogalmazódtak meg: azok jóindulatú kultúremlékek voltak a későbbi márciusi pufajkásokhoz képest.

Miközben a gimnázium egyéb részeit felületesen nézték át, az igazgatói irodában és Dávid atya mellette lévő szobájában nagyon alapos kutatást végeztek. A többórás kutatás alatt még a falburkolatot is lefeszgették,

átnézték a könyveket, fiókokat.⁴⁶⁸ Itt is írásokat kerestek. Dávid atya szerint nagyon sok mindent összeszedtek (még prédikációs vázlatokat is!) és magukkal vittek.

A diákok természetesen nem voltak jelen a Dávid atyánál tartott kutatáson, csak hallomás útján értesülhettek arról, mit találtak, illetve utólag láthatták a rombolást. Lássuk, mit őrzött meg ezekből a hallomásokból az emlékezet.

A legtöbb emlékező (11 diák) a hirdető táblára kifüggesztett híradásokat említi, mint amit ellenséges termékként megtaláltak.⁴⁶⁹ Ennek az emlékeknek a „hírforrása” maga Dávid atya lehet, aki ezt a házkutatás utáni ebéden mesélte tanártársainak.⁴⁷⁰ Hat emlékező szerint forradalmi verseket (nevesítve Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról és egy Háy Gyula vers) találtak⁴⁷¹, négyen forradalom alatt megjelent újságokról írnak.⁴⁷² Említés van Mindszenty beszédének szövegéről, az Írószövetség írásairól, általánosságban forradalmi írásokról.⁴⁷³ Színessé teszi a képet az a 2 emlékezős (az egyik a Főmonostorból!), amely szerint a pufajkások egy saját maguk által odacsempészett pisztolyt találtak⁴⁷⁴, de van olyan emlék is, amely szerint az ócska sokszorosító gépet Dávid atyánál találták.⁴⁷⁵

A pufajkások a gimnáziummal egyidőben a Főmonostort is megszállták. A folyosókra őrszemeket állítottak Mindenholra benéztek, a pincétől a padlásig. Nem tudjuk, bementek-e minden szerzeteshez, vagy helyiségbe, de néhányban biztosan jártak. Főleg papírokat kerestek.⁴⁷⁶ Az eredmény azonban csupán a padláson (pincében?) talált öreg és használhatatlan sokszorosító gép volt, amit elcipeltek. Valamikor régen Vencel atya használhatta a gazdasági munkához.⁴⁷⁷

Valószínűleg csak erőfitogtatásként vagy elrettentésként, a pufajkások még aknakeresőt is cipeltek magukkal, és pár csatornafedél alá is bemásztak.⁴⁷⁸

Már szót ejtettünk arról, hogy az egész házkutatás egy megtervezett művelet volt. Ez nem az azokban a napokban megszokott „ellenséges személy” begyűjtések egyike volt, amihez elég volt pár pufajkás egy teherautóval.⁴⁷⁹

Arról már volt szó, hogy az előkészítésbe „helyismerettel rendelkezőket” is bevontak, akiket az emlékezők nemes egyszerűséggel spiclinek neveznek. A tervezést azonban a szükséges létszám biztosítása és a szovjet kiséítő erők(?) miatt is igényelte. A szovjet páncélosok bizonyára Győrből jöttek, hasonlóan a teherautókkal érkező pufajkásokhoz. A pufajkások létszámát – a helyi rendőrökkel együtt, akik helyben csatlakoztak hozzájuk – mintegy 80-100 főre becsüljük. Ők örködték a Várkerületen, a hatalmas épülettömb bejáratainál, a folyosókon, a lépcsőknél, stb. A kutatásban és a kihallgatásokban civil ruhás nyomozók is résztvettek. Ezzel a létszámmal azonban egy akkora létesítményt, mint Pannonhalma, alaposan átkutatni nem lehetett, ahhoz több száz fő kellett volna! Papírokat kerestek – gondoljunk csak a Főkönyvtárra, és máris látjuk a feladat lehetetlenségét. Ezért lehet igaz az a több emlékekben is felbukkanó vélemény, hogy a házkutatás csak ürügy volt, a valódi cél a megfélemlítés lehetett. Gondoljunk csak arra,

hogy az atyáknak lehetőségük volt még a házkutatást megelőző utolsó percekben is figyelmeztetni a diákokat a veszélyes dolgokra. Ilyen hiba komoly szervezésnél nem lett volna!

Tudjuk, Lajos bácsinál a portán működött egy csoport, amely kihallgatta a „gyanúsítottakat” Úgy gondoljuk, itt tartózkodtak a művelet vezetői is, köztük bizonyára a helyi rendőrőrs vezetője. Lajos bácsit küldöncként használták, ő ment fel Zerind atyát is lehozni. Makacsul tartja magát az a hír, hogy a pufajkások között ott volt Horn Gyula is, aki ezek szerint Pannonhalmán is „a köztörvényesek ellen a törvényes rendet” védte.⁴⁸⁰ Hogy milyen eredményesen, azt az előbbiekből olvashattuk.

Az emlékek nem adnak választ néhány, a történésekkel kapcsolatban logikusan feltehető kérdésre. A diákok nem voltak jelen a házkutatásnál, ezért kérdés, hogyan azonosították be a talált „tiltott és veszélyes” tárgyak tulajdonosait (usanka, jelvények, pecsétnyomó)? Úgy gondoljuk, erre a kérdésre megoldást jelenthet az az emlék, amely szerint az osztályból utolsóként kilépő diákot megállították, és ott kellett neki végig maradnia, amíg végeztek a tanterem átkutatásával.⁴⁸¹ Az emlék ugyan nem említi, hogy találtak-e valamit, és megkérdezték-e tőle, hogy az kié? Az tűnik átgondoltnak, hogy minden tanteremnél visszatartottak egy-egy fiút, ha találunk valamit, megkérdezhessék, kié az a tárgy, vagy az íróasztal, faliszekrény, ahol azt találták. Még ebben az esetben sem tudjuk, hogyan történt a tulajdonos azonosítása azoknál a tárgyaknál, amelyeket azokon a helyeken találtak, amiket csak a negyedikes Töreky Iván kíséretében néztek át. Amit ideiglenesen elvettek, tulajdonosát nem ismerték, az hogyan került vissza a tulajdonosához?

Valószínű, hogy a portán felállított „irányítási pontra” levittek minden összeszedett tárgyat, számon tartva, kinél, vagy melyik hálóban találták. Már amit nem vágtak zsebre, vagy nem fogyasztottak el. Sajnos, nem maradt fenn semmi emlék arra, hogy az ellopott Missalét hogyan forgatta a bizonyára írni-olvasni tudó pufajkás. Feltételezzük, a főnökség átnézte a zsákmányt, eldöntötte, mivel foglalkoznak. Ami felkeltette figyelmüket, annak a tulajdonosával beszéltek (lehivatták?), a többit félredobták, és azokat távozásuk után a tulajdonosaik elvihették. Mindenesetre nagyon ügyeltek a törvényességre, mert az usanka elviteléről még elismervényt is adtak.⁴⁸²

Ebédidő körül a pufajkások végeztek a kutatással, a diákok szétszéledtek, többen a Várkerületen sétáltak, de visszatérhettek a tantermekbe, a hálóba is. A negyedikesek a folyosón egy rendkívül alacsony termetű orosz katonát vettek körül, aki a „túlerő” láttán megzavarodott.⁴⁸³ Páran a kijáráshoz tódultak végignézni a pufajkások távozását, akik közül a Főmonostor borpicéjét átkutatók mintha lerészegedtek volna.⁴⁸⁴ A teherautóra várakozó pufajkások egy része nevetgélve falatozott.⁴⁸⁵ Elvonultak a szovjet harci járművek is (ha voltak!), a pufajkások, rendőrök felmászta a teherautókra.

A diákok harsány nevetése fogadta, amikor az egyik elinduló teherautón felborult a pufajkásokkal a pad.⁴⁸⁶ A hadművelet vezetői pár pufajkással és a helyi rendőrökkel ideiglenes főhadiszállásukra mentek a zsákmánnyal és kiértékelni a történeteket. Történetesen az a falubeli Tóth vendéglő volt, ahol alaposan felöntöttek a garatra.⁴⁸⁷

A diákok és a tanárok aztán elmentek ebédelni. Ebéd közben Dávid atya megkönnyebbülten mondta társainak, hogy semmi komolyat nem találtak a házkutatás során a gimnáziumban, nála is csak a falitáblán megjelent híradások gondosan összegyűjtött példányait kifogásolták.

*

Dávid atya megkönnyebbülése korai volt. Talán egy óra sem telt el, és egy teherautónyi pufajkás visszaérkezett. Emelkedett hangulatban voltak.⁴⁸⁸ A főbejáratnál „az olasz gimnázium igazgatóját(!)“ keresték.⁴⁸⁹ Négyen közülük az igazgatói irodához mentek, de mivel ott nem találták, felmentek az ebédlőhöz.. Dávid atya éppen akkor jött ki onnan. Lekísérték az irodához, ott letartóztatták, majd kivitték a gimnáziumból és feltették a főbejáratnál álló teherautóra. Győrbe vitték.

Nem tudjuk, hogy a pufajkások feltűnés nélkül akarták-e elvinni Dávid atyát, vagy nem zavarta őket az, hogy a diákság látja mindezt. Egy diákot, aki az igazgatói iroda közelében volt, mindenesetre elzavartak.⁴⁹⁰ Volt, aki már a lépcsőn lefelé találkozott Dávid atyával és az őt kísérő, gumibottal hadonászó 3-4 pufajkással.⁴⁹¹ Az egyik lány pont kilépett a lányok szobájából, amikor Dávid atyát a folyosón kísérték kifelé az épületből.⁴⁹² Ugyanitt találkozott szembe velük az egyik stúdiumra siető bejáró diák, akinek Dávid odaszólt „Bélus, jók legyetek...“⁴⁹³ Azt már többen látták, ahogy a gimnázium lépcsőin lejutottak: volt aki a gimnázium bejárata melletti mellékhelyiség ablakából, ketten a betegszoba ablakából nézték végig a jelenetet.⁴⁹⁴ A főkapunál várakozó teherautóig tartó útnak is voltak szemtanúi, többük szerint bántalmazták is Dávid atyát.⁴⁹⁵ Biztosan nem védőkíséret volt!. Utolsó szavait a főkapun befelé siető testvérpárhoz intézhette: „Siessetek, nehogy elkéssetek! Már csak néhány perc van és kezdődik a stúdium”.⁴⁹⁶

Túllépve a magunk szabta időhatárt elmondjuk, hogy harmincnál több visszamlékező is beszámol arról, hogy Dávid atyát a Győrig tartó úton borzalmasan összeverték. Ezek ugyan hallomáson alapuló emlékek, de sajnos, megfelelnek a valóságnak. Ez a hír nagyon hamar, már másnap elterjedt a diákok között. A hírt a környező falvakból bejáró diákok hozták. A Dávid atyát szállító teherautó keresztül haladt Gyórszentmártonon, a helybeliek látták, hallották mit művelnek a pufajkások.⁴⁹⁷ De látták a teherautón történeteket a reggeli műszak után a délutáni vonattal Győrből hazautazók is a Kismegyer – Nyúl közötti szakaszon, ahol a Győrbe vezető országút hosszan párhuzamosan halad a vasúttal. Leellenőriztük,

megtörténhetett, habár a jelenet felismerésén túl a személyek felismerése kétséges. A faluból bejárók kiemelik, az ütlegelők között helybeli pufajkások is voltak.⁴⁹⁸ Az egyik bejáró fiút már ezzel a hírrel fogadta az édesanyja, amikor estefelé hazaért a tanulási idő után a gimnáziumból.⁴⁹⁹ A történeteket csak színesíti, hogy Dávid atya megtalált ösztört szemművegét visszavitték a gimnáziumba.⁵⁰⁰

Két emlékező szerint a pufajkások bizonytalanok voltak abban, Dávid atyát, a gimnázium igazgatóját, vagy Monsberger Ulrik atyát, a Főmonostor perjelét vigyék magukkal. Az egyik emlék szerint (amit közlője hallomásból tudott) az ebédelőben egymás mellett állt a kettő, közülük Dávid atyát választották. Egy másik emlékből maga Ulrik atya beszél erről.⁵⁰¹ Úgy gondoljuk, valóban lehetett valami alapja egy ilyen feltételezésnek is, de nem az emlékekben leírt formában.

A vélekedés alapja az lehetett, amit Botond atya említ emlékeiben, ami szerint kaptak egy fülest a faluból, hogy házkutatás lesz, és valakit el is fognak vinni. Józan ésszel ilyenkor a kiszemelt áldozat vagy valamelyik vezető lehet, vagy valaki, akinek van valami a „rovásán“. A két vezető Dávid atya és Ulrik atya volt. Botond atya önmagára gondolt – hátha kiderült, hogy még novemberben menekülőket bújtatott el a Főmonostorban! Mi viszont úgy véljük, és az emlékezők többsége is azt sugallja, Dávid atya elhurcolását már előre eldöntötték. Az összes többi cselekedetük kísérő cirkusz volt, félrevezetés, erőfitogtatás, megfélemlítés.

„Mikor az ebédelőből kijöttünk, már ott álltak négyen, visszavezettek az irodába. Közben a postás letette ott a napi postát, ennek is nekiestek. A matematikai verseny feladatai csomagban, ráírva a napot, amikor fel lehet bontani, a verseny napján. Mondtam, mi van benne, de a rendőrnek gyanús volt, felbontotta azonnal. Aztán szóbelileg, minden írás nélkül, kijelentette, hogy le vagyok tartóztatva, vegyem le a szemüvegem, s lekent három hatalmas pofont. Megengedte, hogy átöltözzem, aktatáskába beletegyek breviáriumot, inget, a zsebkendőm. [...] Az iroda kulcsait a portán tettem le Lajos bácsinál, feltuszkoltak egy teherautó nyitott hátsó platnijára, maguk is felszálltak, vagy tízen, és indultunk Győrbe.”⁵⁰²

*

Ezzel helyére került az utolsó darabka az emlékekből összerakott történelmi mozaikban. Az utolsó nap utolsó eseménye, amely nap az egyik diák szerint „számunkra ez a nap volt a Forradalom igazi vége”.

Mi így emlékszünk...

Hivatkozások

A hivatkozások a 4. Úgy emlékszem... fejezetben lévő emlékekre utalnak, az I.A, I.B, stb. az emlékező osztályát, a szám pedig az osztályon belüli sorszámmal ellátott nevet jelöli

-
- 1 (I.B19, II.A22)
 - 2 (IV.A1)
 - 3 (IV.A11)
 - 4 (II.A20)
 - 5 (IV.A1)
 - 6 (IV.A18)
 - 7 (II.B25)
 - 8 (III.A20)
 - 9 (I.A6, I.A17)
 - 10 (II.A8)
 - 11 (IV.B2, IV.B5, IV.B19)
 - 12 (IV.B9, IV.B10)
 - 13 (III.B11)
 - 14 (II.A22, IV.B10, IV.B19)
 - 15 (IV.A10)
 - 16 (I.A10)
 - 17 (II.A19)
 - 18 (III.B6)
 - 19 (IV.A8)
 - 20 (I.A13, I.B11, II.B3)
 - 21 (I.A6, I.A35)
 - 22 (II.B27, IV.B7)
 - 23 (II.B18)
 - 24 (III.A1, III.A9, III.A10)
 - 25 (IV.A1)
 - 26 (IV.A2, IV.A4, IV.A5, IV.A9, IV.B14)
 - 27 (III.B20, III.B24)
 - 28 (I.A26, I.B9, II.A18)
 - 29 (I.A17, II.B29)
 - 30 (I.B9)
 - 31 (III.A12)
 - 32 (II.B14)
 - 33 (IV.A5)
 - 34 (II.A19, III.B19)
 - 35 (I.A17, IV.A18)
 - 36 (pl. I.A19, II.A7, II.A13, II.A15, II.A30)
 - 37 (I.B9)
 - 38 (II.B4, III.B6)
 - 39 (III.B28)
 - 40 (II.A24, III.A5)
 - 41 (III.A5, III.B28)
 - 42 (Söveges Dávid)
 - 43 (II.B12)
 - 44 (III.B9)
 - 45 (I.A12, II.A5)
 - 46 (II.B9)

-
- 47 (I.B17, III.B28)
48 (IV.A18)
49 (II.A11)
50 (III.A20)
51 (II.A24, III.B25)
52 (I.A5, II.A24)
53 (III.B22)
54 (III.A17)
55 (II.B30)
56 (II.B1)
57 (II.B15)
58 (II.A20, IV.A4)
59 (II.B27, Söveges Dávid)
60 (IV.B7, IV.B11)
61 (II.A26, III.A7, IV.B2, IV.B10)
62 (II.B23)
63 (III.A1, II.B14)
64 (IV.A14, IV.A15)
65 (I.B1)
66 (II.A5)
67 (Domnanovich Ábel)
68 (II.B1)
69 (II.A15)
70 (I.B20)
71 (III.B13)
72 (I.A16, II.B14)
73 (I.A36, III.B6)
74 (IV.A4)
75 (I.A16, I.A29)
76 (I.A3, I.A12, I.A22, II.A13, II.B27, III.B16, III.B26)
77 (I.B21, II.B29, IV.A14, IV.B17)
78 (I.A36, IV.A13, IV.B2)
79 (I.B15, I.B16, II.A7, II.A11, II.A30, II.B17, IV.A3, IV.A4, IV.B15)
80 (I.B1, I.A32)
81 (II.A13, II.A19, II.A20, IV.A9)
82 (IV.B22)
83 (IV.A19)
84 (I.B15, II.A5, II.B22)
85 (Fogarassy László I.A)
86 (Nagy Sándor IV.A)
87 (IV.A8, IV.A12)
88 (IV.B22)
89 (II.B15, II.B20, III.B24)
90 (IV.B12, IV.B22)
91 (II.B10)
92 (I.B22)
93 (II.B10, II.B30, III.A8, III.B6, III.B7, IV.B18)
94 (II.B20)
95 (II.A10)
96 (II.A30, III.A1)
97 (IV.B19)
98 (III.B24, IV.A10)

-
- 99 (III.A8, III.A22, III.B16)
100 (II.B9, III.B26)
101 (IV.A8)
102 (IV.B22)
103 (II.B19)
104 (II.A11)
105 (III.A2, III.A21, III.A22, III.B13, IV.B23)
106 (I.A22)
107 (II.A12, IV.A12)
108 (I.A17)
109 (II.A6)
110 (IV.A5)
111 (II.A2, II.A11)
112 (I.B21, III.A11)
113 (IV.A10, IV.B5)
114 (II.A9, II.A19)
115 (IV.B22)
116 (IV.A8)
117 (IV.A13, IV.A14, IV.B7)
118 (IV.B22)
119 (II.A13, III.A1, III.A10, IV.A4)
120 (II.B18)
121 (IV.B22)
122 (IV.A5, IV.A9)
123 (I.A19, IV.A9, IV.A13)
124 (IV.B20, IV.B22)
125 (III.A12, III.A19, IV.B13)
126 (III.A8, Domnanovich Ábel)
127 (I.A35)
128 (III.B13)
129 (I.B5, I.B20, I.B22)
130 (II.B4)
131 (III.B16, III.B23)
132 (IV.A9)
133 (IV.B8)
134 (II.B22, III.B4, III.B24, IV.A20)
135 (IV.A10)
136 (III.A22, IV.B5)
137 (IV.A5)
138 (IV.A4, IV.A19)
139 (II.A16)
140 (I.A22, II.A24, II.B10, IV.A1, IV.A2, IV.B15)
141 (I.A28)
142 (I.B10)
143 (IV.A13)
144 (II.A15, II.A18, Forrai Botond)
145 (I.A29)
146 (II.A24)
147 (II.A5, II.A12, III.A9, III.A10)
148 (II.A13)
149 (IV.A3)
150 (Pekker István, Forrai Botond)

-
- 151 (pl. I.A8, II.A5, II.B22)
152 (IV.B3)
153 (I.A2, I.A18, II.A18, II.B29, III.A8, IV.A1, IV.A8, IV.A19)
154 (II.A27)
155 (II.B14)
156 (II.A19, II.A29)
157 (II.A13, III.A12)
158 (II.B4)
159 (I.B11)
160 (III.B12)
161 (II.B24)
162 (III.A2, III.B28, IV.A1, IV.A14)
163 (II.A4, II.A27)
164 (II.A19, II.A20)
165 (I.B2, IV.B1, IV.B15)
166 (II.A18)
167 (I.A26)
168 (II.B10)
169 (IV.A11, IV.A12)
170 (I.A8, I.A26, II.B30, III.A10, III.B6)
171 (II.A11, IV.B20)
172 (II.A24, II.A25, II.B13)
173 (II.B28)
174 (IV.B16)
175 (II.A22, IV.A1)
176 (I.A22)
177 (III.B2)
178 (I.B9, III.A1, IV.A11)
179 (III.A10)
180 (IV.A8, IV.A18)
181 (II.B25)
182 (I.B9)
183 (II.A4)
184 (I.A10)
185 (I.A30, IV.A5, IV.A8)
186 (I.B9, IV.A14)
187 (I.A1, IV.A19)
188 (IV.A8)
189 (I.B5, I.B9, II.A24)
190 (II.B9)
191 (I.A30)
192 (II.A4)
193 (I.A1, I.A30, I.A31)
194 (III.B8)
195 (III.A16)
196 (III.A16)
197 (II.A13, IV.A14, IV.B3, IV.B7, IV.B23)
198 (II.A5, II.A24)
199 (II.B17, III.A3, III.B14)
200 (II.A27, II.B24)
201 (IV.A3, IV.A4, IV.A14)
202 (III.A16)

-
- 203 (I.A35)
204 (I.A27, II.A21)
205 (III.A12)
206 (III.B7)
207 (III.B9)
208 (II.A6, II.A24)
209 (II.B3)
210 (II.A25)
211 (II.A18)
212 (I.A35, II.A3, II.A30)
213 (II.A24)
214 (III.A5, IV.A1)
215 (III.B26)
216 (IV.B5)
217 (II.A24)
218 (II.B13)
219 (II.A5, IV.B19)
220 (I.B22)
221 (I.A2, I.A17, I.B4, I.B19)
222 (I.A20, II.A23)
223 (IV.B7)
224 (IV.B5)
225 (Söveges Dávid)
226 (III.A12)
227 (Domnanovich Ábel)
228 (I.A11, I.A33, III.B26, IV.B5)
229 (II.B14)
230 (I.A29, I.A33, III.B20, III.B26)
231 (I.A19, II.A14)
232 (II.B11)
233 (III.A14, III.B12, III.B20)
234 (III.A2)
235 (II.A24, II.B16)
236 (III.B16, IV.A9, IV.B18)
237 (I.A18)
238 (IV.B2, IV.B15)
239 (II.A24, IV.B5)
240 (II.A30, III.B20)
241 (I.A10, I.A16, II.B17)
242 (I.B4)
243 (IV.B23)
244 (I.B10, III.B9, III.B15)
245 (IV.B14)
246 (I.A35)
247 (III.A5)
248 (I.B16, II.B19, IV.A14)
249 (II.B7, III.B2, III.B15, III.B20)
250 (IV.B17)
251 (IV.A8, IV.A9, IV.B2)
252 (I.A35)
253 (I.B15)
254 (I.B10, II.B23, II.B29, III.A1, III.A8, III.B9, IV.B5, IV.B9)

-
- 255 (I.A34, II.A14, II.B14, IV.A4)
256 (I.A12, I.A24, I.A29, I.A30, I.A36, II.A7, II.A11, II.A24, II.A30, III.B7, IV.A5, IV.B14)
257 (III.B21)
258 (II.A11, Szabó Zerind)
259 (III.B15, III.B24, Söveges Dávid)
260 (II.A13)
261 (II.A11, II.A19, II.A25)
262 (II.B9)
263 (Háger Veress Ádám II.B)
264 (II.A2, II.B20)
265 (III.B18)
266 (III.A8, III.A15)
267 (IV.B19)
268 (II.B27, IV.B20)
269 (Rédly Dénes, Gereben Zoltán, Forrai Botond)
270 (III.A1, III.B10)
271 (III.A8, IV.A9)
272 (Domnanovich Ábel)
273 (I.A17, II.A14, IV.A4)
274 (I.A2, IV.A5, IV.A10)
275 (II.A7, II.A30)
276 (IV.A13)
277 (I.B9, I.B15, III.B18)
278 (II.B27, III.B8, IV.A13)
279 (I.A17, I.B5, I.B7, I.B12, II.B18, IV.B5)
280 (II.A23)
281 (I.B18, IV.A1)
282 (I.A30, II.A30, IV.A1, IV.A8, IV.A9)
283 (IV.B23)
284 (I.A27, I.B5, III.A4)
285 (IV.B1, IV.B16)
286 (IV.B23)
287 (II.B26 III.A20)
288 (IV.A14, IV.B2, IV.B4, IV.B5, IV.B12, IV.B14, IV.B15)
289 (I.A25, I.A35, II.A5, II.A23 II.B25)
290 (I.A4, I.A35, II.A11)
291 (III.B3)
292 (II.B19, III.B1)
293 (II.B16)
294 (II.B19)
295 (II.B22)
296 (II.B13, III.B3, III.B23, III.B26)
297 (II.B3, II.B26)
298 (II.A19, III.A9, IV.A4, IV.A19)
299 (II.B13, II.B30)
300 (II.B19)
301 (III.A20)
302 (II.B19, Glózer László)
303 (I.A17, II.A19)
304 (I.B15, I.B22, II.A11, II.B3, II.B13)
305 (IV.B20)
306 (I.A1, I.A3, I.A9, I.A11, I.A21, I.A30, I.A35)

307 (I.A18)
308 (I.A35, IV.A11)
309 (III.A13)
310 (Forrai Botond)
311 (III.A19, III.A21, III.A22)
312 (III.B25, IV.A1)
313 (III.A3)
314 (IV.B1)
315 (II.A9)
316 (II.A3)
317 (I.A17)
318 (I.A10, II.A2, III.B14)
319 (I.A17, III.A10)
320 (III.B19)
321 (Szikla Károly I.A)
322 (III.A19)
323 (II.B10)
324 (I.A32, I.B19, II.B8)
325 (I.A17, III.B24)
326 (I.A12, III.A2)
327 (II.A6, IV.A9)
328 (III.A2, III.A4, III.A19, III.B5, III.B24)
329 (II.B13)
330 (I.A12)
331 (I.A9, I.A31, II.A9, II.B15)
332 (I.A18, III.A4)
333 (II.A26, III.A7, III.B24, III.B26)
334 (IV.B6, IV.B11, IV.B23)
335 (III.B6, II.B25, IV.A4)
336 (II.A26, III.A21, IV.A9)
337 (IV.B2)
338 (IV.A9)
339 (III.B4, III.B16)
340 (II.A13, III.A12)
341 (II.A11)
342 (I.A20)
343 (IV.B21)
344 (I.A35)
345 (II.A4)
346 (Szabó Zerind)
347 (II.B13)
348 (III.B12)
349 (II.B10, II.B13, II.B14, II.B18)
350 (IV.A10)
351 (IV.A10, Kovács Attila)
352 (I.A9)
353 (III.B16, III.B25)
354 (III.B13)
355 (III.A21, III.B4, III.B19, III.B25)
356 (I.A13)
357 (I.A21, I.A22, I.A30, I.A35)
358 (I.B9, II.A19)

359 (I.B10)
360 (II.B10)
361 (IV.B13, III.B2, III.B8, I.A14)
362 (Söveges Dávid)
363 (II.A11, II.A30)
364 (I.B10, II.A18)
365 (I.A12, I.B22, I.B25, II.B15, II.B30, III.A16, III.B16)
366 (II.A19, II.B8)
367 (I.A21)
368 (I.A24, I.B16, IV.A7, III.B18)
369 (III.A19)
370 (I.A29, I.B13, II.A24, III.B18)
371 (I.A30, II.B3, IV.A4)
372 (II.A6, II.A23, III.A21)
373 (II.A1, III.A7, IV.B11, IV.B23)
374 (IV.A7)
375 (II.B3)
376 (I.A24, II.A12, IV.A1, IV.A4, IV.B8)
377 (I.B16, III.A7, IV.B14)
378 (I.A1)
379 (I.A2, II.B6, IV.B14)
380 (I.A21, III.A20)
381 (I.A7)
382 (II.A5, II.B30)
383 (I.A16)
384 (I.A7, I.A20, III.B22)
385 (II.A11, II.A18)
386 (I.A10, IV.B11)
387 (I.A29)
388 (II.A18)
389 (I.A9)
390 (I.B10, II.A30)
391 (II.A8, II.A18, II.A30)
392 (I.A9, I.A30)
393 (III.A12, III.B10, III.B24)
394 (III.A4)
395 (II.A5, II.A11, II.A22, II.A27)
396 (III.A8)
397 (III.B21, IV.A5, IV.A19)
398 (IV.A9, IV.A10)
399 (II.A3, II.B15)
400 (I.B12)
401 (II.A4)
402 (III.B25)
403 (III.B21, III.B23, III.B26)
404 (I.A1, I.A19, I.A32)
405 (III.B16)
406 (I.A18, III.B11)
407 (I.B17, II.A21, IV.A4, IV.A8)
408 (I.A1, I.B17, II.A4)
409 (II.A18)
410 (II.B20)

411 (IV.A5, Forrai Botond)
412 (I.A4, II.B27, III.A7)
413 (IV.A8, IV.A19)
414 (I.B19)
415 (I.A1)
416 (II.A19, III.A2)
417 (I.A2)
418 (I.B25, II.A11)
419 (II.A8)
420 (II.A6)
421 (II.B18)
422 (I.B6)
423 (IV.A10)
424 (II.B23)
425 (I.A36)
426 (III.A12, IV.A15)
427 (I.A17, III.B9)
428 (I.A1, I.B6, I.B10, I.B25)
429 (IV.A19)
430 (I.B14)
431 (I.B3)
432 (I.B4, III.A10)
433 (II.B10, II.B18)
434 (I.A30, III.B10, III.B22)
435 (III.A19)
436 (I.A1 II.B4)
437 (II.A13)
438 (III.A12)
439 (I.A23)
440 (II.B18), jelvényeket (I.B16, II.A11)
441 (III.B23)
442 (II.B10)
443 (II.B12)
444 (Szabó Zerind)
445 (III.A8, IV.A16)
446 (IV.A13)
447 (I.B15, II.A11, II.A13)
448 (III.A7)
449 (III.A8)
450 (I.A23, II.B21, III.B7, III.B10)
451 (II.A5, II.B4, III.B11)
452 (I.A1, I.B19, I.A30, I.B21, II.A4, II.B1, II.B4, II.B10, III.A2)
453 (I.A17)
454 (I.A31)
455 (I.B6)
456 (I.B7)
457 (I.B21)
458 (II.A11)
459 (II.A24)
460 (II.B18)
461 (III.B19)
462 (III.B26)

-
- 463 (IV.A4)
464 (IV.B1)
465 (IV.A13)
466 (II.A18)
467 (I.A22)
468 (II.B20, III.B25, IV.A4)
469 (I.A32, III.A5, III.B25)
470 (Szabó Zerind)
471 (II.A22, II.B20, III.B,))
472 (II.A19, IV.A1)
473 (I.A19, I.A36, II.B15, IV.B15, IV.B19)
474 (II.A5, Rédly Dénes)
475 (I.A17)
476 (Rédly Dénes, Forrai Botond)
477 (I.A17, I.B11, II.A13, II.B10, II.B20, III.A7, III.A12, III.A19, III.B26, IV.A19, Szabó Zerind, Söveges Dávid)
478 (I.A29, II.A5, III.B26)
479 (III.B11, IV.B22)
480 (I.B4, III.B2, III.B19)
481 (I.A12)
482 (I.B6, I.B14)
483 (I.A34)
484 (I.B11, II.A13, III.A7, III.A12, III.A19, IV.A1, IV.A19)
485 (I.A13)
486 (II.B18)
487 (IV.B14, IV.B20)
488 (II.A18, IV.B20)
489 (II.A13, III.B17)
490 (II.A18)
491 (III.B6)
492 (IV.B11)
493 (II.B23)
494 (A17, II.A19, I. III.B9)
495 (I.A7, I.A10, III.B10)
496 (I.A21, II.A16)
497 (I.A4, I.B11, I.B15)
498 (II.A13, III.B25, IV.A16, IV.B9)
499 (I.A18)
500 (I.B17, IV.A8)
501 (III.B16, IV.A5)
502 (Söveges Dávid)

Jegyzetek

Jegyzetek